

Георги Димитров
1917

ЗКБ

©
ИНСТИТУТ ПО ИСТОРИЯ НА БКП ПРИ ЦК НА БКП, 1985
с/о JUSAUTOR, SOFIA

ГЕОРГИ ДИМИТРОВ

СЪЧИНЕНИЯ

ВТОРО ИЗДАНИЕ

ИНСТИТУТ
ПО ИСТОРИЯ
НА БКП
ПРИ ЦК НА БКП

ГЕОРГИ ДИМИТРОВ

ТОМ
8

МАЙ 1917 — МАЙ 1919

ПАРТИЗДАТ
ИЗДАТЕЛСТВО
НА БЪЛГАРСКАТА
КОМУНИСТИЧЕСКА
ПАРТИЯ
СОФИЯ 1985

Редакционна колегия

чл.-кор. проф. д-р ЙОРДАН ЙОТОВ (председател)
акад. ВЛАДИМИР ТОПЕНЧАРОВ
акад. ВЕСЕЛИН ХАДЖИНИКОЛОВ
ДАВИД ЕЛАЗАР
проф. д-р ТАТЯНА КОЛЕВА
ст. н. с. I ст. д-р ДИМИТЪР СИРКОВ
н. с. МАРИЯ ЧЕРВЕНДИНЕВА

Редактори на том 8

проф. д-р ТАТЯНА КОЛЕВА
ЕКАТЕРИНА ПЕОВСКА

Съставители

ст. н. с. ВЕНЕТА АПОСТОЛОВА
н. с. ГЕОРГИ ПЪРВАНОВ

ПРЕДГОВОР КЪМ ТОМ ОСМИ

В том осми са включени 125 произведения и документи на Георги Димитров, написани от 1 май 1917 до 19 май 1919 година. От тях 31 са отпечатани в том четвърти и пети на първото издание на съчиненията, 6 по-късно — в различни сборници, списания и вестници, а 88 се публикуват за първи път.

Във времето, когато са написани тези произведения, се извършва Великата октомврийска социалистическа революция, която открива нова епоха в развитието на човечеството — епоха на прехода от капитализма към социализма в световен мащаб.

Под влияние на Октомврийската революция и в резултат на непоносимо тежкото положение на масите през последната военна година в капиталистическите страни се разгръща мощно революционно движение. Засилва се антивоенната борба на фронта и в тила, избухват войнишки бунтове, въстания, революции във Финландия, Унгария, Германия. Провъзгласена е съветска власт в Литва, Естония и Латвия.

След войната революционното движение се засилва особено много в победените страни. Масов революционен подем обхваща и държавите-победителки и неутралните държави. Разраства се националноосвободителното движение на колониалните и зависимите народи. Масите настойчиво издигат искане за признаване на съветската република и установяване на дипломатически и търговски отношения с нея. Заедно с това те защитават своите икономически и политически права, предявяват искания за демократични свободи.

Към края на Първата световна война се засилва поляризацията в международното работническо движение. Социалшовинистите затъват все повече в блатото на своята предателска политика. Те посрещат враждебно Великата октомврийска социалистическа революция, застават на страната на враговете на младата пролетарска държава, оказват помощ на капиталистите да се справят с революционния натиск на трудещите се и да заздравят своето класово господство. Центристите им пригласят и се приближават до техните становища. Здравите сили, начело с болшевиките, остават на интернационалистическите си позиции, продължават мъжествената си борба против буржоазията, за революционен изход от войната, скъсват решително с опортюнистите и се оформят в комунистически партии и групи. През март 1919 г. се учредява Третият, комунистически интернационал. Поставил в основата на своята теория и практика ленинизма и революционния опит на болшевиките, Коминтернът подпомага изграждането в отделните страни на партии от нов, ленински тип.

Партията на тесните социалисти стои твърдо в редиците на революционните сили на световния пролетариат. Скъсала решително с опортюнистите на Втория интернационал, тя се бори неотклонно за мир и за солидарност на работниците от всички страни, подкрепя инициативата на Ленин и болшевиките за създаване на нов интернационал, освободен от социалшовинизма и центризма.

През лятото на 1917 г. делегатите на БРСДП (т. с.) Г. Кирков и В. Коларов вземат участие в съвещанието на левите цимервалдци в Стокхолм и в изработването на обръщението към международния пролетариат, в което са залегнали ленинските постановки за войната, мира и революцията.

БРСДП (т. с.) посреща Великата октомврийска социалистическа революция с огромен ентузиазъм, без колебание застава на страната на руските работници и селяни, призовава трудещите се да подемат лозунгите на Октомври и да подкрепят своите руски братя, за да доведат те докрай започнатото дело.

След победата на Октомврийската революция влиянието на Лениновите идеи върху БРСДП (т. с.) се засилва

неимоверно много, тя започва да възприема болшевишките методи и форми на работа и борба, осъзнава постепенно необходимостта от преоценка на някои свои стари разбирания и от изменение на практическата си дейност.

Антивоенната пропаганда на БРСДП (т. с.), примерът на руските работници и селяни показват пътя за избавлението на народа от войната. На фронта и в тила избухват бунтове на войниците и на жените. В страната назрява революционна криза. През септември 1918 г. избухва Войнишкото въстание — първият опит на трудещите се да ликвидират монархията, да установят демократична република и да насочат България по нов път. Срещу въстанията работници и селяни се изправят обединените сили на българската и на империалистическата чуждестранна буржоазия, които смазват революционното надигане на масите. С цялата си дейност в тила и на фронта БРСДП (т. с.) обективно подготвя трудещите се за превръщане на империалистическата война в гражданска, но в решаващия момент поради редица причини не съумява да възглави въстанието. Останало без надеждно политическо ръководство, то претърпява поражение.

След излизането на България от империалистическата война процесът на ленинското превъоръжаване на партията се ускорява. Централният комитет изработва Програмна декларация, приета от Първия конгрес на БКП, в която се изразяват схващанията на партията за характера на следвоенната епоха и задачите на пролетариата в новата обстановка. Огромна помощ в ленинизацията на партията играе Комунистическият интернационал, в учредяването на който тя участва и влиза като цяло, без никакви резерви, без сътресения и разцепления.

Ръководени от БРСДП (т. с.), трудещите се от градовете и селата се борят против военното положение, цензурата, скъпотията и глада, за наказване виновниците за втората национална катастрофа, за пълна политическа амнистия, в подкрепа на младата съветска република. Под влияние на партийните лозунги постепенно масите започват да издигат и искания за превръщане на средствата за производство в обществена собственост, за социалистическа революция и съветска власт. През про-

летта на 1919 г. в цялата страна се провеждат митинги и демонстрации против антинародната политика на буржоазията. Работниците се вдигат на стачна борба. Авторитетът на партията на тесните социалисти расте с всеки изминал ден. Засилва се влиянието и на дребнобуржоазните партии сред масите.

В разработването на политическата линия на партията и в ръководенето на борбите на трудещите се Георги Димитров взема най-активно участие. Великата октомврийска социалистическа революция оказва огромно въздействие върху него. Революционната му енергия придобива нов заряд, вярата в близката победа на пролетариата дава импулс на кипящата му дейност. Той изучава ленинската теория, болшевишките методи на борба, стреми се да ги прилага в своята революционна практика.

Предвиждането на партията, че по време на войната или след нейното свършване ще избухне революция, намира потвърждение в победата на работниците и селяните в Русия. Това засилва убеждението на тесните социалисти, че завладяването на политическата власт от пролетариата се превръща в непосредствена задача.

Идеята за предстояща социалистическа революция и в България си пробива път в БРСДП (т. с.) непосредствено след свършването на войната. Тя все повече започва да доминира и в произведенията на Георги Димитров. «Зората от Русия залива със своя блясък вече цяла Европа — заявява той пред пернишките миньори на 22 декември 1918 г., — тя ще дойде и при нас. Ние чувствуваме вече първите ѝ лъчи» (с. 406). При провежданата от буржоазията политика против интересите на работническата класа масите «друг изход не могат да намерят, освен да прибягнат към революцията и наложат своята диктатура» (с. 448).

Все по-определено Георги Димитров поставя задачата работниците да се готвят за премахване на буржоазното господство и установяване на пролетарска диктатура. Той постоянно подчертава, че буржоазната държава е негодна да реши големите социални проблеми, жизнените интереси на трудещите се «могат да бъдат ефикасно защитени само по пътя на борбата за завладя-

ването на политическата власт от трудещите се маси и за тържеството на комунизма».

Георги Димитров изразява становището на партията против войната, за незабавно сключване на мир.

Приела безрезервно Октомврийската революция, БРСДП (т. с.) подкрепя Лениновия Декрет за мира, лозунгите на болшевиките за мир без анексии и обезщетения въз основа на правото на народите за самоопределение. Георги Димитров обосновава тези искания многократно в Народното събрание, в столичната община, в печата. В изказването си в общината на 20 декември 1917 г. той заявява: «Когато Русия предлага един мир без обезщетения и анексии, въз основа на правото на народите сами да определят своите национални задачи, гдето и да се намират те, питам аз — нямаме ли основания да искаме съюзниците да приемат това предложение на Русия и по този начин да се приключи войната?» (с. 199).

В произведенията на Георги Димитров през разглеждания период е изразена последователната интернационалистическа позиция на партията, нейната солидарност с левите революционни сили в международното работническо движение. В писмо до сръбски социалдемократ от 9 юни 1917 г., като изразява задоволство от интернационалистическата позиция на неговата партия, съобщава, че Централният комитет на БРСДП (т. с.) е натоварил делегатите на партията, като се срещнат в Стокхолм с австрийските и унгарските социалдемократически водачи, «да им *напомнят* техния дълг в защита на сръбския пролетариат и неговите представители» (с. 84). В Общинския съвет той заявява, че като социалдемократ нему са приятели и румънските, и гръцките, и сръбските социалдемократи, защото те стоят на същото становище, на което той стои в България. Защото се борят за един друг ред на Балканите.

Опитите на социалпатриотите да свикат конференция в Стокхолм и насрочването на Третата цимервалдска конференция дават повод на партията да изрази отново своето становище по състоянието и задачите на международното работническо движение. Георги Димитров участва активно в изработването на партийната позиция. От името на СК на ОРСС той отговаря отрица-

телно на получената от Швейцарския синдикален съюз покана за участие в Бернската конференция на профсъюзите, насрочена за 1 октомври 1917 г. Според него възстановяването на интернационалните връзки на пролетариата има смисъл само дотолкова, доколкото би съдействувало да се организира решителна международна пролетарска акция, да се наложи демократичен мир и да се разчисти пътят на освободителната класова борба на пролетариата. То е възможно само между работническите организации, които нямат нищо общо с воюващите правителства и тяхната империалистическа политика, които са скъсали с гражданския мир и в собствените си страни водят една независима класова борба. Борбата на пролетариата против империализма и войната налага единство между синдикалната и политическата акция на работниците във всяка отделна страна и на интернационална почва. «Невъзможно и безсмислено е възстановяването на синдикалния интернационал *преди и независимо* от възстановяването на интернационалните социалистически връзки на пролетариата» (с. 131).

Като подчертава, че свиканата интернационална синдикална конференция по състава, характера и дневния си ред не е в състояние да направи нещо сериозно за възстановяване на връзките между борещия се пролетариат от отделните страни, че ако тя се състои, може да бъде използвана от социалпатриотите от воюващите държави за отклоняване вниманието на работниците от самостоятелната класова борба, за задържането им под влиянието на буржоазията, Георги Димитров заключава: «На такова дело българският организиран пролетариат не може да оказва никакво съдействие. Нещо повече: той решително го осъжда, готов и занапред да подкрепя, както и досега, само инициативи, които са насочени към възстановяването на пролетарския Интернационал върху почвата на независимата класова борба и върху базата на неразривното единство между синдикалната и политическата акция на пролетариата» (с. 131—132).

В статията «Общоделският социализъм» Георги Димитров подлага на остра критика измяната на социалдемократическите водачи на интересите на пролетариата. С подкрепата, която са оказали на собствената буржоазия

с гласуването на военните кредити, с участието във войнолюбивите правителства, със съдействието за въвличането на работниците в братоубийствената война, с отрицателното отношение към Октомврийската революция те открито застават на страната на капитализма, против освободителното движение на работническата класа, срещу победилния руски пролетариат. Защищавайки делото на Октомври, той прави съществения извод, че събитията в Русия са пробен камък, който разкрива истинската природа на опортюнистите.

Смелата антивоенна и интернационалистическа позиция на Георги Димитров плаши буржоазията и тя търси повод за съдебна разправа с него. Той протестира в Народното събрание против нареждането на Търновския военнополови следовател за неговото задържане по обвинение за обида на един полковник и настоява да се спазва осветеният от Конституцията принцип за депутатска неприкосновеност по време на сесии на парламента. А в отговор на реплика на председателя на Софийския общински съвет, че е осъден за бунт, заявява: «Това не е никак позорно за мен; то може да е неприятно в известно отношение, но това е едно следствие на моята обществена дейност» (с. 382).

И през разглеждания период Георги Димитров полага големи грижи за укрепване на синдикалните организации, за повишаване на политическото съзнание на техните членове, за издигане ролята на ОРСС при защита интересите на работниците. Той настоява професионалните съюзи да продължат дейността си, да сплотяват своите редове, да се готвят за участие в борбата за завоюване на политическата власт.

За разрастване и укрепване на професионалните организации от 10 юни до 15 юли 1917 г. СК на ОРСС провежда агитационна акция. Георги Димитров подчертава, че резултатите от нея ще бъдат «най-доброто мерило в преживявания съдбоносен момент за *съзнанието и предаността на всички, които драговолно са се посветили да служат на делото на работническото освобождение*» (с. 83). Той констатира със задоволство големия успех на акцията, но изтъква, че не е постигнато всичко необходимо и възможно при съществуващите условия, апе-

лира синдикалните дейци да се проникнат от съзнанието за важността на преживявания момент, заедно с партийните организации и групи да продължат с още по-голяма енергия своята работа за сплотяване в ОРСС на работническите маси от всички професии, за разширяване и задълбочаване влиянието на партията сред работниците.

От 20 декември 1917 до 10 януари 1918 г. ОРСС провежда нова агитационна акция. Георги Димитров призовава синдикалните дейци да разберат нейната голяма важност и да осигурят пълния ѝ успех, като «на самата агитация вложат съдържанието, което се налага от сега развиващите се събития и от историческите задачи на пролетариата» (с. 185).

В обстановката на следвоенния революционен подем Георги Димитров насочва дейността на профсъюзите към разширяване влиянието на ОРСС, към все по-активна защита на жизнените интереси на пролетариата и към подготовката му за непосредствено участие в социалистическата революция.

Георги Димитров продължава да обръща особено внимание на дейността на ОРСС за класовото възпитание на работниците, за превръщането на синдикалните организации в «училища за социализъм», за свързване на просветната работа с «развиващите се събития» и «близките исторически задачи на международния пролетариат» (с. 118).

Включените в тома два варианта на план за просветата на организираните в ОРСС работници, изработени през октомври 1917 г. и през пролетта на 1919 г., илюстрират широката култура и политическата зрелост на Георги Димитров, а също проблемите, на които БРСДП (т. с.) обръща внимание в дадения момент.

Първият план съдържа 12 теми, съпроводени с кратка анотация и литература. Те изясняват същността и развитието на капитализма, необходимостта от премахването на буржоазното общество и заменянето му със социалистическо, ролята на пролетариата в капиталистическото производство, неговата историческа мисия.

Най-голямо внимание е отделено на зараждането и характера на професионалните съюзи, на главните направления в международното синдикално движение. Като

предвижда последиците от още продължаващата война, Георги Димитров подчертава, че класовите противоречия ще се изострят все повече, революционната борба на пролетариата ще се засилва и това ще направи невъзможна независимата, изолирана синдикална организация и акция.

В специална тема се разглежда разпадането на синдикалния интернационал по време на войната и необходимостта от създаването на един общ пролетарски интернационал, който да обединява политическите и професионалните организации и да се изгражда върху почвата на революционната класова борба. И сега Георги Димитров е категоричен, че възстановяването на синдикалния интернационал отделно и независимо от «новия Цимервалдски интернационал. . . е пряко вредно за бъдещето на работническото движение, защото води към разпокъсване, взаимно противопоставяне и парализиране силите и революционната акция на международния пролетариат» (с. 139).

Спирайки се на проблема за взаимоотношението на социалните реформи и социалната революция, на борбата за демокрация и борбата за социализъм, Георги Димитров подчертава специално, че профсъюзите са заинтересувани да се борят за такива реформи, които разчистват пътя за революцията. В процеса на тази борба все по-ясно изпъква необходимостта от коренно преобразуване на обществото и от осъществяване на социализма.

Планът, изработен през пролетта на 1919 г., съдържа редица нови моменти, които отразяват развитието на възгледите на партията и на самия Георги Димитров по това време. Прибавени са някои теми, а старите са придобили на много места ново съдържание. По-ясно и точно се поставя въпросът за неизбежната необходимост от премахване на капитализма, от завладяване на политическата власт от пролетариата и от установяване на пролетарска диктатура. Предвижда се специално да бъдат разгледани растящата класова и политическа самостоятелност на работническата класа, нейната революционна програма и тактика, контрареволуционният характер на буржоазията, като се имат предвид революциите в Русия, Германия, Унгария и в другите страни, установяването на работническите и селските съвети, опитът на болшеви-

ките и спартакистите. Изтъква се преимущественото значение на извънпарламентарните методи на класовата борба, на масовата политическа стачка.

Въз основа на опита на съветската власт са очертани новите задачи на професионалните съюзи като «една от най-здравите опори на работническите съвети, като органи на работническата диктатура, органи на работническия контрол върху производството, институти за експроприацията едрата капиталистическа собственост и за организирането на производството на социалистически начала» (с. 500).

Последната тема от плана предвижда да се изясни проблемът за съотношението на борбата за непосредствените искания и за крайните цели на пролетариата, като се очертаят мястото и ролята на революционните синдикати в осъществяването на максималната програма на партията.

Като изтъква все повече необходимостта пролетариатът да се бори за завладяване на политическата власт, Георги Димитров продължава да сочи задачите на ОРСС за защита на непосредствените интереси на работниците. На 4 април 1918 г. той произнася обстойна реч при обсъждане на законопроекта за осигуряване на работниците и служещите при злополука, болести, инвалидност, в която обосновава гледището на партията по този важен социален проблем. Оценката му е, че законопроектът поставя едно добро начало, «представя от себе си само един малък, незначителен компромис спрямо нуждите на работническата класа», който обаче трябва «да претърпи значително разширение, изменение и допълнение» (с. 260). Неговите предложения, които целят именно това, се основават на солидно познаване на работническото законодателство в другите страни, на най-сериозно проучване положението на работниците и служещите в България, на съществуващите вече закони и законни положения, които в една или друга степен третират същите проблеми.

Важно място в парламентарната дейност на Георги Димитров заема неговата борба в защита на пернишките рудничари. Той държи речи в Народното събрание, отправя питания, публикува статии, в които описва тежките условия на работа в мината, терора срещу миньорите

и тяхната професионална организация. Подчертава, че с бруталните беззакония правителството, в което участвуват и широките социалисти, «напуска почвата на законността и легалността и само разтваря вратите и посочва пътя на работниците за една борба извън тия рамки, като неминуемо ще доведе страшни пакости за тъй необходимото днес производство на каменни въглища» (с. 473—474).

Георги Димитров многократно обосновава искането на партията за автономия на общините, за тяхната независимост от централната власт, настоява Постоянното присъствие на Софийската община да направи постъпки да се измени Законът за градските общини, който дава право на Министерството на вътрешните работи и на Министерството на благоустройството да се намесват в работата на съвета. Той подчертава, че това е необходимо особено във връзка с нуждата да се пристъпи към данъчна система на прогресивно облагане на доходите на капиталистите и незаконно придобитите имоти.

Много негови изказвания и предложения в Общинския съвет са свързани с подпомагането на нуждаещите се семейства и на сираците от войната, с необходимостта да се открият безплатни ученически трапезарии, да се положат грижи за хигиенизирането на града, особено на крайните квартали, за разширяване кръга на семействата, които имат право на безплатна медицинска помощ, за ограничаване на епидемните болести и на смъртните случаи.

При обсъждане на проблема за прехраната на населението той настоява цялото продоволствие да се организира «върху базата на изземване хранителните и др. предмети от първа потреба, които чрез обществените организации равномерно да се доставят на населението по нормална цена, като се премахне частният монопол и частната търговия из областта на продоволствието» (с. 206.).

В следвоенните години един от най-тежките проблеми на столицата е жилищният. Партийното становище по този въпрос е изложено в редица речи, изказвания, предложения на Георги Димитров в общината. Той се обявява против увеличаването на наемите от домопритежателите, настоява да се забрани на собствениците да изгонват чрез съд своите стари наематели, а от новите да вземат по-

високи наеми. Издига искането да се реквизират всички свободни жилища и апартаменти, които служат за лукс на буржоазията, и да се разпределят между нуждаещите се от работническа комисия, избрана от професионалните организации, да се премахне частният монопол върху строителния терен в столицата, свободните, незастроени места да престанат да бъдат частно владение и да минат в един общински поземлен фонд, който да служи за построяване на жилища за населението, общината да прибегне към построяване на сгради за трудещите се, а за намиране на средства да обложи с данък капиталите на буржоазията. По този начин може само да се облекчи, ала не и да се разреши жилищният въпрос. «Ще дойде необходимост от други крайни мерки, от цяла реорганизация, от дълбоко, радикално преобразование. Но докато стоим върху базата на сегашния строй, докато съществува буржоазният режим, единствена възможност има да се облекчи положението на тази огромна маса в София, която гине без подслон, умира от липсата на удобни жилища и тази единствена възможност е реквизирането на излишните буржоазни сгради, стаи и апартаменти, от една страна, и премахването на частния монопол върху строителния терен, от друга» (с. 430).

Не остават без неговата защита и бездомниците, които са построили свои къщички на общински места. Общината е трябвало още в началото да дава местата за застрояване не под наем, а сама да построи жилища, които да раздава срещу достъпен наем на нуждаещите се, и тогава тези нещастници нямаше да заграбват общинските места. В същото време се обявява остро срещу онези, които без нужда са заграбили земя с цел да спекулират с нея, и настоява те да бъдат изгонени.

Много от речите, изказванията и предложенията на Георги Димитров, както и няколко негови статии в «Работнически вестник» са свързани с положението на трамваните и осветлението в столицата, което години наред е в центъра на вниманието на общината и на обществеността в града. Навсякъде той аргументирано доказва, че е възможно и необходимо концесионните права на Белгийското дружество да се ликвидират безвъзмездно или само срещу заплащане на стойността на предприятието, без

обезщетение, че в основата си концесията е порочна и илюстрира предателството на управляващите общината партни.

Настоявайки за разрешаването на наболелите проблеми на масите, Георги Димитров подлага на критика общинската политика на буржоазните партии в съвета, изразява недоверие към управляващото мнозинство, критикува поведението на широките социалисти, които влизат в блок с буржоазните партии, а по-късно участвуват в управлението на общината. Особено остро се обявява срещу бюджетната политика на съвета — събирането и изразходването на средствата, прехвърлянето на данъчните тежести върху гърба на трудещите се.

В раздела за подготвителни материали са включени конспект и бележки на Георги Димитров във връзка с дейността му като член на общинската комисия по откупуването на трамваите и осветлението. Те показват най-щателната му подготовка за обсъждането на този важен за общината проблем.

Като приложение към тома се публикуват 16 документа, подписани от Георги Димитров и други партийни дейци или без подпис, в изработването на които той участвува. Те допълват представите на читателя за ежедневната упорита дейност на изтъкнатия ръководител на партията и на ОРСС за укрепване на професионалните съюзи и за нарастване на тяхното влияние сред работниците, за защита интересите на трудовите маси. Тук е известната резолюция «Руската революция и мирът», приета на свиканото от БРСДП (т. с.) събрание на софийските работници на 2 декември 1917 г. Тя изразява солидарността на трудещите се в България с делото на Октомври и с предложението на съветското правителство за примирие и мир.

Произведенията на Георги Димитров, включени в том осми от съчиненията, са ярък показател за последователната патриотична и интернационалистическа позиция на партията, за благотворното влияние на идеите на ленинизма върху тесните социалисти, за първите стъпки на БРСДП (т. с.) по ленински път. Пламенният пролетарски трибун отдава цялата своя енергия, за да защитава и пропагандира делото на Великата октомврийска социа-

листическа революция, да подготвя работниците и трудещите се от села и градове да последват примера на руските си братя. В тази дейност Георги Димитров израства още повече като водач на пролетариата и на всички отрудени маси, чиито интереси защитава.

От Редакционната колегия

РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ

Въпреки големите трудности, създадени от условията на днешната война¹, работническите синдикати у нас² благодарение на своите солидни основи, на господстващия социалдемократически дух в тяхната среда и на неразривните техни идейни и организационни връзки със Социалдемократическата партия³ можаха и след мобилизацията (10 септември 1915 г.) да продължат съществуването си, да останат верни на себе си като класови пролетарски организации и да развият една плодovitа дейност в защита на работническите интереси и за тържеството на работническото освободително дело.

Данните на Синдикалния съюз за състоянието и дейността на работническите синдикати от 10 септември 1915 до 31 декември 1916 г., които ще приведем тук по необходимост в най-съкратена форма, са особено красноречиво доказателство в това отношение.

Макар мобилизацията и да отне из средата на работническите синдикати близо *двете трети* от техните членове (3156 от 5071), макар и свикването на новите набори впоследствие да засегна още около 400 членове, все пак на 31 декември 1916 г. Синдикалният съюз имаше 2198 членове (от тях 171 работнички), намиращи се в 62 секции на 12-те професионални съюза (Транспортния⁴ — 705, Кожаро-обущарския⁵ — 301, Текстилният⁶ — 203, Шивашкия⁷ — 176, Рудничарския⁸ — 151, Търговско-служашкия⁹ — 140, Дърводелския¹⁰ — 125, Металоработническия¹¹ — 118, Фабричният¹² — 97, Печатарския¹³ — 77, Тютюноработническия¹⁴ — 61, и Строителния¹⁵ — 35).

Работническите синдикати с малки изключения не само запазиха в своята среда останалите извън редовете на войската членове, но и през тия четиринадесет месеца, прекарани във война, спечелиха нови 489 членове.

От 10 септември 1915 г. до 31 декември 1916 г. работническите синдикати са имали общ приход от 27 322,80 лв. (20 714,65 лв. членски вноски, 403,70 лв. вписни вноски, 117,85 лв. членски книжки и останалото от други постъпления).

Извън това в централния фонд за подпомагане на безработни и работнически семейства през време на войната са постъпили до 31 декември 1916 г. — 16 779,57 лв., а в местните фондове за същата цел (Плевен, Пловдив, Стара Загора, Бургас и Шумен) — 4800 лева.

Или постъпили са всичко за въпросните *четиринадесет месеца* — 48 902,37 лв. (в синдикалните каси 27 322,80 лв., в централния фонд за подпомагане 16 779,57 лв. и в местните фондове 4800 лв.).

Чистата наличност на работническите синдикати в техните централни каси, след като са покривали своите разходи за подпомагане и други нужди, се е увеличила през тоя период с 9778,70 лева. Тая наличност на 10 септември 1915 г. е била 39 533,50 лева, а на 31 декември 1916 г. е 49 312,28 лева.

С изключение на Тютюнорботническия съюз, който има един дефицит от 515,30 лв., всички останали съюзи са увеличили своята наличност.

Общата парична наличност, с която разполага синдикалното движение на 31 декември 1916 г., е 63 996,80 лв. (39 533,58 лв. останала наличност при мобилизацията, 9778,70 лв. нова наличност през време на войната, 9384,52 лв. наличност в централния фонд за подпомагане и 5300 лв. в стария фонд за безработните).

Голямата част от направените разходи през време на войната са за *подпомагане* на семействата на организирани работници войници, на безработни и болни членове, на ранени другари и на сръбски, румънски и руски пленници — организирани работници. За това подпомагане е разходвана една обща сума (от 10 септември 1915 до 31 декември 1916 г.) — 18 223,65 лв. (от касите на професионалните съюзи 6038,10 лв., от централния фонд за

подпомагане 7395,05 лв. и от местните фондове 4790,50 лв.). Тая обща сума е разходвана за подпомагане при 1127 случая.

Трябва със задоволство да се отбележи, че редом с тая своя дейност работническите синдикати, действайки винаги съвместно със социалдемократическите партийни организации, усърдно са се грижили за защита на работниците и работничките, както и на работническите семейства, във всички случаи на нужда за поддържане връзки с ранените и намиращите се на фронта другари, за освободителното пролетарско възпитание на членовете си и на работническата маса.

За разлика от синдикалните организации в някои други страни нашите работнически синдикати, държейки се настрана от помагачите на делото на войната, стоят твърдо върху почвата на класовата борба и международната пролетарска солидарност и се готвят с всичките си сили за изпълнение важните задачи, които новите събития подготвяват за работническото движение.

И в тая посока на българските организирани работници и работнички, празнувайки Първи май — празника на труда, на международната солидарност, на мира и на великото обществено преобразование — предстои сега да продължат с още по-голяма енергия, постоянство и непоколебимост своята творческа работа.

«Майски лист»
на в. «Работнически вестник»,
№ 282, 1 май 1917 г.
Подпис: Г. Д.

Печата се по текста
на «Майски лист»

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

2 май 1917 г.

1. ИЗКАЗВАНЕ ПО ДОКЛАДА НА ИНЖ. БОЯДЖИЕВ ЗА ЕКСПЛОАТАЦИЯТА НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО

Въпросът, който сега се повдига, беше предмет на дебатите в миналата сесия*. Сигурно нито г-н Бояджиев, нито друг някой тука би искал нарочно да заблуждава нас в съвета и обществото, че ние имаме колосални печалби от тези две предприятия; но ако няма една умисъл, то резултатът ще бъде този. Без друго, ако бихме взели самите ние тези таблици, които ни се дадоха сега и които по-рано имахме на ръце, а не някой друг, по-малко осветен от нас, бихме намерили, че има чиста печалба 523 и толкова хиляди за едното и 800 хиляди за другото предприятие, то и ще видим, че тогава ще направи впечатление, че общината печели извънредно много. Аз се страхувам, че ако това положение се продължава, ако не се направи необходимото, за да се предвиди специален фонд за амортизация на тези предприятия, които общината ще плаща безусловно, то тогава ще има заблуждение, може би неволно, а може би и съзнателно, в самия Общински съвет. Тъй ние бихме харчили средства в размер по-голям, отколкото трябва да се прави през тези години, и с това ще обременим общината в бъдеще да плаща повече, отколкото бихме платили сега. Ние експлоатираме предприятията сега. Вярно е, че не можем да знаем какви са капиталите, които са вложени там. Не можем да се позовем и на книгата на дружеството¹⁶. Трябва да имаме една собствена оценка. Ние трябва да преценим, като вземем тия предприятия, каква стойност те имат и понеже тая

* Вж Съч. Т. 7. С., 1984, с. 218—226. (Ред.)

стойност не сме платили, а следва да я платим в бъдеще, то очевидно е, че ще трябва да вземем за основа тая стойност и върху нея ще сметнем амортизацията на капиталите и лихвите на капитала. В такъв случай ние бихме предвидили тогава една сума, съответна на общите приходи, които постъпват от трамваите и осветлението за един фонд, който ще бъде неприкосновен. Той ще бъде на разположение в общинската каса, обаче от него не бихме могли да гласуваме нови разходи за трамваите, а ще стои изключително за погасяване на тези задължения, които имаме по двете предприятия. Така би постъпило всяко търговско предприятие, така и общината трябва да постъпи, защото голямата опасност би била не само в това, че би се заблудило обществото, ами опасността е, че тук би се харчило с широка ръка, без да се мисли, че като получаваме приходи, имаме и текущи задължения, за които трябва да предвидим известни суми. Какво щеше да бъде, господа, ако въпросът беше окончателно решен. Да допуснем едно такова положение: вземаме трамваите и осветлението и веднага трябва да се разплащаме с двете дружества*; остава капиталът, с който разполагаме, и тогава правим заем, за да им платим, или даваме полици срещу това, което имаме да платим, но във всеки случай веднага посочени приходи от септември насам; да турим вътре и погашенията, и лихвите на тези капитали, които имаме да платим, или срещу заплащанията на които ние сме направили заем. Следователно в нашите текущи сметки ще има и приходи, и текущи разходи, и при това и средства, и суми за амортизации на тези капитали.

Председателят: Посочете цифри.

Г. Димитров: Хубаво е да се посочат.

Д-р Г. Калинков: Ето на цифри — 8 милиона, и ако излезе повече, общината няма да изгуби.

Г. Димитров: Аз мисля, че може да се прегледа този инвентар, който биде прегледан от една комисия, да се съпостави с книгата на двете дружества и да установим една сума, то ще бъде все едно дали по-малка или по-голяма, и в такъв случай ще се определи точно и сумата, която трябваше да предвидим за погашения и лихви на

* Анонимно акционерно дружество «Софийски електрически трамвай» и Електрическо дружество за София и България. (Ред.)

тези капитали, които имат двете предприятия. Ако ние бихме ликвидирали тези две предприятия оттогава насам, ние бихме имали в таблиците на Бояджиева и сума за амортизация. Питам се, понеже не сме ги ликвидирали и ще ги ликвидираме след година, две, пет и понеже никой не иска пари, следва ли ние като стопани да предвидим онова, което непременно ще платим, или трябва да оставим този въпрос настрана и да представяме, че имаме големи приходи, и да харчим за нуждите на трамваите и осветлението? Очевидно е, г-да съветници, че макар и да нямаме възможност да платим сега това, ние трябва да предвидим специален фонд. Що се касае за сумата, която трябва да се вземе за основа, аз казвам, че най-добре би било, ако стане това чрез една комисия, която да проучи непосредствено работата и да установи точно този процент. Това по самата сметка. Но като ни се докладва тук една сметка за приходите и разходите или за печалбите, както е тук фактически — за излишъците през това време, аз считам, че това го вземаме само за сведение, туй трябва да бъде протоколирано, ние се само информираме. От нас в съвета собствено не се дава никаква санкция за верността, точността на този баланс, нито пък даваме санкция за целесъобразността* на всички онези разходи, които тук са направени. Туй разбирах по-рано, когато слушах финансовия доклад на Бояджиева** — така разбирам и сега. Така трябва да бъде протоколирано, за да се избягнат неприятностите за съвета. Тия сметки са извършени и за счетоводството на осветлението — трябва да допуснем, че те са точни, това е солидно предприятие. Но доколкото знам, общинска контрола фактически и върху трамваите, и върху осветлението до този момент нямаме. Изплащането на всички тези текущи задължения за персонал, заплата, за материали и други разходи стават, без това да е ревизирано в нашата община с платежна заповед от самата контрола. Извиниха се по-рано, че няма достатъчно персонал в нашето Финансово отделение и че по тая причина не може да се направи контрола. Законът¹⁷ разреши да бъдат назначени допъл-

* В стенографския протокол — «справедливостта». (Ред.)

** Вж «Софийски общински вестник», № 32, 27 януари 1917 г., с. 2—7. (Ред.)

нителни контрольори и помощници контрольори повече. Към назначението на такива, доколкото знам, е пристъпено, макар че съветът не е сезиран с този въпрос, и аз считам, че тези лица трябва да бъдат непременно назначени по посочване от Общинския съвет, защото те имат да извършат една работа специална при нашите предприятия. Във всеки случай тия лица трябва да се назначат в едно скоро време и тая контрола да се установи. Борави се с милиони левове през годината и е нужно да има една действителна контрола, за да бъдем сигурни, че тези сметки няма да бъдат грешни. На трето място, от сведенията, които дава г-н Бояджиев, за жалост виждаме, че това сравнение, което беше направено между постъпленията на осветлението в наши ръце и постъпленията при чуждото ведомство. . .

Докладчик инж. Ц. Бояджиев: Нямаме ги тук.

Г. Димитров: Но трябваше да ги има! Аз искам да се учреди фонд за амортизации на капиталите от двете предприятия, като чрез комисия се установи сумата, на която трябва да се определи процентът, и, от друга страна, да се побърза с учредяването в нашата общинска контрола.

След изказвания на С. Прулов и И. К. Божинов.

Г. Димитров: В последното заседание на Комисията по трамваите и осветлението се взеха някои решения*, които трябваше да бъдат прокарани през сегашната извънредна сесия на съвета, защото от това приемане тук и от утвърждаването им после от министерството зависеше и реализирането им. Касаеше се, съгласно новия закон¹⁸, за общественото положение на едни служещи, които са в редовете на войската. По силата на този закон те биха имали правото да получат половината заплата от месец септември насам и се реши да се уреди окончателно тяхното положение. Касаеше се за добавъчното възнаграждение, което гласувахме за ноември и декември — и този въпрос се разреши. Началникът на отделението докладва друг въпрос, без да докладва този въпрос.

Председателят: Може да не е готов.

* Вж Съч. Т. 7. С., 1984, с. 491—492. (Ред.)

Г. Димитров: Ако бихме оставили това за идущата сесия, с още 2 месеца ще забавим тези служещи, които имат право на получаване заплата. Вие помнете, че добавъчното възнаграждение за ноември и декември тогава не се плати и още по-лошо стана, че не се предвиди в бюджета за 1917 г. като дългове. Тъй че колкото повече се урежда този въпрос, толкова е по-добре. Аз настоявам да може да мине в днешното заседание.

2. ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА НУЖДАЕЩИТЕ СЕ СЕМЕЙСТВА

Аз повдигнах въпроса в Общинския съвет да се обсъди възможността за даването на една редовна материална помощ на нуждаещите се семейства през всичкото време на войната и след нея, докато траят последствията. Аз посочих на официалния доклад за бедствието, което понасят тези нуждаещи се семейства в столицата*. Не бих искал да отнемам времето и да повтарям тези данни, но понеже в самата комисия, а и тук от протокола се вижда, че и в заседанието на съвета нашият държавен контролор счита, че може да се мине без всякакъв заем, т. е. без всякакви нови средства за подпомагане, и понеже, от друга страна, болшинството от членовете на комисията намериха, че помощта, която бихме могли ние да дадем, не бива да надмине сумата 600 000 лв., аз считам, че трябва да се приповторят тези данни на училищната анкета**, която показваше как живеят софийските семейства. По тая анкета 21% от децата, анкетирани през заговезната седмица на февруари, са носели чуждо облекло, 22% са ходили полуголи и не са имали нито свое, нито чуждо облекло, те са заварени в много жалко състояние; 15,8% са носели чужди обувки; 26,2% са ходели с налъми или боси — през месец февруари, при известните студове; 45% от тези деца (анкетираните) са имали в къщи отопление и 59,5% са имали осветление. По отношение на храната данните на тая анкета са още по-страшни. Без закуски са отишли седемте деня на седмицата, в която е ста-

* Вж Съч. Т. 7. С., 1984, с. 198—215; 264—265. (Ред.)

** По-подробно за това вж «Работнически вестник», № 40, 25 юни 1917 г. (Ред.)

вала анкетата, 15,6%; обядвали само с хляб — 22%; обядвали с хляб и зеленчук през седмицата, когато ще се заговява — 35,8%. Нито закусили, нито обядвали, нито вечеряли през дните на седмицата — 6,5% — деца, които по цял ден, някои по ден и половина и по два са гладували. Така че деца, които нито са закусвали, нито са обядвали в деня, когато е ставала анкетата, е имало 6,5%. Взето общо по отношение на храната, може да се каже, че 5% от всичките деца, които са 7940, са били подложени на формено изгладняване: сутрин не закусили или само хляб закусили или яли само на обяд или на вечеря. А като се види дадената таблица, с която не искам да ви отнемам времето, тогава идваме до заключението, че всички тези 6,5% в грамадната си част са, както е по-ясно, от училищата в крайните квартали в София и изхождат от работническите семейства. При тези данни, г-да съветници, трябва да се има предвид обстоятелството, че децата обикновено, както при всички други училищни анкети, така и този път, са се срамували точно да си кажат яли ли са или не. Много от тях не са казали истината. На второ място, трябва да се има предвид обстоятелството, че ако децата в училището са били с такова облекло, с такива обуца, с такава храна, то съвсем по-ясно е какво е положението на техните родители, като се има предвид известният факт, че родителите биха гледали да облекат своите деца и каквото остане, то да бъде употребено за самите тях. И резултатите от това бедствие нише ги имаме налице, изразени много добре в официалните бюлетини за заболяванията и смъртността, които се публикуват в нашия вестник¹⁹, макар и да се цензурира. Без да се спирам в подробности на всички тези данни, които биха се намерили в тези бюлетини, достатъчно е да направя едно сравнение само. От 15 февруари до 15 март 1914 г. и от 15 февруари до 15 март 1917 г., преди обцоевропейската война и след три години на тая война, и след намесата на България във войната е имало общо число смъртни случаи в София: 1914 г. — 221, а в 1917 г. — същия този период — 358; общото увеличение е 60%. Децата умрели до 5 години в 1914 г. — 94, а в 1917 — 178; или при едно увеличение на общата смъртност от 60% има едно увеличение на детската смъртност с 90% за

същия период. Този факт не се нуждае от големи коментари — всички ще разберете, че имаме факти на едно масово измиране на децата в София. По тези понятни причини и условия, при които се отглеждат децата, всеки може да си представи какво значи този процент на увеличение на детската смъртност, особено с 90% за 3 години, като се има предвид, че през последните години ражданията на децата са намалели съвършено, мъжете ги няма и ражданията, знаете, са ограничени. При такъв малък процент на раждания има такъв висок процент на смъртност. И по-нататък, влиянието на тези условия става ясно, когато се изрази в цифри относително децата, които са родени при обявяването на европейската война*, и които са родени през време на войната; голям процент от тези деца измират. Този процент отива не към спадане, а към постоянно увеличаване. И ако в София не бихме могли да посочим такива случаи на смъртност вследствие на постоянен глад, каквото може да се посочи за Македонско, Драмско, Кавалско, за известни окръзи на България, то трябва да се признае, г-да съветници, че в София, в Централна България, където има все повече възможност за придобиване на прехрана, има маса случаи на смърт вследствие на продължителното изтощение на организма от недобро ядене, от недобро живеене — и това важи особено за децата!

Не може да се каже, господа, че с възстановяването на мира, което е желателно да стане скоро — очакваме го скоро, защото най-сетне факторът, който може да наложи мира, се раздвижи и взема делото на мира в свои ръце, — даже да допуснем, че ще стане в средата на лятото, това бедствие ще бъде ограничено. Бедствието на войната ще трае доста време. Това бедствие ще продължава да съществува и намесата на държавата и на общината ще бъде наложителна. Тая намеса трябва да се изрази в цяла система от грижи и подпомагане бедствующите семейства, някои от които след войната ще бъдат в още по-лошо положение по причина, че членовете, които ще се върнат от войната, няма да постъпят на работа и няма да имат доходи, а и няма да бъдат на казан във войската. Ето

* Има се предвид включването на България в Първата световна война.
(Ред.)

защо помощта, която е необходимо да се дава на войнишките семейства през време на войната, ще бъде необходима и след войната, известни месеци най-малко; и както държавата, така и общината в това отношение трябва да се подготвят с необходимите средства, за да се намали бедствието. Тези бедствующи маси имат право да получат една такава материална подкрепа и ако е така, господа, то тогава питаме се, може ли със 120 и няколко хиляди лева за войнишките и 200 и няколко хиляди лева за не-войнишките семейства да се излезе срещу това голямо бедствие, което имаме в столицата, и общината да изпълни своите задачи както трябва в това отношение? Очевидно е, че не може. Мнението на г-н контролъора може да бъде изоставено тук; то може да има своите финансови основания, но не може да има ония разумни и социални основания, които трябва да водят общината при решаването на такива въпроси. Но може ли с тези 600 000 лв., които предлага комисията във формата на един заем, общината да даде помощите, които са необходими? Ако се сключи един такъв заем, ние би трябвало да спрем раздаването на помощи през летните месеци, когато нуждите са толкова големи; то значи да се даде много малко срещу голямото бедствие, в което се намират работническите маси. И ето защо в самата комисия аз настоях да бъде по-голям този заем. Възрази се, че този заем не може да бъде един и половина милиона, защото общината не може да носи последствията му. Но, господа, ние имаме един заем от 1 1/2 милиона лева за подпомагане нуждаещите се семейства — службата по този заем е минимум 150 хиляди лева за един заем от 1 1/2 милиона или 2 милиона лева. Ще бъде службата най-много 150 хиляди лева с погашение лихвите и пр.

Докладчик В. Василев: Тъкмо 120 хиляди лева.

Г. Димитров: Тъй че това ще бъде минимум 150 хиляди лева нова служба по дълговете, които има общината. Е, мислите ли, г-да съветници, че Софийската община, която по много причини, за които неведнъж сме говорили тук и сме обяснявали подробно, е натрупала на гърба на софийското население 55 милиона лева дългове, за които ежегодно тя има служба 3 милиона лева, ще бъде претоварена и ще стане невъзможно нейното функциониране и нейното финансиране изобщо, ако ѝ се окажат за целите

на подпомагането на бедствующите семейства в София, за запазване живота на децата на тези, които са на фронта, още 150 хиляди лева годишно? Несериозно е да се говори, че е претоварена, а че текущият бюджет няма онези постъпления, които има в нормално време — това е понятно, — но ние нямаме* постъпления и за други финансови разходи, въобще бюджетът може да се свърже с дефицит.

Докладчик В. Василев: Нямаме такива работи, г-н Димитров!

Г. Димитров: Вие слушайте и ще видите, че няма какво да се възрази на тази идея. Тази служба от 150 хиляди лева, която би трябвало да се понесе от нашата община временно, е едно затруднение, защото не постъпват редовно приходите на общината, които има в нормално време, и защото трябва да търсим нови източници, за да ги покрием. Но, господа, тук изпъква въпросът, какво ще направят всичките общини след войната за покриване извънредните разходи, които са били принудени да направят през време на войната, и големият въпрос за бюджетната автономия, която трябва да имат общините, за да намерят други източници, с които да покрият тези наложителни свои нужди както през войната, така и след нея. Един факт е установен и е безспорен за всички, че общините у нас не могат да съществуват така занапред, както сега. Те трябва да са автономни, да дават източници, да обложат всички имоти и ценности за имоти и оттам ще получат много повече приходи, отколкото от дребните източници, които се предвиждат в параграфите на общинския бюджет, и да се избавят от батака, в който се намират всичките общини. Ето защо поддържам, че този заем е недостатъчен, че е необходим по-голям и че този по-голям заем от 1 1/2—2 милиона може да бъде понесен от общината и трябва да бъде понесен, защото е такава нуждата сега.

Председателят: Колко предлагате?

Г. Димитров: Аз предлагам 2 милиона, защото времената, в които се намира България, а най-много столицата, са изключителни. Друг би бил въпросът, ако ние бяхме в едно мирно време, когато всички способни хора можеха да работят и имаше къде да се работи; днес би

* В стенографския протокол — «нимам». (Ред.)

трябвало да има на разположение повече пари, за да се притичваме на помощ на бедното население, още повече когато смъртността е увеличена поради глад и лишения.

(След изказванията на С. Прулов и С. Ковачев.)

Финансовата комисия имаше задача* да подготвява въпросите, които ще се решат тук, но когато Общинският съвет би взел някакво решение, то няма значение, че финансовата комисия не се е произнесла; а в случая се касае за един допълнителен бюджет, изработен от контрольора с Постоянното присъствие, прегледан от финансовата комисия и одобрен от съвета. Когато се разходва сумата по този допълнителен бюджет, решението на Общинския съвет разходването да стане през м. април, или както комисията беше решила — да стане през м. май, можеше да се вземе съвсем спокойно, без да мине във финансовата комисия, защото става въпрос за приложение на допълнителния бюджет, който е минал през съвета.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския
протокол от заседанието*

* В стенографския протокол — «значение». (Ред.)

ПО «ИНТЕРВЮТО» В «БАЛКАНСКА ПОЩА»²⁰

На два пъти вече се опроверга чрез «Работнически вестник»* приписваното ми «интервю» върху Стокхолмската конференция²¹, публикувано от «Балканска поща»**.

Но понеже редакцията на тоя вестник има дързостта още да твърди, дори и с известни подробности, че въпросното «интервю» било дадено на някой негов репортьор на площад «Света Неделя», длъжен съм за възстановяване истината и сам да заявя следното:

1. *От страна на «Балканска поща» или в качеството си на неин репортьор не се е представял пред мен никой нито на площад «Света Неделя», нито другаде, за да дам каквото и да е интервю за тоя вестник.*

А ако беше се явил такъв, щях да му откажа, както това правим аз и другарите ми при всички подобни случаи.

2. *По име не познавам посочения репортьор и сега за пръв път узнавам, че «Балканска поща» има подобно лице за свой репортьор.*

3. *В частни разговори, на запитвания от страна на депутати, съветници и други лица изказвал съм мнението си по проектираната Стокхолмска конференция, както и по други въпроси. Но и в тия частни разговори никому и никъде не съм заявявал тенденциозната измислица,*

* «Работнически вестник», № 281 и 285 от 27 от април и 3 май 1917г. (Ред.)

** «Балканска поща», № 671, 27 април 1917 г. (Ред.)

която ми приписва «интервюто» на «Балканска поща», че *Стокхолмската конференция се инспирира от държавите на Съглашението, за да се спасят от очакващото ги поражение.*

*В. «Работнически вестник»,
№ 286, 4 май 1917 г.
Подпис: Г. Димитров*

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

ПО ПРИЛАГАНЕТО
НА ЗАКОНА
ЗА ПОЛОЖЕНИЕТО
И ЗАПЛАТИТЕ
НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖЕЩИТЕ
В ЧАСТНИТЕ ЗАВЕДЕНИЯ
И ПРЕДПРИЯТИЯ
ПРЕЗ ВРЕМЕ НА ВОЙНАТА²²

*В. «Работнически вестник»,
№ 287 от 5 май 1917;
№ 4, 5, 13—17, 19, 21—24, 26—28
от 11, 12, 22, 23, 25, 26, 28,
30 май, 1, 2, 5, 6, 8, 9
и 11 юни 1917 г.*

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

1

Синдикалният комитет счита за необходимо да даде следните допълнителни осветления върху *Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия*, които осветления ще послужат за ръководство на организациите и на техните представители в *местните комисии*, натоварени с прилагането на закона, и като отговор на многобройните запитвания, постъпили от разни страни до комитета.

I. ПЛАЩАНЕТО НА ПОЛОВИНАТА ЗАПЛАТА

Законът задължава частните предприятия, които работят *през време на войната*, да плащат на заминалите в редовете на войската техни работници, служещи и агенти *половината* от заплатата, която са получавали до преди отиването им под знамената, *начиная от 1 септември 1916 г.* (чл. 2).

Не са длъжни да плащат половина от заплатата *само* ония дребни промишленици и търговци, които изобщо работят за *собствена прехрана* и които, макар и да са работили през време на войната, не са добили печалби *освен за прехраната на семействата си* (втората алинея на чл. 2).

Акционерните, застрахователни и кооперативни предприятия, макар и да претендират, че не са имали особени печалби, трябва да плащат на своите работници, служещи и агенти *половината* заплатата.

Предприятията, които не са работили през всичкото

време на войната, ще платят половината заплата само за времето, през което са работили.

Имат право на тая половина заплата *всички* работници, служещи и агенти от горните частни предприятия, заминали в редовете на войската, независимо от обстоятелството *дали са получавали заплата на месец, на ден, на час, на парче или на процент*, както и без да се гледа на това, дали са отишли под знамената на 10 септември 1915 г. или по-късно, като *данъчни* или *опълченци*. — Работниците македонци, заварени от общата мобилизация на *тринеделно обучение*, също имат право да получават половината от заплата си.

Необходимо е само всички гореизброени работници, служещи и агенти до отиването им в редовете на войската *да са работили най-малко три месеца в даденото предприятие или в някое друго от същата професия* (чл. 2).

Половината заплата ще плаща онова предприятие, в което работниците, служещите и агентите *са заварени в момента, когато са повикани под знамената*.

Работниците, служещите и агентите, на които господарите са плащали половината или *цялата* заплата, макар и да не са работили пълни три месеца при тях или в друго предприятие от същата професия, *запазват правата си* (заб. I на чл. 2).

Половината от заплата на *убитите* работници, служещи и агенти *ще се плаща до деня на мобилизацията** на техните наследници (заб. III на чл. 2).

Половината заплата ще се плаща *извън* получаваната от семействата на мобилизираните работници, служещи и агенти държавна помощ, предвидена в Закона за подпомагането на войнишките семейства²³ (заб. IV на чл. 2).

Само работниците, служещите и агентите, които като *военнослужещи* получават *повече от 150 лева*, нямат право да претендират на половината заплата от *предприятията, в които са работили* (заб. II на чл. 2).

Изчислението на размера на половината заплата трябва да става: за ония с месечна заплата — въз основа на за-

* Допуснатата печатна грешка. Думата е «демобилизацията». (Ред.)

платата, която са получавали до отиването си в редовете на войската; за работниците на ден, на час, на парче — въз основа на добитото от работа през *последните* три месеца, а за работниците на процент — въз основа на добитото от работа от деня на постъпването им в даденото предприятие.

II. УВЕЛИЧЕНИЕТО НА ЗАПЛАТИТЕ

Съгласно чл. 3 на закона всички намиращи се през време на войната на работа в частните предприятия работници, служещи и агенти, както и работничките и служещките, независимо от това дали са със заплата на месец, на ден, на час, на парче или на процент, имат право, *начиная от 1 септември 1916 г.*, да получат едно увеличение *най-малко с 50%* върху заплатите, които са получавали до мобилизацията.

Това увеличение ще имат право да получат и ония работници, служещи и агенти, които са освободени от войската временно или постоянно и са оставени да работят в дадените предприятия поради нуждите на армията или за обществен интерес.

Действителният размер на увеличението за всяка отделна местност трябва да се установи въз основа на процентното *поскъпване на основните предмети от първа необходимост* (като хляба, солта, месото, фасула, картофите, маслото, облеклото, газта и пр.).

Разликата, която ще се окаже между плащаната от 1 септември 1916 г. заплата и оная, която би трябвало да се плаща (плюс увеличението), господарите са длъжни да изплатят за всичкото време — от 1 септември 1916 г. до деня на установяването *новата заплата*.

Заплатите на *постъпилите на работа през време на войната* работници, служещи и агенти ще бъдат увеличени до размерите на заплатите (плюс увеличението) на другите, заварени от мобилизацията, извършващи същата работа, служба или функция.

Дето поради специални причини заплатите са увеличени с по-голям процент от онзи, който ще се установи по силата на закона, *не подлежат на намаление*.

III. МИНИМАЛНА ЗАПЛАТА

В предприятията, дето се работи каквото и да било за държавните и обществени учреждения, се определя една минимална заплата, съобразена с условията на живота (чл. 4).

При определянето на минималната заплата за всяка отделна категория работа трябва да се има предвид *процентното поскъпване* на основните предмети от първа необходимост от мобилизацията до деня на установяването на тая минимална заплата. В тия случаи минималната заплата не бива да бъде по-ниска от *размера на плащаната до мобилизацията, плюс процента на поскъпването*; в същото време тая заплата не може да бъде и по-малка от *заплатата, получавана до мобилизацията, увеличена с 50%*.

Ако заплатите на някои работници и служещи са по-големи от размера на минималната заплата, която ще се установи, *не подлежат на намаление*.

IV. МЕСТНИТЕ КОМИСИИ

Прилагането на закона се възлага на Министерството на търговията, промишлеността и труда (Отделение за труда), което ще действа с нужното число местни комисии, състоящи се от по един представител на министерството, на господарите и на работниците, последните двама *посочвани* от заинтересованите страни или организации и назначени от министерството (чл. 5).

Решенията на тия комисии се изпълняват по начина, предвиден в Закона за събиране преките данъци²⁴, ако господарите не ги изпълнят доброволно до 15 дена от съобщението (II алинея на чл. 5), т. е. *чрез финансовия бирник и с червен лист*.

Точното приложение на закона ще зависи в най-голяма степен от дейността и решенията на тия комисии. Затова работническите организации и техните представители трябва да застанат твърдо на своя пост, най-решително да отстояват работническите интереси и с всички сили да действуват за приложението на закона.

*

Всички работници, служещи и агенти трябва незабавно да се обърнат към своите господари и да изискат да им се плати това, което законът предвижда.

Ако господарите откажат доброволно да сторят това, тогава заинтересованите ще се отнесат със заявление до комисията в района, дето се намира даденото предприятие, и ще искат тя да изпълни възложеното ѝ от закона задължение. В никой случай обаче не бива да подписват *декларации*, предлагани от господарите, че се отказват от законните си права или че са съгласни да им се плаща по-малко.

*

Организациите и другарите, които се нуждаят от някои осветления извън гореизложените, нека веднага се отнасят за такива направо до Синдикалния комитет (*Г. Димитров*, Народен дом, площад «Лъвов мост» — София).

Секретар на Синдикалния съюз:

Г. Димитров

2

Както вече се обясни, прилагането на закона се възлага на Министерството на търговията, промишлеността и труда, което ще действа с необходимото число местни комисии, състоящи се от по един представител на министерството, на господарите и работниците, последните двама посочвани от заинтересованите страни или организации (чл. 5).

Министерството се е обърнало към работническите синдикати и към търговско-индустриалните камари да посочат своите представители за всички градове на страната най-късно до 20 май т. г.

Досега са редовно избрани и съобщени в министерството от страна на принадлежащите към Общия работнически синдикален съюз работнически синдикати следните представители:

1. София	— Алекси Гогов;
2. Сливен	— Атанас Каварджиков;
3. Пловдив	— Халачев;
4. Плевен	— Христо Василев;
5. Русе	— Минчо Топалов;
6. Варна	— Борис Митев;
7. Габрово	— Йорд. Йорданов;
8. Бургас	— Христо Манчев;
9. Видин	— Тодор Петров;
10. Лом	— Трифон Стоянов;
11. Ямбол	— Михал Георгов Богдев;
12. Стара Загора	— Коста Ципоранов;
13. Самоков	— Дим. Ников;
14. Чирпан	— Дянко Нанчев.

Очаква се в най-скоро време да изберат своите представители и работническите синдикати в останалите градове на страната.

Твърде вероятно е, че господарите, за да спънат прилагането на закона, нарочно не ще искат да посочат до 20 май т. г. своите представители за местните комисии. В такъв случай длъжност на министерството е да конституира комисии и без господарските представители, но по никой начин да не се забавя повече прилагането на закона. За същата цел министерството би трябвало своевременно да назначи своите представители в местните комисии, като за такива се подберат лица, които да действуват в духа на изискванията на закона, а не да улесняват господарите в нарушаването и избикалянето му.

Що се касае до работническите представители в местните комисии, законът наистина възлага тяхното назначение върху министерството, но за такива могат да бъдат назначени само избраните и посочени от работническите професионални организации — легитимните представители на работниците, намиращи се в страната и на фронта. При използване правото, което му дава законът — да назначава работническите представители, — то не може да изпуска изпредвид известния и установен по множество случаи досега факт, че в България, особено от войната насам, извън принадлежащите към Общия работнически синдикален съюз работнически професионални организации никакви други подобни организации не съществуват и не действуват.

Да се назначават други лица за работнически представители, посочени от фиктивни организации, уж от името на работниците, това ще бъде не само злоупотреба с правото, което законът дава на министерството, не само съзнателно услужване на заинтересованите господари, които искат законът да остане мъртва буква, но и една дръзка провокация към организираните работници, намиращи се на фронта и във вътрешността на страната.

*

В брой 287 на «Работнически вестник» (5 май т. г.)* от страна на Синдикалния съюз се дадоха най-необходимите и съществени осветления върху прилагането на закона.

За да се избегне губене на време и излишна преписка, умоляват се всички организации, другари и други интересувачи се лица да прегледат *внимателно* тия осветления и *тогава* да се обръщат към Синдикалния комитет за *други по-подробни и специални осветления*, ако им се окаже нужда от такива.

Дето тоя брой на «Работнически вестник» липсва, може да се изиска веднага от Синдикалния комитет (Г. Димитров, Народен дом, пл. «Лъвов мост» — София).

* Вж настоящия том, с. 39—43. (Ред.)

3

Законът за частните работници и служещи не се отнася до временните работници и служещи-войници от разните държавни ведомства. По силата на тоя закон те не могат да претендират да им се плаща половината заплата. Тия държавни работници и служещи обаче, както обяснихме по-рано (вж бр. 269 на «Работнически вестник» от 12 април т. г.)* трябва да получат от държавата цялата своя заплата от деня на мобилизацията. Спрямо тях е допусната една несправедливост, която подлежи на отстранение. Толкова повече сега, когато има закон, според който на частните работници и служещи се следва да се плаща половина заплата, не може държавата да остави част от своите работници и служещи, които по чисто административни и счетоводни причини са считани като временни, без заплата.

От страна на социалдемократическата парламентарна група са направени необходимите постъпки пред надлежните министерства да се даде и на тоя въпрос съответното благоприятно разрешение. Заинтересованите държавни работници и служещи биха могли и сами да поискат това със заявления до учрежденията и ведомствата, в които са работили.

Това в отговор на отправените до Синдикалния комитет запитвания по тоя въпрос.

* Вж Съч. Т. 7. С., 1984, с. 493—495. (Ред.)

*

Работниците и служещите-войници от трамваите и електрическото осветление в София ще получат *половина* заплата от 1 септември до 31 декември 1916 г. и *цялата* заплата от 1 януари 1917 г. насам от общината, която пое експлоатацията на трамваите и осветлението. Такова е решението на *общинската комисия* по трамваите и осветлението. Предстои това решение да се одобри от Общинския съвет, да се изработи допълнителен бюджет и да се започне изплащането. От страна на социалдемократическата общинска група се направи необходимото, за да се вземе такова решение и да се приведе то в изпълнение възможно по-скоро*.

Сега това ще зависи от Управлението на трамваите и осветлението, от Постоянното общинско присъствие и от Общинския съвет.

Нека всичко това се има предвид от другарите, които се обърнаха със своите запитвания към Синдикалния комитет, и от другите работници и служещи-войници по трамваите и осветлението.

* Вж Съч. Т. 7. С., 1984, с. 491—492. (Ред.)

4

МЕСТНИТЕ КОМИСИИ

Член 5 на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия гласи:

«Прилагането на настоящия закон се възлага на Министерството на търговията, промишлеността и труда, Отделение за труда, което ще действа с нужното число местни комисии, състоящи се от по един представител на министерството, на господарите и на работниците, *последните двама посочвани от заинтересованите страни или организации и назначени от министерството.*

Решенията на тия комисии се изпълняват по начина на Закона за събиране преките данъци, ако господарите не ги изпълнят доброволно до 15 дена от съобщението.

Службата на тези комисии ще бъде плащана в зависимост от извършваната работа. Нужната сума ще се вземе от фонда за работническите застраховки, като в бюджета на министерството за 1918 г. се предвиди за повръщане.»

Министерството бе дало на търговско-индуриалните камари и работническите синдикати един доста дълъг срок за съобщаване своите представители в местните комисии. Тоя срок (20 май т. г.) вече мина и няма абсолютно никаква сериозна причина още да се забавя конституирането на въпросните местни комисии. Тия комисии час по-скоро трябва да започнат да работят. Пред тях всекидневенно се трупа огромна работа около прилагането на закона. Измамници остават ония, които имаха наивността да мислят, че господарите *сами доброволно* ще се подчинят на закона и че *единични* ще бъдат случаите,

когато ще е необходимо комисиите да прибегват към *законното принуждение*. Напротив, стопаните на частните предприятия със *съвършено малки изключения* отказват да изпълнят предписанията на закона и прибегват към най-различни машинации и фалшификации, за да минат в категорията на «търговците и промишлениците, неизкарвали повече освен за прехраната на семействата си», които законът освобождава от своите задължения. Ангажирани са за тая цел вече цял сонм* адвокати, които усърдно са се предали на «работа» за осуетяването на закона.

При тия обстоятелства очевидно е, че приложението на закона ще трябва да стане чрез *принудителните* решения на местните комисии. От решенията и дейността на тия комисии прочее ще зависи в най-голяма степен приложението на закона. Техните пък решения и дейност ще зависят преди всичко от състава им.

Смели, последователни и неотстъпни защитници на интересите и правата на работниците и на точното приложение на закона могат да бъдат само *работническите представители* в местните комисии, но работнически представители, *избрани и посочени от действително съществуващите работнически организации*, които с право представляват работниците от вътрешността на страната и ония, намиращи се в редовете на войската, организации, които имат всичката възможност не само да съдействуват в трудната задача на работническите представители, но и *постоянно да контролират тяхната дейност*.

Нашите организации своевременно са избрали и посочили своите представители в комисиите за следните градове: София, Сливен, Пловдив, Плевен, Русе, Варна, Габрово, Ямбол, Стара Загора, Бургас, Търново, Лом, Видин, Свищов, Татар-Пазарджик, Самоков, Кюстендил, Карлово, Ловеч, Троян.

Тия именно представители министерството е *длъжно* да назначи за работнически представители в комисиите, а не лица, посочвани от *фиктивни* организации и уж от името на работниците.

Да се лишат работниците в някои от тия градове от

* Сонм — тълпа, множество. (Ред.)

своите действителни представители в местните комисии, чрез назначаването от страна на министерството на *други лица*, това ще означава не само едно явно злоупотребление с правото, което законът дава на министерството — да назначава работническите представители, не само една провокация към организираните работници, намиращи се в страната и на фронта, но и *открита подкрепа на заинтересованите в техните усилия да осуетят прилагането на тоя работнически закон*. В такъв случай министерството ще има да понесе една тежка отговорност, за която работническите организации и намиращите се на фронта работници ще държат добра сметка.

*

В допълнение на дадените досега разяснения по Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия («Работнически вестник», бр. 285* от 5 май и броеве 4 и 5 от 11 и 12 май т. г.**) Синдикалният комитет счита за необходимо в отговор на получените нови запитвания да даде и следните осветления:

I. КСАНТИЙСКИТЕ ТЮТЮНОРАБОТНИЦИ

Законът засяга и частните предприятия в Гюмюрджинския и Струмишкия окръзи. Той трябва да бъде приложен и в тютюневите складове в Ксанти както по отношение плащане половината заплата на заминалите в редовете на войската тютюнороботници, така и относително увеличението на заплатите на сега заетите в тютюневите складове работници и служещи. Обстоятелството, че складовите работят обикновено само през летния сезон, не съставлява спънка за приложението на закона. Може само едно да стане — складовете да платят на намиращите се в редовете на войската работници и служещи половината заплата *само за времето, през което са били отворени и са работили*.

Тия работници и служещи ще имат право да претендират за половината заплата от складовете, в които са

* Печатна грешка. Брой 287. (Ред.)
 ** Вж настоящия том, с. 39—48. (Ред.)

били заварени в момента, когато са повикани под знамената.

На тютюноработническото дружество «Защита»²⁵ и на неговия представител в местната комисия се пада непосредствено грижата да употребят всички усилия, щото да бъдат добре защитени законните права на ксантийските тютюноработници, като разчитат и на най-широкото съдействие в тая посока от страна на Общия работнически синдикален съюз в България.

II. РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖЕЩИТЕ ОТ 37—42 НАБОРИ

На половина заплата ще имат право съгласно закона да претендират и работниците и служещите от 37, 38, 39, 40, 41 и 42 набори. Тяхното повикване под знамената не представлява едно обикновено изпълнение на задължителната законна военна повинност, *а участие във войната наравно с останалите запасни войници*. Ако не бе войната, някои от тях щяха да бъдат вече уволнени, а други нямаше да бъдат свикани. Повикването на тия набори под знамената фактически е *продължение и доразвиване* на обявената на 10 септември 1915 г. мобилизация на въоръжените сили на царството съобразно с нуждите на самата война.

Обстоятелството, че държавата и общините не плащат заплатите на своите служители от тия набори, понеже изпълнявали действителната си военна служба, не може по аналогия да бъде използвано за лишаването на частните работници и служещи, принадлежащи към същите набори, от предвидените в закона права.

По-скоро обратното трябва да стане, да се уреди плащането на заплатите и на въпросните държавни служители, спрямо които е извършена една несправедливост.

Известно е, че в Закона за войнишките подпомагания* се прокара положението, според което държавна помощ се дава на всички нуждающи се войнишки семейства, без да се гледа дали техните поддръжници, отишли във войската, са запасни войници или принадлежат към новите набори.

* Отнася се за Закона за подпомагане на нуждающите се войнишки семейства през време на мобилизация и война. (Ред.)

Още по-малко при прилагането на Закона за частните работници и служещи може да има каквото и да е сериозно основание да се прави разлика между запасните войници и ония от свиканите през време на войната набори, които еднакво участвуват във войната и понасят заедно със семействата си нейните тежести.

III. ИЗПОЛЗУВАНЕ ПРАВАТА ПО ЗАКОНА

Лицата, които имат основание да се ползват от предвидените в закона права, ще поискат най-напред от предприятията, в които са работили или сега работят, *доброволно* да се изпълни законът. Ако това им се откаже, тогава ще се обърнат със заявление до местната комисия в местността, дето се намира даденото предприятие, за да се защитят правата им по *принудителния* начин, предвиден в закона.

Няма срок за използване предвидените в закона права. Работниците и служещите, които по една или друга причина не успеят сега да поискат следуемото им се по закона, *не губят правото да предявят своите законни претенции и впоследствие, по-късно, дори и след демобилизацията.*

*

Привличаме вниманието на всички интересувачи се от прилагането на закона работници и служещи, намиращи се в редовете на войската или във вътрешността на страната, върху дадените от страна на Общия работнически синдикален съюз осветления в «Работнически вестник» (бр. 285* от 5 май т. г., броеве 4 и 5 от 11 и 12 май и брой 13 от 22 май т. г.**).

Нуждаещите се от *други по-подробни и специални осветления* относително тълкуването и прилагането на закона могат да се обръщат направо до Синдикалния комитет (адрес: Г. Димитров, Народен дом, площад «Лъвов мост» — София), като отбелязват *конкретно и ясно* въпросите, по които имат нужда да бъдат осветлени, и посочват *точните* си адреси за отговор.

* Печатна грешка. Брой 287. (Ред.)

** Вж настоящия том, с. 39—53. (Ред.)

5

РАБОТНИЧЕСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ

Изглежда, че министерството ще поиска да си послужи с резултата от последните избори за представители в бившите комитети на труда²⁶ като едно указание при назначаването на работническите представители в *местните комисии* по прилагането на закона за заплатите на частните работници и служещи. Например там, дето представителите в комитетите на труда са били от нашите организации, сега да се назначат в *местните комисии* наши представители, дето пък са били от страна на «широките»²⁷ — да се назначат техни представители. За тая цел сигурно министерството изиска от Синдикалния съюз списък на местата, в които ние сме имали представители в комитетите на труда. Това *указание* обаче не би било точно, то не отговаря на действителните факти и не би трябвало шаблонно да се използва. Ако министерството поиска да си послужи с него, то е длъжно да вземе под най-сериозно внимание следните установени и добре известни на работниците обстоятелства:

1. Въпросните избори за представители в комитетите на труда станаха на *11 март 1912 г.*, т. е. преди *пет* години и преди Балканската²⁸ и сегашната войни. Оттогава насам в числеността и силата на работническите организации се извършиха значителни промени. Под ударите на войните и техните последици от малките и нежизнеспособни синдикални групички на тъй наречения Обединен синдикален съюз («широките»)²⁹ *не остана нищо*, докато социалдемократическите професионални работнически организации благодарение на здравите свои основи

и сериозния си характер продължиха и до днес непрекъснато своето съществуване и всеотдавателната си дейност в защита на работническите интереси.

2. Самите избори през 1912 г. — както всички интересувани се знаят това — се извършиха почти навсякъде по един *съвършено нередовен начин*, вследствие на което техният резултат далеч не изразяваше *действителната воля* на организираните работници в цялата страна*. В някои места нередовността бяха тъй големи и тъй скандални, че нашите организации бяха принудени, макар и разполагащи с безспорно болшинство членове, за да запазят *морала и дисциплината* на работническата организация, *да откажат да участвуват в изборите*. Такъв бе особено случаят в София, дето биде впоследствие *без избор* назначен представителят на «широките». В Габрово и Варна пък самите заинтересовани индустриалци най-широко подкрепиха, дори и с фалшификации, кандидатите на «широките» и по тоя начин осуетиха избирането на *действителни* представители на организираните работници в тия градове. За Габрово това категорично потвърди и демократическият депутат г-н Паскалев (от Габрово) в парламентарната комисия при Министерството на труда при разглеждането на законопроекта за положението и заплатите на частните работници и служещи в *присъствието на Джидров, Цанков и Янулов, без да имат последните куража да му възразят каквото и да е*.

3. На всички организирани работници, както и на Отделението на труда при министерството е добре известно, че през всичкото време от 1912 г. насам *само социалистическите работнически представители в комитетите на труда*, подпомагани и контролирани от работническите организации, *са действували енергично за прилагането на Закона за женския и детския труд*³⁰. Това неопровержимо се доказва от многобройните ревизии, актове и рапорти на нашите представители особено в Сливен, Пловдив, Плевен и Русе. Докато представителите на «широките» дори в големите градове като София (Стефан Манов), Габрово и Варна *престъпно бездействуваха през целия си мандат*.

* По-подробно за това вж Съч. Т. 3. С., 1982, с. 209—211. (Ред.)

Прочее при назначаването на лицата за работнически представители в местните комисии по Закона за заплатите на частните работници и служещи не може да има друг *по-сигурен и обективен критерий* от обстоятелството кои *работнически професионални организации действително съществуват и действуват*. Само посочените от тях работнически представители може министерството да назначи и само в тоя смисъл е допустимо то да използва предвиденото му в закона *право* да назначава представителите на работниците в местните комисии.

А такива организации са, както многократно вече установихме, *принадлежащите към Общия работнически синдикален съюз работнически професионални организации*. Извън тях съществуват *само* ксантийското тютюноработническо дружество «Защита» и някои от дружествата на Келнеро-готварския съюз³¹. *Никаква друга работническа професионална организация не съществува и не действува*. Лицата, посочени от името на подобни несъществуващи организации, естествено нямат законното право да се явят представители на работниците в местните комисии и ако такива лица нейде бъдат назначени за работнически представители, това министерството ще извърши само от желание да услужи на заинтересованите господари, които всячески се стараят да осуетят прилагането на закона.

6
КЕЛНЕРО-ГОТВАРСКИЯТ СЪЮЗ
И РАБОТНИЧЕСКИТЕ
ПРЕДСТАВИТЕЛИ

Двете съществуващи и през време на войната дружества на Келнеро-готварския съюз (във Варна и София) са се присъединили към избора на работническите представители от страна на нашите организации в тия градове и са съобщили в министерството своето желание тия именно представители да бъдат назначени в местните комисии, считайки, че те ще защитят както подобава интересите и правата на работниците от тяхната професия.

*

МУДНОСТТА НА ВЛАСТИТЕ ОКОЛО
ПРИЛАГАНЕТО НА ЗАКОНА

Мудността по прилагането на закона за положението и заплатите на частните работници и служещи от страна на властите основателно възбужда недоволството на заинтересованите работници и служещи и на работническите организации. За това недоволство свидетелствуват многобройните писма, изпратени до Синдикалния комитет от фронта и из вътрешността на страната.

И наистина. Законът се публикува в «Държавен вестник» едва на 24 април т. г.* Но не само се закъсня с публикуването на закона. От неговото публикуване се мина вече цял месец, а и досега още не са конституирани пред-

* «Държавен вестник», № 86, 24 април 1917 г. (Ред.)

видените в чл. 5 местни комисии, без които е невъзможно прилагането на закона, защото, както е известно, господарите на частните предприятия отказват доброволно да изпълнят неговите предписания. Дори и обяснителното окръжно на министерството по прилагането на закона още не е издадено*.

Каквито и да са причините на тая мудност, тя е осъдителна и с нея час по-скоро трябва да се ликвидира. Касае се за прилагането на един закон, от който очакват хиляди работници и работнически семейства известно облекчение на своето тежко положение.

От страна на Синдикалния съюз са направени пред министерството необходимите настоятелни постъпки за бързото и точно приложение на закона.

Работническите организации трябва да бъдат нащрек, за да могат своевременно и успешно да реагират срещу всеки опит за осуетяването на закона, от чиято и страна да би се направил такъв опит.

* Отнася се за Окръжно № 785 от 18 май 1917 г., публикувано в «Държавен вестник», № 111, 23 май 1917 г. (Ред.)

7

ГОСПОДАРИТЕ И ЗАКОНЪТ

Всекидневно пристигат до Синдикалния съюз маса оплаквания, че стопаните на частните предприятия отказват под най-различни предлози *доброволно* да изпълнят предписанията на закона.

Едни — и това са болшинството — заявяват, че до тях не се отнася законът, защото имали загуби. Това правят дори предприятия, като захарни, тютюневи, кожарски и текстилни фабрики, застрахователни и други акционерни дружества, банки и търговски фирми, за които е всеизвестно, че тъкмо поради войната реализират огромни печалби.

Други отказват да се подчинят на закона, защото предприятията им са милитаризирани и работят за нуждите на държавата или армията, когато се знае, че тия предприятия, именно защото са облагодетелствувани с държавните доставки, би трябвало без всякакво възражение най-напред да се съобразят с изискванията на закона.

Трети отхвърлят законните претенции на своите работници и служещи, защото стопанинът на даденото предприятие или някой от съдружниците се намирал в редовете на войската, когато всъщност законът не се интересува от обстоятелството дали стопанинът е в редовете на войската; достатъчно е само предприятието да функционира през време на войната и да изкарва повече от необходимото за прехрана на семейството на стопанина.

Четвърти се стараят да представят своите работници и служещи, намиращи се в редовете на войската, за *уволнени* преди мобилизацията, вследствие на което не били длъжни да им плащат половината заплата.

Пет бързат да съчинят някакъв «насрещен иск» спрямо работниците и служещите си, като ги обвиняват, че имали с тях *открити сметки*, че им дължели суми, че били им откраднали нещо при мобилизацията, и пр.

Шест обясняват, че не могат да пристъпят към изпълнението на закона, защото още не бил изработен от министерството «правилникът» за неговото прилагане, макар много добре да знаят, че законът подлежи на изпълнение от деня на публикуването му в «Държавен вестник» (24 април 1917 г.) и че за прилагането му *не се предвижда никакъв правилник*.

Седми заплашват всеки свой работник и служещ с *изпъждане от работа*, ако се осмели да настоява на предвиденото в закона увеличение на заплатите.

Най-сетне, някои господари пък открито и цинично заявяват на работниците и служещите си, че тоя «ужасен» закон *няма да се прилага, че той ще бъде наскоро анулиран!*

Между това всичките тия частни предприятия, които отказват доброволно да плащат половина заплата на намиращите се в редовете на войската свои работници и служещи и да увеличат заплатите минимум с 50% на сега работещите, *бързат да увеличат цените на изработваните или продавани с техните предприятия произведения*, като при калкулацията смятат законното увеличение на работническите заплати и плащането половината заплата на своите работници и служещи-войници. В Дирекцията за стопански грижи, която се готви да нормира цените на произведенията и печалбите им, *те представляват именно такива калкулации, такива сметки!*

Всичко това, разбира се, още веднъж твърде ясно рисува *патриотизма* на алчната българска буржоазия, която безскрупулно и безогледно използва изключителните условия на войната за натрупване баснословни богатства, но не иска да понесе и най-малкото материално задължение, установено от закона, в полза на работниците и служещите и техните бедстващи семейства.

Ясно е прочее, че законът ще може да се приложи само чрез упоритата и решителна борба от страна на заинтересованите работници и служещи и техните организации.

На всички опити за осуетяването на закона работни-

ците и служещите, за да защитят своите законни права, имат само едно сигурно средство — да отговарят с масовото си сплотяване в редовете на социалдемократическите работнически организации и най-широко да подкрепят подетата от тях борба за точното приложение на закона.

От друга страна, не бива нито един опит за провалянето на закона, от когото и да би бил предприет и по какъвто и да е начин извършен, да остане неразкрит съевременно пред Синдикалния съюз и да мине без едно решително реагиране от страна на заинтересованите работници и служещи и работническите организации.

Срещу *атентаторите* против тоя работнически закон трябва да се предприеме в цялата страна една безпощадна критика и борба.

8 ПОПУЛЯРИЗИРАНЕТО НА ЗАКОНА

Прилагането на Закона за положението и заплатите на частните работници и служещи, както вече добре се знае от всички, ще срещне силното противодействие от страна на заинтересованите господари, подпомагани от своите богато плащани защитници. Трябва да се очаква дори, че в много случаи и самите органи на властта в желанието да услужат на господарите ще се опитат да препятствуват на точното прилагане на закона.

При това положение предвидените от закона права на частните работници и служещи ще могат да бъдат защитени очевидно само чрез големи усилия и решителна борба от страна на работническите организации, подкрепени от всички работници и служещи.

Едно предварително условие, за да се увенчаят с необходимия успех усилията и борбата за точното приложение на закона, е *неговото най-широко популяризиране* в средата на работниците и служещите, както и между семействата на ония от тях, които се намират в редовете на войската.

Всеки работник или служещ трябва да добие най-точно представление за естеството на правата, които законът предвижда, да знае добре на какво може да претендира и по кой начин най-сигурно да защити правата си.

Това е толкова по-необходимо, като се има предвид обстоятелството, че тук-таме — според сведенията, постъпили в Синдикалния комитет — вече са плъзнали известни ходатаи, за да злоупотребяват с незнанието и наивността на семействата на мобилизираните работници и

служещи, като им изискват предварително парични възнаграждения, за да издействуват следуемата се по закона половина заплата.

Работническите организации във всички градове са длъжни да се погрижат за най-широкото популяризиране на закона чрез общи събрания, конференции на работниците и служещите от отделните предприятия и лични осветления на интересуващите се и на семействата на мобилизираните работници и служещи, като същевременно им оказват най-широка защита при всички опити да им се отнемат предвидените от закона права.

9 МЕСТНИТЕ КОМИСИИ ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ЗАПЛАТИ

Министерството вече е пристъпило към назначаването на членовете в местните комисии, предвидени в чл. 5 на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия. Досега са назначени следните комисии:

София — града и околията — Ив. Ст. Загралов (началник на Отделението за труда при министерството), Цони Паяков (индустриалец), Александър Киров (търговец), *Алекси Гогов* (работник-шивач) и Соломон Прулов (общински съветник);

Русе — Петър Хр. Спиоров (инспектор на труда), Лазар Динолов (индустриалец), Ат. Ц. Буров (търговец), *Минчо Топалов* (работник-шивач) и Ст. Иванчев (общински съветник);

Варна — П. Драгулев (инспектор), Сп. В. Спасов (мелничар), *Борис Митев* (търговски служещ), и Ст. Чакъров (шивач);

Пловдив — Борис Брадинов (инспектор), Андон Пазов (индустриалец), *Ив. Халачев* (служещ) и Ив. Крахтов (работник-печатар);

Шумен — Величко Савов (инспектор), Иван Баев (мелничар) и *Ст. Иванов* (работник).

*

При назначаването на работническите представители в местните комисии, както се вижда и от горното съобщение, министерството е прибягнало към един *неуместен и неза-*

копен компромис. Наред с избраните и посочени от работническите професионални организации лица за работнически представители, имената на които са подчертани (с курсив), министерството е назначило и посочените от страна на «широките» кандидати. Ние още веднъж заявяваме, че тия господа (Прулов, Чакъров, Иванчев и пр.) не представляват *никакви работнически организации, нито са избрани от такива организации*. Те са *самозвани* представители и ще представляват *само себе си*. Тяхното назначение се дължи очевидно на желанието да бъдат използвани като удобни лица, за *обезсилване* застъпничеството на работническите организации за точното приложение на закона. Това ще трябва да имат предвид работническите организации и техните представители в комисииите и с толкова по-голямо усърдие да се заемат за защитата на правата и интересите на работниците и служителите.

МИНИСТЕРСТВОТО И ЗАКОНЪТ

В брой 111 на «Държавен вестник» от 23 май т. г. министерството е публикувало своето обяснително окръжно по прилагането на закона*. С малки изключения дадените от министерството разяснения *съвпадат* с разясненията на нашия Синдикален комитет, публикувани в брой 287 на «Работнически вестник» от 5 май т. г.**

Окръжното на министерството ние ще публикуваме изцяло в следния брой на вестника.

* Има се предвид Окръжно № 785 от 18 май 1917 г. (Ред.)

** Вж настоящия том, с. 39—43. (Ред.)

10

ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ
ПРЕДСТАВИТЕЛИ

Както вече се съобщи, *местните комисии за работническите заплати* в София, Пловдив, Русе, Варна и Шумен са назначени. Направени са постъпки да се ускори назначението на комисии и в останалите градове, което трябва да се очаква министерството да извърши в непродължително време.

Предвид важната задача, която законът възлага на тия комисии, Синдикалният комитет счита за необходимо да обърне вниманието на работническите представители върху следното:

1. Като членове на местните комисии за работническите заплати работническите представители представляват работниците и служещите от *всички* клонове на производството, търговията, транспорта и пр. в своите райони и за това *имат правото и са длъжни* да участвуват в разрешаването на спорните въпроси досежно прилагането на закона във *всички* предприятия. Не бива да се допусне решаването от страна на комисията в дадената местност нито на един въпрос, който засяга прилагането на закона в което и да е предприятие *без участието на наш работнически представител*.

2. Работническите представители трябва да искат, щото местните комисии да се считат за *постоянно* действащи институти, а не да се събират само от време на време на заседание. Извън редовните заседания на комисии техните членове и особено работническите представители трябва да имат възможността *всекидневна* да работят за прилагането на закона, като за целта им се определи съ-

гласно чл. 5, ал. II съответно дневно възнаграждение.

3. Работническите представители ще трябва да бъдат снабдени от страна на комисиите със *специални легитимации*, за да могат свободно и безпрепятствено да посещават всички предприятия и непосредствено да следят за прилагането на закона.

4. Още в първите заседания на комисиите работническите представители трябва да изискат да се направят необходимите постъпки пред надлежните власти за свободното устройване от страна на работническите професионални организации общи събрания на работниците и служещите, за да бъдат те всестранно осветлени върху същността на закона и неговото приложение и да бъдат предпазени от възможните подвеждания, измами и злоупотребления.

5. Във *всички* случаи работническите представители трябва да действуват в пълно съгласие с местните *синдикални* комитети и с настоятелствата на професионалните организации, да се намират във *всекидневни* сношения с тях и да ги уведомяват *редовно* както за това, което вършат, така и за решенията на *комисиите* досежно прилагането на закона и за поведението на другите членове в комисиите. Работническите организации от своя страна трябва да оказват най-широко съдействие на представителите си, като същевременно зорко контролират тяхната дейност.

6. Необходимо е също така работническите представители да се намират в най-редовни сношения и със Синдикалния комитет, да му съобщават своевременно важните решения на комисиите, да го уведомяват за всички спънки, които се срещат по прилагането на закона, и за всички ошъкти, насочени за осуетяването му. Част от тия сведения ще могат да се публикуват и в «Работнически вестник» за знание от интересуващите се работници и служещи.

7. При застъпването интересите и правата на работниците и служещите работническите представители ще имат предвид дадените от страна на Синдикалния комитет и «Работнически вестник» разяснения по тълкуването и прилагането на отделните предписания на закона, като знаят добре, че *всички разпоредби и тълкувания на мини-*

стерството, които биха били в противоречие с текста, духа и смисъла на самия закон, не могат да бъдат задължителни.

8. Работническите представители съвместно със синдикалните комисии трябва да наредят работата си така, щото да имат възможност *ежедневно* (в определено време в клуба) да дават на интересуващите се работници и служещи, както и на семействата на милитаризираните необходимите осветления по закона и широко съдействие за придобиване законните им права.

За всички по-важни случаи и въпроси, които биха се явили в процеса на тяхната работа, работническите представители, ако почувствуват нужда за правилното си ориентиране от специални осветления, могат да се обръщат и направо към Синдикалния комитет, отдето всякога ще им се оказва своевременно исканото съдействие.

Секретар на Синдикалния съюз: *Г. Димитров*

II УВОЛНЕНИЕ НА РАБОТНИЦИТЕ

Някои от частните предприятия бързат да уволнят част от досегашните си работници, за да не бъдат заварени на работа в момента на подаване декларациите и при надлежните проверки на комисииите, и по тоя начин да избягнат да им платят следуемото им се по закона увеличение на заплатите от 1 септември 1916 г. насам.

Между другите случаи такъв е и тоя с Вайсовата мелница в София, управлението на която е уволнило преди три дни пет души от своите работници, като им обещава да ги приеме впоследствие отново, след като мине очакваната ревизия от страна на местната комисия.

Понеже подобни уволнения на работници са едно очевидно нарушение на закона и съгласно чл. 6 са наказуеми, то министерството и местните комисии са длъжни да направят необходимото за прилагането на предвидените от закона наказания спрямо стопаните на тия предприятия, като веднага им се съставят надлежните актове.

Работническите представители в комисииите трябва най-настоятелно да изискат предприемането на законните средства за защита на работниците и за предотвратяване нарушаването на закона чрез подобни уволнения, а работническите организации посредством доверените си лица и членове зорко да следят във всички предприятия машинациите на господарите, насочени за осуетяването или избикалянето на предписанията на закона и да уведомяват за това своевременно своите представители в комисииите.

12

Съгласно заповедта на министерството, с която са назначени членовете на комисиите в София, Русе, Варна, Пловдив и Шумен, на нашите работнически представители се възлага да участвуват в комисиите при разрешаването на въпросите само за една част от предприятията, като за другата част (по-малката) това се възлага на лицата, посочени за работнически представители от страна на «широките».

Това е не само неправилно и неуместно, но то е и противозаконно.

Избраните и посочени от професионалните работнически организации работнически представители, назначени в комисиите, представляват фактически и по закон *всички* работници и служещи в местността си и следователно те *имат правото* да участвуват при решаването на въпросите досежно прилагането на закона във *всички* предприятия.

На какво основание ще бъдат лишени работническите организации и работниците и служещите от правото да участвуват чрез своя законен представител при разрешаването на въпросите по прилагането на закона в известни (които и да са) предприятия?

Лицата, посочени от «широките», не са избрани от никакви организации, не представляват никакви работници и служещи и не могат те *сами* в комисиите да изпълняват ролята на работнически представители дори и за най-ограниченото число случаи.

Правилното и законното прочее е — *всички* въпроси по прилагането на закона във *всички* предприятия и заве-

ления да бъдат решавани в пълни заседания на комисиите и при безусловното участие на избраните от работническите професионални организации представители.

Само така работническите представители ще могат изчерпателно да изпълнят своя мандат, който имат по закона, в защита на правото на работниците и служещите.

Между назначените членове на комисиите може да се разпределят само известни технически и подготвителни за решенията на комисиите работи. Самите решения обаче трябва да се вземат в присъствието на всички членове и при участието на (действителните) работнически представители.

Неуместният компромис, към който прибегна министерството с назначението и на посочените от страна на «широките» лица, ръководимо от баналната мъдрост да бъде «и вълкът сит, и агнето цяло», в никой случай не може да бъде доведен дотам, щото да се ограничават законните права на действителните работнически представители и с това да се лишават от необходимото застъпничество интересите на част от самите работници и служещи.

13

ДЕКЛАРАЦИИТЕ

Министерството е наредило да се раздадат на стопаните на всички частни предприятия *специални декларации*, които те са длъжни да попълнят с *точни данни* за състоянието на своите предприятия през време на войната, за числото на намиращите се техни работници и служещи в редовете на войската и за ония, които сега работят, за техните заплати и пр.

От тия декларации ще се види официално кои от частните предприятия са пристъпили доброволно към изпълняване предписанията на закона и спрямо кои предприятия ще трябва комисиите да прибягнат към *законното принуждение*.

За да се ускори обаче самото прилагане на закона, необходимо е работническите организации и техните представители да се погрижат, щото декларациите *своевременно* да бъдат раздадени на *всички* предприятия и в определения срок попълнени и повърнати на местните комисии.

Работническите организации също така трябва *сами*, чрез своите членове и доверени лица да съберат необходимите точни данни за *действителното* състояние на предприятията, за да имат възможността работническите представители с тия данни на ръка да се противопоставят на *лъжливите* декларации на стопаните на частните предприятия и с право да искат от комисиите щателна проверка на състоянието на тия предприятия.

От своя страна министерството е длъжно да побърза с назначаване членовете на комисиите и в останалите гра-

дове, за да може и там да се направи необходимото за прилагането на закона, а *ония места*, дето поради малочислеността на частните предприятия и липсата на посочени представители от страна на работниците и господарите не ще може да има специални комисии, своевременно да бъдат причислени към съответните райони на най-близките комисии.

Във всеки случай не бива да се допуска нищо, което би било от естество да забави и без това твърде много закъснялото прилагане на закона.

*

ЗА МАЛКИТЕ ГРАДОВЕ

В малките градове и други далечни места, дето през време на войната не функционират работнически организации, грижите около прилагането на закона трябва да се посмат от намиращите се там *отделни другари и другарки*. Те трябва незабавно да влязат в сношение с работническия представител в комисията от района, към който тяхното място ще бъде причислено, и да го уведомяват редовно за поведението на господарите спрямо прилагането на закона.

В тия места отделните другари и другарки трябва да се постараят да изпълнят работата, която другаде ще бъде изпълнена от работническите организации и техните представители в комисииите.

*

ЗА СОФИЙСКИТЕ РАБОТНИЦИ И СЛУЖЕЩИ

Всички интересувачи се от прилагането на закона в София могат да се обръщат ежедневно от 6 до 8 часа вечерта в Народния дом (площад «Лъвов мост») до работническия представител в местната комисия, др. Алекси Гогов, за потребните им осветления и сведения. Нему също така трябва да се съобщават и всички опити от страна на господарите да избикалят или осуетят прилагането на закона в което и да е предприятие.

14

КОНСТИТУИРАНЕТО И ФУНКЦИОНИРАНЕТО
НА КОМИСИИТЕ

Обстоятелството, че от назначените досега комисии (в София, Пловдив, Русе, Варна и Шумен) е конституирана *само софийската* и че в останалите градове (между които много важни, като Сливен, Габрово, Бургас, Плевен, Стара Загора, Ямбол, Търново, Ксанти и пр.) *още не са назначени комисии*, повдига справедливото негодувание на работническите организации и на работниците и служещите. Израз на това растящо негодувание са изпратените телеграфически и писмени протести до министерството с копие до Синдикалния съюз от всички тия места.

По тоя случай от страна на Синдикалния съюз се направиха повторно настоятелни постъпки пред министерството, за да се конституират незабавно и пристъпят към работа назначените вече комисии и да се назначат комисии в останалите градове.

От министерството се заяви, че необходимите книжа за комисии в Русе, Варна, Пловдив и Шумен се изпращат и след получаването им в тия места комисии веднага ще могат да се конституират и да започнат работата си.

Що се касае до назначаването на останалите комисии, това било в зависимост от числото на наличните министерски чиновници, предназначени за членове на комисии. Такива засега имало само за няколко града (Габрово, Кюстендил, Дупница и Враца). Щом се намерят чиновници и за другите места, ще бъдат и там назначени комисии.

Ние сме длъжни да изтъкнем, че от гледището на ра-

ботниците и на самите действителни факти не може да има никакво сериозно оправдание забавянето да се конституират назначените комисии и да се назначат такива и останалите градове.

Защото не може да служи за извинение познатото нам обстоятелство, че Отделението за труда при министерството, което има законната обязаност да организира и ръководи работите по прилагането на закона, не разполага с необходимия за целта персонал. Министерството е длъжно да снабди своето Отделение за труда с такъв персонал, за да добие то потребната за случая експедитивност в работата си, както това щеше сигурно да се направи досега, ако се касаеше например за *един фискален закон или за някой закон, който покровителствува индустриалците*.

Така също не е състоятелно и извинението, че министерството няма необходимото число чиновници за свои представители в местните комисии във всички градове; ако то не би могло да намери нови кандидати за тая длъжност, спокойно може да си послужи с други подходящи тържавни чиновници, които да бъдат командирани като негови представители в комисиите.

Още по-малко най-сетне може да се счита за сериозно и минимално, че няма защо в ъобще да се бърза с назначението и конституирането на комисиите, тъй като те не биха могли да пристъпят към работа, преди да се раздадат декларациите на стопаните на частните предприятия. Напротив: за комисиите има твърде много и важна работа, преди още да им се връчат попълнени въпросните декларации. И работа не само около раздаването, попълнението и прибирането на самите декларации, но и независимо от тия декларации.

Както е известно, повечето от стопаните на частните предприятия, за да избягнат задълженията по закона, употребяват разни фалшификации и машинации: приготвяват неверни баланси за състоянието на предприятията си, опитват се да вземат от своите работници и служещи рашиски, че са си получили цялата сума, следуюема им се по закона, когато всъщност им плащат много по-малко; искат им писмени задължения, че не ще претендират за законното увеличение на заплатите им; заплашват ги с

уволнение и дори пристъпват към безпричинното уволнение на част от своите работници и служещи и пр.

Всички тия средства, предприемани от страна на господарите, съставляват *нарушение на закона* и подлежат на преследване и наказание.

Едно важно предварително условие за прилагане постановленията на закона е *своевременното* осуетяване на тия господарски машинации чрез тяхното енергично преследване и наказание.

Но това именно ще може да стане само когато комисиите във всички места са назначени, конституирани и поставени във възможност да действуват. Тяхна задача е да издирват тия нарушения на закона, да ги констатират с надлежните актове и да вземат съответните мерки за наказанието на нарушителите на закона.

Очевидна е прочее необходимостта от незабавното назначение и конституиране на всички местни комисии, както и тяхното пристъпване към енергична работа. Всяко протакане в това отношение ще бъде равносилно — *да се пречи на прилагането на закона*, срещу което работническите организации и работниците и служещите из цялата страна имат *фактическото и законно право* с всички сили да реагират.

15

ПРОТИВ УВОЛНЯВАНЕТО
НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖЕЩИТЕ

В Синдикалния комитет почти всекидневно се получават от София и провинцията оплаквания за опити от страна на господарите да избягнат плащането на предвиденото от закона минимално увеличение на работническите заплати с 50%.

Както се вижда, най-любимото средство на господарите в това отношение е *заплашването* с уволнение от работа работниците и служещите, които биха претендирали да им се даде законното увеличение на заплатите и дори *уволняването* на ония от тях, които заявяват, че не могат да се откажат от тая своя законна претенция.

Спрямо *милитаризираните работници и служещи*, оставени на работа в разните частни предприятия поради нуждите на армията и населението, господарите са не по-малко безогледни. На тия работници и служещи се посочва *фрочтът*, ако не се съгласят да се откажат от предвиденото увеличение на заплатите им.

Няма нужда от подробни доказателства, за да се разбере, че ако стопаните на частните предприятия бъдат оставени свободно да прилагат методата на *заплашването* и *уволняването* спрямо своите работници и служещи, то постановлението на закона за увеличаване работническите заплати от 1 септември 1916 г. насам с 50% *минимум* ще стане *илюзорно*. То не ще може да намери почти никъде фактическо приложение, защото масата от самите заинтересовани работници и служещи ще бъдат поставени в положение да бъдат насилствено изнудвани от страна на

своите господари — пред страха от безработица, лишения и други несгоди. А тъкмо за тая маса трябва да бъде наложен авторитетът на закона, защото малкото други работници и служещи, в професиите на които няма страх от безработица и които не работят като милитаризирани, са успели *сами*, с помощта на своите организации още преди създаването на закона да увеличат заплатите си с 50%, а нейде и със значително по-висок процент съобразно с поскъпването на живота.

Бездействието на министерството и местните комисии в един момент, когато господарите така цинично подкопават възможността да се приложи законът, ще бъде *мълчаливо* съдействие и насърчение да се осуетява систематически едно от най-важните постановления на тоя работнически закон.

В закона се предвиждат средства, чрез които може ефикасно да се реагира срещу това поведение на господарите, стига органите, на които е възложено прилагането на закона, да имат волята да си послужат решително с тия средства.

На първо място министерството и местните комисии, действайки в духа на закона, са длъжни да заемат становището — *всяко уволнение на работници и служещи, извършено след влизането на закона в сила, ако не е станало по намаление на работа или поради някакво злоупотребление от страна на уволнения (и едното, и другото установени от местната комисия), се счита за нарушение на закона от страна на господарите и се преследва и наказва съгласно закона (глоба до 1000 лв. и пр.)*. И не само това: *на така безпричинно и противозаконно уволнените работници и служещи местната комисия нарежда по принудителен начин събирането на следуемото се от 1 септември увеличение и плащане заплатите от страна на господарите и след уволнението, считайки, че уволнените са останали без работа поради желанието на господарите да избягнат задължението на закона*.

Когато така би се постъпило — а това ще бъде не само целесъобразно, но и *напълно законно*, — тогава именно господарите ще бъдат принудени да се откажат от своята любима метода — чрез заплашвания и уволнения

да изнудват своите работници и служещи и да осуetyават приложението на закона.

За възприемането и прокарването на практика това становище *работническите организации и техните представители трябва да си послужат не само със законната аргументация, но и със своето организирано давление.*

16

НОВОНАЗНАЧЕНИ КОМИСИИ

Министерството е назначило местните комисии за работническите представители в Кюстендил, Дупница, Враца, Плевен, Търново и Габрово, както следва:

За Кюстендил и околията: председател — Л. Чакъров, окръжен инспектор по труда, и членове: Харалампи Мицаков — търговец, и *Аврам Д. Барух* — шивач;

За Дупница и околията: председател — Л. Чакъров, окръжен инспектор по труда, и членове: Димитър Г. Шишков и Г. Мартинов;

За Враца и околията: председател — Яким Стоянов, окръжен инспектор по търговията, индустрията и занаятите, и членове: Тодор Вълков — търговец, и *Цено Табаков* — обушар;

За Плевен и околията: председател — Яким Стоянов, окръжен инспектор по търговията, индустрията и занаятите, и членове: Стоян Д. Коларов — мелничар, Пъшо Занов — обушар, и *Христо Василев* — *работник-обушар*, от които членове вторият ще замества първия, когато отсъства;

За Търново и околията: председател — Христо Бонев, окръжен инспектор по труда, и членове: Александър Рибаров — търговец, *Стефан Денчев* — шивач, и Иван Илчев — печатар, от които членове третият ще замества втория, когато отсъства;

За Габрово и околията: председател — Христо Бонев, окръжен инспектор по труда, и членове: Васил И. Карагъзов — индустриалец, *Йордан Йорданов* — адвокат, и

Стефан Гергинов — шивач, от които членове третият ще замества втория, когато отсъства.

В комисията за Дупница като работнически представител не е назначен посоченият от нашия Синдикален съюз, а лицето, което е посочено от «широките». Обстоятелството, че нашият представител е учител, не може да бъде никаква законна спънка за назначението му. Учителите са натоварени през време на войната да участвуват и в най-различни комисии, защо да не може тогава един учител, посочен от работническата организация, да бъде член на комисията по работническите заплати? Както е известно, самият закон не определя какви трябва да бъдат лицата, които работниците или господарите ще посочат за свои представители в комисиите.

Министерството е длъжно прочее да допълни своята заповед, като бъде назначен и посоченият наш работнически представител.

АГИТАЦИОННА СИНДИКАЛНА АКЦИЯ

София, 5 юни 1917 г.*

Подетата борба за прилагането на Закона за заплатите на работниците и служещите от частните предприятия *изисква* сплотяването на всички работнически сили в редовете на социалдемократическите работнически организации. Всестранното засилване на тия организации е *първото* предварително условие, за да се увенчае с успех борбата за защита на работническите интереси и права.

Предвид на това Синдикалният комитет реши да се предприеме една специална *агитационна синдикална акция* през времето от *10 юни до 15 юли т. г.*, която съвпада с приключването на първото полугодие от настоящата година и която ще трябва да се развие преди всичко в следната посока.

1. *Увеличение числения състав на професионалните работнически организации* чрез една оживена агитация между неорганизираните работници и работнички и чрез разширяване и заздравяване идейните и организационни връзки с работническата маса от всяка професия.

2. *Масово разпространение на нашия орган «Работнически вестник»* *всред работниците и работничките от всички предприятия*, като се организира редовното, всекидневно занасяне на вестника, в кръга на възможността, *в самите предприятия*. Синдикалните членове, които не са абонати и нямат непреодолими за това препятствия, *да се абонират незабавно*.

* Дата на публикуването. (Ред.)

3. Организиране редовното събиране на текущите и изплащане на закъснелите членски вноски, като до 15 юли т. г. — до приключването на полугодieto — да не остане нищо един нередовен член.

4. Всички синдикални членове през периода на синдикалната акция да изплатят годишната вноска от 50 ст. за общия съюзен фонд «Защита и борба», попълването на който поради борбите, които ни очакват след войната, се явява една извънредно голяма и неотложна необходимост.

Като съобщава горното, Синдикалният комитет най-настоятелно поканва местните синдикални комисии, настоятелствата на професионалните секции и отделните синдикални и партийни другари и другарки *веднага* да се заемат за успешното организиране на предприетата акция за засилването на работническите организации и достойно да изпълнят своя дълг.

След приключването на агитационната синдикална акция — до 20 юли т. г. най-късно — местните синдикални комисии са длъжни да уведомят Синдикалният комитет за постигнатите резултати (числото на новите членове и абонати, състоянието на редовността по отношение плащането на членските вноски, изплатените вноски за боевия фонд и създадените връзки с масата на неорганизираните работници и работнички от всяка професия).

От тия данни ще може да се види степента на усилията и грижите, положени от другарите и другарките във всяка отделна местност. Те ще бъдат същевременно и най-доброто мерило в преживявания съдбоносен момент за *съзнанието и предаността на всички, които драговолно са се посветили да служат на делото на работническото освобождение.*

Секретар на Синдикалния съюз:

Г. Димитров

ДО ДРАГИША ЛАПЧЕВИЧ — БЕЛГРАД*

София, 9 юни 1917 г.

Конференцията на социалпатриотите в Стокхолм³² претърпя *пълен крах* — Ци-мервалдската конференция³³ е отложена за 15 юни т. г.

Скъпи Драгиша,

Твоето писмо получихме. Много ни зарадва твърдата ти и непоколебима вяра в близкото тържество на иденте на революционния социализъм и на политиката на балканската социалдемокрация. Ти си оставаш все същият силен и несъкрусим социалистически борец въпреки преживените ужаси. За нас, сравнително свободните, това е нов подтик за още по-енергична борба.

Натоварихме нашите другари в Стокхолм, като се срещнат с австрийските и унгарски социалдемократически водители, да им *напомнят* техния дълг в защита на сръбския пролетариат и неговите представители. . .

Ползуваме се от случая на връщането на наш другар обратно през Белград да ти изпратим скромната сума 400 крони и 140 марки, която моля приеми като *лична* помощ на теб и твоето семейство от страна на нашата партия в знак на най-гореща симпатия и съчувствие.

Хиляди поздрави от мен, Люба, Дядо, Христо и другите другари, които *мислено* живеят с достойно държалите се през всичкото време на войната сръбски социалдемократи.

Твой Г. Димитров

* Писмото е публикувано за първи път в превод на сърбохърватски език в: *Преписка* српских социјалиста у току Првог светског рата. Белград, 1979, с. 162—163. (Ред.)

София, 9/VI 1917.

Скъпи Драгши,

Платящо тието погизване

Копието на
Социалистическия
& Грехимов
Риса
Копието на
Копието на
Копието на

Много ми зарадва гърдата ти и
непоколеблива вяра във българското
нашето на идеята на революцион-
ният социализъм и на помир-
ката на Балканския социал-
демократ. Ти си осъществява все
възможните и напредните социал-
стически борец, въпреки иррационалните
умиси. За нас, съвмишлените сво-
бодни, това е нов път за
наше по-ефективна борба.

На добрият наш другар
въ Сийахтома, като се споделя
въ австрийските и английските
социалдемократически валирети,

Р. С. Пращам ти също от др. Плавеv *лично* за теб **250** крони. Той е за няколко дни в София. Поздравява те **най-сърдечно** и те моли да приемеш тази негова малка сума.

Г. Димитров

*Публикува се по текста
на писмото*

ЗА ТРАМВАЙНИТЕ РАБОТНИЦИ³⁴

Завчера* общинската комисия по трамваите и осветлението разгледа изработения от трамвайното управление проектоправилник за положението на трамвайните работници (ватмани, кондуктори, стрелочници и спирачи). Според първоначалния текст на този проектоправилник трамвайните работници изобщо се поставят в едно значително по-лошо и несигурно положение в сравнение с другите служещи на Софийската община. Така: 1. Определя се средно 9 часа работно време за трамвайните работници, докато другите общински служещи работят максимум 8 часа; 2. Предвиждат се по 21 платени надници в месеца за ватмани, работили до 2 години; 25 надници — за работниците от 2 до 5 години, и 28 надници за ония, които са работили по трамваите повече от 5 години; 3. Предвижда се месечно за всички трамвайни работници *само един ден платена почивка*, докато другите общински служещи получават *месечна* заплата (значи за 30 дни) и имат неделна и празнична почивка; 4. Определя се да се плаща извънредната работа само с $\frac{1}{3}$ повече; 5. Определените с общинския бюджет за 1917 г. заплати** се установяват като постоянни и максимални занаяпред; 6. Дава се годишен платен отпуск за прослужилите до 2 години 12 дни; до 4 години — 14 дни; до 6 години — 18 дни, и от 6 години нагоре — 25 дни; 7. В случай на боледуване ще се плаща до 10 дни — *цялата надница*; за последующите

* 12 юни 1917 г. (Ред.)

** Думата е пропусната в публикацията. (Ред.)

10 дни — половината надница, и за повече от 20 дни до 3 месеца — една трета от надницата (на общинските служители при боледуване се плаща за 3 месеца цялата заплата); 8. Дават се широки права на началника на трамваите и кмета при назначаването и уволняването на персонала.

Такива са накратко важните постановления на изработения от трамвайното управление проект правилник.

Нашият общински съветник др. Г. Димитров, член в комисията, разви и аргументира подробно исканията на работниците. По негово предложение и след продължителни разисквания се внесоха значителни подобрения в представения проект. Тия подобрения се свеждат към следното:

1. *Работно време — осем часа;*
2. *Извънредна работа се допуска само в крайни случаи и се плаща с 50% повече;*
3. *Гарантират се на всички трамвайни работници по 30 платени надници в месеца;*
4. *Предвижда се за всички по един ден платена почивка в седмицата;*
5. *Сегашните бюджетни надници се считат за минимални, като Общинският съвет ежегодно определя размера на надниците въз основа на скъпотията на живота;*
6. *В случай на боледуване работниците получават първия месец цялата си заплата, а останалите два месеца — половината;*
7. *Уволнението може да става по доказана вина и по решение на дисциплинарната комисия, избрана от Общинския съвет.*

Макар и с всичко това да не се приеха от комисията нищо исканията и предложенията на нашия съветник, все пак проект правилникът значително се подобри.

Правилникът в тая своя форма ще бъде внесен за приемане от Общинския съвет в юлската общинска сесия.

ПОЛОЖЕНИЕТО И ЗАПЛАТИТЕ НА НЕЩАТНИТЕ ОБЩИНСКИ СЛУЖЕЩИ, НАМИРАЩИ СЕ В РЕДОВЕТЕ НА ВОЙСКАТА

Предложения в Софийския общински съвет

3 юли 1917 г.*

Положението на нещатните общински служещи и работници, намиращи се в редовете на войската, остава и до днес неуредено както по отношение запазване местата им за след демобилизацията, така и досежно заплащане заплатите им през време на войната.

Между това съгласно Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия частните надничари ще получават от 1 септември 1916 г. до демобилизацията половината от мирновременната си заплата.

При това положение толкова по-несправедливо би било нещатните общински работници и служещи. . . ** общинските надничари да продължават да стоят без всякаква заплата.

Правилно би било всички общински надничари да се приравнят с останалите общински служители — като се реши да получават и те целите си заплати от деня на мобилизацията до деня на демобилизацията, защото и едните, и другите еднакво са изложени заедно със семейства-та си на причиняваните от войната несгоди и лишения.

Прочее работническата социалдемократическа общинска група предлага на Общинския съвет така именно да се

* В стенографския протокол от заседанието (вж настоящия том, с. 90—92) предложенията на Г. Димитров не са включени. В същото заседание Г. Димитров прави предложение да бъде поставен на дневен ред въпросът за задачите на общината в областта на защитата на работническия труд, което не се приема. Вж «Работнически вестник», № 49, 5 юли 1917 г. (Ред.)

** Многоточнето е в текста. (Ред.)

ризреши въпросът за положението и заплатите на намиращите се в редовете на войската нещатни работници и служещи, независимо от начина, по който се е заплащал техният труд до мобилизацията*.

*«Софийски общински вестник»,
№ 3, 6 юли 1917 г.*

*Печата се по текста
на «Софийски общински вестник»*

* Във вестника — «демобилизацията». (Ред.)

ПРОТИВ НАСТАНЯВАНЕТО НА ОРТОПЕДИЧЕСКАТА БОЛНИЦА ЗА ИНВАЛИДИ В УЧИЛИЩНА СГРАДА

Изказване в Софийския общински съвет

3 юли 1917 г.

Аз считам, че господата, които се отправят сега към Общинския съвет от Ортопедическия институт, са постъпили уместно и коректно, като повдигат този въпрос именно сега, през време на войната, и дават възможност на Общинския съвет своевременно да реши и открито да каже той в състояние ли е да отстъпи едно от своите училища за подобни цели или не е. Мнението, което изказа г-н Калинин и което поддържа и г-н Влайков — да се остави въпросът без всякакво решение, е според мене несъстоятелно и не трябва да се приеме. Защото тъкмо добър повод ни дават самите тези заинтересовани лица ние да решим, както и Училищното настоятелство е решило, правилно този въпрос и да не се съгласим да дадем едно от училищата си, които и без това са недостатъчни, макар и да знаем, че целта, която се преследва с този институт, е една добра цел и задоволение на една належаща нужда. На същото това основание, както Училищното настоятелство е решило, и Общинският съвет не може по никой начин да се съгласи да отстъпи нито това училище, нито друго някое. Съвсем неправилно са се обърнали господата от този институт към Министерството на вътрешните работи и Министерския съвет. Автономията на Общинския съвет в случая не трябваше да бъде нарушавана. Инстанцията, която можеше да разреши този въпрос, е Общинският съвет. Нито Министерството на вътрешните работи, нито Министерския съвет имат право да разрешават въпроси от наш интерес. И защото това е така, Общинският съвет трябва да откаже да отстъпи това училище за ортопедическа работилница. Г-н Влайков говори за една свръх-

държавна необходимост, на която трябва да бъдат подчинени всички други нужди, но това е обща формула. На нея можете да турите каквото щете съдържание и по този начин да жертвувате всички имоти. Има една разлика между болниците, които сега са необходими, и тая ортопедическа работилница, която аз желая съветът непременно да я направи. Другите училищни здания като болници имат едно временно предназначение. Те ще бъдат използвани като такива, докато трае войната. Болните ще бъдат излекувани, а другите ще бъдат сместени в друга страда. Така че веднага след демобилизацията тия наши здания могат да бъдат освободени от временните военни болници и с необходимия ремонт да бъдат оставени на разположение на Училищното настоятелство за училищните нужди. Какво ще стане с един ортопедически институт, който няма временен характер и работата на който ще трябва да се продължи и след войната, когато много излекувани инвалиди ще имат нужда от изкуствено поставяне на крака, ръце и очи, когато тая работилница, като образцова със своите различни отделения и със своите технически инсталации, ще трябва да даде известна прехрана на инвалидите? Касае се не за една временна болница през време на войната, а за една постоянна ортопедическа работилница, която се разширява все повече и повече, за защита интересите на многото инвалиди, които ще останат след войната. Не може едно училище като «Годор Минков» да бъде дадено на разположение на този ортопедически институт и да бъде приспособено за нуждите на една ортопедическа болница, тъй както и да се счита, че след една година след демобилизацията те ще я напуснат. Те няма да я напуснат и отлагането на разрешението на този въпрос ще ни наложи това училище като ортопедическа болница. Колкото повече работят там, толкова повече ще я разширяват и преместването на инсталацията ще бъде после физически невъзможно. И ако подигат този въпрос, то е, за да знаят дали може да им се остави за постоянно това здание.

Председателят: Само за една година.

Г. Димитров: Само по себе си и от естеството на работата се разбира, че по никой начин подобно заключение не може да се извади, че тъкмо за една година ще им е

потребно; и понеже грижите за инвалидите у нас, които са десетки хиляди вече, трябва да бъдат поети от държавата чрез цяла система средства, между които и Ортопедическия институт, то на държавата именно трябва да се възложи и улесненето на този институт, и поемането със свои собствени средства създаването на подобен голям институт. Общинският съвет трябва да заяви още сега, че до демобилизацията училището «Тодор Минков» може да бъде на разположение на тая германска мисия за нейните нужди като болница и ортопедическа работилница, но това до демобилизацията; и да имат те предвид да потърсят, да се снабдят с друго здание още през време на войната и там вече ще се обърнат не към общината, а към държавата, към Министерския съвет. Държавата е длъжна в това отношение да окаже своето материално и морално съдействие и никакво пожертвуване на общински имоти не може да се прави за подобни цели. Аз настоявам да се отхвърли тяхната молба още сега рязко, без отлагане и, на второ място, да се предупредят, че общината не може да им даде такова здание, за да си намерят средства.

Д-р Г. Калинков: Сега да седят там, а като дойде момент, те ще си отидат.

Г. Димитров: Те искат и в бъдеще да седят там.

Д-р Г. Калинков: Какво ще стане след войната, ние не знаем.

Г. Димитров: Тъкмо затова ще решим сега. Тогава те ще ни кажат: «Къде да ги дяваме тези инвалиди?» И още отсега предупреждават, като искат да знаят какво мисли Общинският съвет, ще им остави ли на разположение тази сграда, или не? Аз формулирам следното предложение: Общинският съвет отхвърля тяхната молба да им остави на разположение и след демобилизацията училище «Тодор Минков». Училището, както и всички училищни сгради, ангажирани за болници, трябва да бъде веднага след демобилизацията оставено на разположение на Училищното настоятелство. Прочее до това време те трябва да си вземат необходимите мерки, за да си приготвят друго здание за тяхната цел*.

Публикува се за първи път по текста на стенографския протокол от заседанието

* Предложението на Г. Димитров не е прието. (Ред.)

ДИСЦИПЛИНАТА В ОБЩИНСКОТО УЧИЛИЩЕ ЗА ДЕТСКИ ИГРАЧКИ И КОШНИЧАРСТВО³⁵

Изказване в Софийския общински съвет

6 юли 1917 г.

Нещо повече!* Аз бих настоял надницата да бъде повече. Но фактът е този, че тези, които са работили по 3—4 години по този правилник, получават по-малка надница от тая, която в срок от един месец скача. На второ място, там си има един ред: отива се сутрин редовно в известни часове и вечер се напуска; този ред е необходим, защото го, като е занаятчийско училище**, трябва да действа и възпитателно на тия младежи и следователно тая дисциплина е задължителна за всички. Управителят на училището, знаейки това, държи еднакво отношение към всички ученици и ученички и се старее да ги постави в рамката на тая установена от години дисциплина. Госпожицата обаче, която по този начин е назначена, не зачита тия вътрешна дисциплина, прави демонстрации към всички други ученички и заявява, че тя може да направи в училището всичко, каквото би пожелала. Вие ще се съгласите, че управителят, който отговаря за хода на това училище и носи отговорности пред г-н кмета и Общинския съвет, е поискал да ги постави в рамките на тая дисциплина, а от тъй смелата и дръзка фаворизирана ученичка той е поискал да се явява и тя навреме и да работи тъй както другите и да изпълнява неговите инструкции, както и другите. Но вместо това тя започва да идва, когато си обича, да излиза, когато си обича, да си прави randevuta със своите познати в училището през време на занятия и

* Началото на стенографския протокол не е запазено. (Ред.)
 ** Думата е пропусната в стенографския протокол. (Ред.)

работата отива дотам, че съобщава, че има позволение от самото кметство, респективно от помощник-кмета, за известно време — месец, да идва само преди обед в училището, а подир обед да отива другаде, в други някои курсове, получавайки обаче за целия ден своята надница, както и другите това правят. И когато управителят на училището е заявил пред нея и другите, че това не може, че има еднакъв ред за всички, че на това трябва да се тури край, тя демонстративно пред всички заявява, че е в състояние да уволни и управителя на училището, и всички там, които са недоволни от нейното поведение.

Д-р Г. Калинков: И да разтури Общинския съвет!

Г. Димитров: Господа, аз обръщам внимание само на фактите. Госпожицата често боледува, но привидно; не представя никакви документи за болестите. След като отсъствува и съобщава само, че е била болна, и когато г-н управителят е искал да удостовери това боледуване, тя демонстративно се снабдила действително с една бележка от нашия д-р Златаров за своето трескаво състояние. Трябва ли да ѝ се плати за това време, през което отсъствува? Управителят казва: аз нямам такова нареждане, аз завеждам една ведомост за надниците; госпожицата настоява да ѝ се плати и се получава бележка от г-на помощника да ѝ се плати. Но когато се иска писмено разпореждане от г-н помощника, който трябва да носи отговорността за тези изразходвани суми, такова се отказва. Вместо това ръководителят на това училище, за да следи какво става там, е пожелал нещо много естествено — да има своя квартира в това здание, толкова повече че хазайнът се съгласил да отстъпи стаи. За тая цел се явява при г-н Желязков.

И. Желязков: Не е истина. При г-н кмета се яви.

Г. Димитров: Той се явил действително при г-н кмета, и то няколко пъти се оплаквал от това положение. Г-н кметът знае това. Но се явил последния път и при г-н Желязкова с молба да се направи необходимото да има квартира там, за да върви работата по-добре. Вместо това г-н Желязков го нарушава; как така той има право да пита д-р Златаров дали ученичката е действително болна! Управителят на училището е докаран по този начин до положението да си даде оставката пред Общинския съвет.

И. Желязков: Протестирам, това не е вярно.

Г. Димитров: Аз мога да кажа много повече и ще ви стане много тежко. Нямате право да вършите тези демонстрации. Вие злоупотребявате с моята толерантност, аз не искам една личност да се компрометира пред целия свят, аз говоря за един помощник-кмет, за неговите отношения. Това вмешателство вътре в управлението на Кошничарското училище, извършено по този начин, довежда работата дотам: първо, че младежи, които са там и трябва да се възпитават, се деморализират; второ, че лицето, което е посветило своите способности и сили на работата в това училище, се е отчаяло, готово е да напусне и ще не яви с формена оставка, ако, разбира се, г-н кметът се направи необходимото. Аз мисля, че трябва да се вземат мерки да се измени това, защото не е желателно да се дойде до крайност. Сам аз констатирах някои работи, запитах, научих и тези данни и бележки ги имам на ръка, г-н Желязков. Това са Ваши бележки, Вие можете да си ги прочетете. (С о ч и м у к н и ж а.) Намирам следущето: една госпожица — не я познавам, не се интересувам за нея, в качеството си на Ваше протеже деморализира Кошничарското училище. Аз моля Постоянното присъствие да отговори: има ли тези сведения, счита ли ги за достоверни или, ако то счита, че те не са достоверни, не намира ли то за необходимо да се установи точното положение в туй Кошничарско училище, за да се вземат необходимите мерки да се запази дисциплината, моралът и образцовият ред в едно Кошничарско училище като това, което общината е открила? Ние не можем да бъдем спокойни, когато подобни работи се вършат в такива институти; когато едно образцово училище на общината вне го обръщате в подобно място, позволете ни да не бъдем спокойни и да искаме мерки за това. Аз питам и искам да ми се отговори. Желая, ако има съмнение по тези данни*, да се анкетира от лица, които не са пристрастни, да се установи истината и да се направи необходимото.

Публикува се за първи път по текста на стенографския протокол от заседанието

* Изнесените факти за нередностите в Кошничарското училище Георги Димитров е записал в личния си бележник. Вж Т. 7. С., 1984, с. 526—527. (Ред.)

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

10 юли 1917 г.

1. ВЪЗРАЖЕНИЕ СРЕЩУ САМОВОЛНИ РЕШЕНИЯ НА КМЕТА*

Защо не е предварително поискано съгласието на съвета за това решение.

Председателят: Той не е помощник-кмет.

Г. Димитров: Аз считам, че тая заповед трябваше да бъде по-рано приготвена. То се знае, че Постоянното присъствие ще си посочи за помощник лице из средата на болшинството. По този въпрос не трябва да се съмняваме, но считам, че е лош прецедент кметът, като кмет на общината, със своя собствена заповед да назначава макар изпълняващи известни длъжности членове от Постоянното присъствие и бих желал при подобни случаи да се вземе предварително съгласието на съвета, както му е редът. Г-н кметът има право да разпределя длъжностите между членовете на Постоянното присъствие, но да назначава ново лице, това не разбирам.

2. ИЗКАЗВАНЕ ПО ДОСТАВКАТА НА ТРАМВАЙНИ КОЛИ

Доставката на всички тия материали е необходима и очевидно е, че трябва да се извърши в най-скоро време. Понеже редовните търгове не станаха, следва доставките да бъдат извършени по доброволно съгласие.

Постъпилите оферти, както и изложения на началника

* Г. Димитров се изказва и гласува против заповеди № 273, 381 и 497 от 7 март, 18 април и 5 май 1917 г., с които общинският съветник Х. Алмознино се назначава временно на длъжността помощник-кмет. (Ред.)

се разгледаха от едно смесено заседание с финансовата комисия. Като член на двете комисии аз съм констатирал една нередовност във формално отношение и очевидното заключение, до което самият началник е дошъл, е, че данните* трябва да бъдат формално приети. Но господата съветниците, които участваха и в трамвайната, и във финансовата комисия, ще се съгласят, че както по тая доставка, така и за всички други доставки, които ще се правят в бъдеще, $\frac{3}{4}$ от данните, необходими, за да ориентират онзи, който трябва да решава и комуто се възложи доставката, трябва да бъдат приети по необходимост, по доверие. Формално всичко това е редовно и аз лично не бих възразил и не възразявах в комисията. Аз съм принуден по тая причина, че по-голямата част от необходимите данни за ориентировката и правилното решение на въпроса трябва да бъдат приети по доверие, да направя една декларация от нашата група, която настоявам да се регистрира в протокола и да се има предвид и при всички доставки. Считайки, че формално приготвянето за извършване на доставките е редовно, аз и групата, която представявам, не можем да приемем отговорността за тези доставки по същество — искам да бъде разбран в това отношение — по реализирането на тези доставки. За господата съветниците от управляющето болшинство в Общинския съвет³⁶ работата е свършено проста. Те имат пълното доверие на Постоянното присъствие и те заедно с него носят солидарната отговорност за управлението и за всички негови изпълнителни и други актове и следователно те спокойно могат да приемат на доверие това, което им се долага. Предполагам, че в твърде голяма степен това е вярно и за другите партии в опозицията³⁷, които по принцип са съгласни с политиката, която въобще се води. Но съжаление обаче това аз не мога да сторя, такова доверие по принципиални причини и по силата на самите действителни факти в управлението на нашата община не мога да имам и моята група не може да има и заради това, не давайки това доверие на Постоянното присъствие, трябва да заявя, че отговорността за реализирането на тези доставки с гласуването в съвета поемат според мен

* Думата е пропусната в стенографския протокол. (Ред.)

изключително Постоянното присъствие и всички господа, които го поддържаха.

(След изказването на Г. Калинин.)

Председателят: Съветът приема протокола на финансовата комисия по доставяне зъбести колелета*.

Г. Димитров: Аз мисля, че бях достатъчно ясен, и съжалявам, че г-н Калинин не ме е разбрал. Не се касае до нещо ново, защото в съвета аз правя всичко това, което съм правил във всички други случаи. Щом като имате възможност да констатираме фактически по същество, че тези доставки биха могли да се извършат в такъв ред, в какъвто трябва да бъдат извършени, аз бих си дал съгласието веднага независимо дали е сега или други път. Г-н Калинин, Вие сам ще признаете, че голяма част от всички фактически данни, които са необходими за решението на тези въпроси около доставката, се приемат по доверие. Вие не можете сами непосредствено да ги проверите и ще възложите това доверие на Постоянното присъствие, ако го имате. Аз заявих и заявявам, че нямам това доверие на Постоянното присъствие и съм последователен в това отношение.

Що се касае за добавъчното възнаграждение на работниците, това е свършено друга работа. Не се касае за доставка на Постоянното присъствие, а се касае за една работа, без която не може да съществуват другите институти.

И. К. Балабанов: Грешката е на г-н кмета, че го назначава в комисия.

Г. Димитров: Аз имам право да участвувам в тези комисии като член на съвета и толкова по-голямо право да ви кажа в очите това, което мисля. Аз съм достатъчно откровен да ви казвам моето лично убеждение и всичко излиза по моето разбиране; имам тактически убеждения и в случая ще подчертая, че като участник в тези комисии аз си дадох труд да проверя по същество тая работа. В техническата работа вярвам на г-н Бояджиев. До нея не се касае, а се касае за много други работи, които не мога да констатирам. Нито правя предложение да се отхвърли

* При гласуването Г. Димитров остава на особено мнение. (Ред.)

та доставка, нито искам да правя работа, която сега, при Калинков, ще се върши. Аз считам, че трябва да се свърши доставката, но казвам следующето: при тези обстоятелства аз и моята група не можем да вземем отговорност за реализирането на тези доставки.

Председателят: Това е наша отговорност.

Г. Димитров: Бих казал на моите избиратели: господин, избирайте хора с пълно доверие и им дайте управлението на общината.

3. ИЗКАЗВАНЕ ПО ПРАВИЛНИКА ЗА ТРАМВАЙНИЯ ПЕРСОНАЛ

В комисията по този въпрос станаха обширни дебати и аз мисля, че трябва да се гласува известно подобрение на персонала, изхождайки из положението, че ако персоналят е поставен по-добре, той ще бъде постоянен и по-добър. Някои от тези мои предложения се приеха и аз нямам време да мотивирам наново всички предложения, които пък не се приеха*. За нас особено важни места на правилника бяха: работното време, почивките, отпуските и лекуването. По работното време комисията се съгласи вместо в проекта да бъде 9 часа, да се въведе 8 часа, както в другите общински учреждения. По въпроса за лекуването вместо предложенията, които се направиха, да се плати цялата заплата на работниците до тяхното оздравяване, прие се, както се докладва, да се плаща в такива случаи: първият месец цялата заплата, а другите два месеца — половината. Следва след туй, че подир изтичането на тези три месеца, ако боледува, ще бъде уволнен, както става и с другите чиновници. Работниците от трамваите трябва да имат едно лекуване от страна на общината; преди всичко общинската медицинска помощ трябва да бъде безплатна. Има болести, които не могат да се лекуват за месец-два и три, може да се случат известни обикнования.

Председателят: Те са специални случаи.

Г. Димитров: Тия случаи не се уреждат тук. Тъй

* Вж настоящия том, с. 86—87. (Ред.)

че при случаи на заболявания въпросът трябва да се реши по начин работниците, които са заболели поради работата, която извършват, да получават цялата си заплата до оздравяването им; една полумярка беше това — да получават цялата заплата първия месец, а другите два месеца от заболяването — половин заплата. Тия работници, от друга страна, извършват една много тежка работа, иска се напрежение за работата; при 18-часов работен ден все пак те са твърде много изтощени и за да могат да работят тези хора продължително време, очевидно всяка година трябва да имат един отдых, поне месец да имат напълно на свое разположение, значи една ваканция, и плащането да следва едновременно, защото трамваите биха били спрени. Значи, целият този персонал да има на разположение един отдых, и то плащан отдых. Комисията, както се докладва, в правилника прие един подобен отдых — малко плащан — от 12, 14, 18, 25 дни за тези, които най-много години са работили. Предложих там и обърна вниманието на съвета, че този отдых за работниците в трамваите, които са работили повече от една година, би трябвало да бъде минимум 1 месец плащана почивка, за да възстановят своите сили и да продължат работата, която е необходима. Прието е за държавните чиновници да имат 1 месец в годината плащан отпуск, но това именно, което там съществува, няма никаква причина да не бъде приложено и за работниците от трамваите — общинско предприятие. Правилникът така или иначе, все таки урежда положението на този персонал по-добре, отколкото беше преди това, докато трамваите бяха в ръцете на дружеството³⁸.

Откога трябва да влезе в сила този правилник? Г-н Калинин предлага той да влезе в сила след демобилизацията, когато персоналът би заслужил тези подобрения, които сега съветът прокарва с този правилник. Г-н Божинов си спомня, че комисията има по този въпрос решение; възможно е решението да не е протоколирано.

И. К. Божинов: Няма решение.

Г. Димитров: Що се касае за 8-часовия работен ден, е казано следующето: в комисията се изтъкнаха съображенията, които се уважиха от болшинството членове на комисията, че не може веднага да бъде приложен 8-ча-

Новият работен ден още след влизането на правилника в сила и че това трябва да стане впоследствие. Аз настоявам правилникът със своите подобрения да влезе веднага в сила и считайки, че ако се наложат извънредни причини за работене, както и сега, тези хора биха имали право да се възползват от един нормален 8-часов работен ден, а за 1 или 2 часа, които биха работили повече, да им се платят допълнителни. Извънредните случаи биха наложени известни извънредни отношения и затова да се имат предвид специално. Тогава се предвижда положението, че в бюджета няма достатъчен кредит за плащане на подобни часове, които са 8 и 9 часа. Ще се увеличи 1 час и ще се предизвикат нови разходи; затуй се реши постановлението относително 8-часовия работен ден да влезе в сила от 1 януари 1918 г., да се образува наново общинският бюджет и дотогава да се счита работното време 9 часа. Преходното положение относително прилагането на този правилник комисията намери необходимо само по отношение на 8-часовия работен ден, а всички други постановления влизат в сила оттогава, откогато той би бил одобрен, и очевидно постановлението за изпита, постановлението, което предвижда известни условия за приемането, не се отнася до персонала, който е заварен, а се касае за новия персонал.

С. Прулов: Доколкото знаем, плащането става на час на работниците.

Докладчик инж. Ц. Бояджиев: Да, да.

С. Прулов: Значи надниците се определят на час и в работен час изобщо се плаща.

Докладчик инж. Ц. Бояджиев: Плаща се за 8-часова надница 3,50 лв., 4,50 лв. или 8 лв.; който работи повече от 8 часа — туй се заплаща с добавъчно.

Г. Димитров: Аз казвам само, че щом се касае до влизане правилника в сила, комисията има едно специално решение и аз настоявам съветът да го приеме, защото по-нататъшното протакане на този важен пункт не може да се допусне. Това ние искахме от дружеството много отдавна и даже щом общината пое трамваите, първият отсекретите, така да се каже, на кмета относително управлението на трамваите трябваше да бъде това въвеждане на 8-часов работен ден. Аз казах в комисията колко иска-

ме да работи един кондуктор: 9 часа, тогава, когато нашите служещи тук, в общината работят 8 часа, когато всички учреждения работят 8 часа, когато лица, които вършат една много лека работа, работят също така 8 часа, да искаме от кондуктора 9 часа, то е прекомерно. А сега работят 10 часа, при едно изтощение на персонала извънредно голямо, и ако това се оправдава само с липса на персонал, то не може да се продължи по-нататък. Ето защо нашето мнение е да се приеме решението на комисията: от Нова година, от гласуването на новия бюджет, да влезе в сила 8-часов работен ден.

Що се касае до образователния ценз, в комисията това се изтъкна — този ценз не е необходим. Не е, тъй да се каже, наложително необходим. Трябва, то се знае, ватманите да бъдат що-годе интелигентни хора, да не бъдат хора съвършено неграмотни и въобще неинтелигентни. Но вие ще се съгласите, че интелигентността не върви паралелно с образованието в училището, ами много хора без образование имат интелигентност. Достатъчно е да се каже грамотност, както предлага председателството.

Докладчик инж. Ц. Бояджиев: Искането на г-н Димитрова да се приложи след 1 януари 8-часовият работен ден не може да стане по силата на чл. 36, който забранява работното време да надминава 15 часа в седмица*. Само кондукторите работят по 10—12 часа, като им се плаща 50%.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския
протокол от заседанието*

* Става дума за извънредно работно време. (Ред.)

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

13 юли 1917 г.

1. ПО ВОДЕНЕТО НА СЪКРАТЕНИТЕ ПРОТОКОЛИ ОТ ЗАСЕДАНИЯТА НА СЪВЕТА

Може да става дума за неточност и непълнота на протоколите и в това отношение г-н Калинков би бил поддържан напълно от мене, защото и аз съм повдигал този въпрос. Дори за този протокол* ще посоча, че една моя декларация не е направена тъй, както трябва.

Председателят: Направете поправки.

Г. Димитров: Кои са причините, няма защо да дебатирате сега. Вярно е, че протоколът не изразява действителното състояние на работата в съвета всякога. Много често се пропускат известни работи. Тая бележка г-н Калинков би имал право да направи. Длъжни са секретарите да я вземат под внимание; но що се касае за другото, г-н Калинков е свършено неправ, защото при гласуването не всички констатирахме тогава, че има болшинство; имамът каза, че са 4—5, а у мен остана впечатлението, че са 5—6 — във всеки случай един глас беше повече за предложението, с което се иска въвеждането в сила на правилника от неговото утвърждаване. Така че г-н Калинков действително повдигна въпроса, когато заседанието се откри, и то е неправилно. Ако г-н Калинков е въобще против прилагането на този правилник, то е друго. Аз не бих имал нищо против да се сложи въпросът наново на гласуване, за да видите кой друг би имал смелостта да настоява за това. Кажете го открито, че сте против, а не, че имало фалшификация.

Председателят: Това са съкратени протоколи, г-н Ди-

* Георги Димитров се изказва по предложения за одобрение от съвета протокол на финансовата и трамвайната комисия от 11 юли 1917 г. (Ред.)

митров, които подлежат винаги на поправка, ако стенографът не е схванал, а точните протоколи нямаме време да ги дешифрираме навреме.

2. ПРОТИВ ФИНАНСИРАНЕТО НА ЧАСТНАТА БЛАГОТВОРИТЕЛНОСТ*

При първоначалното разглеждане на въпроса аз имах случая да се изкажа в комисията, и то против даването на това място, когато е разглеждано искането им за едно друго място и когато комисията е решила да им се отстъпи, аз отсъствах от София и не взех участие. Аз стоя на същото становище, което развих тогава, и може на господата да се види чудно, но трябва да поддържам с всичката сила на убежденията си и всички аргументи, които могат да се наведат, тезата, която сме развили ние по въпроса за частната благотворителност. . . ** И още за отпускането на помощи. Общината в това отношение е правила сравнително достатъчно. Аз считам, че съображението, че по този начин общината изпълнява един дълг било към сираците, било към бедствующите маси в София, е съображение основателно. Общината и държавата имат задача да се грижат за всички ония, които поради условията на обществения живот изпадат в мизерия, в бедствия и са длъжни тия държавни и други обществени институти със свои общи средства да организират едно рационално подпомагане на сираците и на всички други бедствующи в страната. Една илюзия е да се мисли, че чрез частната благотворителност тия задачи могат да се избягнат. Аз казвам даже, че съществуването, поддържането и поощряването на частната благотворителност както в другите страни, така и у нас, има това отрицателно последствие: тя води, чрез позволеното на управляющите държавата, окръзите и общините да се дезинтересуват от делото на подпомагане на сираците, да стоварят тия свои временни задачи върху частните благотворителни институти и по този начин да хвърлят прах в очите на хората, без да се

* Георги Димитров мотивира несъгласието си с решението на общинската регулационна комисия от 30 юли 1917 г. — да се отпусне в условна собственост на Фонда за сираците от войната общинско място за построяване на домакински институт «Евдокия и Надежда». (Ред.)

** Съкратен неясен текст в стенографския протокол. (Ред.)

получи това, което е необходимо. Държавата с общи средства би могла да организира институт много по-добър, отколкото всяко частно дружество. Организираната защита във всички тези случаи от страна на държавата и общината би стояла много по-високо, отколкото частната инициатива, а съществуването на частната инициатива дава повод сега на държавата и общината да избягнат сериозното изпълнение на тези задачи, които самият живот поставя пред тях и които войната сега е поставила пред тях. От това официално съображение, което е важно от фактическа страна, аз не мога да допусна поддържането на подобна благотворителна частна инициатива. Но има и други елементи, които трябва да се имат предвид, когато става дума за войнишките сираци. Какво представлява този фонд³⁹ от себе си! Ето му малката историйка. То не е само една благотворителна частна инициатива, а е една монархическа инициатива, една дворцова инициатива. . . *
Благотворителни цели, с грижата за сираците и бедните, благотворителни средства се подкрепят монархическите тенденции, монархическите влияния. . . * Това е точно тъй в този случай, когато царското семейство взема частната инициатива в свои ръце, събират се 250 000 лв. и това послужва като основа за този фонд. Тъй да се каже: «чужда пита помен да се прави». Веднага се прокарва през Народното събрание и държавата е, която всяка година е давала по 1 милион лева. И може да се увеличи тази сума, без да бъде това един държавен фонд или институт, оставяйки в ръцете тъй казаното на дворцовите хора и дворцовите агенти, водещи една собствена политика. И както господата, които вие често пъти прогласявате за почетни граждани на София, със своята политика са прокарвали една завоевателна политика, така и нашата собствена династия чрез подобни средства се стреми да запази своето собствено господство. Ние не можем да разглеждаме въпроса откъснат и едно разграничение на този въпрос е необходимо, за да се гласува правилникът. Поставяйки в тази връзка целия въпрос, аз казвам, че Общинският съвет ще изпълнява своя дълг към сираците, ако откаже рязко тези средства и поиска съществуването

* Съкратен неясен текст в стенографския протокол. (Ред.)

на държавни и общински средства. А не може да се каже, че държавата няма тия средства, защото тя може да обложи и имотите, и да има много по-големи средства по този начин. . . * Аз, изхождайки от това важно съображение, се обявявам против даването на места. Въпросът не е само да получат пари. Ако това беше една задача на общината, която влиза в кръга на нейните собствени задачи, ако това беше един институт, една собствена работа, би било свършено друго. Ако нямаше монархически елемент, който се влага в тая работа, ако нямаше това обстоятелство, че то ще повлияе твърде живо по отношение грижата на самото дружество към сираците, щом като има частна инициатива, тогава този въпрос би бил друг. Нямаше да стане дума за отхвърляне на такива искания, а ще се реши да се отпусне място, и то да се отпусне безвъзмездно. . . * Но две думи, господа, и по съществото на самия този институт — какво той собствено прави? Нека не се заблуждаваме от хвалбите на Доманкинския институт. Аз съм го посещавал и зная какво се върши там. Първото впечатление е едно, действителността всъщност на работата е друга. Какво подготвя този институт? Той подготвя слугини за буржоазните семейства в София. Откриването на този институт, позволете ми да знам от авторите му, се подтикна от необходимостта преди всичко да се създаде един професионален кадър от икономки, готвачки и слугини в София. Нашата буржоазия сама вече не може да върши работата (с вакарелки работа не се върши, те са случайни), трябва ѝ един школуван персонал, трябва ѝ постоянни слугини, които не могат да се подготвят така лесно. Трябва едно специално възпитание, както се иска в буржоазните семейства. За това е този институт. От сираците на българските герои, както наричат падналите по бойните полета, чертаейки границите на велика България, от техните дъщери трябва да се направят слугини на българските буржоазни семейства! Тъй че това е целта!

Д-р Ал. Нешов: Трябва да има прекос** в говора на социалиста Димитров, ако това не е заблуждение, с което правите въвн от обществото голяма реклама за себе си.

* Съкратен неясен текст в стенографския протокол. (Ред.)

** Прекословя (остар.) — възразявам, противореча. (Ред.)

Г. Димитров: Аз говоря като общински съветник и трябва да аргументирам своите думи. Аз ви пращам в този институт да проверите колко деца са постъпили, а да дойдете до същото заключение, до което съм дошъл и аз. Ще ви го кажат и други хора, които познават този институт. Аз съжалявам, че не сте се заинтересували да го видите.

Д-р Г. Калинков: Градинарство, машинопис, гладачество, шивачество, перачество и т. н.

Г. Димитров: Това е писано и като всички проекти съдържа едно, а това, което съществува, всъщност е друго. Аз искам да избягна едно заблуждение и като гласувате, гласувайте с една пълна яснота. Защо гласувате? Г-н Влайков бе ми казал, че този институт има значение за голяма маща, има затова, защото тези дъщери ще бъдат подготвени и като добри съпруги, домакини, като такива, които ще бъдат майки и трябва да имат опитност на икономки. Това е едно съвършено друго нещо. А това, което фактически става, е съвършено друго. Касае се не за майки и съпруги, а се касае за една мома, която ще се предаде на слугуване, на работа в чужди къщи и на закрепостяване в тия къщи. Имаме пример на Запад и аз не виждам нищо да излезе освен това. Създава се прочее от дъщерите на геронте домашна прислуга, школувана и възпитана. Имайки понеже това предвид, господа, аз считам, че грижата за сираците от войната не трябва да бъде изразена по този начин, нито в подобни институти в ръцете на частната благотворителност или в тия на двореца. Тази грижа трябва да бъде в ръцете на окръзите — там, дето самият народ може да влияе чрез свое представителство върху организацията, възпитанието и управлението на тези институти. Това тук не става и затуй съм решително против таквото каквото и да е съдействие в тази или в друга някоя форма на този институт.

3. ЗА ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕТО НА МОБИЛИЗИРАНИТЕ ТРАМВАЙНИ РАБОТНИЦИ

Понеже г-н Калинков иска да даде характер на предложението чисто социалистически, той не греша, защото верно е, че както по въпроса за добавъчното възнагражде-

ние, което трябва да се плати на трамвайните служещи за септември, октомври, ноември и декември миналата година, така тоже и за заплатата на трамвайните работници, преди всичко изхожда от социалистическа страна. Някои от тези предложения навремето Постоянното присъствие възприе, какъвто беше случаят с добавъчното възнаграждение. Реши се в съвета, но това добавъчно възнаграждение не бе платено поради закъсняване на утвърждаването и не остава нищо освен съветът да го зачете като един дълг към трамвайните работници, който да бъде платен. Вие си спомнете, господа, че аз направих предложение и настоявах този въпрос да бъде включен в бюджета за 1917 г.*, когато председателят на съвета се съгласи и заяви, че то ще бъде платено безусловно и че това ще стане с един специален допълнителен бюджет. Следва прочее, че Постоянното присъствие, ако стои на това становище, ще намери в съвета болшинство, което да потвърди това негово решение. По него няма спор. Спорът е с г-н Калинкова около въпроса за трамвайните работници, които са в редовете на войската: трябва ли да им платим и длъжни ли сме да им платим? И там идва нашето предложение** и това на широките. Предложението, което аз направих по въпроса за заплатата на надничарите в общината, се отнася и за трамвайните работници, и за другите надничари на общината. Според това предложение би трябвало всички постоянни надничари на общината да се приравнят с другите общински служители и да получат те от деня на мобилизацията до деня на демобилизацията своята цяла заплата. Защото, питам аз, каква съществена разлика може да прави Общинският съвет за онези надничари, които работят година, пет и получават надниците си от разни кредити, и един общински разсилен, който е на редовна служба? Общинският разсилен днес си получава цялата заплата, а надничарят, защото получава надница — нищо не получава сега, когато се намира във войската. Може да не получат тези заплати и могат да бъдат лишени само онези, които случайно работят, но надничари, които работят с години — те не могат да бъдат лишени от заплатата си през време на

* Вж Съч. Т. 7. С., 1984, с. 311. (Ред.)

** Вж настоящия том, с. 88—89. (Ред.)

нойната. И ето защо нашето предложение, на социалдемократическата група, искаше и иска тези общински надничари да бъдат приравнени с другите общински служители и да получат цялата заплата от деня на мобилизацията до деня на демобилизацията, защото неправилно са лишени от плащане на заплата през време на войната и защото е извършена една несправедливост, която именно сега трябва да се отстрани от съвета. Но в свързка с това решение е решението на трамвайната комисия да се уреди положението на трамвайните работници, които са в редовете на войската, и там всички се съгласихме, че тези работници ние ги считаме като общински служещи. Вземаме трамвайните като частно предприятие, става то общинско, вземаме целия му персонал и инвентар и с това значи поемаме и един ангажимент спрямо ония, които са работили в това предприятие. Считаме ги като общински служители и като такива те трябва да получават своята заплата, както и другите общински служители във войската тоже получават своята заплата. И ако се взема решение в трамвайната комисия да се плати само половината заплата до края на 1916 г., то се направи само поради обстоятелството, че до края на годината трябва да се прави допълнителен бюджет за изпълнението на тези задачи. Този допълнителен бюджет трябва да има известни приходи, източници и като не се имаше предвид, че те ще се намерят в увеличението на кореспонденса, трябваше да се разполага с обикновено увеличение от други източници и заради това аз сам бях принуден да се съглася за тези няколко месеца до декември 1916 г. да получат половината заплата, но от 1 януари да получат цялата. Няма причини тези общински служители да бъдат поставени на друга нога, различна от положението, което имат другите наши общински служещи. Прочее трябва те да получат цялата си заплата. Отклонението, което се направи само за няколко месеца, се дължи на обстоятелството, че нямаше средства. Сега се вижда, че от увеличението на кореспонденса ще се получат достатъчно средства да се плати дори и цялата заплата на тези хора. Какво възражение прави г-н Кандилов от гледището на закона? Той казва: ние не сме длъжни да платим на тези хора, защото Законът за заплатите на държавните чиновници и служещи⁴⁰ предвижда

плащане заплатите само на ония, намиращи се в редовете на войската, които са с месечна заплата, а на надничарите не се плаща нищо. Щом законът казва така, то ние не сме длъжни да им платим. Ако законът предвижда добавъчно възнаграждение на държавни служители с месечна заплата, които са в редовете на войската, то пита се, какво законно препятствие има за нашия съвет, който автономно решава ние да решим по аналогия на този закон за държавните чиновници и служещи да плащаме цялата заплата на нашите служещи, които са в редовете на войската? Няма специален закон, който задължава общината да плаща заплата на своите служещи. Има едно министерско постановление*, което става закон за държавните чиновници и служещи, но няма за окръжните и общинските. Приложено към държавните чиновници, по аналогия то ще се приложи и към общинските и окръжни чиновници. Ние не чакахме и веднага още го усвоихме: щом държавата плаща на своите служещи заплата, и ние платихме! Така впоследствие стана с въпроса за добавъчното възнаграждение. Е, добре, господа! На същото това основание, вървейки по същата тая логика, Общинският съвет няма да чака никакъв специален закон да наложи сега тепърва да се задоволи една крещяща необходимост, а явно е, че тези хора сега са наши служещи, че трамваите и осветлението имат нужда от тях, че семействата им трябва да бъдат подпомогнати и осигурени. Тия сили от трамваите и осветлението трябва да се запазят и е нужно значи за нашите предприятия да им се плати. Аз подчертавам на Калинкова, че днес няма закони и препятствия пред Общинския съвет — да се лишат от плащане на заплата тези трамвайни работници, които са в редовете на войската, а е една голяма необходимост и социална нужда и дълг на общината такова решение да вземе — половината или цялата заплата да се плати. Ето въпросът, който се поставя. Трамвайната комисия реши: половината заплата за няколко месеца, а цялата — от 1 януари. Защо сега половината трябва да платим? Защо финансовата комисия със своето болшинство оръзва, тъй да се каже, едно право

* Постановление на Министерския съвет от 2 декември 1915 г., одобрено с Указ № 55, от 8 декември с. г. и публикувано в «Държавен вестник», № 53. 7 март 1916 г. (Ред.)

на трамвайните работници, които са в редовете на войската? Кои могат да бъдат съображенията? Ако бихме приложили Закона за работниците от частните предприятия, който предвижда половината заплата от 1 септември 1916 година. . .

Д-р Н. Сакаров: Там пише по аналогия. . .

С. Прулов: Съобщава се да се вземе пример от този закон.

Г. Димитров: Вие сте направили една редакционна грешка. Вие казвате: въз основа на Закона за работниците от частните предприятия настояваме да се плати. А аз казвам, че не може да се плати.

Д-р Н. Сакаров: Ние искаме по аналогия да се плати.

Г. Димитров: Аз казвам: ако искаме да се позовем на този закон, тогава той се отнася и за нашите надничари; той предвижда половината от заплатите за частните надничари, трябва и ние да платим половината заплата. И там е прав г-н Калинков, за да се направи това съестяване за общината, да се плати само половината. По този закон не се отнася до общинските надничари. Този закон гарантира половината заплата само на работниците от частните предприятия. Ние изхождаме от положението, което е от законно и фактическо естество, че от 1 септември 1916 г. тия наши служещи трамвайни работници заедно с предприятието трябва да бъдат приравнени с положението, което имат другите наши общински служители. Безспорно е, че той не визира общините, а държавната, а по аналогия пари не се дават, защото Иван може да даде, защото е богат, държавата може да даде, а общината не може да даде, защото богатият дава, а бедният не дава.

Д-р Н. Сакаров: Решение се взема, за да се подготви.

Д-р Г. Калинков: Не може да се приложи законът за вземане пари от държавната каса. Не ме ли задължава законът, няма да ангажирам нито държава, нито частни лица. Ето защо говорят, че изричният текст на закона не позволява на общината да плаща така, както вие искате.

Г. Димитров: Кой закон ви запрещава да платите?

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

16 юли 1917 г.

1. ИЗКАЗВАНЕ В ЗАЩИТА НА ТРАМВАЙНИТЕ РАБОТНИЦИ*

Персоналът трябва да има едно свое прямо началство, пред което той да отговаря и от което да получава необходимите инструкции за работата си, един правилник, с който да се съобразява, а за всичко останало Постоянното присъствие със своите делегати да упражнява общ контрол. Това вмешателство е извънредно вредно за самата служба и внася дезорганизация. Един случай ще трябва да посоча между многото, който и г-н Желязков ще си спомни. Така например ватманът на № 25, когато е спрял своята кола на ул. «Цар Освободител», пресрещайки друга трамвайна кола, се отбил да пие вода. В това време

* Първите страници от стенографския протокол не са запазени. За началото на заседанието в «Работнически вестник», № 60, 19 юли 1917 г. (рубрика «Из Софийския общински съвет»), е поместена следната информация: «Преди да се пристъпи към дневния ред, др. Г. Димитров отправя към Постоянното присъствие от името на организацията на трамвайните работници⁴¹ следните искания:

1. Да се *ускори* снабдяването с облекло всички трамвайни работници, защото от *шест* години насам не са получавали облекло (един от тях не е получил облекло дори за цели *осем* години);

2. Общината да съдействува за *своевременното* им снабдяване с *въглици* и *дърва*;

3. Изплащането на заплатите да става *без закъснение* — на 1 и 16 число от месеца;

4. Разписанието за работа да се съставя *безпристрастно*, като всички работници се третираят *еднакво*;

5. Когато лекарят отсъствува, болелите работници да могат да се явяват и в градските лечебници;

6. Когато се повреди вагон във време на движение, да се праща *веднага* работник за поправянето му;

7. Помощник-кметът Желязков да престане да се бърка в техническата работа на работниците, да ги ругае публично и им нанася побой. Грижите в работата да се изпълняват само от прямото им началство.

Кметът заявява, че Постоянното присъствие взема акт от тях искания ще направи необходимото.»

г-н Желязков се намесил и вдигнал бастуна да го бие; дори да е бил виновен ватманът, г-н Желязков има друга задача — да се съобщава и да се вземат мерки. Подчертавам, че това вмешателство е против правилника и е вредно за работата. То внася дезорганизация и трябва да се ликвидира с него.

Д-р Г. Калинков: Вие бяхте за контрола по-рано, пък сега говорите нещо друго.

Г. Димитров: Вие не ме разбирате. Аз съм за един контрол от целия Общински съвет върху това, което става там. Трябва да искаме всичко това, което е необходимо за добрия ред.

Председателят: А не допускате непосредствен контрол?

Г. Димитров: Аз не допускам едно: да хване г-н Калинков някого и да упражнява контрол. За всичко това ние ще направим необходимото по надлежния ред, без да уронваме престижа на началниците, както и тоя на самите работници, които тоже трябва да имат чест пред публиката. Контролът е необходим, но вмешателство във всекидневното управление на трамваите не трябва да се допуска.

Председателят: Ние да, но вие, общинските съветници, не!

Г. Димитров: Едно вмешателство в трамваите дори от страна на Постоянното присъствие не мога да допусна, защото то ще действа чрез своето отделение, което е отредено за това.

Д-р Г. Калинков: Вие ще развалите работниците да не чушат своите началници.

Г. Димитров: Правя тези напомнания пред Постоянното присъствие и настоявам да се вземат под внимание, като се направи необходимото за облекчение положението им и за едно правилно уреждане на работите, като не се потрулим непосредствено вмешателство на когото и да е оттам. На второ място, общината натовари един от помощниците да изучи въпроса за доставката на зарзават и се предостави тая грижа на един синдикат от кооперации⁴². Не се счете обаче за необходимо пред съвета да се дадат сведения за станалото досега, а резултатите са, че и сега въпреки това, което се направи, зарзават редовно няма;

а съветът има право да поиска подобни обяснения и Постоянното присъствие или този член, който е делегиран за тази цел, трябваше да ни осветли, за да знаем Общинският съвет какво би могъл да направи в това отношение. И, на трето място, да се обърне внимание на санитарното отделение върху чистотата и хигиената на града. Повдига се наново този въпрос, защото градът е затънал в мръсотия и известни крайни части не се чистят. Персонал няма достатъчно, но трябва да се направи нещо чрез този Хигиенически съвет⁴³, комуто отпускат кредит от Централния комитет, за да се приведе в по-голяма чистота нашият град тогава, когато биха се появили по-големи болести.

Председателят: Постоянното присъствие взема под внимание забележките на г-н Димитрова с изключение на онези, които желаят да се фаворизира по отношение отплатенето и облеклото трамвайният персонал.

2. ЗА ДИСЦИПЛИНАТА В ОБЩИНСКОТО УЧИЛИЩЕ ЗА ДЕТСКИ ИГРАЧКИ И КОШНИЧАРСТВО*

Праща се тази ученичка от г-н Желязкова с негова бележка и я приемат веднага с положение по заплата равна на другите. Това прави впечатление. Вашите сведения говорят за същото. Веднага след това се явява една нередовност и отсъствие и когато трябва да се удържи от нейната заплата, г-н Желязков протестира и налага да ѝ се плати за времето, когато отсъствува. Вярно е, че има дни, за които не са ѝ платили, но това е по искането на Сланина. След това се явява нейното поведение, което наистина дезорганизира. На бележките на учителя да се пази ред и дисциплина в училището от всички тая госпожица заявява, че има кой да я протезира.

Председателят: Вам ли каза това тази ученичка? Внеотдавна упреквате Желязкова за едно вмешателство.

Г. Димитров: За да се установи достоверността на тези данни, аз бих искал една анкета, за да видите точно какво е станало, и ще дойде този факт, който аз констатирам, че

* Георги Димитров се изказва след помощник-кмета Ив. Желязков, който е отговорил на питането му от 6 юли 1917 г. (вж настоящия том, с. 93—95). (Ред.)

тази госпожица се счита за всемогъща, заплашваща с уволнение всички.

Д-р Ал. Нешов: Един съвет не може да повярва такава нещца.

Председателят: Това са лафове на едни ученици и ученички.

Г. Димитров: Вие ме принуждавате да кажа нещо друго, което не исках да изтъкна пред вас. Аз казвам, че едно подобно училище е обърнато надолу с главата поради тези работи.

Председателят: Виждате ли какви са техните резултати по изложбите?

Г. Димитров: Зарад това не искам да стават тия работи и настоявам да се вземат необходимите мерки. Г-н Нешов и другите съветници трябва да знаят цялата редица други назначения, които скандалят общината; тук началниците са бактисали от известни лица, които, уволнени от известно място, биват назначавани в други отделения.

Председателят: Съберете тези данни, г-н Димитров.

Г. Димитров: Имам ги. И ще ме принудите да изляза с цял списък от данни, дати и имена. Имате тук някоя си жена Дария Михайлова, от която са всички бактисали.

Председателят: От един месец не е чиновничка.

Г. Димитров: Десет отделения е променила. Господа, отделните отделни случаи могат да бъдат дребни, но те говорят за една система на корупция в общината и за нещо друго.

Председателят: Нямате думата, г-н Димитров!

Д-р Г. Калинков: Ааа! Вие силно докачате.

Г. Димитров: Ето защо аз настоявам да се вземат необходимите мерки, защото действително ще изляза с имена, факти и дати и не бих желал известни госпожици да бъдат компрометирани. Желая Постоянното присъствие своевременно да направи необходимото.

ДО МЕСТНИТЕ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ, ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЕКЦИИ И ОТДЕЛНИТЕ СИНДИКАЛНИ ЧЛЕНОВЕ*

София, 6 август 1917 г.

Драги другари,

В заседанието си на 3 август т. г. Синдикалният комитет разгледа подробно състоянието на синдикалното движение у нас през време на войната във връзка с добитите резултати от *агитационната акция*, започната на 10 юни и приключена на 15 юли т. г.

Комитетът със задоволство констатира големия успех на синдикалното движение през време на войната и особено през периода на агитационната акция, изразен в следните неприключени още окончателни данни:

1. Докато числото на синдикалните членове през юли 1916 г. е било 1656, на 15 юли 1917 г. синдикатите броят вече кръгло 4000 членове въпреки обстоятелството, че през тоя период около 450 синдикални членове постъпиха в редовете на войската с 42-ри набор.

2. Числото на организираниите в синдикатите работнички от 152 през 1916 г. се е увеличило на 426 през юли 1917 г.

3. Постъпленията от членски вноски през май 1916 г. са били 2190,20 лв., през май 1917 г. — 3176,90 лв., а през юни 1917 година — 6181,90 лева.

4. От 10 септември 1915 г. (мобилизацията) до 15 юли 1917 г. са постъпили в централните каси на професионалните съюзи (без Тютюноработническия, равносметката на който още не е получена) — 33 332,30 лв., разходвани са 11 345,90 лв. и остава една нова наличност, добита през време на войната, от 21 986,40 лв.

5. Общите приходи през същия период са: в централ-

* Окръжно на СК на ОРСС № 477. (Ред.)

ните каси на професионалните съюзи (без Тютюноработническия) — 33 332,30 лв.; във фонда за безработните и семействата — 24 749,77 лв., във фонда «Защита и борба» и др. — 1985,15 лв., или всичко: 60 067,25 лева.

6. През това време са разходвани за подпомагане от съюзите — 11 345,90 лв. и от фонда — 16 665,90 лв., или всичко: 28 011,80 лв. (без разходваните суми за подпомагане от местните фондове, които възлизат кръгло на 6000 лв.).

7. Общата парична наличност на професионалните съюзи е била на 10 септември 1915 г. — 39 533,58 лв., на 30 юни 1916 г. — 44 925,85 лв., а на 15 юли 1917 г. — 61 519,98 лв. (без добитата през време на войната наличност от Тютюноработническия съюз). Като се спаднат направените от Синдикалния комитет разходи за сметка на съюзите през време на войната (9130 лв.), чистата наличност остава 52 389,96 лева.

8. Общата чиста парична наличност на цялото синдикално движение на 15 юли 1917 г. е: в централните каси на професионалните съюзи — 52 389,98 лв.; във фонда на безработните и семействата през време на войната — 1083,87 лв.; в стария фонд за безработните — 5100 лв., и в резервния фонд «Защита и борба» — 4020 лв., или всичко: 60 593,85 лева.

9. «Работнически вестник» се е разпространявал през юни 1916 г. (средно) — 4100 екз.; в края на май 1917 г. (преди акцията) — 8050 екз.; а през юли 1917 г. (след приключване на акцията) — 10 600 екземпляра. (Нямаме засега точни данни каква част от тия екземпляри се пада на синдикатите и се разпространява непосредствено чрез тях.)

10. Предприетото в някои градове организирано разпространение в клубовете, в синдикалните конференции, беседи и събрания и в самите фабрики, работилници и др. заведения — на социалистическата брошурна литература, като едно необходимо допълнение на «Работнически вестник», върши отлично и се разширява, за да засегне цялата страна.

11. Борбата за прилагането на Закона за работническите заплати* се води почти навсякъде (изключение правят няколко незначителни места) методично, усилено и успешно.

* Законът за положението и заплатите на работниците и служащите в държавните предприятия и заведения през време на войната. (Ред.)

*

Констатирайки тях насърчителни резултати, които окончателно разбиват и последното съмнение във възможността да има успех нашата работа при днешните тежки условия, и изследвайки конкретно положението, при което синдикалните организации в разните места на страната са поставени да действуват, Синдикалният комитет счита, че далеч още не е постигнато всичко онова, което е *необходимо* и което — както става ясно днес за всекиго — е *напълно възможно*, и заради това най-настоятелно препоръчва на местните синдикални комисии, на настоятелствата на професионалните секции и на отделните другари и другарки да се проникнат още по-добре от важноста на момента, който преживяваме, и действайки съвместно с партийните организации и групи, ползувайки се от широкото съдействие на социалдемократическите женски комисии⁴⁴, да продължат с още по-голяма енергия, усърдие, планомерност и упоритост своята работа:

1. За *организационното сплотяване* на работническите маси от всички професии, на първо място най-важните — чрез привличането на неорганизираните работници и работнички в синдикатите.

2. За *разширяване и задълбочаване духовното влияние* на социалдемократията всред разните категории на работническата класа — чрез още по-широкото разпространение на «Работнически вестник» и социалистическата брошурна литература, като се нареди всекидневното проникване на вестника и литературата както между синдикалните членове, така и в самите предприятия, дето работят неорганизираните работници и работнички.

3. За *основателното и всестранно социалистическо школуване* на сплотените вече в синдикатите работници и работнички — чрез една *специална просветителна работа* с оглед на развиващите се събития, близките исторически задачи на международния пролетариат и *особената роля* на работническите синдикати в предстоящите борби като организации за *защита* на работническите интереси, *обединяващи центрове* за работническите маси от разните професии и *училища на социализма*.

Специално за организирането на работничките в син-

никатите синдикалните комисии и професионалните секции трябва да положат особено големи усилия, като използват в тая посока добре съдействието на женските социалдемократически комисии и отклоняват още в самото начало всяко неволно желание да се организират работничките, макар и временно, извън работническите синдикати. Трябва да се помни добре, че нашето женско движение, представлявано от Централната и местните женски социалдемократически комисии, с урежданите от тях просветителни кръжоци не е някаква особена организация на работнички и жени (със свои членове, членски вноски и боеви задачи), а само един *спомагателен институт* при партийното и синдикално движение — за специална агитация и пропаганда сред работничките и работническите жени.

Действувайки усилено за организационното сплотяване на работническите маси, за разширяване и затвърдяване на духовното влияние на социалдемократията и за социалистическото школуване на синдикираните работници и работнички, местните синдикални комисии и професионалните секции трябва още по-добре да организират с помощта на своите представители в комисии по работническите заплати и борбата за пълното приложение на Закона за частните предприятия, като същевременно тая борба бъде също използвана за по-нататъшното засилване и разрастване на работническите синдикати.

*

Убедени, че всички другари и другарки ще изпълнят достойно своя дълг в очертаната по-горе посока, за да се затвърдят добитите досега и да се добият занапред нови, още по-големи успехи, изпращаме ви своите другарски, социалдемократически поздрави.

За Синдикалния комитет

Секретар: Г. Димитров

ДО МЕСТНИТЕ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ И ОТДЕЛНИТЕ ДРУГАРИ

София, 16 август 1917 г.*

Поканват се местните синдикални комисии да изпратят до Синдикалния комитет *най-късно до 25 август т. г.* следните сведения:

1. Колко членове са останали в местността им на 10 септември 1915 г. (след мобилизацията) от всяка професионална секция поотделно — работници, работнички;

2. Колко членове са отишли в редовете на войската от 10 септември 1915 до 15 юли 1917 г. от разните професионални секции;

3. Колко членове са имали секциите (поотделно) в края на м. май 1917 г. — работници и работнички;

4. Колко членове са имали същите секции на 15 юли 1917 г. — работници и работнички;

5. Какви приходи и разходи е имало в *местните фондове* за подпомагане от *мобилизацията до 15 юли 1917 г.* и каква наличност на тая дата е останала във въпросните фондове.

Тия сведения са *безусловно необходими* за окончателното приключване отчета на Синдикалния съюз за периода 10 септ. 1915—15 юли 1917 г., което приключване ще стане на 30 август 1917 г.

Там, дето няма местна синдикална комисия, сведенията трябва да бъдат дадени от отделните другари в местността.

* Дата на публикуването. (Ред.)

Постоящото съобщение замества съобщението, публикувано в бр. 77 на «Работнически вестник».

За Синдикалния комитет

Секретар: Г. Димитров

И. «Работнически вестник»,
№ 83, 16 август 1917 г.

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

ИЗГЛЕДИ ЗА БЪДЕЩЕТО

Всяка от воюващите буржоазни групировки си постави за главна военна цел да унищожи другата и да заеме нейното място «под слънцето», защото само по такъв начин би гарантирала по-нататъшното съществуване и развитие на своя капитализъм, би създавала достатъчен простор за пласиране на натрупаните капитали; би гарантирала нужните сурови материали, а и необходимия пазар за своята индустрия. Защото без последните условия индустрията в капиталистическите страни рискува да бъде спряна, работническите маси да бъдат изхвърлени на улицата без работа и без средства за съществуване, което би тикнало последните към поемане на политическата власт и туряне край на буржоазното общество. Днешната война няма никаква друга цел, освен да създаде условия за съществуването и развитието на капитализма.

След 36-месечна непрекъсната борба, съпроводена с нечувани разрушения, съглашеният военен авторитет, генерал Персон, заявява, че пробиването на западния германски фронт, от което зависи и победата на Съглашението⁴⁵, според самите съглашенци е една индустриална и военна невъзможност.

Новият германски канцлер, д-р Михаелис, заявява: «Това, което ние искаме, е, на първо място, да сключим мир като такива, които са излезли успешно от борбата.» «. . . преговорите за мира трябва да ни поставят в положение да осигурим за всички времена границите на империята и чрез споразумения и отстъпки да гарантираме жизнените интереси на германската империя на континента и по моретата»*.

* Вж *Новият* канцлер за германската политика. — «Работнически вестник», № 62, 21 юли 1917 г. (Ред.)

За същата реч Лойд Джордж казва: «...речта на Лойд Михаелис показва, че германските управляващи кръгове са сега за войната»*.

Неотдавна английският министър Сесил заяви в английската Долна камара, че Англия иска пълното възстановяване и обезщетение на Сърбия, че желае да освободи потиснатия сръбски народ в Австро-Унгария, унищожението на германския милитаризъм и учредяването истински демократически режим в Германия**. А на 1 авг. т. г. английският министър на външните работи Балфур в същата камара заяви: «Наш дълг е да не разискваме какви условия за мир ние ще поискаме и кога ще свърши войната, а да продължаваме борбата с всички сили.»***

А по повод речта на Лойд Джордж германският канцлер пред представителите на германския печат казва, че тази реч, както и последните разисквания в английската Долна камара показвали, какво Англия не иска мир чрез споразумение и отстъпки, а само такъв, който би значил пълно подчинение на Германия под неприятелите й****.

Лойд Джордж заявява, че Съглашението имало достатъчно параходи за 1918 и за част от 1919 г., а за останалото време щели да строят други, а Уйлсон, председателят на Съединените щати, съобщава чрез сенатора Люис, че всички стремежи към мир са понастоящем без шанс за успех и че той ще бъде първият, който ще направи необходимите постъпки, когато се появят признаци за траен мир.

Ето ви общия вик на всесветската буржоазия за борба до «пълна победа» както в началото на войната, така и днес. Централните държави⁴⁶, които на бойните полета имат извоювани известни залози — едно положение, което би им позволило на мирната конференция да изцърпат от противната страна по-благоприятни условия за себе си, се отзовават на всеки глас за мир, откъдето и дойде и с каквато подкладка и да бъде той. Когато пък Съглашението, което на бойните полета има само неуспехи, издържи далеч от всякакви мирни преговори, предпола-

* Вж. «Работнически вестник», № 65, 25 юли 1917 г. (Ред.)

** Вж. «Работнически вестник», № 68, 28 юли 1917 г. (Ред.)

*** Вж. «Работнически вестник», № 74, 4 август 1917 г. (Ред.)

**** Вж. «Работнически вестник», № 70, 31 юли 1917 г. (Ред.)

гайки, че ще може да измени положението на боевите театри в своя полза.

Има още една надежда за победа между воюващата буржоазия — да се победи противникът извътре. Да се подложат на изгладняване народите от противния лагер; да се стовари всичката отговорност за днешните нещастия върху противната буржоазия и да се повдигнат народите ѝ против нея, като с нейното падане се смята, че ще паднат и нейните аспирации и ще сторят място на тия на противната страна. Това е и смисълът на честите съглашенски декларации, че то е готово да преговаря за мир само с една «демократическа Германия», тогава, когато в самото Съглашение демокрацията е разпъната на кръст.

Но тъкмо събитията не се развиват тъй, както желае буржоазията, и тя ще си остане само със своите излъгани надежди.

Английският министър на финансите Бонар Лоу казва: «Никой не трябва нито за миг да мисли, че страната ще може да продължава да разходва пари в същия темп, както досега, без да нанесе сериозна щета на своето финансово стопанство. Нещо повече: боя се, че тая щета ще се прояви напълно след приключването на войната. Ще имаме да преодолеем едно сериозно положение, даже и да излезем от войната с победа.»*

Но щом положението на една Англия ще е сериозно, и то при условие на победа, толкова всеки може да си представи какво ще бъде положението на другите воюващи страни.

*В. «Работнически вестник»,
№ 113, 22 септември 1917 г.*

Подпис: Г. Д.

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

* «Работнически вестник», № 67, 27 юли 1917 г. (Ред.)

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

25 септември 1917 г.*

След откриването на IV редовна сесия и одобрението на дневния ред съветникът г-н *Г. Димитров* протестира против късното откриване на IV редовна сесия и отлагането на предидущото заседание по случай смъртта на Н. В. царица Елеонора, а така също и против заповедта на председателя на съвета стенографите да не отбележат този негов протест, което е едно нарушение на правото на съветниците да изказват своето мнение.

В свръзка с това той запита г-н кмета защо не е отпечатан и раздаден на г-да съветниците правилникът за вътрешния ред на съвета.

След това той поиска съгласно Закона за градските общини бюджетът за 1918 г. да бъде внесен в настоящата IV редовна сесия, а не през ноември и декември или януари и февруари, толкоз повече че сериозни причини за такова късно внасяне на бюджета не е имало никога. При това късното внасяне на бюджета отнема възможността на г-да съветниците да го проучат основно и да внесат нужните реформи. Особено сега, когато общината се намира в затруднено финансово положение и трябва да се внесе една коренна реформа в бюджетната система на общината, бюджетът трябва да се разгледа по с време, за да се види какви реформи трябва да се направят с него и какви изменения на Закона за градските общини трябва да се поискат.

* *Софийски общински вестник*,
№ 10 и 17, 11 октомври 1917 г.

Публикува се по текста
на «Софийски общински вестник»

ЗА НАЛЕЖАЩИ СОЦИАЛНИ МЕРОПРИЯТИЯ НА ОБЩИНАТА

Изказване в Софийския общински съвет

1 октомври 1917 г.

Общинският съвет знае, че когато се разглеждаше въпросът за изплащане на остатъка от общинската помощ на войнишките семейства, тогава се реши Постоянното присъствие своевременно да пристъпи към откриване на безплатните ученически детски трапезарии. Понеже учебната година вече се започна, а скоро и зимата ще настъпи, аз мисля, че Постоянното присъствие ще трябва да побърза с откриването на тези трапезарии, като тая година не се извинява с ония обстоятелства, които бяха привездани миналата година — с липса на достатъчно продукти за тези трапезарии, тъй като въпреки трудностите, които се срещат при доставката на хранителните продукти, тия трудности могат да бъдат преодоленни, трябва да бъдат преодоленни и такива трапезарии непременно трябва да бъдат открити. Аз имах случая, когато се повдигаше този въпрос и по-рано, да изнеса пред съвета една училищна анкета за начина, по който нашите деца в София се хранят*. Няма да я повтарям сега, а трябва да повтора само това, че тая година храненето на децата е много по-лошо, отколкото тогава, когато анкетната комисия заседаваше. Налага се прочее откриване на трапезариите час по-скоро, тъй като увеличението на продоволствената криза изисква много бедни деца да могат да получават топла храна, от каквата те се нуждаят. Кредит за тая цел има; остава само да се организира откриването на тия трапезарии.

* Вж настоящия том, с. 28—29. (Рсд.)

На второ място, трябва да напомня на Постоянното присъствие, че приетият от Общинския съвет Правилник за положението на трамвайните работници веднага след неговото утвърждаване трябваше да влезе в сила, за да започне прилагането му. Въпреки това правилникът обаче до този момент не се прилага. Считаю, че Управлението на трамваите има една грешка, като не пристъпва към прилагането на правилника заради това, защото само един пункт от този правилник, който се отнася до работното време на трамваите, съветът тогава реши да бъде приложен от 1 януари 1918 година. Всички тези постановления на правилника обаче трябва да бъдат приложени още с утвърждаването на самия този правилник. И аз настоявам Постоянното присъствие да направи необходимото до Управлението на трамваите, щото този правилник да се прилага тъй, както той урежда условията за работа по нашите трамваи.

На трето място, длъжен съм не само да напомня, но и най-сериозно да обърна вниманието на Постоянното присъствие върху това, което става в тъй нареченото канализационно отделение на общината. Имал съм няколко случая досега да изтъкна факти, които показват, че това отделение стои в извънредно лошо положение, че началникът на това отделение не само не е експедитивен, както трябва да бъде всеки орган на общината, но и си позволява престъпно пренебрежение към обязаностите, които му се възлагат от общината. Хигиеническият съвет беше решил да се отпусне една сума за почистването на Владайската река, имахме тая сума на разположение, натовари се началникът на отделението да направи необходимото за използването на сумата и Хигиеническият съвет натовари специален делегат да контролира разходите, но поради нежеланието да има повече работа г-н началникът на туй отделение пропусна времето и тая сума биде неизползувана. Реката е непочистена, чакълът остана в реката и както се знае. . .

Председателят: Сега се чисти, г-н Димитров.

Г. Димитров: Трябва да се обърне най-сериозно внимание върху това отделение, за да се не случват подобни работи, както е този случай твърде скандален. Нам се съобщаваше тогава в Хигиеническият съвет, че не могат

да намерят пленници, че са липсвали и други работи. От проверката се оказва, че това не е вярно и само нежеланието да се отвори повече работа е причина за това днешно положение.

На четвърто място, дължен съм да напомня на Постоянното присъствие още веднъж това, което няколко пъти тука се напомня, че нечистотата в центъра на града и особено в крайните квартали е непоносима. Казва се, че няма достатъчно коли и персонал. Това обяснява лошото положение на града, но това не оправдава общината. Трябва да се вземат необходимите мерки, да се направят постъпки, дето е потребно, и самата община да употреби в това направление нещо.

Най-сетне ние имаме реквизиционна комисия на Общинския съвет, която в днешното заседание ще се закрепи. Аз трябва да констатирам със съжаление, че нашето Постоянно присъствие в тая редовна сесия, която предшества настъпването на зимата, не ни направи никакъв доклад за положението, в което се намира общината по отношение прехраната на града, доставянето на известни продукти, по въпроса за отоплението и цяла редица други въпроси, които са важни за нас. Това обстоятелство, че има Дирекция за стопански грижи, която уж е взела изцяло грижата за продоволствието на населението, и че има комитет, който действува в това отношение, не извинява Постоянното присъствие и не го освобождава от неговите грижи и ангажменти по отношение положението, в което се намира масата от населението на столицата. Ние не виждаме достатъчно продукти за прехраната на населението в София, ние не виждаме продукти на умерени, нормирани цени, ние не виждаме цяла редица други работи, за които общината е длъжна да се погрижи най-сериозно. В това отношение Постоянното присъствие в последната му сесия не се явява нито с доклад, нито с предложение. Кметството гледа на своята работа само като един административен орган. Постоянното присъствие*, вместо да се занимава с тези важни социални задачи на общината, предлага ни да му гласуваме известен административен акт и пр. Аз настоявам Постоянното при-

* В стенографския протокол — «общината». (Ред.)

ставяне да даде такъв доклад, да излезе със свои мероприятия от името на общината за облекчение положението на работническото население в столицата.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския
протокол от заседанието*

ЗА ИНТЕРНАЦИОНАЛА

(Писмото на Общия работнически
синдикален съюз в България по повод Бернската
синдикална конференция)⁴⁷

Общият работнически синдикален съюз в България отказа да участва в международната синдикална конференция, която Швейцарският синдикален съюз⁴⁸ свика за 1 октомври в Берн. Принципиалните съображения за този отказ, както и становището на нашия Синдикален съюз по въпроса за възстановяването на Интернационала⁴⁹, са изложени в следното негово писмо, изпратено на Швейцарския синдикален съюз в Берн:

До Швейцарския синдикален съюз —
Берн

Скъпи другари,

В отговор на поканата, отправена от ваша страна до всички синдикални централи да вземат участие в свиканата на 1 октомври 1917 г. в Берн интернационална синдикална конференция, натоварен съм да ви уведомя, че Общият работнически синдикален съюз в България няма да вземе участие в тая конференция поради следните свои принципиални съображения:

Считайки, че възстановяването на пролетарския Интернационал⁵⁰ е една жизнена необходимост за борещия се пролетариат от всички страни, нашият Синдикален съюз заедно с Българската работническа социалдемократическа партия взе участие в интернационалните социалистически конференции в Цимервалд⁵¹, Кинтал⁵² и Стокхолм⁵³ и с всички сили подкрепи усилията на Бернската интернационална комисия⁵⁴ в тая посока.

Синдикалният съюз обаче стои на становището, че възстановяването на интернационалните връзки на пролетариата днес има смисъл само дотолкова, доколкото би съдействувало за организирането на решителната международна пролетарска акция за налагането на един демократически мир и за разчистване пътя на освободителната класова борба на пролетариата.

Възстановяването на тия интернационални връзки, от друга страна, е възможно само между работническите организации, които нямат нищо общо с воюващите правителства и тяхната империалистическа политика, които са скъсали с гражданския мир и в собствените си страни водят една независима класова борба.

При това борбата на пролетариата против империализма и войната налага пълното единство между синдикалната и политическа акция на работниците във всяка отделна страна, както и на интернационална почва. Невъзможно и безсмислено е възстановяването на Синдикалния интернационал *преди и независимо* от възстановяването на интернационалните социалистически връзки на пролетариата.

Свиканата интернационална синдикална конференция обаче както поради състава и характера си, така и поради изключителния дневен ред не е в състояние да изпълни подобна задача, нито да направи нещо сериозно за възстановяването на интернационалните връзки между борещия се пролетариат от разните страни.

Ако тая конференция въобще се състои, може да бъде използвана само от социалпатриотите на воюващите държави за задържане още за известно време духовната и политическа зависимост на пролетариата от господстващите класи, като отклонят вниманието му от неговата независима класова борба и от историческата му задача и го насочат към мирния конгрес на правителствената дипломация, към който ще бъде отправена социалната програма на синдикатите, предложена за обсъждане и приемане на конференцията.

На такова дело българският организиран пролетариат не може да оказва никакво съдействие. Нещо повече: той решително го осъжда, готов и занаяпред да подкрепя както и досега само инициативи, които са насочени към възста-

новяването на пролетарския Интернационал върху почвата на независимата класова борба и върху базата на неразривното единство между синдикалната и политическа акция на пролетариата.

Приемете нашите братски социалдемократически поздравии!

За Българския синдикален съюз

Секретар: Г. Димитров

*Публикувано за първи път
в сб. Работнически вестник. Избрани
статии и материали. Т. 2.
1904—1923. С., 1955, с. 309—311.*

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

ПЛАН ЗА СИНДИКАЛНИ БЕСЕДИ⁵⁵

I. Същността на капитализма

Характеристика на капиталистическия начин на производство. — Стока. — Ценност. — Пари. — Капитал. — Принадена ценност. — Работническа заплата. — Капиталистическа печалба. — Експлоатация на работническия труд.

*Литература**: — К а у ц к и. Економическите учения на Карл Маркс. — М а р к с. Капиталът, том I (съответните места). — М а р к с. Наемен труд и капитал. — С. Д и к ш а й н. Кой на чий гръб живее? — Д р Ю р и й. Производителен и непроизводителен труд. — П о л Л а ф а р г. Умственият и физически труд (глави I и II).

II. Пораждане и развитие на капитализма

Преглед на старите производствени форми. — Първобитният комунизъм. — Появяване и развитие на частната собственост. — Производство с несвободни работни сили (античното робско стопанство и средновековният феодализъм). — Наченките на капитализма. — Победоносният ход на капитализма. — Разрушаването на старите производствени форми. — Обезимотяване на масите. — Ръстът на индустриалния пролетариат и резервната работническа армия.

* Всички посочени в настоящия план книги и брошури с изключение на онези, за които специално е отбелязано издателството, са издания на Партийната социалистическа книжарница и печатница в София и могат да се дообавят от нея.

Литература: — Богданов. Кратък курс на икономическата наука. — Влачевски. Първобитният комунизъм. (Издание на Бакалов.) — Енгелс. Произход на семейството, частната собственост и държавата (глави V—IX). — Вандервелд. Колективизмът и индустриалната еволюция (първата част). Издание на книж. «Наука», Габрово 1902. — Д. Кольцов. Машината. Превод от В. Нейчев, 1900. — Лафарг. Машината като фактор на прогреса. (Издание на Бакалов.) — Д. Благоев. Економическото развитие на България (глава I—V).

III. Последната фаза на капитализма

Масовото капиталистическо производство и неговата все по-голяма концентрация. — Колосалното развитие на техниката и модерните съобщителни средства. — Международният пазар. — Господството на финансовия капитал. — Капиталистическите картели. — Индустриалните, търговски и финансови кризи. — Империализмът и колониалната политика. — Фаталните и неразрешими в рамките на капиталистическата наредба противоречия, създавани от империалистическата фаза на капитализма.

Литература: — Парвус. Капиталистическото производство и пролетариатът. — Кружевицки. Капитализация на земеделската промишленост (глави II, III и VII). (Издание на Бакалов.) — Кауцки. В защита на марксизма (глава II). (Издание на Байнов, Шумен.) — *Империализъм* или социализъм. (Прев. Т. Петров.) — Хр. Кабакчиев. Империализмът на Балканите (I и II глава).

IV. Необходимостта от социалистическата форма на производство

Противоречието между обществения характер на труда, от една страна, и частното владение на средствата за производство и частното присвояване създаваните блага, от друга. — Масовата мизерия на пролетариата. — Растящите класови противоречия. — По-нататъшното развитие на производителните сили невъзможно в тесните граници

на капиталистическата система. — Пълният банкрут на империализма в днешната всемирна война. — Невъзможността за капитализма да се справи със съдбоносните за човечеството икономически и социални последици от войната.

Литература: — Жул Гед. Задача и решение. (Частно издание, София, 1904.) — Кауцки и Шоенштик. Коментар на програмата на работническата социалдемократическа партия (I отдел — изложение на принципите). — Вандервелд. Колективизмът и индустриалната еволюция (втората част). — Хр. Каблочкиев. Империализмът на Балканите (последната глава). — Пол Лафарг. Умственият и физически труд (глава III). — Енгелс. Развитие на научния социализъм.

V. Историческата мисия на пролетариата

Ролята на пролетариата в капиталистическото производство. — Икономическата и обществената му необходимост за съществуването на обществото. — Неговата ратница многочисленост. — Пролетариатът единствена революционна класа в капиталистическото общество. — Освобождението му възможно само чрез превръщане частната собственост в обществена. — Завладяването на политическата власт като средство за извършването на това преобразование. — Осъществяването на социализма се поставя вече от самото развитие на капитализма и от готовите империалистически проявления като непосредствена историческа задача на пролетариата.

Литература: — Маркс и Енгелс. Комунистическият манифест. — Класа против класа. — *Що трябва да знае и помни всеки работник.* — *Молотов**. Класовата борба на пролетариата. (Издание на Бакалов.) — *Кауцки.* Класови интереси. — Мартов. Класовата борба на пролетариата. (Издание на Бакалов.) — *Лафарг.* Социализмът и анююването на обществените учреждения. — *Кауцки.* Пътят към властта.

* Авторът е Л. Мартов, в книгата означен като П. Молотов. (Ред.)

VI. Пролетариатът и революциите в миналото

Участието на пролетариата във Великата французка революция и в революциите на 1848 г. — Тогавашната му класова незрелост, политическа несамостоятелност и подчинена роля. — Използуването му от буржоазията за консолидирането на своето класово господство и разчистване пътя на капитализма.

Литература: Великата френска революция. (Издание на Бакалов.) — К а у ц к и. Класовите противоречия във французката революция. — М а р к с. Класовата борба във Франция. — П о л Л у и. Историята на социализма във Франция (глави II—VII). (Издание на печатница «Труд», Пловдив, 1902.) — К а у ц к и. Републиката във Франция и социалдемократията (глави III—VI). *Германската* революция в 1848 г. (Издание на Бакалов.) — М а р к с. Революция и контрареволюция в Германия. — *Юнските дни* — революцията в 1848 г. (Издание на Бакалов.)

VII. Пролетариатът в новите революции

Ролята на пролетариата в Парижката комуна през 1871 г. — Участието му в руските революции от 1905 и 1917 г. — Растящата класова и политическа самостоятелност на пролетариата. — Собствената му революционна програма и независима революционна тактика. — Контрареволюционният характер на другите обществени класи. — Целият досегашен исторически опит доказва, че пролетариатът може да разчита само на своите собствени сили и трябва да се стреми преди всичко към реализирането на своята собствена революционна програма и историческа задача.

Литература: — П о л Л у и. Историята на социализма във Франция (глави VIII и IX — Комуната). — *Парижката* комуна. (Издание на Бакалов.) — Л и с а г а р е. Историята на Парижката комуна. (Издание на Мутафов, Севлиево, 1899.) — *Троцки*. Руската революция. — Д. Б л а г о е в. Из моите спомени («Работнически вестник» през май и юни 1917). — Д. Б л а г о е в.

Из историята на руската революция («Работнически вестник» — юли, август, септември и октомври 1917). — *Ирците* статии по сегашната руска революция⁵⁶, печатани в «Работнически вестник» през 1917 г.

VIII. Работническите синдикати в миналото

Работническите синдикати като организации за защита на професионалните интереси на работниците. — Приспособяването им към условията на капиталистическото производство. — Използуването им за затвърдяване и задържане на капиталистическата производствена и обществена система чрез съгласуване интересите на капитала и труда. — Националистическият характер на синдикатите в повечето страни. — Работническите синдикати в България и техният социалдемократически характер.

Литература: — Ве б. Работническото движение в Англия. (Издание на Бакалов.) — Курски. Работническите синдикати в Англия. — Легин. Синдикалното движение в Германия. (Частно издание, София, 1905.) — Димитров. Синдикалното движение в България. — Драгиша Лапчевич. Работническото движение в Сърбия. — Ф-тта. Организацията на синдикатите във Франция («Ново време», год. III, с. 811). — Д-р Адлер. Австрийската социална демокрация и синдикатите («Ново време», год. VI, с. 654*).

IX. Разните направления в синдикалното движение

Характеристика на трите главни направления в синдикалното движение до преди днешната война: английският и американски опортюнистически трейдънионизъм, французкият анархистически самосиндикализъм и марксовското синдикално направление. — Растящото влияние на последното още преди войната. — Потвърждението на истината правота от самата банкрутирала политика на официалните синдикални ръководства по отношение на общата война — в Англия и Америка, във Франция и Германия.

* Печатна грешка. Страницата е 1025. (Ред.)

Литература: — Маркс. Нищета на философията (глава II, § 5). — Шипел. Работническите синдикати, тяхното значение и полза. (Изд. на «Работнически вестник», 1897.) — Щребел. Социалдемократията и професионалните съюзи. — Кауцки. Партията и професионалното движение. — Хр. Кабакчиев. Социалдемократията и работническите синдикати. — Кауцки. Тактическите течения в германската социалдемократия. — Т. П. Социалната демокрация и работническото синдикално движение («Ново време», год. VII, с. 588, 863, 1021). — Гуревич. Буржоазията и работническите професионални съюзи («Ново време», год. XII, с. 45). — Шески. Работническото движение във Франция («Ново време», год. XII, с. 655 и 736; год. XIII, с. 24, 109, 169, 225 и 293).

Х. Работническите синдикати след войната

Последиците от войната, новата, още по-голяма концентрация на капиталите и производството, превръщането на най-важните производителни клонове в държавни (железници, мини, електрическа и метална индустрия и пр.), изострянето на класовите противоречия, новото масово пролетаризиране и революционните борби на пролетарната — всичко това ще направи невъзможна независимата и изолирана синдикална организация и акция. — Масовият характер на стачната борба след войната. — Епохата на масовите политически стачки. — Професионалната борба, разширена и изострена до небивали размери, ще добие напълно класов политически характер. — Това налага на работническите синдикати, продължавайки да се грижат за защита на работническите интереси и за възможното ограничение на експлоатацията над работническия труд, занаяпред да изпълняват предимно ролята на обединяващи органи на работническите маси от разните професии в редовете на социалдемократията, училища на социализма и истински революционни гнезда.

Литература: — Парвус. Синдикалната борба. — Хенриета Роланд-Холст. Генералната стачка и социалдемократията. (С предговор от В. Коларов.) — Бебел. Масовата политическа стачка. — Пане-

кост. Борбата на работниците. — Д р. П. Същност на синдикалното движение («Ново време», год. XIV, с. 148). — С. Б. Р а н к о в. «Свободни» или социалистически професионални организации («Ново време», год. XIV, с. 719). — R o t h. Економическата сила и професионалната борба («Ново време», год. XIII, с. 90). — Г. Д и м и т р о в. Работническото единство и неговите братове.

XI. Синдикалният интернационал

Разпадането на Синдикалния интернационал през време на войната. — Интернационалният синдикален секретариат в служба на германския империализъм. — В бъдеще интернационалното единство на работниците ще е възможно и ще има смисъл от гледището на класовата борба на пролетариата само ако то се излее в един общ пролетарски интернационал, обединяващ едновременно и политическите, и синдикални организации на пролетариата и почиващ върху почвата на независимата класова борба. — Възстановяването на интернационалния синдикален съюз отделно и независимо от новия Цимервалдски интернационал, какъвто опит се направи от социалпартиите в синдикалната конференция в Берн през октомври 1917 г., е пряко вредно за бъдещето на работническото движение, защото води към разпокъсване, взаимно противопоставяне и парализиране силите и революционната акция на международния пролетариат.

Литература: — *Интернационалът*. Неговата история. (Издание на Бакалов.) — *Интернационалната конференция в Будапеща*. — Г. Д и м и т р о в. Единството на синдикалното движение и Интернационалът. — Г. Д и м и т р о в. Към единство!

XII. Социална реформа и социална революция

Действителното значение на реформата за пролетариата в капиталистическото общество. — Социалистическата и контрареволуционна реформа. — Работническото законодателство. — Парламентаризмът. — Работнически синдикати са заинтересовани да се борят само за такива реформи, които разчистват пътя на социалната революция. — Самата борба за тия реформи все по-ясно изтъква

необходимостта от коренното преобразуване на капиталистическото общество — осъществяването на социализма.

Литература: — Бебел против Бернщайн. Реч на Бебел. (Издание на «Ново време».) — К а у ц к и. Социална реформа и социална революция. — К а у ц к и. На другия ден след социалната революция. — П а р в у с. Парламентаризмът и социалдемокрацията. — П а р в у с. Социализмът и социалната революция.

*

Поставените под всяка тема пояснения в настоящия просветителен план ще послужат само като едно указание за референтите относително рамките, в които би трябвало да бъдат разглеждани и осветлявани в беседите дадените въпроси. Тия рамки обаче могат да се ограничават или разширяват според това, пред какви слушатели се държат рефератите, с какви сили и време разполагат референтите и пр.

Поради липса на достатъчно референти ще бъде поцелесъобразно, ако беседите бъдат *общии* за всички професионални секции в местността, правени поне два пъти в месеца, във време най-удобно за болшинството от синдикалните членове и при добро предварително разгласяване и подготвяне на беседите.

Желателно е за всяка беседа навреме да се съобщава на синдикалните членове посочената по дадената тема литература, за да имат възможност интересуващите се и сами да получат необходимата предварителна ориентировка по въпроса, по който ще се реферира.

Самите беседи трябва да се използват главно като един подтик за всестранното социалистическо самообразование на синдикалните другари и другарки.

Там, дето поради липса на референти или други непреодолими причини не ще могат да бъдат уредени въпросните синдикални беседи, трябва да бъдат поканени членовете да пристъпят към самостоятелно проучване на въпросите от настоящия план, ползвайки се от посочената литература.

София, 25 октомври 1917 г.

За Синдикалния комитет
Секретар: Г. Димитров

*Публикува се за първи път
по текста на плана*

ЗА МАЛКИТЕ НАРОДИ

Съгласенските империалисти проглушиха света с тона, че воювали за правата и свободите на малките народи. В една своя реч Лойд Джордж, сравнявайки големите с малките народи, се изказа по следния начин: «Големите са наистина столетните борове и дъбове, но най-ценните плодове ние берем от малките държавици», и че за малките народи, оставени да се развиват свободно и самобитно, били необходими и ценни за напредъка на човечеството както и големите, а Асквит, като говори за условията, които мирът щял да донесе за народите, казва: «И големи, и малки, силни и слаби ще имат еднакви права за свобода и независимост.»

Като цитира горните и други изявления, един софийски всекидневник заключава: «Тоя принцип за равенството на народите, ако наистина възтържествува и се приложи след сключването на мира, ще даде най-благоприятни последици за българския народ.»

Да не би съгласенската буржоазия да се е отметнала от нековните си традиции да държи в подчинение и експлоатация стотици милиони малки и големи народи? Но ни дело ние не виждаме нищо подобно. Тъкмо обратното. Съгласението вдигна на крак цялото мъжко поколение на разноцветните потиснати от него народи и го постави непосредствено пред пушечните и топовни гърла, за да защитава и разширява господството на тая същата буржоазия над по-малките и останалите народи в своето развитие народи, а изстъпленията над арменския народ⁵⁷, който се бори за свобода и независимост, са още пресни в паметта ни.

Навярно тая словоохотливост на ръководещата съглашенска буржоазия ще да е вследствие успехите, които тя постигна през настоящата война, като* успя да вмъкне една значителна част и от европейските малки народи в своята империалистическа орбита.

От началото на бушуващата война насам ние наблюдаваме една нова тенденция в областта на империалистическата политика на воюващата буржоазия. И едната, и другата се стремят да прикрият свсички средства империалистическите цели, които гонят с днешната война, както от собствените си народи, още повече от ония, към които аспирират, и за да улеснят своята задача, те хвърлиха една нова въдица — съюзяване с последните.

Ние ще припомним тук общоизвестния факт как Съглашението, за да вкара в своя колониален водовъртеж и ония народи, стоящи въвн от него, но които бяха и са обект на неговата империалистическа политика, отвори широко касите си за всички народни предатели, които бяха и са готови да продадат за злато своите народи. Сърбия, Румъния, Португалия, Гърция, па ако щете и България, а днес Испания, Швеция и пр. са неопровержими доказателства за това, и всичко под форма на съюзничество.

Но какво значи съюзничество на малките и неразвити народи с големите и развити капиталистически такива през днешния световен капиталистически двубой. Това е известно. Това са Белгия, Сърбия, Румъния, Русия и пр., които дадоха и последния си човек в борбата и на териториите на които се развиха и се развиват най-опустошителните военни действия, дето всичко е обърнато на развалини и пепелища, тогава, когато Америка, Англия и др. стоят на почетно разстояние от последствията на световното престъпление.

Но това е само едната страна на медала. — Общозвестно е, че въоръженията през настоящата война вземаха колосални, небивали размери. По-голямата част от производството в капиталистическите страни е ангажирано да произвежда снаряжения за воюващите армии. Стотици милиони левове се пилеят всекидневно за тая цел от вою-

* В «Работнически вестник» — «която». (Ред.)

лиците държави, които се надпреварят да правят с милиарди левове заем след заем.

Малките и неразвити още капиталистически народи са принудени да правят своите държавни заеми и въоръжавания при своите мощни съюзници. По такъв начин тези народи се отрупаха с непосилни за тях дългове пред последните, а буржоазията от стоящите начело на борбата се групировки си гарантира за дълги години сигурна рента от лихвите на тия дългове и осезателни печалби от доставките, които тя прави от снаряжения, облекло, храна и пр. на тия страни.

Освен това капиталът на мощните съюзници нахлува и по друг начин в тия страни — нови банки, клонове от всякакви, увеличение капиталите на вече съществуващи тащи и пр. са вече първите крачки в това направление.

От всичко това ние вече можем да бъдем сигурни, че това е началото на края на самостоятелността на малките народи, по адрес на които такива комплименти се отправят от Лондон. И Л о й д Д ж о р д ж не греши, като заявява, че хората, които той представлява, берат ценни плодове от тези народи. Прав е също и когато заявява, че тези народи ще бъдат поставени и занаяпред да се развиват свободно, само че тъй свободно, както малките дръвчета под сянката на столетните дъбове.

и «Работнически вестник»,
№ 110, 25 октомври 1917 г.
Подпис: Г. Д.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

ЗА УВЕЛИЧАВАНЕ ЗАПЛАТИТЕ И ВЪЗНАГРАЖДЕНИЯТА НА ДЪРЖАВНИТЕ СЛУЖИТЕЛИ И РАБОТНИЦИ

Реч в Народното събрание

2 ноември 1917 г.*

Г-да народни представители! Очевидно е, че г-н министърът на финансите и правителството, като внасят законопроекта за $\frac{1}{5}$ на ония държавни служители, които досега не са получавали такива дневни пари*, имат намерение да избягнат разрешаването на големия въпрос за подобрене материалното положение на държавните служители у нас, въпрос, поставен особено в остра форма от условията на самата война. Заявлението на г-н финансовия министър, че веднага след прокарването на този проект правителството ще обмисли още и въпроса за едно процентно увеличение на заплатите на държавните служители, е заявление, казано само за случая тук, без обаче да се има сериозно намерение то да бъде изпълнено. Защото, както се спомена от някои от преждеговорившите, бюджетите за 1918 г. се печатат и ще бъдат внесени в камарата без изменение; сигурно правителството няма никакво намерение да предвиди там увеличение заплатите на държавните служители. Ето защо още при разглеждането на сегашния законопроект нам се налага да засегнем въпроса за материалното положение на държавните служители в неговата цялост и да посочим по кой начин при сегашните условия би могъл той да бъде разрешен.

Какво собствено законопроектът за едната пета дава на държавните служители сега? Трябва да подчертая и аз някои от данните, които тук се посочиха, за по-пълна

* Георги Димитров се изказва при първото четене на законопроекта за дневни пари на държавните служители във военно време ($\frac{1}{5}$ от заплатата) (Ред.)

инострация. От всички държавни служители у нас по всички ведомства 93%, изчислени точно по този законопроект за едната пета, биха получили 10, 15, 20, 30 до 40 лв. най-малко; малка е онази част — това са големите чиновници с големи заплати, — които биха получили действително от едната пета едно значително увеличение на заплатата си. Голям брой от държавните наемници следователно, ако получат $\frac{1}{5}$, ще получат едно незначително увеличение на сегашната си заплата, а между това неоспорим факт е, че има една колосална скъпотия у нас на живота, една скъпотия, която постоянно расте, която продължава и днес да расте и се отразява очевидно най-вече върху оная маса на държавните служители и частни наемници от българските граждани, които живеят с една определена месечна заплата. Според сведенията, непубликувани още, а готови за публикация, на Дирекцията на статистиката едно средно увеличение цените за цялата страна на най-необходимите предмети за съществуване има с 483,1% от 1905 до 1917 г. В големите градове обаче това увеличение е много по-голямо. Според отчета на Българската народна банка за 1916 г. 13 продукта от първа необходимост, като хляб, фасул, месо, мляко, ориз, сирене, мас, захар, газ, сапун и др., са поскъпнали средно от март 1914 до март 1917 г. с 47%. Килограмът на тези 13 продукта е коствал през 1914 г. на една обща сума 10,80 лв., а в 1917 г. през март — 95,90 лв., и то по нормираните цени, които, както знаете, за повечето продукти на повечето места от страната не се спазват — обикновено действителните цени са по-високи от нормираните. Само от март 1916 до март 1917 г., за една година, тези 13 продукта от първа потребност са поскъпнали със 151%, като добавя насам увеличението още расте. Според цените на предметите от първа необходимост едно обикновено семейство на държавен чиновник, на общински служещ, едно семейство на професионален работник за своята издръжка, за хранителни продукти, за наем на квартира, за облекло, за отопление и за осветление в 1905 г. трябвало е да похарчи годишно 1160 лв., в 1910 г. — 1598 лв., в 1915 г. — 2167 лв., и в 1917 г. — 4609 лв. Само за хранителни продукти такова едно семейство е трябвало да разхарчи в 1905 г. — 711 лв., в 1910 г. — 890 лв., в 1915 г. —

1258 лв., в 1917 г. — 3225 лв. Г-да народни представители! Ако по тези официални данни, които не подлежат на никакво оспорване, които рисуват картината и положението съвършено ясно, ако според тях би трябвало за издръжката на едно обикновено работническо семейство у нас една сума минимум от 4609 лв., питам: тази маса от 93% от държавни служители, която получава до 200 лв. у нас, как би могла да се издържа и какво означава за тази колосална маса, за този голям брой чиновници увеличението на заплатата, което става със законопроекта за едната пета? Очевидно е, че това е хвърляне прах в очите на държавните наемници, на масата от тях, че то е най-малко достойно за българския парламент. Нуждите изискват едно много по-голямо увеличение, едно действително подобрение на материалното положение на държавните служители.

От друга страна, законопроектът на г-н финансовия министър, както това се изтъкна от преждеговорившите — нещо, което трябва да подчертая и аз, — като предвижда една пета, разширява тази практика, която сега съществува за даване на дневни пари на всичките държавни чиновници, които се считат милитаризирани. Дава ги не в еднакъв размер, като тъкмо на тези, които имат най-голяма нужда, които най-силно са засегнати от тежките условия на живота, дава дневни пари в най-нищожен размер. Естествено, чиновник, който получава 500—600 лв. заплата, ще получи повече дневни пари месечно от служещия, който получава от 60 до 100 лв., защото служещият или работникът, който получава 100 лв., ще получи 10—20 лв. месечно дневни пари, когато и едините, и другите купуват същите тези необходими продукти от първа потреба еднакво скъпо, когато те еднакво са засегнати от тази скъпотия и когато много повече са засегнати чиновниците с ниски заплати, отколкото онези с високи заплати. С какво може да се оправдае, на какво се основава тази разлика в дневните пари, която се предвижда под формата на една пета? Тази несправедливост, г-да народни представители, трябва да бъде тоже премахната. Що се касае до размера на дневните пари, социалдемократическата парламентарна група счита, че това трябва да стане най-малко на една сума от 150 лв. месечно за всички дър-

минни наемници, без да се държи сметка за разликата, която съществува сега в техните бюджетни заплати. Това е минимумът, който трябва да се даде на държавните служители, за да могат те отчасти да задоволят нуждите, които имат, поради условията на войната.

Законопроектът изключва — изтъкна се и това преди отколкото — служителите от новите земи съвършено неоснователно и въпреки задължението на министъра на железниците и пощите. Въпросът се касае специално за телеграфно-пощенските служители в новите земи. Законопроектът, както казах, изключва държавните служители, които получават специални дневни пари поради специалните условия, съществуващи сега, дори съществуващи в още по-лоша форма, отколкото по-рано, в новите земи. Честотата на задължението е съвършено различно между старите प्रदेशа на царството и новите земи, че в новите земи държавните служители са изложени на крайна мизерия, поради това неоспоримият факт, че нито един от държавните служители не иска доброволно да стои там, и тези, които стои там, считат просто, че са пратени за наказание. Няма нужда от по-голямо доказателство, че условията на живота там са много по-непоносими, отколкото във вътрешността на царството, от този факт и, следователно, дневни дневни пари от 1—2 лв., които бяха предвидени за тях, не трябва да бъдат отнети с новите дневни, които се дават на всички държавни служители; последните трябва да бъдат независими от Закона за дневните пари, гласуван в 1914 г.⁵⁸ и след това наново потвърден 2—3 пъти.

В законопроекта не се предвиждат тоже никакви дневни пари за служителите в изборните учреждения, а се изключва — това се знаеше и по-рано, финансовото министерство не може да го не знае, не може да не е известно и на правителството — този факт, че общинските служители, че служещите в общинските и окръжни управления, в изборните учреждения са поставени много по-зле, отколкото държавните служещи. Те на много места не получават и добавъчното възнаграждение, което се предвиди по-рано за чиновниците от държавните учреждения. Това е конститутивно задължение за изборните учреждения, че те биха могли и биха пожелали да се съобразят със законната за добавъчното възнаграждение, и те да дадат

такова възнаграждение, не се приложи. На много места се извиниха, че нямат средства, а на други места не позволиха общините да го направят и не дадоха нищо; само няколко градски общини са в България, които дават добавъчно възнаграждение, но в по-малък размер, отколкото на чиновниците в държавните учреждения, а техните чиновници получават — това се вижда от бюджетите им, от статистиката — до 100, до 150 лв. месечно. Вземете столичната община: от 1120 общински служещи 952 получават по-малка заплата от 100 лв. без добавъчно възнаграждение. Ако това е в София, можете да си представите какво е то в другите градове на България, особено в малките градове като Търново и другаде, които не могат да плащат и мирновременните заплати. Очевидно е, г-да народни представители, че когато се урежда материалното положение на държавните служители, в никой случай не може да се изпусне и въпросът, който засяга така непосредствено служителите в изборните учреждения. Възражението, че общините и окръжията нямат средства, за да платят дневни пари в този размер, който държавата би се задължила да плаща на своите служители, това възражение не е състоятелно. Те действително нямат пари, но държавата е, която трябва да ги улесни всячески; тя трябва да намери възможност да плати тези дневни пари, които се следват, за да бъдат поставени на еднаква нога, в еднакво материално положение служителите в изборните учреждения със служителите на държавата.

Законопроектът за тези дневни пари би трябвало дори да засегне и ония религиозни и училищни общини, които не се считат задължени да дадат на своите служители нищо друго освен оная малка заплата, която по-рано са предвидили. Вземете например израилтянските училища, които имат повече от 200 учители и учителки и на които се плаща между 70—80—120 лв. — 120 лв. плащат на един-двама, които са учителствували повече от десет години в тези училища. Израилтянските общини не считат за нужно да увеличават заплатите. Може ли да се оставят тези религиозни и училищни общини тъй, без да бъдат задължени да увеличават заплатите на своите служители? Очевидно един законопроект, който ще урежда положението на служителите в изборните учреждения, трябва да

ности и служителите в религиозните и училищни общини.

Има една непосредствена връзка между въпроса за дневните пари през време на войната като една временна мярка и въпроса въобще за заплатите на държавните служители. Необходимо е самите основни, бюджетни заплати да бъдат увеличени извън дневните пари, които ще бъдат дадени като временна мярка. Служителите, наемниците в държавните и изборни учреждения не трябва да останат веднага след демобилизацията с ония заплати, които имаха в 1913 и 1914 г., а от всички мероприятия на правителството и от този законопроект се вижда, че щом удари часът на демобилизацията, тези добавъчни възнаграждения и дневни пари, които сега биха се предвидили, всички ще паднат и държавните служители биха останали със своите обикновени месечни заплати. Самите заплати през време на войната трябва да бъдат увеличени, и то подобно с поскъпяването на живота, с това действително поскъпяване, което съществува и за което се знае, че няма да бъде отстранено веднага след демобилизацията.

По-нататък във връзка със заплатата на държавните и другите служители очевидно е и въпросът за увеличение на пенсията на инвалидите, въобще пенсията на другите всички пенсионери, които у нас са свършено недостатъчни, а също помощите на войнишките семейства, които са тоже недостатъчни, нещо, което трябва да бъде направено и което трябва да представлява една система от мерки, а не една единично, откъслечно разрешение на въпроса, каквото е случаят със законопроекта на финансовия министър. Ние считаме, че увеличението на заплатите под формата на дневни, едно постоянно увеличение заплатите на държавните служители, увеличение заплатата на служителите в изборните учреждения не би дало никакъв особен положителен резултат, ако държавата не би била в състояние да спре това нарастващо поскъпяване на живота, което ние наблюдаваме днес. Аз ви посочих според официални данни, че за една година само имаме едно покачване на цените на продуктите от първа необходимост със 151%. Какво би означавало, ако от днес в срок до една година на държавните служители биха се дали извън дневни в размер 20—30—40, кажете 50% — ако

би се приело това от Народното събрание, а в същото време се увеличат цените на предметите от първа потреба със 100 или 151 %, както е било и през изтеклата от март 1916 до март 1917 г.? Ами вие бихте взели и повече от това, което бихте дали във формата на дневни пари на държавните или на другите служители. То не е никаква политика на подобрене материалното положение на служителите: с това нищо не се достига. И така беше досега аслъ. Увеличихте с един нищожен процент заплатата на чиновниците, а в същото време скъпотията се увеличи със 150 %. Необходима е една политика на спиране на това поскъпване, на тая бясна спекулация, която се върши с предметите от първа необходимост. А това именно не виждаме. Правителството желае да се отърве от големите въпроси просто с подхвърляне на едно малко кокалче от 30—40 % за дребните служещи за двете години, които са изтекли, и да мине по-нататък на дневен ред. Ние не виждаме Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост, която по закона е длъжна да ограничава скъпотията и да осуетява спекулацията с предметите от първа необходимост, да върши това. Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост досега — прегледайте всичките ѝ наредби — е вършила само едно: води политиката на едно увеличение цените на предметите от първа необходимост, на санкциониране скъпотията у нас. А и какъв смисъл има това предвиждане на печалбите 40—50—80—90—100 % за разните търговци? Аслъ г-н директорът на стопански грижи и обществена предвидливост се е оградил от съветници, предимно търговци, заинтересовани, които уреждат своите лични и съсловни интереси. Ние виждаме едно постоянно поскъпване, постоянно повдигане цените на предметите от първа необходимост. Не ви ли прави впечатление този типичен факт с газта, който е много характерен. Около него има друга една верига от подобни факти. Този факт е най-характерният за политиката на дирекцията. За този газ, която се взема от Румъния и идва у нас и в Германия, има сведения, че в Германия се продава по 38 пфенига, а у нас по 1,40 лв. Защо? Дори да е платена стойността ѝ в Румъния и да прибавим скъпия превоз към това, пак отде-накъде и Германия да се дава по 38 пфенига, а у нас по 1,40?

И. Йорданов: За да се издържа персоналът.

Г. Димитров: Това не само не е борба против скъпотията и спекулацията, но то е едно санкциониране от горе със силата и авторитета на Закона за стопански грижи и обществена предвидливост⁵⁹ на скъпотията и спекулацията.

Хр. Кабакчиев: Организиран грабеж се казва то.

Г. Димитров: Подобренито на материалното положение на държавните и други служители, господа, ние го смисляме не само във формата на едно увеличение на заплатата в един или друг процент, но същевременно и в ограничаване скъпотията и спекулацията. Официално се призна, че има 60% спадане в стойността на българската монета. Дължи се на много причини, но преди всичко на това, че имате 1 милиард и 400 милиона банкноти; дължи се на една политика несъстоятелна, една политика, която е във връзка със самата война, една политика, която води едно по-голямо увеличение на скъпотията. Ако би продължил все така ръстът на поскъпването на живота и обезпечаването на парите, от друга страна, очевидно е, че увеличението на заплатите не би постигнало оная цел, която би трябвало да се гони с него. Нужно е, следователно, законопроектът на г-н министъра на финансите да бъде изменен в размера на дневните пари, като бъде, както нашата група предлага, най-малко 150 лв. месечно за държавните служители, като се разшири това и за служителите в изборните учреждения и да засегне и всичките временни и постоянни държавни работници, както се изтъква тук. Аз напълно поддържам това. Държавни служители да се считат абсолютно всички, за да не се явява никакъв спор около това. На трето място, държавните служители в новите земи да получават дневни пари по този закон независимо от Закона за дневните пари.

Във връзка обаче, г-да народни представители, с този законопроект аз трябва да привлека вниманието на г-н министъра на труда и на правителството върху това, че въпросът за няколкото стотин хиляди души работници в България, за които се гласува един специален закон*, фактически не е разрешен и не може

* Закон за положението и заплатите на работниците и служещите в държавните предприятия и заведения през време на войната. (Ред.)

да бъде минат така мълком сега в Народното събрание, когато става въпрос за материалното подобрене положението на държавните служители, въпросът за положението на тези частни наемници, които са със стотини хиляди у нас, на фронта и във вътрешността на страната. Законът за работническите заплати в частните предприятия у нас не се прилага точно и напълно. Тоя закон среща противодействието на стопаните в частните предприятия в цялата страна; една формена война водят те срещу неговото прилагане. Всеки опит за прилагане Закона за частните предприятия предизвика от страна на стопаните на тези предприятия уволнение на работниците и заместването им с пленници, с робски труд, заплашване на работниците-войници, които са останали тук за нуждите на тези предприятия, с изгонването им от работилниците и фабриките и с изпращането им на фронта. Много такива случаи има; това е една система от средства за осуетяването на този закон. Една голяма маса от работниците, които се намират във войската, и грамадна маса от тези, които са вътре в страната, не са получили онова законно увеличение, което тоже законът предвижда. Преждеговорившият* загатна, че правителството прави всичко, че правителството полага големи усилия, че комисии работят за прилагането на закона, но законът въпреки всичко това не се прилага точно. Аз съм длъжен да подчертая, че наред със спянките, които се правят от страна на господарите извънредно много, наред с това, че те имат в ръцете си сила като стопани на предприятия да тероризират и изнудват своите обикновени работници и особено работниците-войници, като ги държат под страха да ги изпратят на фронта и често пъти вземат подписите писмено, че те се отказват от това законно възнаграждение и увеличение на заплатите, които им се падат, наред с това, казвам, и самото правителство, което по закона е длъжно чрез местни комисии да прилага закона, стои на тяхна страна, на страната на стопаните на частни предприятия; и то самото не само затруднява прилагането на закона, но в повечето случаи осуетява закона за работническите заплати. Ние имаме, на първо място, едно късно консти-

* Отнася се за К. Досев, народен представител от Либералната (радо-славистка) партия. (Рсд.)

дуране на комисииите по работническите заплати, във всички места умишлено бавене от страна на правителството и прогакане да се пристъпи към прилагането на закона.

Министър Ж. Бакалов: Защо говорите подобни работи: «умишлено». Това са голословия.

Г. Димитров: Не са голословия.

Министър Ж. Бакалов: Приказки.

Г. Димитров: На второ място, и до днес — ето 6 месеца от влизането на закона в сила, в много места, като например в Ксанти, г-н министре, дето има няколко хиляди души работници — не е конституирана комисия.

Министър Ж. Бакалов: И там е конституирана.

Г. Димитров: Едва в последно време се назначи министерски представител, който да отиде да конституира и там комисия.

И тия хиляди тютюноработници чакат комисията да се яви.

Министър Ж. Бакалов: В Ксанти е конституирана вече комисия.

Г. Димитров: Не е вярно. Вие сте пратили сега наповед само свой представител, за да конституира комисия. Това зная от вашето министерство, зная от телеграми, които ми от протеста, който ви пратихме. Работниците в Ксанти протестираха преди няколко дена, а комисия още няма; 6 месеца минаха, маса други места останаха тоже без министерски представители и без конституирани комисии за прилагане на закона. Напомни се тук един случай за Червен бряг. Министерството със заповед № 596 разрешило въпроса за малките места, дето има малки индустриални предприятия, в смисъл комисииите от съседните по-големи градове да поемат грижата за прилагане на закона. Така трябваше да бъде и за Червен бряг. Преди тая заповед плевенската комисия трябваше да поеме грижата за прилагане закона за мелницата на Стефанчо Бабаджанов в Червен бряг. Молби, постоянни обещания към министерството, но ето вече толкова месеци минаха и тая заповед не се изпълнява; на плевенската комисия министерството не съобщава, че в Червен бряг има комисия и министерски представител, и въпросът стои така. Там законът не се прилага и много, много по-големи места и до днес просто не са пристъпили към из-

пълнение на Закона за работнишките заплати. На самите работнически представители в тези местни комисии по заплатите, които са, тъй да се каже, единствените лица, независещи от държавната власт, едно, и независещи от господарите, второ, лица, избрани от работнишките организации за прилагане на закона, им се правят хиляди спънки при изпълнение на техния мандат. И, г-да народни представители, нашите работнишки организации можаха да изберат за представители в тия комисии почти само болни и негодни свои хора, освободени по тая причина от войската завинаги. Такива само лица има свободни, и те бидоха пратени в комисииите. Какво обаче се случва впоследствие? Когато варненският представител*, освободен като туберкулозен едва не в последен период, почва да действа енергично за прилагане на закона, да действа, както изисква неговият собствен мандат като работнишки представител, явява се комисия наново да го преглежда и този, изкаран завинаги негоден, го вземат за нестроева работа, за да го откъснат от комисията и да не може да изпълни своята работа. Това става във Варна, Харманли, Ямбол и цяла редица други градове и върви последователно. Щом се прояви работнишкият представител като добросъвестен изпълнител на закона, като добросъвестен контрольор за приложение на закона, веднага ще му намерят средство да го махнат от комисията, под предлог че станал годен за нестроева длъжност. И ето последния случай с плевенския работнишки представител в комисията**. Става кадрил*** на тия работнишки представители и просто работнишките организации не могат да намерят свои собствени хора, които да останат да вършат работа.

Министър Ж. Бакалов: Вярното е, че вие не можахте да дадете представители за комисииите; затова не можаха да работят.

Г. Димитров: Там, дето имаше, взеха ги, а министерството не направи нищо, за да посочи на комисииите, че това са лица, които, като остават в комисииите, няма защо

* Борис Митев. (Ред.)

** Христо Василев. (Ред.)

*** Кадрил (фр.) (ирен.) — безразборно разместване на чиновници или служещи. (Ред.)

да бъдат взети и пратени в болници или други нестроеви служби, защото от тях по-голяма полза ще има очевидно че работят за прилагането на един закон от голямо социално значение, както уж се признаваше от самото министерство.

На второ място, министерството подписа до комисията, че работнишките представители нямат право сами да посещават индустриалните и други заведения и да ревизират дали се прилага работнишкият закон; ако искат да направят подобна една ревизия, трябва да намерят другите двама членове от комисията: министерския секретар (председател) и представителя на господарите. И понеже тези трима души обикновено не могат да бъдат свободни, за да правят ревизии, фактически се отнема възможността на представителя да следи непосредствено как се прилага този закон във всичките предприятия на неговия район. Законът не дава такова право на министерството. То обаче иска да услужи на стопаните на частните предприятия да не бъдат те безпокоени от честите ревизии на работнишките представители, които настояват да бъде приложен напълно Законът за работнишките заплати.

За да може работнишкият представител да следи за изпълнението на закона, очевидно той трябва да бъде свободен извън заседанията на комисията; той трябва да има възможност да посещава фабриките, работилниците, предприятията и да дава осветления на работниците, които са заинтересовани да следят за прилагането на закона и по този начин да съдействуват да бъде приложен работнишкият закон. А ние не виждаме министерството да прави това. То не оставя на постоянно занятие в комисията тези работнишки представители, най-сигурните лица, тъй да се каже, за прилагането на закона; дето даже ги беше отпъсило, то им отне това, под предлог че много средства са необходими за дневни пари на работнишките представители.

За да може в заседанията комисията да решават както трябва, техните членове-представители трябва да изучават известни данни, да съберат известни материали и преди всичко работнишките представители трябва да направят това. Но нарочно министерството им отнема тая материална възможност, като иска от тях да бъдат 10—12 часа в работилниците и в свободното си време от 1—2

часа да следят за прилагането на закона. Министерството знае много добре, че държавата разходва стотици хиляди лева за издържане търговско-индустриални камари и др. институти на капиталистическата класа в България, и ги счита като държавни институти, а дневните пари, които се плащат на работнишките представители за прилагането на един работнишки закон, се виждат много на министерството и под този предлог то им отнема възможността да имат материалната възможност да се грижат всекидневно за прилагането на този работнишки закон.

Но идете по-нататък, г-да народни представители, все в тоя дух и вижте какво става при прилагането на един работнишки закон, който засяга хиляди работници на фронта и в страната. Министерството трябва да прилага точно закона. Негов дълг е това. Но то не само че не дава съдействието си да бъде приложен законът напълно в цялата страна, във всички частни предприятия, за които се отнася, но още си позволява да избягва решенията на местните комисии по работнишките заплати. Така например комисията в Бургас решава да бъдат увеличени според местните условия, както самият закон изисква, заплатите на работниците до 50 лв. със 150%, от 51—100 със 100%, от 101—150 с 85% и от 150—200 със 70%. Министерството получило туй решение на комисията, взето единодушно; дори господарският представител е бил съгласен и приел така да бъде поради аргументите, които се изтъкнали. Министерството обаче изменило решението на бургаската комисия така: от 150% прави 100%, от 85% — 70%, от 80% — 50% и т. н. Комисията е автономна в своите решения, тя преценява местните условия, но министерството избягва това и намалява, както виждате, с по 50% за всички категории. Има няколко такива случаи. Между тях е един случай, който се отнася до Горна Оряховица. Там местната комисия за работническите заплати решава увеличението да бъде както за захарната фабрика в Горна Оряховица, така и за другите предприятия в този район, с 80%, и както законът изисква, това увеличение да бъде дадено от 1 септември 1916 г. Изпраща се решението в министерството. По ходатайство от различни страни това решение се изменява, в смисъл че министерството дава своето съгласие да бъде 80% увели-

ишето на работническите заплати там, но това увеличение да важи не от 1 септември 1916 г., както законът иска, а от 1 януари 1917 г. Работническият представител в тази комисия дава изложение за работата на комисията в нашия партийен орган в «Работнически вестник»* и освен друго, знаейки добре положението там, напомня, че един от заинтересованите господа в тази работа, който председателствующ сега, г-н д-р Момчилов, е изразил нужното давление от своя страна, за да бъде дадено такъв отговорът на министерството.

Председателствующ д-р И. Момчилов: Г-н Димитров! Вие сте един порядъчен човек и недейте изнася неверни работи. Декларирам най-тържествено, че на Жечо Бакалов и на който и да е друг по този въпрос не съм продумал думи и не знам какво е решавано.

Министър Ж. Бакалов: Вярно, никога не сте идвали. Те са приказки на г-н Димитров.

Г. Димитров: Те не са приказки, те са сведения на работническият представител в комисията в Горна Оряховица.

Председателствующ д-р И. Момчилов. Изглежда, че г-н Габровски го сърби гърба от преди 30 години в Женева. Това ми честната си дума на Народното събрание, че не съм продумал и не зная кога и какво са решавали. Не съм видял г-н Жечо Бакалов и персонала в министерството и го познавам.

Г. Димитров: Аз не съм още свършил и председателството ме прекъсва. Аз приемам тази поправка, но аз казвам следующето: изложението на нашия другар, представител в комисията по работническите заплати в Горна Оряховица, визира едно ваше влияние по тази работа и характера.

Председателствующ д-р И. Момчилов: Може да ви кажа.

Г. Димитров: . . . което искам да подчертая тук пред Народното събрание, е, че като се допусна в «Работнически вестник» това изложение, цензурата, която не може да бъде още точно г-н Момчилов правил ли е това или не, всички са неговите намерения и отношения със Захарната

* Това се предвид изложението на Н. Хр. Габровски от 18 окт. 1917 г. в «Работнически вестник», № 144, 2 ноември 1917 г. (Ред.)

фабрика в Горна Оряховица, тъкмо тези места от изложението, които се отнасят до г-н Момчилов, тя си позволи да ги зачертае — другото допусна. Фактът е следущият, че министерството наместо да потвърди решението на комисията в Горна Оряховица, издадено съгласно закона, го видоизменява неблагоприятно за работниците и в една благоприятна смисъл за Захарната фабрика и за другите предприятия там. Такъв е случаят и в Бургас, дето е Каялийската захарна фабрика, на която министерството и представителите от комисията се мъчат да направят много по-големи облекчения по закона. Има много такива случаи, подчертавам, че министерството не само не направи необходимото за приложението на закона напълно, както се диктува от положението, в което е поставено работничеството тук и на фронта, но съдействува на стопаните на частните предприятия да избягнат от задълженията, които имат по закона. Ние имаме министерски тълкувания, подписани от г-н Бакалов. . .

И. Йорданов: Кой му е дал правото да прави тези тълкувания?

Г. Димитров: . . . които тълкувания, няма да отнемам времето ви да ги цитирам изцяло всички, доста е да напомня, че са в противоречие със самия закон, с духа, с буквата на закона. В едно подобно тълкувателно окръжно министерството предвижда плащане от известни заведения, от известни предприятия, които през време на войната са работили с по-малко работници, отколкото преди войната, не 50 %, а много по-малко, и прави формула на изчисление, и се пада в известни случаи, че предприятия, които са работили с малко работници, а са спечелили много, трябва да плащат месечно по 2,50—3 лева на своите работници-войници. Законът такова нещо не предвижда, законът не дава повод за такова тълкуване. Това обаче стои в тълкувателното окръжно на министерството.

Т. Луканов: Не се е допушало, че ще има печалба.

Г. Димитров: Такова е тълкуването за действующите войници, които изслужиха вече през време на войната и които би трябвало да получават, но не получават; за други, които са свикани по-рано и са поставени при същите условия, както останалите войници би трябвало да получават. Та има цяла редица подобни облекчения за при-

работниците на частни предприятия, които отричат съществуването на самия закон. Как се отнася министерството, как се отнасят неговите органи, тези комисии, които действуват като негови органи, към приложението на закона може да ви послужи, г-да народни представители, за характеристика и този факт, че в София, най-големия град на България, столицата на страната, до днес още комисията не е пристъпила да определи процента на увеличението на работническите заплати, което увеличение трябва да се даде според местните условия, според скъпоценността на живота в София. Този въпрос стои открит и въпреки настояването на представителя на работническите организации* да бъде отдавна сложен на разглеждане и разрешен, за да се знае какво ще плати Захарната фабрика, пивоварните фабрики и другите частни предприятия, какво увеличение трябва да дадат съобразно местната цена, този процент не е определен още. Едно прямо нарушение в повечето случаи на закона за работническите заплати е тоже едно тълкувание, което даде министерството. То е, че спрямо всички решения на комисии, които по закона трябва да бъдат веднага приведени в изпълнение — такъв е законът, дава се една санкция по-рано и насилствено да бъдат събрани сумите, които се предвиждат от закона — стопаните на частните предприятия, ако са недоволни, могат да ги обтържат пред Върховния административен съд. И какво се получава? Не е изпълнено приложение на закона, както искахме в комисията на Народно събрание и както е решено в чл. 5 от законът, и имаме едно обтържане на всички решения на комисии пред Върховния административен съд и отрупване на него с подобни тържби, а времето минава, законът не се изпълнява и тези работници, които са на фронта, не получават половина заплата, а тези, които са тук, не могат да получат увеличението, което се предвижда. А чл. 5, който народни представители — ще ви го напомня за по-голяма ясност, — е свършено изричен в това отношение. В него се казва:

„Решенията на тези комисии се изпълняват по начина на закона за събиране на преките данъци, ако господарите

* Асен Гогов. (Ред.)

доброволно не ги изпълнят до 15 дена от съобщението.»

Какво означава това? То означава не обгъжване пред Административния съд, не отиване при друга, втора или трета инстанция за ново разглеждане едно решение, взето от *някоя комисия*, а то означава веднага да се изпълни едно решение, което въз основа на закона е взето веднъж от комисията. Кой даде правото на министерството да даде такова тълкувание и да задължава комисията да се съобразяват с него? Това е едно явно облекчаване стопаните на частните предприятия, г-да народни представители, едно прямо унищожение на закона, посягане на неговите постановления. И министерството, като не прави нищо за прилагането на закона, пречи дори с всички тези свои действия, от друга страна, ние виждаме, че както то, така и военните власти и самото правителство не дават възможност на работниците и работническите организации да направят това, което зависи от тях, в защита на работническите интереси. Ние се намираме пред една всеобща забрана на събранията на работническите организации. Работниците трябва да се събират на събрание, за да обсъдят какво да правят за приложението на закона, комисията да даде отчет какво е правила за изпълнението на своя мандат, обаче военните власти не позволяват. Работническите събрания са забранени от военните власти, от правителството. Нещо повече, комендантът в Стара Загора отива дотам, че забранява дори частните съвещания на работниците и кара представителя на работниците в комисията* да подпише задължение, че не само събрания няма да стават, но и частни съвещания няма да стават по прилагането на закона и по други въпроси.

Затварят се клубовете, дето се събират работниците. Такъв е случаят в Стара Загора, в Нова Загора и в цяла редица други места на България. Под различни предлози реквизират се помещенията на клубовете, без да има нужда, както е случаят в Габрово, и може да се посочат много други градове, за да се отнеме възможността на работниците и на техните организации да правят събрания и разглеждат въпроси, които се отнасят до приложението на закона и тяхното положение, и да вземат съответните

* Коста Ципоранов. (Рсд).

мерки. Работниците биха могли в известни случаи, когато господарите не желаят да изпълнят закона и да дадат това увеличение, което им се полага, да прибягнат към стачка, да си послужат с туй легално, законно средство, което имат на разположение. Такъв случай имаме в Габрово. Предизвикани от нежеланието на текстилните фабрики там да изпълнят закона, работниците напуснаха работата. Министерството не само не се намеси въз основа на закона тъй, както диктува законът, за да се разреши въпросът благоприятно за работниците, ами дойде разпореждане от Дирекцията за стопански грижи да се отнеме заплатата на тия работници, ако не желаят да постъпят на работа, и по този начин, отнемайки хляба им, принудиха ги, които бяха напуснали работата поради неприлагане на закона, да постъпят наново на работа и да изменят на стачката. Ние се ползуваме от случая да протестираме против тия действително скандални отношения на нашата власт при прилагането на един работнически закон.

Но с тези мероприятия, г-да народни представители — ние да се повърна върху законопроекта, за да свърша, — с което правителството излиза през време на войната за подобрене материалното положение на държавните служители, за подпомагане на войнишките семейства и други редица други подобни мерки, очевидно то си води политиката — да се внесе успокоение на фронта и в страната, за да може да се продължава по-спокойно и по-постоянно политиката на самата война. Когато ние искаме подобряване на материалното положение на държавните служители като една необходимост; когато искаме други редица други мерки за облекчение положението на работническите и други народни маси, ние искаме това и други съображения. Ние не бихме искали да се даде никакво съдействие на българското правителство да може да продължава войната, ние бихме искали държавните служители и всички, които чувствуват тежестите на войната днес, да разберат, че е необходимо свършването на тази война, че е необходимо България и българският парламент да действуват за по-скорошното прекратяване на войната, че спасението на държавните и други служители и на бедствующите маси у нас не е в продължението на войната и в подхвърлянето през това време на едно малко

кокалче за приспиване и заблужденне, а спасението е в свършването на войната и възстановяване мира между народите. За този мир ние действуваме тук, в парламента, за този мир ние действуваме вън от парламента, ние се борим за бързото възстановяване на този мир, ние каним всички, измъчени от днешната война, да подкрепят Социалдемократическата партия. (Ръкопляскания от крайната левица.)

*Стенографски дневници, XVII ОНС,
IV РС, 4 з., 2 ноември 1917 г.,
с. 48—53*

*Печата се по текста
на Стенографски дневници*

ЗА ДНЕВНИТЕ ПАРИ НА ДЪРЖАВНИТЕ СЛУЖИТЕЛИ И РАБОТНИЦИ

Реч в Народното събрание

5 ноември 1917 г.*

Г-да народни представители! Нашата група ще направи предложения по същия законопроект, които в комисията не бидоха приети от г-н финансовия министър. Ние сме тоже доволни, че част от предложенията, които се развиха от нас при разискването на законопроекта миналия път в пленума на Народното събрание, бидоха приети. Ние сме доволни, че предложението да бъдат включени всички работници, постоянни и временни, работници на месец, ден, час и парче, се прие от финансовата комисия. Доволни сме тоже, че чиновниците, служещите и работниците не само в Гюмюрджинския и Струмичкия окръзи, но във всички нови земи, придобити и окупирани, ще получат тоже дневни пари по настоящия закон. Измененията, които се приеха по законопроекта по-рано в комисията, задоволяват само една част от онова, което е необходимо да се приеме, г-да народни представители. И аз ще се присъединя към преждеговорившия**, като направя три предложения, които нашата група смята за безусловно необходими да бъдат приети, за да бъде законът един закон, който би задоволил поне частично действителната нужда на държавните служители и нас.

Първият въпрос е за размера на дневните пари, които трябва да се дадат. Удивително е упорството на г-н министъра на финансите в комисията, а това той направи и тук

* Георги Димитров се изказва при второто четене на законопроекта за дневните пари на държавните служители във военно време. (Ред.)

** Става се за народния представител от БРСДП (о) Н. Сакаров. (Ред.)

сега, за жалост, да приеме еднакъв размер на дневните пари за всички държавни служители. Той настоява на своето постановление в законопроекта на 20%, на $\frac{1}{5}$, което означава, както се изтъкна от нас в разискванията миналия път, дребните служещи и работници, които получават до 150 лв. месечно, да получат по 10, 20, 30 лв., а за големите бюрократи, които получават от 500 лв. нагоре — 100, 200 лв. и повече. Тази несправедливост трябва да се премахне бездруго. Обаче финансовият министър отказа да направи каквото и да е изменение в този пункт на своя законопроект. Нашата група обаче счита, г-да народни представители, че е необходимо да се измени чл. I в смисъл да бъдат дадени дневни пари в еднакъв размер на всички служители, затова защото тези пари се дават не по способността на чиновниците и служещите, не по техния ценз, по който са приети, а поради това, че има изключителни условия, еднакви за всички днес при тая скъпотия, която съществува сега, и, следователно, една сума, еднаква за всички, би било най-справедливото разрешение на въпроса. Това предложение, което г-н Сакаров направи преди мене, да бъдат пропорционално увеличени заплатите от 1 януари 1918 г., то има значение не за нуждата сега, в този момент, а има значение за бюджета за 1918 г. и тогава би могло да се направи и поддържа. Сега обаче се касае за дневни пари, които ще бъдат дадени за минало време, касае се за едно възнаграждение, което има временен характер, за през време на войната. Не може да се допусне, че за елементарните нужди на един служител, който получава 100 лв., са необходими само 50 лв. добавъчно, а за оня, който получава 500 лв., са необходими 100 лв. Еднакво те имат нужда от предмети от първа необходимост, еднакво възнаграждение трябва да получат през този период поради изключителните условия. Ето защо нашата група предлага, като приема да бъдат изравнени до 1 ноември 1917 г. тия служещи, чиновници и работници, които не са получили $\frac{1}{5}$ наравно с другите, от 1 ноември 1917 г. до деня на демобилизацията да се дадат дневни пари в размер 150 лв. месечно за всички държавни служители. По този начин биха се поставили на равна нога по отношение на скъпотията, която, както казах, еднакво зася-

и всички, особено огромния брой държавни служители.

На второ място, г-да народни представители, стои въпросът за дневните пари на едно доста огромно количество от служещи и работници в държавните учреждения, които обаче, както каза г-н министърът на финансите в комисията, имат отделни бюджети, и защото имат отделни бюджети, затова той и счита, че е невъзможно Народното събрание в този законопроект да предвиди каквито и да са дневни пари за персонала в тези учреждения. Такива са, както се спомена преди малко, чиновниците и служещите в реквизиционните комисии, в Комитета за войнишките подпомагания, в Комитета за прехраната и във военните интендантски работилници, които са доста много в цялата страна. Във всички тези учреждения служителите и работниците получават доста ниски заплати, на тях не се дава и добавъчно възнаграждение по същите причини, по които сега г-н министърът на финансите отказва да им даде тези дневни пари, които другите ще получат. Това, че тия учреждения имат отделни бюджети, няма абсолютно никакво значение в случая, г-да народни представители. Служителите в тях са държавни както другите и крайно несправедливо, неоснователно — аз бих казал също по-силно, — скандално е да се прави каквато и да е разлика между другите държавни служители и тези, които работят в реквизиционните комисии, интендантските работилници, в Комитета за прехраната, в Комитета за войнишките подпомагания и пр. Ето защо ние правим едно второ предложение: да бъдат включени и всички тези държавни служители в кръга на служителите, които ще получат дневни пари по настоящия закон.

Третото наше предложение е с настоящия закон да бъдат задължени и изборните учреждения, както и народните училищни общини, да дадат дневни пари в същия този размер на своите служители и работници. Каза се, че се засяга автономията им. Автономията не се засяга в това отношение никак, защото автономията на изборните учреждения ще бъде засегната тогава, когато им се отневат права, но когато им се дава възможност да изпълнят своето задължение към персонала си, това не е накървяване на автономията и отнемане на техните права. Държавата трябва да се погрижи от същите източници,

от които се плащат дневните пари на държавните служители, да бъдат платени и дневните пари на служителите в изборните учреждения.

Със същия този законопроект очевидно би могъл да бъде разрешен и въпросът за инвалидните пенсии, по който едно предложение ние бихме могли да поддържаме, макар и да го не правим сега формално. Това нещо може да се постигне и със специален законопроект, и толкова по-добре би се постигнало, ако г-н министърът би го внесъл, в което се съмняваме.

Аз считам, г-да народни представители, че тези предложения трябва да бъдат приети. Ако Народното събрание би ги отхвърлило, то се солидаризира с г-н министъра на финансите, който няма сериозно намерение, както и правителството — от всичко се вижда, — да подобри действително материалното положение на държавните и други служители у нас, а има за цел само да подхвърли едно кокалче сега, при настъпването на острата зима, на тези държавни служители от по 15—20—30 лв. и по този начин да избегне големия въпрос, който стои за разрешение — въпроса за материалното подобрене положението на държавните служители, на служителите в изборните учреждения, на цялата работническа маса в нашата страна.

Ние прочее настояваме тия предложения да бъдат гласувани и приети от Народното събрание.

*Стенографски дневници, XVII ОНС,
IV РС, 6 в., 5 ноември 1917 г.,
с. 70—71*

*Печата се по текста
на Стенографски дневници*

ПО ПОЛОЖЕНИЕТО НА МОБИЛИЗИРАНИТЕ ДЪРЖАВНИ СЛУЖИТЕЛИ И РАБОТНИЦИ

Питане до министъра на войната

София, 6 ноември 1917 г.*

Из основа на чл. 107 от Конституцията⁶⁰ от името на парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия питам г-н министъра на войната и моля да ми отговори:

1. Известно ли му е, че войниците, които са изпратени на работа в интендантските работилници, военните арсенали и техните клонове, в Пернишката мина и други държавни предприятия, не получават никаква заплата освен войнишките си дневни, макар и тежкия труд, както и условията, при които живеят, да изискват значителни средства за поддържане силите и работоспособността им и въпреки обстоятелството, че другите работници-войници, оставени на работа в същите предприятия още при мобилизацията, получават не само заплата, но и добавъчно възнаграждение и една пета?

2. Известно ли му е, че държавните служители и работници от свиканите през време на войната набори не получават нито заплата, нито добавъчно възнаграждение, и сега не ще могат да получат и гласуваната от Камарата една пета, макар и те да се намират в редовете на войската при същите условия, както и войниците от по-старите набори?

3. Известно ли му е, че Управлението на железопътното движение само, без съд, наказва железничарите с брест и строг тъмничен затвор, често за най-обикновените престъпки, като през това време наказаните се лишават

* Дати на оригинала. (Ред.)

дори и от заплата и по тоя начин семействата им се излагат на глад?

4. Известно ли му е, че на работниците от Софийската железопътна работилница, както и изобщо на железничарите често се налагат от военните власти при гарите телесни наказания, унижаващи човешкото им достойнство?

5. Известно ли му е, че милитаризираните държавни служители и работници (железничари, телеграфо-пощенски служещи, рудничари и пр.) при заболявания или злополука не се лекуват и третираат като военнослужещи, а спрямо тях се прилага Законът за чиновниците⁶¹ и Законът за подпомагане държавните работници⁶² и ония, които в тримесечен срок не оздравеят, биват уволнявани от службата си и болни изпращани в частите, като се лишават и от заплата, считани вече за уволнени от държавна служба служители?

6. Известно ли му е, че Наредбата за отпускане безплатно на служителите и работниците в придадените в разпореждане на военните власти ведомства хранителни продукти не се прилага правилно и еднакво за всички, какъвто е например случаят с военните арсенали, дето се отпускат такива продукти само за лицата, които подлежат на повикване в редовете на войската, докато по железниците и пощите, Пернишката мина и пр. се отпускат безплатно тия хранителни продукти на целия персонал, следователно и на неподлежащите на отиване в редовете на войската, което именно е и правилното приложение на въпросната наредба?

7. Известно ли му е, че стопаните на частните предприятия въпреки направените досега пред Военното министерство постъпки продължават да тероризират оставените им на работа работници-войници, които поискат припадащото им се увеличение на заплатите съгласно Закона за частните предприятия, като в споразумение с полковите окръжия ги изпраща в частите им?

Ако всичко това е известно на г-н министъра на войната, какво е направил досега и какво мисли да направи за отстранението на посочените нередовности и несправедливости?

Подпис: Г. Димитров

*Публикува се за първи път
по текста на писането*

ПО ЕДНАТА ПЕТА

При първото четене на законопроекта за едната пета на държавните служители от страна на нашата група говори др. Г. Димитров, речта* на когото предаваме тук в кратко резюме.

Внесеният законопроект за плащане на една пета от заплатата и на ония държавни служители, които досега не получават такива дневни пари, макар и да е една стъпка напред, далеч не разрешава големия въпрос за подобряване материалното положение на държавните служители.

Какво собствено означава едната пета за огромния брой от държавните служители (93%), които получават до 150 лв. месечно? Към своите нищожни заплати те ще имат една прибавка от по 10, 20 и 30 лв. месечно. Между това за големите бюрократи със заплати 400—500 лв. и особено едната пета ще означава да получат по 80, 100, 150 и 200 лв. месечно, макар и поскъпването на предметите от първа потреба да засяга най-чувствително нископлатените държавни служители.

Колко недостатъчно е това увеличение на заплатите с 20% за масата на държавните служители, се вижда най-ясно и неопровержимо от официалните данни за поскъпването на живота.

При цените на предметите от първа необходимост през различните години едно обикновено чиновническо семейство или семейство на професионален работник общо за храна, квартира, отопление, осветление и облекло е

* Произнесена в Народното събрание на 2 ноември 1917 г. Вж настоящия том, с. 144—162. (Ред.)

трябвало да разходва: 1905 г. — 1160 лв.; 1910 г. — 1589 лв.; 1915 г. — 2167 лв. и 1917 г. — 4609 лева!

При това положение може ли да се допуска, че с тия 20%, с тая една пета ще се облекчи сериозно участието на грамадната маса от държавните служители? *Не една пета, а увеличение на заплатите на тая маса съобразно с поскъпването на живота е необходимо. Докато това стане, социалдемократическата парламентарна група предлага да се даде една нова добавка към заплатите на всички държавни служители от 150 лв. месечно.*

Но законопроектът има редица други недостатъци, които безусловно трябва да се поправят в комисията. Така в законопроекта трябва изрично да се упомене, че под държавни служители се разбират и всички държавни работници (постоянни и временни, получаващи заплата на месец, на ден, на час или на парче), които работници надминават две десетки хиляди и обикновено досега са лишавани от привилегиите, създавани за другите държавни служители. Законопроектът трябва да се отнася също така и до работниците в интендантските работилници, реквизиционните комисии, комитетите по прехраната и пр.

Свършено неправилно е изключването на служителите от новите земи в настоящия законопроект. Те наистина получават от 1914 г. по специален закон дневни по 1, 1,5 и 2 лв. Тия дневни им се дават обаче поради изключителните условия на живота в новите земи, които и сега съществуват, дори и в по-остра форма. Фактът, че никой държавен служител не отива драговошно в новите земи и че всички считат стоенето си там като наказание, показва ясно какво е положението в тия краища. Необходимо е прочее и служителите от новите земи да получават същите дневни пари, както и другите държавни служители, независимо от Закона за дневните пари в новите земи⁶¹.

Също така е неправилно да се лишават от получаване на дневни по настоящия закон държавните служители-войници.

Една голяма несправедливост се извършва, като не се засягат със законопроекта и служителите в изборните учреждения, както и в инородните (еврейски и други) училищни общини. Материалното положение на служи-

тещите в изборните учреждения, както се знае, е още по-лошо от онова на държавните служители. Извън това те през време на войната са принудени да изпълняват маса функции, които са чисто от характер на държавна нужда. Законопроектът трябва безусловно да обгърне и служителите при изборните учреждения, като даде на последните необходимите за целта материални средства.

Пълно основателно е също така да се иска и увеличението на *инвалидните и други пенсии*, както и на *войнските помощи*, и то поради същите причини, по които се налага и увеличението на заплатите!

Всички тия наложителни увеличения обаче не биха дали никакъв положителен резултат, *ако не бъдат съпроводени с ефикасни мерки за ограничаване растящата скъпост, за поевтиняване на живота, за обуздаване спекулацията.*

Във връзка с въпроса за заплатите на държавните, общински и други служители др. Г. Димитров се спира в специално върху положението на частните работници, и върху Закона за работническите заплати; констатира, че този закон систематически се осуетява, че министерството окривителствува стопаните на частните предприятия със своите несъобразни със закона тълкувания, разпореждания и действия. Исква да се даде на работническите организации свободата да действуват за пълното прилагане и да направят невъзможно неговото осуетяване.

Изключвава, че както държавните служители, тъй и общинските работнически маси ще могат да получат едно пълно и широко подобрене в положението си само с прекратяването на войната и затова те имат всички интерес, без да се заблуждават от временните и крайно недостатъчни мероприятия като законопроектът за едната пета, да подкрепят най-енергично акцията на Социалдемократическата партия за възстановяването на мира.

ПО ДОСТАВКАТА НА ТРАМВАЙНИ ВАГОНИ ОТ ЧУЖБИНА

Изказване в Софийския общински съвет

6 декември 1917 г.

В комисията* аз тоже поддържах, че фирмата, на която се дава доставката на тези 30 вагона, не се обвързва с нищо — че в уречения срок ще изпълни доставката и че според моето убеждение общината ще бъде поставена в положение да поръча тия вагони по цени, които сега има през времето на войната — изключителни цени, а и да получи вагоните при мирновременни условия; да бъде значи общината ощетена** от това. Аз казах и тогава в комисията, че не съм съгласен да бъде извършена тая доставка при условия, при които бе докладвано там и тук. Направиха се едни сериозни възражения от г-н Влайкова, че колкото и да би закъсняла тая доставка, все пак общината има сметка да я направи още сега, тъй като това ще бъде една доставка, направена с няколко месеца по-рано, и тези няколко месеца по-рано ще дадат възможност на софийското население да се улесни при услужването с трамваите. Аз признавам. . .*** и без вагони е много тежко и неудобно, всички софийски граждани търпят голямо неудобство, но във всеки случай трябва да се има предвид, че ползата от една подобна доставка, която ще бъде извършена фактически много по-късно, отколкото след свършването на войната, би била минимална в това отношение. Неудобствата на софийските граждани трябва да ги накара към едно — да оказат**** своето давление,

* Георги Димитров има предвид заседанието на Комисията по трамваите и осветлението, състояло се на 30 октомври 1917 г. (Ред.)

** В стенографския протокол — «убедена». (Ред.)

*** Съкратен неясен израз в протокола. (Ред.)

**** В стенографския протокол — «одобрят». (Ред.)

да се тури по-скоро край на войната. По този път се върши вече, остава да се ускори приключването на самата война, да се отстранят всички тези спънки, които биха могли да отдалечат мира, а не да се правят доставки, които биха могли да донесат фиктивни облекчения на населението. Едно съображение, което мен и моите другари от социалдемократическата група в съвета ни ограничили да дадем «вот», е изтъквано и при другите доставки. Вие се, г-да съветници, до това, че социалдемократическата група в общината няма доверие в нашето Постоянно присъствие или няма доверие и в неговите органи. Не се вие само за едно политическо доверие, а за едно общо доверие. И заради това отговорността за подобни доставки ние смело стоварваме върху онези, които биха ги направили, които биха гласували «вот»; затова ние не можем да носим отговорност за една работа, която се върши и при Постоянното присъствие, от органа, към който не храним никакво доверие — смея да го кажа смело и открито.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския
протокол от заседанието*

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

11 декември 1917 г.

1. ЗА ПРЕХРАНАТА НА СТОЛИЧНОТО НАСЕЛЕНИЕ И ЗА МЕРКТЕ СРЕЩУ ЕПИДЕМИЧНИТЕ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Считам, че въпросът, който повдига г-н Ковачев*, заслужава внимание, но той ще трябва да премине в Комисията по трамваите и там заедно с директора на нашите трамваи да се види доколко е възможно това.

Обаче аз искам да повдигна един въпрос, който повдигнах вчера в Хигиеническият съвет и който считам, че е въпрос преди всичко на Общинския съвет. Хигиеническият съвет затвори неотдавна всички училища в София, както и театри поради разпространението на епидемически болести. От тази мярка се яви в резултат не намаление на заразителните болести, което се вижда от сведенията на д-р Златарова; от друга страна, в самия съвет се изтъкна това, което е факт, че разпространението на тези заразителни болести в София има всички възможности да расте, да вземе все повече и повече жертви именно затова, защото масата живее извънредно зле. Работническата маса в крайните квартали е поставена в крайна мизерия и новата мярка на Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост — да се намали дажбата, количеството на най-необходимия продукт — хляба, действа извънредно зле. Един от учителите, който е член на Хигиеническият съвет, който се среща с много семейства, познава ги много добре, без да е социалдемократ, обръща внимание на Хигиеническият съвет, че работата в тези краища върви из-

* Предложение за откриване на нова трамвайна спирка по пътя за Княжево. (Ред.)

напредно зле. Той казва, че ако не се вземат мерки, един ден ще осъмнем при революция, така се изрази. Аз, който имам възможност да познавам условията там, напомням само за данните на един учител, който не е социалдемократ, на един човек, който със своята собствена практика добросъвестно събира сведения и ги докладва в Хигиеническият съвет и който е един от най-деятелните човечи. Моего впечатление е, че положението на тая маса е крайно непоносимо и че така не може да се върви. Аз искам общинският съвет да разгледа въпроса както за хляба, така също и за прехраната на населението в свързка с тези заболявания, защото бюлетините, които се дават от санитарното отделение — не тези, които ги печатат, защото има цензура, която ги цензурира и която фалшифицира данните — от действителните бюлетини се вижда, че имаме много смъртни случаи в София. От тях ще видите, че организъмът на работническата маса* е крайно изтощен, че не може да се съпротивлява срещу тези заболявания и че числото на смъртните случаи все повече и повече.

И. Рунтов: Не е така.

Г. Димитров: Точно така е.

Председателствующ, И. Желязков: От сведенията на доктора излиза, че не е така.

Г. Димитров: Ето защо аз считам, че Общинският съвет трябва да се занимае с този въпрос; не защото той не би бил в състояние да свърши това сам, но защото той е длъжен като представляющ населението на София, като избраник на това население да каже пред органите, на които зависи да се уредят тия въпроси, истината каква е. Не може да се мълчи повече и не може общината да стои настрана, считайки, че не е нейно задължение, щом като има Дирекция за стопански грижи и обществена грижливост, която да се грижи за прехраната и щом като има Хигиенически съвет, който да се занимава със здравословното състояние на населението. Аз считам, че общината е компетентна да реши това и не може нашият общински съвет да стовари длъжността на друго място, да го чака само. Настоявам Общинският съвет да из-

лезе със специално решение по въпроса за прехраната на населението и за мерките против епидемическите и други заболявания на населението, да поиска от дирекцията правилно и законно организиране бързи мерки против тия бедствия и да направи това, което зависи от общината. Мълчанието граничи с една дезинтересираност към обязаностите, които Софийската община има да изпълни. Настоявам въпросът да бъде поставен на дневен ред, толкова повече че Хигиеническият съвет пожела да бъде внесен въпросът тук; и това трябва да стане колкото е възможно по-скоро, защото вие виждате, господа, под какъв режим сме поставени ние всички и тук, в Общинския съвет, и в Народното събрание, и вън от тях. Ние не можем да кажем например на нашия работник истината такава, каквато е; ние не можем да издигнем там никакъв протест, защото червеният калем на цензурата играе всеки ден, и не можем да покажем бедствието такава, каквото е; всичко се потушава и хората мислят, че така е добре, а ние, които носим отговорност пред масите, сме задушавани. Единственото място да кажем това, което мислим, че е необходимо, да изнесем нашите протести, то е тук, и в Народното събрание. Искам Общинския съвет да изпълни своя дълг. Въпросът да бъде поставен на дневен ред в най-близко заседание и да бъде разгледан от всички страни. Да не се поставя така, както беше досега — нашата община да бъде превърната в един орган на административна власт във всяко отношение, да издава* удостоверения и т. н. — чисто канцеларска работа, а нейната главна задача да бъде оставена неизпълнена.

Председателствующ И. Желязков: По въпроса, повдигнат от г-н Димитров, Общинският съвет да се занимава с прехраната и по мерките за спирането на болестите, Постоянното присъствие ще има предвид неговите изявления и след изучаването много подробно ще го донесе за обсъждане в Общинския съвет. Колкото се отнася до въпроса на г-н Ковачев, и той ще се внесе в трамвайната комисия за разглеждане.

* В стенографския протокол — «удостоверява». (Ред.)

2. ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА ИЗМЕНЕНИЕ НА ЗАКОНА ЗА ГРАДСКИТЕ ОБЩИНИ

Решението на комисията трябва да се докладва тъй, както се взе. Касае се не само да се напомни на министерството* да не бави нашите преписки, но да се протестира против това, което министерството в случая върши, и този протест съветът трябва да реши. Аз съм съгласен напълно, че министерството трябва да носи отговорност за тези материални загуби, които се причиняват на общината, но то е недостатъчно, защото това е случай за недобрите черти на нашата община — да се отнася безобразно към всичките наши интереси и права като община. Нужно е в свързка с този случай сега Постоянното присъствие по-скоро да внесе в Общинския съвет въпроса за изменението на Закона за градските общини, да се реши автономията на общините. Софийската община трябва да бъде напълно автономна в това отношение, тя да може самостоятелно да се стопанисва, а да не зависи от чиновници, от министерства или от правителството. Тая бюджетна и стопанска автономия е абсолютно необходима. По тая работа се направих едно формално предложение от нашата група** в тази година трябва да се реши напълно тоя въпрос. Трябва да се направят решителни постъпки за изменението на всички на Закона за градските общини⁶⁴, който свързва ръцете ни и дава известно право и на Министерството на вътрешните работи, и на Министерството на благоустройството да се бъркат в тези наши работи, обсъдени от Общинския съвет много подробно и решени много правилно, а явно забърквани от горе. Тъй че аз предлагам Постоянното присъствие в най-близко време в свързка с бюджета да внесе предложение за изменение на Закона за градските общини. Предложението да се реши от Общинския съвет и да се иска от правителството в следващата сесия на Народното събрание да измени Закона за градските общини. Трябва да се прокара общинната автономия, защото без това ще срещаме спънки.

(След изказване на Т. Г. Влайков и реплики на други учасници в заседанието.)

* Министерството на вътрешните работи и народното здраве. (Ред.)

** Вж. Сбл. Т. 6. С., 1984, с. 394. (Ред.)

Кажете, след като Централният комитет* взема всичко в ръцете си и общината не ще върши нищо друго, освен което комитетът предвижда, защо общината се грижи за снабдяване столицата с въглища и дърва и имаме специална служба, с която е натоварен г-н Влайков, а не казваме да се грижи комитетът? Аз поддържам, че общината като изборно и автономно учреждение, макар и ограничено, по Закона за обществената предвидливост има длъжност и възможност да направи много за продълствието на града. А в комитета не участвуваме по достатъчно мотивирани основания, изтъкнати и в събранията**, и в печата***.

Публикува се за първи път по текста на стенографския протокол от заседанията

* Централният комитет за обществена предвидливост. (Ред.)

** Г. Димитров има предвид декларацията на парламентарната група на БРСДП (т. с.), прочетена в Народното събрание. — Вж Социалдемократията в парламента. Ч. IV, С., Б. Г., с. 112—115. (Ред.)

*** Вж *Задачите* и съставът на комитета. — «Работнически вестник» № 92, 11 август 1916 г. (Ред.)

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

13 декември 1917 г.

ЗА ОСИГУРЯВАНЕТО НА СТОЛИЦАТА С ПРОДУКТИ ОТ ПЪРВА НЕОБХОДИМОСТ

Очевидно е, че по доклада*, който се даде тук, ще трябва да станат известни дебати, които по моето мнение трябва да се свържат с въпроса, който повдигнах в миналото заседание, а именно — разглеждането на доставката на зеленчука да се свърже с въпроса за хляба и другите жизненоважни продукти, които тоже трябва да бъдат определени сега. Тъй че настоявам да бъде поставен на дневен ред въпросът в най-близкото заседание на съвета, без да се занимава с дебатите по бюджета, които ще станат тук; да се даде на съвета специално обяснение по този въпрос, като се имат предвид данните на Е. Николова. Аз считам, че когато се дава този доклад не за да одобрим или за да не одобрим съюза, защото той действува съвсем независимо от общината, макар че по нейната инициатива се създаде, та ако се допусне този доклад, то той се дава не за да оправдаем дейността му, но просто да имаме предвид тези материали при обсъждане на въпроса за продоволството на града. Длъжен съм да подчертая, че от всички мои сведения, които даде г-н Николов като председател на Съюза на кооперациите⁶⁵, излиза ясно, че този съюз е изпълнявал и продължава да изпълнява ролята на един отдели на Дирекцията за стопански грижи и обществена отговорност, че цялата негова дейност в областта на доставката на зеленчук за столицата почива върху тази тема, върху която почива и дейността на дирекцията.

* Отнася се за доклада на Е. Николов «Продоволствието на столицата от зеленчуци и плодове». — Вж «Софийски общински вестник», № 34, 9 февруари 1918 г., с. 2—9. (Ред.)

Искам да кажа, че тук това, което ще се каже за Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост, за системата на организацията за прехраната, се отнася очевидно и до нейния орган — Съюза на кооперациите. Аз няма да отрека, от друга страна, че една стъпка напред е доставката на зеленчук и други предмети от кооперацията в сравнение с доставката ни от частни ангросисти, и трябва да се надяваме, че няма да се намери никой, който да има доказателства за противното. Няма никакво съмнение, че няма да се противостои, че той не е изпълнил своите задачи, тъй както беше необходимо това за нуждите на софийското население. Опасения се дадоха доста, спънки в превоза, конкуренция и прочие и прочие. Аз бих искал само да предложа на г-н Николов да бъде допълнен докладът* по този въпрос ако не сега, то тогава, когато ще дебатираме въпроса за продоволствието. Първо, имате ли данни за влиянието, което е оказало изнасянето на консервирани зеленчуци из нашата страна, тъй като знае се, че в Кюстендил и други места както зеленчуци, така и овощия биваха консервирани и изнасяни от специални органи на Германското дружество; какво влияние е оказало това върху наличното количество на зеленчуци и на други овощия, нужни за столицата? На второ място, може ли да се счита за одобряване това, което прави Съюзът на кооперациите по отношение на печалбите? След като има правото да нормира цената на всяка получена партида зеленчук, след като той, покривайки разносните, които стават, определя една цена съвършено свободна, сам си туря 5% или 10%, а пък фактически е 50% печалба на оборотната сума, може ли да се счита то за одобряване, когато обикновената печалба трябва да бъде по-малка? А съюзът не се отказва с такива цели да си натрупва капитали. 217 хиляди лева са дали печалба, а те се равняват на 5% от целия оборотен капитал, който има съюзът, на всичко това, което е доставено — 4 милиона и толкова лева. Това го няма никъде, такова изчисление е направено и аз считам, че Съюзът на кооперациите се е продавал в желанието си да резервира известни суми, за да паднат на плещите на населението. Хубаво ще бъде да се сложи

* Думата е пропусната в стенографския протокол. (Ред.)

въпросът на разглеждане и бихме използвали техни
 сили и, тъй да се каже, бихме се осветлили в много отно-
 шения по въпроса за продоволствието на столицата; и
 да вземем специално решение — то се налага! Аз не чух
 обаче дали съюзът е в състояние сега да докара картофи
 от софийското население. Сигурно не може и вероятно не
 може, защото голямо количество картофи се изнесоха.

Г. Николов: Зимно време не могат да се пренасят.

Г. Димитров: А картофът беше вторият важен про-
 дукт за населението. Какво ще прави общината при това
 положение сега, когато 300 грама хляб се дава, когато
 картофи няма, когато месо няма отдавна и когато цените
 на много артикули са извънредно покачени. Общината,
 ако не е в състояние да достави това, което е необходимо
 за населението, тя е длъжна да каже на онези органи, от
 които зависи, истината в очите, а оттам — на 200 хиляди
 души на София. Необходимо е този въпрос да се постави
 на разглеждане в най-близко заседание.

2. ПРОТИВ ЧАСТНАТА БЛАГОТВОРИТЕЛНОСТ*

20 дюкянчета за човеколюбиви** цели откриват, все
 нови и нови малки дружества, които не дават нищо, ко-
 ето дават вид, че правят нещо в това отношение, и вна-
 сят заблуждения в обществото, че има кой да се грижи
 за тази област, и правят настоятелна необходимостта общи-
 ната и държавата да вземат в своите ръце делото на благо-
 творителността. Представете си, че нямаше благотвори-
 телни дружества и приюти няма, е, какво щяхме да правим
 тогава? По-силно тревога щеше да се бие в общината и
 Народното събрание. Аз казвам, че частната инициатива
 вреди в туй отношение. . .*** Такъв е случаят с частните
 прошеарни. Тая практика е много лоша и ние я поощря-
 ваме с подаяния в нашия бюджет. Да се усвои оконча-
 телно въпросът; още сега той да се проучи и при първа
 възможност всичките частни институти може да се закрийт
 и да се учреди една длъжност, едно задължение на общи-
 ната и държавата, на цялото общество към тези, които

* Г. Димитров взема отношение по отчета на Отделението за социални
 работи за 1917 г. и по плана за неговата бъдеща дейност. (Ред.)

** В стенографския протокол — «честолюбиви». (Ред.)

*** Свързани неясен израз в стенографския протокол. (Ред.)

поради неразвитието на капиталистическата система, която днес съществува, поради слабото* икономическо развитие, поради войната, от друга страна, са изпаднали в бедствие. Всяка област, която остава в ръцете на частната благотворителност, от друга страна, се ползува просто за печелене на влияние сред нещастните хора. Ще получиш известна облага, но трябва да се ангажираш с този, който ти дава тая облага. Откъде накъде? Това са жертви на днешната система, на днешния обществен ред. Това общество в лицето на общината и на държавата е длъжно да намери средства, а може и без да унижава човешкото достойнство, да задоволи техните нужди. Аз настоявам и при гласуването на бюджета окончателно ще настоявам да се скъса с мнимата благотворителност, която само лъже бедното нещастно население.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографичен
протокол от заседанието*

* Думата е пропусната в протокола. (Ред.)

В ОБЩИНСКАТА КОМИСИЯ ПО ИЗЗЕМВАНЕТО НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО

София, 14 декември 1917 г.*

След прочита на протокола на миналото заседание, който се прие от комисията, взе думата общинският съветник г-н *Г. Димитров*, който намира, че решението на Общинския съвет да се разгледат въпросите за ликвидацията на трамваите и осветлението не може да се тълкува, че трябва да се пристъпи веднага към водене преговори с компаниите и че комисията, преди да почне с разглеждането техническите и финансови въпроси, засягащи ликвидацията на горните предприятия, ще трябва да се произнесе върху въпроса «удобна ли е в сегашния момент ликвидацията и ще ли е сега тя благоприятна за общинските интереси», на който въпрос той отговаря от името на своята група отрицателно. Той мисли, че една ликвидация в настоящия момент е неизносна за общината и че е по-удобно тя да стане в нормални времена, когато ще се намираме пред пълна публична контрола и когато всеки от гражданите ще може да се произнесе по една такава крупна сделка, но което сега поради войната и цензурата това ли е възможно.

Същият намира, че нищо не ни принуждава да бързаме; предприятията са в наши ръце и ние ще можем да протестираме за ликвидацията, когато намерим за добре, а ако тогаз предложенията на дружествата ни се видят неприемливи, ще поискаме други или ще доведем въпроса до съд.

Господин *Димитров* мисли, че общинските интереси

* Дата на заседанието. (Ред.)

трябва да стоят много по-високо от желанието на Постоянното присъствие да завърши наченатата си работа по ликвидацията на трамваите и осветлението.

*«Софийски общински вестник»,
№ 45—46, 6 април 1918 г.*

*Печата се по текста
на «Софийски общински вестник»*

АГИТАЦИОННА АКЦИЯ НА СИНДИКАТИТЕ

София, 18 декември 1917 г.*

По решение на Синдикалния комитет и централните настоятелства на професионалните съюзи през периода от 9 декември 1917 до 10 януари 1918 г. се предприема във връзка с приключването на текущата година една специална агитационна акция, за привличане нови членове в работническите синдикати;

За записване нови абонати на «Работнически вестник»; За издължаване закъснелите членски вноски до края на годината;

За всестранното засилване на работническото движение и спечелването нови стотини ратници за тържеството на социализма.

Като обявява това, Синдикалният комитет е убеден, че другарите и другарките от всички места на страната ще разберат голямата важност на агитационната акция, която се предприема в настоящия момент, и ще се погрижат да осигурят пълния ѝ успех, като засегнат с агитационната си всички работници и работнички в честността си, а на самата агитация вложат съдържанието, което се налага от сега развиващите се събития и от историческите задачи на пролетариата.

За Синдикалния комитет
Секретар-каснер: Г. Димитров

* «Работнически вестник»,
№ 181, 18 декември 1917 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Дата на публикуването. (Ред.)

ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА СОФИЙСКАТА ОБЩИНА ЗА 1918 г.

Изказване в Софийския общински съвет

20 декември 1917 г.

Е, добре, тук нам се налага да кажем от самия бюджет какво виждаме? Ние имаме 55 милиона лева дълг, консолидация, кажи ги 50 милиона кръгло тези, които подлежат на консолидиране. Това ли са нашите дългове, на общината? Само те ли са, които бидоха завещани от миналото на сегашната община?

Докладчик контролър В. Василев: На с. 43 са консолидираните наши дългове — 58 371 700, а на с. 79 ще намерите летящия дълг — 4 608 649, който по години е както следва: до 1914 г. е 2 879 108, а за 1914 г. — 55 107; за 1915 г. — 98 688; за 1916 г. — 1 519 000 от дефицита, който се оказваше в 1916 г. от непостъпването на октроа; за 1917 г. — 56 099 лева*. Това са консолидираните и летящи дългове на общината.

Г. Димитров: Това аз знаех и не казвам, че са направени сега, през време на това Постоянно присъствие, и нито през времето на г-н Василева, не е там въпросът. Аз казвам, че ние имаме кръгло, кажете, 60, кажете ги — 65 милиона лева, точно които сме считали консолидиран дълг, това, което общината трябва да плати, срещу което 3 200 000 кръгло годишно за лихви и погашения. Но това ли са задълженията на общината? Замислило ли се е Постоянното присъствие какво трябва да понасяме шие като община от това разорение, което общината ни е причинила през време на войната; на училищни сгради, на градските помещения, на улиците, на цяла редица други

* *Бюджет* за прихода и разхода на Софийската община за 1918 година. С., 1918, с. 43. (Ред.)

средства за съобщения, наши, на пожарната команда, както са взети конете и колите, и пр. и пр. работи, които всички ще се получат в един негоден вид след войната? Това трябва да се възстанови тепърва и там нови разходи ще се правят, и тогава трябва да се сметне всичко това като дълг на общината.

Председателят: Конете ще платим по оценка.

Г. Димитров: Те са дългове, които трябва да се платят, защото конете ще ви ги платят по оценките, правени през 1916 година, а вие ще ги купите по цените за 1918 г. Азщото земеделците⁶⁶ повдигат пет пъти въпроса в Народното събрание за цената, която са имали през 1916 г. и сега. Това е едно ново увеличение към консолидираните дългове. И не е само това. Взеха се трамваите и осветлението, направиха се тия предприятия общински, но се направиха по един начин, който предварително осигурява компаниите да искат от общината обезщетение. И по този начин навремето още разисквахме и спорехме, изказвахме своите съображения подробно* дали трябва самата община да приеме принципа на обезщетението на тези компании, или трябва да счита, че те, като са нарушили условия на контракта, общината има право да отнеме предприятието и да им плати само инвентара и костюемата стойност, което тогава началникът на трамвайното отделение изкарваше да бъде около 10 милиона лева кръгло. Присе се в общината принципът, че трамваите и осветлението ще бъдат обезщетени за 24 години според предположените печалби и сега има една комисия, която ще трябва да види коя база за изчисление на обезщетението да приеме — не да има ли или да няма обезщетение, но коя база да приеме. И там ние видяхме, че по предварително споразумение, вече сключено, без да е давал някой от нас повод за сключването му, трябва да се плати едно перо от 35 милиона лева. Но това ще стане със заем след проектираното предварително споразумение, което е направено с Балканската банка. Този заем ще бъде с 6% лихва, както Балканската банка предлага — 6% лихва, ще има един емисионен курс, неблагоприятен за нас, и тези 35 милиона лева ще станат фактически 70 или

* Вж. Съб. Т. 7. С., 1984 г., с. 217—226; 236—250; 253—256. (Ред.)

80. И тогава нашият дълг няма да бъде 100 милиона лева, а ще бъде 130 или 140 милиона лева и няма да бъдат дадени за лихви и погашения 3 200 000 лева, ами три пъти повече. Ето какво е финансовото положение на нашата община. А това е финансово забатачване, защото само наивните хора ще бъдат заблудени с тези мотиви, които се правят в доклада по откупуването на трамваите и осветлението, че ще имаме 75% печалба и пр. и от всичко това ще покривем всичките дългове, които ще натрупаме за откупуването и ще ни остане даже в края на краищата една голяма сума като наличност за касата на общината. Това е наивно да се мисли, защото едно е да експлоатира частната компания трамваите и осветлението и да се докарват по 75—80% чиста печалба, а друго е тези предприятия да експлоатира общината при условия свършено други, имайки предвид маса социални съображения и правейки разходи много по-големи от компанията. Тогава печалбата няма да бъде такава. Ясно е, че общината просто отива към една финансова катастрофа. Голямата вина за това, няма съмнение, лежи в самата война, в извънредния разход по тази война и аз ще дойда и на този въпрос. През време на войната общината се е турила изцяло в служба на делото на войната. Ние нямаме самостоятелна община — със своите задачи, със своята социална и комунална политика. Такова нещо няма. Ние имаме един общински апарат, който е, тъй да се каже от горе, за да служи изключително на делото на войната. И това е с цялата администрация или с малки изключения; това е с лекарския персонал, когото взеха военните, това е с конете и колите, това е с общинските сгради и т. н., с цяла редица средства и имоти на общината. Всичко е турнато в служба на самата война, а войната причинява увеличение на разходите и за персонала поради поскъпването на живота и увеличение за веществените разходи, пак поради същите причини. По този начин се увеличават тежестите на софийското население за сметка на ония господа, които сега новият Закон за печалбите⁶⁷ уж търси да улови за извънредните им печалби. А всичко ще плаща населението на столицата, то ще понася тежестите, за да се трупат печалбите в ръцете на шепи имотни хора в столицата било чрез изплащане на големи нови увеличения

на цената на веществените разходи, които употребяваме не тук за едно или друго, било чрез увеличение заплатите на персонала, защото туй, което даваме в това отношение, не отива в персонала, не подобрява неговото положение, а отива в ония, които му продават продукти за живееше, обуца, облекло и т. н. Ние фактически даваме увеличение не на нашия персонал, а на спекулантите на София, защото няма какво да правим, защото ако не бихме дали, толкова по-лошо за този персонал, който и без туй е тъй много ограбен. Като е турната общината изключително в делото на войната, за което съзнателно се подпомага от управлението на общината, което е за тая война, за нейната политика, за нейната цел, очевидно всички други специални задачи на общината са преустановени. Аз питам, къде са поправките на улиците? Няма нови улици, чистенето е преустановено, коли няма, коне няма, друго няма и пр. Лекуването е ограничено до минимум, лекари няма, лекарствата недостатъчни, общинската болница затворена и пр. Де са приютите, де са трапезарните, де са културните и социални институти, необходими за масата население? Нищо подобно няма! И не само това няма, не само тия специални задачи на една модерна община, в която има такава голяма наемническа маса работници, каквата е в София, няма сега, ами и никакъв помисъл няма за утрешния ден, за бъдещето. Ще ни посоча не само един пример, защото виждам какво върши Постоянното присъствие и неговите органи в това отношение. Един жизнен въпрос за София е тъй нареченият жилищен въпрос — отдавна и особено сега, а особено утре, когато настъпи демобилизацията! Градът се увеличава неимоверно, жилищните помещения се оказват много малко и дори този Закон за наемите⁶⁸, който по буква е много строг и фаворизира войнишките и други семейства, които не могат да бъдат изкарани поради увеличение на наемите, се заобикаля по най-различни начини. Съдищата са отрупани с дела за изкарване на квартиранти. Нищо? Защото къщата, която се е плащала 100 лева, сега се плаща 500. Стая, която се е давала по 10—15 лева месечно, сега се дава по 60—80 лв. Това е в краищата на града, това е в подземията и в таваните на центъра на града. Обяснява се туй състояние преди всичко с иконо-

мическия закон за търсенето и предлагането. Търси се повече, отколкото се предлага. Това ще бъде не само сега, ами и след войната, както и да се развиват работите. Столицата е нараснала твърде много, а не може да се допусне, че частната инициатива след войната ще построи много и много жилищни помещения, за да се задоволи тая нужда. Няма основание да се предполага, че в 1918 и 1919 година, непосредствено след демобилизацията, ще се открият тук толкова много жилища, че да погълнат тази маса, която се крие в дупките и таваните, и да намерят помещения по-евтино. Частната инициатива няма да направи това веднага поради липсата и скъпотията на материалите, по цяла редица причини, които ще настъпят след войната. А тези хора трябва да живеят. Това е повечето работнически свят, това са дребни служещи и особено е печално положението на тези, които имат повече деца. Никъде с деца не ги приемат и не ги искат. Аз питам: помислила ли е върху това общината още сега да се подготви за изливането срещу тая жилищна нужда на населението на София чрез свои общински помещения и чрез цяла редица други средства, които се предприемат в тази посока в други общини на Европа? И когато не може да се намерят жилища, тогава хората се принуждават да живеят в много лоши жилища, заболяват и измират деца и възрастни хора просто масово. Тая грижа аз не я виждам, тая грижа я няма в Бюрото на социални грижи⁶⁹, което е социално само по име, за жалост, тая грижа не я виждам и в Постоянното присъствие, защото то е заето с други по-важни работи. Тая грижа я няма и тук, в съвета. Това са отделни наши общински отделения, които трябва да се занимават с тези въпроси, и посочвам само за пример маса други работи, които фигурират в голямата програма на г-н Ковачева*, два пъти предлагана, без да е разгледана.

Д-р Г. Калинков: Няма време да се развие.

Г. Димитров: Няма време за нея. Както и да фигурират там, с каквато и цел да се поставят те! Аз поддържам тези предложения да се разгледат и да бъдат приети.

* По-подробно за предложенията на Ст. Ковачев вж в «Работнически вестник», № 203, 16 януари 1918 г. (Ред.)

се се диктуват от жилищната* нужда на София, ама за това не се мисли. А резултатът, господа, от това, което става сега, от това, че общината, както и държавата, са влизали в служба на делото на войната, е този, че грамадната маса от тези граждани, които са създали този Общински съвет, които са избрали, тъй да се каже, тия представители, тънат в крайна мизерия и глад. Констатирани са случаи на смърт от глад в столицата, което много мъчно може да се случи, защото, когато се каже, че човек умира от глад, то значи, че не е ял три и пет дена, и то значи, че като гладуваш и недояждаш днес и утре, организмът ослабва така, че става благоприятна почва за болести. Не само такава смъртност от глад има, но и просто и буквален глад умират. Това са три-четири случая, констатирани в краищата на столицата, където са се поминали непосредствено от това, че не са могли по няколко дена да ядат. Без да се посочват тези случаи, всеки знае какво представлява за тая работническа маса 300 грама хляб — тая нищожна дажба, която се дава сега, какво представлява тя, когато нямате картофи и фасул, когато няма и средства за други продукти и когато тука нам се казва, чувам го аз и тук, и там — в Народното събрание: «Достатъчно е да го има, та колко ще да е скъп!» Аз си спомням веднага положението на тая маса, която няма пари, и положението на която е мизерно не само защото не може да го намери, не само защото има липса, ами и защото не може да купи, като се продава на високи цени. Примерът е с дървата. Отпуснаха по 2 м. Има право много бедно семейство да си получи два метра. Няма пари! И аз намерих сам в своята анкета, че има бедни семейства, които не са получили дърва, защото нямат пари, и мръзнят, защото нямат пари. Прегледайте им купоните за дърво. Ами голямата част от тези семейства не получават дърво и в това количество, което го има, не могат да го получат — защото нямат пари. Поради тая голяма евтимионна парите, при този боллюк на банкноти, както се казва, масата няма средства за живеене. Всеки е в една крайна мизерия и в един постоянен глад и ограбване от спекулантите, които издигат банки в столицата и правят

* В етенографския протокол — «кътцната». (Ред.)

ограбвания при един режим на военно положение и при една цензура. Ние се намираме в една тъмна нощ. В тази тъмна нощ модерни разбойници са плъзнали и ограбвали масата, след като са я вързали с военно положение, да не може да си каже думата, след като са я вързали с цензура, за да не протестира, бъркат в джобовете ѝ и изваждат последната стотинка. Това е положението! Може да се види някому това грубо и остро казано, но то е факт. Какво искате, когато ние като Общински съвет — едно изборно учреждение с голяма политическа и обществена отговорност, не можем да кажем на гражданите защо няма въглища, защо зеленчукът не може да се разпредели нормално? Ние не можем да го кажем това като община, ние като народни представители не можем да го кажем във Ваната от Народното събрание, защото и там има цензура. Поддържа се една тъмна нощ, един мрак, за да бъде ограбвана тая маса. И това става и на туй се съдействува до голяма степен от нашето общинско управление. Въпросът е много интересен. Аз казвам, че трябва да се каже нещо друго. Чрез своето болшинство Общинският съвет търпи това положение три години поред. Ние тук говорим, разсъждаваме според възгледите си за прехраната, за това, за онова, но ние от Общинския съвет не видяхме да се направи нищо сериозно и решително. Аз не искам да кажа, че Постоянното присъствие ще донесе жито, когато има Дирекция за прехраната и властна, и силна със закон, и с власт в ръцете, и няма нашето Постоянно присъствие да прати сега агенти, за да докарат жито за София; то не може, но когато се дават на гражданите 300 грама хляб, какво направи Постоянното присъствие досега? Един протест имаше ли тук да се издигне от най-близкия до управляващия? Издигна ли се дума на протест да се каже, че това население, от което ние сме избрани и за което се грижим, гладува, буквално дава смъртни случаи от глад и трябва да се вземат мерки? Вземете мерки вие, правителство, дирекция и Народно събрание! Нищо не е направено в това отношение. В Хигиеническият съвет се разгледа въпросът в присъствието на г-н Желязкова за разпространението на болестите. Затварят се училища, защото има епидемически болести. Продължи се този срок на затваряне училищата. Приема се дори да се отиде по-далеч, към

но радикални мерки — да бъдат извадени и тези деца, които, като напуснат училищата, отиват да работят по фабриките, тъй като «влизат пак в контакт» и може да разнесат болестите. И става друго. Можем ли да спрем разпространението на тези болести, ако на това население не се намери сапун да се държи чисто, ако не се намерят мивница и дърва, за да се държи в сносно състояние, ако на кому се даде по-голяма дажба хляб, за да може организъмът да бъде по-устойчив срещу епидемическо заразяване? Довождаме до заключение, че не може! Трябва да се поставят въпросът пред съвета, пред дирекцията, пред Народното събрание, пред правителството, трябва да се бъде тревога — това го казват не политически лица от партия, но това го казват учители, които са в непосредствено съприкосновение с гладующите маси. Аз помня обвинението на един учител в Хигиеническият съвет, който казваше. . .

Д-р И. Спирков: Това казахте по-напред.

Г. Димитров: Ще го повтора и сега, защото трябва да се види това бедствие, което се разширява и все повече и повече обгръща масите в столицата. Този учител, който не принадлежи на никоя партия, е извлякъл впечатление, че в крайните квартали, тъй както върви работата, недоимъкното расте в такава степен, че ако се не вземат мерки, ще има революция! И помня изгледа на г-н Бобчев, който в сит и доволен и който се обърна към учителя с думите: «Вярно ли е?» А онзи каза: «Тъй е, тъй е.»

Председателствующ И. Желязков: Вие бяхте избран в комисия и още не сте отишли в нея.

Г. Димитров: Въпросът не се касае за революция политическа, а се касае за положението, което ще бъде неумолимо поради бедствието, което иде. Вместо мерки от правителството, от държавата, от общината за облекчение на положението, създадено от войната, ние ще имаме тогава, като съветници, разпорежданието на софийския генерал на гарнизона срещу всяко събрание, митинг, демонстрация. . . * да се вземат неумолимо строги мерки спрямо профторите тоже. А комендантите, които не биха прибегнали към такава строгост, ще бъдат държани отговорни за ме-

* Скретен неясен израз в протокола. (Ред.)

кушавост. Срещу гладующата маса, която ще търси кмета или Протогерово, или Радославова, ще пратят войници.

Подстрекатели са онези, които поддържат това положение. Ние казваме, че този режим безусловно води към големи недоволства. Щом няма възможност печатът да се произнесе, щом няма възможност събранията свободно да се правят, за да се изнасят и да се формулират искания, щом това няма да позволите, тогава тая гладующа маса сама ще потърси начин да се удовлетвори, бедствията и нуждата ще я научат да потърси вас и други. Аз подчертавам, че при този режим на военно положение и цензура друго не може да цъфти. Но питам аз — когато така непосредствено е свързано и военното положение, и цензурата върху печата с прехраната на населението, с положението на туй население, за което трябва да се грижи нашата община, какво направи Постоянното присъствие досега? Опитва ли се то с помощта на съвета — едно изборно автономно тяло, защото носи политическа и обществена отговорност и защото отговаря пред своите избиратели, опита ли се нашето Постоянно присъствие да поиска да се даде гласност на туй, което тук се върши? Без цензура, решително и смело да бъдат издадени докладите и протоколите, които рисуват положението по отоплението, по доставката на зеленчука, на въглищата и пр. и пр., че да стане ясно, че и дирекция, и правителствени пречат. Не се направи това. И до тоя момент се счита, че цензурата и военното положение са необходими работи за изхода на войната, за националното обединение на българското племе и вместо национално обединение на държавата имаме едно национално израждане, измиране на нацията. То е факт. И затуй трябва да се замислят хубаво всички, било от буржоазните партии, било от полевите кръгове. Това е горчивата истина.

Ст. Ковачев: Истина на тези, които събираха сумите в къщи.

Г. Димитров: Аз трябва да бъда много откровен, защото като социалдемократ на мене са приятели и румънските, и гръцките, и сръбските социалдемократи, защото те стоят на същото становище, на което аз стоя в България.

Ст. Ковачев: Не е истина.

Г. Димитров: Защото ние се борим за един друг ред на Балканите. С този шовинизъм само катастрофи докарват.

Ст. Ковачев: Вие ги докарвате.

Г. Димитров: 1913 година не докарахме ние⁷⁰.

Ст. Ковачев: И сръбските социалисти са по-социалисти от нас. Аз ви съветвам да прочетете какво те пишат.

Г. Димитров: Известната катастрофа в 1913 година от ние, социалдемократите, я докарахме. Нито тесните социалисти, нито другите социалисти.

Председателствующ И. Желязков: Говорете по предмета, г-н Димитров.

Г. Димитров: Ние сме казвали всеки ден в нашия вестник това, доколкото цензурата ни позволява.

Ст. Ковачев: Четем и вашите домогвания срещу широките, които искат коридор между Балканите и Унгария⁷¹.

С. Прулов: Не е вярно това нещо, защото от нас никой не е искал коридор. Недейте приписва на нас такива работи.

Ст. Ковачев: Даже и във вестника на тесняците имаше това*.

С. Прулов: Напротив, в нашия вестник има казано, че ние не сме искали, а вие ни приписвате това.

Председателствующ И. Желязков: Да оставим политиката настрана, г-н Ковачев.

Ст. Ковачев: Тя е тясно свързана с това.

Г. Димитров: Председателствующият ще ми позволи да развия своето гледище във връзка с политиката, защото всичко това, което вършим, е в непосредствена връзка с политиката. Ако няма хляб в София, г-н Желязков, Вие знаете на що се дължи.

Ст. Ковачев: През 1917 година е докарано 900 хиляди килограма жито повече, отколкото в обикновените дни, защото буржоазията е давала хляб.

Председателствующ И. Желязков: (З в ъ н и.) Ще бъда принуден да вдигна заседанието, г-н Ковачев, ако продължавате да прекъсвате.

Г. Димитров: Аз обръщам вниманието на г-н председателствующия върху начина на нашето дебатиране.

* Изж. «Работнически вестник», № 31, 14 юни 1917 г. (Ред.)

Ако аз засягам политически въпроси, то е затова, защото те са непосредствено свързани с нашата комунална задача през време на войната и след войната. Ама това ще направи и г-н Ковачев непременно след мене, ако стане да говори по тези въпроси. Това е естеството на въпроса. Не го правя, защото съм социалдемократ, ами защото тези въпроси са в една особена органическа връзка между общината и държавата и не може да ги разграничите така, че да кажете: «дотук политическите въпроси, дотук държавни, дотук общински». Няма да бъдат разгледали нашите въпроси в тяхната цялост, ако не бъдат поставени в тази естествена връзка, както те са в самия живот и както животът ни ги представлява за разрешение. Затуй се засяга политиката и аз казвам — няма защо да се подмята нам, на Социалдемократическата партия, че ние сме близки със сръбския, румънския, гръцкия и другите народи на Балканите.

Ст. Ковачев: Не сте като тях българските социалисти.

Г. Димитров: Ще вземете думата и тогава ще отговорите. Какви българи сме — това нашите избиратели имат право да кажат и най-малко от Ковачев искам аз ум и преценка за това.

Ст. Ковачев: Не искам да ти давам ум.

Г. Димитров: Аз действам като добър българин, щом защитавам интересите на българския народ, а не интересите на българските спекуланти или на сръбските, или на румънските спекуланти.

Ст. Ковачев: Никой път не защитавате вие неговите интереси, а и днес чужди интереси защитавате.

Г. Димитров: Аз казвам, г-да съветници. Ние не можем да реагираме. Ето против какво се възмущаваме. Защото моите избиратели гладуват днес в столицата и защото аз не мога да реагирам. Ние не можем да реагираме срещу това, което става. Общинският съвет по инициатива на Постоянното присъствие дори тогава, когато сме правили предложение от наша страна, не е искало да вдигне военната цензура, за да може да каже своята дума тоя народ и всички, които спекулират, да бъдат турени на мястото им.

Ст. Ковачев: Във Франция има ваши приятели.

Г. Димитров: Тези, които са наши другари, действуват като нас. Този режим, който е непоносим, покровител-

става едно ограбване и хищничество. Няма да излагам примерите, които съм изтъквал в Народното събрание, но да ви кажа един нагледен пример. Съобщават в «Работнически вестник» например, че еди-кой си е задигнал няколко чувала за свои приятели, заловила го властта и му взели чувалите; цензурата ще го изхвърли. Казваме ние, че тези банки, които са натрупали* много пари, пораснаха благодарение на това, че се повдигна цената на тези артикули — цензурата не го допуска! Не допуска да се съобщи, че са открити тези банки даже. До днешния брой не се допускаше да се пише, че има поскъпване на цените на продуктите. Едва днес можахме да прокараме една част от официалния бюлетин на Дирекцията на статистиката**. Ще попречи това на фронта ли, на воденето на войната ли, на военните операции ли? Не! Има значителен режим, който покровителствува хайдутщината в нашата страна, а от тая хайдутщина страдаме ние и нашето население. Резултатите, г-да съветници, от всичко това са видни. Имаме недостатъчно хляб, липса на други продукти, недостатъчно материал за отопление и цяла редица работи, от които бедствува населението в столицата. Ние имаме разпространение на епидемически болести, които ще продължават да се разпространяват*** и които само големи студове временно могат да преустановят, но които после, при мекко време, ще се разнасят и ще намират благоприятна почва в изтощените организми на жените и децата. Ние имаме такава смъртност през време на войната, каквато никога досега столицата не е виждала, и върху този дини заслужава да се замислим много добре, защото другата година ще имаме нови и нови увеличения на изродения и на смъртност, защото ново и ново е разстройството на организма на населението в столицата. Нашето Общинско присъствие — вместо да реагира срещу това, общинният Общински съвет — вместо да застане на становището на многохилядната маса в столицата и да поиска от тези, от които зависи да вземат мерки, да стане съветът един изразител на болките и нуждите на нашето население.

* В стенографския протокол — «образували». (Ред.)

** Във *Пазарните* цени преди и през време на войната. — «Работнически вестник», № 183, 20 декември 1917 г. (Ред.)

*** В стенографския протокол — «вървят». (Ред.)

ние, нашето Постоянно присъствие се занимава с друго. То търси и най-малкия случай да докаже доколко столицата е патриотически настроена, колко тя жадува за Македония, за Добруджа и Моравско и за всичко и при най-малкия празник на двореца веднага ние виждаме дълги телеграми от името на столичните граждани. Тия телеграми омръзнаха не само на мене, но и на вашите приятели. Дотам банално стана! Имаме случаи, когато с населението, което не е съгласно с тая политика и с този начин на управление на страната, се правят манифестации. Такъв случай беше например при посрещането на кайзера в София⁷². Хората гладуват, пет пари не дават за германския кайзер, а нашата община се мъдри като представителка на столичното население и посреща кайзера и го поздравява. Касае се за манифестация на политика, която е в разрез с интересите на българския народ, с интересите на България. Имаме следователно случаи, които Постоянното присъствие използва за подобни само политически манифестации.

(Председателското място заема председателят на съвета Радко В. Радев.)

Забравяйки своите специални задачи, изоставяйки своята комунална политика, занимавайки се тук само с административни работи, с изпълнението на нарежданията на централната власт около нуждите на войната, с назначения, с уволнения и пр. и пр., то счита като най-съществена своя задача тая политическа манифестация. Но тя е в разрез с интересите на народните маси. Днес е ясно и в София, и в цялата страна, че е необходим един бърз и незабавен мир. И аз моля г-н Ковачев да се не горещи много на тая тема и да не ме прекъсва, а сетне да възразява, ако обича.

Един мир незабавен е нужен на българския народ. Той ще ни избави от многото тежести, които войната е стоварила, и ще разтвори пътищата за премахването на тези недъзи, от които страда населението. Въпрос над въпросите днес е да се склучи мир!

Ст. Ковачев: Българският народ го иска.

Г. Димитров: За щастие на българския народ и на целия Балкански полуостров намери се едно руско реше-

революционно правителство, което скъса връзките с царския империализъм и направи предложение за мир⁷³. Утре ще започнат преговори за мир. За нас безразлично ли е какъв ще бъде изходът на тези преговори? За нас като община, която представлява 200 хиляди население на столицата, голяма част от което страда през войната, безразлично ли е ще се затегнат ли тия преговори или ще дойдат до благоприятен край, за да се освободим от тежестите на войната? Очевидно не, и макар това да не зависи от нас — други ще водят тая политика, — ние сме длъжни и имаме правото да кажем на Общински съвет от името на своите граждани да кажем какъв мир искаме и как считаме, че мирът ще ни дойде. Започват се преговори за демократичен мир. Какъв предлага руското революционно правителство, то иска час по-скоро да се тури край на тая катастрофа. Но аз питам, ще се дойде ли до един близък мир? Не биха ли се създали спънки от Централните държави, които преговарят върху условията на мира?

Ст. Ковачев: Съглашението прави спънки.

Г. Димитров: Когато Русия предлага един мир без анексии и анексии въз основа на правото на народите сами да определят своите национални задачи, гдето и да се намират те, питам аз — нямаме ли основания да искаме съвоиниците да приемат това предложение на Русия и по този начин да се приключи войната? Държавите на Съглашението да бъдат поставени ребром — или те да се махнат настрана и да се наложи диктатура от народите, за да се получи мир! Искаме ли това? Ние сме длъжни да го направим!

Д-р Г. Калинков: Нека да пратим делегат.

Г. Димитров: Бъдете спокойни. Вие бихте се повърнали към своята дипломатическа кариера без протест, особено ако ще има резултат такъв, какъвто ще се получи след това. Въпросът е не да пратим делегати, но въпросът е да останем на становището Общинският съвет да се противопостави за нашите интереси, на становището, че всяко предложение за насилствено присъединяване на каквито и да са територии на Балканите към България не може да доведе до мир, а, напротив, отдалечава мира.

Д-р Ал. Нешов: Какво разбирате под думата територия, г-н Димитров?

Г. Димитров: На Балканите е необходимо едно национално обединение за българското и другите племена.

Д-р Ал. Нешов: Навярно в Народното събрание не Ви позволяват тия теми и въпроси. Но аз Ви казвам, че тук е най-малко място* да се занимавате с висша политика.

Г. Димитров: Аз съжалявам, че така тясно разбирате вашите задачи като общински съветник. Аз не говоря за друго, а за своя дълг говоря. И ако обичате, слушайте, ако не обичате — не го слагайте във връзка с бюджета.

Председателствующ Р. В. Радев: Г-н Димитров, говорете по бюджета.

Г. Димитров: Общината би могла да се запази от своето финансово банкрутство, към което отива, населението да се избави от това бедствие, в което е тласнато — само чрез един мир и този мир според нас би могъл да бъде сключен, ако не се създават спънки чрез политиката на завоевания и тук, на Балканите. И ние казахме в Народното събрание туй откровено**, казваме го и тук. Общинският съвет би могъл да направи следующето: вие бихте могли да кажете това тук, както го казват общинските съвети в Русия, Италия, Англия и Франция днес и на тези общински съвети вие ръкопляскате. Касае се общината да си изпълни дълга и тя да каже какво е необходимо за населението, което тя представлява. Аз казвам, че общината би имала право да се занимава със свои въпроси във връзка със своята политика. Казвам, когато би се съобщило например, че Миланският общински съвет протестира против продължението на войната, г-н Ковачев, като чете, ще изпадне във възторг. Или пък във Франция. Защо общинските съвети на България да нямат това право и възможност да кажат, че ние тоже искаме един мир без анексии и без обезщетения, без да се подчиняват народите един на друг, а да им се даде правото да се самоопределят? Никой не ви е казал Добруджа да не бъде към България.

Ст. Ковачев: Моля да се запише в протокола, че тесният социалист Димитров казва, че той няма нищо против това да се дадат Добруджа и Македония на България.

* В стенографския протокол — «въпрос». (Ред.)

** Г. Димитров вероятно има предвид декларацията на парламентарната група на БРСДП (т. с.) от 22 юли 1917 г. (Вж настоящия том, с. 543—545). (Ред.)

Г. Димитров: Това, което аз казвам, е друго. То е, че всички завладени територии на Балканите — от когото и да е, трябва да бъдат повърнати на техните собствени населения и на тези населения да се даде право сами да определят своята национална и държавна организация и тогава ние сме сигурни, че след горчивия опит на Балканите всичките народи ще предприемат една форма на сътрудничество на Балканите, т. е. една обща конфедерация на Балканите. Ето къде е работата! Тогава Моравско и Македония, и Добруджа биха били действително на разположението на балканските народи, а не да се разделят Балканите на множество части една срещу друга с цел да се завладеят тези части от по-големи вълци. Това е нашата теза и не му е мястото да влизам в подробности — то се знаят, — но във всеки случай в свързка с нашата работа по бюджета за 1918 година трябва да искаме щото и нашият Общински съвет като изразител на интересите на 200 хиляди души в столицата да каже, че един подобен мир е необходим; защото само такъв мир би бил действителен отговор за спокойствието на България и на Балканите.

Ст. Ковачев: Защото г-н Димитров не е дал никакви цифри, на него е необходим такъв мир.

Председателствующ Р. В. Радев: Г-н Ковачев, оставете г-н Димитров да довърши.

Г. Димитров: Основателите на софийските банки, стари или нови милионери на нашата страна, освободени от фронта — стоят тук на топло и ограбиха населението.

Ст. Ковачев: Обадете ги, има кой да се грижи за тази работа.

Г. Димитров: Те, които постоянно пледират за национално обединение и които се кълнат, че Добруджа трябва едновременно да бъде българска, ако ги сложите пред алтернативата да им вземете капиталите или да им дадете Добруджа, бъдете сигурни, че ще задържат капиталите за себе си.

В. Щърбанов: И ти си един от тези.

Г. Димитров: Аз нямам капитали. Аз служа на своята душа и живея от ръката за устата. Аз казвам, че Общинският съвет не би изразил вярно желанията и нуждите на хората, ако той сега, когато се занимава с бюджета и със

своята комунална политика за 1918 година, не би казал, че софийското население се нуждае от един бърз мир, който трябва да бъде един демократичен мир, без анексии и без обезщетение и държавите сами да определят своите граници.

Ст. Ковачев: Държавният контрольор знае това нещо.

Г. Димитров: Аз считам в заключение, г-да съветници, че ние не можем да минем* чисто и просто към гласуването на бюджета за 1918 година, който трябва да предположим, че ще бъде за една голяма част от годината изпълнен при условия вече след войната. Ние трябва да поискаме на първо място като общински съветници, представляващи едно население, което в голямата си част бедствува, да поискаме да се организира прехраната на населението в столицата върху оная база, която би дала възможност то да бъде освободено от спекулиране и ограбване, както беше досега. Затова в Народното събрание се направиха специални предложения за изземването на едни и други продукти от частните ръце в областта на търговията и даването им на населението по нормирани цени**. На второ място, ние сме длъжни да поискаме и изменение на Закона за градските общини в смисъл да се създаде едно пълно общинско самоуправление. Необходимостта от това е ясна. Ние не можем да крепим нашия бюджет с увеличение на такси — днес една, утре друга, и косвено облагане на населението, а трябва да се прибегне към една данъчна система, към прогресивно облагане на доходите на капиталите, на имотите на тази незаслужена прирастна стойност и отдето бихме получили множество милиони лева, достатъчни да задоволят нуждите на общината, без да се стоварват данъчни тежести върху населението, което и без това бедствува, и без то да се отрупва с нови задължения, и без да отиваме до покачване дълга на общината до 100 и няколко милиона лева. Бюджетната автономия е една безусловна необходимост и аз бих искал да видя кои съветници и политически партии на дело отричат необходимостта от общинско самоуправление и нека те да

* Думата е пропусната в стенографския протокол. (Ред.)

** Г. Димитров има предвид предложенията на парламентарната група на БРСДП (т. с.) по Закона за обществената предвидливост. Вж «Работнически вестник», № 81, 25 юли 1916 г. (Ред.)

обсуждат против едно предложение да бъде изменен Законът за градските общини още в тая сесия. И пияма спънки, и на съветници, затова, защото законопроекти са приготвени за тая цел — един от нас*, друг от Министерството на вътрешните работи тоже е приготвен, нека те се внесат и се обсъдят от Народното събрание и така Законът за градските общини да се измени, та да се създаде една бюджетна автономия.

Публикува се за първи път по текста на стенографския протокол от заседанието

* Обсъден се за законопроекта на парламентарната група на БРСДП (Зем.) внесен в Народното събрание през март 1915 г. и възобновен през март 1916 г. Вж *Законодателната инициатива на социалдемокрацията*. С., 1915, стр. 61. (Ред.)

БЮДЖЕТЪТ НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ

Бюджетът на железниците биде разгледан в събота* от парламентарната бюджетарна комисия. По споразумение между министъра на железниците и министъра на финансите в бюджета се предвиждат известни увеличения на кредитите, които се налагат от следуемото се по Закона за експлоатацията на железниците⁷⁴ степенуване на чиновници и служещи и повишение на заплатите по прослужено време. Увеличават се кредитите и за железопътните работилници и депа, за да се увеличи числото на работниците.

От страна на социалдемократическата парламентарна група др. *Г. Димитров* изтъква исканията на Транспортния съюз досежно положението на железничарите. Настоява да се увеличи персоналът по железниците с 50%; работниците от железопътните работилници и депа вместо надница да получават месечна заплата, като както на тях, така и на останалите железничари минималната заплата да бъде 200 лв. месечно; да се премахне категорията на волнонаемните работници и да се заменят с постоянни работници; да се замени километражът с месечно възнаграждение; да се увеличи лекарският и помощният персонал; да се уредят достатъчно помещения за пренощуването на пътуващия персонал и пр.

Министърът заявява, че взема акт от всичко това, и в кръга на възможността ще бъдат направени исканите подобрения. — Комисията приема бюджета, както и

* 22 декември 1917 г. (Ред.)

представен от министъра. — Въпросът за размера на допълнителното възнаграждение остава да се разгледа отделно за всички ведомства, защото в бъдеще не ще минава по реверсияния бюджет, а ще се плаща от военните кредити. — Бюджетът на пощите ще се разгледа в следното заседание на комисията.

и «Работнически вестник»,
№ 117, 25 декември 1917 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

22 декември 1917 г.*

Преди да се пристъпи към гласуване бюджета перо по перо, общинският съветник г-н *Г. Димитров* прочете следните свои предложения**, които не се приеха от съвета:

1) Софийският общински съвет, имайки предвид бедственото положение на неимотните граждани в столицата, счита за необходимо дажбата на хляба да се увеличи на работническото население минимум на 800 г дневно, цялото продоволствие да се организира върху базата на изземване хранителните и други предмети от първа потреба, които чрез обществените организации равномерно да се доставят на населението по нормална цена, като се премахне частният монопол и частната търговия из областта на продоволствието.

2) Софийският общински съвет, като констатира, че режимът на военното положение и цензурата на печата се използват най-широко за спекулация и гешефти, които поскъпват живота, увеличават липсата на най-необходимите предмети за продоволствието на населението и тласкат последното в крайна мизерия, счита за безусловна необходимост премахването на военното положение и цензурата на печата, за да могат народните маси свободно да се погрижат за своята защита.

3) Софийският общински съвет настоява още в настоя

* Дата на заседанието. (Рсд.)

** Предложения 3 и 4 са публикувани със съкращения в «Работнически вестник», № 191, 29 декември 1917 г. със заглавие «Софийската община и социалдемократическата партия». (Рсд.)

щата сесия на Народното събрание да се измени Законът за градските общини в духа на пълното общинско самоуправление, за да може общината да измени досегашната бюджетна и данъчна система и да добие свободата за облагането на капиталите, имотите и доходите от тях, както и за обслужения прираст ценността на недвижимите имоти и да изпълни своите стопански и социални задачи в защита на трудещите се маси на столицата.

4) Софийският общински съвет, считайки за безусловна необходимост сключването на незабавен мир, настоява, щото от страна на българското правителство да не се правят никакви спънки за приключването на войната, да се приеме предложението на руското революционно работническо правителство за един демократичен мир, мир без анексии и обезщетения, въз основа правото на народите сами да определят своята национална и държавна организация, като и на населенията в Македония, Добруджа, Моравско, Драмско и другите завладени територии на Балканите се предостави и правото на националното самоопределение.

«Софийски общински вестник»,
№ 29, 5 януари 1918 г.

Печата се по текста
на «Софийски общински вестник»

ПО БЮДЖЕТА НА ПОЩИТЕ, ТЕЛЕГРАФИТЕ И ТЕЛЕФОНИТЕ

Бюджетът на пощите, телеграфите и телефоните, който се разгледа вчера* от бюджетарната комисия, др. *Г. Димитров* поиска: 1. Повишенията по прослужено време съгласно чл. 319** от Закона за пощите⁷⁵, да засегнат и служещите при дирекцията с фиксирана заплата; служещите, стигнали пределните разреди по закона; раздавачите, стигнали пределните разреди и категории, установени от дирекцията, и междуселските куриери — една маса от служещи, които с бюджета се лишават съвършено неоснователно от повишение; 2. Да се увеличат основните заплати на всички телеграфо-пощенски служители съобразно с поскъпването на живота, като минималната заплата бъде 200 лв.; 3. На междуселските куриери да се дадат по 50 лв. месечно за фураж; 4. Вместо километраж на пътуващите служещи да се дадат по 100 лв. месечно; 5. Да се предвиди достатъчно кредит за формено облекло, за да могат всички служещи, които имат право на такова, редовно да го получават; 6. На работниците, които извършват ръчна работа на открито или при станциите, да се предвиди минимална надница от по 8 лв.; 7. При боледуване телеграфо-пощенските служещи да получават извън заплатата си още по 5 лв. дневно като помощ, и 8. Персоналът по пощите, телеграфите и телефоните да се увеличи средно с 50%.

— Министърът заявява, че повечето от тия искания ще се имат предвид при прокарването на новия Закон за пощите; увеличение

* 24 декември 1917 г. (Ред.)

** Печатна грешка. Цифрата е 318. (Ред.)

персонала ще стане, но ограничено, по невъзможност да се на-
 мерят достатъчно нови служещи; съгласен е да се дадат фуражни
 пари на междуселските куриери; счита, че на работниците надни-
 щари 5 лв. надница е достатъчна. — Сакаров иска да останат
 заплатите на началниците на отделения и бюро при дирекцията
 неизменни, както са предвидени в проекта на дирекцията, а не
 както иска финансовият министър, който счита това увеличение
 за незаконно; за междуселските куриери Сакаров предлага фураж-
 ните пари да бъдат по 40 лв. месечно. — Комисията прие бюджета,
 който бе представен от министъра, като отхвърли специалните
 предложения на др. Г. Димитров и на Сакаров. — Параграфът за
 допълнителното възнаграждение, както в другите бюджети, биде за-
 личен и в бюджета на пощите, защото занапред добавъчното въз-
 награждение ще се изплаща от военните кредити и размерът му
 ще се определи накрая, след гласуването на отделните бюджето-
 проекти, когато ще бъде направено предложението на нашата
 група, според което добавъчното възнаграждение трябва да бъде
 различно за всички категории чиновници, служещи и работници —
 по 10 лв. месечно, като за всеки издържан член от семейството се
 прибавят по 25 лв. — Що се касае до повдигнатия от др. Г. Дими-
 тров въпрос за боледуващите телеграфо-пощенски служещи, които
 не трябва да се лишават от отпуска или от заплатата, или да бъдат
 уволнени, макар и да боледуват повече от 3 месеца, министърът
 смята, че този важен въпрос ще бъде наскоро разрешен със спе-
 циално законоположение, благоприятно за служещите.

«Работнически вестник»,
 1917, 28 декември 1917 г.

Печата се по текста
 на в. «Работнически вестник»

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

10 януари 1918 г.

1. ИЗКАЗВАНЕ ПО ПОВОД НЕРЕДНОСТИ В ОСВЕТЛЕНИЕТО НА СТОЛИЦАТА

Спомнете си, г-да съветници, че при един случай, когато трябваше да даде г-н директорът на осветлението известни обяснения за намаление на електричеството, нам се съобщи, че се дължи на изгарянето на две машини вследствие на повредената линия, която води към Красно село, поради престрелката от военните. Това е станало, въпреки че военните са били предупредени да нямат там престрелка. Машините са повредени и не могат да дадат тази енергия, която се даваше по-рано. Не се обърна по-рано внимание на тези опасения, защото аз лично считам, че повредата не е така голяма, мислех, че ще се поправи, но ето минават доста дни и седмици, близо месец, енергията намалява и има опасност, ако работата продължи така, в един студен ден енергията да намали до минимум. Понеже бедствието е много голямо, считам, че трябва да се уясни това положение и да се потърсят виновниците и ако има виновни, то нека те отговарят пред съвета. Поддържам мнението на г-н Калникова да се направи анкета и да се констатира причините на самото място, но и да се потърси отговорност на виновните лица, които са причина за това.

2. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ДНЕВНИЯ РЕД НА СЕСИЯТА

В свръзка с дневния ред припомням на Постоянното присъствие, че не всички въпроси важни, с които трябва да се занимае Общинският съвет, са минали в декемврийската сесия и че извън тях не е имало други такива. Та

има. Повдигнаха се от моя страна ред въпроси, които исках настоятелно да бъдат поставени на дневен ред. Например въпросът за прехраната, който се даде от страна на Съюза за потребителните кооперации. Един въпрос, който не може да бъде снет от дневния ред.

Председателят: Въпросът, който повдигнахте в дневницата, нали?

Г. Димитров: Това беше в свързка с Хигиеническият съвет, в свързка с голямата смъртност в столицата от епидемическите болести; това е въпрос, който не може да не се сложи на дневен ред, който трябва основателно и изчерпателно да се разгледа.

На второ място, беше друг важен въпрос, че управлението на общината, изпълнението на нейната културна и стопанска задача, особено през войната, експлоатацията на не големи предприятия като трамваите и осветлението — всичко това налага развързване ръцете на общината, освобождение и добиване на една автономия на общината, едно пълно самоуправление, от което имат голяма нужда големите градски центрове като София. Мисля, г-да съветници, необходимо е този въпрос да бъде сложен на дневен ред, да се поиска изменение на Закона за градските общини още сега, в сегашната сесия на Народното събрание, в духа на общинската автономия. Този въпрос не може да мине неразгледан, това е нужно за общинската реформа, за задачите, които има да се изпълняват впоследствие, след войната, при настъпването на мира. Аз настоявам тези два въпроса да бъдат разгледани, съветът да даде решение за изменение на Закона за стопанските общини в свързка с изменение на Закона за градските общини.

Председателят: Законопроектът е готов и е раздаден.

Г. Димитров: Това ние трябва да разгледаме не в свързка с това, че се разглежда законопроектът тук изразходен, а законопроектът, който е внесен от социалдемократическите партии, който заслужава да бъде разгледан, а аз настоявам тези два въпроса да бъдат сложени на дневен ред.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографски
протокол от заседанието*

ДО ЦЕНТРАЛНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ И ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ*

София, 14 януари 1918 г.

Д р у г а р и,

Тригодишният мандат на комитетите на труда изтече още през миналия месец декември, обаче и до днес министерството не е направило никакво разпореждане за възобновяването и редовното функциониране на тия комитети, на които е поверена от самия закон важната длъжност да се грижат за прилагането Закона за женския и детския труд. Разбира се, това поведение на министерството е напълно в духа на неговата досегашна политика, насочена към окончателното унищожение и на тая малка закрила на труда, която предвижда законът и към освобождаването на господарите от крайно неприятните за тях ревизии на работилниците и фабриките, извършвани от социалдемократическите работнически представители в комитетите на труда.

Ние обаче трябва да употребим всички зависещи от нас усилия, за да не допуснем осъществяването на тия пъклени намерения на господарите и властта. И в тая посока необходимо е преди всичко нашите организации, без да чакат разпореждането на министерството, сами да си изберат съгласно чл. 17 от Закона за женския и детския труд свои работнически представители, да поискат тяхното утвърждение от окръжните управители и да настоят да бъдат немедленно конституирани новите комитети.

Предвид на всичко това Синдикалният комитет реши

* Окръжно на СК на ОРСС № 939. (Ред.)]

Изборите за *работнически представители* в комитетите на труда да се произведат из цялата страна най-късно до 22 януари т. г. и за тая цел препоръчва следното:

1. Във всеки град Местният работнически съвет веднага да определи кандидата за *работнически представител* в комитета на труда. За кандидат да се определи такъв работник, изпитан и предан член на *Социалдемократическата партия*, който единодушно би бил одобрен от всички работнически организации в местността и положението на който би позволявало най-редовно да изпълнява тая длъжност. — Дето няма Местен работнически съвет, това трябва да направи Местният комитет или настоятелството на партийната група.

2. Веднага след това със специална печатна покана да се свикат всички организирани работници на общо събрание за избиране работнически представител. На това събрание трябва да се гледа да присъствуват по възможност всички членове на нашите професионални организации. Изборът да се произведе от специално изборно бюро, в което да влиза по един представител от всяка професионална секция. За по-голяма редовност и за отбиране възможните възражения на властта при утвърждаването на избрания наш представител гласуването нека бъде тайно (с бюлетини) и да гласуват само ония членове на секциите, които са редовни съгласно съюзните устави и правилници. Всяка секция трябва предварително да приготви необходимия за целта списък на своите членове и да го представи на Местния работнически съвет преди избора. Нередовните членове да бъдат поканени незабавно да заплатят закъснелите вноски, за да могат да вземат участие в тоя важен избор.

Ако някои членове на конкурентните организации биха предпочели да вземат участие в избора, могат да бъдат допускани, стига да имат редовни членски книжки. Никвакви споразумения обаче върху избора не трябва да се правят със самите конкурентни организации.

След приключване гласуването изборното бюро трябва да състави протокол, в който да се отбележи поименно кои организации са участвували в избора, числото на гласувалите членове и получения резултат. Протоколът

да бъде подписан от членовете на изборното бюро като представители на съответните организации.

3. Веднага след избора Местният работнически съвет трябва да представи на окръжния управител едно заявление, подписано от настоятелствата на секциите, с което да иска въз основа на чл. 17 от Закона за женския и детския труд утвърдението на избрания работнически представител и немедленото конституиране на Комитета на труда. Към заявлението трябва да се прибави протоколът за произведения избор, както и печатната покана, с която е свикано събранието за избора. Добре е заявлението да се занесе на окръжния управител лично от делегация на Местния работнически съвет. В околийските градове заявлението трябва да се предаде на общинския кмет, който да го препрати на окръжния управител.

Самото избиране на работническите представители трябва да бъде използвано за най-широка агитация и в същото време за един енергичен протест против досегашното неприлагане Закона за женския и детския труд.

Умоляват се местните работнически съвети веднага да уведомят Синдикалния комитет върху всичко, извършено по избора, и за избраните работнически представители и комитетите на труда.

. . . * Наскоро ще бъде предприета от партията и съюз една повсеместна протестационна акция за работническо законодателство. Датата на тая акция ще бъде допълнително определена. Необходимо е тая акция да бъде най-широко популяризирана сред работническата маса от всяка професия и индустрия, за да бъде напълно успешна.

За тая цел Синдикалният комитет препоръчва:

1. Всяка професионална секция да свика специално публично събрание на работниците от своята професия, на което да се изясни необходимостта от един общ закон *на* *закрила на труда, държавна застраховка и инвалидни пенсии за работниците.* В малките градове могат да се свикат общи публични събрания от всички секции.

2. За същата цел да се свикат работниците от отделните работилници и фабрики на частни конференции.

* Многоточието е в оригинала. (Ред.)

3. Професионалните органи да имат специални статии в акцията и да изнесат потресающите факти на злоупотребки, заболявания и преждевременна смъртност в своята професия.

4. Централните настоятелства от своя страна да поощават всички усилия, щото техните съюзи да вземат най-много участие в тая извънредно важна акция.

Трябва да бъдат вдигнати всички работници и работнички из цялата страна на крак с лозунга:

*Искаме закон за закрила на труда,
за застраховка на работниците от
болести, безработица и смърт и за
инвалидни пенсии!*

В тая агитация, както и във всекидневната наша дейност едно от най-силните наши оръжия е всекидневният ни орган *«Работнически вестник»*. Ето защо за неговото разпространение трябва другарите да положат извънредно големи усилия, особено в тоя момент. Паролата в това отношение нека бъде: *Всеки член да бъде редовен абонат и четец на «Работнически вестник»! Всеки член непременно да се грижи за разпространението на вестника сред неорганизираните работници!*

Като привличаме още веднъж вашето най-сериозно внимание, другари, върху всичко горензложено, изпрашваме ви своя другарски социалдемократически поздрав.

За Синдикалния комитет

Секретар: *Г. Димитров*

*Публикува се за първи път
по текста на окръжното*

ЗА ОТПУСКИТЕ НА ЗАБОЛЕЛИТЕ ПРЕЗ ВРЕМЕ НА ВОЙНАТА ЧИНОВНИЦИ И СЛУЖЕЩИ ПО ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ

Реч в Народното събрание

18 февруари 1918 г.

Г-да народни представители!

Предложеният законопроект* на г-н министър Козинички отдавна се очакваше, за да удовлетвори една належаща нужда по железниците, пощите и телеграфите. Маса случаи се явиха досега, когато известни служещи и работници по железниците, пощите и телеграфите се явяват негодни по болест, биват лекувани 3 месеца, след това уволнявани по Закона за чиновниците и изпращани в частите им. Вследствие на това се явява това особено положение: един телеграфист, негоден за службата си, нямайки възможност да изпълнява своята служба като телеграфист, трябва да бъде пратен в частта си някъде към завоя на Черна или другаде. Имаше случаи, когато заболели хора, туберкулозни, починаха по пътя, отивайки на фронта, закъдето имаха мобилизационното си назначение; други се намират в частите си и не получават никаква заплата, макар че всички държавни служещи имат право да получават цялата си заплата, добавъчно възнаграждение и едната пета. Считайки железничарите и телеграфистите като милитаризирани, които изпълняват своята служба, те трябваше както другите войници да запазят своите права и привилегии като държавни служители. Ето защо ние поддържаме този законопроект, внесен от министъра на железниците, пощите и телеграфите, обаче той има два недостатъка според нас и настоя-

* Законопроект за отпуските на заболелите през време на войната държавни милитаризирани чиновници, служещи и работници. (Ред.)

оме те да бъдат поправени, за която цел правим и предложение.

В единствения член на закона се казва, че той се отнася до чиновници, ученици и служещи, без да се казва изрично «и работниците». А вие знаете, господа, колко недоразумения изникват по прилагането на такива закони, в които не е казано «и работниците». Господа! Железопътните работилници са пълни с работници: по поддържащото работят маса работници, в Дирекцията на постройките — също, по пощите, телеграфите и телефоните — също, и ако не бяха включени изрично тук, макар г-н министърът и да заявява, че се разбира, сигурно е, когато съветоводството прилага този закон, че няма да могат да се ползват от това право.

Първото наше предложение прочее в случая е да бъдат обхванати и работниците, така че ще стане: «чиновници, ученици, служещи и работници».

На второ място, има забележка, която лишава всички тези работници и служещи по железниците, пощите, телеграфите и телефоните, които не са изслужили 6 месеца. Всички, всички тези, които не са още служили 6 месеца в това ведомство, ако заболят, няма да се ползват от правото да бъдат лекувани като военни служещи, няма да им се дава отпуски като на военни служещи и няма да получават, следователно, заплатата си, макар и да не могат след три месеца да бъдат излекувани. Трябва да се припомним на г-н министъра и на Народното събрание, че поради честите нещастни случаи, които стават по железниците особено, се явяват железничари, които са пострадали при катастрофите или при някои подобни случаи. Тия чиновници, служещи и работници няма да имат право според законопроекта на г-н Кознички, какъвто е сега с тая забележка, да получат едно лекуване и една отпуски както другите. Това е явна несправедливост, която трябва да се свърши с оттеглянето на тая забележка. Ето защо ние правим предложение забележката към единствения член на закона да бъде оттеглена от г-н министъра и да остане законът без тая забележка, която ще лиши една част от служещите и работниците да имат право да се ползват от безплатно лекуване и отпуски. Така законът ще може действително да удовлетвори напълно нуждата, за която той е предназначен.

Аз бих направил тук една забележка, която се отнася до г-н министъра на труда, който стои много далеч и не е на масата си. Г-н Бакалов би трябвало да се възползува веднага от този законопроект на г-н Кознички, който се отнася до пощите, телеграфите и телефоните, и да каже на Народното събрание — това трябваше да каже и на самото правителство, — че същото би трябвало да се направи не само за железничарите, но още и за работниците, служещите и чиновниците в държавните мини. Г-н министърът на труда знае, че те са милитаризирани както железничарите; техният труд през време на война е тоже много тежък, нещастия стават много често, заболяванията са масови и аз не виждам никакво основание, когато ще се даде една подобна привилегия, много справедлива за железничарите, да се не даде и за тези, които служат в държавните мини.

Прочее законът би могъл да се разшири и за тези, които работят в държавните мини, както и за онези, които работят във военните арсенали. Знае се, че те са военни служещи и имат привилегията да имат отпуски и да се лекуват като военни служещи. Това е третото предложение, което правя. Аз бих желал да зная какво ще каже г-н министърът и дали биха се съгласили с него и в комисията⁷⁶ да разширят закона. Но подчертавам, че се извършва голяма несправедливост спрямо ония няколко хиляди, които работят в държавните мини, ако не се даде и тям това право, което сега се дава много основателно на железничарите.

*Стенографски дневници, XVII ОНС,
IV РС, 48 з., 18 февруари
1918 г., с. 1065*

*Печата се по текста
на Стенографски дневници*

ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ*

26 февруари 1918 г.

Преди да се пристъпи към дневния ред, в свръзка с протеста на организацията на работниците по трамваите и осветлението, отправен до Общинския съвет на 7 февруари 1918 г.**, др. Г. Димитров изобличава скандалната игра на Постоянното присъствие, Дирекцията на трамваите и Министерството на вътрешните работи с гласувания от съвета още в началото на м. юли 1917 г. Правилник за положението на работниците по трамваите и осветлението, който правилник и до днес — след осем месеца — още не е влязъл в сила. Въпросният правилник в съществените си постановления предвижда за работниците седмична работна седмица и осемчасов работен ден, урежда въпросите, касаещи се до заплатите, повишенията, лекуването, отпуските, назначаването и уволняването на работниците по трамваите и осветлението. Той съдържа в общи черти всички подобрения в положението на персонала, които Общинският съвет със специални свои решения настоятелно искаше да бъдат въведени от частните компании — компании на трамваите и осветлението, преди тия две предприятия да бяха завзети от общината.

Съгласно решението на съвета правилникът трябваше да влезе в сила още през месец юли 1917 г., когато само постановлението за осемчасовия работен ден по бюджетни причини влезе в сила от 1 януари 1918 г. Въпреки това се също и след тая дата временно, докато се

* Настоящата информация се публикува вместо стенографския протокол от заседанието, който е неточен и непълен. (Ред.)

** Вж настоящия том, с. 558—560. (Ред.)

намерят нужното число трамвайни работници, работното време да продължава да бъде повече от осем часа, като разликата се счита извънредно работно време и се плаща с 50% повече. За тая цел в бюджета за 1918 г. съветът предвидя и специална сума за изплащането на тия извънредни часове. — Вместо това да стане обаче правилникът е стоял цели пет месеца в Дирекцията на трамваите, без да се прилага, и едва на 14 декември 1918* г. дирекцията го изпраща в министерството за утвърждение, макар и съгласно правилното тълкувание на чл. 55 от Закона за градските общини подобни правилници да могат да се прилагат без утвърждение от министерството. Но скандалната игра с тоя работнически правилник се продължава и в самото министерство. Вместо последното да утвърди правилника като такъв, който не противоречи на «общите закони и наредби», както това повелява чл. 58 от Закона за градските общини, то назначава на 24 януари 1918 г. една специална комисия за проучването му, състояща се от един министерски чиновник, един общински съветник, самия директор на трамваите и друг един общински чиновник. Тая комисия зад гърба на Общинския съвет, по внушение от заинтересованите в осуетяване полезните за работниците постановления на правилника, решава да изкаже мнение пред министерството да се измени правилникът главно в смисъл — работното време да бъде не осем, а девет часа. И въпреки обстоятелството, че след това постоянната общинска комисия по трамваите и осветлението, разглеждайки протеста на работниците, реши да се изиска от министерството да утвърди правилника така, както той е гласуван от Общинския съвет, тоя правилник и до днес още стои в министерството неутвърден. Явно е прочее намерението да бъдат унищожени подобренията, които Общинският съвет навремето се съгласи да бъдат направени с правилника в положението на работниците от трамваите и осветлението, голямата отговорност за което носят Постоянното присъствие и Дирекцията на трамваите, които фактически се крият зад министерството и му подпомагат така противозаконно да суспендира решенията на съвета.

* Печатна грешка. Годината е 1917. (Ред.)

Намагайки всичко това, др. Г. Димитров предлага — да се осъди най-строго това отнасяне към решенията на съвета, засягащи положението на общинските работници, да се изиска веднага от министерството повръщането на пращилника в Дирекцията на трамваите без изменение, като напълно се приложи, и от 1 януари 1918 г. на работниците да се платят всички заработени часове извън нормативното работно време като извънредна работа.

Характерно е, че това предложение не биде подкрепено от другите общински групи в съвета. Против тая скандална игра с работническия правилник не се опълчиха нито дори и широките, които малко след това, когато ставаше дума за едно противопоставяне на министерството да не платят на общинските съветници Ефт. Николов и Щербанов за командировката им из провинцията по 40 лв. месечно, отвориха много големи уста против това вмешателство на министерството във вътрешните работи на общината. — Съветниците от правителственото болшинство и от опозицията изслушаха мълчаливо отговора на кмета, че ще се направи «нужното» за утвърждението на пращилника. . .

*

Кметът предлага — раздаденият на съветниците нов заем^{*}, с който се настоява да бъде сключен един заем от 60 милиона лева (35 милиона за откупването на трамваите и осветлението и остатъка за други «благоустройствени» и «културни» нужди), да се изпрати без дебати в съвета на комисията за проучване въпроса за откупването, да да го имала тя предвид при своите сондажи пред банката за сключването на заема.

Др. Г. Димитров се опълчи против тая практика на предрешаване на такива големи въпроси. Счита, че не може да става дума за сондажи за заем и за размера на този заем, преди Общинският съвет да дебатира и се произнесе по същество и по принцип както по въпроса за откупването на трамваите и осветлението, така и по скандинавските в доклада на кмета въпроси, който несериозно

* Вж. «Софийски общински вестник», № 36—37, 16 февруари 1918 г., 17. (Прод.)

зен доклад впрочем има само целта да се докаже необходимостта от един заем, и то възможно по-голям заем, за да бъдат и облагите за тия, които го сключват, по-големи, и, на второ място, да се замаскира готвещата се нечиста сделка — да се платят 35 милиона лева за трамваите и осветлението, инвентарът на които коства, според изчисленията на самия сегашен директор на трамваите, направени при завземането на двете предприятия от общината през 1916 г., не повече от 10 милиона лева.

Т. Г. Влайков (радикал)⁷⁷ поддържа също, че трябва докладът предварително да бъде разгледан от съвета и тогава изпратен в комисията.

Джидров и Сакаров («широки») считат, че може докладът да бъде пратен в комисията за «сведение», а после да бъде по същество разгледан от съвета.

Решава се да се прати докладът в комисията за «сведение».

*

След приемането на няколко постановления на Постоянното присъствие и протоколи на финансовата, регулационната и трамвайната комисии кметът заявява, че заседанията на съвета се преустановяват за няколко дни.

В. «Работнически вестник»,
№ 224, 4 март 1918 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник».

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

5 март 1918 г.

I. ПРЕДЛОЖЕНИЕ ВЪВ ВРЪЗКА С НАДНИЦИТЕ НА РАБОТНИЦИТЕ В ГРАДСКИТЕ ГРАДИНИ И ПАРКОВЕ

Пошеже контрольорът намира, че трябва да се определи числото на дните, през които един работник е бил на работа в общината, аз считам, че този срок не може да бъде дълъг. Ние казахме още при приемането на* бюджета, че това ще бъдат няколко дни, а под «няколко дни» разбираме 3, 4, 5 дена. На работниците за почистване градските градини и паркове ще се следва значи да получават надница, без да имат определено възнаграждение месни пари. Тъй както комисията се е съгласила да бъде срокът 10 дена, изказахме своето опасение още тогава, че ще има случаи, когато работниците, които работят досега не случайно в градските градини през известни периоди, поради болест например да работят само 10 или 15 дни, а другите 20 дни да боледуват. Следва според това получаване на параграфа в бюджета да не получават месни пари за тези 20 дена — нещо, което няма да бъде право. Тъй щото няма нужда да се укаже точното число дни, ако трябва, то нека се определи срок пет дни, тъй както онези случаи, които биха се явили, да бъдат много незначителни и редки. По този начин общината няма да ощетява работниците. Така разбирахме това и при гласуването на бюджета в бюджетарната комисия, и в сесията.

* Думата е пропусната в стенографския протокол. (Ред.)

2. ИЗКАЗВАНЕ ПРОТИВ НЕОСНОВАТЕЛНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ НА НАЕМАТЕЛ НА ОБЩИНСКО ПОМЕЩЕНИЕ

Аз се обявявам против отстъпването 25% от наема на наемателя на тази будка, затова защото ако би се присело от съвета такава една отстъпка, това ще бъде прецедент, който ще се използва от много други, които държат общински помещения за търговски цели. Обстоятелството, че жената, която сега управлява и завежда будката, има синове в редовете на войската, никак не значи, че трябва да ѝ се намали наемът; толкова повече че иска да ѝ се продължи срокът — три месеца след демобилизацията. Считам, че сега не може да става дума за известно намаляване или опрощаване на наемите в подобни случаи, а след свършването на войната, когато може да се констатира окончателно какво е изкарано от тези помещения, които са били наети. Сега обаче, още през време на войната, без да знаем кога ще бъде свършена, да се правят подобни опрощавания на наемите е свършено неуместно, защото не сме сигурни, че тая жена, която сега сама използва будката, няма да има утре, когато се направи тази отстъпка, съдружник, да даде на друго тази будка, за да бъде използвана много по-добре, отколкото досега. Ако не може да я държи, тя трябва да я напусне, ако има загуба, да се откаже от държането на будката. Не намирам следователно основателно да се направи такава отстъпка, толкова повече че това ще бъде един лош прецедент.

3. ПО ОТЧЕТА ЗА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА СОФИЙСКАТА ОБЩИНА ПРЕЗ 1916 г.

Аз не бях съгласен този протокол* да мине във финансовата комисия, както беше представен. Не бях съгласен главно затова, защото, на първо място, както изтъкна г-н Калинков, не изразява ясно и точно действителното финансово положение на общината за дадената година.

* Отнася се за протокола на комисията, ватоварена от Общинския съвет да провери главния отчет за приходите и разходите на Софийската община през 1916 г. Г. Димитров е член на комисията. (Ред.)

На второ място, очевидно е, че ако от формално гледище, от гледна точка на формата на закона, всички приходи и разходи са били записани по книгата на общината, този отчет за 1916 г., като отиде в Сметната палата, може да бъде одобрен, без да намерят никаква формална нередовност. Обаче той за мен остава все пак с много голяма нередовност, а тя се състои в това, че упражнението на бюджета през 1916 г. не е извършено напълно правилно и редовно. Нито нуждите на общината са посрещнати както трябва, нито средствата, които трябва да бъдат събрани, са събрани, както те са предвидени. И тук трябва да се различи от г-н Калинков; вината пада не на контролорството толкова, колкото на Постоянното присъствие, на Управниците на общината. През 1916 г. са извършени само редица разходи, без да има нужда за тях. Забелязва се едно доста голямо разточителство към средствата на общината, да не споменавам за тези тържества, без които може да мине, които собствено имат известно политическо значение, които са против интересите на самата община и българския народ; като оставим политическата страна на въпроса, все пак остава този факт налице, че маса разходи се правят за цели, които не са културни, за задачи и интереси, които не са за общината; следователно с това се обременява бюджетът и се пречи за неговото правилно упражнене. Но от нас като финансова комисия се иска подписването на един протокол, който трябва да удостовери пред Сметната палата, че всички приходи и разходи на общината през 1916 г. са редовни и са извършени съгласно изискването на закона. Това е то предназначението на този отчет. Е, добре, аз трябва да кажа за себе си, че такъв подпис не мога да дам в комисията и в съвета, защото, ако дори имах физическата възможност да прегледам огромните книжа по приходите и разходите във финансовото отделение през 1916 г. и бих ги сверил с техния отчет и бих видял, че всички тези цифри са действително взети от книгата и са оправдани с известни документи, и тогава все пак аз не бих бил уверен, че са правилно изразходвани всички тия суми, за които има документи един, два, 100, 1000 и които са вписани в касовата книга на общината. Защото не е достатъчно само един отчет да бъде оправдан с документи, не е достатъчно този

разход да има известни подписи от лица — действителни или фиктивни, а трябва да бъдем убедени, че този разход, за който има дадени документи и които документи са заведени в книгите, действително е употребен, извършен за целта, за която е предназначен. На едно Постоянно присъствие, на което нямаме нито политическо, нито финансово доверие, аз не мога да подпиша всички разходи, които е направило то.

Ст. Ковачев: Тогава не трябва да присъствувам на заседанията. Иди си по-добре. Туй е шарлатанска работа, като нямате доверие, защо стоите тук?

Председателствующ И. Желязков: Ние нямаме нужда от неговото доверие.

Г. Димитров: Аз представлявам своята партия и докато имам нейното доверие, дотогава аз ще бъда тук.

Ст. Ковачев: Ти имаш доверието само на 400 души, а ние — доверието на всички други.

Г. Димитров: Докато имам доверието на своите избиратели и партията, аз ще съм тук. Когато се вдигне това доверие, аз ще си отида. И следователно стоя тука не заради тебе, г-н Ковачев, и не заради Постоянното присъствие.

Ст. Ковачев: Иди си — ето вратата.

Д-р Г. Калинков: Г-н председателю, аз мисля, че е недостойно да се държи такъв език.

Председателствующ И. Желязков: Нямаме нужда от Вашето доверие.

Д-р Г. Калинков: Но г-н Ковачев няма право да казва: «Върви си, ето вратата!»

Председателствующ И. Желязков: Има право: с каквото мерите, с такова ще ви мерят. (Пререкания между Ст. Ковачев и Г. Димитров.)

Г. Димитров: Аз мисля, че всеки общински съветник има всичкото основание, и фактическо и законно, да мотивира своето мнение за или против всяко предложение, което се прави в Общинския съвет, каквото и да е то. И г-н Ковачев, ако не е особено разположен сега, ако е много нервиран, аз бих му препоръчал да отиде да изпи една чаша студена вода, а не да остане тук. — Аз ви посочвам едно свое съображение между другите, поради което аз не мога да дам такъв вот на финансово доверие

на упражняването на бюджета за 1916 г. И казах защо — не е имало направени разходи не за целта, не по предназначението си, нередовно. Когато един общински съветник прави писмено предложение, което следва да бъде обсъдено и в което предложение той изрично е казал обещаването: «за да се провери дали правилно са разходени помощите на бедните семейства и пр. в различните комисарства, моля да бъде назначена от общината една социална комисия», трябва да има значи известна нередовност, за да има смисъл внасянето на едно подобно предложение.

Ст. Ковачев: Туй Ви е занаят. Необходимо Ви е да обрнете смисъл в чуждите предложения.

Г. Димитров: Аз Ви посочвам, за да Ви покажа действително, че дори Вие признавате, че са извършени известни неправилности в раздаването на помощите, че известни лица са взели помощи от две, три места и че това трябва да бъде констатирано от една комисия. Когато правите предложение за това в съвета, не доказвате ни с това пряко, некосвено, че действително не всичко е тъй, както би трябвало да бъде по реда си. А за това са дадени там ведомости — ведомостите за 1916 и 1917 г. влизат в този отчет. Приходите и отчетите минават и ние трябва да дадем подписите, че приходите и разходите са такива. Това аз не мога да направя.

Ст. Ковачев: Аз туй не говоря.

Г. Димитров: Аз точно за това говоря, заради туй, както виждате, благоразумието е винаги добро; да го правите, ще имате много полза. И преди да се нахвърлите в пререкания, да помислите два пъти, ще имате два пъти повече полза, отколкото така, както постъпихте. А един социалдемократически общински съветник има всичкото право да ви каже, че той няма доверие на Постоянното събрание. Казвал съм го много пъти и досега обяснявал съм го неведнъж, ще имам случай наново да го обяснявам и да ви кажа защо да се сърди който и да е.

Д-р П. Спирков: Вие по всички въпроси сте на особено мнение.

Г. Димитров: Ние сме на особено мнение, когато не можем да се съгласим с вас.

Д-р П. Спирков: С нищо не се съгласявате.

Г. Димитров: Затова именно не гласуваме за тези ваши предложения. Ние не гласуваме за цялата ваша политика, защото тя според нас е една политика, която не отговаря на интересите на нуждаещите се семейства в София. Това не е лично за Иван, за Драган, за Спирков, за Щърбанов и т. н., не се касае за лични нападки, касае се за една политика, която сме осъждали, която сме порицавали, която не одобряваме. И когато вие ни давате да подпишем това, което е просто едно изражение на една ваша политика в цифри, е, ще се съгласите, че в края на краищата не можем да ви дадем едно подобно доверие. Аз също не одобрявам, както и г-н Калинков, този начин на демаскиране действителното положение на нашата община. Но подчертавам, за да заключа, тази вина, мисля, за разлика от г-н Калинков, не трябва да падне върху чиновниците на общината, а върху управниците, върху Постоянното присъствие. Тая политика на замъгляване, на прикриване истината правите не само пред съвета, но и пред населението на общината се представлява така. Вие винаги представяте, че финансите са добри в този момент, когато имаме големи дефицити, големи недобори, когато трябва да бъдат сключени големи заеми, за да консолидирате летящите дългове. Това е ставало винаги. Тая политика на прикриване действителния фалимент на общината трябва да бъде изоставена, за да се напишат раните на общината от всеки, който се интересува от общинските интереси, и да се намерят средства да бъде избавена общината от този финансов батак, към който я водят всички буржоазни партии. И аз не искам да фаворизирам никоя партия, управлявала досега. Това го вършат днешните управници, това са го вършили и по-раншните. Главното е, че този път не отговаря на интересите на трудещите се маси в общината. Този път трябва да бъде побягнат и общината да бъде въведена в друг път. И когато става дума да се напусне този път, тогава съветът ви казва: «Почакайте, имайте търпение, войната във всеки случай е в своя край. Ще дойде ден, когато ще трябва да се допитаме наново до избирателите на София, които ще имат думата.» Наистина този ден ще дойде, но аз много се съмнявам, 99%, че в бъдещия съвет ще имаме за колеги г-н Ковачев. Аз искам да кажа на г-да съветниците

ако вие сте тук сега, не се самооблъщавайте, защото това доверие, което ви е дадено — да не влизам в тези подробности, в които друг път ще вляза, — то ви е дадено преди три години, ако можеше тогава да се смята, че това болшинство изразява волята на голяма част от българските избиратели.

Председателствующ И. Желязков: Г-н Димитров, по бюджетарното управление ли говорите или по изборите?

Кметът Р. В. Радев: Глупости говори.

Г. Димитров: Аз бих предпочел да се говорят глупости, отколкото да се вършат престъпления. Това е то, защото утре ще трябва да излезете навън, за да влязат хората, истински представители на трудещите се маси, които са 90%.

Аз заключавам: нито аз, нито партията, която представлявам, може да даде вот на един подобен отчет. И ако подата, които са подписали, те не могат да гарантират, че всичко в него е точно. Те смятат, че трябва да е така. Щом Сметната палата го проверява, по-сетне, щом г-н контролорът го дава тук, те не считат, че имаме престъпници и чиновници, които биха ни излъгали, и по доверие подписват. Отчетът обаче не е проверен фактически, нямат време да го проверят и ако биха го проверили, това ще бъде само една формална проверка, която не отговаря на действителното състояние на работите.

Публикува се за първи път по текста на стенографския протокол от заседанието

НАЕМИТЕ

Министерството на вътрешните работи бе се обърнало към Софийската община с искането да се учреди една специална комисия, която да *нормира наемите* в София с цел уж да се облекчи тежкото положение на масата наематели, чиито хазяи си позволяват да налагат чрезмерни наеми. Действителното намерение обаче бе — чрез решението на една такава общинска комисия да се установи *несправедливостта* на съществуващия днес закон, който забранява каквото и да е увеличение на наемите през време на войната, и по тоя начин да се мотивира *необходимостта* от изменението на тоя закон в духа на исканията на алчните домопритежатели, спрямо които била извършена голямата неправда с недопускането да разполагат свободно със своите имоти и да ги използват, както намерят те сами за добре.

Исканата комисия бе конституирана от страна на Софийската община в състав: общинските съветници д-р Спирков и Божинов (радослависти)⁷⁸, Влайков (радикал) и нашият другар Г. Димитров, председателят на класните учители Сталийски, представителят на Дирекцията за стопански грижи д-р Стоенчев, началникът на общинското Бюро за социални грижи Завоев и председателят на Дружеството на софийските домопритежатели Манов. В четири заседания тая комисия разгледа всеотностранно въпроса за наемите*.

* Подробен протокол от четирите заседания е публикуван в «Софийски общински вестник», № 40—41 от 11 март 1918 г., с. 2—7. Протоколът е подписан от Г. Димитров при особено мнение. (Ред.)

Още в първото заседание защитниците на домопритежателите атакуваха с всичките възможни аргументи из областта на теорията и практиката Закона за наемите като несправедлив и непоносим. Божинов, Влайков и Митов, всеки по свой начин и на свой ред развиха следните главни съображения: 1. Щом като цените на всички стоки и продукти са увеличени от мобилизацията досега значително, крайно несправедливо е само наемите да останат същите и само домопритежателите да бъдат лишени от възможността да увеличат доходите от своите имоти през време на войната; 2. Поради обезценяването на българския лев близо с 50% днешните наеми, макар и номинално да са в същия размер както и при мобилизацията, трябва да се считат фактически *намалени* по реалната си стойност с 50% най-малко, основателно е да се иска увеличението на наемите поне в размера на официално приетото обезценяване на парите, т. е. с 50%; 3. Недвижимите имоти като най-сигурна собственост през време на война са един капитал, който сега се равнява само на статото; ако наемите прочее се плащаха в злато, което вече неимоверно е поскъпнало, би следвало да се увеличи с четири и пет пъти, плащани в банкноти; 4. Размерът на наемите се определя обикновено освен под влиянието на икономическия закон за търсенето и предлагането, главно като се пресмята по 5% върху стойността на недвижимите имоти; понеже *днешната стойност* на имотите в София средно е увеличена *четири пъти*, то размерът на *днешните наеми* трябва да бъде определен, като се пресметне по 5% върху тая увеличена стойност; 5. Голямата част от домопритежателите са бедни хора и са се издържали от получаваните наеми, които днес поради скъпотията вече са достатъчни за издръжката на тия домопритежатели, и т. н. От Закона за наемите се ползват и разните големи търговци, банкери и спекуланти, които плащат старите наеми за помещенията, които са наели преди войната, макар и да добиват баснословни печалби. — Въз основа на всичко това защитниците на домопритежателите искат изменението на Закона за наемите, а комисията да пристъпи към една «справедлива» нормировка на наемите, с която да се премахне извършваната днес «възмутителна несправда» над домопритежателите.

Др. Г. Димитров подробно разкритикува горните аргументи. — От факта, че с всички стоки и продукти се вършва една престъпна спекулация за сметка на трудещите се маси, съвсем не може да се заключава, че трябва да се развържат ръцете и на домопритежателите да разиграват същата спекулация с даваните от тях под наем здания. Обратното: *жизнените нужди на тия трудещи се маси изискват да се обуздае спекулацията и с всички продукти и стоки*. Но ако дори може да се счита за оправдано известно ограничено увеличение цените на произведенията, произвеждани през време на войната поради съответното увеличение на производствените разноски, то не може да бъде същото и за наемите, защото в случая се касае за здания, давани сега под наем, които са съградени преди мобилизацията и за които стопаните им не правят през време на войната *никакви нови и извънредни разходи*. — Като приемем факта, че действително парите са обезценени с 40 или дори 50%, от това не може да следва основанието за никакво увеличение на наемите, защото първо, самите притежатели плащат данъците си, своите ипотечни задължения и пр. със *същите* обезценени пари; второ, нито *данъците*, нито *лихвите* на вложените капитали в постройки и места, нито което и да е друго парично задължение на домопритежателите *е получило през време на войната някакво увеличение* и, трето, ако домопритежателите търпят загуба откъм обезценяването на парите с 50%, те имат именно поради условията на войната едно увеличение на стойността на недвижимите имоти най-малко средно с 400% и следователно пак получават една *премия от 350%*, без да са *положили никакъв труд и без да са направили никакви нови разноски*. Тая премия, тоя голям бакшиш те дължат изключително на войната, която опропастява и материално, и социално, и дори физически техните наематели. — Крайно несъстоятелно е да се привежда аргументът за днешната пазарна стойност на златото и по тая стойност да се иска определянето размера на наемите, когато се знае, че домопритежателите изплащат своите задължения и покриват разноските си с обикновените пари и че и заплатите на работниците, чиновниците и служещите се плащат тоже в банкноти, а не със злато, нито се пресмятат по днешната фактически

стойност на златото. — Граничещо с цинизъм е искането на домопритежателите размерът на наемите да се определи върху *днешната стойност* на недвижимите имоти, защото ако това би станало, притежателите на здания не само ще получат най-малко 35% с нищо незаслужена премия, но ще им се даде и една *нова* премия върху тая премия за сметка на разорените наематели. — Истина е, че една част от домопритежателите в крайните квартали са малкомиотни хора, но също така е истина, че не те днес са, които повдигат въпроса за увеличението на наемите. Друг въпрос тях ги повече интересува. Техните наематели са бедни войнишки семейства с доход под 1200 лв. годишно, които законът *освобождава от плащане наем през време на войната*. Тия домопритежатели са загрижени да се осигури изплащането на наемите им подир войната, като се знае, че техните наематели, в масата случаи работници, когато се върнат от редовете на войската, извънредно мъчно ще могат да се справят с натрупаните от двестри години неплатени наеми. И тук въпросът не е за увеличение на наемите, *а за поемането от страна на държавата изплащането наемите на такива наематели*, което ще се облекчи положението на последните и ще се осигурят вземанията на слабодоходните домопритежатели.

Оплаквайки лицемерно съдбата на тия нещастни домопритежатели, големите тузове от Домопритежателското дружество се стараят да прокарат своите алчни намерения за увеличението на наемите. — И най-сетне, не заслужава особено внимание твърдението, че и големи търговци, банкери и спекуланти се ползували от сегашния Закон за наемите, защото, първо, тук се касае за една шепа притежатели на здания, които сами са големи търговци, банкери или спекуланти, и, второ, те са успели в повечето случаи въпреки закона да увеличат значително получаваните от тях наеми.

Послагайки всичко това, др. Г. Димитров заключава, че няма абсолютно никакви основания да се иска изменението на съществуващия закон с цел да се допусне увеличение на наемите; че комисията не може да пристъпва към никаква нормировка на наемите, защото самият закон е установил една *обща норма* на наемите за времето на войната със своето постановление, което забранява

да се увеличават наемите, плащани при мобилизацията, и че това, което е необходимо днес, което се налага от интересите на трудещите се маси на фронта и във вътрешността на страната, то е — да се приложи напълно законът, като се направи невъзможно за домопритежателите да изкарват чрез съдилищата своите стари наематели, а от новите да вземат много по-големи наеми. На второ място, държавата да поеме изплащането наемите на наемателите, които през време на войната не са имали доход, по-голям от необходимите за издръжката им средства.

Това становище биде подкрепено в комисията и от Сталийски, а впоследствие и от Влайков, който в началото поддържаше да се допусне увеличение на наемите, както и от д-р Стоенчев.

След станалите продължителни разисквания комисията реши да се откаже от всяко нормиране на наемите, да остане в сила законът, като се приложи и по отношение размера на наемите на зданията, наемани и пренаемани през време на войната, и да се предприеме от общината една всестранна жилищна анкета, материалите на която да се използват при уреждане големия жилищен въпрос след войната.

*

Неуспели със своите намерения чрез тая комисия, домопритежателите се опитват днес да постигнат едно благоприятно за себе си изменение на Закона за наемите чрез частно законодателно предложение, внесено в камарата от един правителствен депутат и приподписано от част правителствени и земеделски депутати, което предложение вече е поставено на дневен ред*.

Социалдемократическата парламентарна група, вярна защитница на интересите на работническите маси, ще положи всички усилия, за да бъде осуетен тоя нов атак от страна на домопритежателите и техните защитници

В. «Работнически вестник»,
№ 229, 9 март 1918 г.

Без подпис

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Вж «Работнически вестник», № 234, 15 март 1918 г., където са публикувани текстът на законопроекта и коментар към него. (Ред.)

ПРОТИВ ПОСЯГАНЕТО НА ДЕПУТАТСКИЯ ИМУНИТЕТ

Изказване в Народното събрание

20 март 1918 г.

Г-н председателю! Аз съм дал едно съобщение, което моля да бъде прочетено в Народното събрание.

Председателят: Защо не го дадохте по-рано?

Г. Димитров: Отдавна съм го дал, г-н председателю.

Председателят: В следующето заседание ще го съобщя.

Г. Димитров: Моля Ви се, прочетете го още днес — наистина се за спешна работа.

Някой от десницата: У вас кое не е спешно?

Председателят: Отлагане не търпи ли?

Г. Димитров: Не търпи.

Председателят: Щом е толкова спешно, ще го прочета, макар че още не съм го чел:

Съобщение от врачанския народен представител Георги Димитров*. «Г-н председателю! С постановление на Търновския военно-полеви следовател се иска задържането ми под стража до разглеждането от съда повдигнатото против мен несериозно обвинение, в основата на което лежи някаква уж обида, нанесена на един полковник**. Моля да бъде за това предварително сезирано Народното събрание, както изрично повелява чл. 96 от Конституцията, царибродският военно-полеви следовател в София съобщава днес, 19 март т. г., да приложи спрямо мен тая заповед по делегация на търновския военно-полеви следовател. Въпреки моите възражения, че това е противоконституционно и противозаконно, той ми заяви, че

* Документът е подписан от Г. Димитров и е с дата 19 март 1918 г.

** В оригинала — «подпоручик». (Ред.)

насилствено ще бъде задържан, защото такива нареждания имал.

Като протестирам най-енергично против това брутално и противоконституционно посегателство върху депутатския ми имунитет, моля, като председател на камарата, да направите веднага необходимото за запазване осветения от Конституцията принцип на депутатската неприкосновеност и в най-близкото заседание да сезирате камарата с тоя произвол на военно-съдебните власти.»

Това е то съобщението.

Г. Димитров: Г-да народни представители! Както е известно, съгласно чл. 96 от Конституцията, докато траят заседанията на камарата. . .

Председателят: Ще говорите ли?

Г. Димитров: Две думи ще кажа.

Председателят: Председателството ще направи нужното — няма какво да говорите. Не е искане от никого. (Възражение от крайната левица.)

Г. Димитров: То е искане от наша страна.

Председателят: Е, добре, какво може да направи народното представителство?

Д-р Н. Сакаров: Да се разбере, че има хора, които не знаят законите, и че арестуват депутат — за пет минути работа.

Председателят: Тогава всички трябва да говорите инцидентно. За такива малки работи не заслужава.

Д-р Н. Сакаров: Да арестуват депутат малка работи ли е?

Председателят: Председателството ще направи нужното.

Д-р Н. Сакаров: Не е направено.

Председателят: Сега се съобщава на председателството.

Г. Димитров: Съгласно чл. 96 от Конституцията, докато траят заседанията на Народното събрание, никой депутат не може да бъде затварян и съден без разрешение на камарата. Това е изричният текст на чл. 96.

Някой от десницата: Това го знаем.

Председателят: Ще съобщим на следователя, че няма право да Ви задържи.

Г. Димитров: Въпреки това обаче от царибродски

военно-полевия следовател в София аз получих следната призовка, препратена в Градоначалството в София с една бележка:

«Като се придружи от стражар веднага след връчването на призовката. Народният представител Георги Димитров, по постановление на военно-полевия следовател в Търново, привлечен като обвиняем.»

Както виждате, г-да народни представители, посяга се на имунитета на един народен представител. Въпреки неговото възражение, направено на следователя и впоследствие на прокурора, следователят настоява, че той имал право да посяга, да задържи народния представител във време на сесия, когато се касаело за обвинения, които носят най-тежки наказания, без разрешението на Народното събрание. Аз протестирам пред камарата и настоявам да се вземат необходимите мерки да се осигури депутатският ми имунитет и да не си позволяват подобни инциденти и произволи военно-съдебните власти. Тук е военният министър и правителството, те би трябвало да си осигурят на своите органи да се съобразяват с Конституцията, а не да я рушат по такъв брутален начин.

*Стенографски дневници, XVII ОНС,
IV РС, 63 з., 23 март 1918 г.,
с. 1284*

*Печата се по текста
на Стенографски дневници*

ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖЕЩИТЕ В СЛУЧАЙ НА ЗЛОПОЛУКА И БОЛЕСТ

Реч в Народното събрание

4 април 1918 г.

Господа народни представители!

Ние схващаме, че в края на сесията очевидно този законопроект* не може да бъде разгледан всестранно и изчерпателно от разните парламентарни групи и затова аз си налагам известна краткост. Обаче да мине без дебати един такъв законопроект, това е абсолютно невъзможно. Поне от наше гледище. Затова аз ще се огранича да направя преди всичко няколко принципиални бележки, които се отнасят до осигуровките на работниците и които се отнасят до постановленията на законопроекта, внесени от г-н Бакалов.

Преди това трябва да отбележа, г-да народни представители, че неотдавна из средата на буржоазната левица⁷⁹ се отправиха похвали към г-н Бакалов, че той отстоява своите задължения пред сегашното Народно събрание да внесе всички ония законопроекти, които е обещал, включително и законопроекта за работническите осигуровки. Аз припомням това не за да отрека личната заслуга, която г-н Бакалов е имал с внасянето и прокарването на този законопроект, а го правя, за да напомня на Народното събрание колко неоснователно е да се отпразвят каквито и да е похвали сега по този случай към г-н Бакалов и към правителството изобщо, когато се знае фактът, че още в 1905 г., когато се гласува Законът за насърчение на местната индустрия⁸⁰, в мотивите на този закон изрично се казваше, че в най-скоро време ще бъде внесен

* Г. Димитров се изказва при първото четене на законопроекта. (Ред.)

професионален закон за уреждане на работническите осигуровки, а в чл. 48 на закона се туриха основите на този фонд за осигуряване на работниците в случай на злополука, инвалидност, старост и смърт, и в Закона за женски и детския труд от същата година се постави тоже от ЗМ⁸¹, който предвижда основаването на един подобен фонд за работническите осигуровки и едва сега, след 13 години — от 1905 г., — се внася законопроект за работнически осигуровки. Не похвала, а един извънредно силен упрек заслужава българската държава в лицето на нейните предишни и сегашни управници, които допуснаха такъв дълъг период да мине, без да бъде уреден въпросът за осигуровките на работниците в нашата страна. Българската държава, г-да народни представители, въобще е закъсняла в тая област⁸². Достатъчно е да си споминете, че тъй нареченият професионален риск на работниците в случай на нещастие, на осакатяване се въведе още в 1871 г. в Германия⁸³ и впоследствие във всички други страни. До преди няколко години само Турция и България правеха изключение, а до днес още в нашата страна работниците при осакатяване във време на работа или свързка с работата трябва да търсят обезщетение по Закона за задълженията и договорите⁸⁴, да се позовават на членове, съвсем неизгодни за тях, и в 95% случаи да не получават никакво обезщетение, когато между вас въпросът за задължителното държавно осигуряване на всички ония, които живеят чрез наемен труд в днешното капиталистическо общество, е въпрос извънредно важен не само за високоразвитите капиталистически страни, ами и за България. Въпросът се касае не за една група от българския народ, не за едно малко съсловие, а се касае за бъдещето и здравето на 400 хиляди души, които живеят чрез наемен труд в различните предприятия в нашата страна, а ако прибавим и членовете на семействата им, бихме получили кръгло 2 милиона души, или 40% от всички жители, които се засягат от осигуровката в случай на злополука, болест, инвалидност, старост и безработица. Ако има някой въпрос, който действително може да се счита национален въпрос, който засяга цялата нация, която засяга главната нейна част, тази част, която твори богатствата в страната, то е въпросът за законодателната

защита на работническия труд, въпросът за работническите осигуровки. Една от най-важните проблеми на стопанския живот, на икономическото развитие на страната е съхранението на работоспособността, здравето и силата на работническата класа, тая класа, без която творението на всякакви богатства в страната е абсолютно немислимо. Е, добре, г-да народни представители, когато въпросът е от такава голяма важност, очевидно е, че начинът, по който се внася този законопроект, начинът, по който се разрешава въпросът за работническите осигуровки, не може да остане без внимание, особено от нас, които представляваме работническата класа в тая страна и които сме главно заинтересовани да бъде уреден въпросът за работническите осигуровки най-правилно.

Кое налага на държавата да се намеси в областта на осигуряването и да се създаде за работническата класа и за всички ония, които живеят чрез самостоятелен труд, а нямат достатъчно приходи, една осигуровка? Спомнете си вие, г-да народни представители, които сте се интересували от въпросите, отнасящи се до икономическото развитие на страната, до самото производство, факта, че в съвременното капиталистическо производство работниците, които участвуват в него, живеят чрез продажбата на своята работническа сила, че нямат никакви други доходи, не могат да оставят нищо настрана освен това, което те получават като работническа надница, а, от друга страна, в политическата икономия е установено и самата действителност, при сериозни наблюдения, показва, че във всички случаи и навсякъде работническата надница изразява само минимума от жизнените необходими средства за работника. Работническите надници това са онии минимални средства, които са необходими за поддържане на работника и неговото семейство. Всеки ден самите надници се движат около този минимум и всичко по-високо или по-малко от тоя минимум е изключение, което потвърждава правилото. Е, добре, когато този факт е установен, когато е повсеместно масово явление, питам се: ония работници, които биха пострадали във време на работа и в свързка с работата или въвн от работата от злополука и които претърпят някаква телесна повреда и нямат способност да работят със седмици и месеци, или

губят своята работоспособност завинаги, не е ли ясно, че те губят и надниците, губят способност да живеят и да издържат своите семейства? Това е при случай на заболяване, при случай на инвалидност, настъпила при злополука или болест, професионална или друга, то е в случай на старост, то е в случай, когато не може да се намери работа вследствие на криза, в случай на липса общо на работа за работниците. Във всеки случай, когато работникът би бил осакатен, заболял, станал инвалид или остарял, или останал без работа, той се лишава от източника за прехраната, изпада в глад и мизерия и смъ, и неговото семейство. Това се дължи, господа, на цялата капиталистическа система, върху която е основано днешното общество, то се дължи на това обстоятелство, че работникът получава само част от туй, което произвежда, че голяма част от неговия труд отива в ръцете на онези, които притежават капитала. Така се създава и капиталистическата печалба, която е израз на недоплатения труд на работниците в капиталистическите предприятия. Иначе, ако работникът, когато работи, получава само толкова, колкото да се изхрани през времето, когато работи, не следва ли той да бъде обезпечен от държавата, от капиталистическото общество за всички ония случаи на временна или постоянна неработоспособност, когато няма надница и следователно когато няма средства за осиряска? Тези, които извличат облаги от неговия труд, тези, които чрез експлоатацията на неговия труд трупат богатства, те трябва да понесат всецяло риска за всички случаи на злополука, на болест, на инвалидност, на старост, на безработица, които са едно постоянно масово явление за работническата класа в днешното общество. И забележете, колкото повече се развива капитализмът, колкото повече се капитализира и модернизира производството днес, толкова по-несигурно и бедствено става положението на всички тях, които живеят чрез наемния труд, толкова по-необходимо е следователно държавата да се намеси да уреди тях отношения и да обезпечи съществуването на работниците във всички случаи на неработоспособност. Съвсем не мислете, господа, че това се отнася само до високоразвитите капиталистически държави с развито производство, с най-усъвършенствуванa техника

и че само там има смисъл да се говори за закони, които да осигуряват работниците във всички случаи на неработоспособност, и че не се отнася до България, която не е в туй положение. Достатъчно е да напомня няколко известни факта, специално установени за нашата страна, без да влизам в подробности, за които моментът сега никак не е удобен. По самата официална анкета на Кутинчев, инспектор при Министерството на труда, направена за софийското печатарско производство*, 87% в 1917** и 100% от работниците са боледували от разни сериозни болести, а 42% от тия болни са били болни от туберкулоза. Туй околийският лекар в Панагюрище е констатирал в килимарската работилница 84% туберкулозни и разположени към туберкулоза. В габровските текстилни фабрики д-р Цончев тоже е извършил една добра анкета и е констатирал 43% сериозно болни между работниците и работничките***. В пернишката мина, която може да служи като образец на крайно лоши условия за цялото минно производство, заболяванията са се увеличили по този начин: през 1897 г. 45,5% боледували работници; в 1907 г. — 59,4%, а в 1912 г. — 83% — едно прогресивно и много бързо нарастване, дължащо се на условията, при които там се работи. По-нататък се знае, че от 80 хиляди туберкулозни, констатирани през 1912 г., грамадна част са били наемни работници, че от 12 хиляди туберкулозни, които мрат ежегодно, грамадна част са тоже работници и служещи. Ако бихме се обърнали, г-да народни представители, към сведенията, които дават наборните комисии през последните години, ще констатираме същия този факт на заболявания, на недъгавост, на масово израждане. Докато до 1912 г. наборните комисии обикновено отлагаха по недоразвитост младежи от 2—3%, за 1912 г. във Варна, Русе, Стара Загора, Бургас, Пловдив отложените съставляват от 6,2—8,1% от всички прегледани младежи; за 1912 г. само в София са отложени 10,3%. Всеки може да си представи какъв е процентът на тези, които се отлагаха през време на войната и които са пре-

* Вж «Ново време», 1915, № 4—5, с. 103—118. (Ред.)

** Печатна грешка. Годината е 1914. (Ред.)

*** Вж Списание на Българското икономическо дружество, 1906, № 1 и 3, с. 133 и 135. (Ред.)

варали от 1912 г. пет години при крайно лоши и тежки условия, наложени от самата война; този процент на отпадане е сигурно много по-голям. Това се вижда тоже и от злополуките, които стават в самите предприятия. Самото министерство в своите изчисления — разбира се, вълнени, защото не са регистрирани всички злополукни — признава, че за един 15-годишен период средно годишно има 70 смъртни случая от злополука и 1500 други случаи на тежко нараняване*, а според статистиката на Общия работнически синдикален съюз злополуките са порасли от 1908 г., когато са били 247 тежки наранявания и 40 смъртни случая, на 563 тежки наранявания и 130 смъртни случая в 1913 г., или тежките наранявания за един петгодишен период според тази статистика, която тоже не обхваща всички случаи на злополука, станали в страната, са се увеличили със 124%, а смъртните случаи — с 235%**.

По нашата страна, г-да народни представители, не е очевидна и от безработицата и тя тегли повече от безработицата не само поради високото развитие на капиталистическото производство, както в други страни, но поради недостатъчното капиталистическо развитие. Пропаднала маса дребни съществувания в села и градове, нови и нови наемни работници се явяват да работят, но няма къде, няма силно развита индустрия да ги погълне веднага. В последните години имаме един прираст в тъй наречената резервна армия на труда. Достатъчно е да ви напомня, че веднага след обявяване на европейската война в 1914 г., според анкетата, която се направи от Работнически синдикален съюз по искането на Министерството на труда, ние бяхме констатирани 25 хиляди безработни в цялата страна. Мислите ли вие, че след войната, когато била и маса дребни занаятчии, земледелци, дребни търговци, дребни съществувания ще пропаднат безусловно, няма да се увеличи твърде много кадърът на безработната резервна армия, на която държавата трябва да обезпечи съществуването? Това положение, което създаде самото

* Вж. Мотивите към законопроекта за осигуряване на работниците и болните в случай на злополука и болест. — Стенографски дневници, XVII сесия, IV РС, 75 з., 4 април 1918 г., с. 15—59. (Ред.)

** Вж. Същ. Т. 5. С., 1984, с. 339—340; 429. (Ред.)

капиталистическо производство във всички страни, налага намесата на държавата в тази област и създаването на работнически осигуровки. В началото обаче навсякъде са прибегвали до помощите, които могат да дадат общините; с общинските помощи са се мъчели да посрещнат голямото бедствие, което създава самото развитие на капиталистическото общество. Десетки и стотини хиляди са нещастниците, а се отпускат дребни суми, които се раздават като милостиня на тези, които са осакатели, които са болни, които са бедни и нещастни. Тая просяшка милостиня не само че никак не е могла да задоволи нуждата, която налага задължителното осигуряване на работниците във всички случаи на нещастия, но винаги е била съпроводена с унижаване човешкото достойнство на работниците и с тяхното обезправяване. Работниците имат право да искат да получат от държавата и общините не милостиня, но имат право да бъдат обезпечени. Дали своите сили, дали целия си живот да работят другиму, да участвуват в производството, за да живеят, те имат право да искат обезпечаване на тяхното съществуване във всички дни на техния живот, когато не са в състояние да работят и непосредствено, чрез продажба на своята работна сила, да се изхранват и издържат. По-късно самите работнически организации чрез своите синдикати прибегваха до такова взаимно осигуряване, което го има и сега в другите страни и у нас; чрез внасяне на вноските си помагат в случай на болест и във всички нещастни случаи. Но това взаимно осигуряване, господа, се е ограничило само за синдикираните работници, които съставляват работническите синдикати. Това осигуряване е било недостатъчно поради липсата на средства, с които разполагат самите работници, и то пада всецяло в тежест на работниците, без в него да вземат участие нито държавата, нито отделни капиталисти, които извличат облаги от експлоатацията на работническия труд. Заради това взаимното работническо осигуряване е недостатъчно и задължителното държавно осигуряване се наложи. Но буржоазните държави и буржоазните партии прибегнаха към държавното осигуряване само тогава, когато работническата класа чрез своята партия успя да наложи тази необходимост на държавата, за да бъде въпросът разрешен

и парламентите. Така се почват осигуряванията в 1883 година в Германия, в 1875 година в Австрия, в 1894 година в Швейцария и в цяла редица държави, а в последно време навсякъде. Но, г-да народни представители, трябва да се констатира — то е един факт, който заслужава особено внимание, — че и тогава, когато буржоазната държава е принудена да пристъпи да урегулира отношенията в тая област, да създаде вече една държавна осигуровка на работниците, тя се ръководи не от интересите на осигуряването, не от нуждите на самите осигурени работници и служещи, а от интереса на капиталистическия класа. Затова ние виждаме навсякъде, че осигуровките постепенно късно се въвеждат, недостатъчни са помощите и пенсията, които се дават, и голяма част от разносните отговаряна върху плещите на самите работници, като се вземат от нищожните минимални жизнени средства на работниците, каквато представлява самата работническа надница. Тая тенденция е прокарана в законодателството на всички страни при осигуряване на работниците и служещите и срещу нея се води една много интензивна, ожесточена борба от заинтересованите работнически организации и партии. Тая тенденция, г-да народни представители, виждаме и в нашия законопроект. При внимателно разглеждане всеки би могъл да забележи, че именно тъй постъпват и Министерството на труда, и правителството, които внасят тоя законопроект: не се изхожда от интересите на осигуряването, не се дава една пълна осигуровка на работниците и служещите за всички видове рискове, които има в работата и във връзка с работата, и, от друга страна, прибегва се не да се осигурят всички, които имат право да се осигурят, ами този кръг на осигуряване се ограничава. И ние виждаме още в чл. 1 да се изключват например според поясненията на министерството в неговите мотиви ония, които са заети в домашна прислуга — слуги, слугини и пр., ние виждаме, че не се осигуряват.

И. Вългелов: И кучетата ще осигурим.

Г. Димитров: Министерството не вижда нищо сериозно в този аргумент да приведе за изключването от осигуряване на тая категория, която не е малобройна, която расте и ще расте в бъдеще у нас. Ами това са момичета, жени, мъже, които работят в различни къщи, и тая късна

работа, забележете, е при условия, които тоже водят към заболявания, към осакатяване, към неработоспособност. За тях няма подобна осигуровка. Осигуровката собствено, която тоя законопроект предвижда, не се отнася и до този огромен брой от слуги и слугини, от служещи, значи, заети в домашна прислуга. Повтарям да кажа, че никакво основание няма за тяхното изключване и никакъв сериозен аргумент не можем да намерим в мотивите към законопроекта на самото министерство.

Изключват се тоже, на второ място, всички ония работници и служещи, които получават заплата по-голяма от 2400 лева. Запитайте се защо? Министерството не отговаря в своите мотиви и аз не намирам за възможно и г-н министърът, който внася законопроекта, да би могъл да аргументира едно подобно постановление в законопроекта, защо тези, които получават повече от 2400 лева, ще бъдат изключени от задължителното осигуряване.

Министър Ж. Бакалов: Един работник, който вече получава пет-шест хиляди лева, не се нуждае от осигуряване.

Г. Димитров: На първо място, имаме този факт, че една голяма част от работниците-техници, квалифицирани работници, това са лица, които получават над 2400 лева. Какво са 2400 лева сега, какво бяха те и преди войната? Ами всички тези машинисти, огняри, работници, специалисти и пр. ще бъдат изключени от задължителното осигуряване затуй, защото получават 200 лева на месец. На второ място, всички признавате сега, а и след войната ще има да стане едно пряко обезценяване на парите поради подбиване на валутата, за която твърде често виждаме тук г-н Ляпчев да говори с такава горещина, и, от друга страна, ще стане косвено подбиване чрез скъпостията на живота. Какво са 2400 лева не по своята номинална, а реална ценност? Очевидно е, че такъв един предел не може да съществува. Задължителното осигуряване трябва да засегне безусловно всички, които живеят като работници и служещи, чрез своя наемен труд, независимо от размера на своята годишна заплата, защото рядко ти би могла да стигне голям размер — установява се от науката и практиката и живота, че рядко тая заплата може да надмине необходимото за съществуването на

този квалифициран или на някой друг интелигент работник. Казва се, че тези, които получават 2400 лв., могат да се осигуряват, ако желаят. Ами какво значи то, г-н министре и г-да народни представители? То значи, че могат да се осигурят, но на своя собствена сметка, на свой риск, т. е. със свои средства. Туй ще бъде приложението на закона и другояче не може да бъде.

Министър Ж. Бакалов: (Възр а з я в а не щ о.)

Г. Димитров: Ако този, който пожелае да бъде осигурен и получава заплата по-голяма от 2400 лв., той няма ли може да бъде осигурен за сметка на господаря, за сметка на държавата, а за своя собствена сметка, на свои собствени вноски. Ето против кое ние се обявяваме. Ако това не е така, г-н министре, защо ви е това ограничеше?

Министър Ж. Бакалов: Защото могат да се осигурят като лица, които получават голяма заплата другаде, както щат. Те са чиновници, те са хора, които получават 15—20 лв. на ден, и защото, най-сетне, във всичките държави* законодателството е така. Във Франция е 2400 лв., в Германия — 2400 марки, ние ще отиваме да надминаваме тия капиталистически държави, където работничеството е извоювало много повече права. Може ли такова нещо? Това не е сериозно.

Г. Димитров: Този предел, който е поставен в законодателството на други страни, е много неудобен и срещу него са се опълчвали най-решително заинтересовани работнически кръгове и на някои места вече е премахнат, а на други места се повдига сè повече и повече. Независимо от това, дори ако би се турил някой предел, той трябва да се съобразява с действителното положение на нещата. Писмата лева заплата сега е нищо, като вземете предвид бедността на живота.

В. Каракашев: Законът не се прави само сега.

Г. Димитров: И след войната дълго време ще бъде така. Следователно този предел трябва да бъде повдигнат и аз считам, че най-малко, що се касае за работничеството, осигуряването трябва да бъде независимо от заплатата, която се получава.

* Думата е пропусната в стенографския протокол. (Рсд.)

Но идете по-нататък, г-да народни представители: законопроектът изключва всички тия работници и служещи на държавата, които участвуват в пенсионните фондове. И, разбира се, би ни се казало: «Много естествено е, че щом получават една осигуровка, няма защо задължително да бъдат пак осигурявани.» Но аз питам, защо? Какво представляват гражданският и военният пенсионни фондове? Това са частни фондове, това е частна осигуровка. Държавата нищо не внася с изключение на онези субсидии, които ги дава по вина на големите пенсионери, участвуващи в този фонд. Държавата не осигурява своите чиновници, служещи и работници за в случай на болест, злополука, инвалидност, старост; те сами със своите вноски се добират до известна малка пенсия и, забележете, огромният брой от държавните служители, 90 и няколко процента, са работници и служещи, които трябва да бъдат не членове, да участвуват не в пенсионните фондове, а да бъдат задължително осигурени от държавата и да не внасят никакви осигуровки, а дотогава, докогато им се вземат удържките за пенсионния фонд, държавата не може да се задължи да ги осигури тъй, както ще осигури всички други свои работници и служещи. Тъй щото извън участието в пенсионния фонд, като служещ на държавата, последната трябва да ги осигури по този закон тоже. Голяма част от тези хора не могат да се ползват от пенсионния фонд, защото не стигат 15—20-годишна служба, понеже ги уволняват, те са принудени да напуснат работата и удържките им пропадат, без да получат каквато и да е пенсия. По този закон биха получили пенсия независимо от годините, които са на работа. Тая осигуровка следователно, която държавата ще въведе задължително за всички работници и служещи в частните предприятия, трябва да я разшири непременно и тя да засегне нейните собствени служещи, работници и чиновници независимо от пенсионните фондове, които сами трябва да претърпят по-нататък един реорганизация и да се поставят на принципите на осигуровката, а не тъй, както са сега.

Но законопроектът, г-да народни представители, засяга тоже и една друга категория, която е по своето материално и социално положение много по-близо до жишу-

ните чрез наемен труд — това са дребните занаятчии, земеделци и търговци, които работят самостоятелно и които чрез своя собствен труд се поддържат. Такива дребни работници, дюкянджии, кърпачи и пр. вие виждате във всички малки и големи градове. Такива са голяма част от дребните земеделци в селата, такива са също дребните търговци. Защо се изключват тези самостоятелни работници, неексплоатиращи чуждия труд и някои работници? Защо те да не бъдат осигурени? Така тази осигуровка да не се разшири и да добие малко по-широк социален характер, за да отиде по-нататък до една обща социална осигуровка, която се налага от условията в днешното капиталистическо общество? Тая категория, която не е малобройна и която живее често много по-малко от някои наемни работници, не може да бъде лишена от осигуровка и няма никакво основание, няма никакви сериозни аргументи, които би могли да бъдат приведени против една подобна осигуровка в случай на болест, инвалидност, старост и злополука. Всички тези хора са изложени при същите условия на работа — на осакатяване, на заболяване и преждевременно остаряване и пр. Вие виждате, г-да народни представители, че що се касае до кръга на осигуровката, до категориите, които този законопроект засяга с осигуровката, изключват се доста важни категории, които би трябвало безусловно да бъдат включени, и аз казвам и подчертавам, че извън другите, които живеят чрез наемен труд, трябва да бъдат безусловно включени и всички тези занаятчии, земеделци, търговци, самостоятелни работници, които живеят самостоятелно, без да експлоатират чужди труд, и които имат годишен доход повече от 5000 лева. Всички тези хора, които не изкарват доход, необходим за сносно преживяване, трябва да бъдат осигурени за всичките дни, когато те са лишени от работоспособност, следователно от средство за издръжка.

Но в чл. 1, с който министерството си запазва правото само да ограничава, да намалява даже този кръг на осигуряване, се казва изрично: (Ч е т е.)

«Управлението на фондовете — респективно, както ще видите, министерството — въз основа мнението на Царховния съвет на труда и работническите осигуровки»⁸⁵

може да намалява или увеличава според нуждата както кръга на осигуряването, така и неговите размери и средства.»*

По тая забележка министерството си присвоява правото при съществуването на такъв един закон да осигурява и този кръг на осигуряване по закона сега — един извънредно голям недостатък, против който ние тоже решително се обявяваме.

На второ място, осигуровките засягат само случаите на злополука и болест. Въпреки обстоятелството, че още в 1905 г. държавата е поела задължение в чл. 48 от Закона за насърчение местната индустрия осигуровката да бъде за злополука, за инвалидност, за старост и за смърт, тринадесет години по-късно днес министерството ни внася един законопроект, който се отнася само до осигуровката за случай на злополука и на болест — няма инвалидност, няма старост, няма фактически и застраховка за смърт. Но това, което е характерно, г-да народни представители, е, че не всички случаи на злополука и болест се засягат от законопроекта. Например, ако се случи едно осакатяване във фабрика, във работилницата, във железницата, осакатяване например при отиване на работа, при връщане от работа, при пътуване макар по работа на самото предприятие, работникът няма да получи никаква осигуровка, защото е казано:

«Злополука» е всяка телесна повреда или болест на работещия, която е станала вследствие извършваната от него работа и му е причинила каквато и да било неспособност или смърт.»

Вследствие на извършената работа, по време на процеса на работата в самото предприятие тъй също стриктно би се тълкувало това разпореждане на закона утре, когато почне да се прилага. Имаме други случаи на злополука, които са тоже много чести и които няма да бъдат засегнати от закона. Няма да има нито осигуровка, няма да има нито помощ, нито пенсия за този, който би пострадал в други случаи. Не се предвижда осигуровка и за случаи, когато злополуката би станала извън работата, което не е рядко, когато работникът не през време на

* Стенографски дневници, XVII ОНС, IV РС, 75 з., 4 април 1918 г., с. 1561. (Ред.)

работата и не при самото предприятие, а вън от неговия район някъде би пострадал от злополука. И той ще страда и ще тегли същите последствия, както и семейството му. Има един най-нов случай напоследък във фабриката при завода «Плакалница», дето един работник, след като бил освободен два-три часа, е тръгнал към селото и е бил прегачен от трена. Този човск, ако беше гласуван този закон, щеше да получи нито помощ за лекуване, нито пенсия за неспособност. Не се обгръщат, както виждате, и всички случаи на злополука. Лекуването законопроекът предвижда да става за сметка на фонда само за срок от 26 седмици; като изтекат тези 26 седмици, болният, който не е оздравял, се изхвърля на улицата без всякакво по-нататъшно подпомагане и без пенсиониране.

Бременните жени и родилките според законопроекта ще получават, ако те 16 седмици са участвували във фонда, през един срок от 8 седмици половината на своята пенсията — една помощ извънредно недостатъчна, като се има предвид важността, за която се отнася. Достатъчно е, да има народни представители, да се погледне статистиката, която има за смъртността на кърмачетата, на децата до 1 година, за да се види колко е голям този процент в България. В Англия например е 12% от живородените, в Шотландия — 11%, в Дания — 10%, в Норвегия — 6,2%, а в България — 19,2%, и при една тенденция във всички други страни, включително Германия, Италия, Франция и Англия, на спадане на тая смъртност, а у нас на постоянно покачване, увеличение, прогресивно нарастване на тая смъртност на децата. Ами това не се ли дължи до голяма степен на положението, в което се намират бременните жени, родилките след раждането, майките, които кърмат децата през първите месеци? Очевидно е. Знае се какво влияние оказва това положение на работничките-бременни майки. Очевидно е, че тази помощ би трябвало значително да се увеличи, на първо място, да се обезпечи пенсията надница на работещата жена и, на второ място, да бъде в един срок от 16 седмици, 8 преди раждането, а още през време на бременността, и 8 след раждането, и след това да бъде прибавена специална помощ в течение на 3 месеца от половината заплата поне за кърменето на кърмачетата.

По-нататък в законопроекта не се предвижда задължително лекуване на членовете от семействата на осигурените работници. Следователно една голяма част от всички тия членове, които не са на работа непосредствено, които не работят в различни предприятия, в случай на болест и други подобни нещастни случаи няма да могат да бъдат лекувани за сметка на фонда, нещо, което е въведено във всички други страни, дето е задължително и лекуването на членовете на семейството по същите съображения, по които са осигурени самите работници и служещи.

Паричните помощи, които се предвиждат в случай на злополука и болест, както и пенсиите, след като се констатира една неработоспособност, са крайно недостатъчни. Например при лекуването на пострадалия от злополука и болест се предвижда да се дава $\frac{3}{4}$ от неговата надница, и то само за работните дни. За да бъде тази помощ така малка, недостатъчна, министерството се позовава на туй обстоятелство, което се намира в мотивите към законопроекта, именно, че ако би се дала една по-голяма помощ, например цялата заплата на работещия, това сигурно ще насърчи несправедливостта, невниманието на работниците и тяхната неосторожност при работата. Вместо да се осигури във всички случаи на боледуване и злополука, във всички случаи, когато работникът няма да бъде способен за работа, с цялата негова заплата, за да може да издържа себе си и семейството си тъй, както, когато е работил, то ние виждаме, че през време на боледуването, когато ще има нужда от големи средства, когато ще има нужда от специални грижи, той ще получава заплата по-малка от тази, която получава, когато е здрав и когато е на работа. И това се оправдава с обстоятелството, че би се насърчило просто невниманието и неосторожността на работниците, нещо, което е абсолютно невярно и навсякъде е опровергано. Размерът на пенсиите е 360 лв. годишно, или 30 лв. месечно. Тогава, когато работникът изгуби двата си крака или двете си ръце, или двете си очи, при пълно осакатяване, той ще получава пенсия, равна на пълния размер на неговата заплата най-малко 360 лв. и най-много 2400 лв. Във всички случаи, когато не се нуждае от чужда помощ, получава $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$ заплата,

и наследниците му известен процент от това, което е изработил, докато е бил здрав и жив. Работниците прочее по този законопроект не се осигуряват да получават при всички тия случаи, когато би останали неработоспособни, пълната заплата, която са могли да изкарват по-рано, а им се дава една малка част. Тъкмо в най-нещастното време, когато трябва да имат повече средства за издръжка на разклатеното си здраве, тогава ще получават във форма на пенсия много по-малко от това, което са могли да изкарат, докато са били работоспособни. В законопроекта се доуца недаването помощ и пенсия на онези работници и служещи, които биха си причинили умишлено злополука, които умишлено биха се осакатили, а също така и на ония, които умишлено биха си причинили болест, било вследствие на пиянство или други пороци. Г-да народни представители! Аз питам: кой би могъл да посочи един случай, когато работникът сам би се хвърлил под колелата на машината и сам би си причинил злополука, осакатяване? Ако би се допуснал някой подобен случай, тогава трябва да се предположи, че условията, при които този работник работи, са толкова ужасни, са толкова непоносими, че той предпочита да умре, отколкото да живее. Ако дотам е докарана работата, рискът и за подобна злополука трябва да понесе не този, който ще си причини злополука, и неговото семейство, а онзи, който е причина за подобни ужасни непоносими условия. Не може да се изоставят очевидно и тия случаи без пенсия, без осигуряване. И самото предвиждане на умишленост при заболяване и осакатяване е просто един скандал и трябва да се премахне безусловно. Ами то е социална осигуровка, то е задължителна държавна осигуровка на хора в случай на нещастие и всички тия болести трябва да се лекуват. Може ли една такава голяма категория хора, които винаги могат да бъдат обвинени, че умишлено са си причинили болест или осакатяване, да бъдат лишени от пенсия?

Министър Ж. Бакалов: Не е за обвинение.

Г. Димитров: Тъй ако би останал законопроектът, сигурно е, че управлението на фонда, което ще има грижата и внушението да ограничава все повече и повече връгта на ползващите се от фонда с помощи и пенсии,

ще намира известни основания за умишленост при заболяване и осакатяване и ще лишава от помощ и пенсия голяма част от тия лица, които се следва да бъдат подпомогнати. Не може законопроектът да допуска умишлено осакатяване и заболяване през време на работа, не може да се прави аналогия, както някои биха направили, с това, което става на фронта, дето някои, страхувайки се да не бъдат убити, си позволяват да се самонараняват. Положението на работника не е такова. Той желае да работи, за да поддържа себе си и своето семейство, и не може да има подобни случаи, когато той умишлено би накърнил здравето си и би осакатил себе си, та да се предвижда подобно постановление в законопроекта и да бъде то един извор на злоупотреби при даване на помощи и пенсии на осигурените работници и служещи.

Както казах, г-да народни представители, законопроектът не предвижда осигуровка за инвалидност и старост, осигуровка, необходимостта на която е призната от държавата у нас, както вече посочих, в 1905 г. при Закона за насърчение на местната индустрия и при Закона за женския и детския труд — 13 години по-рано. Днес колко късно и колко непълно се изпълва едно задължение, което е от преди 13 години! Като няма осигуряване в случай на инвалидност и старост, ще излезе, че всички тия, които, след като боледуват 26 седмици и се лекуват на средства на фонда, не оздравеят, ще бъдат изхвърлени на улицата и никой по-нататък няма да се грижи за тяхната съдба, те стават инвалиди, неспособни за работа, не могат да изкарват своята прехрана и няма да получават нищо от държавата, от фонда, от никого. Това ще бъде грамадна маса хора, които ще останат просто изхвърлени на улицата, просяци, които и сега виждаме как пълният коридорите на общинското управление да искат известна помощ всяка събота и всеки определен ден, когато там се раздават известни малки суми на бедните. Със самото учредяване на пенсионните фондове у нас навремето още държавата е признала необходимостта от едно подобно осигуряване в случай на инвалидност и старост, а във всички други страни: и в Австрия, и в Германия, и във Франция, и в Англия, и другаде тази осигуровка е въведена отдавна, защото се признава, че работниците

и служещите трябва да бъдат обезпечени за дните на своята инвалидност и за годините на своята старост, когато не ще могат да работят и да изкарват чрез труд и поддръжката на своето семейство. В някои страни като Нова Зеландия, Виктория, Нови Южни Валис* е въведена осигуровка за инвалидност и старост за всички, които или малко 25 години са преживели в тия страни и нямат повече доход от 1300 лв.; те получават по право, след като се констатира тяхната инвалидност или се признаят за стари, една пенсия минимум от 450 лв. годишно. На какво основание прочее може да отхвърли нашата държава, правителството, Народното събрание осигуровката на българските работници и служещи за случай на инвалидност и старост? В мотивите на законопроекта министерството ни казва, че осигуряването в случай на добити поради изтощение инвалидност и за старост се изоставя за едно близко бъдеще, а по-нататък тоже се казва, че ако болният не оздравее в 26 седмици, той трябва да се приисли към третия вид застраховка — тази за случай на инвалидност. Защо е това отлагане за близко бъдеще, за неопределено бъдеще, което може да не бъде по-кратко от 13 години, които минаха от 1905 г., когато държавата е посила задължението да въведе осигуровката в случай на инвалидност и старост? Де е аргументът за такова отлагане? В мотивите, които инак са доста подробни, министерството не привежда никакъв аргумент, за да покаже необходимостта да се изостави за неопределено близко бъдеще осигуровката за старост и инвалидност.

По-нататък, няма осигуровка и за безработица тоже. И няма, г-да народни представители, тази осигуровка още не защото не е необходима за развитието на самото производство на страната, не защото не се налага от условията на нашата страна, ами защото, както и за другите ограничения в осигуровките, не е в сметка, в интерес на капиталистическата класа в нашата страна, изразител и представител на която е днешното правителство. Ние четем и мотивите към законопроекта по осигуровката в случай на безработица: (Ч е т е.)

„Осигуряването срещу безработица също трябва да

* Уелс. (Ред.)

бъде въведено у нас, когато условията повече назреят.»*

Кога обаче условията повече ще назреят, кога министерството ще счита, че условията са назрели, когато имаме този факт, който се спомена, че в края на 1914 г. поради кризата, която настъпи, имаме 25 хиляди души безработни, изхвърлени на улицата, нуждаещи се от помощ, гладувачи хора; когато имаме другия факт, че след войната поради масовото пролетаризиране на много дребни стопани те ще нахлуят в градовете и поради невъзможността да намерят работа в индустрията, защото тя не може да бъде веднага развита, ще имаме една грамадна резервна армия от хора безработни, които ще желаят да работят, но не ще могат да намерят работа? Защо счита министерството, че условията са още неназрели достатъчно, че трябва повече да назреят? Кога повече ще назреят, ако не в момент, когато имате, от една страна, едно население, което масово се пролетаризира, когато пропадат маса съществувания и се увеличава кадърът на тия, които живеят чрез наемен труд, а, от друга страна, нямате развита индустрия да погълне всички в работи и мнозина ще стоят на улицата, ще гладуват и ще се израждат? Ето защо трябва да бъде обезпечено тяхното съществуване. Няма по-страшен бич за работниците, г-да народни представители, от безработицата, защото безработицата означава липса на надница, липсата на надница означава липса на средства за издръжка на себе си и на семейството си. То е глад, то е мизерия. И важното е, че този бич не щади никоя категория на работническата класа във всички страни и у нас, някъде повече, някъде по-малко. Но най-тежка, най-продължителна, най-разорителна е безработицата в назадналите страни, където експлоатацията на работническия труд не е ограничена със закони, както у нас, и където, от друга страна, имаме слаба индустрия, която не може да погълща веднага всичко това, което се пролетаризира. В тия страни безработицата най-много жертви обира. И пита се: защо сега, когато се туря основа на задължителното осигуряване от страна на държавата на работниците и служащите, да не се предвиди осигуровка за едно

* Стенографски дневници, XVII ОНС, IV РС, 75 з., 4 април 1918 г., с. 1560. (Рсд.)

подобно бедствие, което често и масово засяга работниците в нашата страна и което ще ги засяга утре и вдругиден се повече и повече? Вие си спомнете, г-да народни представители, че още в 1848 г. във Франция френското революционно правителство със специален декрет признава правото на работа за всеки французки гражданин⁸⁶. Опитаха се да прокарат и в Конституцията като основно положение, че държавата се задължава да осигури работа на всеки гражданин на Франция. Ние знаем от науката и опита, че правото на работа е безсмислица в днешното капиталистическо общество, че то не може да се осигури, че държавата и да иска не може да осигури работа за всички членове на обществото при съществуващата капиталистическа система, която създава една резервна безработна армия. Оттук какво следва? Следва задължителното осигуряване в случай на безработица. Когато държавата не може да осигури хляба на бащата-работник и на семейството му, тя е длъжна да го обезпечи с надницата, която той би получавал, ако работеше. И това има неимоверно голямо значение и за стопанското развитие, и за материалната и духовна култура на страната. Всички тия сили биха били запазени и биха могли да бъдат употребени в работа и не биха отишли в лагера на пауперизма, на лумпенпролетариата и на всички ония отбросъци, във да се каже, в днешното общество. Това биха били силни работоспособни, които биха създали ценности, а не биха се преобърнали в паразитни същества. Министерството, както виждате, намира, че условията не са на зрялост, че тепърва трябва да се почака повече да назреят, ако остане на него, ако българската работническа класа не бъде в състояние сама да поеме в ръцете си това и да го наложи, сигурно ще има да чакаме десетки години, до да «назреят» тия условия, да бъде създадена една осигуровка за безработица.

Но, г-да народни представители, законопроектът извън всичко това има други големи недостатъци. Такъв един от тях недостатък е въпросът за разноските по осигуряването, за издръжката на осигуряването. Министерството правилно възприема принципа, че разноските по осигуряването на работниците и служещите в случай на злополука трябва да паднат всецяло на господарите, на

работодателите, както то ги нарича, колективно разпределени тия разноски, тия тежести, съразмерно с риска, който има във всяко производство, и съответно с числото на работниците, съответно с работническите надници и пр. Това е свършено правилно, това е един принцип, отдавна прокаран в другите законодателства за осигуровките. Но по-нататък, при осигуровките в случай на болест, веднага министерството слага разноските — както то казва — върху трите еднакво заинтересовани фактора: работодателят, държавата и работниците, като внасят по равна част във фонда. Но, г-да народни представители, преди всичко никак не са еднакво отговорни и заинтересовани всички тия три фактора, както се казва в мотивите, за да понесат еднакви части от разноските по тия застраховки. На второ място, ясно е, че всяко внасяне на вноски от страна на работниците е отнемане от залька, от необходимото за съществуване на работника и неговото семейство; то значи да посегнем върху оня минимум от средства, необходими за издръжката на работника, за да получи застраховка в случай на болест. Рискът в случай на болест, разноските за осигуряването в случай на болест очевидно трябва да легнат върху господарите и държавата. Собствено правилото е всички тия осигуровки в случай на злополука, болест, инвалидност, старост и безработица да легнат върху капиталистическата печалба; този, който извлича облаги чрез експлоатация на работническия труд, той да понесе риска; непосредствено да легне рискът върху капиталиста тогава, когато се отнася до злополука и болест, върху капиталиста и държавата — тогава, когато се отнася за инвалидност и старост, и върху държавата — когато се отнася за безработица, върху държавата тоже — когато се отнася за осигуряване на ония дребни стопани, които сами работят и които следователно трябва да бъдат осигурени за сметка на държавата. И държавата би могла и би трябвало да направи това чрез прогресивно облагане на капиталите, на доходите от тях и на наследствата и по този начин да събере тия суми, които са необходими за издръжката на работническите застраховки. Във всеки случай един основен принцип, който трябва да бъде прокаран още при създаването на работническите застраховки у нас, е: никакви вноски за осигуряване не могат да се

получават от работниците, да се вземат от работническите надници; всичко трябва да се понесе от капиталистическата печалба, всичко трябва да се понесе от капиталистическата класа, която печели, която извлича облаги и богатства, създадени от работниците и служещите.

Друг недостатък на законопроекта е, че управлението на фонда за осигуровките е изключително в ръцете на министерството. Излиза, че работниците ще внасят вноски, ще дават 1% от своята надница за осигуровка в случай на болест, няма обаче да участвуват в управлението на фонда; това става чисто бюрократическа работа, то е работа на чиновниците при министерството, те ще управляват фонда, както намират за добре. Това, г-да народни представители, в никоя страна, в никое законодателство за работническите застраховки не съществува. Напротив, в Германия, Австрия, Унгария и други страни съответно с процента на вноските работниците имат $\frac{2}{3}$ представители, а господарите — само $\frac{1}{3}$, и затова управлението на тия осигуровки в Германия и Австро-Унгария е в ръцете на работниците; фактически те управляват. Нашата държава, след като едва сега, толкова късно се е сетила да пристъпи към създаване на работнически осигуровки, елиминира, изхвърля, изоставя, прави невъзможно всяко участие на заинтересованите работници в управлението на фонда. Между това, г-да народни представители, правилото в случая е: управлението на работническите застраховки да бъде в ръцете на самите работнически организации; те са заинтересовани да се приложи и усъвършенствува осигуровката до нейните възможни крайни размери при днешните условия и в този стремеж те биха направили максималното за запазване здравето, силата и работоспособността на своята класа. Организацията на работническата класа са дали доказателство в другите страни и у нас, че те биха могли според нуждите, духа и целите на осигуровките да управляват фонда за тия осигуровки. Всяко участие и намеса на бюрокрацията, която е обикновено консервативна, която е крайно ограничена, която е крайно егоистична, която действа по внушение от горе, която не е никога независима, всяко нейно участие в управлението на фонда за работническите осигуровки е пакостно от гледището на самите осигурени

и от гледище на самите работнически застраховки, защото тогава именно заинтересованите господари, които биха искали да стеснят кръга на осигуровките, да ги ограничат до минимум, биха имали всичката възможност чрез управлението на фонда за работническите застраховки да направят това. Ние настояваме управлението на фонда за осигуровките да бъде в собствените ръце на работниците. Министерството, държавата да си запазят правото на надзор в това отношение в рамките на закона за работническите застраховки, който ще бъде създаден; нищо повече да не може да върши Министерството на труда и никаква по-голяма намеса да не може да има държавата при създаването и при управлението на тия работнически застраховки.

За да не продължавам много, г-да народни представители, трябва да резюмирам. Ние считаме, че законопроектът, тъй както е внесен, като поставя едно добро начало, представя от себе си само един малък, незначителен компромис спрямо нуждите на работническата класа от задължителна държавна осигуровка и че този законопроект трябва да претърпи значително разширение, изменение и допълнение, като за основа се вземе: първо, съгласно предложенията, които нашата парламентарна група ще направи по съответните членове, да бъдат осигурени всички живущи чрез наеман труд работници и служещи, независимо от това кому и къде те работят; да бъдат осигурени всички самостоятелно работещи дребни занаятчии, земледелци и търговци, които не получават повече от 5000 лв. доход и които не експлоатират чужди работнически труд; да се осигури на всички осигурени във всички случаи на неработоспособност цялата им надница, цялата им заплата, която те като здрави са могли да изкарват, и в размер на тая цяла заплата да бъде пенсията, която техните вдовици и сираци в случай на смърт биха получили; застраховките да бъдат не само за в случай на злополука и болест, но и за инвалидност, старост и безработица — всичките видове случаи на временна или постоянна неработоспособност; разноските да легнат изключително върху капиталистическата печалба: непосредствено върху самите работодатели в едните случаи, които посочих, и върху работодателите и държавата заедно — в другите

случаи, а само върху държавата — в третите случаи, никакви вноски обаче от страна на работническите организации; управлението на фонда за работническите застраховки да бъде в ръцете на работническите организации, а министерството и държавата да упражняват само надзор. . .

Министър Д. Петков: Стига, бе джанъм, защото има и други да говорят. Ако мислите по такъв начин да говорите, няма да мине законопроектът.

Г. Димитров: . . . законът да влезе в сила не тъй, както се предвижда в законопроекта — шест месеца след публикуването му в «Държавен вестник», ами три месеца след публикуването му, защото, г-да народни представители, времето от три месеца, което се иска за предварително учредяване на осигуровките, е недостатъчно и като се има предвид, че тези осигуровки трябваше отдавна да бъдат въведени, няма никакъв смисъл и основание да бъде продължен срокът и за прилагането на този закон, който ще бъде гласуван от Народното събрание. Възражението, че чиновниците в министерството са малко, персоналът е недостатъчен, за да се направи това, което е нужно за предварителна подготовка, не търпи никаква критика, защото, г-да народни представители, тази пречка може веднага да бъде премахната, щом като министерството би поинскало по съответния път тези лица, които са необходими за работата. Както се освободиха от редовете на армията една голяма маса други чиновници и служещи по цели най-различни, за шпионски и други служби в България и в цялата страна, които съставляват от себе си една армия, така също биха могли да бъдат освободени още десетки лица, които трябва да работят в министерството за предварителна подготовка по прилагането на този закон.

Но преди да завърша, г-да народни представители, моля ви искам да обърна внимание още върху това обстоятелство, че осигуряването, което би се въвело, трябва да бъде предшествувано и съпроводено от една широка и ефективна законодателна защита на работническия труд. В тази посока е направено уж нещо у нас; то е Законът за защитената и безопасността на труда⁸⁷. И тук имаме едно недостатъчност за този факт във всички страни, че бур-

жоазната класа е много по-наклонна, когато вижда, че вече трябва да се направи нещо в тази област на работническото законодателство, по закон да урежда осигуровки на работниците предимно със средства от техните собствени надници, отколкото да въведе закони в защита на труда, закони, които биха осигурили здравето, силата и работоспособността на работниците, които биха ги предпазили от осакатяване, от болест, от преждевременно остаряване, от смърт, защото всички тия законодателни мерки ограничават експлоатацията, която се извършва над работническия труд, намаляват капиталистическата печалба. Капиталистите особено са по-наклонни да дадат например, както в случая, един закон за осигуровка в случай на болест и злополука, отколкото да приложат Закона за хигиената и безопасността на труда. Да се приложи този закон, да бъде той разширен и усъвършенствуван, както диктуват интересите на работническата класа в нашата страна, то би значило да се намали печалбата на капиталистите в България. Ето от кое те бягат. Ето защото те бързат — и тук министерството се проявява добре в тяхна услуга — бързат даже с тоя закон да хвърлят прах в очите на работническата класа и да кажат: «Ние правим доста нещо за осигуряване работниците и служещите; няма защо вие много да искате прилагане на Закона за хигиената и безопасността на труда — той е неприложим.» Ето на, министерството на всички настоявания и постоянни протести на работническите синдикати в България отговаря, че законът е неприложим, и нищо не се прави за неговото прилагане. В бюджета се предвидяха суми за 30 работнически инспектори, но до днес нищо не направи министерството в тая посока; то счита, че законът е неприложим. Там има цял ред постановления за празничната почивка, за бременни и родилки и пр. и пр., които до известна степен биха намалили заболяванията и осакатяванията — работи, за които е необходим Законът за застраховките⁸⁸, — обаче законът не се прилага не защото условията, войната налага това, а защото интересът на капиталистическата класа диктува този закон да остане само черно на бяло, без да бъде той фактически приложен. Когато, г-да народни представители, ние искаме да бъде разширена тази осигуровка, която се създава с

настоящия законопроект, и този законопроект да стане закон за една пълна, за една всеотпадна осигуровка на работниците в случай на злополука, болест, инвалидност, старост и безработица, ние в същото време настояваме енергично да бъде приложен Законът за хигиената и безопасността на труда, да бъдат назначени тези инспектори, да бъдат взети всички предупредителни мерки в индустрията, търговията, занаятите, земледелието и във всички области на труда, които биха предотвратили или намалили и злополуките, и болестите, и всички други нещастия и бедствия, на които е изложена работническата класа.

От името на работническата класа, която ние представляваме в този парламент, ние трябва да заявим, че този закон, тъй както е внесен от правителството в Народното събрание, няма да задоволи работниците на фронта, нито вътре в страната. . .

Министър Д. Петков: Да го оттеглим тогава.

Г. Димитров: . . . че този законопроект е едно начало само, което ще трябва да се развие, което ще трябва да се разшири, да се направи тъй, както е необходимо за нуждите на тази работническа маса, която се осигурява. И въобще неуместно е, г-да народни представители, туй заплашване с оттегляне на законопроекта. Те са несериозни подматания, защото Народното събрание би трябвало да законодателствува не под влиянието на заплашвания, които биха направили отделни министри, че ще оттеглят законопроекта, ако това или онова се иска, но да законодателствува с оглед на действителните нужди, които налагат даден закон, да изхожда в случая от нуждите на тези, които ще бъдат осигурени. Аз посочих кои са тези нужди; върху тях не може да има спор; то е установено в теорията и практиката и никакви сериозни възражения, подобни на тези, не могат да се правят от министерската маса против това, което иска нашата парламентарна група. Но, добре, какво е туй заплашване тогава, че «ще оттеглим законопроекта, ако говорите много, ако искате много, ако туй, ако онуй»? (Възражение от десницата на десния център.) Ние считаме, че осигуровките на работниците са необходимост за работническото, за работническата класа в нашата страна, те са необходими

за правилното развитие на производството в нашата страна, за стопанския живот на страната, за бъдещето на страната, за бъдещето на нацията. Тези осигуровки трябва да бъдат пълни и правилно организирани. И когато правителството се явява с такъв един законопроект, ние, представителите на работниците, можем и сме длъжни да му кажем, че това е хвърляне само прах в очите на работниците, очакващи отдавна да получат една пълна, една сериозна държавна осигуровка. Работническата класа не се нуждае от демагогски замашки на правителство и Народно събрание, г-да народни представители. Тя иска една законодателна защита, тя има право да иска това, защото то е нейно собствено дело; тя създава със своя труд, със своите сили тия богатства на страната, от които ние имаме много банки — «Обединение», «Съединение» и пр. и пр. Е, добре, тази класа има право да иска да бъде обезпечена във всички случаи на неработоспособност и нещастие и най-малко може да се прави ней възражение, че тя искала много, че говорила много по един въпрос, който нея непосредствено засяга и интересува. Но нас не ни учудва това поведение на правителството, респективно на министъра на труда, защото знаем историята на тези работнически закони и в други страни. Ами още в 1883 г., когато Бисмарк внесе първия закон за осигуровка в Германия, той го мотивира между другото така: политиката на социалните реформи има за цел да отхрани в безимотните класи, които са най-многобройната част от населението, убеждение, че държавата е не само необходима, но и благотворителна институция, и да се привържат към нея. Това е то. Това ръководеше Бисмарк тогава, това ръководеше и другите правителства в Австрия и Унгария и в другите страни, дето предвидяха работническите застраховки. Когато видяха, че се издига една нова вълна, вълната на работническата класа, когато видяха, че има голям натиск от долу, тогава именно се помъчиха по този път да намалят недоволствата на масите и да привържат тези недоволни работнически маси към държавата. Защото, помни се, че едно време в Германия Бисмарк искаше да унищожи социалдемократите с един закон против социалистите⁸⁹ — от една страна, в една си ръка държеше меч, а, от друга страна, подхвърляше

мхарчета. Ако от това законодателство по-нататък излезе нещо по-сериозно, то се дължи на големите борби на германския пролетариат, нещо, което на следующата година в Райхстага Бисмарк беше принуден да признае, че ако не биха били социалдемократите, от които мнозина се страхуват, не биха станали и сегашните скромни успехи в областта на социалното законодателство. Но днес се намираме, г-да народни представители, в едно вече поразително време от 1883 и 1884 г., когато Бисмарк правеше тези работи. Днес настъпват вече други времена, днес отиваме към времена на по-дълбоки промени, отколкото са дребните законопроекти, за една или друга осигуровка, нещо, за което и правителство, и Народно събрание не могат да не държат сметка. Ние днес и в нашата страна, както и в другите страни отиваме вече към борба не само да се създаде един закон за държавна осигуровка в случай на злополука, старост, инвалидност и болест, но отиваме много по-далеч: да се избави човечеството от тези бедствия, които създава капитализмът, които създава цялата капиталистическа система, което и у нас е неизбежна консеквенция*, което става в целия свят. Е, добре, в този момент, в този период на коренни дълбоки промени в обществото нашият министър на търговията мисли, че е направил голямо чудо, като внесе законопроект за осигуровка на труда, и се прави похвала, че министър Бакалов е изпълнил своето обещание.

Министър Ж. Бакалов: Вие искате да правите ефект срещу си.

Г. Димитров: Господа! Не комплимент, не похвала, а един страшен укор тежи върху буржоазната държава в България, както върху нейните предишни правителства, така и върху сегашното, които мислеха за всичко друго, които уредиха в законодателно отношение всички области на частните капиталистически отношения, които в един дълъг период досега имаха възможност да гласуват Закон за насърчение на местната индустрия, доста благоприятен за индустриалците, за да смъкнат чрез държавата от населението десетки милиона лева. . .

Министър Д. Петков: Защо не станете индустриалец?

* Консеквенция (лат.) — последствие, заключение. (Ред.)

Г. Димитров: . . . които направиха твърде много в тая посока за създаването на една имотна класа, които създадоха условия за нейното бързо забогатяване, какъвто златоносен дъжд представлява периодът на днешната война, без обаче тая буржоазна държава и тези правителства на България да направят това, което е най-много необходимо за икономическото и социално развитие на страната, за съхраняване силите, здравето, живота и бъдещето на многобройната част на българското население, на тези, които работят, които създават.

Министър Д. Петков: И земеделците.

Г. Димитров: И за тях, г-н Петков, и за тези, които работят на полето, които работят във фабриките, които работят навсякъде, вие нищо не направихте. Укор тежи твърде много върху вас.

Министър Д. Петков: Да осигурим всички селяни.

Г. Димитров: И тъкмо в този момент, когато искате по този начин по-скоро да заблудите, отколкото да направите нещо, тези, които са недоволни днес на фронта и тук, които искат по-радикални промени в тяхното положение, па и по-радикални промени в целия живот на страната, тъкмо в този момент, казвам, отговорът ще бъде друг. Ние ставаме изразители на този отговор и още отсега ние настоятелно искаме този законопроект да излезе от комисията и Народното събрание като законопроект, който осигурява всестранно работниците и служещите и да отговаря напълно в тази област на интересите и нуждите на работническата класа и на икономическото развитие на страната, а не да отговаря на една шепка капиталисти, които насърчавате, фаворизирате и на които давате възможност да забогатяват. Това го казвам в интереса на огромната част на българския народ, в интереса на народното стопанство, в интереса на икономическото развитие на страната, в интереса на бъдещето на нацията. Това е един национален въпрос, който трябва да бъде разрешен днес, а не да се хвърля в пълно физическо израждане една такава огромна маса от хора, които са оставени поради липса на една сериозна държавна застраховка да гинат.

Прочее ние настояваме законопроектът, като отиде в комисията, да бъде разширен, изменен, допълнен и усъвършенствуван в духа на предложенията, които социал-

демократическата парламентарна група прави, и да излезе един съвършен закон, който да представлява една пълна държавна и задължителна осигуровка на работниците в случай на злополука, болест, инвалидност, старост и безработица. (Ръкопляскане от крайната дивизиона.)

Стенографски дневници, XVII ОНС,
IV РС, 75 з., 4 април 1918 г.,
с. 1563—1570

Печата се по текста
на Стенографски дневници

НАШИТЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОСИГУРОВКИ

В своята реч по законопроекта за работническите осигуровки др. Г. Димитров разви и обоснова от страна на социалдемократическата парламентарна група следните предложения, които ще бъдат застъпени и в комисията и поставени на гласуване в камарата при второто четене на законопроекта*.

1. Всички работници и служещи в държавни, обществени и частни заведения и предприятия, както и заетите в домашната индустрия и домашната прислуга, се считат осигурени в случай на *злополука, болест, инвалидност, старост и безработица* при фонда за работническите осигуровки.

Работещите самостоятелно занаятчии, земледелци и търговци, които не експлоатират чужд труд, нямат доход по-голям от 4000 лв. годишно, се считат осигурени в случай на *злополука, болест, инвалидност и старост*.

2. Под думата «работници и служещи» се разбират всички наети за работа лица, без разлика на пол, възраст, народност и начин на заплащане, както и без да се гледа каква заплата получават.

«Злополука» е всяка телесна повреда на работещия, която е станала вследствие или по повод на извършваната работа, както и извън работата му и е причинила каквато и да било неработоспособност или смърт. Под «злополука» се разбират и всички професионални болести, които при-

* При второто четене на законопроекта на 6 април 1918 г. за гласуване са поставени само част от предложенията на Г. Димитров. Вж Стенографски дневници, XVII ОНС, IV РС, 77 з., с. 1600—1605. (Ред.)

чиняват каквато и да било неработоспособност или смърт.

«Болест» е всяко друго заболяване, което не е причинено от извършване служебните длъжности.

«Инвалидност» е неработоспособността, която се придобива вследствие на болест или изтощение и поради която работещият не може да заработи повече от половината на това, което заработват умствено и телесно здравите работници и служещи от същата професия.

«Старост» е времето след навършване 50-годишна възраст от страна на работещия.

«Безработица» се счита времето, прекарано без работа от работниците и служещите поради невъзможност да се намери работа.

3. В случай на злополука осигуреният работник или служещ се лекува за сметка на фонда за работническите осигуровки, докато оздравее. През време на лекуването осигуреният получава през всичкото време до оздравяването му цялата надница, която е имал в деня на злополуката, ако лекуването е домашно.

Когато пострадалият бъде лекуван на фондови средства в болницата или другаде, паричната помощ се дава на семейството му, но в размер на $\frac{3}{4}$ от надницата.

4. Ако след излекуването пострадалият от злополука работник или служещ остане неспособен за работа, той получава лична инвалидна пенсия в размер на:

а) Цялата му годишна заплата плюс една четвърт от нея, ако е останал съвсем неспособен за работа и има нужда от чуждо прислужване;

б) Цялата годишна заплата, ако е станал неспособен за работа, но няма нужда от чуждо прислужване;

в) $\frac{3}{4}$ от заплатата, ако е станал полуспособен за работа.

Пито една инвалидна пенсия не може да бъде по-малка от 1200 лева годишно.

5. Когато пострадалият от злополука почине преди или след пенсионирането му, неговите наследници получават от фонда за работническите осигуровки наследствена инвалидна пенсия, както следва:

а) вдовицата или неработоспособният вдовец — 50%;

б) децата по 25%: ако пък са останали пълни сираци — по 40%;

в) родителите на покойния или братята и сестрите му, ако са били издържани от него и ако той сам не е оставил жена и деца — по 30 %.

Размерът на наследствената инвалидна пенсия не може да надмине припадащата се пенсия на покойния, *нищо да бъде по-малка от 80% от нея.*

Освен пенсията *наследниците* получават и една сума за погребални разноски в размер *50 пъти надницата на покойния, но не по-малка от 200 лева.*

6. Личната инвалидна пенсия се отпуща от деня, в който е спряна заплатата или помощта на пострадалия, а наследствената — *от деня на смъртта, независимо от обстоятелството кога е поискана.*

7. Алинея б на чл. 15, която предвижда отнемане на пенсията, когато пенсионираният е лишен от граждански и политически права, *да се изхвърли.*

Алинея в да се измени така:

Когато пенсионерът е постъпил на държавна, окръжна или общинска служба, само ако заплатата му е по-голяма от 200 лева, се лишава от пенсия.

8. В случай на болест осигуреният работник или служещ се лекува за сметка на фонда за работническите осигуровки до оздравяването му.

През време на лекуването той получава парична помощ в размер на *цялата си заплата*; начиная от деня на заболяването, ако лекуването е в болница, санаториум или други подобни места на средства на фонда, паричната помощ се дава на семейството на заболелия, но в размер на $\frac{3}{4}$ от заплатата му.

9. Когато болният работник или служещ след лекуването не оздравее, той се пенсионира, като получава инвалидна пенсия в *същите размери* според степента на неработоспособността, както и при случаите на злополука, предвидени в чл. 9.

В случай на смърт наследниците получават извън сумата за погребални разноски още и наследствена инвалидна пенсия, както и в случаите, предвидени в чл. 11.

10. Алинея а на чл. 19, която предвижда отказване на парична помощ, когато заболяването е причинено умислено, *да се изхвърли.*

11. Алинея а на чл. 20, която предвижда прекъсва-

често на медицинската и парична помощ, когато заболялият работник или служещ не изпълнява предписанията или разпореденията на лекаря, да се изхвърли.

12. Бременните жени и родилките имат право на медицинска, акушерска и парична помощ в продължение на 16 седмици — 8 през време на бременността до раждането, а останалите 8 след него.

Паричната помощ е в размер на цялата заплата.

Родилките получават още и в продължение на три месеца след раждането парична помощ в размер на половината от заплатата си за кърмене.

13. В случаите на *инвалидност*, придобита по какъвто и да е начин; на оставане в *безработица* поради липса на работа; както и на *старост*, след навършени 50 години — работниците и служещите получават същите парични помощи и пенсии, предвидени за случаите на злополука и болест, определени в членове 9 и 11.

14. Разходите за осигуряване работниците и служещите в случай на злополука се разпределят между *работодателите* в зависимост от количеството на работниците и служещите им, от изплатените суми за надници и от степента на професионалния риск за разните производства.

Разходите за осигуряването при злополука, станали не вследствие и по повод на работата и без връзка с нея, падат в тежест по равно на *работодателите и държавата*.

Разходите за осигуряването на самостоятелни работещите занаятчии, земледелци и търговци в случай на злополука, както и в случай на болест, инвалидност и старост, са за сметка на *държавата*.

15. Разходите за осигуряването на работниците и служещите в случай на болест и инвалидност са за сметка на *работодателите и държавата*.

Разходите за осигуряването при случай на старост и безработица са за сметка на *държавата*.

Сумите, които държавата понася, се събират чрез прогресивно облагане на капиталите и имотите, доходите от тях и наследствата.

16. Осигурените могат да се обръщат за преглеждане и лекуване за сметка на фонда към лекарите, в които имат доверие.

Семействата на осигурените имат право да получават медицинска помощ за сметка на фонда.

17. Управлението на фонда за работническите осигуровки се поверява на *работническите организации*, които за всяко място избират свои местни комитети.

При прилагането на настоящия закон Министерството на търговията, промишлеността и труда, Отделение за труда, *има правото на надзор*.

18. Настоящият закон влиза в сила след *три* месеца от публикуването му в «Държавен вестник» вместо както е в законопроекта — след *шест* месеца.

В. «Работнически вестник»,
№ 253, 6 април 1918 г.

Печата се по текст
на в. «Работнически вестник»

ОБЩОДЕЛСКИЯТ СОЦИАЛИЗЪМ

I

Европейските социалпатриоти, както и нашите социалпатриоти, общоделците⁹⁰, поведоха вървящите след тях работници подир войнствената политика на буржоазията, и симосиндикалистите⁹¹ се наредиха в редовете на най-големите шовинисти. Всички те поддържат заедно с буржоазията, че всесветската война е отбранителна и освободителна за работническата класа, и като тъй работниците трябва да подкрепят националната си буржоазия и нея.

Социалпатриотите във Франция⁹² не само подкрепиха буржоазията с гласуване на военните кредити, но ѝ дадоха и най-добрите си представители за съветници.

«Л'Юманите», органът на френските социалпатриоти, се провиква:

«Не бива да се допусне, щото всички жертви да бъдат несправедливо, защото не сме съумели да устоим четвърт час по-дълго от другите.»*

Французките социалпатриоти искат война докрай, тоест, което иска и французката буржоазия. А на 8. X. 1917 г. на конгреса в Бордо след ръкоплясканията на французките социалпатриоти Компел Морел е заявявал:

«Трябва да се произнесем за един мир след победа, но който аз съм партизанин. . .»**

Ораторът предложил «да се гласува една резолюция, която да отхвърля всеки безрезервен мир и да приеме един

* Из «Работнически вестник», № 99, 5 септември 1917 г. (Ред.)

** Из «Работнически вестник», № 126, 10 октомври 1917 г. (Ред.)

победоносен мир». «Същата резолюция да обещае подкрепата на всяко правителство, което е решено да води една демократическа военна политика.»

По що се различава политиката на Клемансо от тази на французките социалпатриоти?

Американските социалимперялисти начело с Гомперс⁹³ агитират открито за войната, чрез която американските милиардери, които натрупаха планини от злато от принадлежащ работнически труд, смятат да турят ръка вече на цял свят.

Английските социалимперялисти⁹⁴ имаха до вчера своя заложник Хендерсън в кабинета на английските лордове, а и днес продължават да пеят заедно с английските всесветски владетели песента против германския милитаризъм, като същевременно го заместват с английски такъв. Същият Хендерсън упреква съглашенската буржоазия защо не е вземала мерки, за да попречи на Русия да прибегне към мир по следния начин:

«После съглашенските правителства трябваше да изпратят по-многобройни депутации от работници, които да влизат в сношение със Съвета (руския)⁹⁵. Най-добрите елементи от Съвета искат подобно на самите нас едно задължително привършване на войната, но те не са опитни и имат нужда от ръководство, особено от засилване на доверието в основанията, които карат съюзниците да продължат войната.»

Английските социалимперялисти са вече в състояние да дадат ум на буржоазията как да попречи и на руския народ да се добере до мира. Те искат народите да се самоизбиват дотогава, докогато войната се привърши задължително за съглашенската буржоазия. Те имат пълна вяра и в основанията ѝ. А те, както е известно от досега публикуваните тайни договори, са: завладяване на нови народни територии от съглашенската буржоазия.

Белгийските социалпатриоти⁹⁶ от рода на вандервелдовци и хюйсмансовци са станали най-интимните съветници на белгийската буржоазия начело с белгийския крал. Хюйсманс, секретарят на бившото Интернационално социалистическо бюро⁹⁷, се провиква:

«Трябва да се стараем да съгласяваме желанията на социалистите, които са готови да участвуват в конферен-

ини (стокхолмската)* с желанията на правителствата.»**

Значи да съгласявате желанията на работническата класа с тия на буржоазията, а последната е за войната докрай, до победа.

Германските социалисти⁹⁸ завлякоха официално германския пролетариат в лагера на германската буржоазия, на която и днес гласуват военни кредити за продължение войната докрай.

Германските социалпатриоти в своя орган «Интернационале Кореспонденц», като казваха, че не трябвало да се излагат големи надежди на предложението на большевиките за мир, за свършване на войната, заключават:

«. . . тя ще се реши не чрез отстъпчивост на Съглашението към мисълта за мир, а колкото и болезнено да бъде това поради продължаване избиването на народите, включително със силата на оръжието». . . «очакваме с най-голяма надежда, че то както на Изток, а сега на Юг, най-сетне ще се постигне и на Запад с една пълна победа на германското оръжие.»***

Шайдеман пред холандско-скандинавския комитет⁹⁹ казва:

«Доколкото виновността за войната пада върху дипломатията, то германската социалдемокрация се е убедила на основание официални документи, че германското правителство сериозно се е стараело да предупреди войната или най-малкото да я локализира.»****

Затова днес германските социалпатриоти заедно с цялата германска буржоазия порицават княз Лихновски и неговите дипломатически разкрития.

«Интернационале Кореспонденц» упреква Бюлова, че пропуснал «благоприятните моменти за победоносна война», по следния начин:

«Той виждаше създаването на англо-френското съглашение¹⁰⁰, ала говореше бисмарковски. Когато събитията потиснаха към действия, той стана пацифист¹⁰¹. Нито помен за бисмарковска енергия. Чужбина клеветеше Германия като военнлюбива сила, а Бюлов пропускате

* Пояснението в скобите е на Г. Димитров. (Ред.)

** Вж «Работнически вестник», № 38, 22 юли 1917 г. (Ред.)

*** Вж «Работнически вестник», № 159, 21 ноември 1917 г. (Ред.)

**** Вж Германските социалисти в Стокхолм. — В. «Народ» № 130, 13 юни 1917 г. (Ред.)

невъзвратно всички моменти, за да предизвика благоприятни военни резултати. . . В началото на 20 век можеше да сключи съюз с Англия, ала той го отхвърли. В 1905 г. можеше да води благоприятна война срещу Франция, за да избие от французкия народ веднъж завинаги делкасеизма¹⁰² и да задуши в зародиша антигерманската коалиция. Русия бе повалена на земята. Войната с Япония и вътрешните революционни конфликти я бяха напълно парализирали. Англия далеч още не бе готова за война. Ала Бюлов бе пацифист поради своята пълна некадърност.»*

Видно е, че ако германските социалпатриоти бяха на мястото на Бюлова, щяха да хвърлят отдавна Европа във войната.

Същият Шайдеман пред холандско-скандинавския комитет продължавал:

«Разглеждането на въпроса за виновността по войната не може да бъде задача на конференцията.»** Такова е мнението и на социалпатриотическите делегати на съюза, събрани във Виена през септември 1917 г.¹⁰³, още повече според тях «данните по тоя въпрос още не били пълни».

А на конгреса на германските социалпатриоти на 17 октомври 1917 г.¹⁰⁴ Давид заяви:

«Гласуването на военните кредити е дело от историческо, от всесветско историческо значение. То определя развитието на германската работническа класа. Връщане назад е вече невъзможно.»*******

Когато на същия конгрес Еберт се провиква:

«Свободен път на способните. Това правило трябва днес повече от всякога да бъде приложено и у нас.»****

Социалпатриотите в Австрия на конференцията 1916 г.¹⁰⁵ отхвърлиха искането на Фридрих Адлер — мир без завоювания и военни обезщетения. Същите за Русия искаха да се прокара принципът за националностите, ала Австрия го отхвърлят.

Българските широки социалисти защищават националните идеали и искат велика България.

* Вж «Работнически вестник», № 63, 23 юли 1917 г. (Ред.)

** Вж в. «Народ», № 130, 13 юни 1917 г. (Ред.)

*** Вж «Работнически вестник», № 137, 23 октомври 1917 г. (Ред.)

**** Унищожено от цензурата. (Ред.)

***** Вж «Работнически вестник», № 135, 20 октомври 1917 г. (Ред.)

А Цанков телеграфира на 10 май 1917 г. от Берлин, че общоделските делегати са се съветвали със старата¹⁰⁶ и независимата¹⁰⁷ партии, и продължава:

«Делегатите изложиха подробно нашето гледище, което намери одобрение» (в. «Народ», бр. 105 от 12. V. 1917 г.).

Също общоделските делегати, които отиваха за Стокхолм, заявиха пред цял свят, че те искат обединението на България. А във в. «Народ», бр. 147 от 30 юни 1917 г., обявяват:

«Другарите прочее от Австро-Унгария и Германия не искаха нищо за. . . беломорските брегове.»*

Чико Сакъзов, като говори, че присъединението на Македония и пр. към България не е анексия, казва:

«В едри черти това са нашите военни цели, които искаме да изнесем в конференцията. Такива са навярно и целите на правителството. Военните цели се постигат само с война.»

Ясно е прочее защо широките социалисти не гласуват против военните кредити. Защото, за да се постигнат военните цели, за които пледират и широките социалисти, трябва да се продължава войната, докато се съгласят противниците за това, а за продължението на войната са нужни пари, ето защо широките социалисти не гласуват против военните кредити.

Това е ясно и от интервюто на Я. Сакъзов пред «Интернационале Кореспонденц», той почва:

«Когато най-сетне България започна своята трета велика война, ние не искахме да се противопоставим на националното обединение, защото ние се стремяхме винаги към него. . .»

В същото интервю Я. Сакъзов продължава:

«Съгласението не би заплатило нашия неутралитет с Македония, та дори нито би ни обещало и още по-малко да вземе Македония, даже ако ние се сражавахме на негова страна. — Поради това именно ние изгубихме основата на нашата опозиция против политиката на Радославов.»

В «Народ» от 3 април 1917 г. д-р Сакаров, като възразява на официоза «Народни права», задето упреква тази опозицията, че неоснователно се тревожела по изя-

* Вж статията на Ст. Манов «Тревогата», публикувана в бр. 145 на «Народ». (Ред.)

вленето на Вендел, защото той не бил никакъв фактор, настоява:

«Тия въпроси не трябва да се отминават само с вяра и официозни декларации, по-добре е да се схванат, както казаха някои, да се бие желязото, докато е го рещо.»

Това личи от следните обяснения в Народното събрание между господин министър-председателя и Я. Сакъзов на 31 октомври 1917 г., печатани в «Народни права»*

«Я. Сакъзов (към Радославов): Вие знаете много добре нашия меморандум¹⁰⁸.

Радославов: Зная го и съм благодарен от него.

Я. Сакъзов: Вие знаете и протестната телеграма, която нашата група даде.

(И прибавя по-нататък, че на конференцията, която щяла да се свика в Стокхолм, «тази позиция ще бъде защитена както трябва».)

Радославов: Г-да народни представители, г-н Сакъзов е прав, защото зад границата поддържа напълно програмата на българския народ. Това му прави чест.»

II

Широките «социалисти» в «Народ», бр. 282, 17. XII 1917 г., като говорят за болшевиките, казват:

«Нас ни с тях свързва тяхното положение с нашето, да видим ден по-скоро турнат край на войната.»

На същото място се казва:

«Ние посрещнахме навремето си ласкаво инициативата на Уйлсон.» Казват, че вземали живо участие в движението за мира, предизвикано от холандско-скандинавския комитет, «ние дадохме известен кредит на посредничеството, предложено от папата», и пр.

Но мирът се иска не само от широките социалисти, а и от Лойд Джордж, Клемансо, Уйлсон и пр. Важното е кой какъв мир иска?

Буржоазията и от двете воюващи страни ни заявяваше и преди войната, че е за мир, а и днес повтаря, че

* Вж в. «Народни права», № 252, 9 ноември 1917 г. (Ред.)

нова само за мир. От публикуваните тайни договори става известно, че Съглашението води войната за следните цели: откъсване земи от Германия, части от Австро-Унгария, разграбване на Турция, запазване господството на море и пр. и пр. И очевидно е, че Съглашението тия си военни цели не може да постигне другояче освен чрез пълна военна победа над централните държави.

Военните цели не могат да се постигнат без пълна победа, от което следва, че пълната победа е непосредствената цел, постигането на която води подире си мира. Същото е отношението на общоделския социализъм в чужбина и у нас към мира.

Руският монархизъм и руската буржоазия бяха също за мир с военни цели — завладяване на Цариград, Дарданелите, части от Азиатска Турция и пр. И те хвърлиха руския народ във войната, за да им извоюва именно тия военни цели.

«Стокхолмската кореспонденция», № 9 от 14. VIII. 1917 г., пише:

«Същия ден, когато социалпатриотическите министри Церетели, Скобелев, Чернов и Керенски в споразумение с империалистическите правителства на Франция, Англия и Съединените щати, но зад гърба на руския пролетариат, издадоха заповед за започване на офанзивата¹⁰⁹ и хвърлиха руския народ в касапницата, в същия ден заминаха за Стокхолм делегатите на руския съвет, за да организират интернационалната конференция за мира.»

Руските социалпатриоти, които употребиха всички усилия, за да спасят руската буржоазия; които в продължение на 7 месеца не намериха време да направят предложение за мир, а намериха такова за офанзива, след като пращат веднага делегати за някаква си «мирна конференция», за да отклонят вниманието на руския народ, бяха очевидно за войната.

Във «Форвертс» от 9. XI. 1917 г., по случай поемащото властта на руската социалдемократия¹¹⁰, германските правителствени социалисти казват:

«Германската социалдемократия никога не е желала прилагането на болшевишките методи в собствената си страна. Да се бори против болшевизма в Германия и да го препоръча на Русия,

това би значило практически да води империалистическа политика нещо, което германската социалдемократия винаги е отхвърляла.»^{*}

Германските социалпатриоти заявяват, че са и против германските болшевици¹¹¹, т. е. социалдемократи, и против руските такива.

«Форвертс», като представя начина, по който Херлинг е назначен за канцлер като важен «политически преврат», продължава:

«Той (този политически преврат) е от естество да за твърди и всред германския народ убеждението, че големите вътрешни борби в бъдеще ще се водят с духовни оръжия, че не употребяването на насилия от горе или от долу, а мирната борба между убежденията занаяпред ще бъде решающа.»

В. «Народ», № 170, 31. VII. 1917 г., като говори, че върху Стокхолмската конференция тежала «голяма неизвестност», казва:

«Върху нея тегнат и авантюрите на болшевиките (думата е за юлските събития¹¹²) начело с Ленин, който, уж борейки се за мира и социалната революция, създава анархия в Русия.» А същият вестник в бр. 255, 14. XI. 1917 г., се провиква: «сведенията, които идат вече от Русия, говорят, че там е започната гражданската война». . . «Като революционери и демократи за това не може само да скърбим.»

«Народ», № 255, като говори за декларацията на руското работническо и социалистическо правителство по публикуване на тайните договори¹¹³, казва, че с това то подготвяло «собствено пълната руска капитулация», и сетне продължава:

«Международният ефект на руските събития ще зависи от по-нататъшното им развитие. Ако руската революционна демокрация даде доказателства за политическа зрелост, като обедини собствените си сили, за да може да организира Русия за живота и войната. . .»**

Руската буржоазия, подпомогната от социалпатрио

* Г. Димитров цитира част от редакционната бележка към статията на А. Григорянц «Диктатура на пролетариата». — «Работнически вестник» № 152, 13 ноември 1917 г. (Ред.)

** В. «Народ», № 255, 14 ноември 1917 г. (Ред.)

гическата интелигенция, и съглашенските империалисти обвиниха въоръжената гражданска война¹¹⁴, а руският пролетариат се самоотбранява. Ония, които при тия условия искат от Русия да избегне въоръжената гражданска война, трябва преди всичко да се обърнат към руските шоряни и капиталисти.

Българските широки социалисти, които в «Народ», № 282, се изказват по следния начин за Руската социалдемократическа партия¹¹⁵: «Нас ни дели от тях техният възглед, че чрез насилие социалистическият строй би могъл да се посади върху една закъсняла икономическа основа, каквато е руската, и пр. . .», намират, че политическата зрелост на руската «революционна демокрация» ще зависи от това, доколко тя ще може да организира Русия «за мира и за войната»*.

Печатаната в «Куриер на руската революция», № 1 от 15 септември 1917 г., конгресна резолюция на Руската социалдемократическа партия гласи¹¹⁶:

«Меншевиките¹¹⁷ (руските социалпатриоти, т. е. общоделци)**, които започнаха като социалпатриоти, стигнаха най-сетне до един позорен съюз с контрареволуционната буржоазия и инспирират и санкционират хайката против интернационалистическите организации, против работническата преса и пр. Те станаха оръдия и помагачи на руския, както и на съглашенския империализъм, и с това преминаха в лагера на враговете на пролетариата. При това положение първата задача на революционната социалдемократия е да разкрива неуморно пред широките маси юдинската политика на меншевиките и да ги отдръпва далеч от всички що-годе революционни елементи на работническата класа.

Ето защо ние трябва да смятаме за тежък удар против пролетариата всеки опит за обединение на империалистите с революционните интернационални елементи на социализма по пътя на един обединителен конгрес, с цел да се създаде на една единна партия.»***

Оттук е ясно, че в класовата борба между пролетариата

* Вж. Болшевиките и анархотесняците. — В. «Народ», № 282, 17 декември 1917 г. (Ред.)

** Понесението в скобите е на Г. Димитров. (Ред.)

*** Вж. «Работнически вестник», № 115, 25 септември 1917 г. (Ред.)

и буржоазията социалпатриотите в Русия застанаха открито на страната на последната.

Че меншевиките не са съгласни с властта на пролетариата, а с тая на буржоазията, се вижда още по-ясно от изявленията им на 16 ноември 1917 г. в предварителния парламент¹¹⁸:

«Споразумение с буржоазията се наложи от социалдемократическата преценка на революцията. Едно споразумение с болшевиките означава признаване на социалната революция. Спрямо болшевишкото правителство нашите задачи са същите, каквито бяха спрямо царизма.»*

Кратко и ясно, меншевиките са за буржоазията и против пролетариата.

Прочее руските събития са другият пробен камък след войната, от който може да се узнае истинската природа на общоделския социализъм.

Днес вече на цял свят е известно, че ония социалисти, що се бяха групирани около правителството на Керенски¹¹⁹, бяха и са за войната — против мира, за буржоазията — против пролетариата, за империализма — против социализма. Такива се оказаха те на дело. А най-важното е, че те имат симпатиите на всички социалпатриоти, социалимпериалисти, правителствени социалисти, опортюнисти, министерналисти, широки социалисти и пр. «исти» от всички страни. Приятелството в нужда се познава, казва народната мъдрост. И наистина всички горни видове социалисти днес, когато буржоазията преживява един тъй критически момент, се надпреварват един след други в засвидетелствуване на доверието си към нея, нейните институти и представители.

Още в 1909 г. опортюнистическите депутати от Вюртембергския ландтаг бяха отишли против конгресните решения на Германската партия на угощение в двореца. През Балканската война, м. юли 1913 г.***, българските широки социалисти предложиха услугите си да спасяват тогавашната политика — тия същите, които минаваха за «републиканци» през изборите за Великото народно съ-

* Вж «Работнически вестник», № 176, 12 декември 1917 г. (Ред.)

** Отнася се за Междусъюзническата война 1913 г. (Ред.)

орание 1912 г.¹²⁰ А сега германските общоделци и правителствени социалисти във «Форвертс» се изказват по следния начин:

«Че всички избиратели, които гласуват за социалдемокрацията, бяха убедени републиканци, това ние не можем да твърдим.

Намери ли монархията в настояще време умни съветници, тогава тя ще може задълго да се осигури и закрепни. И своето болшинство германският народ не е антимонархически, но без съмнение в болшинството си той е демократически.

Той иска самоуправление и парламентарен режим, с една дума, той иска това, което в другите монархии съществува.

Изпълни ли монархът желанието на народа, с това се отнема почвата под краката на всяка републиканска агитация. Въпросът — монархия или република — ще бъде още по-малко отсега предмет на разискване. Ако има още малкоотни да се преодоляват, те ще бъдат преодоленни може би още в много късо време, без следа от насилие и без сваляне на монархията.»

Това е последната изповед на германските социалпатриоти. Ясна и категорична. Те не гарантират, че всички, гласували за социалдемокрацията, са републиканци, а по-вероятно най-вече за себе си и своите приятели! Те не искат нищо повече освен това, което има в другите монархии — «самоуправление и парламентарен режим». С други думи казано, те си разчистват пътя към министерските кресла. «Намери ли монархията умни съветници», по-вероятно както тях — защото те не могат да считат себе си за безумни, — «тя ще бъде осигурена за дълго време». А органът на Хюйсманс «Социалист Белж» от 14 април 1917 г. се провиква:

«Може би... на нашите холандски другари ще се види очевидно, че един социалистически вестник намира думи, които да чествуват краля по случай рождения му ден.»

«Белгийските социалисти, които живеят в Холандия, пожелават сърдечно щастие на краля на белгийците по случай рождения му ден». . . «Те знаят също, че ако утре в Белгия се въведе република, социалистите — и то без

изключение — биха предложили председателството на днешния крал.»*

Така говорят ония, които станаха най-интимните съветници на буржоазията.

*В. «Работнически вестник»,
№ 254, 255, 8 и 9 април 1918 г.*

Подпис: Г. Д.

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

* Къде води социалпатриотизмът. — «Работнически вестник», № 15, 25 май 1917 г. (Ред.)

В ЗАЩИТА НА ТРАМВАЙНИТЕ РАБОТНИЦИ

София, 10 април 1918 г.*

Др. Г. Димитров е изпратил следното писмо до софийския кмет за Общинския съвет**:

Господин кмете,

Пошеже временно съм възпрепятствуван да участвувам в заседанията на Общинския съвет, считам за своя длъжност като работнически социалдемократически общински съветник *писмено* да привлека вниманието на кметството, на Дирекцията на трамваите и осветлението и на Общинския съвет върху неколкократно повдигнатите от мен в Общинския съвет пред Вас или в Дирекцията въпроси, които все още не са задоволително уредени, и да настоявам новово това да бъде възможно по-скоро направено, считайки го *еднакво* необходимо както за персонала, така и за правилното изпълнение на службите по трамваите и осветлението.

Работата се отнася до следното:

1. Въпреки *категоричното и последно* обещание на директора, че *най-късно до 1 април 1918 г.* ще бъде най-голям утвърден гласуваният от съвета още през юли 1917 г. Правилник за работниците по трамваите и осветлението и от тая дата ще започне да се прилага — трябва да констатирам, че и до днес — 10 април 1918 г. — *това още не е направено.* — Неуместното предизвикателство спрямо

* Датирано по съдържанието на документа. (Ред.)

** Докладвано и обсъдено на заседанието на Общинския съвет на 22 април 1918 г. Вж настоящия том, с. 314. (Ред.)

персонала в тия общински предприятия в това отношение значи продължава.

2. Някои трамвайни работници, като *ватмани*, сега са назначени за инкасатори по осветлението (работа, която може да се върши от лица, които не са имали никаква практика като ватмани), както и на други служби, за да могат да си гледат по-добре *частната търговия*.

По тая причина *недостигът* от ватмани се чувствува още по-силно и смените на няколко коли по първа линия трябвало да работят непрекъснато по 11—12 часа на ден.

По същата причина се турят *млади и неопитни* служещи за ватмани, вследствие на което извън другите постоянни причини почти всекидневно има нередовно движение, сблъсквания, счупване на джамове и пр.

При това сумите за така станалите повреди се събират от самите служещи чрез заплашване с уволнение и пр.

3. Вагоните сутрин не се изкарват в *пълна исправност* и при донесенията на ватманите не се вземат своевременно мерки за поправянето на неизправните вагони.

Новоназначеният инспектор се явявал обикновено след изкарването на колите от депото, вместо както изисква длъжността му, *преди* изкарването на колите *да констатира тяхната исправност и тогава да се пускат в движение*.

4. Обедната почивка на работниците от осветлението *още не е възстановена*. Началниците на смените поддържат груби отношения към тях. При всяко оплакване от страна на работниците те ги заплашват, *че ще ги уволнят, като ги заменят с пленници*.

5. Едната пета на по-голямата част на работниците по трамваите още не е изплатена, докато чиновниците и част от старите служещи отдавна са я получили.

6. Изплащането на заплатите, добавъчното възнаграждение и едната пета обикновено става с известни *закъснения*.

Не е уредено още така също и редовното и правилно изплащане на извънредната работа.

7. Въпросът за форменото облекло за *всички* служещи, включително и за жените кондукторки, не се уреди както трябва *през зимата*, а за *лятото* още не са взети необходимите мерки.

8. *Медицинската помощ за работниците по трамваите и осветлението е крайно занемарена. Определеният лекар д-р Шиперков по цели седмици и месеци не се явява да преглежда заболелите.*

Считам прочее, че както Вие, господин кмете, така и Дирекцията на трамваите и осветлението, като имате предвид горните напомнания, правени неведнъж досега, сте длъжни за редовното движение на трамваите и правилното осветление на столицата и снабдяване индустриалните предприятия с необходимата електрическа енергия — да вземете бързи мерки за уреждане положението на персонала по трамваите и осветлението съгласно изискванията на гласувания от Общинския съвет правилник. В същото време да се занимаете и сезирате съвета и с важния въпрос *за налагащото се увеличение заплатите на трамвайните работници и тия по осветлението*, особено сега, след като всички държавни служители Народното събрание получава едно ново увеличение на добавъчното възнаграждение поради неимоверно растящата скъпотия.

Тоя въпрос се поставя сега и за всички общински чиновници, служещи и работници *и съветът не ще може да избегне разглеждането и разрешението му*. Необходимо е обаче това да стане своевременно.

В заключение трябва още веднъж да подчертая, *че без никакво това абсолютно невъзможно е да има спокойна и редовна работа в тия две важни общински предприятия — трамваите и осветлението.*

Общински съветник: *Г. Димитров*

Р. С. Моля да се съобщи това мое писмено изложение и на заседанието на съвета през настоящата сесия.

ПО РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОСИГУРОВКИ

(Резюме от речта на др. Г. Димитров,
държана на 4 април 1918 г.,
по законопроекта за работническите осигуровки)*

I

Неотдавна из средата на буржоазната левница от парламента се отправиха щедри похвали към министъра на труда по повод внасянето на законопроекта за работническите осигуровки. Колко обаче са безосновни и неуместни тия похвали се вижда от факта, че още през 1905 г. при изменението на Закона за насърчение на местната индустрия се постави специално постановление, с което се учредява един «Фонд за застраховка от злополука, инвалидност, старост и смърт на работниците» (чл. 48), като в мотивите към законопроекта се поемаше задължението в близко бъдеще да се създаде и съответният закон за работническите осигуровки. В Закона за женския и детския труд, гласуван през същата година, се предвиди от глобите за нарушението на закона «образуването на Фонд за застраховка на работниците от злополука, смърт, старост и инвалидност», когато това застраховане бъде въведено по надлежния законодателен ред (чл. 24).

Цели 13 години се минаха оттогава и едва днес се внася законопроект за работнически осигуровки, и то само от злополука и болест, вместо поетата като задължение още през 1905 г. осигуровка и за случаите на *инвалидност, старост и смърт*. Изобщо в областта на работническото законодателство и специално в тая за работническите осигуровки българската държава е закъсняла и изостанала много назад. Тъй нареченият *професионален риск* — за всяка придобита неработоспособност работни-

* Вж настоящия том, с. 238—267. (Ред.)

ните да бъдат *по право* обезщетявани, без да доказват вината на господарите, нито последните да имат правото да доказват вината на пострадалите работници, се въведе в Германия още през 1871 г. До преди няколко години той бе въведен във всички страни с изключение само на Турция и България. У нас и до днес осакатените при работни или по повод на нея работници трябва да доказват вината на господарите и да търсят обезщетения чрез съдилищата, позовавайки се на крайно неизгодните постановления на Закона за задълженията и договорите (гл. 56—58), като по тази причина в 99 случая от стотех обикновено остават без всяко обезщетение.

Между това въпросът за работническите осигуровки е от извънредно голяма важност. Касае се за здравето, живота и бъдещето на една трудеща се маса от най-малко *100 000* работници и служещи, както това се вижда от официалната статистика. Заедно с членовете на семействата — това са кръгло *два милиона*, или *40%* от цялото население, без да се турят в сметка и *самостоятелно* работещите и неексплоатиращи чужд наемен труд занаятчии, земледелци и търговци, които по положението си се приравняват към работниците и които също би трябвало да подлежат на осигуряване. Това е прочее един въпрос, който най-жизнено засяга грамадната част от нацията и в този смисъл е един истински *национален* въпрос, а в същото време представлява и една от най-важните проблеми на стопанския живот и стопанското бъдеще на страната.

Необходимостта от работническите осигуровки се налага от самите условия на съвременното капиталистическо производство. Както е известно, работниците живеят чрез продажба на своята работна сила. Надницата, която получават срещу това, обикновено представлява само *минимален* средства, необходими за издръжка на работника и семейството му. Работниците при това положение нямат възможност да отделят *бели пари за черни дни*, както казва народната мъдрост. При всяка *временна* или *постоянна* неработоспособност или пък *невъзможност* да се продаде работната сила, поради безработица, работникът и семейството му остават без средства за съществуване, обричат се на мизерия и глад.

Тия случаи на неработоспособност или невъзможност да се продаде работната сила са твърде чести и масови. Така поради условията на труда и живота — дългия работен ден, извънредната и нощна работа, нехигиеничните помещения, лошата храна, негодните жилища и пр., *заболяванията* в средата на работническата класа са най-обикновеното и масово разпространено явление. По същите причини и поради преумора, поради липса на предпазители и поради самото естество на машинното производство, което изисква страшно нервно напрежение, *злополуките* покосяват маса жертви. Вследствие злополуки, чести заболявания, професионални болести, крайно изтощение и пр. числото на *инвалидите* на труда всекидневно расте. Един от резултатите на всичко това е и *ранното остаряване*, както и преждевременната смърт на живущите чрез наеман труд. При това един неизбежен спътник на капиталистическата производствена система е *безработицата*, която се изостря още повече от съществуващата анархия в съвременното производство и която е толкова по-тежка и мъчителна тъкмо в слабо развитите индустриални страни, индустрията на които не може да погълне постоянно пролетаризиращите се нови дребно-стопански маси.

И развитието на капитализма и машинизма изостря и увеличава все повече това неспирно и бедствено положение на пролетариата. То се дължи на съществуващата система на експлоатация на наемния труд, на ограбването на създаваната от работниците принадлезна ценност и следователно днешното капиталистическо общество е длъжно да *обезпечи* съществуването и материалната издръжка на работниците и техните семейства във всички случаи на неработоспособност и прекратяване източника за издръжката им чрез работа.

Разбира се, всичко това се отнася не само до високо развитите и големи капиталистически държави. То важи напълно и за страни като нашата; даже толкова повече за такива страни, дето експлоатацията на труда е тъй жестока и с нищо сериозно не е ограничена. (Тук др. Г. Д. излага множество данни из официални анкети за заболяванията, злополуките, инвалидността, смъртността и безработицата у нас.)

Срещу създаването от капитализма масово бедствие за профетариата някога излизаха с *общински помощи за бедните*, както и с *частната благотворителност*. Тая *процесна милостиня* всякога биваше съпроводена с най-големи унижения на човешкото достойнство и с обезправие на подпомаганите. Работниците в случай на болест, уволука, инвалидност, старост и безработица търсят не тая просяшка милостиня, а *правото* на обезпечено съществуване и издръжка. Работили цял живот за *другите*, те имат *право*, когато останат неработоспособни или без работа, да получат *не някакво унижително подаяние, а пълна издръжка*. По-късно бе развита и взаимната помощ чрез работническите синдикати. Но и тая доброволна взаимна осигуровка се явява нерационална за целта, защото, от една страна, тя засяга само синдикираните работници, и е ограничена поради недостатъчността на синдикираните средства, и от друга — разноските за нея падат по-често върху самите работници, върху работническата надница, върху оня *минимум* средства, необходими за издръжката на работника и семейството му.

Впоследствие под натиска на борбите на работническата класа постепенно във всички страни буржоазната държава бе принудена да се намеси и да пристъпи към задължителното държавно осигуряване на работниците. Така най-напред Германия (1883 г.), по-сетне Австрия (1887), Норвегия (1894), Финландия (1895), Италия (1898), Холандия и Швеция (1901) и пр. въведоха специални закони за работническа осигуровка в случай на болест, уволука, инвалидност и старост.

Но и когато се наложи на буржоазията да пристъпи към въвеждането на задължителните работнически осигуровки, и *тогава тя се ръководи не от интересите и нуждите на подлежащите на такова осигуряване работници, не от желанието да се създаде една единна и завършена система на социални осигуровки, а от грубите интереси на капиталистическата класа, от стремежа да не се накърни капиталистическата печалба*. Затова обикновено *твърде късно, бавно и постепенно* се създават работническите осигуровки, *ограничени са помощите и пенсията, които се дават на осигурените, и голямата част от разноските се вземат от работническата надница*.

Същата тенденция е прокарана и в разглеждания сега правителствен законопроект за работническите осигуровки. Държи се сметка преди всичко за интересите на капиталистическата класа, като се създава една ограничена и недостатъчна осигуровка, която само представлява *нищожния минимум*, отдавна наложен от неизбежните нужди на бързо развиващото се у нас капиталистическо производство.

На първо място, законопроектът изключва от задължителната осигуровка заетите наемници в *домашната прислуга*, получаващите повече от 2400 лв. работници и служещи, както и участващите в пенсионните фондове, които фондове, нека се забележи, са *частни*, се образуват с *частните* средства на държавните служители и служителите при изборните учреждения. Защо се изключват тези категории на работническата класа? В мотивите към законопроекта не се привежда нито един-едничък аргумент за оправдание на това, *защото такива аргументи не съществуват*. Същото е и с неосигуряването на масата самостоятелно работещи дребни занаятчии, земледелци и търговци, които не експлоатират чужд труд.

На второ място, задължителната осигуровка се отнася само за случаите на злополука и болест, когато, както видяхме, още през 1905 г. държавата бе се задължила да въведе осигуровките и за *инвалидност, старост и смърт*.

Но и даже в тая ограничена своя форма законопроектът има големи недостатъци. Така например не се обгръщат *всички* случаи на злополука, каквито са тия, които стават при отиване на работа или излизане от работа, както и злополуките, станали извън работата.

Лекуването в случай на болест ще става за сметка на фонда само в срок от *26 седмици*, след което неизлекуваният работник, станал може би инвалид, се оставя на произвола на съдбата.

Бременните работнички и родилките ще получават помощ в размер на *половината си* заплата само в течение на 8 седмици, и то при ограничението, ако са участвували във фонда с вноските си преди раждането най-малко *16 седмици*. Между това всеизвестно е каква много по-широка грижа се налага в случая. Доста е да се споменат

Фактът, че докато на 100 живородени деца през първата година умират във Франция 14,3; Белгия — 13,2; Холандия — 12,5; Англия — 12,1; Дания — 10,8; Швеция — 7,7; Норвегия — 6,7; — в България умират 19,2! И то в другите страни има тенденция на *спадане* смъртността на целеначетата, докато у нас — обратното: *тенденция на постоянно нарастване*.

Семействата на осигурените не ще получават задължително безплатна медицинска помощ, когато това е една такава необходимост, каквато е и осигуровката на самите работници.

Предвидените парични помощи при злополука или болест, докато трае лекуването, достигат максимум до 10% от заработваната надница, и то само за *работните дни*. Между това тъкмо когато работникът пострада от злополука или заболее, той се нуждае от повече средства, отколкото в обикновено време, и би трябвало най-малко да бъде обезпечена пълната му надница. Министерството в своите мотиви към законопроекта си позволява крайно небезотнотното твърдение, че ако би се давала помощ в такива случаи в размер на цялата надница, *работниците няма да бъдат по-непредпазливи от злополуки и заболявания*. . .

Пенсията на станалите неспособни за работа вследствие на злополука, както и ония на техните наследници, са *нищожни*. Не се обезпечава в тия случаи *цялата* заработвана по-рано надница, когато пък за осакатените, нуждаещи се от чужда помощ, пенсията би трябвало да бъде и с нещо по-голяма от надницата.

Особено скандално е постановлението на законопроекта, с което се предвиждат случаи на *умишлено* причиняване злополука и *умишлено* заболяване, при които пострадалите се лишават както от помощ за лекуване, така и от пенсия. Не само че случаите, когато работникът *сам* би бил причинил злополука или заболяване, са *извънредно редки*, но и доколкото биха се явили такива, те ще бъдат сигурно резултат на крайно непоносимите условия на труда и живота, вината за което пада върху капиталистите и държавата, и за тия случаи те именно трябва да понесат *отговорност*, а не пострадалите работници.

II

Но по-нататък. Пита се: Защо още днес не се въвежда и осигуровката за случаите на *инвалидност* и *старост*, когато още в 1905 г. държавата в два свои законодателни акта пое задължението да се въведе в *най-скоро време!* — В мотивите си към законопроекта министерството мишава *покрай* тоя въпрос със следната бележка: «Ако болният не оздравее в срок от 26 седмици, той трябва да се причисли към третия вид застраховка — тая за случай на инвалидност, която трябва в *близко бъдеще* да се въведе и у нас.» И по-долу: «Осигуровката в случай на доbita поради изтощение инвалидност и старост *се изоставя за едно близко бъдеще.*» Защо това отлагане за едно неопределено «близко бъдеще»? Министерството в случая не намира за възможно да приведе *нищо един аргумент!* Между това с учредяването на пенсионните фондове за държавните служители и тия от изборните учреждения държавата е признала отдавна необходимостта от пенсия в случай на инвалидност и старост. Колко повече е необходима тая осигуровка за работниците, които поради положените вече причини *по-често заболяват и по-рано остаряват?* Почти не останаха страни в света, в които не е вече въведена и осигуровката за старост. Де и в какво би могло да намери правителството оправдание за невъвеждането още сега и на тая тъй необходима и важна осигуровка? Ние очакваме да чуем това от г-н министъра на труда.

Не се въвежда също така и осигуровката за случаите на *безработица*. Известно е обаче, че безработицата, неизбежна последица на капиталистическата система на производство, е *най-страшният бич* за работническата класа. Тя не щади никоя категория от работниците; засяга *всички* — кои по-кратко, кои по-дълго; някои по-често, други по-рядко. *Най-честа, най-дълга, най-мъчителна и най-убийствена* е безработицата тъкмо в ония страни като нашата, в които няма още достатъчно силна индустрия, която *бързо* да поглъща новопролетаризиращите се маси, и в които страни масовото въвеждане на женски и детския труд не среща сериозни законодателни препятствия и експлоатацията на работническия труд въобще е

крайно безогледна. Нека си спомним, че в края на 1914 г., според анкетата на Общия работнически синдикален съюз, иширшена тогава по покана на министерството, имаше у нас 25 000 безработни вследствие настъпилата безработица. Всеки лесно ще може да си представи какво ще бъде положението в това отношение след войната, когато поради неизбежните последици на последната една огромна маса дребни собственици — занаятчии, земледелци и търговци — ще пропаднат и ще нахлуят в градовете да търсят работа като наемници.

Още в 1848 г. временното революционно правителство във Франция със специален декрет прогласи «правото на работа» за всички французки граждани. Това право е *право на съществуване*. Опитаха се тогава дори да го прокарат и в новата французка конституция. Разбира се, нищо е установено и от науката, и от самата действителност, че *правото на работа* в капиталистическото общество, което неизбежно създава една резервна армия на труда, *не реализуемо* и представлява от себе си една *безсмислица*. Но тъкмо затова се явява необходимостта от задължителна държавна осигуровка за случаите на безработица, т. е. обемичаване материалната издръжка на всички работници, които поради *липса на работа* не са в състояние да изкарат прехраната си чрез продажба на своята работна сила.

В своите мотиви министерството не е могло да не признае тая необходимост, но то казва:

«Осигуровката за случай на безработицата трябва също да бъде въведена и у нас, когато условията повече назреят.»

Какво разбира министерството под фразата: «когато условията повече назреят», то умишлено избягва да се обясни. Защото собствено не се нуждае от никакви особени доказателства обстоятелството, че у нас вече условията са *предостатъчно назрели* за въвеждането и на тая осигуровка, която е не само една *социална*, но и една *човешка* необходимост за страната.

Но извън всичко това правителственият законопроект има и големи недостатъци както по отношение на покритието *разноските на осигуряването*, така и по *управлението* на самите осигуровки.

Докато въпросът за разноските по осигуровката в случай на злополука съвършено правилно се разрешава, като те се възлагат *изцяло* върху капиталистите, то разноските за осигуровката при болест се разпределят *по равно* между работодателите, държавата и работниците, защото, както се казва в мотивите към законопроекта, и *трите фактора* (работодатели, държава и работници) *били еднакво заинтересовани и отговорни* при осигуровката за случай на болест. На господарите се прави дори едно ново облекчение в сравнение с досегашното положение. Те се освобождават от плащане и на ония 2% върху общата сума на митата, която сума по силата на закона за насърчение на местната индустрия не плащат; 2%, предвидени в закона за обединението на фондовете за работническите осигуровки.

Правилното в случая обаче е — всички разноси по работническите осигуровки да легнат *изключително върху капиталистическата печалба*. Принципът трябва да бъде *който извлича облагата от експлоатацията на работническия труд, той да носи и целия риск при злополука, болест, всякакъв вид неработоспособност на работниците*. Да се посяга върху работническата надница чрез вземането вноски за осигуровките, това значи да се отнема част от *минимума* за издръжка на работника и семейството му, да се *увеличава* мизерията, в която те и без това са подхвърлени от капиталистическата експлоатация.

Разноските по работническите осигуровки прочее трябва да се понесат *изключително* от притежателите на капиталите и присвоителите на принадлежната ценност — на *недоплатения* работнически труд; и то *пряко или косвено*, в зависимост от характера на причините, предизвикващи неработоспособността или лишаването от надница на работниците. Така разноските при *злополука* — изцяло и непосредствено върху капиталистите (работодателите), разноските при *болест и инвалидност* — върху работодателите и държавата; разноските при *старост и безработица*, при злополуки, станали *извън* работата, както и при осигуровките на *самостоятелно работещите* — върху държавата. А всички суми, които държавата ще понесе за осигуровките, трябва да се събират чрез *прогресивно облагане на капиталите, доходите от тях и наследствата*

По отношение *управлението* на осигуровките законопроектът представлява една голяма крачка назад спрямо съществуващото законодателство в тая област в другите страни. Осигурените работници ще внасят вноски, *но не ще могат да участвуват в управлението на фонда за осигуровките.*

Това управление се поверява изключително в ръцете на *бюрокрацията* при министерството, а известно е как се прилагат социалните закони от *зависимата* от държавата и буржоазията тесногръда, консервативна и рутинарна бюрокрация. Нека не се изпуска изпредвид обстоятелството, че *навсякъде* в управлението на работническите осигуровки осигурените работници имат свое представителство. В някои страни, като Германия, Австрия, Унгария, Босна и пр., това управление е фактически в ръцете на работническата класа, тъй като там работниците имат $\frac{1}{2}$ от членовете на управителните комитети, а работодателята — само $\frac{1}{3}$. Управлението на работническите осигуровки у нас би трябвало да бъде *изключително в ръцете на работническите организации*, които са *единствено заинтересованите*, като законни представители на работниците, правилно да се организират, да се разширяват и усъвършенствуват работническите осигуровки.

Най-сетне, законът трябва да влезе в сила час по-скоро, а не след *шест месеца* от публикуването му в «Държавен вестник», както се предвижда в законопроекти.

И така, разглежданият правителствен законопроект трябва да бъде приет *по принцип* от камарата на първо четене, но да излезе от комисията и сетне от камарата във формата на един пълен закон на работническите осигуровки, както това диктуват жизнените интереси на работническата класа и нуждите на самото икономическо развитие и на стопанския живот на страната. За тая цел законопроектът трябва да бъде преработен в комисията върху следните принципиални основи:

1. *Задължително осигуряване на всички без изключение всички работници, както и самостоятелно работещите и експлоатиращи чужди труд дребни занаятчии, земледелци и търговци;*

2. *Задължителното осигуряване да се отнася до всич-*

ки видове изгубване работоспособността и лишаване от работа, именно: за случай на злополука, болест, инвалидност, старост, материнство и безработица, както и за вдовиците и сираците на пострадалите работници;

3. Обезпечаване във всички тия случаи най-малко пълната заплата, заработвана от работниците, когато са били на работа;

4. Възлагане всички разходи по осигуровките пряко или косвено върху капиталистическата печалба; никакви вноски от работническата надница;

5. Пълно самоупразнение на осигурените чрез техните работнически организации.

Ако това не стане — нека се знае добре и нека се запомни завинаги от заинтересованите работници, — то ще се дължи не на обстоятелството, че не е необходимо или че не е възможно, а само защото господстващите класи и управниците у нас при създаването и на задължителните работнически осигуровки се ръководят изключително от интересите на капиталистите и от желанието да не се накърни капиталистическата печалба.

III

Възражението, което би се направило, че това важно законодателство трябва да се въвежда у нас *постепенно, по малко*, редом с индустриалното развитие, както това е ставало с десетилетия в другите страни, е несериозно възражение и не издържа никаква критика. Достатъчно е да си спомним факта, че българските капиталисти въвеждат *изведнџ* в индустрията *най-новите и най-съвършените* технически изобретения на чуждата индустрия, без да се интересуват от обстоятелството, че в чужбина, докато се дойде до сегашните модерни средства и методи на производство, трябваше да се преминат множество и дълги етапи. Защо по отношение само на работническото законодателство да се въвежда у нас това, което преди няколко десетилетия е практикувано в чужбина, и да се върви по пътя на *постепенността*?

В свръзка с работническите осигуровки заслужава да се подчертае, че пролетариатът съвсем не може да се задо-

ночи само със задължителното осигуряване в случай на бедност, злополука, инвалидност и пр. Нужно е също така, и не по-малко, едно ефикасно работническо законодателство, което да *ограничи до възможния минимум* злопудуките, заболяванията и всички видове неработоспособност и бедствия. Потребно е не само да се лекуват болестите, но и да се предотвратяват*: не само да се обезпечи материалната издръжка при неработоспособност и липса на работа, но и да се *предотвратят*, в кръга на максималната възможност, чрез редица *предохранителни* мерки тези бедствия. А това е възможно само чрез *сериозното законодателно ограничение на капиталистическата експлоатация и ефикасно покровителство на работническия труд*. Тук обаче буржоазията и буржоазната държава обикновено са най-неотстъпчиви. Те са по-склонни да въвеждат известни сурогати на работническа осигуровка, особено когато биха могли да стоварят по-голямата част от нейните разноски върху плещите на самите работници, отколкото да се ограничи *експлоатацията на труда* чрез намаление работния ден, премахване нощната и извънредна работа, защита на женския и детския труд, увеличаване на работническите надници, въвеждане модерна хигиена и безопасност на труда и пр.

Име имаме бляскаво потвърждение на този факт у нас. Цели десет години Законът за женския и детския труд остана *неприложен*. Законът за хигиената и безопасността на труда, който го замести, влязъл в сила от 15 декември 1917 г., и досега никъде не се прилага. Министерството открито заявява, че го счита за *неприложим*, и не предприема нищо дори за избирането и назначаването на предприятия в тазгодишния бюджет тридесет работнически инспектори. Същото е и със Закона за контрола върху парните котли¹²¹; почти същото и със Закона за работническите заплати през време на войната¹²² и пр., за да не прибъгвам и към изброяване на редицата други подобни факти.

Българският пролетариат не си прави особени илюзии по отношение на *буржоазната инициатива* в областта на работническото законодателство. Той знае добре подбуди-

* В «Работнически вестник» — «предупреждават». (Ред.)

телните причини на тая инициатива и де се крие *реалната сила*, която може да наложи една истинска и пълна законодателна закрила на труда. Навремето още (1881 г.) Бисмарк, авторът на закона против социалистите в Германия¹²³, казваше в мотивите си към първия свой законопроект за работнически осигуровки:

«Политиката на социалните реформи има за цел да се отхрани *убеждението* в безимотните класи, които са най-многобройната част от населението, че *държавата е не само необходима, но и благотворителна институция, и по тоя начин да се привържат към нея.*»

А в 1884 г. същият Бисмарк бе принуден да направи следното характерно и много поучително за работниците признание:

«Ако не биха били социалдемократите, от които мнозина се *страхуват, не биха били и сегашните скромни успехи в областта на социалните реформи.*»*

У нас се счита, че е възможно днес да се излиза, след 20-годишна борба на българския пролетариат за работническо законодателство, с бисмарковската тактика: от една страна, *бясно* преследване на Социалдемократическата партия, от друга — *подхвърляне* на работниците *дребни сурогати* на работническа осигуровка.

Много сте *закъснели, господа!* Отдавна мина времето на Бисмарк. Днес се *преживяват* вече времена на *дълбоки и коренни преобразования* в капиталистическите общества, за да се *зальгват* работническите маси със сурогатите на буржоазните социалреформатори и демагози и да се *хвърля прах* в очите на една обществена революционна класа, *повикана* от историята да *освободи* себе си и цялото човечество от капитализма, който създаде днешната световна *кървава катастрофа*.

В. «Работнически вестник»,
№ 260, 261 и 262 от 16, 17
и 18 април 1918 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* *Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstags. 6. Legislativperiode, I. Session, Bd. Berlin, 1885, S. 25. (Ред.)*

ПО ОТКУПУВАНЕТО НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО

I

Пред Софийската община днес е сложен за разрешение въпросът за *откупуването* на градските трамваи и електрическото осветление от техните частни стопани, който по своето стопанско, финансово и социално значение, както и по бъдещите последици, които ще донесе неговото неправилно и неблагоприятно разрешение, далеч надминава всички разглеждани досега въпроси от софийските общински съвети.

Преди да пристъпим към подробното разглеждане на този извънредно важен въпрос, налага се предварително един поглед върху неговата история, както тя се представя от действителните факти и официалните документи.

Известно е, че на 1 септември 1916 г. с една заповед на столичния кмет*, издадена с *личното* съгласие на министър-председателя, *но без да бъде предварително сезиран Общинският съвет*, се обяви завземането на трамваите и осветлението от Софийската община. Тая «тържествена» заповед се позоваваше не на многократно констатираните нарушения на поемните условия от страна на частните концесионери, стопани на двете предприятия, нито на правото, което Законът за задълженията и договорите¹²⁴ дава за такива случаи, да се иска унищожението на договорите с концесионерите, *като най-много им се повърнат вложните капитали в техните предприятия*. Напротив, заповедта на кмета изхождаше само от положението, че директорите и по-важните ръководни технически лица на

* Вж «Софийски общински вестник», № 12, 9 септември 1916 г., с. 11.

трамваите и осветлението са *отстранени* от София и че вследствие на това общината се вижда принудена да вземе в своите ръце експлоатацията на двете предприятия, за да се обезпечи правилното им функциониране и редовното задоволяване на публичните, индустриални и военни нужди през време на войната.

Вследствие на това Общинският съвет, изправен пред *свършения факт*, по предложение на Постоянното присъствие, въпреки решителното противопоставяне от страна на социалдемократическата общинска група, реши да се извърши окончателното завземане на трамваите и осветлението при *изричното* задължение, щото частните концесионери да бъдат напълно обезщетени за причинените чрез завземането на предприятията им вреди, т. е. общината да им плати не само действителната стойност на трамваите и осветлението, *но още и да ги обезщети срещу предполагаемите печалби за неизползуваните от тяхна страна 24 години от 40-годишния концесионен срок.*

Общинските управници и стоящите зад гърба им високи техни покровители, които по-рано не пропускаха случая да правят възражения на *муниципализацията* на трамваите и осветлението, доказвайки, че държавата и общините са лоши стопани на подобни предприятия, изведнъж се превърнаха в горещи партизани на принципа на муниципализацията и ревностни апостоли на общинската експлоатация. Те бяха във възторг от решението на съвета, разбира се, не поради принципиални съображения, а защото пред тях се очертаваха приятните перспективи на една близка ликвидация на въпроса за завземането на трамваите и осветлението върху базата на обезщетяване концесионерите, която би им донесла крупни лични облаги, за каквито обикновеното управление на общината съвсем не представлява *достатъчен* източник.

И тоя момент на ликвидация не закъсня да настъпи. Погрижили са се заинтересованите да го докарат още през тъмното време на войната, когато грамадната маса от софийските граждани и избиратели са по фронтовете и когато, от друга страна — изключителното положение осигурява по-лекото и безшумно прокарване и на най-съмнителните сделки в такива случаи.

През юли 1918 г.* *Балканската банка* направила предложение чрез Министерството на вътрешните работи да даде на Софийската община един заем с 6% лихва за откупуване трамваите и осветлението. По повод на това предложение министърът наредил столичният кмет да пише за Брюксел и влезе в преговори с представителите на дружеството за трамваите и онова на осветлението. *Без да се обади на Общинския съвет, без да го сезира с въпроса и вземе неговото съгласие*, кметът веднага замислил и там е сключил две *предварителни* споразумения за откупуването на двете предприятия, споразумения, подлежащи на окончателно утвърждение от Общинския съвет. (Вж доклада на кмета, публикуван в броеве 36 и 37 на «Софийски общински вестник».)**

Според тия «предварителни споразумения» Софийската община се задължава да заплати за трамваите 11 200 000 лева и за осветлението — 24 500 000 лева, или за двете предприятия общо 35 700 000 лева, считани с 4% лихва от 1 януари 1918 г. до деня на получаване сумата, като същевременно общината се *отказва* от всички претенции спрямо концесионерите за вреди и загуби, причинявани от нарушението на поемните условия през изтеклия експлоатационен срок от 16 години.

Заслужава да се припомни фактът, че при завземането на трамваите и осветлението през септември 1916 г. общинският инженер, сега директор на двете предприятия, числяваше в своя тогавашен доклад***, че стойността (инсталация, инвентар, материали и пр.) на трамваите възлиза на 4 729 373,24 лева и на осветлението — 6 088 306,40 лева, или всичко 10 817 679,64 лева, и то без да се приспадат съответните суми за амортизация (изхабяване) на предприятията през изтеклите 16 години.

Сключил въпросните споразумения в Брюксел, кметът осъзна, че ще бъде потребно *технически* и *математически* да се обоснове необходимостта да се платят кръгло 36 милиона лева за предприятия, които не струват, според числеността на самия общински инженер, повече от

* Печатна грешка. Годината е 1917. (Ред.)

** Вж «Софийски общински вестник», № 36—37 от 16 февруари 1918 г., с. 12. (Ред.)

*** Вж «Софийски общински вестник», № 36, 24 февруари 1917 г., с. 2—3 и № 37, 3 март 1917 г., с. 8—11. (Ред.)

10—11 милиона лева и тогава поръчва на същия общински инженер да приготви за целта подобен доклад. И наистина, написва се в *София* след подписването на споразуменията в Брюксел исканият доклад. (Вж доклада на Бояджиев, публикуван в бр. 38—39 на «Софийски общински вестник».*)

Тоя документ заслужава да бъде внимателно прегледан от всички, които се интересуват от въпроса и на които не са безразлични настоящите и бъдещи интереси на общината и населението на столицата. Едва ли официалните адвокати на частните капиталисти-концесионери биха могли по-добре, по-безогледно и безскрупулно да защитят техните грабежнически аспирации в случая от това, което е направено в тоя доклад, носещ подписа на общински инженер, на един служител на Софийската община!

Позовавайки се на математическите таблици за изчисляване обезщетенията при откупуване на концесиялни предприятия, изработени от капиталистическия идеолог Евгений Перер; изчислявайки средните годишни печалби на концесионерите много по-високо, отколкото са в действителност, и от това, което показват самите официални книжа на двете предприятия; изчислявайки коефициента на средната печалба за пет години, като взема годините 1913—1917, от които година и четири месеца са в общински експлоатация (1 септ. 1916 до 31 дек. 1916), а останалите са все ненормални, изключителни години, години на войни, които са оказали влияние по понятни причини за увеличение на печалбите; капитализирайки тоя коефициент с 4% лихва, когато с приходи за заема** ще плаща най-малко 6%; представяйки невярната сметка, че в един срок от 10 години (1907—1916)*** при запазване, разбира се, същата вредна за общинските интереси и за населението експлоатация на трамваите и осветлението, следвана по-рано от частните концесионери, общината ще има милиони печалби: — изхождайки прочее все от такива фалшиви

* Вж «Софийски общински вестник», № 38—39 от 3 март 1918 г., с. 116. (Ред.)

** Печатна грешка. Правилно е: «когато общината за заема». Поправката е направена в «Работнически вестник», № 263, 19 април 1918 г. (Ред.)

*** Печатна грешка. Правилно е: «в един срок от 50 години (1911—1966)». Поправката е направена в същия брой на «Работнически вестник» (Ред.)

построени предпосилки, общинският инженер заключава, че общината трябва да заплати за двете предприятия *най-малко 32 242 154 лв.* (за трамваите — *10 540 985 лв.*, и за осветлението — *21 708 160 лв.*, и че *щом кметът е успял да сключи спогодба за откупването срещу 35 700 000 лв.*, общината все пак трябва да се счита *премногу щастлива*, защото тя би имала «сметка» за такива предприятия да плати дори *40 и повече милиона лева!* . . .

Нагласена по тоя начин работата, въпросът биде внесен в Общинския съвет през декември 1917 г. — «за всестранно и спокойно обсъждане, за окончателно решение, при пълна светлина от всички страни», както тогава заяви кметът с една театрална тържественост, а всъщност — както ще видим по-нататък — *само да се оформи фактически сключената вече сделка, да се санкционират от Общинския съвет подписаните в Брюксел споразумения.*

II

В началото на декември 1917 г. Общинският съвет биде информиран със сключените предварителни споразумения по откупването на трамваите и осветлението заедно с докладите на кмета и общинския инженер. Без да влиза в разсъждаването им по същество, съветът възложи на специална комисия, състояща се от представители на всички партии, да ги проучи, като при това проучване си послужи и с необходимите за целта експерти.

Както в съвета, така и в специалната комисия, преди да пристъпи тя към възложената ѝ работа, от страна на социалдемократическата общинска група се направи реферата, че сключените от кмета споразумения с концесионерите трябва да се считат *незадължителни* в нищо за общината, за Общинския съвет и за комисията и че въпросът, дали да се пристъпи *сега* към ликвидация и *при какви* условия да се извърши тая ликвидация, не може да се счита за *предрешен*, както това се желае на Постоянното присъствие, а *ще има тепърва да се обсъжда и решават от съвета* след доклада на комисията, когато тя бъде обнова със своите проучвания и заключения. Макар и безпопечливостта на съвета и комисията да считаше за себе

си тоя въпрос по принцип *предрешен* и самите споразумения за *почти дефинитивни*, както се изрази правителственият съветник Балабанов в едно от заседанията на комисията, то все пак *повидимому* възприе направената от социалдемократическата общинска група по случая резерва.

От своя страна специалната общинска комисия избрала една *експертна комисия* от специалисти, състояща се от професорите Боев и П. Стоянов, администратора на Земледелската банка Ст. Стоянов и инженерите Стоянов и Авджиев, която натовари да се произнесе *мотивирано* по следните въпроси:

1. Износно ли е за общината да стане сега откупуването на трамваите и осветлението (имайки предвид сегашните условия, цената на парите и пр.)?

2. Правилни ли са базата за изчисляване обезщетението, както и самите изчисления, прокарани в доклада на общинския инженер?, и

3. Има ли друга по-износна база за изчисляване обезщетението и каква трябва да бъде действителната максимална сума, която би следвало да се заплати за откупуването на трамваите и осветлението?

Правеха впечатление големите усилия, положени от заинтересованите, щото в състава на експертната комисия да влязат в болшинството си лица, които биха били в състояние да дадат заключения, подкрепящи сключените споразумения и благоприятни за тенденциозните изчисления на общинския инженер. Въпреки това обаче протоколът на експертната комисия — както ще видим по-сетне — бе едно горчиво разочарование за кмета и неговите приятели и се изля като студен душ върху главите им.

След продължително проучване на поставените им въпроси (от 25 декември 1917 до 15 февруари 1918 г.) експертите приготвиха своя мотивиран протокол, подписан от всички тях, *без особено мнение*. По него ние ще имаме случай да се повърнем специално. Тук трябва да отбележим само, че по първия въпрос експертната комисия намира за *уместно* и *навременно* сега още да се ликвидира откупуването на трамваите и осветлението, защото в бъдеще биха могли да се явят компликации, които да увеличат финансовите тежести за общината. Експертната комисия

но пататък приема като база за изчисляване сумата на обезщетението, възприетата и от общинския инженер бива, т. е. базата на *средното* от годишните експлоатационни печалби на двете предприятия. За разлика обаче от общинския инженер експертите считат, че концесионерите могат да претендират *само за обезщетения, основаници се на реализираните експлоатационни печалби, а не на предполагаемите*; че средната годишна печалба трябва да се изчисли върху експлоатационните печалби на последните пет години — 1912—1916, без 1917, която е прекарана в общинска експлоатация на предприятията, а не за 1913—1917 г., както постъпва общинският инженер; че при определяне размера на експлоатационните печалби трябва да се приспаднат от общите приходи и сумите, необходими за *възобновлението* на двете предприятия през 16-годишния период на концесионната експлоатация, които суми в изчисленията на общинския инженер не са взети в съображение; а че, най-сетне, *капитализацията* на коефициента на средната годишна експлоатационна печалба следва да стане в размер на една лихва най-малко от 5%, колкото е обикновената лихва у нас за дългосрочните влогове, а не с 4%, както прави общинският инженер.

По тоя начин експертната комисия намира, че *максималната* сума на обезщетението срещу откупуването на трамваите и осветлението в никакъв случай не бива да бъде по-голяма от 2 260 1500 лв. (или за осветлението — 16 507 400 лв., и за трамваите — 6 094 100 лв.).

Увява се прочее *грамадна разлика* между сумата на обезщетението, изчислена от общинския инженер, от една страна, и оная на експертната комисия, от друга. Една разлика още *по-чувствителна* в сравнение със сумата на обезщетението, което би трябвало да се плати съгласно заключените в Брюксел споразумения. Така според тия споразумения обезщетението е 35 700 000 лв.; според изчисленията на общинския инженер — 32 249 154 лв., а според експертната комисия — 22 601 500 лв. Или: установеното от експертната комисия обезщетение е с 13 098 496 лв. по-малко от онова, което показват изчисленията на общинския инженер (по-малко за трамваите с 4 446 885 лв. и за осветлението с 5 201 769 лв.).

В сравнение с уговорените от кмета споразумения това обезщетение е по-малко с *13 098 500 лв.* (за трамваите — с *5 205 900 лв.*, и за осветлението — със *7 992 600 лв.*)!

Тая разлика добива толкова по-голямо значение, като се има предвид обстоятелството, че и самата експертна комисия при своите изчисления на обезщетението, *първо* изхожда от същата капиталистическа база за обезщетяване на частните концесионери, което облагодетелствува изобщо частния капитал в ущърб на публичните тела (в случая общината), защото фактически не само се повръща на капиталистите вложеният от тях в предприятията капитал, който на другия ден те биха могли наново другаде да използват, но им се дава същевременно и една с нищо незаслужена *премия* от множество милиони лева за не използваното право на концесията през остатъка от концесионния срок; *второ*, както тя признава в протокола си, и нейното изчисляване на средната годишна експлоатационна печалба става върху последните пет години, които поради изключителните условия показват много по големи приходи и печалби, отколкото по-раншните напълно нормални години; и, *трето*, експертите се отказват да изтеглят последствията от факта, че експлоатационните печалби на компаниите не биха били тъй големи, не биха достигали до *60, 70 и 75 %*, ако бяха точно спазвани изискванията на поемните условия, ако се плащаха по добри заплати на персонала, ако се поддържаха в пълна изправност инсталациите на двете предприятия, ако трамвайната и електрическата мрежа биваха разширявани съобразно развиващите се и растящи нужди на града и населението му и ако се предприемаха своевременно необходимите мерки за опазване личната и обществена сигурност на публиката, ползваща се от тия градски сервиси.

Вследствие на всичко това ясно е, че и изчисленото от експертната комисия обезщетение — *22 601 500 лв.* далеч превишава *действителната сума*, която би следвало да се плати за откупуването на трамваите и осветлението.

Може ли след това да има у някого съмнение относително истинския характер на предприетата от кмета сделка?

на, според която общината се задължава да плати *тридесет и шест милиона лева* за предприятия, стойността на които не надминава *единадесет милиона лева* и обезщетението срещу откупуването на които, даже според една такава експертна комисия, в никакъв случай не би трябвало да надминава *двадесет и два и половина милиона лева*?

III

На общинската комисия предстоеше да пристъпи вече към основното разглеждане на въпроса за откупуването на трамваите и осветлението, след като ѝ се съобщи, че протоколът на експертизата е окончателно приготвен.

Желаейки обаче да бъдат по някакъв начин обезсиленни крайно неудобните и неблагоприятни за предприятията сделка заключения на експертите, кметът, преди да внесе в комисията експертния протокол, поръчал на общинския инженер да го придружи с един *нов доклад* от своя страна.

И наистина. Комисията получи заедно с експертния протокол и «обстойните възражения» на общинския инженер. Паметен ще остане тоя документ, който по безогледността и безскрупулността, с които се защитават грабежническите интереси на концесионерите, далеч надминава първия доклад на инженера и с който се прави опит на всяка цена да се докаже, че предвидената в кметските споразумения сума на обезщетението — 35 700 000 лева, нито е *основателно*, нито е *възможно* да се намалява в полза на общината. Като чете човек тоя скандален доклад, много вижда как зад подписа на общинския инженер се мъркат самодоволните и тържествуващи фигури на концесионерите и техните добре плащани адвокати*.

За да придаде едно що-годе благовидно оправдание на своите скандализиращи общината възражения, общинският инженер започва тяхното излагане със следната върде характерна за случая уговорка:

* И «Софийски общински вестник» е започнато вече публикуването на материалите по въпроса за откупуването на трамваите и осветлението. Много вероятно ще е *да не се пропусне* и публикуването както на експертния протокол, така и на «възраженията» на инженер Бояджиев, за да види светът как се защитават интересите на общината от *нейните собствени служители*.

«В оценки, преглеждане на книги и в схващането на стойности има винаги *субективна относителност*. Няма нужда от примери, за да се докаже, че *предметът, който се дири, представява за дирекция една друга стойност от онази, която абсолютно обективно се установява при академическа оценка.*»*

И тръгнал по пътя на «субективната относителност», на дъното на която блика вулгарното влияние на капиталистическия интерес на концесонерите, общинския инженер се запретва с едно усърдие, заслужаващо по друга участ, да разбие на пух и прах «академическата оценка» на експертизата.

На първо място според него концесонерите престават да бъдат *концесионери* не от деня, когато общината е взела трамваите и осветлението (1 септември 1916 година), а от момента на окончателната ликвидация с тия концесионни предприятия и поради това — заключава той при пресмятането на средната годишна печалба за последния петгодишен период би трябвало да влиза и 1917 година, която има много по-големи приходи от всички предшествуващи години, и да се изключи 1912 година, която за концесонерите представлява по своите приходи неблагоприятна година, защото е по-близо до началото на концесията.

Общинският инженер по-нататък намира, че експертизата при своите изчисления неправилно приспадала от годишните приходи суми за *възобновлението* на предприятията, вследствие на което значително намалява размери на обезщетението, което концесонерите биха имали право да получат от общината. Макар и в техните книжа да не са отбелязани *изрично* и в специални пера през съответните години такива суми — той, който имал възможност да бъде посветен в «тайните на воденето на тия книжа» и комуто била добре позната тяхната «фиктивност», твърди, че концесонерите са правили фактически разходи за възобновление на предприятията, *но са ги минавали под други пера в книгата си*. И за да подкрепи тая невярна

* В «Софийски общински вестник», № 45—46 от 6 април 1918 г., с. № 14 под заглавие «Ликвидация с Дружеството за трамвай и осветление в София» са публикувани само част от материалите по въпроса за откупуването на трамваите и осветлението. Цитираният от Г. Димитров текст не се съдържа в тази публикация. (Ред.)

но, резултат само на «субективната относителност» в оценките и схващанията, общинският инженер си позволява дори да извратява текста на поемните условия и да ги гълкува превратно, като умишлено *смесва* предвиденото в поемните условия *текущо поддържане* на предприятията с тяхното *пълно възобновление* в края на 40-годишния концесионен срок, когато трябва да бъдат предадени на общината при *пълна изправност и дееспособност*, за което възобновление ежегодно би следвало да се отделят от печалбите съответните суми, размерът на които е установен от науката и практиката, а при определени средната годишна печалба за изчисляване сумата на обезщетението — да се приспаднат от общите приходи и се минат като разходи на предприятията, както това е извършено правилно е сторено в «академическата оценка» или експертизата. И общинският инженер, който се поддържа под обемисти доклади, съдържащи маса технически, математически и статистически съображения и изчисления, прибягвайки към такава една недостойна маниера на оборване заключенията на експертизата, съвсем не се смущава от *всеизвестния факт*, че всяко капиталистическо предприятие извън разноските за текущото си поддържане и разширяване е длъжно да предвижда ежегодно в своите баланси и съответните суми за възобновление. Напротив, той счита за много по-важно и съзира своята задача именно в обстоятелството, служейки си ревностно в интереса на «субективната относителност» да изтълкува «фиктивността» в книжата на концесионерите в *тяхна полза*, за да имат те формалното право да претендират на едно обезщетение с *няколко милиона лева* повече, отколкото според основаната върху действителните и обективно разглеждани факти «академическа оценка».

И след дълги разсъждения все в тоя дух на «субективна относителност», след привеждането на всички възможни *тенденциозни* аргументи, които биха могли да се наведат в интереса на каузата на концесионерите, в полза на заключенията от кмета споразумения и в ущърб на общинските интереси, тоя фамозен *общински* служител заключава:

«Това като е тъй поддържам досегашните си доклади (собствено първия си доклад — б. н.), които, както нееднократно изтъквах, тръгват от положението да се направи *оценка*,

такава, която би дала възможност за доброволно откупуване, знаяйки практиката от разните трактати, върху които основана е оценката си, които в основните си начала не се борват и от експертизата, аз не поддържам и досега докладите си (въпреки пълното им сборване от експертизата! — б. н.), защото и сега твърдя, че ако съдим от практиката, известна досега, съдебната разпра не може да се предполага, че ще бъде много по-изгодна за нас.»*

Не е чудно прочее, че прочитането на този доклад се посрещна в комисията със силно възмущение не само от представителя на социалдемократическата общинска група**. Скандалът бе тъй голям, че и другите членове (демократът д-р Калинков и радикалът Влайков) не можаха да не изкажат своето възмущение.

Налагаше се при това положение да бъдат повикани в едно заседание на комисията самите експерти, за да дадат допълнителни разяснения по своя протокол във връзка с «възраженията» на общинския инженер, и тогава, като се произнесе върху съществуващото голямо различие между експертизата и инженера, да разгледа въпроса за откупуването по същество и окончателно да го разреши.

Това предложение на социалдемократическия представител, поддържано и от няколко други членове на комисията обаче, подготвеното по-рано болшинство решително го отхвърли. Без да може да посочи нито един сериозен аргумент, то дезавуира старата експертна комисия, остави настрана нейния неудобен протокол и определи нови експерти, предимно юристи и търговци, хора практики, дори гешефтари — както заяви един правителствен съветник, — които да се произнесат вече главно върху въпроса, който бил най-важният и решаващ в случая, а именно: — с оглед на облагите, които би могла да извлече общината в бъдеще от трамваите и осветлението, има ли тя сметка да плати обезщетението, уговорено в кметските споразумения.

Ясна бе целта на това поставяне на въпроса и на определянето нови експерти. Трябваше да се добие едно бли-

* Цитираният текст е от непубликуваните материали по откупуването на трамваите и осветлението. (Ред.)

** Вж настоящия том, с. 183—184. (Ред.)

контривотно мнение от друга експертиза и да се анулират неудобните заключения на дезавуираната експертна комисия, за да може *формално* по-леко да се санкционират в съвета сключените споразумения.

По тоя начин обаче красивата завеса, с която се прибулваше старателно цялата тая сделка, *се разкъса*. Преди още да е известно мнението на новите експерти, едно днес е доказано и неопровержимо — *кметът и господата около него, зад него и над него* изхождат не от действителните факти за ликвидиране предприятията в полза на общината, а *търсят и фабрикуват* доказателства в подкрепа на сключените в Брюксел споразумения, които на всяка почва те ще гледат да прокарат в съвета.

Разглеждането на въпроса от комисията, назначаването на експерти — едни или други, а може би и *трети*, — всичко това се върши просто *проформа*; то представлява от себе си за авторите му една комедия, за да се заблуди същият, че откупуването на трамваите и осветлението става по един начин напълно редовен, чрез продължителни обходвания и проучвания, чрез експертизи и пр.

Всъщност — както това се потвърждава и от цялата досегашна история на въпроса, изложена от нас в главните си черти — *сделката е сключена, въпросът е предрешен, конфликтът е уреден, ограбването на общината е добре организирано* — остава сега само *всичко това да се оформи по един възможно по-благовиден и демагогски начин*.

Това е ясната и пълна истина, която далеч не ще може да се прибулва задълго с рекламните вестникарски интервюта на кмета, успехът на които се разчита очевидно на непознаването на работите и късогледството на читающата публика на вестниците, които дават широко място на такива интервюта.

«Работнически вестник»,
№ 263 и 264 от 18, 19
и 20 април 1918 г.

Подпис: Г. Димитров

Печатта се по текста
на в. «Работнически вестник»

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

22 април 1918 г.

1. ИЗКАЗВАНЕ В ЗАЩИТА НА ТРАМВАЙНИТЕ РАБОТНИЦИ

Аз намерих за нужно, г-да съветници, да отпраща от името на нашата група чрез г-н кмета до Общинския съвет едно кратко писмо-изложение върху това, което става по трамваите и осветлението във връзка с въпроса, който не един път се е повдигал от нас. Това писмо има следното съдържание: (Ч е т е.)

«Понеже временно съм възпрепятствуван да участвам. . . и осветлението.»*

Аз очаквам да чуя от Постоянното присъствие по този повод какви мерки са взети, за да се тури край на тези нередовности по трамваите и осветлението, които могат да бъдат избягнати и които зависят от нас и от Управлението по трамваите и осветлението.

Председателят: Благодаря на съветника г-н Димитров, който дава бележки върху няколко точки, които са нуждаят от щателна проверка, за да излезе началникът на отделението с един обстоен доклад в едно от следующите заседания.

Г. Димитров: По моето писмо, което одеде прочетох, г-н кметът заяви, че директорът на трамваите ще ни даде един доклад в едно от следующите заседания. Сесията днес се закрива и това вероятно ще бъде направено в една извънредна сесия, когато ще имаме възможност да на

* Така е в протокола. Пълният текст на писмото е отпечатан в «Работнически вестник», № 259, 15 април 1918 г. Вж настоящия том, с. 285—287. (Ред.)

** Съкратени изказвания на други участници в заседанието. (Ред.)

слушаме доклада на директора. Независимо от този доклад, който ще се отнася до известни факти, посочени в това мое изложение, необходимо е Дирекцията на трамвайните и осветлението да направи нужното да се изплащат редовно заплатите и да бъдат платени дневните пари в размер на една пета. Ако има спънки от контролорството, те трябва да се премахнат, защото е крайно неудобно служещите по трамваите и осветлението да не получат дневните си пари, когато всички други наши служещи ги получиха.

(След отговора на контрольора В. Василев.)

Г. Димитров: Това е едно формалистично становище.

Председателят: Ще се погрижим, г-н Димитров, да ги платим.

Г. Димитров: На г-н контрольора ще кажа, че аз зная какво трябва да се направи предварително справка, преди да се повдигне въпросът, и тази справка аз я направих. Аз разбирам, че не могат да бъдат платени дневните пари за минало време на всички общински служещи едновременно. Формално контролорството е право, че това изплащане може да се продължи до края на приключване бюджетното упражнение за 1918 година. Но аз питам, где е нормата на нашето финансово управление при изплащането на тези стари дневни пари от мобилизацията от началото на 1918 г., когато едни са получили по-рано? Ако на едни се плаща сега, а на други след няколко месеца? Вероятно тези, които са по-близо до контрольора, които повече настояват, те биха могли да получат парите по-рано — през януари, февруари, март, — а трамвайните служещи да ги получат през декември т. г. или пък през януари, февруари и март 1919 г. по тълкуването на контролорита. Аз искам дневните пари, макар да се изплащат постепенно, да се плащат равномерно на всички категории служещи, а не да се оставят трамвайните служещи да получат по-късно, когато другите, които са при контролорита, са получили или ще ги получат утре-вдруги-ден.

2. ПРОТЕСТ ПО ПОВОД ИНСТАЛИРАНЕТО В СОФИЙСКИТЕ ГРАДСКИ МИНЕРАЛНИ БАНИ НА СПЕЦИАЛЕН САЛОН-ВАНА ЗА ЦАРСКОТО СЕМЕЙСТВО

Господа! Ние от вестниците се научихме, защото съветът не беше сезиран, за една реформа, която г-н кметът е предприел в нашите градски бани. Според това съобщение, което се оказа вярно от проверката, която направих, се е инсталирал специален салон-вана в баните за царското семейство. Аз повдигам този въпрос не за да предизвикам смеха на г-н Ковачев или друго, а защото считам въпроса по-сериозен, отколкото на пръв поглед може да се стори някому. Ние сме Общински съвет, едно изборно тяло, избраници на софийските граждани, един демократически институт преди всичко и за нас не може да бъде безразлично онова, което г-н кметът си е позволил да направи, още повече че то е без съгласието на съвета. Всяка подобна работа, която би се извършила там, не може да става по личната заповед на кмета, а трябва да се сезира Общинският съвет, и ако той би дал съгласието си да се инсталира подобна царска вана, тогава може да се пристъпи към подготовлението на инсталацията. Кметът е направил обратното — не е сезирал Общинския съвет. Той счита, че негова длъжност като столичен кмет е да покаже една сервилност към царския дом и да се даде възможност на царското семейство да се ползува от Софийските градски бани.

Въпросът, господа, има една принципиална и една практическа страна. Принципиалната страна се състои в това, че ние, като демократически институт, като Общински съвет, не можем и не бива по никой начин с най-дребни постъпки да се обръщаме сервилно по един или друг случай към монархическия институт, към династията, толкова повече че преживяваме едно време, когато монархическият институт във всички страни е разклатен, когато се отива към едни коренни преобразования.

Ст. Ковачев: Г-н председателю! Моля да бъде спряно г-н Георги Димитров да не говори. Да се запишат думите му в протокола и да му се състави акт.

Председателят: Предупреждавам Ви, г-н Димитров, че ще Ви отнема думата.

Г. Димитров: (Към г-н Ковачева.) Има достатъчно детективи в София, за да ме предадат на прокурора, за да не става нужда да става детектив един общински съветник.

Председателят: Пазете приличие в думите си. Инак ще Ви отнема думата.

Г. Димитров: Аз пазя приличие.

Ст. Ковачев: Вие сте предатели на отечеството.

В. Мулетаров: По-големи предатели от вас има ли?

Председателят: (Звъни.)

Г. Димитров: Ще бъде много по-добре, ако тази горещина, с която г-н Ковачев, без да бъде повикан от никого, нападнава династията, бъде съобщена там, където трябва, и сега да ме остави да довърша. Аз казах, че този въпрос има една принципална страна, а именно, че такъв един демократически институт като Общинския съвет не би трябвало да позволи подобна постъпка, и то тъкмо в такова време, когато се извършват коренни демократически преобразования във всички страни. Недостолепно е от името на Софийската община да се правят подобни постъпки като тази на г-н кмета.

Ц-р Г. Калинков: Царят ще си плати разносните и свършено.

Г. Димитров: Вие ще си кажете думата. Практическата страна на въпроса се състои в това, че при столичните бани, които и без това са недостатъчни за нуждите на столичното население, които не са курортни бани само, но и да задоволяват при липсата на народни бани в кварталите, които за дълго време не могат да се направят, непосредствените жизнени пужди на градското население, при тези бани, казвам, се курдисва една специална царска вана, което нещо е съпроводено с известни препятствия при ползването от тях, когато царят или неговият наследник е там.

Ст. Ковачев: Само трамвайните служещи имат право да се къпят, а царят няма!

Г. Димитров: Аз знам, че Ви е много любим цар Фердинанд.

Председателят: Г-н Димитров! Пазете приличие, защото инак ще Ви отнема думата.

Г. Димитров: Ако би се осъществил този план, който има кметът, то във всички моменти, когато се къпе цар-

ското семейство, баните ще бъдат по понятни причини недостъпни за населението.

Председателят: Няма да бъдат недостъпни.

Г. Димитров: В това никоой няма да ме убеди, защото знам какво е настроението при сегашните обстоятелства през време на войната, а безусловно така ще бъде и след войната. При баните в Банкя и други курортни бани, дадени на разположение на царското семейство, аз се питам, защо се посяга на градските бани, които и без това са недостатъчни за населението, и то за една работа, която има смисъл само за да изпъкне г-н столичният кмет.

Председателят: Сервилност де!

Г. Димитров: Не сервилност, а премного сервилност.

Председателят: Мерси!

Г. Димитров: Г-н кметът иска да даде доказателства, че е готов да направи всичко, което зависи от него, за угодата на двореца, когато той трябва да служи на населението, а не на династията. И аз от името на социалдемократическата група протестирам против тази постъпка по принципиални и практически съображения и още повече протестирам за това, че кметът върши тази работа без съгласието на съвета. Аз бих искал да бъде поставен на дневен ред въпросът, за да се чуе мнението на представителите на другите партии в Общинския съвет и да се вземе становище дали по този начин трябва да бъде използвана Градската баня или не. Кметът избягва да направи това. Защо? Защото с всичко трябва да се аргументира тази сервилност към двореца. Вие не бихте имали кураж да се разисква този въпрос, защото тогава ще се признае, че една подобна постъпка е в разрез с демократическия дух и демократическите принципи, които уж вие сами поддържате. Аз мисля, че съветът не може да мине без внимание тази постъпка на г-н кмета, и смятам, че тя трябва да бъде обсъдена.

Председателят: Пристъпваме към дневния ред — доклад на финансовото отделение.

Г. Димитров: Аз питам широките социалисти, дали са съгласни с тази процедура?*

Публикува се за първи път по текста на стенографския протокол от заседанието

* На обясненията на кмета Г. Димитров отговаря: «Поставете този въпрос на дневен ред и ще Ви докажа, че не е така.» (Ред.)

ЗАКОНОПРОЕКТЪТ ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОСИГУРОВКИ

В парламентарната комисия по Министерството на труда, при разглеждането на законопроекта за осигуряване работниците и служещите в случай на злополука и болест от страна на социалдемократическата парламентарна група др. *Г. Димитров* направи редица предложения за разширяването и подобряването на законопроекта (публикувани в един от миналите броеве на «Работнически вестник»)*.

Министърът на труда заяви в комисията, че той не може да приеме в никакъв случай тия предложения. Счита, че законопроектът съдържа *максимума* от това, което държавата може да направи засега в тая област. Допуска само известни непринципиални корекции на законопроекта.

Представителят на «широките», Янулов, възхитен от правителствения законопроект, отправи множество complimentи и ласкателства към министъра, молейки го да приеме поне някои дребни поправки, които биха отстранили допуснатите в законопроекта несъобразности. «Г-н министре — провикваше се често Янулов, — постарайте се да прокарате законопроекта макар такъв, какъвто е, още в тая сесия, защото това ще бъде голямата ваша служба и гордост. Демократите¹²⁵ искат неговото отлагане, за да го прокарат те един ден и славата за това дело им да се падне. Вие ще имате признателността и благодарността на цялата работническа класа. . .»

* Вж «Работнически вестник», № 253, 6 април 1918 г. Вж настоящия брой, с. 268—272. (Ред.)

След станалите обсъждания комисията, отхвърляйки принципиалните предложения на нашия другар, съгласи се да се прокарат в законопроекта само следните изменения:

1. *В случай на злополука се осигуряват и ония работници и служещи, които получават заплата повече от 2400 лв. годишно, но осигурителната пенсия и за тях не може да надмине 2400 лв.*

2. *Пенсията на пенсионирания работник не се отнема ако постъпи на държавна, общинска или окръжна служба със заплата, по-малка от 100 лв. месечно.*

3. *Добитата поради злополука инвалидност ще се оценява от комисия, в която влизат и работническите помощници инспектори, предвидени в Закона за хигиената и безопасността на труда.*

4. *В комисията, която ще се произнася по отпуски нето, видоизменяването, прекратяването или отказването на пенсиите, ще влизат и по един представител на работодателите и работниците.*

Законопроектът с тия изменения биде приет на второ и трето четене от камарата. Предложенията на социалдемократическата парламентарна група бидоха отхвърлени и при гласуването им в пленума на камарата при второто четене на законопроекта.

Така прокараният законопроект ще влезе в сила шест месеца след публикуването му в «Държавен вестник».

*

Нашите другари в парламента направиха всичко, което бе възможно, за да претърпи правителственият законопроект една коренна преработка в духа на жизнените интереси и нужди на работническата класа и въз основа на социалдемократическата програма за работническите осигуровки. Те останаха обаче в това отношение *сами* срещу буржоазията и дребнобуржоазните социалреформатори и рекламаджии.

Сега предстои на работническите организации заедно със Социалдемократическата партия да се погрижат, щото и тоя *минимум* работническа осигуровка, създаден чрез гласувания закон, да бъде *напълно и точно* приложен

и да се подготвят достатъчно добре за предстоящите борби за една пълна задължителна държавна работническа осигуровка и за една цялостна система на законодателно покровителство на работническия труд.

Редом с постоянните свои задачи, като защитници на работническите професионални интереси нашите работнически синдикати имат пред себе си и тая извънредно важна задача. Нейното изпълнение ще бъде толкова повече осигурено, колкото по-големи маси от своите професии успеят да сплотят около себе си и под знамето на Социалдемократическата партия и колкото по-дълбоко тия работнически маси бъдат проникнати от идеите и методите на борба на научния социализъм, както и колкото по-малко те бъдат склонни да се увличат от демагогията и заблужденията на *дребнобуржоазния социалреформизъм и практицизъм*.

и «Работнически вестник»,
№ 265, 22 април 1918 г.
Без подпис

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

КОНЦЕСИЯТА НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО

I

Верни на стария буржоазен принцип, според който държавата и общините не трябва да развиват никаква стопанска дейност, за да не спъват забогатяването на частните капиталисти и да не се явяват конкуренти на частния капитал, народняшките управници на Софийската община през 1897 година¹²⁶, разглеждайки въпроса за снабдяването на града с електрически трамваи и осветление, решават да отдадат тия два извънредно важни градски сервиза в ръцете на частни концесионери. И това в един момент — нека се забележи добре, — когато множество европейски градове, изпитали тежестите и неудобствата на концесионната система, всячески се стараели, особено под силното влияние на социалдемократията, да се освободят от бремето на частните концесии на трамваите и осветлението, а някои швейцарски, французки, германски, австрийски и италиански общини имаха вече свои собствени общински трамваи и осветление.

За целта тогава се изработили и на 31 декември 1897 г. били приети от народняшкия съвет поемните условия за отдаването на концесията за един срок от четиридесет години.

В по-важните свои постановления тия поемни условия гласят:

«Софийското градско общинско управление отдава на концесия за един срок от 40 години *заедно и неразделно**.

* Курсивът и въпросителните знаци в цитирания документ са на Г. Димитров. (Ред.)

и) Електрическото осветление на града София и помещението на Централното управление на кметството и на пожарната команда и б) електрическият трамвай и в околността на София.

Концесионерът е длъжен да доставя тъй също и електрическа енергия за частно осветление и за двигателна сила на основание постановленията на настоящите поемни условия» (чл. 1).

«В случай че редовното експлоатиране на трамвайната и осветителна мрежа или част от тях се прекрати без причина на force majeure*, както и в случай, че концесионерът не иска или не е в състояние да ги експлоатира, той се глобява по 100 лева на ден за 10 дни и с по 500 лева на ден за други още 20 дни. Ако и след това редовната експлоатация не се започне, кметството отнема експлоатацията от него и я отстъпва другиму или самъ експлоатира инсталацията за сметка на концесионера в продължение на една година, подир което, ако концесионерът не заяви желание да започне сам редовната експлоатация (?), кметството има право да отнеме концесията и да присвои инсталацията с всичките ѝ принадлежности без всяко възнаграждение» (чл. 11).

«При изтичането срока на концесията концесионерът трябва да предаде цялата инсталация в добро и нормално състояние за удовлетрайно функциониране» (чл. 13).

«Концесионерът е длъжен да взема всички мерки, за да избегне нещастните случаи и да пречи колкото е възможно по-малко (?) на движението» (чл. 15).

«Концесионерът е длъжен да поддържа винаги в добро (?) положение цялата инсталация с всичките ѝ принадлежности, включително и трамвайния коловоз и една ивица от 50 сантиметра ширина от всяка страна на коловоза» (чл. 20).

«Концесионерът не може нито явно, нито тайно да преотстъпи под същите условия концесията си на друго лице или дружество или дори със съгласието на кметството и ако то намери, че новият концесионер представя същите гаранции на честност, способност и работителност» (чл. 24).**

Без да цитираме повече постановления от поемните условия, трябва да отбележим, че както това е обикновено при концесионната система, всички постановления, с които се запазват някакви права за общината, имат по-

* Force majeure (фр.) — непредвидено обстоятелство. (Ред.)

** Вж Стенографически протоколи на Софийския градскообщински съвет. Първа сесия, кн. III. С., 1898, с. 282—302. (Ред.)

малко или повече еластичен, *каучуков* характер, за да могат лесно да се обезсилват, докато интересите и правата на частните капиталисти, на концесионерите, са ясно, определено и прецизно уговорени все в ущърб на самата община.

На обявения търг за концесията не се явили достатъчно конкуренти. Важният конкурент, който се явил, бил някой си миситин* Шарл Бертолюс от Швейцария, *подставено* лице, зад гърба на който стоели белгийските капиталисти, притежаващи вече концесии на електрически трамвай и осветление в Белград, Букурещ, Цариград, Атина и редица други градове.

Против така приетите от Общинския съвет поемни условия Бертолюс се обявил като крайно стеснителни и неудобни за концесионера и поискал тяхното изменение. И тогавашният народняшки кмет Яблански, който водил преговорите с него, побързал да внесе в съвета (1 май 1898 година) предложение за изменяване поемните условия в духа на исканията на Бертолюс, като направил от своя страна по тоя случай следната характерна бележка:

«Тия изменения, господа, се направиха по заявление на конкурентите (т. е. на подставения миситин Бертолюс — б. н.), които идваха тук да изучават въпроса и заявиха, че не може да вземат участие в търга по тези и тези съображения. По-напред, когато направихме поемните условия, мислехме *повече* да оградим интересите на общината, като мислехме, че предприемачите няма да бъдат толкова взискателни (?), *още повече* че поемните условия са копирани от европейските: обаче оказа се, че не гледат с такова доверие, с такова око на работата у нас, както в Европа, затова искат да бъдат *повече гарантирани*. . . *Ето защо се направиха тия изменения*» (вж Стенографските дневници 1898 г., книга III, с. 187).**

Общинският съвет след продължителни дебати, в процеса на които се чули и някои трезви гласове против това обвързване на общината, приел измененията, поискани от «конкурентите» (т. е. Бертолюс), които измененията се свеждат главно към следното:

* Миситин (меситин) — посредник, който търси клиент на отделно лице или предприятие по нереден начин. (Ред.)

** Вж Стенографически протоколи на Софийския градскообщински съвет. Редовна сесия, кн. IV. С., 1898, с. 187. (Ред.)

1. Широчината на трамвайните линии вместо 1,435 м се намалява на един метър;

2. Гаранцията за правилното поддържане на предприятията, състояща се от ежегодни удържки на дължимите суми за осветление от страна на общината, вместо да се образува още за първите години на концесията, отстъпва се за последните 10 години от концесионния срок;

3. Нововъведения и усъвършенствувания могат да се поискват от страна на общината едва след изтичането на първите 15 години от концесионния срок, и то в размер само на 20% от чистия годишен приход на предприятията, които в първоначалния текст на поемните условия това се предвижда още от самото начало и без да се ограничава размерът на нововъведенията и усъвършенствуванията на 20% от чистия приход;

4. Правилниците относително инсталацията и функционирането на частното осветление да бъдат съставени от самия концесионер вместо от общината, както е в първоначалния текст; и

5. Член 4 предвижда в случай на спор между общината и концесионера спорът да се разрешава от арбитраж, избран по един от общината и концесионера, и един професор-арбитър, избран от двамата арбитражи измежду професорите по електричество от някой от швейцарските и белгийски университети. Съгласно изменението този арбитраж се разпространява и върху случаите, предвидени в членове 7 и 10 от поемните условия, които се отнасят до споровете, възникнали по отношение приготвянето на предприятията и одобряването им, като по този начин още повече се ограничават правата на общината.

Но и при тях много влошени от общинско гледище поемни условия, приети от съвета уж с цел да се явят повече и по-благоприятни за общинските интереси конкуренти, такива не се явили пак на търга освен поменатия вече Бертолюс. Хитрите конкуренти предварително се споразумели, както това става при подобни търгове, и оставили срещу общината само своя миситин Бертолюс, комуто именно и била възложена концесията по доброволно съгласие, без търг на 16 юли 1898 година.

И така, софийските работници и граждани има да благодарят преди всичко на народняшките тузове и гешефтери за отстъпването за един период от *четиридесет* години на частни капиталисти *правата* на общината в такава важна област, каквато представляват електрическото осветление, двигателната сила и съобщителните средства на столицата, както и за пагубните последици от концесионната експлоатация на тия градски сервиси, които изпита общината и населението през досегашния 16-годишен концесионен срок и които тепърва ще се стоварят върху плещите им за десетки други години.

Но с това не се изчерпва — както ще видим следния път — извършеното в случая от народняшките управници на Софийската община предателство спрямо интересите на трудещите се маси.

II

Както видяхме миналия път, трамваите и осветлението могат да се отдадат на концесия само *заедно* и *неразделно на един* и *същ* общ концесионер, обстоятелство, изрично предвидено още в първия член на поемните условия. В това се заключава един от най-съществените елементи на тая концесия, който има извънредно голямо практическо значение за общината. И то не само защото тия две предприятия са *органически* свързани помежду си и тяхното правилно функциониране изисква *единство* в организацията и управлението им, но и защото се е предполагало, че едното предприятие може да бъде по-малко доходно от другото, особено в началото на концесията, и ако биха били отдадени поотделно и на различни концесионери, съществувала е опасността за едното да се явят на търга конкуренти, а за другото да няма такива, или пък — получените оферти например само за трамваите да бъдат много по-неблагоприятни за общината от онези, които биха могли да се получат, когато концесията е *обща*. При това, което е най-важното в случая, *целостта* и *неразделността* на концесията представлява една значително по-голяма гаранция, че концесионерът при експлоатацията на предприятията ще бъде принуден *еднакво*

ни спазва изискванията на поемните условия по отношение и на *двете* предприятия, независимо от обстоятелството, че доходите, които получава от тях, биха били *различни*, защото иначе — заради нередовностите в едното предприятие общината ще може винаги да посяга и върху *другото*, като поиска по надлежния ред унищожението на *целта* концесия съгласно чл. 11 от поемните условия.

Тоя характер на концесията се подчертава и от чл. 24 на поемните условия, който предвижда прехвърлянето на получената вече концесия от един върху друг концесионер и който член гласи:

«Концесионерът не може *нито явно, нито тайно* да преотстъпи под същите условия *концесията си* на друго лице или дружество освен със съгласието на кметството (resp. на Общинския съвет) и ако то намери, че *новият концесионер* представлява същите гаранции на честност, способност и състоятелност.»

Така именно *заедно* и *неразделно* първоначалният концесионер Бертолюс е получил на 16 юни 1898 г. по доброволно съгласие концесията на трамваите и осветлението и е сключил с общината необходимия за целта контракт.

Бертолюс обаче, както вече посочихме, се явява не един сериозен и действителен концесионер, а е изпълнявал само ролята на *подставено* лице; зад което са стояли белгийските капиталисти — бъдещите истински концесионери. Мисията на тоя миситин е била — да изтръгне от Софийската община концесията на трамваите и осветлението на възможно по-благоприятни за патроните си условия, като омотае в подкупната си мрежа тогавашните общински управници. Изпълнил успешно своята мисия благодарение на народняшките продажници, Бертолюс пет месеца след сключването на контракта с общината, на 10 поември 1898 г., прехвърля концесията на две белгийски дружества, *отделни* и *самостоятни* — на едното трамваите, на другото осветлението.

Договорът за това прехвърляне и *разделяне* на концесията, разделяне изрично и безусловно забранено от поемните условия (членове 1 и 24), се сключва с тогавашния общински управник Иблански *без знанието и съгласието на Общинския съвет*, комуто впоследствие е бил само поднесен за фор-

мално одобрение. И за да се заблуди съветът по въпроса за разделянето на концесията на *две* отделни и независими в юридическо и стопанско отношение едно от друго предприятия, кметът си е позволил дори да *фалшифицира* текста на чл. 24 от поемните условия в техния *френски* превод, в смисъл че прехвърлянето на концесията може да стане и поотделно за двете предприятия. Тая фалшификация, макар и много плитко скроена, при изричното предписание на чл. 1 от поемните условия, че трамваните и осветлението се отдават на концесия *заедно* и *неразделно*, все пак повлияла на съвета очевидно покрай влиянията от по-друго естество за формалното одобрение на сключения договор.

По тоя случай тогавашният помощник-кмет и председател на комисията за изработване поемните условия П. В. Горбанов е направил следните характерни изявления:

«Заявявам категорически, че съветът е въведен в заблуждение, като е бил преведен текстът на изработените от нас поемни условия невярно на френски. Концесията може да се прехвърля, но предприятията и двете са *неразделни*. Контрактът за това разделяне е сключен без знанието на съвета, лично от г-н кмета. В съвета никога не е постановявано, че за нас е задължителен французският текст на поемните условия. . .»

А общинският съветник Леви, взел думата след Горбанов, прибавя:

«Това, което казва г-н Горбанов, *ние сме го говорили още навремето. . .* За тези *грешки*, които са били допуснати още тогава, ние изказахме *нашето съжаление*, че е имало подобно нещо, *за което трябваше да се обърне внимание*». . . (вж Стенографски дневници от 1899, кн. I, 67—70).*

Разбира се, въпреки всичко това болшинството на народния съвет одобрило договора за прехвърлянето на концесията при *разделяне* на двете предприятия въпреки яския и изричен текст на поемните условия, както посетне удовлетворило и претенцията на концесонера по осветлението, когато по онова време се явило едно високо

* Вж *Стенографически протоколи на Софийския градскообщински съвет*. Трета редовна сесия, кн. II, С., 1900, 1899 г., с. 67—70. (Ред.)

ажно, да му се плаща уговорената стойност на електрическата енергия за осветлението на града не в сребро, а в *ништо*, макар и при приемането на поемните условия в съвета, както и при сключването на контракта да се е разбирало ясно и недвусмислено, че ще му се плаща в *сребро*.

И така, концесията на софийските трамваи и осветление първоначално се отдава по *доброволно съгласие*, а не по *средовен търг*, на един миситин, на едно *подставено* лице при крайно неизгодни за общината условия. Впоследствие със съдействието на кмета, зад гърба на съвета и без предварителното му съгласие концесията се *разделя* и прехвърля на *две* отделни капиталистически дружества. За да се прокара това през съвета, *фалшифицира* се френският превод на поемните условия, въвежда се в заблуждение съветът и се нарушава по най-флаграnten начин първият и основен член на поемните условия.

Концесията на трамваите и осветлението прочее още и *народиша* си е *порочна*. Това е ясно като бял ден. Вече само поради тая причина Софийската община би имала *нищо* и *фактическо*, и *юридическо* основание да иска *нищо* и *жението* на тая *порочна* и страшно пагубна за общинските интереси грабежническа концесия, като последните от съдебните претенции на концесионерите бъдат *посесени* изцяло от тогавашните общински управници, които заради *лични* облаги са продали в случая по такъв *позорен* начин интересите и правата на Софийската община.

И. «Работнически вестник»,
№ 266 и 267 стр. 23 и 24 април 1918 г.
Подпис: Г. Димитров

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

УНИЩОЖЕНИЕ НА КОНЦЕСИОННИТЕ ПРАВА ВЪРХУ ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО

С данни из официалните документи на Софийската община ние установихме, че от гледна точка и на фактите, и на закона концесията на трамваите и осветлението още в основата си е *опорочена*, че тя *нередовно* е отдадена на концесионери и с *измама*, чрез фалшифициране френския превод на поемните условия, е прокарано в Общинския съвет през 1899 г. одобрението на договора за недопустимото от самите поемни условия *разделяне* на концесията в две отделни и спрямо общината независещи едно от друго в юридическо и стопанско отношение предприятия.

По тая причина само Софийската община можеше много отдавна да поиска на законно основание унищожението на *концесионните* права върху трамваите и осветлението, като договорът за концесията, съгласно предписанията на Закона за задълженията и договорите (членове 13, 20 и др.), отнасящи се до подобни случаи, бъде обявен за *недействителен* и предприятията минат в общинска експлоатация само срещу връщане на концесионерите вложените от тях капитали, *без да им се плаща каквото и да е обезщетение* за неизползуваното време от 40-годишния концесионен срок.

Разбира се, това не можеше да се очаква да бъде направено от народняшките управници на общината през 1899—1900 г., нито при повторното им управление през 1911—1913 г.¹²⁷, защото те бяха именно авторите на тая грабежническа и порочна концесия и имаха спрямо концесионерите ангажменти от най-съмнително естество. Но не се опитаха да го направят и всички последующи

общински управници (радослависти, стамболовисти¹²⁸ и демократи), защото всичките изхождаха от становището, че трябва на всяка цена да се *поощрява* частният капитал, да се *улеснява* всячески забогатяването на частните капиталисти, макар това да е в ущърб на жизнените интереси на града и населението, и защото в поддръжката на частната концесия на трамваите и осветлението намираха за себе си едно *твърде доходно перо*.

Софийската община обаче извън тая напълно основателна и достатъчна законна причина за унищожението на концесията имаше възможност да се освободи от концесионната експлоатация на трамваите и осветлението още и поради *постоянното* и *систематическо* нарушаване от страна на концесионерите предписанията на поемните условия, като за случая би се възползувала от чл. 11 на самите поемни условия или от чл. 70 на Закона за задълженията и договорите.

Известно е, че още от самото начало и през целия шестнадесетгодишен период на концесионната експлоатация белгийските капиталисти концесионери, ръководими само от желанието да измъкнат колкото е възможно повече печалби, експлоатираха предприятията крайно иррационално и вредно за софийското население. Нито едно от важните изисквания на поемните условия не се спазваше точно. Линиите и инсталациите се поддържаха безобразно. Голямата част от подвижния материал бе съвършено негоден. Нещастните случаи по трамваите се превърнаха в едно постоянно явление. Множество човешки жертви се дадоха през този период поради престъпната експлоатация. Концесионерите не искаха да държат никаква сметка за растящите нужди на столицата от разширяването на трамвайната и осветлителна мрежа. Те предприемаха само това, което бе от естество да увеличи печалбите, които, както показват сега техните книжа, са достигнали до 50% за трамваите и до 70—75% за осветлението. Конфликтът между *частния капиталистически интерес*, от една страна, и *стопанските, социални и културни нужди* на столичното население, от друга, всекидневно растеше и се изостряше.

За всички тия груби и явни нарушения на поемните условия свидетелствуваха множеството глоби, възлизаци

на стотини хиляди лева, налагани от страна на общината върху управлението на трамваите и осветлението, въпреки пословичното снизходително отнасяне на общинските управници спрямо концесионерите. Тая престъпна експлоатация, застрашаваща всекидневно здравето и живота на публиката, бе констатирана и от *две общински анкети*¹²⁹ — едната през 1912 г. и другата през 1915 г.*

От друга страна, поради съществуващата несигурност за здравето и живота на самия персонал по трамваите, както и поради извънредно тежката експлоатация, на която той биваше подлаган от концесионерите, през 16-годишния концесионен период избухнаха *три* общи продължителни стачки¹³⁰ — едната наскоро след започване експлоатацията на трамваите, през 1902 г.** , другата през 1909 г.*** и третата през 1914 г.

При тия стачки трамвайното движение биваше по цели дни и седмици спирано или съвсем ограничено и нередовно изключително поради вината на самите концесионери, поради ненаситната тяхна алчност за големи печалби.

Констатираните нередовности и систематическите нарушения на поемните условия, както и периодическите прекъсвания на трамвайното движение, поради предизвиканите по вина на концесионерите работнически стачки даваха пълно основание на Софийската община да се възползува от чл. 11 на поемните условия, който предвижда за такива случаи поемането на експлоатацията от самата община и след една година общинска експлоатация окончателното отнемане на концесията *безвъзмездно*, без да се плати нито стотинка на концесионерите срещу отнетите им по тоя начин предприятия. Най-малко общината можеше да се добере, въз основа на чл. 70 от Закона за задълженията и договорите, до *унищожението* на договора за концесията и да поеме предприятията в свои ръце само срещу заплащане действителната им стойност, без каквото и да е обезщетение срещу концесионните права на концесионерите.

Общинските управници обаче, винаги добре омотани в мрежата на белгийските капиталисти, във всички тия

* Печатна грешка. Годината е 1916. (Ред.)

** Печатна грешка. Годината е 1901. (Ред.)

*** Печатна грешка. Годината е 1906. (Ред.)

случаи не направиха нито един-едничък опит нито за *едното*, нито за *другото*. Напротив, те *опрощаваха* наложените със стотини хиляди лева глоби за нарушенията на поемните условия, а спирането на трамвайното движение поради стачките, в които заставаха на страната на *белгийските капиталисти против работниците — софийски граждани*, обявяваха съвършено неправилно за *форсе мажесте*, за да не може да се приложи чл. 11 от поемните условия.

Най-сетне Софийската община можеше да се отърве от непоносимата частна експлоатация на трамваите и осветлението още и по един друг начин, без да се обремени с плащането на милиони лева *обезщетение*. Тоя начин бе — *общината* да си създаде своя собствена машина за производство на електрическа енергия, както и да построи свои трамвайни *конкурентни* линии в града и между града и околностите — нещо, което при спазването на известни обстоятелства се допуска и от самите поемни условия. Така общината би се явила един сериозен и опасен конкурент за концесионерите, би намалила печалбите им до един нищожен минимум и с това би ги поставила сами да ѝ предложат предприятията си, без да претендират за обезщетение срещу своите концесионни права.

Наистина преди години бе направен един опит с построяването на общинска юзина в Бояна. Тая инициатива на общината обаче още в самото начало, при започване подготовителните работи за юзината, биде провалена от министересованите концесионери, които упражниха своето силно *капиталистическо* влияние върху общинските управници и органите на министерството *до такава степен*, че плановете за тая електрическа юзина можаха да бъдат утвърдени от министерството *едва през време на войната*.

И при всичките тия възможности общината да отнеме от частните концесионери трамваите и осветлението, да унищожии концесионните им права *безвъзмездно* или само *срещу заплащане на предприятията стойността*, днешните общински управници туриха ръка на тия предприятия, прокламираха тържествено тяхната *муниципалитет* и при оформяването на тоя акт от Общинския съвет

прокараха едно решение, с което общината се задължава спрямо концесионерите да ги обезщети по справедлива оценка — доброволно или чрез съд. И признавайки тъй безосновно правото на концесионерите да претендират за обезщетение, общинските управници побързаха в предварително споразумение със самите концесионери да определят сега по своята «справедлива оценка» размера на това обезщетение на огромната сума — 35 700 000 лв. за едни предприятия, които по най-благоприятните изчисления за концесионерите не струват повече от *единадесет милиона лева*.

По тоя начин днес се подготвява *ликвидацията* на извършеното някога от народняшките общински управници продажничество при отдаването на концесия трамваите и осветлението с едно *двойно* по-голямо продажничество от страна на днешните общински управници спрямо интересите на трудещите се маси в столицата, *които ще трябва да откъсват години поред от коравия си залък*, за да плащат десетките милиони лева обезщетения на белгийските капиталисти.

Това заслужава добре да се разбере и запомни от всички софийски данъкоплатци — работници и граждани.

В. «Работнически вестник»,
№ 269, 26 април 1918 г.
Подпис: Г. Димитров

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

ВЕРНИЯТ ПЪТ

Един отдавна известен и безспорен факт е *колосалната* сила, която пролетариатът притежава поради своята *революционна* и *незаменима* роля в съвременното производство като творец на всички обществени блага, както и поради нескъпценно растящата си *численост*.

Непрекъснатата концентрация на производството, развиващата се модерна техника и безпощадната капиталистическа конкуренция, като съсипват старите форми и методи на произвеждане и обезимотяват масата самостоятелни дребни стопани и производители, от една страна, поставят целия производствен процес в ръцете на пролетариата, от друга — все повече увеличават и съгъстват редовете му и по този начин, по силата на самото обективно развитие той се издига до положението на единствено производителната, най-многочислената и могъща обществена класа.

Въпреки този исторически факт обаче в продължение на много десетилетия и до днес пролетариатът се прегъва под ярема на капиталистическата производствена и обществена система, подчинен, експлоатиран и обезправен от господстващи класи, които притежават капиталите.

Само съществуване на огромната спонтанна сила на пролетариата, заключаваща се в икономическата му роля и многочислеността му прочее *никак не е достатъчна* сила по себе си да го направи свободен, пълен господар на съдбините си и достоен за величието на своята историческа мисия.

Необходимо е върху тая обективна основа да се изгради действителната обществена и политическа сила на пролетариата, да се превърне той в *класа за себе си*, както бе казал Маркс в 1848 г., чрез *решителна борба за проустройство на капиталистическото общество**.

Великите основатели на научния социализъм Маркс и Енгелс още преди седемдесет години посочиха и научно осветлиха в своя бележит *Комунистически манифест* този единствено верен път към пролетарското освобождение — пътя на класовата борба на пролетариата. Бичувайки жестоко тогавашните работнически заблудители, множеството видове буржоазни и салонни социалисти, Маркс и Енгелс за отличие от последните се назоваха *комунисти* и дадоха на своя исторически апел към международния пролетариат названието *Комунистически манифест*.

Днес, когато първомайският празник на труда съвпада да със *седемдесетгодишнината* от написването на Комунистическия манифест (1848—1918) и *стогодишнината* от рождението на Маркс (1818—1918), ние чувствуваме как се издигат и разнасят из цял свят заключителните слова на Комунистическия манифест: *Пролетарии от всички страни, съединявайте се!*

С чувство на голямо задоволство и вътрешно удовлетворение ние можем да отбележим, че *социалистическият* пролетариат в нашата страна не се отклони от верния път. Той не измени на освободителната кауза и на идеалите на международния пролетариат.

Той не пожела да пожертвува за дребни моментни облаги, за паница леща общите си и постоянни жизнени интереси, своите принципи, своята програма, своето бъдеще.

Социалдемократическата партия и работническите синдикати се засилиха. Техните средства за борба се увеличиха. Техният печатен орган** днес въпреки всичко има три пъти по-голямо разпространение.

Социалдемократията в парламента и общините изпълни достойно своя дълг, стремейки се да бъде облекчено възможно повече положението на трудещите се маси и с

* Вж Маркс, К. Нищета на философията. С., 1898, с. 188. (Ред.)

** В. «Работнически вестник». (Ред.)

работнически закони и редица други мероприятия да бъдат запазени от физическо и духовно израждане.

Пътят остава и занаят да се следва и о-т-в-ъ-р-д-о и решително.

На първомайския хоризонт ясно се очертават вече близките перспективи на новото и още по-мощно сплотяване на пролетариата от целия свят за класова борба против капитализма.

И «Работнически вестник»,
№ 273, 1 май 1918 г.
Подпис: Г. Димитров

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

НАРОДНЯЦИТЕ И КОНЦЕСИЯТА НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО

Разглеждайки въпроса за откупуването на трамваите и осветлението, нам се налагаше да засегнем и *самото начало* на концесията, което се явява първопричината за крайно неблагоприятното положение на Софийската община днес при окончателната ликвидация с концесионната система на тях две предприятия.

Нашите изследвания, извършени по официалните протоколи и архиви на общината, ни натъкнаха на факти, които показват, че концесията още в своето начало е *нередовна* и *порочна* и че следователно общината е имала и има всичкото фактическо и юридическо основание да поиска *унищожението* на договора за концесията, като се освободи от пакостната концесионна експлоатация на трамваите и осветлението, *без да може да ѝ се наложи дори и по съдебен ред да заплаща на концесионерите десетки милиона лева обезщетения.*

Двете статии, посветени на *историята* на концесията (броеве 266 и 267 на «Работнически вестник» от 23 и 24 април т. г.)*, ние завършихме със следното заключение:

«И така, концесията на софийските трамваи и осветление първоначално се отдава по *доброволно съгласие*, а не с *редовен търг*, на един *миситин*, на едно *подставено* лице при крайно неизгодни за общината условия. Впоследствие със съдействието на кмета, зад гърба на съвета и без предварителното му съгласие концесията се разделя и прехвърля на *две* отделни капиталистически дружества»

* Вж настоящия том, с. 322—329. (Ред.)

А да се прокара това през съвета, *фалшифицира* се френският превод на поемните условия, въвежда се в заблудени съветът и се нарушава по най-флагрантен начин първият и основен член на поемните условия. Концесията на трамваите и осветлението прочее още в зародиша си е *порочна*. Това е ясно като бял ден. Вече само по тая причина Софийската община би имала всичкото и *фактическо*, и *юридическо* основание да иска *унищожаване* на тая *порочна* и страшно пагубна за общинските интереси концесия, като последиците от съдебните претенции на концесионерите бъдат понесени изцяло от тогавашните общински управници. . .»

Нашето разобличение върху забравената история на концесията — както и очаквахме — дълбоко е жегнало народняшките общински управници и техните партийни приятели, които сигурно са считали, че след изтичането на *дванадесет* години от момента на отдаването на концесията, след изреждането на всички управляващи партии в управлението на общината, без да бъде формулирано срещу тях някакво обвинение, тяхното престъпление е *покрыто* вече с една своеобразна *давност* и никой не може да посочва и установява голямата отговорност, която те носят пред Софийската община и нейното население.

II в защита на изобличените тогавашни общински управници в. «Мир» (бр. 5422 от 11 май т. г.) ни поднася един гузен *анонимен* отговор*, в който обаче *свзнателно* се *пльбгват* тъкмо най-важните и решающи в случая обстоятелства — едно хубаво доказателство за «гражданската доблест» и «добросъвестност» на нашите опоненти, които тъй леко и безосновно отричат нам тия качества.

Какво собствено се възразява срещу нашите фактически и документални разобличения?

Анонимният народняшки автор твърди:

1. че концесионната система е била *неизбежна* за Софийската община поради тогавашната нейна *финансова изпитаност*;

2. че концесията на трамваите и осветлението е била *отдадена* по *търг*, за който са били поканени 26 фирми;

* Опиаса се за публикацията «Г. Димитров и концесията на трамваите и електрическото осветление». (Ред.)

3. че изплащането на електрическата енергия за осветлението на града трябвало да става в *злато*, а не в *сребро*, защото тогава било «твърде добре обяснено от юрисконсулта г-н Малинов, че нито се е разбирало, нито е могло да се разбира, че ще се плаща в сребро»;

4. че декларацията на тогавашния помощник-кмет и председател на комисията по изработване поемните условия П. В. Горбанов, тоже виден народняк, не можела да се счита за сериозна, защото бил изобличен в пристрастие по въпроса; и

5. че ако е имало някаква нередовност при отдаването на концесията, все щеше да се формулира обвинение против тогавашните управници от някоя от изредилите се след тях в общинското управление през изтеклите 20 години управляващи партии.

Заклучението, което се прави от всички тия твърдения, е, че обвиненията на Г. Димитров са «голословни, неоснователни и недобросъвестни», че той «демагогува» пред софийските граждани против чистата и непорочна Народняшка партия¹³¹, която толкова била любима на софиянци, че през 1899 година те масово се застъпили за нейното общинско управление (а в 1915 година едва прокара в съвета двама свои съветници, след като бе на ново четири години управлявала Софийската община!), че изобщо той «клевети» благонравните и невинни като гълъбици народняшки общински управници!

Нашите опоненти обаче, служейки си с познатата си византийска ловкост, в случая са си устроили едно леко и прибързано тържество. С това те далеч не ще могат да се измъкнат от голямата отговорност, която тежи върху тях, и не ще успеят да заблудят нито един сериозен и незаинтересован софийски гражданин.

Преди всичко с обстоятелството, че Софийската община през първото общинско управление на народняците се е намирала в едно забатачено финансово състояние, съвсем не може да се оправдава възприемането на пакостната концесионна система и обвързването на общината за един период от *четиридесет* години с концесионната експлоатация на такива важни градски сервиси, каквито са трамваите и осветлението. Напротив, самото това обстоятелство е вече една *присъда* против управниците на Софий-

ската община, които със своята разсипническа и грабежническа политика, поставяйки винаги капиталистическите партийни, групови и лични интереси над интересите на общината и населението, са я докарали до подобно положение. Само от разграбени нейни имоти Софийската община е ощетена с десетки милиони лева, които биха стигнали още навремето за два и три пъти по-големи и по-добри трамвайни и осветителни инсталации от отдадените община на частни концесионери. Извън това всеизвестен е фактът, че народняците по чисто капиталистически съображения и до днес са горещи привърженици на концесионната система и че следователно далеч не са тогавашните финансови затруднения на общината, които са ги накарали да отдадат на частна концесия трамваите и осветлението.

На второ място, тъкмо от стенографическите дневници в от общинската архива, на които се позовават нашите опоненти, за да «оборят» твърденията ни, се установява, че концесията е отдадена на миситина Бертолюс по *доброволно съгласие*, т. е. с търг по лично спазаряване, а не с *редовен търг*. Комшийският характер на цялото това предприятие съвсем не се оборва от факта, че първоначално повече *проформа*, са били поканени много други фирми. Това е известно на всички, които що-годе са имали случай да се запознаят с практиката на търговете и тържната система у нас.

На трето място, целият тогавашен съвет при приемането на поемните условия е разбирал, че електрическата енергия ще се плаща в *сребро* и само впоследствие, когато Бертолюс е подигнал въпрос поради значително повишението ажно и е заплашил, че ще се отнесе до съда, съветът е бил принуден да възприеме обясненията на фирменконсулта Малинов, че при липса на *изрично указание* в самите поемни условия да се плаща в *сребро*, концесионерът би имал достатъчно основание да претендира да му се плаща в *злато*. Защо липсва това изрично указание и защо то не е обяснено своевременно в съвета — не е трудно да се разбере.

На четвърто място, *какво значение* за случая може да има подмятането на някой съветник по адрес на Горбачов, че той, като осъжда Яблански, действава *пристраст-*

но, когато в същия тоя съвет *никой не е опровергал тогави по същество* направената от Горбанова *категорически декларация*, че Общинският съвет е *въведен в заблуждение* чрез *фалшифициране френския превод на поемните условия*, че концесията е *разделена на две* въпреки изричното запрещение на поемните условия, и то *лично от кмета*, без *знанието и предварителното съгласие* на съвета и пр. Нещо повече: Тъкмо това тежко обвинение, макар и в по-мека форма, се *подкрепя* и от общинския съветник *Леш* (Стенографски дневници, 1899, кн. I, 67—70).

И най-сетне, може ли да има по-наивен, несъстоятелен и несериозен аргумент от тоя, че щом след народняците в 1899 г. *никоя от управляващите партии не е подигнала обвинение за нередовност и порочност на концесията, то нередовност и порочност въобще няма?* Защо всички последующи общински управници *безрезервно* са вървели по народняшки път, ние посочихме по-рано (брой 269 на «Работнически вестник» от 26 април т. г.)*, за да няма нужда тук да се спираме върху един подобен аргумент, толкова повече че то е напълно понятно за всички, които познават природата и котерийната политика на нашите буржоазни партии.

Но след всичко това сам по себе си се налага въпросът: *защо народняците, като са се запретнали да оборват нашите «голословни, неоснователни и недобросъвестни» обвинения, премълчават най-важните, посочени и установени от нас обстоятелства, които именно предават порочния характер на концесията?* Защо напр. те *нищо не казват по следните обстоятелства*: 1. че Бертолюс е действувал не като сериозен и действителен конкурент, а като *подставено* лице; 2. че концесията е отдадена по *доброволно съгласие*, т. е. комшиийски, а не чрез редовен търг; 3. че по искането на Бертолюс тогавашният кмет Яблански е *склонил* съвета да измени първоначално приетия текст на поемните условия в *ущърб на общината*; 4. че въпреки запрещението на поемните условия той е *склучил лично*, без да уведоми съвета и вземе неговото съгласие, договор за прехвърлянето и *разделянето* на концесията, и 5. че за да се убеди съветът впоследствие

* Вж настоящия том, с. 330—334. (Ред.)

да одобри този противозаконен договор, *френският превод на покритите условия е бил фалшифициран?*

Нашите «доблестни» и «добросъвестни» опоненти са очели за по-удобно, вместо да навлязат в тая област на въпроса и да дадат обясненията, които дължат на софийските граждани, заканително да ни посочат вратите на съда, дето да докажем *кой* от народняшките управници *всички* лични облаги е получил при отдаването на концесията, знаейки много добре *предварително*, че тия неща поради своето естество не могат за наше съжаление да се *контатират* и *установяват нито с официалните протоколи на общината, нито с общинската архива.*

Може ли обаче да се съмнява и най-последният наивник у нас, че подобни нечистоплътни сделки, като народняшката с въпросната концесия, се вършат *безкористно?*

Передовността и порочността на концесията за трамваите и осветлението прочее си остава един факт неопроверган досега и към каквито и извъртания да прибегват народняшките виртуози в това отношение, *не ще успеят да го опровергаят.*

«Работнически вестник»,
№ 280, 14 май 1918 г.
Подпис: Г. Димитров

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

4 юли 1918 г.

1. ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ПРОДОВОЛСТВЕНИЯ ВЪПРОС В СТОЛИЦАТА ВЪВ ВРЪЗКА С ПОЛИТИЧЕСКОТО ПОЛОЖЕНИЕ НА СТРАНАТА

Г-да съветници! Моментът, в който се свиква сегашната извънредна сесия, е важен поради две обстоятелства.

Първото е общата продоволствена криза, която особено дълбоко засяга столицата и цялата страна. Второто обстоятелство е вътрешното и външното политическо положение на страната в настоящия момент. Аз считам, че Общинският съвет в тая извънредна сесия, която съвпада с такива важни моменти, не може да мине, без да се занимае с въпросите, които се налагат от сегашното положение. Дневният ред, който ви представи Постоянното присъствие, както това обикновено става, съдържа оми въпроси, които то счита, че трябва да минат през сесията, да бъдат регистрирани от машината на Общински съвет, да бъдат одобрени известни негови актове, за да се улесни административното управление на общината. Не считаме, че това е абсолютно недостатъчно за момента. Извън администрацията на общината днес стоят големи задачи и въпроси пред нея и Общинският съвет не може да се не спре пред тях, да се не произнесе по тях, да не им даде едно разрешение, което неговата компетенция като Общински съвет, като представител на най-големия град, на столицата на България ще позволи. Ето защо социалдемократическата група предлага да бъде поставен на дневен ред, и то на първо място в най-близкото заседание на тая сесия, за да бъде разгледан въпросът за продоволствието на столицата във връзка с политическото положение. По този случай социалдемократическата група представя на съвета за обсъждане и приемане следното

решение*: (Ч е т е.) «Продоволствието на столицата, както и на цялата страна, се намира днес в най-критическата си фаза. Недостатъчният и лош хляб, липсата на месо, зеленчук и други хранителни продукти, мъчно намираме, и поскъпването на материалите за облекло и обувки, и най-сетне острата жилищна криза — това прави положението на масите извънредно непоносимо. Последните са гладни, голи и боси. Те живеят при ужасни жилищни условия. Епидемическите заболявания вземат небивали размери. Смъртността, която покосява децата, особено поразително нараства. Като констатира това, Общинският съвет счита за длъжност да поиска от правителството, от Народното събрание, Дирекцията за прехраната и всичките други надлежни органи да вземат необходимите бързи радикални мерки за облекчение положението на столичното население, като преди всичко вместо частните търгувания се усвои и приложи напълно и последователно принципът за конфискацията на храните и други продукти, като се организира равномерното им разпределение, като се забрани всякакъв открит и контрабанден износ на материали за облекло и обувки в страната, като се обуздае спекулацията и като се създаде една защита на работническия труд и подобри положението на работническата класа. За да може обаче и самата община да изпълни своите задължения по продоволствената криза, Общинският съвет подчертава голямата и сложна необходимост от създаването на пълна общинска автономия — финансова, бюджетна и данъчна, чрез съответните изменения на Закона за градските общини още в най-близката сесия на Народното събрание. Едновременно с това, схващайки добре, че преживяваната криза се дължи преди всичко на днешната война, на нейното продължение, на нейните размери и последствия и че тая криза не само не може да се отстрани, но и да се онекоти, докато трае положението на войната, Общинският съвет счита за необходимо да се предприемат най-решителни постъпки за бързото туряне край на войната и за сключването на един демократичен мир, на мир без анексии и обез-

* Публикувано с малки съкращения в «Работнически вестник», № 29, октомври 1918 г., под заглавие «Прехраната на София във връзка с днешното положение». Оригиналът от предложението не е запазен. (Ред.)

щетения, въз основа принципа за национално обединение. Съзирайки големите спънки за възстановяването на такъв мир в следваната досега завоевателна политика, Общинският съвет заявява, че жизнените интереси на българския народ налагат изоставянето на тая гибелна политика, премахването на монархизма и превръщането на страната в една демократическа република. Преценявайки досега добитите резултати, както и породените спорове за Добруджа, Моравско и пр., които са от естество само да удължават войната, Общинският съвет подчертава, че националното обединение на българското племе, запазването на страната от империализма, мирното разрешеніе на споровете и осъществяването на един траен мир на Балканите са възможни само чрез обединението на балканските народи в една федеративна демократична република. Всички досегашни опити показват, че за да стане възможно предприемането на сериозни и решителни постъпки за мир, едно неизбежно предварително условие е непосредственото съдействие и помощта на народните маси; за тая цел Общинският съвет иска немедленно да се направят постъпки и да се вземат мерки за премахването на цензурата и изключителните военни съдилища. Общинският съвет натоварва Постоянното присъствие да предаде това на правителството и парламента и го подканя да се занимае с това решение.»

Предлагам, г-да съветници, това наше решение за обсъждане и приемане от Общинския съвет. И преди да се даде думата на г-да съветниците от другите групи да се изкажат по този въпрос, аз считам, че трябва да се отбие едно възражение, което се прави, да не се каже още веднъж, може би за стотен път, че не е задача на Общинския съвет да се занимава с въпроси, които се отнасят до външната политика на страната. Но, г-да съветници, нито е демократично, нито, от друга страна, отговаря на интересите на населението, което ние представляваме, сега, в такъв критичен момент, какъвто преживяваме, да се счита, че Общинският съвет има ограничената роля само да регистрира известни актове на Постоянното присъствие и да се грижи за администрацията на общината. Ако трябва да се занимаем с продоволствената криза на нашата столица, то не можем да избегнем големите въпроси на външ-

мати и вътрешната политика, които предизвикват тая криза. Ние трябва да се произнесем и върху тях и да кажем, че докато продължава това положение на война, всички мерки ще бъдат с малък резултат, и че това, което иска българският народ — то е да се свърши войната. Ние посочихме спънките за такъв мир, който трябва да се сключи, и ние посочваме, че монархизмът е една спънка много голяма и Общинският съвет трябва да се произнесе върху това. Това са длъжности и задачи негови, това е обществен въпрос на съвета. Ние, от друга страна, посочваме, че тая външна политика, която се следваше и продължава да се следва може би с известни нюанси и сигурно с такива нюанси и сега, от новото правителство, че тая външна политика удължава войната, че тя изчерпва още повече силите на народните маси и че ще трябва да се прибягне към друга политика, която ще даде възможност на Софийската община и на цялото население да заживее мирен живот. Ето защо, г-да съветници, още веднъж трябва да подчертая, че не само е основателно нашето искане Общинският съвет да се занимае с въпроса на продоволствието в тая връзка, която посочих, но то е необходимо, то се налага, и Общинският съвет, ако би отхвърлил предложението да се гласува на първо четене, с това ще откаже, че той стои далеч от първите нужди на населението.

(След изказване на Ал. Нешов.)

Ако ние излизаме с една подобна резолюция, г-да съветници, ние не искаме да кажем, че това е вашето мнение, не, не, това е наше мнение, това е наше гледище, това е наша програма. Ние искаме да предложим на Общинския съвет той да обсъди и да се произнесе по въпроса за продоволствието на столицата в тая връзка, в която той съществува фактически. И г-н Нешов тогава ще ни каже какво управляващият блок¹³² и неговата демокрация мисли по този въпрос.

Д-р Ал. Нешов: В Народното събрание.

Г. Димитров: Тук е малкият парламент и той трябва да си каже думата.

Председателят: Ще се гласува: Които г-да съветници приемат предложението на г-н Димитрова в такава форма,

в каквато той го аргументира пред нас, да си вдигнат ръката. Не се приема.

Г. Димитров: Нека да се регистрира.

2. ЗА ПОСТАВЯНЕ НА ДНЕВЕН РЕД ДОКЛАДА НА КОМИСИЯТА ПО ИЗМЕНЕНИЕ ЗАКОНА ЗА ГРАДСКИТЕ ОБЩИНИ

Г-да съветници! Вие помнете, че се избра една комисия, която да обсъди Закона за градските общини във всичките негови области, които подлежат на изменение. Тая комисия работи много заседания досега.

Председателят: Тя си привърши работата и въпросът ще се постави на дневен ред.

Г. Димитров: Понеже Постоянното присъствие не е поставило на дневен ред доклада на тая комисия по изменение Закона за градските общини, ние правим предложение този въпрос да бъде поставен тоже на дневен ред. Комисията да излезе със своя доклад, Общинският съвет да го прегледа, да го одобри и препрати на Министерството на вътрешните работи, за да може да се внесе в най-близката сесия на Народното събрание и се даде нужната автономия на това учреждение, което ние представляваме.

Председателят: Последното заседание на тая комисия стана след раздаването на дневния ред и г-да членовете привършиха своята работа, тъй щото сега самото Постоянно присъствие внася това предложение на дневен ред.

3. ПРОТЕСТ ПО ПОВОД УЧАСТИЕТО НА ОБЩИНАТА В ПОСРЕЩАНЕТО НА АВСТРИЙСКИЯ ИМПЕРАТОР¹³³

Преди да се започне дневният ред, аз съм длъжен от името на социалдемократическата група да направя пред г-да съветниците един протест, който направих и по друг случай, при идването в София на германския кайзер. Вие си спомняте недавна, че на столицата биде направено едно посещение от австрийския император. Нашата община, в лицето на своето Постоянно присъствие, без да бъде питан Общинският съвет, взе участие в това посрещане на австрийския император като манифестация. Ние

протестираме против това действие на Постоянното присъствие и му казваме, че то не бива да се занимава с политика и с политически въпроси. Ние считаме още, че общината няма право да прави политически манифестации при посрещането на австрийския император, защото политическите манифестации са едно противонародно дело. Освен това, което извърши Постоянното присъствие при посрещането на австрийския император, както и при посрещането на кайзера, е една противонародна политическа манифестация, защото — няма да отнемам много време и не мисля да дразня когото и да е — виждаме, че монархическите чувства са твърде силно култивирани в господата, които седят отляво и отдясно. Не е тайна за никого и няма да се оспори от никой съветник това обстоятелство, че австрийският кайзер, който идва в София, направи посещение на българската династия и на предишното правителство¹³⁴. Това го прави не за удоволствие да види столицата на България, която за 30 години е направила грамаден успех в културно отношение и която от село днес е израснала в голям град. Идването на австрийския император имаше политически характер и това го знаят и най-далечестоящите от политиката в страната хора. Независимо от това австрийският император представлява една династия, изхождаща от династиите на Централните държави, и както династиите на последните, така и династиите на Съглашението — това го знаят всички — са за продължението на войната докрай, до окончателната победа.

Д-р Хр. Георгиев: Ами той нали писа онова писмо?

Г. Димитров: Той го дезавоира. — Докато народите на Австро-унгарската империя, докато българският народ, докато — можем да кажем смело, всички народи, които са днес във война, настояват, желаят, копнеят за един всеобщ демократически мир, династиите, в лицето на австрийския кайзер и други короновани глави, са за продължението на една завоевателна политика, политика на подчинение чужди народи. Докато народните маси са за едно братско споразумение, династиите са за задържането, за укрепването на монархическия режим на своите собствени страни. Докато народите — известно е, знайно е, положителност е установено през време на войната — са за една демократическа република, за една федерация. . .

Председателят: Стига с тази република!

Г. Димитров: Тя не е моя, тя е на българския народ, тя е на народните маси, тя е една историческа необходимост във всички страни! — Ние протестираме, затова защото Постоянното присъствие взе участие в една династическа противонародна манифестация и постави софийското население на страната на монархизма, против желанията на народните маси. Ние протестираме и против друго дело в тази противонародна манифестация в София — увлякохте и Училищното настоятелство, и учащата се младеж. Тази учаща се младеж, която трябва да бъде възпитана в духа на демократизма, в духа на независимостта и на народното самоуправление в нашата страна, вие я турихте да вика «ура» на тези, които са за продължение на войната и които са пълно отрицание на демокрацията.

Д-р Ал. Нешов: В Русия 1 милион души тормозят 150 милиона души.

Г. Димитров: Аз няма да засягам други въпроси. Вие знаете, че учениците и студентите, особено ако имат някакъв пример нещастieto да имат социалистически убеждения и отидат на политически събрания, биват изключвани от училище, но тук вие ги подлагате на едно политическо развратяване, на политическо заблуждение.

Д-р Ал. Нешов: Вие се занимавате с възпитание на малолетни работници и 12-годишни ученици, които не разбират нищо.

Г. Димитров: На трето място, аз протестирам още за това, защото в този момент, когато общината трябва да пести и последната стотинка, за да я употреби за своите задачи, за своята социална и комунална политика през време на войната, в този момент се харчат средства много или малко не е съществено, за подобни династически тържества и посрещания. Не особено важно е и това обстоятелство, че голяма част се взема от държавата, а по малка част от общината, а важното е, че общинските средства, събирани чрез данъци от работническото население в столицата, се харчат за подобни династически и противонародни цели. Най-сетне, протестираме против това, което е практика на Постоянното присъствие и за което то би трябвало да си отиде, ако имаше съвет, който

да държи на своите права и престиж; то е, че Постоянното присъствие върши подобни важни акции от голямо политическо значение, съпроводени и с финансови разходи, без да пита съвета. Дойдоха някакви германски депутати в София¹³⁵, съвет нямаше и нищо не реши, дойде германският император — съветът не бе свикан, за да се пита дали желае да го посреща и да понесе разноските; дойде австрийският император — същата практика! Както при посрещането на германските депутати* и на германския император** протестирахме, така и днес протестираме. Но съветът не беше свикан, макар че имаше възможност да бъде свикан? Защото г-н кметът и неговите хора щяха да имат неприятността да изслушат този протест, който ние правим?

Кто защо аз предлагам да се сложи на дневен ред въпрос за поведението на Постоянното присъствие, което е действувало от името на общината, без да пита Общинския съвет при посрещането на австрийския император. Трябва съветът да се произнесе върху подобни действия, защото те не отговарят на интересите, на чувствата, на желанията, на стремежите и на идеалите на огромната маса на народа в София, която Постоянното присъствие претендира да представлява.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския протокол
от заседанието*

* Вж Съч. Т. 7. С., 1984, с. 80—81. (Ред.)

** Отнася се за протестната декларация, която Г. Димитров прочита от името на общинската група на БРСДП (т. с.) на специалното заседание на Общинския съвет, свикано по случай посрещането на германския император. Документът не е запазен. (Ред.)

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

8 юли 1918 г.

1. ПО ПРАВИЛНИКА ЗА ПОЛОЖЕНИЕТО НА РАБОТНИЦИТЕ ПО ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО

Аз съм принуден, г-да съветници, още веднъж да сезирам Общинския съвет по един въпрос, който многократно беше повдиган тук, в съвета. Касае се до този правилник, който ние изработихме миналата година, на 10 юли, за службата на работниците по трамваите и осветлението. С този правилник, минал през няколко заседания на трамвайната комисия, се прокарваха онези необходими подобрения за работниците по трамваите и осветлението, без които една редовна служба по тези две предприятия е невъзможна, и защото от всичките членове на комисията се схващаше, че това са подобрения абсолютно необходими, затова без особено разглеждане минаха в комисията и сетне и приети от Общинския съвет. Изработеният правилник още през м. юли 1917 г., една година по-рано от днес, стоя цели шест месеца — до декември — в Отделението за трамваите, без да отиде в Министерството на вътрешните работи за потвърждение. А оттогава насам самото министерство още толкова — близо шест месеца се бави, докато най-сетне този правилник е повърнат в Отделението за трамваите, за да бъде прилаган. Ако аз повдигам сега въпроса за правилника, то е не само за да констатираме, че шест месеца той се бави в Отделението за трамваите и нови шест месеца се разтака в Министерството на вътрешните работи, но е главно за това, че след като министерството получи този правилник през декември 1918 г.*, вместо да го утвърди веднага и повърне той,

* Грешка на стенографа. Годината е 1917. (Ред.)

както го е гласувал Общинският съвет, го бави цели шест месеца, връща го в последно време в Дирекцията на трамваите с изменения, които го влошават и които са в разрез с редовната служба по трамваите и осветлението. Там се установи, че работното време не може да бъде по-дълго, отколкото е работното време във всички други общински учреждения, т. е. 8 часа, не може да бъде по-дълго работното време, отколкото то е във Военния арсенал, Държавната библиотека и други държавни учреждения. По това не имаше особен спор, прие се единодушно почти работното време да бъде 8 часа, като се направи една резерва, която състоеше в това, че докато трае войната и липсва един необходим персонал от ватмани преди всичко, то може да се допусне и работене по 9 часа, вместо 8, но този извънреден час ще бъде плащан като извънредна работа. Министерството си е позволило само, по свой почин и свои съображения да измени това постановление на правилника, като постави вместо 8, 9 часа, на второ място, намалило се и годишният отпуск на работниците, който ние предложихме по категории от 12 до 30 дена. Министерството прави едно намаление от 8 до 15 дена. На трето място, пак не решили тогава — и то влезе като постановление на правилника, извънредните часове да бъдат плащани с 33% повече като извънредна работа, която лишава от спокойствие работника. Министерството измени това от 33% на 33%, една трета повече от това, което е необходимо; и да не влизам във всичките подробности, които представляват предмета на измененията в правилника, трябва да подчертая още, че облеклото, което предвиждаше да се дава ежегодно — защото трябва да се признае, че работата е от такова естество, щото изхабява облеклото много малко в течение на една година, — министерството прави един срок веднъж на две години.

Председателят: Този въпрос е разрешен, г-н Димитров.

Г. Димитров: Той е разрешен, обаче аз говоря за сроковете, които се дават за облекло според правилника.

Председателят: Вие знаете мъчнотиите.

Г. Димитров: Зная, но правилникът ще бъде и за времето, когато и материал ще се намери. Тези изменения, няма съмнение, влошават правилника, който се изработи от

Общинския съвет в най-съществените негови части. Тези влошавания предизвикаха съответно недоволство в работниците и аз ви казвам, че такова влошаване на правилника, от който работниците очакваха една защита, много основателна и много справедлива за себе си, се отразява върху процеса и продуктивността на работата. Но не само това. Ние сме пред един принципиален въпрос, много важен за Общинския съвет, и той е следният: след като един правилник е обсъден в комисията подробно и след като е добил окончателна форма с участието на техници от Дирекцията на трамваите, които разбират какво е необходимо за тяхната служба, след като всичко това е станало по този въпрос, и най-сетне се излиза с едно решение на Общинския съвет, питам аз, има ли право Министерството на вътрешните работи да отменява известни постановления на правилника, да ги изменява, да ги влошава, както е направило? Но, господа, ние нямаме право общинска автономия и против това ние се най-много обявяваме и борим. Има ли право министерството при това положение, при този Закон за градските общини да се бърка в работите на общината, когато се касаят решения и постановления на съвета, които не противоречат на никой закон в страната? Правото на министерството г-да съветници, да утвърждава решенията и бюджета на общината е ограничено; във всеки случай то не е безусловно, не е безгранично и г-н министърът на вътрешните работи или по-право, както обикновено става, неговите помощници, секретари и началници на отделения, не могат да чертаят с червен молив, както си обичат. Защото г-да съветници, чл. 58 от Закона на градските общини изричен в това отношение, там се казва изрично такова (Ч е т е.)

«Препис от всяко решение. . . в течение на три дни от подписването на присъстващите се съобщава окръжному управителю, а за столицата министру на вътрешните работи, който е длъжен да го разгледа в продължение на 30 дни от датата на получаването и да го отмени, ако го намери за необходимо. . .»*

* Закон за градските общини. Поправен и допълнен с всички поправки и допълнения до 1 януари 1911 г. С., 1911, с. 13. (Ред.)

II забележете:

• Ако го намери противно на общите закони и наредби, да го отмени».

Какво противно на законите е правилникът за работниците? — Има годишна отпуска до 30 дни и пр. и пр. работни. Как може министерството да се бърка, да отменява и изменява правилника на Общинския съвет? Ето защо аз считам, г-да съветници, че не може да се остави с мълчание това, което е направило министерството по правилника, изработен от съвета. Той не може да го влоши от горе или от долу, или откъдето и да било и за тая цел аз предлагам от страна на нашата група един дневен ред, който моля г-н председателя на съвета да го постави на дневен ред, и намирам, че за честта на съвета е необходимо да се вземе едно подобно решение от Общинския съвет: (Четете)* «Като има предвид:

1. Че Министерството на вътрешните работи, при утвърждаване приетия от Софийския общински съвет още на 10 юли 1917 г. Правилник за положението на работниците по трамваите и осветлението, е направило изменения в някои от основните съществени постановления, каквито са: увеличението на работното време от 8 на 9 часа, намалението на почивките от 4 на 2 в месеца, намалението на годишния отпуск и на плащаните дни при боледуване и пр.;

2. Че не само утвърждението на този важен правилник е отменено в министерството от декември 1917 до юли 1918 г., но и при утвърждението му са направени изменения, които влошават и които са в разрез с интересите на редовната служба по трамваите и осветлението; и

3. Че съгласно изричното предписание на Закона за градските общини (чл. 58) Министерството на вътрешните работи има право да изменява само ония решения на общинските съвети, които противоречат на някой закон в страната, какъвто не е случаят с въпросния правилник.

Софийският общински съвет се обявява решително против направените изменения като незаконни и вредни

* Публикувано в «Работнически вестник», № 32, 10 юли 1918 г. Печата на текста на приложения към протокола оригинал. (Ред.)

за службата по трамваите и осветлението; поканва Постоянното присъствие да изпрати наново правилника в министерството, както е гласуван от съвета, а от министерството иска да бъде утвърден без каквито и да било изменения.

София, 8. VII. 1918

Социалдемократически общински съветници

Г. Димитров
В. Мулетаров»

Аз считам, г-да съветници, че това решение следва да бъде прието от съвета.

Председателят: То само по себе си е прието. И ще се направят административни постъпки по-нататък.

Г. Димитров: Съветът трябва да реши.

Председателят: Съветът е решил.

Г. Димитров: Ще има да се получи следният курьоз. Когато става въпрос за дневните на двама-трима съветници, ние намираме, че трябва да се платят 100 лева според разбиранията на съвета, а оттам нататък някой чиновник в министерството е намерил, че е много, и си позволява да намали сумата. И аз виждам тук основателно възмущението от всички групи, и аз се възмуждавам, като не искам никакво вмешателство в нашата работа. Но ако е това за дневните на нашите чиновници, то питам се аз колко по-важно е Общинският съвет да защити своите права и да посочи на министерството, че то върши едно произвол, когато се отнася работата до 400—500 души работници в трамваите и осветлението и когато то отменя решенията на съвета. За да свърши, аз искам да се разберем какви са тези административни постъпки, за които г-н кметът прави намек? И защо дохождаме с предложението да се гласува подобен дневен ред? Правим го, г-да съветници, затова, защото след като веднъж в трамвайната комисия се взе решение да се иска от министерството утвърждение на правилника, тъй както е той гласуван от съвета, ние получаваме правилника изменен. Правно това предложение днес затова, защото всичките постъпки

важните са правени, не са дали резултат. Ние искаме ново демократично министерство, което би трябвало в това отношение да се различава повече от миналото — поне той претендира, — да покаже, че щади автономията на общините поне толкова, колкото тя е предвидена от Закона за градските общини. Ето защо аз считам, че въпросът не е маловажен, поставям го на разглеждане на дневен ред и моля да бъде поставено на гласуване това предложение*

У. ЗА ИЗПЛАЩАНЕ УВЕЛИЧЕНИЕТО НА ЗАПЛАТИТЕ НА РАБОТНИЦИТЕ ПО ТРАМВАИТЕ

Във финансовата комисия е било решено по повдигнатия още по-рано въпрос за увеличение заплатите на работниците по трамваите едно увеличение. Това увеличение, както тогава проверих при покойния г-н Бояджиев (веднага щом се върнах от провинцията), е основано на правилника, на минимума надница, която се предвижда в правилника, е увеличение, което се налага от сегашните условия. Това увеличение се считаше, че ще влезе в сила, но после съгласно решението на комисията ще се плащат заплати с предвиденото увеличение. То е средното увеличение, което се налагаше да бъде изплащано веднага. Оттогава обаче се минаха доста дни. Работниците се явяваха с мой другар Мулетаров при кмета по същия въпрос. Отговорни се, че не били съгласни всички съветници по този въпрос.

Председателят: Не е подписано от всички.

Г. Димитров: То не се нуждае от утвърждение в Общинския съвет, от утвърждение на министъра на вътрешните работи. То е чисто административна работа, която е в сила на този правилник, който е изработен и който и досега е в сила. Остава прочее господата да подпишат този протокол и да се свърши тая работа и да се плащат увеличенията. Аз повдигам този въпрос.

Председателят: Комисията трябва да подпише този протокол.

* Предложението на Г. Димитров е прието. (Ред.)

Г. Димитров: Г-н Бенчев е тук и трябва да се погрижи за тази работа.

Председателят: Той* е разнесен за подпис, но никой е нямало тук.

Г. Димитров: За да приключа с този въпрос, аз искам една декларация от председателя на съвета, че протоколът ще бъде подписан и че тия увеличения ще бъдат дадени, както са решени: защото е решено; защото г-н Нешов няма да откаже, че е решено.

Председателят: Още сега ще се даде за подпис.

И. Желязков: Отново да се свика комисията.

В. Мулетаров: Господин кметът казваше, че е правил този протокол на комисията и комисията е събрана. Г-н кметът тъй каза на работниците. Нещо повече. Г-н кметът държи много непристоен език спрямо работниците: «Спрете колите и ще видим какво ще правим! Ще дойдем до старото положение да получавате три лева, а не 3,25 лева.»

Председателят: Ще се поръча на началника на Електрическото отделение да събере комисията и да ми донесе протокола. Г-н Бенчев да вземе бележка да свика комисията още утре, ако е възможно.

Г. Димитров: Г-н кметът ще знае, че трамваите и осветлението не са негова лична мушия или предприятие на кмета, или на когото и да било.

3. ПО НАБАВЯНЕТО НА ФУРАЖ ЗА ОБЩИНСКИТЕ КОНЕ

Във финансовата комисия, когато се докладваше въпросът, стана ясно, че няма възможност по нормираната цена да добием фураж в никой случай. Правени са опити, но резултат не се е получил. Конете умират, не могат да издържат, работа не могат да вършат и следователно общината се намира пред необходимостта да стъпи върху закона и да търси фураж по ненормирани цени. Правилно решение е конете да получават храна тъй, както и военните тожните коне...** Изтъкна се фактът, че и военните тож-

* Протоколът. (Ред.)

** Съкратен неясен израз в стенографския протокол. (Ред.)

се намират по нормирана цена, понеже няма достатъчно фураж, и са принудени и те да се снабдяват със специално разрешение да купуват по ненормирани цени. Самите военни учреждения дезавоират Закона за стопански грижи и се снабдяват извън закона с фураж! Ние считаме, че конете трябва да се поддържат, че общината трябва да намери средства по всеки начин, но ние сме длъжни да констатираме този много поучителен факт как тази система на прехраната, на продоволствието на населението и добитъка в България се компрометира окончателно. Това, което казваме в Народното събрание навремето и в общината, се впоследствие потвърждава в конкретния случай колко сегашните съществуващи закони имат авторитетна власт. Трябва да се купи например по нормираните цени известен продукт, имате изземателни команди и в края на краищата Общинският съвет трябва да решава против закона да купува по ненормирани цени.

Д-р Г. Калинков: Кой е виноват?

В. Мулетаров: Системата.

Д-р Г. Калинков: Буржоазията.

Г. Димитров: Една система на търговци, спекуланти и т. н., господа, която докарва до подобно печално положение, за да накара и г-н Калинкова, и мене, и други да се чудим какво да правим с конете, тъй необходими.

Председателят: Какво предлагате, г-н Димитров.

Г. Димитров: Аз не искам да откривам дебати по въпроса за продоволствието, но подчертавам, че тая система води към подобни печални факти, към подобно опорочаване на официалните учреждения, които са длъжни да пазят съществуващия закон в страната. Вие сте готови да ритнете самия закон, който съществува, защото другояче виждате, че е невъзможно. Една система следователно, против която с това решение в съвета се произнася пълна присъда. Това е система, която не може да бъде оправдана с нищо. Тя води към катастрофи по прехраната на населението и добитъка. Общинският съвет се явява нарушител на Закона за стопански грижи и обществена предвидливост; защо, и аз не знам.

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

11 юли 1918 г.

1. ПРЕДЛОЖЕНИЕ ПО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА ОБЩИНСКАТА ПОМОЩ ЗА СИНДИКАЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Г-да съветници! В бюджета за 1918 г. има един параграф в гл. първа, а именно § 21, където се предвижда една помощ за работническите професионални организации от 5000 лв. Тая помощ не е разпределена досега, защото в бюджета има една бележка, която съпровожда този параграф, в която се казва, че сумата ще бъде разпределена от комисия, избрана от съвета. Предлагам в днешното заседание да се избере такава комисия, която да разпредели сумата между синдикалните съюзи*.

2. ВЪЗРАЖЕНИЕ СРЕЩУ НЕОПРАВДАНИ ЗАДГРАНИЧНИ КОМАНДИРОВКИ НА ОБЩИНСКИ СЪВЕТНИЦИ

Аз искам да зная по този случай, за който съветът гласува**, за тая комисия, която се е изпратила в Брюксел по въпроса за откупуването на трамваите и осветлението, каква необходимост наложи нейното изпращане, първо, и, второ, при наличността на една специална комисия, която проучваше дълго време този въпрос, защо тя именно не реши да прати делегати във връзка със своите проучвания, ако това беше необходимо, а ги праща Постоянното присъствие?

Председателят: Комисията реши, а не Постоянното присъствие.

* Предложението на Г. Димитров е прието. Избрана е комисия в състав В. Мулетаров, Б. Щърбанов и Н. Сакаров. (Ред.)

** Предложени са за гласуване заповедите за командироването на Н. Сакаров, д-р Ал. Нешов и Ив. Балабанов в Брюксел. (Ред.)

Г. Димитров: Аз считам, че отиването на тая комисия в Брюксел беше излишна работа, защото се касаеше за издържка за продължение срока с концесионерите; нещо, което можеше да стане без отиване в Брюксел и без да се издържат толкова пари. Аз накрая съжалявам, че подобни командировки се правят.

Председателят: Г-н Балабанов, г-н Нешов и г-н Савилов бидоха изпратени по решение на специалната комисия, патоварена с ликвидацията на трамваите и осветлението. Г-н Балабанов специално отиде в Швейцария, за да вземе закъснелите турбини за панчаревската юзина, които той пренесе тук.

Който приемят заповедта, с която са били командировани в странство поменатите г-да съветници, моля да си вдигнат ръката. Мнозинство, приема се.

Г. Димитров: Аз решително протестирам против такива командировки.

Ц-р Ал. Нешов: Вие, г-н Димитров, си протестирайте, колкото щете, но аз съм длъжен да Ви обясня в какво се състои работата. Ние не отидохме там само за да регистрираме някакъв свършен факт, а отидохме от страна на комисията да третираме и третирахме не само срока; и действително сполучихме да направим за общината една икономия може би от един-два милиона лева — нещо, което не Ви е известно — и когато свикаме комисията, ще Ви кажем какво сме направили. Без да сте уведомени, не трябва да протестирате.

Г. Димитров: Нямате протокол.

Ц-р Ал. Нешов: И това не знаете.

Председателят: Има протокол.

Г. Димитров: И аз съм член и Ви казвам, че няма, не е внесен протокол. Цялата тая работа е погребана вече, и ние се разхождате из Брюксел. То е срамота! В последно време това е една система да се правят командировки. И нам ви подхвърлят въдица.

Публикува се за първи път по текста на стенографския протокол от заседанието

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

15 юли 1918 г.

1. ИЗКАЗВАНЕ ПО ПОВОД ИСКАНЕ НА ФИРМАТА «КІРШЪЛ И СІЕ»

Друг изход за нас за разрешаването на този въпрос нямаше, освен това, което е в протокола. Разликата между увеличението на цените трябва да бъде платена, защото това увеличение своевременно не е оформено от Дирекцията на трамваите. Работата фактически стои така. След като фирмата, с която е уговорена тази доставка на масла в София, е съобщила телеграфически на Дирекцията на трамваите, че подобно увеличение ще има и което ще възлезе на 15 000 лева и изпраща последна пратка от масла, които пристигат в София, Дирекцията на трамваите не отговаря пряко съгласна ли е, или не е съгласна. Фирмата даже в телеграмата си моли Дирекцията на трамваите веднага да съобщи съгласна ли е или не с това увеличение. Дирекцията на трамваите не дава отговор. Прави се обаче на другия ден друго нещо, което е едно потвърждение на съгласието за увеличените цени, а именно: Дирекцията на трамваите праща срещу сметка 20 000 лева. Много по-ясно е, че щом са получили тази сума като отговор на телеграмата, те дават съгласие за увеличените цени. Сега маслата са тук, те са необходими, употребяват се и голяма част са употребени.

Председателят: Сега са много по-скъпи.

Г. Димитров: Сега маслата, които се търсят тук, са много по-скъпи, но аз обръщам вниманието на този факт, че Дирекцията трябваше веднага да направи своите възражения и може би, допускам, да имаше някакво споразумение. Нещо повече: това мълчаливо съгласие е крайно опасно и пагубно за общината. Такава практика в бъдеще не би трябвало да съществува.

2. ЗА ЗАПЛАТИТЕ НА РАБОТНИЦИТЕ ПО ТРАМВАИТЕ

В съвета не може сега да става въпрос за отлагането на тази работа, защото въпросът е не само повдигнат преди три месеца, както се забележи, но той е много по-стар: още при разглеждането на бюджета за 1918 г. се предвиди едно увеличение на заплатите на трамвайните работници.

Д-р Н. Сакаров: То се плаща.

Г. Димитров: Това увеличение не се даде. Предвиди се друго увеличение във връзка с правилника още при изготвянето му. Г-н Сакаров, не си приписвайте заслуги.

Д-р Ал. Нешов: Този въпрос се повдигна от г-н Сакаров.

Г. Димитров: Това, което се прави, е смешно. Но фактът е друг и аз посочвам един въпрос, много отдавна отлаган систематически от Постоянното присъствие, което едва днес получава разрешение от трамвайната комисия. Още в 1917 г. — се казва в правилника (който приехме в съвета миналата година, месец юли 1917 г.), че ще трябва да се приложи от 1 януари. Той предвижда 8-часов работен ден. Правилникът трябваше да влезе в сила от 1 юли. Минималните надници, определени по този правилник, както и по бюджета, бяха за 8-часово работно време. Но понеже се работеше 9 часа, работеше се извънредно, единият час трябваше да се плати като извънредна работа и затуй в бюджета има специален параграф за извънредната работа. Питам г-н Сакаров, нека си спомни дали се плати този извънреден час? От 1 януари 1917* година досега по трамваите и осветлението се работи не 8 и 9 часа, а 10 и 11 часа и надниците, които се плащаха досега, се смятаха за един 9-часов работен ден.

Д-р Ал. Нешов: Тъй е в правилника.

Г. Димитров: По правилника те са за 8-часов работен ден. Значи работниците извън тази надница трябва да получават от 1 януари плюс заплатата още за един извънреден час, който ние смятаме като извънредна работа между 8 и 9 часа. Това не се плати. Този кредит съществува в бюджета. Той не се използва за целта. Знаете исто-

* Грешка на стенографа. Годината е 1918. (Ред.)

рията с правилника. Правилникът се върна с увеличение на работното време и надниците вървяха за 9 часа. Ето защо казвам, този въпрос за увеличение на надниците е много по-стар и вината на Постоянното присъствие и на Дирекцията на трамваите е, че едва сега го решават.

Д-р Ал. Нешов: Вие бъркате, въпросът за 9-те часа работа и за плащането беше тогава, когато решихме въпроса за правилника. Въпросът за тези работници се повдигна преди един месец и половина в комисията.

Г. Димитров: Той е в свързка с по-стария, по-предидущия въпрос — за увеличение на заплатите и за плащане на извънредните часове. Вината е в трамвайната комисия, в Постоянното присъствие и в съвета, дето въпреки искането на работниците този въпрос се отлага. Въпросът е повдигнат много отдавна. Много месеци минаха оттогава; както и самият правилник се протака цяла година и не се получи нищо. Аз поддържам, че в съвета може да се хвърли обвинение, упрек само върху Дирекцията на трамваите и Постоянното присъствие, че този въпрос се тъй късно разрешава. Това увеличение е необходимо. То трябва да бъде непременно дадено, то е минимално увеличение, което днес се налага, защото не е нужно да се казва, че тези 5—8—10 лева са недостатъчни. Ако работниците във всичките тукашни предприятия без някаква особена подготовка получават заплата 20—30 лева на ден, за да извършат една обикновена физическа работа, няма съмнение, тези лица трябва да получат една значително по-голяма заплата, отколкото тази, която сега получават. Възражението, което се прави, че няма средства, че приходите на трамваите са ограничени, на което много държи контрольорът, когато се повдига този въпрос, то на него трябва да се отговори, че няма контрола по трамваите, както всеки от вас е забележил, че половината от пътниците не плащат, особено по линиите, където има масово натрупване, като «Пиротска» и «Граф Игнатиев». Аз питам, ако би се уредила работата в трамваите тъй, както трябва да бъде, както може да бъде днес, ако този персонал, който сега работи, бъде по-добре платен, би имал повече сили — физически и морални, да работи. Никакво съмнение няма, че приходите на трамваите ще се увеличат. Не трябва да се прави икономия от заплатата на работ-

ниците, което е един разход необходим, разход производителен, разход в полза на общината, а трябва да се намери начин за таксуването на всички пътници. По този начин биха се удвоили приходите. Едно от средствата за удвояване приходите на общината то е да имаме един добре платен, добре поставен персонал. Тъй, както досега е била работата, тя не може да върви. Ето защо считаме това увеличение за недостатъчно, то трябва да бъде по-голямо, в близкото бъдеще трябва да се отиде още по-далеч, защото условията, при които работи този персонал, скъпотията на живота налага едно подобно увеличение.

Що се касае до дрехите, които се шият, трябва да посоча пред Общинския съвет, че материалът, който е даден, е много негоден.

Председателят: От дирекцията го дадоха.

Г. Димитров: Аз имам едно парче и всеки може да види какъв е материалът. За разсилните на дружество «Балкан» и други подобни учреждения дирекцията е отпуснала много по-добър шаяк.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския протокол
от заседанието*

ДО МИНИСТЕРСТВОТО
НА ТЪРГОВИЯТА,
ПРОМИШЛЕНОСТТА И ТРУДА

(Отделение за труда)

София, 18 юли 1918 г.

Изпратените 20 екземпляра от Закона за осигуряване на работниците и служещите в случай на злополука и болест¹³⁶ получихме. Понеже желаем да изпратим и на своите организации в провинцията по един екземпляр, молим, ако е възможно, да ни бъдат пратени от Отделението за труда още 20 екземпляра от закона.

За Синдикалния комитет

Секретар: Г. Димитров

*Публикува се за първи път
по текста на писмото*

ПО ЗАКОНА ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОСИГУРОВКИ

Законът за осигуряване работниците и служещите в случай на злополука и болест, публикуван в «Държавен вестник», брой 132 от 15 юни 1918 г., следва да започне да се прилага шест месеца подир публикуването му, т. е. от 15 декември 1918 г.

За да могат работническите организации своевременно да го проучат, да го популяризират в средата на работниците и служещите и да направят всичко необходимо от своя страна за точното му приложение, Синдикалният комитет изпраща до местните синдикални комисии по един екземпляр от закона, като се надява, че те добре ще използват времето до 15 декември т. г. за горната цел.

Нека не се забравя нито за момент, че прилагането на този важен закон, както и на всички работнически закони, зависи преди всичко от усилията, грижите и непосредствената контрола на самите работнически организации.

За Синдикалния комитет

Секретар: Г. Димитров

ТРУДОВАТА ПОВИННОСТ

Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост е издала една наредба «за използуване безработните и налични работни човешки сили в България», с която се въвежда у нас задължителната трудова повинност.

Първият пункт на наредбата гласи: *«Трудът на всички годни за работа жители, без разлика на пол, народност и поданство в България свободни от военна, държавна, окръжна или общинска служба, се поставя под разпореждане на Дирекцията и нейните органи».*

От целия текст на тая наредба се вижда, че на принудителна работа ще се повикват визираните в горния пункт лица не само в услуга на органите по прехраната на армията и населението, но и за изпълнение задачите, които чл. 2 на Закона за стопански грижи възлага на дирекцията, което означава, че ще се употребяват и в земеделското и индустриално производство, както и във всички производствени области, които имат някаква непосредствена връзка изобщо с продоволствието на армията и населението.

Въвеждането на трудовата повинност се мотивира — според официоза «Пряпорец» — с голямата нужда от работни сили, от една страна, и с наличността на *безделници*, които можели да бъдат накарани да работят само чрез *принуждение*.

Че работните сили за организацията на продоволствието на армията и населението, както и за нуждите на земледелието, индустрията и другите производствени обла-

то са недостатъчни, това е само по себе си понятно, когато страната се намира във война, която е откъснала от производителния труд подавяващото мнозинство от работното население. Това важи толкова повече за нашата страна, дето — за разлика от другите воюващи държави — процентът на повиканите под знамената надвишава всичко възможно и допустимо в тая посока.

Да се мисли обаче, че с въвеждането на задължителната трудова повинност ще може да се увеличи броят на работните сили и особено че тъй наречените безделници ще бъдат вкарани в областта на производителния труд, е извършено погрешно.

Вашето кои днес са безделниците у нас? Известно е, че поради колосалната скъпостия *всички* свободни от военна служба и що-годе кадърни за някаква работа лица из средата на трудещите се маси, включително жените и децата, са заети на работа и работят много по-усилено, отколкото във всяко друго време. Техните сили се изчерпват до дъно. И може ли собствено днес работническата жена, дори работническото дете да не работят, когато другояче не имат никаква възможност да се издържат? На полето, във фабриките и работилниците, в търговските заведения и в самите канцеларии на Дирекцията за стопански грижи и в някои органи грамадната част от работата се извършва основно от жените и децата на трудещите се маси. Твърдението, че отпускането на държавна помощ карало работноспособните членове на войнишките семейства да изоставят труда, е напълно опровергано от действителността и никой здрав разум не може вече да го поддържа. Защото коя войнишка жена, кое войнишко семейство би могло при днешните условия да се издържа с държавна помощ, без да добива доход от работа? Смело може да се поддържа прочее, че понастоящем из средата на селските и градски трудещи се маси само тежко болните и свършено немощните не работят.

Истински безделници се намират само в средата на богатите класи между капиталистите, търговците, спекулантите и селските думбази. С безделници се пълнят всеобщие столичните кафенета «България», «Сплендид», «Панах», «Македония» и пр.

Те се намират в «Гражданския клуб» и «Юнион клуб»,

дето фабрикуваните през време на войната милионери проиграват всяка нощ с десетки хиляди левове.

Наредбата на дирекцията обаче ще засегне ли тия богати и силни на деня безделници? Трудовата повинност, която има уж за цел да се накарат да работят безделниците, ще привлече ли на работа тия «налични човешки сили»?

В. «Работнически вестник»,
№ 47, 29 юли 1918 г.
Подпис: Г. Димитров

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник».

ПО ПРЕХРАНАТА

Събранието на софийските работници и работнички, свикано от Местния социалдемократически комитет на 20 юли 1918 г., след като изслуша речта на врачанския народен представител и софийския общински съветник др. Г. Димитров върху продоволствието на населението във връзка с общото положение, гласува единодушно следната резолюция*:

«Продоволствието на столицата, както и на цялата страна, се намира днес в най-критическата си фаза. Недостигът на хляб, липсата на месо, зеленчук и други хранителни продукти, мъчното намиране и баснословното покапване на материалите за облекло и обувки и най-остре острата жилищна нужда и мизерия — всичко това прави положението непоносимо.

Като констатира това, събранието счита за своя длъжност най-настойтелно да поиска от правителството, Народното събрание, Дирекцията на прехраната и всички други надлежни органи да вземат необходимите бързи и радикални мерки за облекчаване положението на столичното население, като преди всичко *вместо частното търгуване и съществуващата спекулация в областта на продоволствието се усвои и приложи напълно и последователно принципът за конфискацията на хранителните и други продукти и се организира равномерното им разпределение между нуждаещите се по нормални цени; като се забрани*

* За основа на резолюцията е послужило предложенето на общинската група на БРСДП (т. с.), прочетено от Г. Димитров в Общинския съвет на 1 юли 1918 г. Вж настоящия том, с. 345—346. (Ред.)

всякакъв открит и контрабанден износ на храни и материали за облекло и обувки из страната; като се обуздава разюзданата спекулация и като се създаде една широка и напълно ефикасна законодателна защита на работническия труд и подобри материалното положение на работническата класа.

За да може обаче и самата община да изпълни своята роля както по отношение продоволствената криза, тъй и за ограничение острата жилищна нужда и за посрещане другите си задължения из областта на социалната политика, събранието подчертава голяма и неотложна необходимост от създаването на пълна общинска автономия — финансова, бюджетна и данъчна, чрез съответното изменение на сегашния Закон за градските общини още в най-близката сесия на Народното събрание.

Едновременно с това, схващайки добре, че преживяваната дълбока и остра продоволствена криза се дължи преди всичко на днешната война, на нейното продължение, на нейните размери и последствия и че тая криза не само не може да се отстрани, но и дори значително да се ограничи и омекоти, докато трае положението на война, събранието счита за необходимо да се предприемат постъпки за туряне край на войната и за сключването на един демократически мир, мир без анексии и обезщетения и въз основа правото за национално самоопределяне на народите и специално на населенията на Балканите.

Всички досегашни опити показват, че за да стане възможно предприемането на сериозни и решителни постъпки за възстановяване на мира, както и за облекчаване продоволствената криза и обуздаване спекулацията, едно неизбежно предварително условие е свикване на Народното събрание на постоянна сесия, възстановяването на потъпканите конституционни гаранции, вдигане на военното положение, премахване цензурата върху печата и частната кореспонденция и изключителните военни съдилища.

Изпълнявайки един повелителен свой дълг към бедстващите народни маси, като посочва той единствено спасителен път за изваждане столицата и цялата страна из днешното непоносимо положение, събранието натоварва Местния комитет да предаде настоящата негова резо-

«...чрез социалдемократическата парламентарна група
и правителството и парламента и да я публикува в
партийния и синдикален орган «Работнически вестник».

Събранието апелира към всички работници и работ-
нички да се сплотят в редовете на Работническата со-
циалдемократическа партия и работническите синдикати
и да се подкрепят на настоящата резолюция.»

«Работнически вестник»,
№ 47, 29 юли 1918 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

КРИЗАТА В СОФИЙСКАТА ОБЩИНА

I

Станалите през първата половина на 1915 г. общински избори в София, извършени при големи злоупотребления и фалшификации (с десет хиляди съдебни удостоверения, раздадени на бежанци и цигани, нямали в момента правото на избиратели, с използване избирателните карти на маса избити през Балканските войни софийски граждани и с редица шайкаджийски подвизи), дадоха — както се и очакваше при такива условия — болшинство на управляващата тогава страната либерална коалиция, състояща се от радослависти, стамболовисти и тончевисти¹³⁷. От 30-те мандата в Общинския съвет либералната коалиция получи 18 места (12 радослависти, 5 стамболовисти и 1 тончевист) срещу 12 на опозицията (4 «широки социалисти», 3 демократи, 2 социалдемократи, 2 народняци и 1 радикал).

Опряно на така добитото болшинство, либералното Постоянно присъствие от самото начало и до днес следва котерийна политика, която се отличава с използване общинската власт и общинските имоти за лични облаги.

Между това създаденото от войната положение постави пред Софийската община множество важни и наложителни задачи — организиране продоволствието на столицата, облекчение острата жилищна нужда и жилищната мизерия, подобрене хигиеничното и санитарно състояние на града и специално на работническите квартали, уреждане общинските предприятия, финанси и служби, съдействие за прилагането на работническите закони, защита на общинските служещи и работници и ред други из об

важта на социалната политика. Либералното Постоянно присъствие не само не пристъпи към изпълнението на тия задачи, но то не направи нито един сериозен опит дори за проучването им. През тригодишния период на своето управление то бе всецяло погълнато от грижата за неестранното използване на общинската власт за лични облаги, за облагодетелствуване близките и партизаните си.

Вместо борба за общинска автономия — бюджетна, административна и финансова, либералното Постоянно присъствие през всичкото време играеше ролята на един послушен изпълнителен орган на Радославовото правителство.

Това Постоянно присъствие не само не подобри нищо от наследството му от предшествуващите го буржоазни управленения, но и доведе котерийността до нечувано разширяване, превърна общинските учреждения във формални вертепи и подложи общинските имоти до недостигнато преди него разхищение.

Една-единствена реформа може да се посочи като резултат на либералното Постоянно присъствие — то изпълни момента през 1916 г. за превръщане трамваите и осветлението от частни в общински предприятия. Но и тази реформа бе предприета не защото либералните общински управници съзнаваха необходимостта от муниципализацията на тия два важни градски сервиза, а единствено защото съзираха в тяхната общинска експлоатация богат източник за собствени облаги, а в тяхната неизбежна ликвидация с частните концесионери — възможността за гешефти, възлизаци на милиони левове.

За това именно се обяснява фактът, че при завземането на трамваите и осветлението Постоянното присъствие, вместо да направи необходимото за гарантиране интересите на общината, прокара в съвета решение, с което се припознава на частните концесионери правото на обезщетение. Този факт то побърза да използва впоследствие, като кметски склучи известната спогодба с концесионерите, според която общината би трябвало да заплати за трамваите и осветлението огромната сума от *тридесет и шест милиона лева* кръгло, когато инвентарната стойност на тия предприятия едва достига *единадесет милиона лева!* Във връзка с това бе и проектираният голям 60-милионен заем, пред-

назначен да задоволи нарасналите апетити на либералните общински управници и техните високи покровители от бившето правителство.

Самото осъждане на кмета Радев за злоупотребление със захарта, предназначена за нуждите на столичното население, разкрива само една брънка — и далеч не най-крупната — от цялата господстваща система в управлението на общината.

Посрещнала с пълно недоверие либералното Постоянно присъствие още в самото начало (изразено със специална декларация при конституирането на днешния Общински съвет)*, отричала винаги правото му да действа и говори от името на столичното население, чиято воля и интереси то не изразяваше нито в един момент на своята дейност през тригодишното си досегашно управление, социалдемократическата общинска група постоянно подлагаше тая класова и котерийна политика на най-остра критика, като ѝ противопоставяше социалдемократическата политика и три пъти поред при разглеждане годишния бюджет на общината изказваше *формално* своето недоверие към Постоянното присъствие чрез своя могъщ иран вот против бюджета. Поради същото недоверие към Постоянното присъствие нашите общински съветници *отказаха* да участвуват в назначаваните от кмета общински комисии и да изпълняват установените от закона негови и на помощниците му длъжности в разните тържни, приемателни и други комисии по делегация, които представителите на другите партии най-охотно приемат да изпълняват.

II

Какво правеха през всичкото това време представителите на останалите опозиционни партии в Софийския общински съвет? Стенографическите и съкратени протоколи на съвета, протоколите на разните общински комисии, бюджетите на общината — свидетелствуват по един неоспорим начин, че те всъщност не бяха *никаква опозиция* на следваната от либералното Постоянно присъствие, в редни

* Вж Съч. Т. 6. С., 1984, с. 48—51. (Ред.)

и интересите на трудещите се маси общинска политика. Те не само не излизаха никога с *друга*, своя собствена политика, различаваща се от оная на управляващата либерална коалиция, но и при всички важни случаи (включително правеше понякога партизанската, безпринципна и непоследователна опозиция на демократа д-р Кашиков) пряко и открито поддържаха Постоянното присъствие. Най-ревностни в това отношение бяха винаги «широките социалисти», които яростно се нахвърлиха срещу основателната критика на социалдемократическата общинска група досежно делата и политиката на либералното Постоянно присъствие.

Ръководителите на либералната коалиция бяха успели да обвържат представителите на буржоазните и дребнобуржоазни партии в съвета и да спечелят мълчаливата или активна тяхна поддръжка чрез допускането и на тях да участвуват в известни облаги от общинската власт — чрез осигуряване постоянни дневни в комисиите, чрез приятни и добре плащани командировки в чужбина, чрез назначаване и техни приятели на общински служби, чрез чести гуляи във вилата на Радева и пр. и пр.

Че такова трогателно единодушие съществуваше цели три години между либералната коалиция и буржоазната и дребнобуржоазна опозиция, всички интересувачи се софийски граждани биха могли сами да се уверят, стига само да си направят труда да прегледат протоколите на Общинския съвет, *нещо, за което им дава право и Законът за градските общини.*

По ето днес, след тригодишно подобно управление, и следпък се открива *криза* в Софийската община. Досегашното Постоянно присъствие предстои да бъде бламирано от същите тия партии, които три години напълно го поддържаха. Подготвя се избирането на ново Постоянно присъствие из средата на един друг управляющ блок.

Коя е причината за внезапно избухналата криза? Разбира се, тя съвсем не се крие в осъждането на кмета, както някои искат да представят работата. Защото на мястото на осъдения за злоупотреби кмет либералната коалиция би могла да си избере друго лице. Кризата не се дължи и на пагубната политика, следвана от либералната коалиция, защото същата тази политика — както вече

посочихме — се поддържаше до вчера от всички опозиционни групи в съвета *с изключение само на социалдемократическата общинска група.*

Коя е прочее истинската причина за настъпващата криза в управлението на Софийската община? Тая причина трябва да се търси единствено във факта, че петимата стамболовистки съветници след падането на Радославовото правителство решиха да *излязат* от либералната коалиция, поради което последната остава в *малцинство*. Излизайки от либералната коалиция, стамболовистката група отива по-нататък — *тя взема инициативата* за образуването на нов блок за управление на общината и такъв вече е съставен от демократи, стамболовисти, «широки социалисти» и радикали.

Без да бъде още оповестена «програмата» на новия общински блок, всеки лесно ще разбере каква може да бъде тя, като има предвид обстоятелството, че главните инициатори на този блок — стамболовистите — до вчера участваха в либералната коалиция и носят *непосредствена* отговорност за управлението на последната, а другите членове на блока поддържаха политиката на либералната коалиция.

Кризата в управлението на Софийската община прочее е открита не поради сериозни принципиални различия, не вследствие на съображения, продиктувани от нуждите и интересите на трудещите се маси в столицата, не от желанието да се прокара една политика, *отговаряща* напълно на тия нужди и интереси, защото ако партиите, съставляващи новия блок, имаха такова намерение и бяха въобще способни за подобно дело, щяха да го направят много отдавна и нямаше да чакат цели три години и да вземат повод от присъдата над Радев, тъй като осъдителната политика на либералната коалиция не датира от вчера, а още от 1915 г.

Тая криза се дължи на чисто котерийни съображения и сметки, на борбата около подялбата на облагите от общинската власт. Толкова по-ясно става това, като се знае, че новообразуваният блок е заявил своята готовност да управлява общината *заедно* с радославистите, стига те да се съгласят да имат в новото Постоянно присъствие само един свой помощник-кмет.

В Софийската община съществува от по-рано друга *дълбока и действителна криза* — това е конфликтът между следваната буржоазно-класова и котерийна политика, от една страна, и нуждите и интересите на трудещите маси, от друга. Тая криза обаче не може да бъде разрешена от буржоазните и дребнобуржоазните партии, нито може да се отстрани с промяна само на лицата в управлението на общината.

Ние изпълняваме своята длъжност като представители на пролетариата, когато предпазваме столичното население от възможните илюзии спрямо готвещите се комбинации за управлението на Софийската община при днешния състав на Общинския съвет, които илюзии биха го довели скоро до горчиво разочарование.

В «Работнически вестник»,
№ 51 и 52, 2 и 3 август 1918 г.
Подпис: Г. Димитров

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

ПО ИЗБОРА НА НОВО ПОСТОЯННО ПРИСЪСТВИЕ

Реч в Софийския общински съвет

6 август 1918 г.*

Ние считаме, че не може да става въпрос да се избира Постоянно присъствие в друго заседание, защото днешното заседание е свикано именно да се изкаже недоверие към Постоянното присъствие и да се избере ново Постоянно присъствие. Заседанието вчера, дето не стана, очевидно беше една обструкция от болшинството на съвета, която характеризира твърде некрасиво групата на либералите, но то няма съществено значение за нашата практическа работа, която има да се извърши днес. Заседанието става днес. Избор на Постоянно присъствие предстои да се извърши също днес, а в най-близката извънредна сесия да се поставят на разглеждане поставените от третата редовна сесия въпроси, които чакат своето разрешение. Нас обаче Постоянното присъствие ни сюрпризира със своята оставка. То бърза да избегне блама си — блам, който фактически отдавна съществува — с една оставка, мотивирана по един особен начин. Ние не можем да не се спрем върху това, не можем да не охарактеризираме тази работа тъй, както тя е фактически. Г-н Радев ни казва сега от името на Постоянното присъствие, че щом става една промяна в управлението на страната, то неудобно е за интересите на самата община да остане Постоянното присъствие от партии, опозиционни на правителството. Как може да се говори така, когато се знае, че Постоянно

* Информация за това заседание на съвета и обширно резюме на изказването на Г. Димитров публикува «Работнически вестник», № 58, 13 август 1918 г., в статията без подпис «Промяната в управлението на Софийската община». (Ред.)

ното присъствие изразява волята на едно болшинство в Общинския съвет, че то трябва да управлява общината по волята на това болшинство. . .

Председателят: То е нашето разбиране, г-н Димитров.

Г. Димитров: . . . че има закон, на който се позовава, и на него най-сетне трябва да бъдат меродавни интересите на избирателите? Може ли да се извинява едно Постоянно присъствие и, тъй да се каже, да дезертира от своята длъжност заради туй, защото либералната коалиция, която управляваше страната, изгуби властта и на нейно място се яви друга коалиция, друг блок?¹³⁸

Председателят: Нямаме болшинство, г-н Димитров, ние го имате.

Г. Димитров: Аз говоря за Вашия мотив, който зачита отношението на Общинския съвет и общината към централната власт, към правителството. Ако ние например в Сливен, които като социалдемократи управляваме града¹³⁹, бяхме казали: «Не можем да търпим демократичкото правителство или Радославов, които ни спъват да приложим минималната социалистическа програма, и вследствие на това дезертираме и напускаме управлението», но какво щеше да прилича това? Твърдението на г-н Радев е доказателство как котерийно се гледа на управлението в нас. Общината е автономна и всичко трябва да се измисля да бъде такава, и от тази гледна точка много е разумно, дето министърът на вътрешните работи свиква общинното заседание; то трябваше да бъде свикано от Постоянното присъствие.

Председателят: Защо не дадохте заявлението до кмета?

Г. Димитров: Няколко пъти общинските съветници устно са говорили.

Д-р И. Спирков: Законът казва, че трябва да бъде писмено, до кмета.

Г. Димитров: Постоянното присъствие може само да свика заседание, да поиска доверие и ако няма това доверие, да си отиде. Не се направи туй. Тая оставка се дължи, следователно, не на промяна на правителството, не само на това, че едно радославистко Постоянно присъствие не желасе да работи с демократическото правителство, а се

дължи на друго. Оставката и кризата в общината не се дължат на това, за което тъй много се говори и шепе, че кметът е осъден за злоупотреба с захар.

Председателят: Както и Вие, г-н Димитров, за бунта

Г. Димитров: Това не е никак позорно за мен, то може да е неприятно в известно отношение, но това е едно следствие на моята обществена дейност. — Във всеки случай кризата не се дължи на това, че кметът е осъден, защото ако болшинството, което беше избрало този кмет, би могло да запази своята цялост, ако, с една реч, либералната коалиция, която създаде болшинството, беше сплотена както в началото на 1915 г., очевидно е, че на местото на осъдения кмет щеше да се избере друго лице — това можеше да бъде д-р Георгиев, д-р Спирков или Занков. Не се дължи, г-да съветници, от друга страна, тази криза на желанието на другите партии в съвета, които се готвеха да формулират недоверие спрямо Постоянното присъствие, на желанието да прокарат друга политика в управлението на Софийската община и да установят друга система на управление, защото в този съвет през трите години на кметуването на Радева той е имал подкрепата на тая страна. (Сочи групата на демократи и широки социалисти.)

Аз трябва да подчертая днес, когато става дума за недоверие към Постоянното присъствие, че нямаше нито един важен въпрос, разгледан през тия три години — нито гласуване на бюджет, нито отпускане на кредити, при които да е имало каквато и да е сериозна, принципална опозиция от партиите, които днес се готвят да вземат управлението на общината. В това отношение имаше пълна солидарност, открита или мълчалива, с вдигане на ръце или с вземане или невземане на думата. Това е истината. И ако д-р Сакаров обяснява това за своята група, че той и неговите другари са гласували само добрите дела на Постоянното присъствие, което аз разбирам много добре за тях — много ми е понятно, — то ще да покаже друга една последователност, в която изпадат нашите колеги широки социалисти и хората от другите групи от новия блок. Ще рече, че всички дела, които Постоянното присъствие извърши през тия три години, че всички тия работи, които то предприемаше, бяха така

добри, така прелестни за интересите на столичните маси, че са получили и трябвало е да получат безрезервната подкрепа на всички групи. Ами тогава се поставя въпросът, защо искате свикване на извънредно заседание за гласуване на недоверие към Постоянното присъствие? Защо? Не се дължи прочее тази криза в управлението на общината на желанието да се установи друга система на управление и да се прокара друга комунална политика. Истинската причина е ясна — загатнато е само, — тя е, че след излизането на групата на Добри Петков от правителството на Радославов нашите колеги — стамболовистките съветници, извадиха веднага консеквенция* за своето държане в съвета и коалицията на либералите се раздруса, вътрешно се разколеба, но очевидно не по принципиални съображения — аз бих казал не и по някои тактически съображения, — а по причини, които ще спомена по-нататък. Във всеки случай едно последователно действие, тъй да се каже, от страна на стамболовистката група беше да напусне коалицията на либералите, когато дохожда едно ново правителство, каквото е сегашното на радикали и демократи, което счита, че ще може да се опре извън управляващия блок още и на подкрепата на стамболовистите в Народното събрание. Излизането, значи, на нашите колеги стамболовисти от коалицията, на първо място, и приемане инициатива за образуването на нова коалиция, на нов блок, на второ място, са причините за тази криза в управлението на общината, която е предмет на нашето обсъждане. Образува се вече нов блок от стамболовисти, широки социалисти, демократи, радикали, народняци — без нас, от една страна, и без радославистите, от друга. Питам аз: в името на нещо ново ли се прави това, в името на друга политика ли, в името на нова програма ли го правят тези партии, които до вчера даваха подкрепата и обвързването на либералната коалиция? Това го няма, ако го имаше, Сакаров щеше да го каже.

Д-р Н. Сакаров: Ще има заседание и ще научим много работи.

Г. Димитров: Ти трябваше повече да научиш, а по-малко да приказваш. Сега се водят пазарлъците и мислите,

* Консеквенция (лат.) — заключение. (Ред.)

че се водят върху някоя определена политика ли, различна от това, което вчера ставаше?

Господа, няма защо да се заблуждават избирателите, които не са тук, в съвета. Истината е тази, че господата, които се готвят да вземат Постоянното присъствие, да имат управлението на общината в своите ръце отсега нататък, не мислят за една друга политика, за друга система, защото, както казах, те поддържаха политиката на либералното Постоянно присъствие. На тях начело стои стамболовистката група, която довчера с двете си ръце поддържаше това, което Постоянното присъствие предлагаше.

Ст. Ковачев: Не е вярно.

Г. Димитров: Аз съм наблюдавал и зная какво става. Стамболовистката група заедно с тончевиста, който тогава мина към новия блок сега, носят непосредствено отговорността за това, което ставаше досега. Е, добре, г-да съветници, не се касае следователно за смъкването на едно Постоянно присъствие, което не е изпълнило задачите, които му се възлагат в един момент, който преживява столичното население, което не е прокарало една политика, отговаряща на интересите на трудещите се маси, които съставляват огромното болшинство на София, ами се касае чисто и просто за една промяна на лицата в Постоянното присъствие. Това е то кризата, която ще бъде разрешена, вместо Радев, да кажем, д-р Калинков или който и да е друг. Ние можем да имаме известно предпочитание между едно или друго лице, но това не е същественото, не е решавашото. Решавашото, което има значение, много голямо значение, е доколко това ново Постоянно присъствие би могло да върви по друг път, който се диктува от интересите на масите в столицата. За това няма никакви гаранции, никакви способности не виждам в тия, които съставляват новия блок.

Софийската община има една действително дълбока криза и тя съществува не от вчера, а много отдавна. Това е конфликтът между буржоазните класи, котерийни интереси, от една страна, и жизнените интереси и нуждите на работническото население в столицата, от друга страна. Тази криза не може да бъде отстранена с промяната на лицата; тя може да бъде променена с промяната на системата и политиката, нещо което не става. Ето защо, г-да съветници,

ние, ние подчертаваме и днес своя вот на недоверие към Постоянното присъствие, както това сме правили от самото начало. Ние сме последователни на себе си, когато изказваме доверие на Постоянното присъствие, защото още в първото заседание на Общинския съвет, при неговото конституиране, изказахме недоверие към това Постоянно присъствие, което изхожда от либералната коалиция, поради фалшификация в изборите. Ако сме тъй последователни, ние бихме искали да попитаме: в какво положение се намират тези, които искат да изкажат доверие? Г-н Радев сега е цигански избраник. Ами вие бяхте коляно до коляно с г-н Радев три години поред и във всички области на дейност вие бяхте заедно. Нека си спомнят д-р Сакаров и неговите приятели, че в първото заседание на днешния съвет, когато направихме предложение да се анкетираат делата на тричленната комисия, която още до този съвет, който го имаме от три години, ние получихме поддръжка отникъде. Напротив, с известен принос се отнесоха всички, като казваха, че е безпредметно да се прави анкета.

Д-р Н. Сакаров: Защото така го бяхте написали, че сте съдните от царя до пъдаря.

Г. Димитров: А вие не го направихте, защото първата ни задача беше да прибегнете до споразумение с Постоянното присъствие, против което реагирате сега. Политическото безволие и липсата на всякакъв политически морал — това е в случая, което трябва да констатираме тук и за което ще си вземат бележка избирателите, за да кажат кой е трябвало да управлява общината.

Изказвайки недоверие към Постоянното присъствие, считам, че неговата оставка е принудена, тя е оставка от никой къде. Ако не беше това съотношение на силите в момента, нито г-н Радев, нито неговите приятели щяха да напуснат общината, макар че Такев е министър на вътрешните работи; нито осъждането на Радева би накарало либералната коалиция да напусне управлението на общината. Тази оставка е по неволя, принудена, и се касае за едно недоверие към Постоянното присъствие, което не е изпълнило задачите, които му налага моментът.

* II стенографския протокол — «недоверие». (Ред.)

Ето защо ние правим следната декларация в Общинския съвет по повод бламирането на Постоянното присъствие и избирането на ново Постоянно присъствие (Ч е т е.)

«ДЕКЛАРАЦИЯ НА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКАТА
ОБЩИНСКА ГРУПА*

Либералното Постоянно присъствие, опряно на едно болшинство — резултат на извършените злоупотребления и фалшификации в общинските избори през 1915 г., от самото начало и до днес следва една буржоазнокласова и котерийна политика, която се отличава, от една страна със систематическото използване общинската власт за извличане лични облаги и охранване интересите на имотните, при пълно пренебрегване интересите на трудещите се маси, и от друга — с безрезервното поддържане на завоевателните, националистически и династически цели на днешната война.

В най-тежките времена за столичното население вместо грижи за организиране продоволствието на столицата, за облекчение острата жилищна нужда и жилищната мизерия, за подобряване хигиеничното и санитарно състояние на града и специално на работническите квартали, за доброто уреждане на общинските предприятия, финансови и служби, за редовното функциониране на учебното дело, за защита на общинските работници и служещи и изобщо за изпълнение многобройните задачи из областта на комуналната и социална политика — вместо всичко това либералното Постоянно присъствие бе всецяло погълнато в всестранното използване на общинската власт за лични облаги, за облагодетелствуване на близките и партизански си, за покровителство на имотните и за поддържане делото на войната чрез противонародни, войнствени и династични манифестации, чрез посрещане короновани глави и нескончаеми телеграфически поздравления.

Вместо да действа за добиване на тъй необходимата общинска автономия — бюджетна, данъчна и финансова,

* Публикувана със съкращения в «Работнически вестник», № 55, 9 август 1918 г., под заглавие «Социалдемократическата партия и кризата в Софийската община». (Ред.)

при която би могло финансовото бреме на общината да се съсредоточи изключително върху силните плещи на имотните, а доходността на чиито имоти стократно е увеличена и капиталистическата им печалба достигнала до баснословни размери, — либералното Постоянно присъствие не спазва дори малката автономия, гарантирана от Закона за градските общини, и през всичкото време на своето управление извършваше ролята на един послушен орган на Радославното правителство.

Това Постоянно присъствие не само не подобри нищо в съставеното му от предшествуващите го буржоазни управленения наследство, но и доведе котерийността до нечувано разширяване, превърна общинските учреждения във фармени вертепи и подложи общинските имоти и средства на безогледно разхищение.

Осъждането на кмета за злоупотребление със захарта, предназначена за нуждите на столичното население, разкрива само една брънка — и далеч не най-крупната — от цялата господстваща система в управлението на общината.

Посрещнала с пълно недоверие либералното Постоянно присъствие още в самото начало, отричала винаги правото му да действа и говори от името на столичното население, чиято воля и интереси то не изразяваше нито в един момент на своята дейност през тригодишното си управление, социалдемократическата общинска група три пъти поред при разглеждане годишния бюджет на общината изказваше и формално своето недоверие към Постоянното присъствие чрез мотивирания си вот против бюджета, *и днес с толкова по-голямо основание счита, че то отдавна вече няма нито фактическото, нито моралното право да стои начело на Софийската община.*

Имайки обаче предвид обстоятелството, че новообразуваният блок за управление на общината от стамболовници, «широки социалисти», демократи, народняци, радикали и тончевисти се състои от партии, които през изтеклия тригодишен период не само следваха една политика, която по нищо принципално и съществено не се отличава от комуналната политика на либералната коалиция, но и

едни от тях — стамболовистката и тончевистката, участваха до вчера в състава на тая управляваща коалиция и носят непосредствена отговорност за делата и политиката ѝ, а другите — особено «широките социалисти» — напълно поддържаха либералното Постоянно присъствие, социалдемократическата общинска група не може да даде никакво доверие на едно ново Постоянно присъствие, излязло из средата на тоя блок, който се стреми само към промяна на лицата, а не и системата и политиката на общинското управление.

Ето защо и по тоя случай социалдемократическата общинска група счита за своя длъжност наново да заяви пред трудещите се маси на столицата, че техните жизнени интереси ще могат сериозно да бъдат защитени и общината ще тръгне смело и последователно по пътя на изпълнението на своите комунални и социални obligations само когато нейното управление премине в техните ръце чрез собствената им политическа партия — социалдемократията.

София, 6 август 1918 г.»

(След изказванията на д-р Г. Калинков, Ст. Ковачев, д-р Хр. Георгиев и след избирането на Постоянно присъствие.)*

Ние чухме благодарността, която новият кмет изказа на ония, които гласуваха за него. Аз съм длъжен от страна на социалдемократическата група да заявя, че новото Постоянно присъствие, в лицето на своя кмет, не се избира с болшинство от Софийския общински съвет. То няма болшинство. Не само няма болшинство от три десетях души, които съставят Общинския съвет, но и няма болшинство от тези 22-ма души, които сега присъстват

* При избора Г. Димитров гласува с бюлетина, върху която е написано «Мир, без анексии и обезщетения, въз основа на правото за национално самоопределение, да живее Балканската федерация, общинската автономия и републиканското управление!» (Ред.)

тук. Защо? За кмета Калинков гласуваха 11 души, за кмета Занков гласуваха 9 души; извън тези 9 гласа за Калинков има и наши 2 гласа. Общинският съвет в случая е разделен 11 на 11 и това Постоянно присъствие, което днес се избира, то няма доверието на 11 общински съветници, по мотиви, по съображения тъкмо противоположни между нашите и тези на либералите. Но факт е, че срещу 11 души, които гласуваха за кмета Калинков, има други 11 души, които нямат доверие у Калинков. Господа! Защо няма болшинство, трябваше най-малко да има 12 гласа. Тъй че болшинство няма тъкмо в момента, когато новото Постоянно присъствие се ражда. Да не говоря за избора на помощник-кмет Прулова, който благодарение на умноженото закъсняване на д-р Чернева успя да се избере с 10 гласа. Ние имаме едно Постоянно присъствие още в самото начало мъртвородено, едно недоносче. Това се дължи не на наша вина, не на вината на социалдемократическата партия, която води една самостоятелна политика и Общинския съвет, защото иска да остане вярна на интересите на работещите маси, които представлява тук, но дължи на вас, защото от разискванията, които станаха тук по оставката, се видя ясно, че в своята комунална политика и едните, и другите не се различават. Ето новият кмет, който излиза да благодари, не ни каза поне в две думи за програмата на блока, който той представлява. Той се заключава само в това, че той като кмет ще употреби всички сили, за да се защитят общинските интереси. Ама тая програма е смешна, тя нищо не казва, тя на нищо не прилича. Това казваше и Радев, и други, и други — тридесет години тук поред; тя е общи думи, тя не е определена, не е конкретна, толкова повече че блокът се съставя от партии, които имат програми писани, различни една от друга. Трябваше да има една специална платформа в този момент, обаче това не го виждаме. Защо, питам аз, демократи, «широки социалисти», либерали да не работят заедно? Защо, когато блокът предлага на радославистите, които биха могли да дадат живот на едно Постоянно присъствие със своите 9 гласа, да не подкрепят блока? Възможността, което правеха те, е, че не им се дадоха две места, а само едно — за помощник-кмет. Ако блокът се беше съгласил да направи тая отстъпка на радославистите,

да им даде две места, сигурно е, че ние щяхме да бъдем тук пред една по-широка коалиция извън нас. Де е тогава разликата между вас и тях? Защо тогава само за едно място в Постоянното присъствие тези, които представляват либералната група, сега остават в опозиция; и се създава положението да имаме едно Постоянно присъствие без сигурна опора в съвета, и следователно да бъде едно недоносче, едно мъртвородено Постоянно присъствие? Вината лежи в самите буржоазни партии. Не ние можахме да бъдем упрекнати в това, че не гласувахме нито за едните, нито за другите. Причината за това положение, което ще продължи кризата, ще трябва да се потърси в котерийния характер на партиите, които тук се представляват, които се ръководят от егоистични съображения, от лични и котерийни сметки и пр. и пр., които нямат предвид интересите на работещите маси. Тук има само пазарлъци кой колко места да има, кой колко области на влияние да има в общината, кой какви облаги да извлече. Това е платформата на новия състав, това е програмата на новия блок. Аз подчертавам декларацията, която направих още в началото на заседанието, че Постоянното присъствие на либералите не си е дало оставката, а то е бламирано, то е избягна един вот на недоверие. На второ място, новото Постоянно присъствие се избра без болшинство. То е 11 срещу 11. То няма това болшинство в съвета, то няма опора.

Д-р Ал. Нешов: В Работническия дом забраняват да се държат речи, затова се държат тук.

Г. Димитров: Нямах право да възразяваш, защото ти с Калинков представлявахте през всичкото време две групи в съвета. Ти беше от Радевата група, а не от демократическата; ти преди всичко поддържаше личната политика на Радева. То е истината и мога да го подкрепя с десетки и стотици факти. — Подчертавам още веднъж, че това ново Постоянно присъствие няма болшинство. Защото няма болшинство, то тоже няма да представлява здрава опора за управлението на общината. Едно споразумение между буржоазните партии в съвета би дало едно управление, но те не са способни да се споразумеят, защото се водят от лични, котерийни сметки. А столичаните искат работеще управление, каквото управление не може да се даде.

Ние, г-да от болшинството, ще трябва да си отивате. Манифестите на София би трябвало да дадат своите истински представители, които биха дали едно жизнеспособно управление, отговарящо на интересите и нуждите на 90% от столичното население. Има цензура, има военно положение и ние не можем да говорим открито на населението. Ние се възползуваме сега да изкажем нашите протести против това положение и да заявим нашата вяра, че няма да бъде изтечен денят, когато ще се ликвидира с това котерийно управление на общината и когато другояче ще се уреждат обществените на Софийската община.

(След изказвания на д-р Н. Сакаров, Т. Г. Влайков и Г. Вазов.)

По знаехте*, че ще поддържат Постоянното присъствие. Преди 10 дена д-р Калинков, който е тук — сам ще потвърди това, — ми каза точно, че е постигнато пълно съгласие между «широките социалисти», стамболовистите, демократите, радикалите и народняците — само за Чернев не е казано — да гласуват за едно общо Постоянно присъствие. Този въпрос е бил решен, блокът е бил създаден и това е същественото, а това, което казвате Вие днес, е само една последователност на Вашето поведение.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския
протокол от заседанието*

* Репликата на Г. Димитров е по повод изявлението на Г. Вазов, че е изненадан от решението на широките социалисти да участвуват в новото Постоянно присъствие. (Ред.)

ЗА ТРАМВАЙНИТЕ РАБОТНИЦИ

Др. Г. Димитров е отправил до кмета на Софийската община следното писмо:

Господин кмете,

През юлската сесия на Софийския общински съвет се реши да бъдат увеличени заплатите на ватманите и кондукторите по трамваите, както и на работниците от трамвайното депо. Съветът гласува и една таблица за размери на това увеличение, като възложи на финансовата комисия да изработи необходимия за целта допълнителен бюджет и да реши от коя дата да се счита предвиденото увеличение на заплатите.

Оттогава се мина повече от един месец и финансовата комисия още не е свикана да изпълни възложената ѝ задача, въпреки неколkokратните устни подканвания от моя страна като член на тая комисия.

Предвид на обстоятелството, че решеното увеличение на заплатите на трамвайните работници не може да се изплати без предвиждането на допълнителни кредити и че, от друга страна, положението на трамвайния персонал е крайно непоносимо и налага час по-скоро да се даде въпросното увеличение, предлагам да свикате веднага на заседание финансовата комисия за изработване допълнителен бюджет, като бъде след това свикана и извънредна сесия на Общинския съвет за приемането му.

Всяко по-нататъшно умишлено протакане на тая ра

Бити ще бъде една с нищо неоправдана провокация спрямо
иммения персонал по софийските трамваи.

София, 18 август 1918 г.

Член на финансовата комисия:
социалдемократически общински съветник:

Г. Димитров

№. «Работнически вестник»,
№ 64, 21 август 1918 г.

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

ПОКАЗАНИЯ ПРЕД СЪДА ПО ДЕЛОТО ЗА ПОДСТРЕКАВАНЕ НА ВОЕННОСЛУЖЕЩИ

(края на август 1918 г.)

Когато от Търновската гара на 18 август 1917 година се качих на трена, след мен в същия вагон се качи и един полковник, лично мен непознат, запъхтян и очевидно силно нервиран още отвън. Във вагона между пътниците имахме и неколцина войници и инвалиди, качили се в трена през нощта, преди да стигне в Търново. Щом полковникът ги забеляза, неочаквано за всички присъстващи нахвърля се крайно грубо върху тях с думите: «Марш! Вашето място не е тук!» Въпросните войници и инвалиди, изненадани и в недоумение, изглеждащи прости хора, считайки сигурно, че са влезли в третокласен вагон, защото вагоните не се отличават по своята външност през време на войната, се спогледаха и започнаха да търсят кондуктора. Полковникът обаче повторно се обърна към тях, още по-силно разгневен: «Какво чакате, бе! Или искате наслада да бъдете изхвърлени? Марш вън, хайвани с хайвани!» В това време се зададе железопътният кондуктор. Аз, който бях мълчалив свидетел на тая сцена, запитах го: «Вие ли сте кондукторът на тоя трен?» Отговори ми утвърдително. Тогава му забелязах: «Вие сте длъжен своевременно и правилно да посочвате местата на пътниците, за да не се излагат на неприятности.» Кондукторът започна да обяснява, че навсякъде е препълнено, че войниците по погрешка са се качили в тоя вагон в тъмнината, и пр. Но полковникът го прекъсна, чул мойта бележка, и вероятно не я доразбрал, се обърна троснато и предизвикателно към мен: «Кой сте вие, че се месите в тая работа?» Казах му, че бележката ми се отнася само до кондуктора и че като народен представител не само че имам правото,

но съм и длъжен да я направя, защото е несправедливо български граждани, па били те войници или инвалиди, да се излагат при пътуването си на обиди и ругатни поради чужда вина — вината на железопътната администрация. Поиствах го тогава той да ми каже кой е и на какво основание се обръща тъй обидно към един пътующ гражданин, който с нищо лично не го е предизвикал. Отказа да каже името си. Вместо това той се развика бясно: «Мълчете! Не Ви позволявам повече да говорите. Или моментално ще се разправа с вас.» Бях предизвикан да му забележа, че тая храброст трябва да се прояви на фронта, дето би могла да се оцени. Той продължи да вика истерично: «Така е то, ние се бием в защита на отечеството, а народни представители стоят на топло и богатеят, като за награда ни обиждат и подриват дисциплината.» Предизвикан от това дръзко поведение на полковника, забелязах му, че и аз като народен представител изпълнявам дълга си там, дето общественото ми положение ме е поставило, и тъй както го разбирам, че съвсем не съм от ония депутати, които използват мандата си за гешефти, за да си позволява спрямо мен подобна дръзка обида който и да е, па бил той и полковник. Що се отнася до дисциплината, тъкмо такава поведение, като това на полковника спрямо войниците, би било от естество да я подрива. Напомних му, че именно за поддържане дисциплината на фронта от горе се внушава на всички войскови началници да се държат спрямо подчинените си внимателно и обективно, нещо, с което полковникът поради необузданата си нервираност в случая забрави да се съобрази.

Така се приключи от моя страна тоя неприятен, нежелан от мен и предизвикан изключително от полковника инцидент. Той обаче продължи и след това да подмята, очевидно след като разбра, че съм социалдемократически депутат, че социалистите деморализират армията, мислят слото на страната и пр., на които негови предизвикателства отказах повече да отговарям, считайки това за по-долу от моето достойнство. Целият инцидент се разви в отсъствието на въпросните войници-инвалиди. На последните нищо не съм говорил, защото нито ги познавах, нито имах нещо общо с тях. През всичкото време не стана нито дума за отдаване чест и за чинопочитание.

Когато стигнахме на Горнооряховската гара, по искането на полковника комендантът състави акт за случката. Понеже актът бе тенденциозно написан, аз го подписах с бележка. Посочените от самия полковник свидетели, двама офицери и един учител, заявиха на коменданта, че и те не могат да подпишат акта, чисто и просто защото го считат за неверен, на което комендантът им заяви, че те могат да подпишат в такъв случай моята бележка към акта, което именно и те сториха.

Инцидентът, за който съм привлечен като обвиняем, бе резултат на необузданата нервност на полковника и представлява само една лична разправа между мен и него, като пътующ офицер, станала при изпълнението на един мой граждански и депутатски дълг, в процеса на която, ако той се е почувствувал обиден, може да търси удовлетворение по частен ред, както това навремето е било резолирано по преписката от самия прокурор при съда, когато още не се търсило повод, за да бъде съден. Да се квалифицира тоя инцидент като деяние за подбуждане военнослужещи към бунт по чл. 167 от Наказателния закон¹⁴⁰ е крайно недопустимо.

*Кореспонденция на партийни другари
№ 5, «Съдебните преследвания против
тесните социалисти в България»
19 март 1920 г.*

*Печата се по текста
на «Кореспонденция
на партийни другари»*

СИНДИКАЛНИТЕ ЧЛЕНСКИ ВНОСКИ¹⁴¹

Както е известно, размерът на вноските, които синдикалните членове внасят в касите на своите организации, както и тя, които последните плащат на Общия синдикален съюз, е *същият*, който имаше и преди войната.

Между това поскъпването на живота и голямото обезценяване на парите направи стария размер на плащаните членски вноски *свършено недостатъчен* за посрещане нуждите на професионалните организации и Синдикалния съюз, както и за оказване на една действителна помощ на нуждаещите се членове. И наистина, какво е днес определената по съюзните устави помощ за безработните и болни синдикални членове от 20—30—50 лв., когато *днешният лев* има само стойността на *вчерашния грош*? Естественно, налага се *съответното увеличение* на помощите, за да бъдат те що-годе съобразни с днешните условия на живота.

Същото може да се каже и за разноските на Синдикалния комитет за издръжка на секретариата му, за агитация и пропаганда, за обиколки из провинцията и пр. Внасяните от страна на професионалните организации за тая цел в касата на Синдикалния съюз членски вноски едва достигат да задоволят *една трета* от неизбежните текущи разноски.

Ясно е прочее, че без *увеличение* на синдикалните членски вноски не е възможно нито наложителното увеличение на помощите, нито правилното покриване неизбежните разходи на Синдикалния комитет.

В същото положение се озоваха и синдикалните организации в другите страни и затова *всичките* — последователно, в течение на войната се видяха принудени да уве-

личат с 50—100, нейде и дори с 200% плащаните от техните членове членски вноски.

Но увеличението на синдикалните членски вноски у нас се налага още и от обстоятелството, че професионалните организации навлизат в една епоха на *големи, остри и продължителни* борби в защита на труда, за успешното издържане на които ще бъдат необходими далеч по-големи материални средства от тия, с които разполагаха професионалните съюзи до войната.

От друга страна, въпросното увеличение на членските вноски е *напълно възможно и поносимо* и не ще се отрази зле по отношение на привличането на работническата маса в редовете на професионалните организации. Защото собствено то ще бъде по-скоро не една *нова тежест* за синдикалните членове, а само повишение размера на вноските, съобразно станалото повишение на работническите надници и заплати — едно приравнение на *действителната* стойност на членските вноски *днес* с тяхната *действителна* стойност от *преди войната*.

Предвид на всичко това Синдикалният комитет е с намерение да предложи на предстоящата синдикална конференция едно увеличение на вноските, точният размер на който ще се определи от самата конференция. Желателно е, щото професионалните секции във всяка местност *своевременно* да се занимаят с този въпрос, за да се явят делегатите в конференцията с необходимите за правилното му разрешение фактически данни.

Разбира се, всяко увеличение на сегашния размер на вноските трябва да бъде навсякъде предшествувано от *две важни неща*: 1. Прибиране всички *закъснели* досега членски вноски, като не се остави нито един нередовен член, и 2. Разяснение на всички синдикални членове *необходимостта* от увеличението на вноските, за да не срещне то у никого никаква опозиция.

Ние не се съмняваме, че другарите ще направят *незабавно* всичко необходимо в тая посока, съзнавайки голямата важност на финансовото засилване на нашето синдикално движение, за успешното изпълнение неговите задачи

ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ*

София, 27 септември 1918 г.**

Член 96 от Конституцията гласи: Членовете на Народното събрание пет дена до отварянето и през всичкото време, докле*** траят заседанията, не могат да бъдат затваряни и съдени освен в случаите, когато те се обвиняват за престъпления, за които се налагат по Криминалния закон¹⁴² най-редки наказания. В тия случаи за затварянето трябва незабавно да се яви на Народното събрание, само с разрешението на което може да стане тегленето*** и на съд. Камарата е свикана на извънредна сесия за 30 септември т. г. Народните представители значи вече се поддържат с установения от Конституцията депутатски имунитет. Изричният текст на член 96 не допуска никакво друго затваряне на народни представители през периода на имунитета, освен когато се касае за престъпление, за което се налагат по Наказателния закон най-тежки наказания, т. е. смърт или доживотен затвор, което означава, че народният представител, затворен в затвора до периода на депутатски имунитет за престъпление, за което се налага най-тежко наказание, не може да се държи нито час повече затворен след настъпването на периода.

Между това аз се намирам и днес още в Централния затвор за излежаване присъда от три години затвор по политическо обвинение съгласно член 167 от Наказателния закон, въпреки депутатския имунитет, който вече имам.

* Копия от телеграмата са изпратени на министъра на правосъдието и на министър-председателя. (Ред.)

** Дата на подаване на телеграмата. (Ред.)

*** Така е в печатната бланка на телеграмата. (Ред.)

Моля прочее най-настоятелно да се съобразите с *повелението* на член 96 от *Конституцията*, като се направят необходимото за надлежното ми освобождаване от задълженията ми и ми се даде възможност да упражня депутатските ми права и длъжности.

Врачански народен представител: *Георги Димитров*

Публикува се за първи път по текста на телеграмата

ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ*

София, 3 октомври 1918 г.**

Повторно напомням, че съгласно чл. 96 от Конституцията сте длъжни да наредите освобождението ми от Централния затвор. Като осъден депутат бях лишен от права. На 25 септември стана*** депутатски имунитет. Вчера се откри и сесията на камарата, а аз съм още в затвора. Протестирам най-енергично срещу противоконституционното ми задържане в затвора и отнемане възможността да упражня правата си и изпълня длъжността си на народен представител.

Врачански народен представител

Подпис Г. Димитров

*Публикува се за първи път
по текста на телеграмата*

* Кошето от телеграмата е изпратено до министъра на правосъдието.

** Дата на подаване на телеграмата. (Ред.)

*** Така е в печатната бланка на телеграмата. (Ред.)

НЕ ПОМИЛВАНЕ, А АМНИСТИЯ!

Др. *Георги Димитров*, социалдемократически народен представител, е отправил от Централния затвор до министъра на правосъдието с копие до нас следния телеграфически протест.*

Според направеното тук съобщение от специалната комисия при Централния затвор за изработване списък на заслужаващите помилване затворници тя била представила между 200 души и мене за помилване. Посрещам възмущение тоя опит чрез частични помилвания да се избегне или най-малко забави общата политическа и военна амнистия, за която работническите маси в цялата страна в събрания и митинги тъй решително се застъпват, която те са готови на всяка цена да наложат и която в настоящия момент е една неотложна стопанска и политическа необходимост. Не произволни царски помилвания, които представляват една област на крайно доходна вулгарна търговия, при която се извършват най-големите несправди по отношение подбора на лицата за помилване и с които се покрива човешкото и политическо достойнство на освобождаваните по тоя начин затворници, а парламентът трябва да влезе в ролята си да премахне извършените от военното правосъдие деяния**, като час по-скоро разгледа и приеме законодателното предложение на Социалдемократическата партия за амнистия на военни-

* Печатната бланка е с дата на подаване 1 декември 1918 г. и е подписан: «Врачански народен представител, политически затворник: Г. Димитров.» (Ред.)

** В бланката — «злодеяния». (Ред.)

и политически престъпления, за ревизия на издадените
и по-късните съдилища присъди по останалите престъпления
и и намаление половината от наказанията на затворни-
ците, незасегнати от амнистия*, грамадната част от
които са попаднали съвсем случайно в затворите, нещастни
жертви на съвременните условия и несравнено по-поря-
дъчни във всяко отношение от хиляди други, които са на
свобода.

и «Работнически вестник»,
№ 143, 3 декември 1918 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»,
сверен с оригинала

* Законодателно предложение за амнистия от парламентарната група
на Работническата социалдемократическа партия. С., Парт. соц. к-ца и и-ца,
1918 г. 11 с. (Ред.)

ПО ОТКУПУВАНЕТО ОТ ОБЩИНАТА НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО В СТОЛИЦАТА

Изказване в Софийския общински съвет

21 декември 1918 г.

Аз има да говоря само по протокола на комисията. Аз не съм съгласен да се прекратят всякакви по-нататъшни постъпки по откупуването на трамваите и осветлението на тая база, на която бяха поставени преговорите и предварителното споразумение на бившия кмет. Аз бих искал да знам Постоянното присъствие, след като има решение на съвета да се откупят тези предприятия, направило ли е всички потребни постъпки и какво мисли да прави по-нататък при наличността на тая интервенция на ген. Кристиен? Обсъден ли е този въпрос за ликвидацията въобще на тия две предприятия, защото въпросът остава открит. Ние решаваме да турим края на това положение и трябва веднага да пристъпим към решението на въпроса по друг начин. Ето защо аз предлагам Постоянното присъствие да ни сезира в най-скоро време с въпроса за ликвидацията на трамваите и осветлението, като проучи въпроса. Ние трябва да знаем в какво състояние се намират тия работи, за да не бъдем изненадани, както бяхме изненадани напредметом с предложението*, което бившият кмет беше присъ-

**

Идеята ми е, че общината трябва да организира своята защита спрямо евентуалните претенции за вреди и загуби. Ето какво трябва да направите вие, Постоянното присъствие, и да сезирате нас, Общинския съвет.

**

* Има се предвид заповедта на кмета от 1 септември 1916 г. (Ред.)

** Пропуснати обяснения на председателстващия заседанието П. Тодоров. (Ред.)

И едно трето обстоятелство, което още навремето в комисията, в отсъствието на г-н Сакарова, се изтъкна от друга страна, че покойният Бояджиев беше представил много неточни, че той се явяваше един защитник, един агент на компанията, и г-н Сакаров потвърждава сега каква връзка е имало между Радева, Бояджиева и компанията.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския
протокол от заседанието*

МЕЖДУНАРОДНОТО ПОЛОЖЕНИЕ И ПОЛОЖЕНИЕТО В МИНА ПЕРНИК*

На 22 т. м., в неделя, при нас бе др. *Георги Димитров*, току що освободен от затвора. Пернишките въглекопачи посрещнаха го с сърдечно въодушевление своя отдавнашен скъп и верен приятел.

По тоя случай по общо желание след обед се устрои едно импровизирано публично събрание, на което освободеният депутат говори на тема: «Международното положение и положението в мина Перник». Хилядното множество от войници и рудничари жадно поглъщаше пламенните му думи.

Ида от затвора несломен духом. И както аз, така и всички останали другари скоро ще напуснат затворите и с нови сили ще се отдадат в служба за тържеството на пролетарското дело, за успеха на новото, което се твори пред очите ни. Зората от Русия залива със своя блясък всички щяла Европа. Тя ще дойде и при нас. Ние чувствуваме вече първите ѝ лъчи. . .

Вие в труд и борба прекарахте живота си. По-рано бяхте презирани, хора без достойнство, но днес очите на цяла България са обърнати към Перник. Вие давате живот на страната. И локомотивът, и фабричният комин, и правителствената канцелария ще спрат без черното злато, което тече от рудниците. Днес тузовете си спомнят за вас, а и министър Сакъзов ви е удостоил с посещението си. «Въглища, повече въглища», това е повсеместният вик, който се разнася. Е, добре! От 1905 г. до днес ние

* В «Работнически вестник» публикацията е озаглавена «Събрание в Перник» и е подписана с инициали «Еп Кип» — псевдоним на учителя-комунист Александър Костадинов, работещ в мината по поръчение на партията. (Ред.)

всеки месец сме искали да се разшири производството, да се открият нови галерии, да се въведе машинен труд и да диде на работника културен, човешки живот. Срещу юш наши искания всички в един глас ревяха:

«Вие, тесняците, подбуждате работниците, вие демо- рализирате рудничарите.»

А сега всички признават заедно с нас, че положението в Перник е окаяно.

Рудничарският съюз за последен път посочи мерките и направи зависещото от своя страна за увеличение на производството на въглищата. Ние дадохме и достатъчен срок, през което време правителството, респективно мини- стер Сакъзов, трябва да приемат или не исканията ни, в което ще се разреши и въглищната криза.

Когато е въпрос за производство, длъжни сме да из- ъвнем непосилните условия, при които вие работите от три години насам. Кое е това челичено тяло, което не ще се изтощи, не ще се сломи при вашите трудови условия и непрекъснат тригодишен труд? Тук са дохождали ра- ботници от разни народности, но вашата издръжливост никой не притежава. Тогава не ни ли е позволено да си вземем, да починем? Защо прекараха войници от разни войскови части и ги мъчат като грешни дяволи, за да вадят въглища, което не е тяхна работа, и убиват младините им? . . .

Дайте чиста и здрава храна, жилища и култура, наука и удоволствие, недейте мъчи децата от 40, 41 и 42 набори, тогава ще има въглища!

Ще престанат инсинуациите, интригите и гаврите с перникския въглекопач, тъй обилно пръскани от провока- торската преса «Народ», «Мир», «Заря», «Народни пра- ва» и пр. Органът на хайдутите «Народни права» даже обвинява и директора, че бил човек с меко сърце, и този лист не може да си обясни как така един рудничар да няма «елементарната» скромност и си позволи разкоша да при- казва с министъра на труда, а и да му възразява даже. . .

Ние, тесняците, ли *харизахме* мина Перник на Дископто Гемелшафт¹⁴³? Даже да бъдем окупирани от съглашен- ските войски, пак ние, интернационалистите, чрез ин- тернационалната класова борба ще спасим България. Илнатата на социализма, на пролетарската революция

залива нашите класови врагове и техните покровители.
Здраво, ръка за ръка с пролетариите от целия свят ние
ще победим.

Едно възторжено «ура» посрещна оратора, буен възторг на
реше през време на речта му и продължителен екот от ръкопляскане
изпрати борческите му слова.

Хилядната маса се вълнуваше, тя не искаше да напусне пло
щада. Всеки искаше да отиде по-близо до скъпия гостенин и да
гувайки се с него, поемаше пътя за рудниците. . .

*В. «Работнически вестник»,
№ 163, 31 декември 1918 г.*

*Печата се по текст
на в. «Работнически вестник»*

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

26 декември 1918 г.

1. ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА БЕЗПЛАТНА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ НА НУЖДАЕЩИТЕ СЕ СЕМЕЙСТВА

Идеята да се увеличи размерът на дохода на семействата, които имат право да се ползват с безплатна медицинска помощ, е много добра и всички я възприемат. Това увеличение се налага просто защото има скъпотия, които прави парите по действителна стойност много по-ниски от това, което беше по-рано. Обаче увеличението, което се прави, е незначително. От 175 на 250 лв. — това е увеличение кръгло 50%. Преди европейската война беше 175 лв., а при сегашното положение се определят 250 лв. Забележете, че този доход не е само на главата на семействата, а общият номинален доход на цялото семейство. И ако всичкият такъв доход надминава 250 лв., семейството няма да получи никаква помощ. Г-да съветници! 250 лв. за едно многочислено семейство е свършено недостатъчно. Следователно ние ще изключим голяма част от семействата на дребните служещи и пр., които по-рано се ползуваха от безплатна медицинска помощ. Ето защо да мисля, че тая норма не може сега да бъде 250 лв., а много повече. Правя предложение да се повдигне тя на 400 лв. общ доход месечно. Не говоря за онази идея, която много основателно може да се поддържа у нас — всички да получават безплатно медицинска помощ освен отделни личности. Това е нужно да се направи, защото предишните 175 лв. се равняват на днешните 400 лв. Това би значило да уравним положението, което беше преди войната, да засегнем същата тая категория софийски граждани, които по-рано са се ползвали с безплатна медицинска помощ, да се ползват и в бъдеще съгласно измене-

нията на този правилник. Правя прочее предложение нормата да бъде 400 лева.

Д-р И. Спирков: Аз правя предложение 300 лв., 400 лв. е много.

Г. Димитров: Постоянното присъствие може да го възприеме.

Председателят: Не го възприема.

Г. Димитров: Не го възприема?

Председателят: Да! Които приемат нормата 250 лв., да си вдигнат ръката.

Г. Димитров: Хубави социални грижи правите тогава!

С. Прулов: Аз искам да обясня на г-н Димитров и на г-н Спиркова, че това се отнася до първото. Действително ние първоначално се бяхме спрели на 300 лв., но после видяхме, че 250 лв. ще се смятат без добавъчното възнаграждение. Значи остава една основна заплата от 250 лв., една заплата, която е сравнително увеличена с добавъчното възнаграждение, което сега се получава. Днес, разбира се, и доходите са много по-големи. Ако ние приемем 400 лв. с добавъчното възнаграждение, тогава то ще падне под нормата, която ние предлагаме.

Г. Димитров: Аз разбирам това за държавните и общински служители. Обаче какво ще кажете вие за онази огромна маса софийски работници, които имат една фиксирана заплата 15 или 20 лв. надница? Питам аз, какво ще каже тая комисия, която ще определя семействата, които ще получават безплатна медицинска помощ съгласно този правилник? Тя ще каже, че доходът на такова работническо семейство се равнява на повече от 250 лв. месечно и като така то няма право да получи тая помощ.

2. ИЗКАЗВАНЕ ПО ЖИЛИЩНАТА КРИЗА В СТОЛИЦАТА*

Нашият Общински съвет, г-да съветници, е имал случая няколко пъти да разглежда обстоятелствено жилищния въпрос и всички партийни групи, представени в

* Г. Димитров обяснява предложението на социалдемократическата общинска група, публикувано в «Работнически вестник», № 171, 13 януари 1919 г., под заглавие «Жилищната криза в Софийската община». Вж настоящия том, с. 464—466. (Ред.)

съвета, имаха случай да развият изчерпателно своите принципиални становища. Това и ние правихме няколко пъти в Общинския съвет тук. Ако сега наново се слага въпросът пред Общинския съвет, то не е затова, че да бъдат подчертани наново още веднъж същите тия становища, които веднъж са развити вече, но да се осветли една специална форма на жилищния въпрос, както го нарекоха — квартирния въпрос, именно в този момент, при сегашните условия. Ние имаме доклада на комисията по квартирния въпрос, която предлага известна форма за смекчение квартирната криза в столицата, която се явява с конкретни предложения пред Общинския съвет и нам се пада да се произнесем върху тези конкретни предложения на комисията, както и да посочим от своя страна други.

Г-н Влайков от своя страна тоже излезе с един проект по отношение Закона за наемите и конкретизира няколко идеи за регламентация на отношенията между наематели и наемодавци. Аз, г-да съветници, считам, че и този въпрос — квартирният, като една специална форма на жилищния въпрос, ще бъде разгледан специално; той очевидно не може да бъде разгледан във връзка с общия жилищен въпрос, без да се засегнат причините*, посочени по-горе, за увеличаване на жилищната криза, защото без това не е възможно едно смекчение и облекчение на самата квартирна криза. Г-н Влайков в миналото заседание се опита да направи известно разграничение по този въпрос, като искаше да обърне вниманието на господата само върху квартирния въпрос. Това разграничение, колкото и като схема да е приемливо, то в практиката на безспорната действителност не може да бъде напълно поддържано. Целият въпрос според нас сега в тая остра форма, в която се представя пред съвета, се състои в несъответствието между жилищните помещения, давани в този момент под наем, и нуждите от подобни жилищни помещения. Това несъответствие ражда като непосредствен резултат неимоверното поскъпване и увеличение на наемите и тежкото положение, в което изпадат всички чиновници, служещи и работници, които нямат собствени здания и помещения.

* Влетът прочее трябва конкретно да каже своята дума по

* В стенографския протокол — «средствата». (Ред.)

кой начин в този момент сега за няколко месеца, за година, две, дотогава, докогато стане възможно усиленото строене на жилищни помещения, на сгради, в които ще живеят семейства под наем, по кой начин именно може да се намали, да се смекчи това несъответствие между количеството на жилища, които са налице за даване под наем, и числото на хората, които търсят подобни жилищни помещения? Нормирането на наемите, което се препоръчва от г-н Влайкова, мене ми се струва, дохожда на последно място, т. е. много по-важно нещо е увеличението числото на жилищните помещения по един или друг начин. Там се състои и същността на работата. Какво обаче се предлага за смекчаването на тази квартирна криза? Комисията ни предлага само 2—3 незначителни палиатива. Комисията счита, че би могло да се облекчи положението на наемателите в София, ако известни държавни учреждения се вдигнат от столицата и заминат в провинцията— това е едната мярка; втората мярка е да се съгъстват държавните, окръжните и общински учреждения в по-малко място, да освободят известни сгради и по този начин да се увеличат сградите, които биха служили за жилищни помещения; третата мярка е вече да се построят от страна на държавата и общината за техните нужди техни собствени здания, да се освободят, значи, зданията, които те са заемали досега и които биха могли да служат за частни жилища.

Вие ще се съгласите, г-да съветници, че като оставим тази, последната мярка, която е приложима при сгодни вече условия за строене, другите две мерки биха дали един съвършено незначителен, незадоволителен резултат по отношение смекчаването на квартирната криза. Колко са тези здания, в които има държавни и други учреждения, които биха могли да се вдигнат от София и да отидат в провинцията, и кои са те, не знам. Желателно би било комисията да посочи конкретно, да кажем например Военната академия; или Духовната семинария, или Военното училище, или някое друго, трето, пето здание и учреждение, които действително биха могли да се преместят от София в Пловдив, Варна, Русе или някои други провинциални градове. Такова нещо не се посочва, комисията сама не е проучвала конкретно, щателно този въпрос, и

но се спира да посочи конкретно кои учреждения именно биха могли да бъдат преместени от София и какъв резултат би се получил от това. Можем да бъдем сигурни, че това ще бъдат, може би, едно, две, пет най-много държавни учреждения, които биха могли по естеството на своята работа да напуснат центъра на България и да отидат в провинцията. И следователно освобождаването на тези няколко здания не би допринесло нещо особено за разрешението на тази жилищна нужда, на тази квартирна криза, в която София сега се намира.

Говори се и за съгъстяване на учрежденията — тоже една мярка, която би могла да се приложи. Ние знаем разпускането, което е особено голямо в учрежденията, които се заемат от военните. Ако стане едно съгъстяване на началника, който да приеме подначалника или секретаря при себе си, може да се освободят една, друга, трета канцелария. Но аз бих ви питал, г-да съветници, ако се направил една щателна проверка, колко ще бъдат тези стаи, колко ще бъдат тези отделения и сгради, които именно по този начин биха се освободили и биха могли да бъдат използвани за жилищни нужди? Сигурно много малко.

Председателствующ И. К. Балабанов: Много са, г-н Димитров.

Г. Димитров: Не е вярно. То не е никакво особено увеличение и няма защо да заблуждаваме себе си като Общински съвет, а още повече да хвърляме заблуждение в масата, която очаква известно смекчение на тази квартирна криза. Аз зная, от друга страна, че вие само палиативни можете да посочите, вие само палиативи можете да предложите, защото радикални мерки мъчно биха могли да се приемат при това положение и защото буржоазните партии нямат куража да отидат докрай, но трябва поне палиативи, които биха дали известен резултат, а не палиативи, които биха заблудили само нас и другите, които очакват известно облекчение на жилищната криза.

Доколкото разбрах, г-н Прулов е имал едно особено мнение в комисията. По сведенията на моя другар*, който отсъства от заседанието на съвета по независещи от него причини, схванах, че г-н Прулов е казал своето

* Общинският съветник Васил Мулетаров. (Ред.)

мнение устно в съвета. Понсках да видя това мнение от стенографите, за да видя какво повече от това, което комисията предлага в съвета, какво особено мнение нейния член и председател г-н Прулов е изказал в съвета, повече от тези 2—3 мерки, които аз ви посочих и които има в протокола на самата комисия. Искам тук обаче да ви кажа, не се вижда в какво се заключава туй особено мнение, нито пък някой в съвета е разбрал, ако това е точно, а то е точно, понеже е от стенограмата: едно недоверие само в нормировката, която г-н Влайков предлага; че той няма доверие в нея, но защо и какво, това не се вижда. Прочее считам, че г-н Прулов в тази комисия особено мнение не е изказал. Ние имаме значи само протокола на комисията с тези няколко мерки.

С. Прулов: Впоследствие казах, че ако това мое мнение не се възприеме, ще гласувам за мнението на г-н Влайкова.

Г. Димитров: Искам да кажа, че особеното мнение се състои само в едно, само във фразата. . .

С. Прулов: Казах, че съм на мнение да остане в сила законът дотогава, докогато общината ще бъде в положение да построи жилища, така че законът сам по себе си да падне. Ако това не е схванато от стенографите, не знам.

Г. Димитров: Искам да подчертая само това. Това именно не е казано. Ако искате да го кажете тепърва, не зная.

С. Прулов: Казал съм го и в комисията, и тук.

Г. Димитров: Аз поддържам това, което е в стенограмата. Г-н Влайков предлага в своя доклад: първо, да се продължи срокът на закона и той иска известни корекции, които биха направили възможно прилагането на закона в един срок от 2 години. Знае се, че законът предизвика една страшна кампания против наемателите. Имаше ред процеси за изхвърлянето на наематели и на празването на квартирите. Това продължава и сега, то ще продължава сигурно и в бъдеще. Знае се, от друга страна, че ние имахме една специална комисия, която искаше да уреди отношенията на наемателите и наемодавците, в която влизаше и г-н Влайков. Помъчихме се в нея да дойдем до едно споразумение между едните и другите, обаче това се оказваше обикновено невъзможно.

защото наемодавците претендираха за много по-големи наеми, наемателите не се съгласяваха и този конфликт не може да се разреши от нашата общинска комисия. Г-н Влайков е дошъл до идеята да се задоволят до известна степен наемателите, та да се улесни прилагането на Закона за наемите, за да се не даде възможност по-нататък за ново тяхно увеличение. И затуй той разделя квартирите на категории, като определя минимален и максимален наем. И ако това би било възприето от закона, би се наложило значи наемодавците да се движат само в ограничените на тия рамки. Аз разбирам идеята на г-н Влайкова само в този практически смисъл, че тя би улеснила наемодавците да търпят своите наематели в еди-какъв си срок и, от друга страна, биха се избягнали тия големи недоразумения на наематели и наемодавци, които имаше досега. Аз поддържам, че тая мярка, която г-н Влайков предлага, дори да бъде усвоена от закона, няма да спаси никак положението, то няма да се спаси до този момент, докогато не се увеличи числото на жилищните помещения, които ще се дават под наем. Дайте на наемодавците 50—70—100% увеличени наеми, в края на краищата ние ще получим един резултат, че тези хора имат фактическа възможност да получат по-голям наем, те ще го намерят, ще намерят начин да заобиколят закона и наемателите по един или друг начин ще бъдат принудени да капитулират и да приемат това, което наемодавците им налагат въпреки закона. Като става въпрос за нормировка, не трябва да забравяме, че и сградите до известна степен по отношение нормировката имат същата участ, както всички други артикули, цените на които се нормират. С нормирането обикновено се заблуждават само тия, които желаят, които се нуждаят собствено от една установена норма, на една норма, благоприятна за тях, когато нормирането не е съпроводено с други, по-радикални мерки, които действително биха направили възможно запазване дадената норма на наема; нормата ще бъде установена от тая комисия, ако би бил приет проектът на г-н Влайкова; и ако би станало съставянето на Закона за наемите по тоя проект, ще има общинска комисия, която ще определя фактическия размер на наемите за известна категория здания. Но и в болшинството случаи това не би се спазвало, затуй

защото наемодавците ще бъдат достатъчно силни, и ще изувайки закона на търсенето и предлагането и неговото влияние, да налагат на наемателите тези наеми, които те биха желали, както това става и сега с множество случаи, особено когато се променя един наемател и дойде друг на негово място. В проекта на г-н Влайкова — апострофира ме много прибързано и преждевременно г-н Сакаров — се иска действително да се даде право на общината на една особена комисия, която ще ограничи състоятелните софийски граждани, които живеят под наем.

С. Прулов: Той говори за вашата резолюция.

Г. Димитров: Коя?

Д-р Н. Сакаров: Гдето се казва, че имало в София достатъчно жилища.

Г. Димитров: Г-н Влайков поддържа, че чрез една подобна комисия при общината е възможно уреждането на отношенията между наематели и наемодавци по начин, който би осигурил достатъчно жилища. Ние имаме да разрешим, както казахме в началото, въпроса за несъответствието на жилищата, които днес София има, и нуждите от тях, т. е. има ли достатъчно жилища за всичките софийски граждани, които да разполагат с по една стая и кухня, две стаи и кухня, а по-големите семейства и три стаи и кухня. В нашето предложение, направено тук миналия път от моя другар Мулетаров, което се цитира сега от г-н Сакарова, в неговия апостроф, има една неудачност, една неточност неволна, с която може да се експлоатира. Приема се — тъй би се разбрало на пръв поглед, — че зданията, които са построени в София до днес, ако биха се оставили на разположение на общината или ако биха се оставили на разположение — както нашата резолюция иска — на представители на работническите организации да разпределят всичките тия здания и квартири, тогава за всекики би се намерило достатъчно място за живеене. Няма никакво съмнение, че толкова жилища в София няма. Ако това Енгелс можеше да го каже в 1848 г. за Лондон* — дето имаше една буржоазия богата и многобройна, която живееше в големите колонии на Англия и имаше толкова сгради в Лондон, че ако бяха употребени

* Вж. Енгелс, Ф. Жилищният въпрос, С., 1911, с. 34. (Ред.)

зи нуждите на лондонското население, щяха да стигнат, — за София не можем да го кажем. Ако биха се реквизирали всичките свободни стаи и апартаменти, служещи за лукс на буржоазията и висшата бюрокрация, те биха стигнали за нуждите на всички, които нямат квартири. Това е така, но кой ще отрече, че днес извън реквизирането на стаи, на цели апартаменти, на цели сгради на висшата бюрокрация в София, служещи за лукс и комфорт, има някакво друго средство за увеличение жилищните помещения в столицата не сега, утре, след пет, шест месеца или след година? Има ли друга мярка, която бързо и ефикасно би дала в резултат увеличение жилищните помещения на столицата за нуждаещите се? Г-н Влайков поддържа, че няма да има строежи до края на 1920 г.

Г. Г. Влайков: До началото на 1920 г. Тогава ще започнат строежите.

Г. Димитров: Може да се предполага, че строежи ще има и по-рано, стига България да влезе в съглашение със силите.

Д-р Н. Сакаров: Вашето предложение пише другояче. (Чете.) «След войната скъпотията и финансовият живот. . .»

Г. Димитров: Ти се залавяш за работа, която не може да докаже нищо. Всичките тези позиции, които си заел срещу нас. . .

Д-р Н. Сакаров: Ама ето го, де.

Г. Димитров: . . . веднага ще паднат, когато се разбере, че това предложение, направено от нашата общинска група, е коригирано и допълнено така, както трябва то да бъде направено, за да не може да се експлоатира с известни неточности, неясности и неудачности и когато прочетете предложението, което аз ще направя. . .

С. Прулов: А-а-а!

Г. Димитров: . . . което е същото, но допълнено, и в което е прокарано нашето гледище като общинска група.

Д-р Н. Сакаров: О, значи така.

С. Прулов: Не знаем кой именно представлява вашата група.

Г. Димитров: Мулетаров представлява нашата група, така както и аз я представлявам, но аз съм в правото още да внеса известни поправки в предложението, което е

направено вече, за да бъде то допълнено и тълкувано по-точно както трябва. . .

Д-р Н. Сакаров: Разбира се, разбира се, така е.

Г. Димитров: Не за пръв път говорим в Общинския съвет. В тая форма предложението, което би се направило в тая вечер в съвета, изразява гледището на нашата партия, развивано толкова пъти от различни общински съветници, наши другари.

Д-р Н. Сакаров: Аз желая да се поправите, защото това, което е казано, е невъзможно.

Председателят: Г-н Димитров, ще свършите ли?

Г. Димитров: Аз искам да дам някои обяснения, г-н председателю, защото съм предизвикан да сторя това, но аз искам да ви отнемам времето и да се простирам върху работи, които нямат връзка с предмета. Пунктовете, които могат да бъдат зле разбрани, зле изтълкувани, трябва да бъдат махнати, за да бъде представено нашето гледище такова, каквото си е. Тая принципиална разлика, която съществува между нас и вас по въпроса, няма да бъде заличена и не може да бъде заличена.

Д-р Н. Сакаров: А, то е друго.

Ст. Манов: Вашите старания в това отношение са до крайност, ние знаем.

Г. Димитров: Аз подчертавам още веднъж, г-да съветници, че като приемаме какво в София има действително достатъчно жилища — апартаменти, цели сгради, стаи, които се използват за цели, противни на действителните жилищни нужди на населението в София, като приемаме следователно, че има подобни жилища, като приемаме, от друга страна, че тези жилища не могат да бъдат достатъчни в този момент да премахнат веднага, чрез една обща реквизиция квартирната криза, трябва, от друга страна, по един безспорен начин да се установи, че няма друго средство днес — бързодействующе и е фикасно, с което да внесем известни смекчения на тази квартирна криза освен реквизирането на тия помещения. Трябва следователно да се тури ръка чрез един закон върху тези, които владеят сгради в София, да се ограничи тяхното право, да се остави само правото им да използват своите помещения и сгради за своите собствени нужди толкова, колкото им е нужно и всички останали стаи и апартаменти, всички отделни

което биха могли да бъдат употребени за живеене на други хора и семейства, да бъдат реквизирани и разпределени между нуждаещите се. Когато сгради не можем да строим в този момент, когато жилищните здания не са достатъчни, няма как да ги увеличите—едно-единствено средство остава да се разреши на жилищния въпрос: това, което е съградено вече, това, което е налице, което съществува, върху него да се тури ръка и то да бъде разпределено, да се използва за нуждите на самото население. Ако това може да се прави, г-да съветници, с житото, с хляба на населението, ако там този принцип се позволява, ако този принцип трябваше да го възприеме държавната власт и да се мисли да го приложи при условията, които съществуват, то питам аз, кое е основанието и какво възражение би могло да се направи на този същи принцип, приложен към зданията, един предмет, ако може да се нарече, от най-жизнена необходимост. Както е необходимо на семейството да се нахрани, така тоже е необходимо да има жилище, гдето да откъхне, да почине, да има подслон, а не да бъде в дупките на крайните квартали, както е сега — обляскани няколко семейства в една и съща стая, или в коридор, или под дъсчен вход на самия двор.

И затуй, ако комисията, която щателно е проучила въпроса — както трябва да се предполага, — желаше да се яви с една мярка пред съвета, която би дала един ефикасен резултат, то е не да препоръчва незначителни инициативи — да се изнасят известни учреждения в провинцията, не бихме имали против него нищо; учрежденията да се съгъят — тоже не бихме имали нищо, но като единствен ефикасен* случай беше реквизицията, на първо място, и аз се удивлявам защо именно широките социалисти биха били против това?

Д-р Н. Сакаров: Че то е наше искане.

Ст. Манов: Преди да го формулирате вие, ние сме го формулирали.

Г. Димитров: Аз съм чел във в. «Народ», че искате реквизиция**, но вашият Прулов в комисията нищо не е казал против. Той не го предлага, той не го посочва даже

* Думата е пропусната в стенографския протокол. (Ред.)

** В. «Народ», № 252 от 12 декември 1918 г. (Ред.)

като особено мнение тук, когато имаше право да го направя като особено мнение на комисията.

С. Прулов: Това е вмъкнато в предложението на Влайкова след дълги разисквания. Г-н Батолов ще го осветли, ако има нужда.

Г. Димитров: Вие имате един протокол, в който казвате следното — няма защо да се чете всичко подробно, вие казвате: комисията препоръчва на Общинския съвет да вземе еди-кой си мерки да се направят бързи настоятелни постъпки да се освободи по-голямата част от реквизираните здания, да се препоръча излизането, изнасянето от София на някои учреждения и да се препоръча съгласуване на държавните учреждения. Това е, което казвате.

С. Прулов: Да Ви допълня тогаз. Нашата работа е разделена на две части, имайте предвид това, което е казано, и това, което е изложено от г-н Влайкова. Това е резултат на двете заседания. А тук, в 15 минути, лесно е да се критикува всичко ан блок.

Г. Димитров: Вие казвате какво трябва да направи Общинският съвет по отношение на жилищната криза и в заключение посочвате по отношение на Закона за наемите да се има предвид докладът на г-н Влайков. Този доклад тоже е пред нас — Влайков го е писал и той ви го е докладвал, аз тоже съм го чел и какво виждаме в него? Виждаме много мерки, които имат за цел да урегулират само отношенията между наематели и наемодавци по силата на съществуващите закони за наемите. Това казва г-н Влайков в своя доклад. Затова го е написал и идва този законопроект да конкретизира тия идеи, които е вложил в самия си доклад.

Д-р Н. Сакаров: Който е неразделна част от протокола.

Г. Димитров: Но в този доклад, както и в самия протокол тази е единствената сериозна и ефикасна мярка за реквизиране на зданията.

С. Прулов: Тогава какво казвате, че не е казано, и опровергавате, че нашата група не е искала такова нещо?

Г. Димитров: Но не сте го направили, то липсва. Аз говоря за това, което вие предлагате от комисията, и подчертавам, че вие предлагате незначителни палиативи, а

не правите това, което беше най-необходимо, което единствено беше възможно и за което в. «Народ» отдавна пише; ако не го пишеше само за реклама и демагогия трябваше да фигурира тук.

Т. Г. Влайков: По подсещане на г-н Манов завчера в си допълнителен доклад, който се прочете тук, и в статията, която се напечата във в. «Радикал»*, казах, че се допълня това нещо за ограничение на правото.

Г. Димитров: Което не е реквизирано още и което ограничава само правото на известни лица, които тепърва ще наемат здания.

Т. Г. Влайков: То може да се разшири.

Г. Димитров: На туй претендираме и ние. Искам да се установим, г-да съветници, именно върху този пункт, който е най-важен според мене в този момент.

И. К. Божинов: Защо се обяснява сега г-н Димитров, когато той говори вече един път?

Г. Димитров: Г-н Божинов, за Вас това може да не е интересно, защото Ви е много широко около врата, имате няколко здания. Разбира се, затуй Вие можете да не слушате с внимание. Ние говорим за нас и за онези, които наемат здания. Всичките тези обяснения, които аз предпоставихах, имаха за цел да установят, че е фикасното, което в този момент трябва да се направи, това, което бързо би действувало, което би се отразило и върху размера на наемите, то е тези сгради, тези апартаменти и стан и пр., които днес служат за удобство само по-широко и по-голямо, за комфорт, за лукс на имотните и богатите, да бъдат реквизирани и равномерно, според нуждите на населението, разпределени между тези, които се нуждаят от жилища. В такъв случай ние ще имаме едно значително във всеки случай увеличение на жилищните помещения, които се дават под наем.

По това не би било достатъчно. Ние ще посегнем върху правото на стопаните да разполагат безусловно, без никакви възражения и без никакви ограничения, на своите собствени здания и ще им кажем: «Вие, г-н Балабанов, например ще използвате само горния етаж, а всичко друго под него ще го дадете под наем на ония, които се

* Вж. *Жилищната криза в София и временното уреждане на въпроса за наемите*. — в. «Радикал», № 275 и 276, 24 и 25 декември 1918 г. (Ред.)

нуждаят»; същото ще кажем и на г-н Божинова — да остави онова, което нему не е потребно, да се използва в нуждите на ония, които нямат жилище. Ние ще посетим прочее върху сградите по този начин, ако този принцип би се прокарал, ако той се узакони, както би трябвало, както диктуват интересите на бедствующите работни маси в София, но това би било само едната стъпка. Една, втора, друга стъпка непременно трябва да се направи, за да стане възможно действително нормирането, не само то да бъде на книга, но да бъде в практиката. Трябва да се посетим върху частния монопол на строителния терен в столицата. Може да се изненада някой и да се поизплаши, но аз говоря за нашата експроприация.

Председателят: Тъмно е малко за нас.

Г. Димитров: Не се касае до експроприацията на частната собственост — и това ще стане, натам отива работата! И тъкмо в едно време, когато туй става в други страни, съвсем недостойно е за столицата на България да се занимава с незначителни палиативи. Не се касае обаче още до въпроса за премахване на частната собственост въобще, до установяване на една колективна собственост; не е този Общински съвет тук, нито сегашното Народно събрание, нито някое друго подобно Народно събрание, които ще гласуват закон за унищожаване на частната собственост и заменяването ѝ с една обществена, колективна собственост. Но това, което се налага на самата българска буржоазия, това, което се налага на вас, като буржоазни партии, с една голяма неизбежност, то е да прибегнете до известни мерки за ефикасното облекчаване на жилищната нужда, на тази жилищна криза. Като приемете принципа за реквизирането, трябва да приемете и принципа за премахване на частния монопол върху строителния терен; всички свободни незастроени места престават да бъдат частно владение на своите стопани, те минават в един общински поземлен фонд, който трябва да служи за постройка на жилища за населението за близкото и по-далечното бъдеще.

Е. Николов: Кога си изменихте политиката? По-рано бяхте против, или тогава беше на майтап?

Г. Димитров: Хайде де, ние поддържахме това, което сме поддържали всякога.

Е. Николов: Заради това провалихте нашето предложение за заема.

Г. Димитров: Ние конкретизираме само една обща идея. Въпросът се касае, г-да съветници, не до това, кой е изустил едно или друго предложение. Касае се да кажете още сега съгласни ли сте с премахването на частния монопол върху свободните, незастроените места на столицата и посмането им от общината, превръщането им в един общински поземлен фонд? Какво ще бъде последствието от това?

Първо, премахва се спекулацията на местата, тая именно спекулация, която повдигна цените на местата и на страдите твърде много, което ще се отрази на нормировката на наемите, която г-н Влайков иска да уреди. Премахването на частния монопол на свободните незастроени места, на частния монопол върху строителния терен на столицата ще предизвика едно главолмно спадане на рентата, а то ще предизвика спадане цените на наемите и ще докара размера на наемите, благоприятни за нуждаещите се. И, от друга страна, то ще тури точка на безсистемната, ако щете, жилищна политика. Всеки си я води, както знае. Който има пари — строи, и строи, както той знае, както неговите лични интереси му диктуват. . .

Председателят: Който няма пари, взема от банката.

Г. Димитров: . . .както за момента той намери за уместно. Инак премахването на частния монопол върху този строителен терен на столицата ще позволи на общината да вземе в ръцете си цялото строително дело на жилищна в София. Тя да организира строенето и да организира тъй, както диктуват нейните интереси, както диктуват интересите на населението с оглед на нейната политика за облекчение жилищната нужда. Ако не се строи веднага, още сега, в този момент, след месец-два, нека се надяваме, че в скоро време би могло, макар и скъпо, но да се строи. Общината няма да гледа, че е скъпо, тя ще гледа бързо да строи, за да се увеличи числото на жилищните помещения в София и да се облекчи положението на бедните граждани. Това ще бъде последствие от премахването на частния монопол върху строителния терен. Реквизицията прочее на свободните стаи и апартаменти

за нуждите на населението трябва да се съпроводи с другия принцип — премахването частния монопол на строителния терен в столицата. На всеки, който има място, ще му се остави само това, което е необходимо, за да може той да живее, а другото, което не му е необходимо, ще се вземе от общината.

Т. Г. Влайков: То може да се приеме.

Г. Димитров: То може и трябва да се приеме, г-н Влайков, защото ако не го приемете сега, тогава няма да се касае само за премахване частния монопол на строителния терен, ами ще дойде до премахването на частния монопол въобще върху цялата земя. То ще дойде, колкото и да не го искате и колкото и да му противодействувате. На буржоазните партии днес са поставени в положение да предвидят* за себе си и колкото по-рано предвидят* тези събития, които идат, толкова по-малко конфликти биха ставали, толкова по-малко случаи на ексцесии като руските биха станали.

Д-р Н. Сакаров: Нима това, което става в Русия, прилича на ексцесии?

Г. Димитров: Не, аз говоря за други ексцесии, аз не говоря за революцията в Русия.

На трето място, ще дойде очевидно строителната политика на общината; в това отношение — не само да построи здания за себе си, не само да иска държавата също да построи за себе си собствени здания, но сама тя да прибегне в близкото бъдеще, въпреки скъпия стремеж, към построяване работнически жилища, жилища за населението. Там вече иде възражението за финансовия бакурит на държавата и общината. Но то какво означава? То означава, че днес нито държавата, нито общината при сегашната своя данъчна система, при сегашния си бюджет биха били в състояние да посрещнат и най-обикновените си минали нужди, камо ли да посрещнат други нови нужди, каквото е построяването на жилища в София. Милиони и милиони би трябвало, за да се построят жилищни помещения за работническите маси в столицата. И те трябва да се намерят. Очевидна е необходимостта от изменение данъчната система, добиване пълната бюджетна

* В стенографския протокол — «предупредят». (Ред.)

автономия от страна на общината сама да разполага със собствите фискални средства и да има право да налага туй, което тя би искала. Ще рече, общината би трябвало да добие тая възможност да обложи имотите, капиталите и немесетните богатства, които крие столицата на България особено след войната, за да намери средства за една подобна строителна и жилищна политика.

Д-р Н. Сакаров: Ама значи на почвата на буржоазния строй!

Г. Димитров: Слушайте какво ще кажа!

Д-р Н. Сакаров: Защото тук, във вашата резолюция пише, че това не може да почива на почвата на буржоазния строй.

Г. Димитров: Чакайте да кажа и тогава ще възразите на това, което пише, и това, което трябва да гласувате, ако искате, или да го отхвърлите. В този първоначален текст на нашето предложение се казва нещо, което действително би могло да бъде зле разбрано и изтълкувано, че държавата и общината отсега нататък, ако стоят на почвата на досегашната си данъчна система, не биха могли да имат възможност да задоволят населението, работниците с политиката на евтини жилища.

Ето ви протоколът на комисията, ето ви мнението на г-н Влайкова.

Д-р Н. Сакаров: Няма материал.

Г. Димитров: Общината сега няма да строи, ще строи после. Утре, ако остане същият този Закон за градските общини, ръцете на общините са вързани. Те нямат достатъчно средства. Те трябва да покриват своите текущи нужди със средства, които не достигат. Трамваите, осветлението и други източници, които бяха едни от най-добрите, може да се изгубят. Тогава ние ще кажем: нашата община фалира, доходи няма достатъчно, заем не може да се сключи, няма да строим и цялата тая строителна политика в полза на населението ще бъде отложена на неопределено време. Това именно ние казваме в първоначалния текст на предложението си, но то е неясно, неясно, непълно. Не се касае въпросът за това само, че държавата и общината не биха могли да строят. Те имат възможност да строят. Трябва да се измени тая данъчна система, която съществува днес, и да се въведе друга

данъчна система, да се даде право на общината сами да облага. . .

Д-р Н. Сакаров: Ние онзи ден казахме на министрите от името на Общинския съвет тъкмо това.

Г. Димитров: Не Ви възразявам. Ако сте го казали, добре сте направили, защото то е необходимо да се каже днес. С една реч, като изоставим онези незначителни палнативи, против които аз не бих вдигнал ръка, защото ще бъде направено нещо — но те са недостатъчни, както в морето по отношение на тая голяма нужда, която съществува в София, — съветът трябва да се опрени и произнесе ясно и категорично да поиска от парламента: първо, да се реквизират сградите, апартаментите, жилищните здания, отделните стаи, служещи за нужда на висшата бюрокрация и висшата аристокрация в София; второ, да се премахне частният монопол на строителния терен в столицата върху свободните незастроени места. Това са два принципа.

Д-р Н. Сакаров: Първото е възможно след определено време, а второто е по-късно възможно.

Г. Димитров: Късно е за палнативите, защото и те не биха дали резултат, но реквизирането е възможно, стига да има кой да го наложи.

Д-р Н. Сакаров: Именно. Но теренният фонд сега не е възможен.

Г. Димитров: «Теренен» можем да го кажем, «понижен» можем да го кажем — във всеки случай да се премахне частният монопол на този строителен терен.

Д-р Н. Сакаров: Когато стане възможно да се строи.

Г. Димитров: Преди да стане възможно. Вземайки му в ръцете на общината ще даде преди всичко този резултат, който ни интересува напоследък: ще се понижи цената на наемите, г-н Сакаров, капацитетът на финансите, ще се премахне спекулацията с местата, ще се предизвика спадането на цените на другите места, които ще останат в частно владение. . .

Д-р Н. Сакаров: По тая работа и лекции мога да ти държа, ако искаш.

Г. Димитров: Не лекции да ми държиш, ами ясно да го кажеш и от това да извадиш заключение, каквото трябва да се извади, а не да гониш политика, като защитаваши хем работниците, хем буржоазията.

Д-р Н. Сакаров: Ние мислим за целия град: и за работниците, и за всички други. Ако мислехме само за работниците, то е много лесна работа, с 600 здания всичко ще се свърши.

Г. Димитров: Една грамадна маса съставляват работниците в София. Тъй че, преди още общината да е в състояние да прибегне към построяване на общински жилища, тя трябва да има възможност да тури ръка върху своите общински места и да премахне частния монопол. Това трябва да стане със закон. Общината трябва да го иска.

И. К. Божинов: Когато изпратите болшинство в камарата, тогава то ще стане.

Г. Димитров: Аз говоря от името на 90% от софийските граждани, които за това се борят. А то се знае, че и И. Божинов и много други като него ще бъдат решително против. Аз правя това предложение не защото вие не го гласувате, а защото всичките съветници, които стоят на почвата на работещите и другите трудещи се маси в София, ще трябва да гласуват за тези мерки, за да защитят тези интереси, защото гласуването на подобно предложение ще срещне съпротивление от такива като вас и други, които излизат от своите буржоазни схващания.

И. К. Божинов: (И с к а д у м а т а.)

Председателят: Г-н Божинов, веднага след него ще говорите.

И. К. Божинов: Аз съм трудовият човек, а той само говори и нищо не върши.

Председателят: Моля, господа, оставете оратора да говори.

Г. Димитров: Аз приключвам своите бележки, като предлагам на съвета да гласува предложението на нашата група, направено по-рано, допълнено сега.

(Ч е т е.) «Социалдемократическата група предлага на Общинския съвет за обсъждане и приемане следното решение: Столичният общински съвет след станалите разисквания по квартирния въпрос в столицата констатира, 1. Че както във всичките страни, така и в България развитието на индустрията предизвика. . .»*

* Така е в стенографския протокол. Пълният текст на предложението е отпечатан в «Работнически вестник», № 171, 13 януари 1919 г. Вж настоящия том, с. 464—466. (Рсд.)

Това е, г-да съветници, нашето предложение.

Д-р Н. Сакаров: Ами другите слоеве на обществото еснафите, държавните служители и дребните търговци кой ще ги представлява, защото само за работниците това ще стане, когато работниците вземат властта в ръцете си.

Ст. Ковачев: И аз нямам къща, кой ще ме представлява?

Г. Димитров: Г-да съветници! Ако се иска в нашето предложение разпределението на тези реквизирани квартири да стане от комисия от работнически организации и синдикати, то е затова, защото в такъв случай, както и цялата законодателна закрила на работническия труд, правилно и ефикасно действующе е, когато прилагането на подобни мерки се поставя в ръцете на заинтересованите, тези именно, които са покровителствувани от даден закон.

Д-р Н. Сакаров: И ония са заинтересовани.

Г. Димитров: Покровителствуват се от един подобен принцип на реквизиция на излишни и служещи за лукс квартири на буржоазията и висшата аристокрация преди всичко трудещите се работнически маси, организирани професионални сили, дребните чиновници и служещи, организирани тоже в професионални организации, които ще имат тоже своите представители и които ще влязат в комисията.

Д-р Н. Сакаров: Там е казано «работнически организации», поправете го, дорде е време.

Г. Димитров: Те са работнически организации.

Д-р Н. Сакаров: Ами инженерите, ами еснафите?

Ст. Ковачев: Ами мене кой ще представлява?

Г. Димитров: Касае се за работническата класа в София, която трябва да наложи своята власт, без да се стига до оная работническа диктатура на пролетариата, която не е далеч.

Д-р Н. Сакаров: Когато дойде.

Г. Димитров: Преди да дойде.

Д-р Н. Сакаров: Преди да дойде, съветът няма да я приеме.

Г. Димитров: Съветът би могъл да възложи на онези организации и институти, които в случая са заинтересовани, и да бъде реализирана мярката. Идеята е ясна,

и да съветници, и аз се чудя защо са против широките социалности.

Д-р Н. Сакаров: Не са против, бе, ами ти казват, че не може да се приеме сега.

Г. Димитров: Общинският съвет изхожда от интересите на огромната маса на софийското население.

Д-р Н. Сакаров: На града.

Г. Димитров: Е, да, на града, и аз казвам на огромната маса на трудещите се.

Д-р Н. Сакаров: Е, не са само работници.

Г. Димитров: Аз изключвам твоите чиновници.

Д-р Н. Сакаров: Моите са дребните.

Г. Димитров: Тая голяма маса от работници и служещи ще бъде представена от своите организации. Идеята е на техните организации да се даде да разпределят тия квартири. Големият въпрос не е тогава — дали това да се разпредели непременно от комисия само с работници, или ли има и един еснаф, — а въпросът е да се приеме ли принципът на реквизицията или не.

Д-р Н. Сакаров: От нас е приет отдавна.

Г. Димитров: Това аз искам, а не да бягаш по первата.

Д-р Н. Сакаров: Тук няма перваз, а има една комисия с 50 членове.

Ст. Манов: С неподходящи мерки да не компрометирате един принцип. Той е наш принцип, вие сте го чели в «Народ» и ще го чуете тук.

Г. Димитров: Ще го видим.

С. Прулов: Ами вие опровергавате вашия приятел Мулетаров!

Председателят: Сега има друго предложение.

Г. Цукев: Ако дойде Мулетаров и каже: «моето предложение»?

Г. Димитров: Предложението, което се прави, е негово собствена корекция, както и моя собствена корекция, но е наша корекция и ние имаме право да сторим това.

Д-р Н. Петков: Много корекции!

Г. Димитров: Общинският съвет би трябвало да се произнесе върху принципалните основи на едно подобно предложение, което се прави от нашата група, както ние бихме се произнесли върху всяко друго подобно предложение.

ние, от друга страна, без да се отива в странични работи, с което би се искало да се избегне вотът именно на тези принципиални работи.

Д-р Н. Сакаров: Какво ще се избягва? Аз Ви обръщам вниманието просто върху една грешка на втората редакция.

Г. Димитров: Г-да съветници, аз заключавам. Както се следователно в нашето предложение за два важни принципа, тях ние предлагаме пред съвета за гласуване, защото считаме, че само по този начин засега би било възможно да се постигне едно положително облекчение на квартирната нужда. Окончателното разрешение на жилищния въпрос и следователно премахването на квартирната криза няма да постигнем по този начин — очевидно. Ще дойде необходимост от други крайни мерки, от цяла реорганизация, от дълбоко, радикално преобразование. Но докато стоим върху базата на сегашния строй, докато съществува буржоазният режим, единствена възможност има да се облекчи положението на тази огромна маса в София, която гине без подслон, умира от липсата на удобни жилища и тази единствена възможност е реквизирането на излишните буржоазни сгради, стаи и апартаменти, от една страна, и премахването на частния монопол върху строителния терен, от друга страна. И тези два принципа са не само осъществими, но те произхождат от нашето принципиално гледище по жилищния въпрос и всички, които са ни слушали в миналото, знаят много добре, че то е в нашата програма. Ние принципиално желаем да видим представителите на разните буржоазни партии в този момент, когато приближава коренното преобразование в обществото, когато настъпва един нов режим, нов ред, как биха желали да се справят те с настъпните нужди на софийските работни маси, как биха се отнесли към тези две, но радикални, сериозни мерки за отстраняването, за минималното отстраняване, за облекчението поне на квартирната криза.

Публикува се за първи път по текста на стенографския протокол от заседанието

ЗА ДЕЙСТВИТЕЛНА ОБЩИНСКА АВТОНОМИЯ

*Изказване в Софийския общински съвет**

27 декември 1918 г.

Посочихте ли вие на г-н министъра конкретно кои именно такси трябва да бъдат увеличени?

Председателят: Само тия, които са предвидени в закона.

Г. Димитров: Значи извън тях нищо друго няма да има.

Председателят: Да.

Г. Димитров: Моля, искам думата.

С. Прулов: Ама това е само едно съобщение.

Председателят: Нямате думата.

Г. Димитров: Щом като Вие съобщавате, длъжни сте да изслушвате известни обяснения от наша страна.

Председателят: Аз само съобщавам.

Г. Димитров: Аз искам допълнителни съобщения от Вас. Искам да Ви задам някои въпроси, на които да ми отговорите.

Председателят: Какво допълнително?

Г. Димитров: Слушайте сега.

Председателят: Нямате думата.

Г. Димитров: Ще ми дадете думата да развия своите въпроси.

Председателят: (З в ъ н и.) Вие само отнемате времето на съвета напразно и после се оплаквате, че сте немали време да говорите. Аз съобщих, каквото имаше, и е свършено.

Г. Димитров: Аз взимам акт от вашето съобщение, но

* Г. Димитров се изказва при гласуването на $\frac{2}{12}$ от бюджета за 1918 г. (1919)

не съм доволен. Искам да зная по-точно какво вие като делегация на Общинския съвет сте искали да прокарате пред министъра на вътрешните работи като представител на централната власт. Ето какво искам от Вас.

С. Прулов: Нека се сложи въпросът на дневен ред.

Г. Димитров: Е, да, утре се закрива сесията.

С. Прулов: Моля да се гласува спешност на въпроса.

Г. Димитров: Моля да ми се отговори, понеже не става дума за откриване на дебати по този въпрос.

С. Прулов: За да говорите само вие.

Г. Димитров: Аз формулирам моите въпроси. Първо, счита ли г-н председателят на нашия Общински съвет в този момент, че обясненията на министър Мушанов, дадени на делегацията, означават, че днес, при днешните условия, никакви изменения на Закона за градските общини няма да бъдат правени по отношение автономията на общините?

Председателят: Няма да бъдат правени, засега поне.

Г. Димитров: Така. На второ място, счита ли г-н председателят, че министър Мушанов от името на правителството заявява, че е излишно въобще да се правят такива изменения сега, когато по силата на съществуващия Закон за градските общини общините, ако знаят да запазят своята автономия, биха я имали?

Председателят: Не. Той каза, че даже и в тия трудни времена би могла да се запази тая автономия, но тя не е достатъчна и при удобно време законът ще се измени.

Г. Димитров: И най-после, на трето място, считате ли Постоянното присъствие в лицето на г-н председателя на съвета, че този отговор на лявото демократическо правителство в настоящия момент е достатъчно задоволителен за Общинския съвет, счита ли то, че този отговор на министър Мушанов отговаря на интересите на столичната община, която е пред финансов банкрут и когато утре дойдете да гласувате бюджета, вие сами ще признаете това? Считате ли, че този отговор спокойно може да се понесе от Общинския съвет, без да се направят нови поправки?

Председателят: На това не Ви отговарям.

Г. Димитров: Вие сте длъжен да ми отговорите. Инак

Никое мълчание означава, че моят другар* е бил прав, че такава делегация няма никакъв смисъл. А Общинският съвет е длъжен да гласува свое решение, с което да състави свой бюджет съобразно нуждите на общината и населението и когато този бюджет е в противоречие. . .

Председателят: Ще говорите, когато дойдат 3-те дванадесети. Кажете последният въпрос кой е?

Г. Димитров: Аз Ви питам — на него не ми отговорихте! Още веднъж подчертавам, че Вашето мълчание означава едно изобличение на Постоянното присъствие и на сегашното правителство. Вие тук всъщност не сте ни една действителна автономия на Общинския съвет, както и г-н министър Мушанов, и затова именно бягате от този въпрос. Общинският съвет, за да докаже необходимостта от отвързване на своите ръце по отношение финансирането на своя бюджет, трябва да гласува един бюджет, който да отговаря на действителните нужди на населението.

Председателят: (З в ъ н и). Ще се докладва решението на финансовата комисия за $\frac{3}{12}$ от бюджета за 1918 г. Има думата г-н контрольорът.

Г. Димитров: Тогава ще бъдете заставени да разтурите камарата и по чл. 47 от Конституцията¹⁴⁴ да дадете закон за градските общини.

Председателят: Не е наша работа. Нека я разтурят. Ние не можем да я разтурим. Слушайте сега доклада за $\frac{3}{12}$ от бюджета, ще говорим по него.

Г. Димитров: Вие бягате да отговорите на един важен въпрос, който интересува съвета.

Председателят: Каквото щете мислите, мене ми е безразлично. Вие нямате доверие на мен, аз абсолютно нямам доверие на Вас.

Г. Димитров: Не е въпросът за това доверие. Вие сте длъжни да дадете обяснения.

Председателят: Вие можете да искате да се постави въпросът на дневен ред.

Г. Димитров: Вие бягате от въпроса. . .

Председателят: Вие искате да се гласува такъв бюджет, какъвто не може да се гласува.

* В. Мулетаров. (Ред.)

Г. Димитров: . . . защото Вие се намирате в една мръсна дънена улица. . .

Председателят: (З в ъ н и.)

(Председателското място се заема от помощник-кмета г-н Петко Теодоров.)

Г. Димитров: . . . защото Вие играете двуличната роля да защитавате интересите на буржоазията.

Председателствующ П. Теодоров: (С и л н о з в ъ н и.) Г-н Димитров!

Г. Димитров: (В ъ з р а з я в а н е щ о.)

Председателствующ П. Теодоров: (З в ъ н и.) Г-н Димитров, ще имате думата сега по $\frac{3}{12}$ от бюджета, ще ви изкажем всички.

Г. Димитров: Да, но Вие позволявате на Вашия председател да не отговаря на нашите въпроси.

С. Прулов: Тук има правилник. Вие не можете да изнудвате Постоянното присъствие с въпроси и после да пишете глупости във вашия вестник.

Г. Димитров: Я ми кажи ти — недей криска — съгласен ли си с Калинкова? Аз заявявам, че неотговарянето на председателя на съвета по този въпрос означава едно публично обвинение за Постоянното присъствие.

Е. Николов: Е, добре, какво от това?

Г. Димитров: Ще видим какво от това.

Ст. Манов: Ще отговаряме пред своите избиратели, а не пред тесните социалисти.

Г. Димитров: И ще видим кой от вас ще бъде тук тогава!

*

Постоянното присъствие има да благодари, според мене, на едно съвпадение, че финансовата година се измества. . .

И. К. Балабанов: Господ помага.

Г. Димитров: . . . и може да се гласуват и сега $\frac{3}{12}$ от 1918 г. Инак Общинският съвет трябваше сега да гласува бюджет за 1919 г., което би значило да има общи дебати по положението на общината, по политиката на Постоянното присъствие, дебати очевидно не особено приятни за сегашното Постоянно присъствие.

* Съкратени реплики на други участници в заседанието. (Ред.)

Е. Николов: Ще изплашите орталъка.

Г. Димитров: Затова именно така добре се посрещна използването по този случай от Постоянното присъствие бюджетът за 1919 г. да бъде заменен с $\frac{3}{12}$ от стария бюджет.

Какво, г-да съветници, означава всъщност това? Нищо друго, освен че Постоянното присъствие ни внася в съвета $\frac{3}{12}$ от бюджета на старото бивше Постоянно присъствие и понеже бюджетът както на държавата, така и на общината е едно въплъщение на комуналната политика, която води управлението на общината, нейното Постоянно присъствие, трябва да се заключи, че сегашното Постоянно присъствие самичко признава, че в управлението на общината то до края на месец март, докогато се гласуват $\frac{3}{12}$ от бюджета за 1918 г., няма да прави никакви изменения в тази комунална политика, следвана от Радева и неговите приятели от по-рано, ще върви по същите стъпки, ще следва същия този път, който ние толкова пъти сме критикували, и която комунална политика не биде одобрена, още се много добре, от масата софийски граждани.

Д-р Ал. Нешов: От масата софийски граждани, олицетворени от вас. Аз разбирам болшевизма, но няма да се възмущавам. Стига, моля Ви се, демагогствувате!

Г. Димитров: Аз сам бих желал да кажа своето мнение, без прекъсване. Аз правя заключение, което се налага на съвета сега, че Постоянното присъствие, като ни сезира с $\frac{3}{12}$, които ще бъдат гласувани от стария бюджет, в същото време то само признава, че поддържа старата общинска политика на Радева и неговите приятели, въплътена и изразена в бюджета на 1918 г., защото, г-да съветници, ако това не беше така, ако то беше другояче, очевидно е, че Постоянното присъствие, въпреки случая, който намери сега да ни сезира с $\frac{3}{12}$, би се опитало да прокара своите общински реформи, налагани от сегашните условия в общинската политика, като за целта биха били предвидени и съответните кредити; че Постоянното присъствие, начело на което стоят г-да демократите, в които много пъти досега сме установявали липсата и на драм демократизъм, които са пълно отрицание на всяка демокрация в общината страна — така е било в миналото, така е и особено сега, в най-ново време — не мисли да прави сериозни

преобразования в управлението на общината и в политиката на общината. Това доказва и този факт, че Постоянното присъствие, съвършено спокойно изслушвайки отговора на представителя на правителството в лицето на министъра на вътрешните работи г-н Мушанов по най-същественния въпрос на Общинския съвет, по въпроса за нейната автономия, за нейното свободно, безрезервно и без всяко препятствие разполагане със своите собствени средства и своя политика, дохожда само да ни съобщи, дохожда само да ни информира, да ни уведоми. Г-н Калинков казва: «Този въпрос аз не слагам на дневен ред и не позволявам по него дебати.» Той даже не иска да даде отговор на всичките въпроси, които са свързани с този отговор на г-н министъра Мушанов. Г-н Калинков веднага биде подкрепен от г-н Прулова в това отношение.

С. Прулов: В кое отношение?

Г. Димитров: В това отношение — да не даде отговор!

С. Прулов: Че той не е длъжен веднага да Ви даде отговор.

Г. Димитров: Вие, Постоянното присъствие, не сте счели за нужно да поставите на дневен ред този въпрос, като знаете, че утре се закрива сесията.

С. Прулов: То е негова работа.

Г. Димитров: Предложението* трябва да бъде съпроводено с едно изложение по въпроса, с един отговор. Напротив, вие сте минали с едно мълчание. Г-н Калинков е ваш шеф и той ви казва: «Аз ви съобщавам, че министър Мушанов счита, какво Законът за градските общини трябва да бъде изменен, но сега не намирам възможност за неговото изменение. Хората в Народното събрание се занимават с други въпроси и никой не иска да се занимава с въпроса за общинската автономия.» Но г-н министър Мушанов намира, че при съществуващия вкаменел Закон за градските общини в Софийската община може да има автономия, стига да я пазите и да я използвате. С това второ обяснение г-н Мушанов иска да каже: «Не само Народното събрание няма право да гласува закон за изменение Закона за градските общини, с който да им се даде автономия, но че сега е излишно такова изменение, защото

* В стенографския протокол — «предположението». (Ред.)

това, което вам е необходимо, вие можете да го имате и при съществуващия закон.»

Председателят: Той не казва, че е излишно, но казва — додето се изработи нов закон, може да се използва и този.

Г. Димитров: Това ви го казваха всички министри на вътрешните работи: в идущата сесия! Минаха множество сесии, но и досега не виждам нито едно правителство да е внесло нужното изменение в Закона за градските общини, отнасящо се до общинската автономия. При съществуващото на бившата либерална коалиция Законът за градските общини се измени в четири случая¹⁴⁵. Имаше време Народното събрание да бъде сезирано с изменение на Закона за градските общини.

Г-н Радославов мотивирано внесе това изменение, което беше за увеличение заплатите на известни общински чиновници, контрольори и подконтрольори*. Тогава се намери възможност да се сезира Народното събрание със Закона за градските общини и след това се внесоха други изменения, но не се намери възможност да се внесе законопроект за разширението на автономията, за да може общината сама да налага данъци, да обложи големите капитали и имоти в София, тия несметни богатства, които биха дали средства за целия наш бюджет досега. Това изменение на закона никой не желае да направи. Не го направи и сегашното правителство, в състава на което има и от най-левите партии. За либералите това е понятно! За тях е лесно да се обясни защо държаха такова отношение към въпроса за общинската автономия. Това може много лесно да разберем. Но когато начело на управлението стоят министри от левите партии, от Демократическата, Радикалната и Широкосоциалистическата партии. . .

Е. Николов: Теб те освободиха от затвора.

Г. Димитров: . . .когато има подобни партии, които управляват страната в името на демократизма, дори в името на социализма, макар и лъжливи социалисти, тогава народът може да се обърне към тия господа и да ги пита: «Защо вие днес в 24 часа не използвате възмож-

* Изменението на чл. 100 от Закона за градските общини. Вж «Държавен вестник», № 63, 23 март 1917 г. (Ред.)

ността на едновластующо правителство да прокарат измененията на Закона за градските общини, да ударят един ритник на тази вкаменелост и да развържете ръцете на общините да работят, както те разбират интересите на това население и както тия интереси им диктуват? Защо това не направите?»

Д-р Ал. Нешов: Както болшевиките действуват в Русия!

И. К. Балабанов: (Към Георги Димитров) Защото и вие, като дойдете, ще направите същото пред невъзможността да се направи друго.

Г. Димитров: Всеки би запитал днешното правителство, когато в неговата програма или когато в програмите на различните партии, от които то е съставено, има това искане, има този принцип.

Когато в името на това се е действувало, работило се е, искало се е от другите правителства и камари, защо това вие не направите? Очевидно вие не разполагате с едно абсолютно сигурно болшинство в Народното събрание; днешното Народно събрание е едно либералско Народно събрание, едно сопаджийско Народно събрание, както се изразяват мнозина от вас. Добре, такова е то в болшинството си. Но следва ли от това, че една подобна реформа, тъй наложителна, от която зависи цялата политика днес на Софийската община и голяма част от онези реформи, които могат да се направят за облекчение положението на Софийската община, трябва да бъде изоставена?

Д-р Ал. Нешов: Вие сте народен представител. Направете там Вашето предложение. Защо Вие не внесете законодателно предложение за това в Народното събрание?

Г. Димитров: Следва да бъде тази камара отстранена, тя е спънка — я да си върви тя! Няма обаче кураж в господата, които управляват, защото ако те биха разкурили днешното Народно събрание, два месеца след това трябва да произведат избори. Ако не биха произвели в срок от два месеца изборите, тогава какво би станало? Никакво съмнение няма, че работата би отишла твърде далеч, че по един или по друг начин народът би помислил да се наложи на управлението. Този страх въздържа в камарата съставя законите. Камарата би могла да бъде

решена и до произвеждането на нови избори спокойно
би могла да се нареди тази работа с укази. Злоупотребявате
чл. 47 от Конституцията за нищожни случаи — послу-
жете си един път с него за една истински полезна работа!

Председателят: Длъжен съм да Ви обърна вниманието,
г-н Димитров, да говорите по предмета. Какво говорите за
обтуряне на камарата?

Г. Димитров: Говоря за бюджета, за възможността да
направите един бюджет и казвам: трябва да се измени
Законият на градските общини, г-н кмете, за да имате въз-
можност за добиете не дребни такси, иззети от залъка на
работното население в София, а да обложите големите
имоти, ценностите и несметните богатства на София —
ето за какво говоря! Това трябва да ви занимава и вас,
буржоазните партии, ако разбирате как трябва да упра-
вяват Софийската община в един момент като днешния.

Д-р Ал. Нешов: Защо не направите в Народното събра-
ние това предложение, питам Ви аз?

Г. Димитров: Изглежда, че г-н Нешов, който се
обещава твърде често, има много къса памет и не следи това,
когато става в Народното събрание. Вие ме апострофирате:
«Защо Вие, като социалдемократ не направихте предложе-
ние в Народното събрание за изменение Закона за град-
ските общини?» Г-н Нешов! Ами че това законодателно
предложение е депозирано в Народното събрание, в Бю-
роето на камарата и то очаква да бъде поставено на дневен
ред*. Десетки пъти досега ние сме искали от бившето
правителство в миналата сесия на Народното събрание,
и от сегашното правителство да бъде поставено то на
дневен ред. Това предложение стои там, то очаква реда
си, г-н Нешов би го знаел, ако се интересува. Ние го
разгледахме в тази общинска комисия, която имахме тук,
да обсъди приготвения законопроект на Министерството
на вътрешните работи. Ние разгледахме между другото и
нашето предложение, имахме предвид и това законодател-
но предложение на социалдемократическата парламентар-
на група в Народното събрание. Г-н Нешов не знае тези
работи и апострофира съвсем не на място. Очевидно е,
господа, че не може по никой начин работата да продъл-

* Вж *Законодателната инициатива на социалдемократията*. С., 1915,
с. 11—64. (Ред.)

жава както досега. Ние имаме едно Постоянно присъствие днес, което според мен се отличава само по едно-единствено, по лицата; декорациите се смениха тук, известни други украшения има, друг колорит има — това е всичко! Но в системата на управлението на общината вие не направихте нито на йота изменение.

Е. Николов: Вие какво можете да направите?

С. Прулов: В Сливен какво сте направили?

Г. Димитров: Вие не прибягвате до това, което е необходимо да се направи. Аз бях съвършено прав очевидно, когато още в началото, когато се яви твърде тежко и трагично това ново Постоянно присъствие, с голяма комисионница за ягоди тръгнало. . .

Е. Николов: Вие лъжете.

Г. Димитров: . . . аз казах, че това Постоянно присъствие върви по стария път. Е, добре, след няколко месеца идвам да констатирам, по признанието на самото Постоянно присъствие чрез неговия финансов акт, чрез № 3/12, че то поддържа същата финансова политика.

Е. Николов: Ако Вие управлявахте общината, какво щяхте да направите?

Г. Димитров: И повтарям още веднъж: ако Постоянното присъствие не стои на това становище, ако то не се задоволява с обикновено администриране на общинските функции, само с уволнения и назначения, само с известния контрол върху това, което става в общинските учреждения, ако само не надниква тук и там, ако не се движението само по повърхността, само по перваза на общинската политика, когато министър Мушанов ви е казал, че днес, в този момент, тази необходима общинска автономия, това необходимо изменение на Закона за градските общини не може да бъде прокарано, вие щяхте да кажете: «Може да бъде прокарано, трябва да бъде прокарано, трябва да се наложи неговото прокараване чрез или без камарата, защото е една наложителна необходимост за нашата община и за много други общини!» Това ли казахте вие? С тази резолюция вие не се явихте пред нас, с такова предложение не отидохте при министър Мушанова; вие не сте го казали дори, ами сте казали: «Щом ще увеличавате известни такси, я прибавете и някои други, за да получим нещо повече!» Ами това е системата на косвените

лицци, увеличена, разширена, изострена с тези такси, които г-н Мушанов иска да прокара в Народното събрание! Вие поддържате същата политика на косвените данъци, като искате да стоварите нови тежести върху това население, което и без това е страшно много обременено, а имотите в столицата, знаете добре, че се издигнаха в своята ценност до грамадни размери. Тая нараснала ценност на имотите ние не виждаме да бъде обект на облагането. Тия несметни богатства, натрупани поради спекулациите, извършена през време на войната, не са обект на облагане. Ако бяхме направили предложение за това в 1918 г., спокойно щеше да ни отговори най-напред г-н консулдорът, а след това сигурно и г-н кметът: «Законът на градските общини забранява прокарването на такъв данък.» Знаем, законът забранява, но то е една необходимост, искайте изменението на закона, наложете това изменение! И аз питам: не е ли в правото си Общинският съвет да поиска, както е направил моят другар, в мое отсъствие. . . .

С. Прулов: Той Ви е изложил по един неподобен начин, както винаги, в своята резолюция.

Г. Димитров: Това, което е станало, и това, което казва аз, него изтъквам. Вие ще има да отговорите на това именно.

С. Прулов: Ще отговорим.

Е. Николов: Само свършвайте по-скоро.

Г. Димитров: Тези приказки са съвсем излишни. За своята глава друг бръснач трябва. Твоето ренде това не е твое. По-добре да мълчи.

Председателят: (З в ъ н и.) Моля!

Е. Николов: Моето ренде знае и носът ти да рендосва.

Г. Димитров: Сега мълчи. Ти повече слушай. Ти има много да слушаш и да се учиш, защото си останал с десетки години назад, защото зарзаватчийството ти е отнело ума.

Е. Николов: Ама искаш да ядеш картофи.

Г. Димитров: Ще дойда и до картофите, и до вашите кооперации, до всичко!

Председателят: (З в ъ н и.) Г-н Димитров, говорете ни предмета!

Г. Димитров: Сам не искам да се отклонявам, но ме предизвикват Вашите съюзници. Аз говоря за нещо, което

е много интересно и много основателно и всяка демократическа група даже го поддържа; та недейте да губя време да ви посочвам примери от други страни, гдето при съществуващи закони не социалдемократическата партия, но обикновената демокрация е прокарвала бюджети и закони като изключителни средства за борба, за да покаже на централната власт, че положението е нетърпимо, невъзможно, като казва: «Аз гласувам този бюджет по мое разбиране, това диктуват моите интереси. Ако вие там, горе, не сте съгласни с това, то е ваша работа, вие сте длъжни да приспособите закона само за градските общини и да го приспособите само към интересите на тия общини. Ако вие им наложите след това друг бюджет, добре.» Един Постоянно присъствие, което би искало да прокара сериозна комунална политика в защита на работническите маси, би трябвало да сложи своя мандат. Направихте ли Вие това? Гласува ли съветът такова едно решение? Не! Готови ли сте да гласувате един бюджет, основан на една друга данъчна система, такава, каквато би трябвало да има и каквато считаме, че ще спъва само Законът на градските общини? Прашате този бюджет, нека го върнат, но да разберат, че по-скоро трябва да бъде изменен Законът за градските общини, да ни бъдат развързани ръцете.

Е. Николов: В Сливен колко пъти сте направили това?

Г. Димитров: Три пъти, господинчо, което ти не знаеш. Ние там сме водили борба, каквато тук вие не сте водили.

Е. Николов: И какво сте получили? Пак слагате такси

Г. Димитров: Очевидно.

Е. Николов: Ами и ние сме го направили и по отношение на таксите, и по отношение увеличаването на таксите за незастроените имоти. Направили сме го по всичко. Но на протести вече няма да играем.

Г. Димитров: Значи, не е глупост да се състави един бюджет тъй, както диктуват интересите на населението. Да се гласува този бюджет, да се прати на утвърждение и ако не го утвърдят, нека го повърнат. Аз говоря туй, което е станало, една мярка, която се е практикувала в много страни от демократически буржоазни партии, за борба против централната власт, като едно средство, да

да се реагира против централната власт. Какво би станало, ако се изработи такъв един бюджет поради разширението задачите на общината, който не е съгласуван със Закона за градските общини? Той очевидно ще бъде повърнат и ще бъде предписано от Министерството на вътрешните работи да бъде съставен бюджет по силата на съществуващия Закон за градските общини. . . * Тогава какво ще направи едно Постоянно присъствие, което държи за интересите на масата на населението в София? То ще възрази, че при друг бюджет не може да прокара оная политика, която се налага от интересите на населението. Какво ще му отговори Министерството на вътрешните работи? Очевидно то ще каже тогава: «Вие отговорите.» Кметът носи отговорност не само да бъде глобен, но той може да си подаде оставката само затова, че не се съобразява със съществуващия закон. Подава си оставката. Така направихме и ние в Сливен, г-н Евтим Николов, когото Вие не знаете.

Е. Николов: И пак народняците ви избраха и сега управлявате уж с подкрепата на работниците.

Г. Димитров: Е, не знаете работата. Десетки пъти съм говорил тук за глави като твоята, която не разбира.

С. Прулов: Не за това си даде оставката Данчев, ами защото е бил бламиран. Това се изнесе в печата.

Г. Димитров: Не знаете. Щом говорите за Сливен, аз съм длъжен да реабилитирам моите другари там, защото истината е на тяхна страна. Какво правиха те? Те управляваха тоже с тоя Закон за градските общини, те бяха вързани и вечните техни оплаквания до Централния наш комитет** бяха тия: «Ние не можем да направим нищо сериозно, защото сме спънати.»

Е. Николов: Защо тогава не напускат общината, ами продължават да управляват?

Г. Димитров: По-леко, не бързай, де! Ето защо собствено трябва да управляват те в Сливен, защото тая оставка трябва да бъде приета, т. е. тя трябва да бъде потвърдена от централната власт.

Е. Николов: А-а-а, недоверие пред централната власт! Кой може да ми забрани да си дам оставката?

* Съкратен неясен израз в прѳкола. (Ред.)

** ЦК на БРСДП (т.с.). (Ред.)

Д-р И. Спирков: Не можеш да напуснеш.

Г. Димитров: Вие приказки приказвате, защото ние не бягаме от общинското управление. Ние защитаваме интересите на бедните в Сливен и там, гдето бихме могли да имаме управлението на общината, като в същото време ние водим борба за разширение на автономията, за палатгане исканията на работниците.

Председателят: Г-н Димитров! Говорете за Софийската община, не за Сливенската. Минете на предмета.

Е. Николов: Той говори глупости.

Г. Димитров: Вие говорите глупости. Ние ще излезем пред избирателите и ще видим кой говори глупости.

Заклучението от всичко това е, господа, че Постоянното присъствие не може да се извинява нито пред нас, пред съвета, нито пред гражданите, че неговите ръце са вързани от Закона за градските общини, затуй нищо не може да направи, защото то нищо особено не прави за разширението на автономията, то не води борба за създаване на общинска автономия. То се задоволява с отговора на Мушанова, който не е сериозен, и минава по-нататък на дневен ред, както иска г-н председателят на съвета. То ни сезира с $\frac{3}{12}$ от един стар бюджет, който изразява една политика осъдена, фалирала, и нищо ново не прави. Нови са лицата, нови са членовете на Постоянното присъствие, нови стават началниците на отделенията, нови стават служещите при управлението и т. н., но ново не става управлението, системата; нови преобразования, които се налагат, няма.

Д-р И. Спирков: Такъв е законът.

Г. Димитров: Ето защо аз гласувам против внесенния проект за $\frac{3}{12}$ от миналогодишния бюджет. Аз настоявам това предложение, което направихме по-рано в Общинския съвет — да се приготви един бюджет въз основа на интересите на масите и да се настоява Законът за градските общини да бъде час по-скоро изменен в духа на тия искания на Софийската община, в духа на това решение, което даже една наша общинска комисия с представителство се съгласи да вземе по въпроса, — да се гласува и приеме.

С. Прулов: Има, има решение, но не споменахте за него. Разяснете сега.

Г. Димитров: Аз говорих по-рано.

С. Прулов: Не сте говорили.

Г. Димитров: Решение съществува, но аз искам да знам как вие действувате за неговото прилагане пред правителството, в което имате двама министри. Ако камарата пречи, тогава — един удар на нея, за да бъде махната и да не се дава възможност на либералната концентрация да се реализира и да държи извинителни речи, ами трибваше да си отидат тези господа по домовете, за да ги гъди народът. Вашите господа там действително настояват за разтурянето на камарата — ирония! И искат, разбира се, защото знаят много добре, че другите не се решават да я разтурят сега. Зарад туй искат да я разтурят.

Председателят: Г-н Димитров, говорете по предмета!

Ст. Манов: Продължение на финансовата година има, а не $\frac{3}{12}$.

Г. Димитров: То е в свръзка с това, което трябва да се направи, за да направим един бюджет сносен за Софийската община, а да се не нагърбвате да покривате недоимъците с нови заеми на гърба на гражданите.

С. Прулов: Това е продължение на финансовата година.

Г. Димитров: Да, свършено право, това е продължение на финансовата година, но оставяте ли вие същото добавъчно възнаграждение? Не.

Докладчик-контрольор В. Василев: Увеличаваме го.

Г. Димитров: Ако беше само продължение на финансовата година, ние това нямаше да направим.

Докладчик-контрольор В. Василев: Продължението на финансовата година се иска чисто технически за Народното събрание. Не може в един къс период да се пригответи бюджет на държавата. Винаги стават прибързани работи и затова в края на краищата бюджетите на държавата се управляват зле. Финансовата година се изменява и трае до м. март.

Г. Димитров: Тези работи, които говорите, ще трябва да ги говорите през април месец, защото не се касае за продължение на финансовата година по тактически съображения. Щом вие приемате, извън тия $\frac{3}{12}$ от бюджета за

1919 г. гласувате един допълнителен бюджет, с други размери за добавъчно възнаграждение, то показва, че по отношение на добавъчното възнаграждение, гдето не може да се запазят старите форми, гдето не може да гласувате $\frac{3}{12}$ от стария бюджет, прибягвате към едно увеличение. Не можеше ли Постоянното присъствие, ако следва друга политика, да прибави увеличенията, които се искат? Очевидно можеше.

Г. Цукев: Когато ще имаме средства за допълнителен бюджет, можем.

Г. Димитров: Но то значи продължение на политиката, която е водена досега, защото без финансови средства не може да има политика, а само приказки може да има. Но за да се реализира, трябва пари! Щом тези пари не се предвидят, щом източници за тях няма сега, очевидно не трябва да се следва старата политика — политиката на Радева и неговите приятели. Това е моето заключение, което искам да установя. Значи Постоянното присъствие доброволно само си скръства ръцете и се подчинява на Закона за градските общини, защото всъщност и то се бои от общинската автономия. И тук ще трябва да отговоря на г-на Нешова, който по-рано ме апострофира. Демократическата партия е демократическа и не може да бъде против общинската автономия, но тя иска тази общинска автономия да бъде ограничена, като държавната власт има над нея контрол. Това е, което поддържат демократическите партии, поддържат го като програма и като искане, но на практика не го искат. Защо? Защото това няма да бъде благоприятно за тях. Един особен вятър духа по всички страни, уверяват, че този вятър стигнал вчера в Яш. Сигурен ли сте, че той няма да задуха и на друго място, че няма да може да прескочи и у нас? Така, г-н Нешов.

Д-р Ал. Нешов: Това, което чакате Вие да дойде и то мечтаете, бъдете сигурни, че няма да бъде.

Г. Димитров: Защото демократическите партии се страхуват. Тогава, при ново съзнание, нови наредби и нови нужди, които има болшинството в София, друго представителство ще има тук, други физиономии и друг състав ще има нашият Общински съвет, който, ако би пожелал да прокара една общинска политика, неговите

реще ще бъдат развързани. Няма да му пречи Законът за градските общини и да му казва: «Не можеш да наложиш на баните в София, които станаха толкова много, каквото си облагане; не можеш да вземеш от тази нарастала ценност, поради войната и поради общите специални причини, една част.» Тогава очевидно, като няма такъв закон и такова ограничение, този Общински съвет не има силата да наложи една политика в ущърб на имотните слоеве. Ето защо г-н Нешов не е съгласен. Тогава кои социалистически съвети ще гласуват една политика в ущърб на имотните, в защита на 90% от населението. Ето защо не се харесва това. Докато съществува този закон при едно буржоазно правителство, Общинският съвет може да работи по този начин; ако общините имат пълна автономия, иначе ще стане както в Сливен. Изработва се един нов бюджет, министърът на вътрешните работи го връща назад, защото противоречи на това, което иска правителството, и заповядва на кмета да състави друг бюджет под страх на глоба. Това ви е необходимо, за да се спасите от една политика, която ще защити интересите на бедното население. Г-н Нешов възразява, че това няма да стане, защото в Народното събрание ние никога няма да бъдем болшинство, за да можем да наложим нашите искания. Но г-н Нешов забравя, или не иска да го каже, че ние не поддържаме подобно нещо, нямаме намерение чрез Народното събрание да правим това, защото чрез Народното събрание то не може да бъде сторено. И на най-прославените държави, например в Германия, то не може да стане чрез Райхстага, а против него, той беше ригиурен — чрез революцията на разума¹⁴⁶. Германският народ, германските народни маси не очакваха да получат болшинство в Райхстага, за да наложат изгонването на кайзера. А тая революция на разума в Германия отива към болшевишка революция. И най-новите сведения за Германия показват такова нещо, че германските кроншатци моряци са тръгнали по пътя на руските кроншатци и моряци.

Д-р Н. Петков: Добре, че тук няма моряци.

Г. Димитров: Тук има други. На това ухо не може да се лежи. Ние никого не заплашваме с това, което идва, защото то идва независимо от вас, въпреки вашата воля.

Никаква партия не може да създаде революция. Революцията има дълбоките си основания и аз смятам, че за тази революция вие работите несъзнателно повече, отколкото ние съзнателно; вие работите несъзнателно със своята политика против интересите на работническите маси, със своята политика на залъгвания на работническите маси, която не дава нищо реално, и тези маси друг изход не могат да намерят, освен да прибегнат към революцията и наложат своята диктатура.

Д-р И. Спирков: Нищо няма да постигнете.

Г. Димитров: Ето защо аз считам, г-да съветници, че в едни подобни времена при този световен катаклизъм, когато се развиват особени събития във всичките страни, ние не трябва да мислим, че няма да се засегне нашата държава, и смешно е да се явяваме, както в държавата, така и в общината, с такива палиативи, играчки, залъгалки, вместо да се открият и посочат раните на населението там, гдето се намират, и да се потърси лекът, който трябва да се даде веднага. Общинската, а също и бюджетната автономия на общината трябва да бъдат добити. В случая трябва да се заяви, и това би трябвало съветите да приемат, ако той действително схващаше духа на времето и условията, при които днес се намира и нашата страна, и столицата София. Днес се налага ново решение за недоволство от отговора на правителството в лицето на министър Мушанов на нашата делегация. Ние сме недоволни, софийските граждани са недоволни от такъв отговор, те искат веднага да се направят постъпки пред Народното събрание и да се наложи туй изменение на Закона за градските общини в смисъл на пълна общинска автономия, която няма да значи София да се ограда, да се изолира от другите общини и да няма никаква връзка с министъра на вътрешните работи и с министъра на благоустройството и пр. органи на централната власт; пълната общинска автономия ще значи общината сама да може да нареди своите финанси тъй, както диктуват нейните интереси, т. е. тъй, както диктуват интересите на софийското население — това ще значи то! Ще имаме административна връзка с министъра на вътрешните работи, ще имаме административна връзка с централната власт, обаче ние ще бъдем господари на своите средства, на източниците

Приходите и разходите, които ще правим като автономна общинска власт. Такова решение бихме били длъжни да приемем, съветът би трябвало по тоя повод да се окаже днес, защото утре, когато г-н контролорът се види с новия бюджет, той трябва да бъде основан на други условия. Новите условия днес, условията на новото време, излагат нещо съвършено друго, преди да сме стигнали дотам, когато ще се преобразят самите институти, в които днес се разправяме само помежду си, дразним се и се караме и всичко се е превърнало в едно говорене, най-сетне излишно. Защото няма да бъде такъв общински съвет, а ще бъде вероятно друг съвет. Докато това стане, докато времето го наложи, длъжни сме ние, представителите на гражданите и на работниците в столицата, да действуваме сериозно, бързо, ефикасно за облекчение положението и тежката участ на работните маси в столицата. Това е, което най-настоятелно искам и за което сме говорили от това място, не за да ви убедим вас, а за тези, които страдат от крайните квартали на София и които трябва да го чуят и ще го чуят, и трябва да поискат да го направите. Ако не го направите, вие сте янлъш* съветници и трябва да се явят други съветници, представители на масите, да изложат една комунална политика, каквато новото време изисква.

Прочее гласувам против трите дванадесети по изложените причини.

Публикува се за първи път по текста на стенографския протокол от заседанието

* Янлъш (тур.) — погрешен, сбъркан. (Ред.)

ПО ЖИЛИЩНАТА КРИЗА В СТОЛИЦАТА

Изказване в Софийския общински съвет

28 декември 1918 г.

Аз считам, че е необходимо комисията да разгледа по-конкретно въпроса в случая, защото тогава би се разбрало, че не 3000 стаи, както се твърдеше от широките социалисти, могат да бъдат изпразнени, а ще се види, че те са по-малко, защото едната част от тези държавни учреждения не могат да се закрият, а други някои от тези учреждения няма да бъдат освободени.

Ст. Манов: Не 3000 стаи, а значителен брой.

Г. Цукев: Аз не говоря, че тези 3000 стаи ще бъдат освободени от изселване на учрежденията, но от реквизиране на учрежденията, и това ще стане постепенно.

Г. Димитров: Идеята ми беше тая, че трябва да имаме точно представление какво ще добием за жилищната криза, ако се реквизират зданията, които могат да се реквизират, и ако известни учреждения могат да си отидат.

Ст. Манов: 3000 стаи.

Г. Димитров: Аз мисля, че ще бъдат много по-малко и ние не трябва да си правим илюзия около мерките, които можем да дадем едно облекчение.

...

Няма да позволя да се подигравате с работниците.

И с опълченския квартал беше така. Къде са сели опълченците?

Проверете и ще видите, че и с тях стана същата история.

* Съкратени реплики на други участници в заседанието. (Ред.)

Третата скривана мисъл е тая именно, че общинските имоти искате да ги продавате на работници, за да ги ограбват после — да се прехвърлят към частния монопол — това е целта.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския
протокол от заседанието*

ПО ЗАКОНОПРОЕКТА
 ЗА ДОПЛАЩАНЕ ДНЕВНИ ПАРИ
 НА ЧИНОВНИЦИТЕ, СЛУЖЕЩИТЕ
 И РАБОТНИЦИТЕ
 В ДЪРЖАВНИТЕ МИНИ
 И ЗАПЛАЩАНЕ ПЕНСИОННИТЕ
 УДРЪЖКИ НА РАБОТНИЦИТЕ
 ПРИ СЪЩИТЕ МИНИ

Реч в Народното събрание

30 декември 1918 г.

Г-да народни представители!

Законопроектът, с който г-н Сакъзов сезира Народното събрание, идва да удовлетвори две от важните искания на работниците-рудничари в нашата страна: първо, изплащане допълнителните дневни пари от началото на войната до 1 ноември 1918 г. и, на второ място, поемане от държавата пенсионните удръжки на работниците в държавните мини. Това са две от 10-те искания, важни и съществени, които бидоха формулирани от една специална комисия на Работническия рудничарски съюз пред г-н Сакъзов като министър на търговията, промишлеността и труда*. Правителството в лицето на г-н Сакъзов дава допълнителни дневни пари в размер на $\frac{1}{5}$ за известно време и в размер на $\frac{2}{5}$ за останалото време през войната, тъй както това се направи по-рано още с железничарите у нас, направи се скоро, сега, още в тая сесия, с телеграфопощенските служещи, с железничарите и другите служещи при Главната дирекция на железниците, пощите и телеграфите и при Дирекцията за постройка на железниците.

Но ние бихме се запитали, г-да народни представители, първо, защо именно сега, тъй късно се внася един подобен законопроект, който урежда положението на работниците

* Вж «Работнически вестник», № 160, 27 декември 1918 г. (Ред.)

и държавните мини по отношение на техните дневни пари, когато се знае, че рудничарите имаха това право да получат дневни пари в размер увеличен, тъй както и железничарите, много отдавна? Те бидоха причислени към Щаба на действующата армия, тъй както железничарите. Неизяснено беше защо правителството, уреждайки въпроса за плащане в увеличен размер дневни пари за железничарите, не направи своевременно и отдавна още същото това и с рудничарите в мината Перник и в другите държавни мини.

Х. Бояджиев: По-добре късно, отколкото никога.

Г. Димитров: Но, г-да народни представители, правителството не само късно се явява да уреди въпроса с дневните пари на работниците от държавните мини, но то, в лицето на г-н Сакъзов, с този законопроект го решава неправилно и неблагоприятно за работниците от държавните мини. Дневните пари според законопроекта ще бъдат платени от един специален фонд, образуван от по 10 лв. на всеки изработен тон въглища от държавните мини. Но, г-да народни представители, плащането следователно на дневните пари на работниците в държавните мини се поставя в зависимост от постъпленията, които би имал този фонд, постъпления тъй случайни, постъпления, които ще има от производството на въглищата. Докато дневните пари за железничарите, за телеграфо-пощенските служещи, всички тия държавни служещи, които получават в увеличен размер дневни пари, ще бъдат платени от държавното съкровище, от военните кредити наведнъж, за рудничарите в мината Перник и в другите държавни мини г-н Сакъзов предлага на Събранието да бъдат платени в един срок от 3 години най-малко, защото ежесечно ще бъде плащана съответната част дневни пари за изминало време. И понеже три години продължава войната, три години време има, за което трябва да се платят дневни пари, то трябва да се предполага, че три години занапред работниците от мината Перник и от другите държавни мини трябва да чакат да получат допълнителното възнаграждение от дневни пари за изминалите три години. Аз бих запитал г-н Сакъзов какво разумно основание той ще намери да направи тази разлика между рудничарите, от една страна, и железничарите и телеграфо-пощенските

служещи, от друга страна? Дали в това отношение положението на работниците от мината Перник и в другите държавни мини е по-добро, че да могат те да чакат да получат тия дневни пари три години по-късно, отколкото останалите държавни служещи, или в това, че те по-малко работа са свършили на държавата през време на войната и следователно по-малко заслужават да бъдат възнаградени от другите? Ние бихме чакали този отговор, защото не съществува, г-да народни представители, абсолютно никакво основание да се прави тази разлика между едната и другата категория държавни служители. Ако г-н Сакъзов, ако правителството биха казали, че правим тази разлика именно за рудничарите с цел да ги задържат на работа в мините щат не щат най-малко в течение на три години, то бихме питали: защо не приложиха това и към железничарите, защо не приложиха това и към телеграфо-пощенските служещи? Очевидно е, че средството да се задържат работниците-рудничари на държавна служба е неефикасно, то е недостатъчно, то е лошо, некостно, то би дало тъкмо обратни резултати в известни случаи. А има средство, чрез което държавната мина Перник, както и другите държавни мини биха могли да имат достатъчно персонал — то е подобрене положението на работниците там и удовлетворение на ония искания, които г-н Сакъзов има в своята папка, министерството ги има много отдавна, още от времето на г-н Бакалов като министър на труда, искания наложителни, искания основателни, искания неизбежни, искания, без които не може да има редовно и успешно производство и работа в Пернишката мина. Колко е тежко положението в мината Перник, г-да народни представители, и в другите държавни мини и колко бе тежко през течение на трите години на войната, бихте могли да си съставите понятие само от няколко примера, от няколко факта, които бих посочил впоследствие на народното представителство.

Цели три години непрекъснато работниците от мината Перник, като милитаризирани, работеха без всякаква почивка, без всякакъв отдиш, ежедневно, постоянно, денонощно по 10 часа работа в подземията и по 2—3 часа най-малко за голяма маса работници, които работят в мината, употребявани в път за отиване в селото, дето живеят, и за

връщане от селото в мината, дето трябва да работят, работейки по този начин при крайно неблагоприятни условия. Нашата мина Перник, единствената голяма държавна мина, от която се очаква да продоволствува цялата страна с въглища — въглища за железниците, за индустрията, за всички цели на стопанския живот, — тая Пернишка мина е примитивно инсталирана: работниците трябва да работят всички с ръка, няма пробивни машини, няма машини за подкопаване, каквито в другите места удесеторяват производителността на работнишкия труд. При такива условия трябваше три години непрекъснато да работят пернишките работници. Изтощени до крайност, когато настъпи демобилизацията, се започна едно масово изпускане на работниците от тази мина. Какво прави Министерството на труда в случая да задоволи работниците, да увеличи тяхното число? То дава обявление във вестниците. Всички вестници публикуваха обявление, че се търсят работници за мината Перник. Най-популярно обявление стана това. Но аз трябва да кажа, г-да народни представители, че досега нито един сериозен работник не се отзовал на тия обявления.

А. Цанков: Защото няма вече тесняци в мината Перник. Днес в мината Перник има 4 хиляди работници.

Г. Димитров: Вие не знаете положението в мината Перник, защото не сте стъпили там, г-н Цанков. Почакайте!

А. Цанков: Производството е повече от 1600 тона дневно, въпреки вашите агитации.

Г. Димитров: Почакайте! Вие не знаете какво говорите, г-н Цанков. Аз бих желал работниците в мината Перник да чуят тия ваши думи.

А. Цанков: Ще ги чуят.

Председателствующ д-р И. Момчилов: (Звъни.) Моля, г-н Цанков.

Г. Димитров: Истината, г-да народни представители, която трябва да се знае, защото постоянно се атакуват работниците в държавните мини, е, че въглища няма достатъчно. Тези атаки се отнасят и към нашата партия, която има под свое влияние работници в мината Перник. Истината е, че тия обявления не дадоха никакъв резултат, защото работниците не отиваха да работят при такива

адски условия, каквито са условията в мината Перник, че там трябва да бъдат значителни подобрения, за да могат да се привлекат добри сили на работа. Нещо повече: избягаха много работници, които сега, под влияние на работническата организация, се връщат полека-лека и се увеличава производството.

А. Цанков: След като агитирахте за саботаж, за обструкция, даже във вестника не ви беше срам да пишете, че на вас се дължи увеличението на производството. Такава безочливост само у вас може да има!

Г. Димитров: Вие нищо не знаете! Директорът на мината Перник, неговите инженери биха могли публично да Ви изобличат като лъжец.

А. Цанков: Въпреки вашите агитации работници идат, работят добре и производството се увеличава — затуй ни боли.

Г. Димитров: А управлението на мината Перник ще Ви каже, както е казало на г-н Сакъзов като министър на труда, че благодарение на рудничарската организация в Перник се увеличи числото на работниците, които работят там, и благодарение на това увеличение на работниците поради влияние на организацията, се увеличи производството от 500 тона на 1300 до 1600 тона дневно.

А. Цанков: Тъй, но въпреки вас.

Г. Димитров: Не въпреки нас, а благодарение на нас.

А. Цанков: Благодарение на вас ли? Вие, които опитвате да ги подклаждате, да ги карате да правят стачка, да да обричате на глад България!

Г. Димитров: Вие обричате на глад България — вашият министър, който не иска да удовлетвори исканията на работниците. Задачата на вашия министър на труда, задачата на правителството е да задоволи основателните искания на работниците, за да няма опасност от никаква стачка днес.

А. Цанков: А сега защо говорите? Само за да правите обструкция и на амнистията, и на това предложение, за да не се приеме, та да демагогствувате отпосле? Вие искате да осуетите и това предложение.

Г. Димитров: Защо правите разлика между рудничари и железничари?

Кажете! Ето — вашият министър трябва да отговори

А. Цанков: Защо правите обструкция сега?

Г. Димитров: Вие правите обструкция сега, аз не я правя. Седнете там и мълчете!

Х. Кабакчиев: (Към А. Цанков). Буржоазни сте — нищо друго.

Г. Димитров: Аз искам да установя, г-да народни представители, за тия, които се интересуват от положението на мината Перник.

(Скарване между Х. Кабакчиев и К. Лулчев.)

Председателствующ д-р И. Момчилов: Моля ви се, господа!

Г. Димитров: Аз искам, г-да народни представители, да установя, че мината Перник, най-голямата държавна мина, благодарение на една извънредно тежка експлоатация на работническия труд, благодарение на туй, че условията не се подобриха бързо, както налагаха нуждите на изтощените работници, достигна дотам, че да се намали производството ѝ, беше един неизбежен резултат. Повдигане на производството, неговото увеличение се дължи на привличането работниците, които бяха напуснали при демобилизацията работата си в мината, от една страна, и от друга страна — на въздействието на организацията да работят по-усилено с оглед на удовлетворение исканията им от правителството. Това е истината. А там има 2200 работници, свободни, невойници, и около 1500 войници. Това са 3700 души работници.

А. Цанков: Сега са 4 хиляди.

Г. Димитров: По-рано бяха 5 хиляди.

А. Цанков: Въпреки вашите агитации, увеличиха се на 4 хиляди.

Г. Димитров: По-рано бяха 5 хиляди души, но напуснаха постоянно и трябваше усилия да се употребят, за да се привлекат, за да дойдат да работят. И аз бих обърнал вниманието на г-н министъра на труда, че тия 1500 души войници, млади, които сега работят там и които утре могат да бъдат увеличени на две и три хиляди — взети са мерки да бъде увеличавано тяхното число, — голямата част от тия войници, млади, защото са неопитни в работата и защото имат войнишко положение, третират се като войници, представляват за мината само един баласт и могат

да дават извънредно малко производство. Това могат да ви кажат всички ония, които познават Пернишката мина много добре! Вместо да се увеличава числото на войниците, Рудничарският съюз иска да се удовлетворят исканията на работниците в мината Перник, за да се привлекат силни, здрави и способни за работа работници, за да имат те три хиляди души работници с производство 1600 до 2000 тона дневно. Иначе ще се увеличава числото на войниците, ще имаме един голям баласт в мината, а производството няма да бъде достатъчно значително. Аз съм длъжен да подчертая, преди да свърша, че това е именно единственото сигурно средство за задържането на персонала, работниците, които сега работят в Пернишката мина, и за увеличаването им с квалифицирани професионални и способни за работа работници. Много се мамят тези, които заобикалят г-н Сакъзов, неговите съветници от тая страна (Сочи групата на широките социалисти.), като мислят, че би могло с дребни отстъпки от страна на правителството в този момент да се заглавикат работниците в мината Перник, а в същото време, опирайки се на англо-френските войски и власти, да се смаже организацията на работниците. (Възражение от широките социалисти.) Този скандал няма да бъде осъществен. Със заплашването за съдене и осъждане на работниците няма да се постигне нищо.

А. Цанков: Демагогствувате тук безобразно! Вие не знаете ли, че България е окупирана от англо-френски войски?

Г. Димитров: Вие се опирате на тях, вие ги търсите, вие се криете зад тях.

А. Цанков: Вие не знаете ли, че г-н Сакъзов Ви е спасил от френски военен съд?

Г. Димитров: И съм даден под съд от вашето правителство. Г-н Сакъзов ме е предал на съда за една реч, държана в мината Перник.

А. Цанков: Безобразник! Г-н Ляпчев Ви освободи от затвора.

Г. Димитров: Защото е справедливо.

А. Цанков: И то по човешко състрадание, а не заради хубавата ти физиономия, за да дойдеш тук да псуваш.

Г. Димитров: Тъкмо сега вашето правителство е по

искало даването ми под съд за една реч в Перник. Ето, документите са в джоба ми. Срам, позор, безчестници!

А. Цанков: Правителството моли френските власти да не Ви предават на военния съд.

Председателствующ д-р И. Момчилов: (З в ъ н и.)

Г. Димитров: Криете се зад гърба ми, за да задушите най-силната организация в България, от която треперите.

А. Цанков: Ако тази ви е най-силната организация, от 50 човека, халал да ви са всички.

Г. Димитров: Аз не говоря за крикуни като Цанков, но за правителството и за народното представителство, че ако там се прибегне към насилие, стачката е неизбежна, въпреки всички власти. Това да го знаете.

А. Цанков: Вие проповядвате стачка в Перник. С фийтон отидохте в Перник да агитирате за стачка.

Г. Димитров: Съденето и осъждането ще ожесточи работниците и ще докара до спирането на производството.

Министър-председател Т. Теодоров: Аз Ви моля да не говорите за стачка, защото ще вземете много голяма отговорност с това.

Г. Димитров: Аз нося отговорност, но и Вие ще носите отговорност след това публично предупреждение.

Министър-председател Т. Теодоров: За стачка не говорете.

Г. Димитров: Зависи от вас.

Министър-председател Т. Теодоров: Зависи и от вас.

Г. Димитров: Ние правим това, което зависи от нас.

Х. Кабакчиев: Г-н Ляпчев праща там англо-френски войски. Вие вършите предизвикателства. Вие пращате там коменданти, полковници и генерали.

Председателствующ д-р И. Момчилов: (З в ъ н и.)

Министър-председател Т. Теодоров: Моля, недейте вмесва други във вашите работи. Ако вземете така да плещите, ще стане много лошо.

Х. Кабакчиев: Вие си служите с чужди войски против българския народ.

Министър Н. Мушанов: Вие ще ги доведете с вашето поведение.

Г. Димитров: Ако аз вземам думата, правя го, за да предупредя правителството от заблуждението, в което може да изпадне в желанието си с груба сила, както са

навикнали всички правителства, да се разправи с работническите маси. Това в Перник няма да помогне. Това в днешно време никъде не помага, то дава тъкмо обратни резултати. Е, добре, ако там би се спряло производството и се дойде до стачка, вие бихте могли да осъдите Георги Димитров за втори и трети път, но въглища няма да имате. Туй трябва да го кажа публично, за да снемем всякаква отговорност от себе си.

К. Лулчев: Няма да снемете от себе си отговорността. Вие сте отговорни, защото агитирате.

Г. Димитров: На г-н Сакъзов още на 8 декември му се депозираха работническите искания от една комисия.

А. Цанков: Една комисия беше дошла и се издействуваше, което можеше. Където отидем и направим нещо, наготово ще дойдете вие.

Г. Димитров: Г-н Сакъзов обеща да изпълни тези искания, които е възможно да бъдат изпълнени. Но от 8 декември до 30 декември, въпреки нашето подканване и искане лично от г-н Сакъзов от името на правителството и министерството да отговори писмено и да каже ясно и открито на работниците от мината Перник: «Държавата приема еди-кои искания и те ще легнат в основата на нашите отношения с нея» — този отговор, писмен и категоричен, до днешния момент нямаме. А там се внася раздразнение от тази неясност в положението. Г-н Сакъзов мисли, че може да не признае работническата организация, ако не желае да отговори. Неговият другар по място сега, г-н Ляпчев, в 1909 г., още преди 10 години близо, без да има претенциите да бъде някакъв социалистически министър, защото никой път не е желал да бъде такъв, за разлика от г-н Сакъзов, г-н Ляпчев ще си спомни много добре, че на подобни искания от Рудничарския синдикат отговори тогава официално от името на министерството и правителството, че това и това може да се направи, а това и това се отлага за еди-кога си. Ние с правителството това третирахме, като признат легален, законен орган от името на работниците. Преди него г-н Геннадиев, като министър на търговията, промишлеността и труда беше направил същото. Трябваше да доживеем, да дочакаме на това място да седне един уж социалистически министър,

и да отрече правото на съществуване на такава една работническа организация.

К. Лулчев: Той даде отговор на работниците, а на вас, които агитирате за стачка, няма да даде отговор.

Г. Димитров: Той ще го даде. Ето кое е необходимо да се изтъкне и да се знае. Не се касае за агитация, за стачка, а се касае, г-да народни представители, да се избегне всякакъв възможен конфликт в мината Перник, за да имате производство. Понеже организацията на работниците там е действително наша организация, тя е под наше влияние, за нейните действия ние отговаряме, защото ние сме начело, ние ви казваме: няма да имате пертурбации* в производството на въглища в този момент, ако подобрите положението на работниците и удовлетворите исканията им.

Х. Кабакчиев: Вие трябва да признаете Рудничарския синдикат¹⁴⁷, разберете това.

Председателствующ д-р И. Момчилов: (З в ъ н и.)

Г. Димитров: Ние не се смуцаваме, г-да народни представители! Аз съм длъжен тук да изтъкна и това, че г-н Сакъзов, претендирайки да бъде социалистически министър, не ще може да направи нищо за откъсването на работниците от организацията. Широките социалисти, преди да бяха влезли в правителството, се още можеха да очакват и да се надяват, че ще имат работниците с тях, днес обаче, когато са прикрепени към колесницата на буржоазната държава, никакви работници не могат да имат, то е свършено, то е окончателно и то е съвсем попитно. И затуй не страхът от демагогията на г-н министър Сакъзов в мината Перник ни кара да искаме да бъдем начисто по този въпрос. Ние искаме специално по законопроекта да покажем, че той, като цели да задоволи исканията на работниците, задоволява ги наполовина, с което няма да задоволи работниците напълно и ще предизвика ново негодование, което трябва да бъде избягнато. А това негодование ще бъде избягнато, като в този законопроект се предвиди заплащането на дневните пари да става по същия начин, по който се плаща и на железничарите, и на телеграфо-пощенските служещи, от общи кредити,

* Пертурбация (лат.) — безпорядък. (Ред.)

без да се прибегва до специален фонд и да се плащат след 3—4 години в бъдеще. Днес е голяма нуждата, е голяма скъпотията, е голям гладът, днес трябва да се дадат колкото се може повече средства, за да бъдат задоволени и без туй измъчените работници от мината Перник; а те са мъченици истински на труда, каквито рядко в България има, с изключение на железничарите и телеграфо-пощенските служещи. Затова по чл. 3 на внесения от г-н Сакълов законопроект ние предлагаме да се приеме следното изменение: «Изплащането на допълнителните дневни пари да стане наведнъж, съгласно алинея първа от Закона за изменение, § 10 от Закона за изменение и допълнение на временното положение за паричното доволствие на военнослужещите във военно време и на Закона за изменението и допълнението му от 1914 г.»¹⁴⁸ точно тъй, както е за железничарите и за телеграфо-пощенските служещи.

А. Цанков: Ами член 4 какво казва? Още не си си направил труда да прочетеш законопроекта.

Г. Димитров: Ние правим своето предупреждение към правителството и очакваме да видим резултата. Веднъж завинаги трябва да се разбере, че насилията, предизвикателствата няма да докарат увеличение производството на въглицата, а ще докарат прекращаването на производството. Увеличението на производството на въглицата до максималното възможно технически количество е възможно само с удовлетворение исканията на работниците там. Там организацията е наша, защото ние защитаваме интересите на работниците и защото правото е на тяхна страна.

ДО ПРОКУРОРА
НА ВОЕННИЯ СЪД

София, 11 януари 1919 г.

В Софийския централен затвор се държи още подпоручик Георги Иванчев по обвинение, което се амнистира — делото при Пловдивския съд. Наредете веднага необходимото за освобождаването му.

Народен представител

Георги Димитров

*Публикувано за първи път във
• «Работническо дело», № 309,
5 ноември 1967 г.*

*Печата се по текста
на в. «Работническо дело»,
сверен с оригинала*

ЖИЛИЩНАТА КРИЗА И СОФИЙСКАТА ОБЩИНА

Най-важният въпрос, разгледан в миналата сесия на Софийския общински съвет*, бе съществуващата жилищна криза. От страна на социалдемократическата общинска група др. *Г. Димитров* предложи обстойно аргументирано следното предложение:

Социалдемократическата общинска група предлага на Общинския съвет за обсъждане и приемане следното решение:

Столичният общински съвет след станалите разисквания върху квартирния въпрос в столицата, констатира

1. Че както във всички страни, така и в България развитието на индустрията предизвика натрупване на големи безимотни работнически маси в градовете;

2. Че войната ускори пролетаризирането на селските и градски дребнобуржоазни маси и увеличи безимотните работнически маси в градовете;

3. Че големият ръст на София, безскрупулната спекулация и грабеж, вършени от капиталистическата класа, особено през време на войната, докараха неимоверни скъпотия, повишиха баснословно цените на местата и размерите на наемите;

4. Че докато в София има маса здания, които служат за лукс на буржоазията и които при едно рационално използване биха могли значително да смекчат жилищната нужда, работническата класа днес е изгонена в крайните,

* Заседанието на 26 декември 1918 г. Вж настоящия том, с. 410 — 411 (Ред.)

и дупки и хижи, при липса на каквато и да било жилищна хигиена, срещу непоносими наеми;

б. Че съвременната държава и община не могат да отстранят съществуващата жилищна криза и квартирна нужда; те не се опитват даже сериозно да я смекчат — показателство са всички законодателни и административни мерки на държавата и общините относно квартирния въпрос;

в. Че от всичко явствува, какво квартирният въпрос днес, който собствено е само една форма на жилищния въпрос, е неизбежен резултат на буржоазната обществена организация, основана върху частната собственост изобщо и върху частния монопол над земята специално — законът за търсенето и предлагането и тук е в сила — и че окончателно тоя въпрос ще се разреши с изчезването на самия буржоазен строй;

г. Че смекчаването на квартирната нужда в София е изложително, защото не може класата, която строи и излиза със своя труд високите, хубавите и хигиенични жилища, да се изражда и убива из дупките и хижите в крайно мръсните и нехигиенични крайни квартали.

Общинският съвет, констатирайки гореизложеното, приема, че за смекчение на квартирната криза е безусловно необходимо да се увеличи количеството на сградите и жилищните помещения, давани под наем, което днес е възможно единствено чрез реквизирането на излишните и служещи за лукс на буржоазията и висшата бюрокрация жилища и жилищни помещения, разпределени между нуждите се от една 50-членна работническа комисия, избрана от професионалните работнически организации, от една страна, и от друга — чрез премахване частния монопол върху целия строителен терен на града, върху всички незастроени места и поемането им от общината, която с това ще унищожи спекулацията с местата, ще предизвика спадане на рентата и с това ще доведе значително намаление цените на наемите и в бъдеще ще има изключително в своите ръце цялата постройка на жилища и ще може да организира жилищния строеж с оглед на нуждите и интересите на работническите и другите безимотни маси на столицата.

Съветът натоварва Постоянното присъствие да представи на правителството и парламента това негово гледище и да настоя най-решително за бързото му узаконяване.

Следват продължителни дебати, в течение на които др. В. Мулетаров изобличи представителите на другите партийни групи в съвета, че те нямат никакво сериозно намерение, за да действуват за облекчаване жилищната криза в столицата, защото защитават интересите на имо-ните класи и стоят на почвата на буржоазната капиталистическа страна.

Резултатът от станалите разисквания бе приемането от съвета на следните три палиативни мерки: 1. Да се освободят някои от реквизираните за държавни нужди здания; 2. Да се преместят някои от държавните учреждения от София в провинцията, и 3. Държавата и общината да се погрижат да си построят здания за своите нужди.

Предложението на нашата група биде отхвърлено.

Така . . . * се отнесе Софийският общински съвет към въпроса за облекчаване страшната жилищна криза, която истинска бедстваващите маси на столицата.

В. «Работнически вестник»,
№ 171, 13 януари 1919 г.

Печата се по текст
на в. «Работнически вестник»

* Съкратено от цензурата. (Ред.)

ПРОТЕСТЪТ НА СИНДИКАЛНИЯ КОМИТЕТ

До Министерството на търговията, промишлеността и труда е подаден следният протест от страна на Общия работнически синдикален съюз за отлагането на изборите за работнически помощници-инспектори по труда.

Съгласно Закона за хигиената и безопасността на труда, за прилагането на неговите постановления, извън държавните инспектори по труда, предвиждат се и работнически помощници-инспектори, избрани от самите работници във всички околии, които имат повече от 1000 работници.

В бюджета за 1918 г., три дванадесетини от който се гласуваха и за 1919 г., се предвидяха и заплати за 30 подобни работнически помощници-инспектори.

Бившият министър на труда г-н Данаилов след дълги протакания бе направил разпореждане да се произведат изборите за работнически инспектори, които избори трябва да станат най-късно до 1 декември 1918 г. Обаче когато бяха вече започнати приготовленията за тия избори, новият, «социалистически» министър г-н Сакъзов отмени назначените избори и ги отложи за «неопределено време».

И днес, когато необходимостта от прилагането на въпросния закон поради тежките последици от войната е най-голяма и наложителна, законът не се прилага и липсва най-заинтересуваният в приложението му институт — изборните работнически помощници-инспектори, представители на самата работническа класа.

Предвид на всичко това работническите професионални

съюзи натовариха Синдикалния комитет да протестира пред Министерството на труда за отлагането на изборите за работнически инспектори, отлагане, с нищо сериозно неоправдано, и най-настоятелно да поиска да бъдат произведени тия избори в най-непродължително време.

Съображението, че има български дивизии в плен, не е основателно, защото — първо, при същото това положение правителството произведе в известни места избори за общински и окръжни съвети и, второ, което е съществено в случая, намиращите се в плен работници не само не биха имали нищо против, но биха се радвали, ако изборите станат макар и в тяхно отсъствие, тъй като с това ще се улесни и осигури прилагането на един закон, който засяга жизнено положението на техните другари, жени, деца и близки.

Синдикалният комитет е натоварен едновременно с това да протестира и срещу противозаконното определяне на функциите и компетенциите на работническите помощници-инспектори с окръжното на министерството № 3130 от 12 октомври 1918 г.*, което свежда фактически работническите инспектори до обикновени служещи на държавните инспектори по труда.

Синдикалният комитет счита, че е необходимо този въпрос да се разреши със специален правилник за прилагането на Закона за хигиената и безопасността на труда, при изработването на който би трябвало да вземе участие Синдикалният съюз със свои представители, за да се застъпи и становището на организирания работници в България.

За Синдикалния съюз

Секретар: Г. Димитров

В. «Работнически вестник»,
№ 178, 6 февруари 1919 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник».

* Вж «Държавен вестник», № 242, 26 октомври 1918 г. (Ред.)

ЗА САНИТАРНОТО СЪСТОЯНИЕ НА СТОЛИЦАТА

Изказване в Софийския общински съвет

20 февруари 1919 г.

Ако това не се направи, значи общината капитулирва.

Председателят: Г-н Димитров, кажете Виے средствата, Виє сте съветник, имате думата, кажете средствата и ние ще ги приемем.

Г. Димитров: Ние говорихме толкова пъти по-рано по кой начин трябва да стане това, след като Постоянното присъствие, Вашите предшественици, пък и Виє след това, през всичкото време на войната вървяхте по един път, който доказва фалита в това положение. Да се обръщате сега към мене да Ви казвам средства, това е много смешно. Нашата политика доведе до това положение, до тази обща катастрофа.

Председателят: Какво да правим сега, това кажете.

В. Мулетаров: Фалирахте във всичко.

Председателят: То не е съвет.

Г. Димитров: Вашите партии са, които управляват, те имат Министерския съвет, от вас е и военният министър и пак не можете да добиете нищо от това.

Председателят: Вас Ви питат за едно, а Виє говорите бабини деветини.

Г. Димитров: Виє ни докладвахте тук сега какво? — че в края на краищата сваляте от себе си всякаква попитателна грижа за санитарното състояние на града.

Председателят: Това не сме казали.

Г. Димитров: Това е заключението. Защо? Защото си докторът Ви казва, че няма коне, че няма превозни средства, няма най-необходимото, за да бъде изчистен градът, не може да се намери храна, значи всичко е свършено, градът е потънал в мръсотия и не само крайните

улицы и квартали потъват в мръсотия. Тогава ние апелираме към Военното министерство, Министерския съвет и Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост за да ни помогнат.

С. Прулов: Не само сега, това постоянно е правено.

Г. Димитров: Сега се каза още веднъж да се направят най-енергични постъпки пред Министерския съвет, пред военния министър и пред дирекцията, за да удовлетвори исканията на общината. Аз казвам, вие правихте за това толкова пъти постъпки, именно в това положение, в което сега се намираме, решавате пак да се направят постъпки. Отговарям ви: ваше е правителството, ваша е държавната власт, вие носите отговорност като политически партии, които управлявате държавата и Софийската община. Намерете средства, те в България съществуват. Ето, г-н Ковачев ви казва, че има коне.

Д-р Ал. Нешов: Когато дойдете вие да управлявате, ще наредите.

Г. Димитров: Ние ще дойдем да управляваме и ще намерим и тия коне, които държите там за военно обучение и за да яздят офицерите. Има камиони, които могат да помогнат твърде много на работата, докато държите властта.

К. Д. Батолов: Че нали това искаме да направим.

В. Мулетаров: Защо това досега не го направихте? (Пререкания между господата Мулетаров и Батолов.)

Г. Димитров: Ние можем и ще го направим. Ние сме в състояние да го направим по един друг път. Но аз ви казвам, че вие сега имате властта — и общинска, и държавна. Вие сте длъжни да го направите.

К. Д. Батолов: Ще го наредим.

Г. Димитров: Но не го редите. Аз ви казвам по кой път това може да стане, докато вие имате тази власт. Значи заключението е, че вашата собствена власт е фалирала и е неспособна да задоволи най-елементарните нужди на населението — това е факт.

Председателят: Тогава да я съборим.

Г. Димитров: Една власт друга ще се създаде и тя е, която ще нареди работата.

ПРОТИВ ПРАВИТЕЛСТВЕНИЯ ТЕРОР В МИНА ПЕРНИК

*Питане до министър-председателя,
министъра на войната и министъра на търговията,
промишлеността и труда**

София, 21 февруари 1919 г.

Срещу легалната борба на пернишките рудничари за подобряване непоносимото им положение правителството организира едно нападение върху тях и тяхната организация — Рудничарския съюз — с въоръжената сила на българския народ, едно нападение, отдалеч подготвяно, но подобие на големите военни действия по бойните полета.

Мината бе превърната в настоящи военен лагер. Докираните на 17 февруари т. г. в Перник войскови части от Софийския гарнизон (пехота, кавалерия и артилерия) поднага след пристигането си там са се развърнали и окончили като за военни действия.

Няколко дни преди това е бил доведен в мината специален военен следовател, а на началника на Артилерийската школа в Сливница са били дадени инструкции, че ще му се пращат няколко десетки работници от мината, които той трябва да държи под стража на разположение на тоя военен следовател.

Оставало е само да бъде предизвикан от коменданта на мината станалият на 16 т. м. инцидент на пернишката игра при минаването оттам на народния представител Георги Димитров, пътуващ с жена си от Кюстендил за София, за да бъде приведен в изпълнение подготвеният или за въпросното нападение.

Макар предизвиканият от коменданта инцидент да е минал без кръвопролитие и без никакви усложнения,

* Развито и обосновано от Г. Димитров на 28 февруари 1919 г. Вж настоящия том, с. 475—489. (Ред.)

вредни за производството на въглища и за реда в мината, благодарение намесата на Георги Димитров и настоятелството на Рудничарския съюз, подготвеното военно нападение биде развито с всичката възможна безогледност и бруталност.

Въпреки депутатския си имунитет народният представител Георги Димитров бе арестуван заедно с жена си и под силна охрана доведен в София, като началникът на докараните в Перник военни части е заявил, че това прави по личната заповед на военния министър, който сам му предал целия план за действията му в мината.

Веднага след това са били арестувани и случайно намиращите се с Георги Димитров на гарата пет души работници, след което се е започнало арестуването на всички по-видни членове на Рудничарския съюз, без никаква конкретна вина от тяхна страна, констатирана с някакъв акт, без да бъдат разследвани от намиращия се при мината военен следовател и без да има потребното, съгласно закона, постановление на следователя за задържането им.

Числото на задържаните до днес възлиза до 300 души, най-добри, дългогодишни и опитни миньори. Голямата част от тях вече са закарани нощно време в казармата на Артилерийската школа в Сливница съгласно предварително организирания план.

Между намиращите се сега под арест в Сливница са и две жени, едната от които — жената на учителя от селото Перник — е оставила единственото си дете на произвола на съдбата в Перник. Тя е вдигната оттам и изпратена заедно с мъжа си и арестуваните работници в Сливница само защото са я видели да се поздравява с жената на Георги Димитров — нейна някогашна познайница.

Арестуван е и железничарят Йонов, защото тая нещастна майка него е помолила да се погрижи за нейното дете.

Всички арестувани са третиращи по-зле и от най-вулгарните престъпници както при задържането им, така и при пренасянето им за Сливница.

Военните власти са нападнали и канцеларията на Рудничарския съюз, разграбили архивата му и затворили канцеларията.

Беснуванията и беззаконията на военните власти продължават и до днес в мината. И докато работниците въпреки основателното си възмущение от военния терор, слушайки съветите на своята организация, продължават да работят и копаят в подземията на мината каменни въглища, а другарите им стоят арестувани, без дори да бъдат още и досега разследвани, разбеснелите се военни началници и офицери, всевъзможните агенти на правителството устройват шумни нощни гуляи, задето са успели така «храбро» да изпълнят възложената им военна задача против пернишките рудничари и тяхната организация.

Поради всичко това социалдемократическата парламентарна група се вижда принудена, извън отправените вече до правителството протести, да запита пред Народното събрание г-н министър-председателя, г-н министъра на войната и г-н министъра на търговията, промишлеността и труда:

1. На какво основание правителството е прибягнало към тия извънредни военни мерки, когато в мината не е имало никакви противозаконни действия от страна на работниците, нито бунт, нито дори каквото и да е напусане на работата?

2. С какво право е дадена заповед за арестуването на един депутат, срещу който няма никакво формулирано обвинение и през време, когато камарата е в сесия, без тя да бъде предварително сезирана с въпроса за задържането му?

3. На какво основание се арестуват стотини работници и други лица, дори и жени, и се държат в специален прест без постановление на военния следовател и без да бъдат и досега разследвани, когато никой български гражданин не може да бъде задържан без такова постановление?

4. Въз основа на какъв закон се посяга върху правото на пернишките рудничари да се сдружават, задига се архивата и се затваря канцеларията на Рудничарския съюз?

5. Не мисли ли правителството, че с тия брутални беззакония то напуска почвата на законността и легалността и само разтваря вратите и посочва пътя на работни-

ците за една борба извън тия рамки, която неминуемо ще доведе страшни пакости за тъй необходимото днес производство на каменни въглища?

За Социалдемократическата парламентарна
група народен представител:

Г. Димитров

*Публикувано за първи път
в: Под знамето на Октомври.
Документи и материали. Т. 2.
С., 1981, с. 123—125*

*Печата се по текст
на питането*

ПО ПОЛОЖЕНИЕТО В МИНА ПЕРНИК

Реч в Народното събрание

28 февруари 1919 г.

Г-да народни представители! В последно време се разпространиха множество легенди около мината Перник очевидно с цел да се оправдае това, което стана напоследък в тази мина. Вие си спомняте, че за задържането на военнопленниците от Съглашението бидоха обвинени организираните работници в мината Перник и главно аз като секретар на организацията им. Даже чрез Бюрото на пресата се позволи да проникне едно официално комюнике от генерал Кретiena, в което се казваше изрично, че благодарение на моето отиване в Перник на 22 декември и моето поведение там, което е имало характер да подстрекавам работниците в тая мина. . .

Н. Атанасов: Съвършено вярно!

Г. Димитров: . . . генерал д'Епре от Солун се разсърдил на Георги Димитров и заповядал да се спре изпращането по-нататък на пленниците. Вие чухте, г-да народни представители, в последното заседание на Камарата отговор на г-н военния министър по този въпрос. Той сам от името на правителството, обяснявайки причините, поради които пленниците още стоят като заложници, нямаше държостта да каже в Камарата, че то се дължи на нас, на нашите агитации и на нашето поведение в мината Перник или в цялата страна. И то е съвсем понятно. Знае се положително, може да се знае съвършено положително, че подобно обяснение е смешно — защото главнокомандущият се е разсърдил на някой български депутат, затуй не пускал пленниците. Може ли да се дава такова обяснение? Ами де е авторитетът на българското правителство

и на държавната власт в България, която би допуснала подобно обяснение да се разнесе не само между пленниците в лагерите, но и тук, в страната? Трябваше да бъде разпространена една подобна легенда, за да се създаде едно настроение против нашата партия в нашата страна и против Рудничарския съюз в Перник; трябваше да бъде разпространена една легенда, за да се подготви общественото мнение в България за извършването на един военен терор в Перник, какъвто досега България през всичките мракобеснически режими не е виждала. Затова беше необходима тази легенда. Една втора легенда, г-да наши родни представители, беше тази, че работниците в мината Перник не желаят да работят, че те правят една систематическа обструкция и че това се дължи на Георги Димитров и неговата партия, на техните агитации, и че ако производството на мината Перник е ограничено, е недостатъчно, дръжте прочее тесните социалисти в София, и България, и тесните социалисти в мината Перник. Обаче фактите показваха друго. Септемврийските събития¹⁴⁹, които станаха не по наша вина и в които работниците от мината Перник не взеха дори участие, предизвикаха едно разстройство в мината Перник, на работата ѝ, но след тези събития се започна едно постоянно покачване на производството и то стигна от 700—800 тона, на колкото беше спаднало, до 1900, близо 2000 тона. И това става по сведенията на самите технически власти в Дирекцията на мината, на инженерите и на кондукторите, при обстоятелства крайно трудни — изтощени работници през времена войната, изхабени материали, развалени мотори, липса на масло, липса на лампи, липса на подпорен материал и пр. и пр. И свръх всичко това една първобитна инсталация на тая мина, която най-добре знаят тези, които са управлявали Министерството на търговията, промишлеността и труда: и г-н Бакалов оттам, и вашият г-н Данаилов отгук при бившия кабинет, и цяла редица министри — една първобитна инсталация, която не може да даде максималното количество въглища при този богат каменовъглен басейн. Производството се увеличаваше постоянно, а трябваше тогава съзнателно, умишлено от правителството и неговата левица главно да бъдат разпространявани такива легенди, за да се подготви общест-

еното мнение за подобни позорни, подли безобразия, каквито напоследък се извършиха в мината Перник. А касаше се, г-да народни представители — ако се иска да се разбере истината, и макар че са тук всички нам много различни политически противници, но аз мисля, че са длъжни да знаят истината, да се интересуват от нея, да я констатираат и да определят своето становище тогава, — касаше се, казвам, в тая мина за нещо съвсем друго. Касаше се за това, което г-н Бакалов потвърди още през времето на бившето правителство; г-н Данаилов, който го забележи — съжалявам, че не е тук — би го може потвърдил. Предявиха се искания от работниците от мината Перник за увеличение на заплатите и за намаление на работното време, за подобрене на храната, за жилищата — работи необходими, за да може самото производство да бъде увеличено до максималния си размер. Но още преди година и половина, през време на самата война, специална депутация от страна на рудничарите в Перник, на тяхната организация, се яви пред г-н министър Бакалов, тогавашен министър на търговията, промишлеността и труда, да му изложи какво собствено е необходимо да се направи в тая мина, за да се облекчи що-годе тяхното положение. Помня, че тогава г-н министър Бакалов ги изслуша с внимание, обеща, че ще се вземат мерки да се изпълнят известни искания, които той счита за справедливи. Това обаче не стана, както обикновено не е ставало у нас. Направи се съвсем малко.

Ж. Бакалов: Което можеше да се направи.

Г. Димитров: Замести се той от г-н Данаилова. Повториха се същите искания и пред него. Тогава той, като министър на търговията, промишлеността и труда, значи и на мините, преглеждайки, проучвайки тези искания в мое присъствие, пред мене заяви, че те са основателни, трябва да бъдат изпълнени и от държавна гледна точка тяхното изпълнение не може да бъде протакано по-нататък. Но и г-н Данаилов си отиде, настъпиха времена, когато всеки месец се променяха министрите и правителствата, и дойде тогава заместникът на г-н Данаилова г-н Сакъзов. Работниците, които четири години през времето, докато траеше войната, бяха страшно изтощени и работеха с основна надница 2, 3, 4 лв. максимум, с едно малко доба-

въчно възнаграждение — това ще видите даже от подписа на г-н Джидрова, официален документ от Министерството на търговията, промишлеността и труда*, — тези работници настояваха тези въпроси да бъдат уредени час по-скоро, толкова повече, че те виждаха какво става по железниците и пощите и за другите държавни служители, как тук се прие да бъдат допълнително платени $\frac{2}{5}$ на железничари и телеграфо-пощенски служещи, и не виждаха никакво основание това да не бъде направено и за тях, които са тоже милитаризирани и които са работили в подземията толкова години поред през време на войната. Ето защо на 8 декември същата тая комисия на работниците рудничари, избрана на тяхното общо събрание в мината Перник, се бе явила при г-н Сакъзова и му формулира и обоснова тези искания, които бяха предявени на г-н Бакалова и сетне на г-н Данаилов. Г-н Сакъзов тожко беше обещал, че ще проучи въпроса и направи необходимото. Но, г-да народни представители, това беше на 8 декември 1918 г.; минаваха седмици, дойде 24 януари — никакъв официален отговор, нито устен, нито писмен, от страна на министерството тези хора не получиха. И аз съм длъжен да констатирам, че благодарение на специални съображения, партийни и политически, широките социалисти в това министерство, за да унищожат Рудничарския съюз и нашето партийно влияние, съществуващо там от 15 години, си позволиха да провокират работниците в мината Перник и докараха работата до едно разстройване на производството.

А. Цанков: Дадоха им възнаграждение — това ли е провокацията?

Г. Димитров: Почакайте, г-да народни представители!

Председателствующ д-р И. Момчилов: Г-н Димитров, Имате 15 минути.

Г. Димитров: Още 10 минути. — Една легитимна комисия биде изпратена при г-н Сакъзова да уговори с него уреждането на тия въпроси. На 24 януари това не беше станало, а г-н Сакъзов беше обещал, че той ще направи едно увеличение само с 25% към тия основни нищожни надници в мината Перник. На тяхно публично събрание

* Вж в. «Народ», № 41, 21 февруари 1919 г. (Ред.)

Сакъзов беше заявил: «Аз мога да направя едно увеличение само от 25 %». Е, добре, на 25 януари работниците-копачи, най-важни в мината, бяха дотам възмутени и раздразнени от това поведение на министерството, че всички пушпаха работата за 2—3 часа и казаха: «Ние няма да почнем работа, докато не се уреди въпросът.» Рудничарският съюз, г-да народни представители, неговото настоятелство и комисията, която преговаря с министерството, бяха тия, които се явиха, въздействаха на работниците и след 2-часово прекъсване на работата повърнаха ги наново в мината и не допуснаха никаква стачка. И ако до този момент в мината Перник няма стачка, това се дължи изключително на Рудничарския съюз и нашата партия. То е истината.

Й. Йорданов: Съвършено вярно. Провокаторите са там — хе! (С о ч и м и н и с т е р с к а т а м а с а.)

Г. Димитров: Но, г-да народни представители, вместо да бъдат изпълнени тия искания, които се смятаха за основителни и необходими, вместо да стане това, протаканията се продължаваха до 24 януари и до 16 февруари още нищо не беше решено и направено. На 16 февруари работниците отново се събират на събрание. И както самият военен следовател там — един орган на г-н министъра на войната, като върховен прокурор по военното правосъдие — призна пред мене в Перник, събранието е било съвършено спокойно и легално; даден е бил отчет от комисията наново и са поканили министерството с една резолюция* поскоро да отговори, да уреди въпроса, защото от 8 декември до 16 февруари има приблизително три месеца, откак трае това разтакане. На 16 февруари, когато се получава от Перник тая телеграма, Министерският съвет е бил сезиран от г-н Джидрова с исканията на работниците. Но, забележете, преди това събрание, на което аз не съм участвувал, министър Джидров се готвел да сезира Министерския съвет. Военният следовател обаче се праща в мината Перник да бъде готов, на началника на Артилерийската школа в Сливница се дават инструкции преди една вечер, че евентуално може да му бъдат пратени от мината Перник провинили се работници, та той да ги

* Вж *Пернишките* миньори и правителството. — «Работнически вестник», № 188, 18 февруари 1919 г. (Ред.)

държи там в казармите на разположение на военния следовател, а в същото време дирекцията на мината, изпълнена с агенти на г-н Джидрова и г-н Сакъзова, на широките социалисти. . .

А. Цанков: С работници! Всички работници, които не са тесняци, вие ги броите за някакви агенти. Не ви е срам! Те са работници, които не правят обструкция и саботаж.

Председателствующ д-р И. Момчилов: (З в ъ н и.)

Г. Димитров: Чакайте, тук има и други хора. . . имаха 30 души, г-да народни представители — който се интересува да ги знае, имам им имената; тези 30 души са чиновници, изпратени в мината Перник, без да работят нещо. Дирекцията не намира вече столове и маси, няма къде да ги тури и им казва: «Ако искате да работите, намерете си по един стол отнякъде и заповядайте да работите тук.» Това бяха агитаторите против Рудничарския съюз, те провокираха и публично казваха и се заканваха, че съюзът ще бъде унищожен, че на Георги Димитров ще бъде счупен черепът; имаше и офицери, които се заканваха. По едно съвпадение аз бях тогава в Кюстендил; връщайки се оттам, на работниците е било заявено, че Георги Димитров ще бъде арестуван и организацията унищожена, защото това го искат широките социалисти и защото това го иска министър Джидров, защото това бил заповядал от София министър Ляпчев. (С м я х.)

И. Симеонов: Там не си прав.

Г. Димитров: Г-н Ляпчев заповяда, г-н Симеонов, това, което нито Конституцията, нито никой закон в България не му дава право и което по никой начин български министър не може да направи спрямо кой и да е депутат. Той заповяда: «Георги Димитров няма да допуснете в мината Перник по никой начин.» И тази заповед комендантът иска да я изпълни спрямо един депутат, който има неприкосновеност и който, ако върши престъпление, има надлежен ред, по който би могъл да бъде хванат за ухото и турен на мястото. Ако Георги Димитров е правил престъпления в мината Перник, не трябваше заповед от министър Ляпчев да не бъде допуснат там, а трябваше да бъде сезирана камарата и да се иска даването му под съд, а не да се извърши тази подлост, с която Ляпчев и

правителството си послужиха в случая, като поставиха коменданта в положение да не ме допусне в мината.

Министър Н. Мушанов: Защо да е подлост, когато правителството мисли, че трябва да вземе охранителни мерки?

Г. Димитров: Защото имате Конституция, имате закони и ред.

Министър Н. Мушанов: Моля Ви да избирате думите, защото не е подлост, ако човек служи на убежденията си и те са противни на Вашите.

Г. Димитров: То е насилие, не е убеждение. — И така, г-да народни представители, същия този ден, миналия оттам, без аз да подозирам, че работниците са предупредени. . .

Министър Н. Мушанов: На друго място ще Ви изпъдят от Народното събрание за тази дума. Как да е подлост? Има вие сте най-достойните хора?

Г. Димитров: Защото действувате из-за угла. Ляпчев не е съобщил лично на мене, като депутат, а зад гърба ми прави това — ето подлостта.

Министър Н. Мушанов: Вие сте длъжни да пазите малко почит към Народното събрание и правителството.

Г. Димитров: Аз Ви казах защо.

Министър Н. Мушанов: Аз бих желал председателството да обърне внимание върху това.

Г. Димитров: Подла е постъпката, защото на мене лично, като депутат, не ми е съобщено нищо, а Ляпчев зад гърба ми дава тия заповеди и излага коменданта.

Г. Василев: Ляпчев е виновен, че го пусна от затвора.

Г. Димитров: Аз съм амнистиран от Народното събрание.

И. Симеонов: Ти си помилван от царя, прие помилването и дойде в камарата.

Председателствующ д-р И. Момчилов: (Звъни.) Моля ви се. Свършвате ли, г-н Димитров?

Г. Димитров: Свършвам.

И. Симеонов: Г-н Ляпчев! Не е ли помилван от царя? Кажете.

Г. Димитров: Аз съм амнистиран.

И. Симеонов: Вие приемате помилване от един цар!

Г. Димитров: Аз протестирам против това.

И. Симеонов: Не протестирайте. Мълчете. Чакайте да излезете от затвора. Вие бяхте тук, когато се гласува амнистията.

В. Коларов: Няма да ви помогне това. Слушайте по-добре.

Председателствующ д-р И. Момчилов: Свършете, г-н Димитров!

И. Симеонов: Нека отговорят министрите не е ли по-милван от царя.

Г. Димитров: Г-да народни представители! Преди 16 февруари, преди този инцидент, който стана там, аз получих писмо от пътуващи наши приятели, които си слушали в трена г-н Григор Василев например да говори, че там ще бъдат предприети такива и такива мерки, и ме предупреди: «Пазете се, защото на едн-коя дата Григор Василев пътуваше и говори в купето това и това.» Получих също писмо от Белослатинско, че г-н Асен Цанков е говорил едн-къде си същата тази история.

А. Цанков: Аз говорих открито, че който се опита да направи това, ще си тегли последствията без съмнение.

Г. Димитров: И на 16 февруари работниците бяха предупредили комендантството, че няма да допуснат техният секретар да бъде арестуван и малтретиран, че той си отива в София, и иска от коменданта една делегация от един офицер и техни хора да ме посрещнат на гарата, да ми съобщят станалото и да се свърши всичко. Комендантът е приел, депутацията е била приготвена, работниците са били на гарата, но в последния момент, преди тренът да влезе в гарата, комендантът изменява на това, което е обещал — може би по заповед от София, — и кара войниците да разгонят работниците, да стрелят даже на тях, които не искат да напуснат гарата, и се създава известният инцидент: комендантът стреля, без да бъде предизвикан от някого, тогава му се отнема револверът и той е принуден да бяга. Той е провокаторът; той е широк социалист.

А. Цанков: А-а! Я го гледайте! Много сте изобретателни!

Председателствующ д-р И. Момчилов: (Звъни.) Свършете, г-н Димитров.

Г. Димитров: Г-да народни представители! Аз бях принуден, когато чух гърмежа и разправия на гарата, да

слиза, конфликтът се уреди и инцидентът не предизвика никакви усложнения. Никой от вашите не беше закачен, макар че имаше основателна разяреност между работниците, които биха могли действително да платят добре на иеки, който е предизвикал такъв инцидент.

Председателствующ д-р И. Момчилов: (З в ъ н и.)

Г. Димитров: Аз останах и на следующия ден се видях и с директора, и с коменданта, и със следователя. Работата мина съвършено спокойно до 5 1/2 часа вечерта, до пристигането на половин софийски гарнизон в Перник с пехота, артилерия и кавалерия и с един командир, който лично бил получил инструкции от Ляпчева да действа по военному.

И. Симеонов: Всички му казали! Подкупили сте ги тогава. Имате много рубли вероятно.

Г. Димитров: Този полковник развърна веднага пред моите очи военната част, когато работниците бяха на работа в мината спокойни, считайки, че няма да има никакви усложнения при обещанието на директора и коменданта, че всичко е изчерпано и че инцидентът е ликвидиран; развърна военната част в боен порядък и я накара да се окопава, приготвена за сражение. Имаше цинизма на мен лично да ми каже: «Вие имате, г-н Димитров, граждански министър на войната; е, добре, той ще отговаря за това, което аз върша тук по негова заповед, пред Народното събрание и пред Вас; аз не съм виновен, търсете него.» И аз бях обсаден с войници и по заповед на Ляпчева, граждански министър на войната, изхождащ от българския парламент, като депутат, бях насилствено докаран тук, в София. И, забележете, скандални сцени се разыграха по това арестуване. Когато се обясних на полковника, че съм неприкосновен, че като депутат няма право да ме арестува и че трябва да предупреди г-н Ляпчева за това, както и за последствията, които би имало в мината, неговият дружинен командир се яви в стаята на железничарите с 10—20 войника с натъкнати щикове и в негово присъствие заповяда на войниците една подобна цинична театралност: «Като ви кажа раз, два, три, и ако не тръгнат» — касаеше се за мене и моята жена, която случайно пътуваше с мене — «ще ги намушкате».

Председателствующ д-р И. Момчилов: Моля ви се,

свършвайте, г-н Димитров, защото 15-те минути минаха.

Г. Димитров: Свършвам. След това, г-да народни представители, се заповяда арестуването на работниците.

Т. Вълчев: Тук има дневен ред. Няма да слушаме само тесните социалисти.

Председателствующ д-р И. Момчилов: Ще свършите ли, или не, г-н Димитров?

Г. Димитров: Свършвам.

Председателствующ д-р И. Момчилов: (Звъни) Г-н Димитров! Аз Ви предупредих да свършите; отнемам Ви думата и ще я дам на г-н Джидрова.

От групата на тесните социалисти: Хайде де-е-е!

Председателствующ д-р И. Момчилов: Аз Ви дадох 5 минути повече. Започнахте в 4 часа и 10 м., а сега е 4 1/2.

Г. Димитров: На Янулов вчера позволихте да говори 20 минути.

Председателствующ д-р И. Момчилов: (Звъни) Моля, свършвайте!

Г. Димитров: Г-да народни представители! След моето изпращане оттам се арестуваха повече от 200 души работници без никаква вина, посочени само от агентите на дирекцията, правителството и широките социалисти, само защото са били членове на комисиите, които са преговаряли с министъра, членове на настоятелството, делегати на Рудничарския съюз и по-видни работници, 10—12 години работили там, които са вече квалифицирани работници в мината. Вдигат ги веднага от работа с лампите и ръка от рудниците; без дрехи, без хляб, без да се видят с жените и децата си, изпращат ги някъде, докараха ги в казармите в Сливница, в първи полк и в Пионерните казарми и ги третираха като най-вулгарни престъпници, без постановление, без никакъв съдебен акт, както изисква законът за задържането им. Арестуването продължи още повече и след това. Арестуваха и две жени в шницо невиновни — едната жена на учителя в селото, само защото се поздравила с моята жена. Тя е била откъсната от своето дете и държана 7 дена в Сливница, откъдето най-после била освободена след големи постъпки от наша страна. Тези работници ги третираха като войници. Генерал Добревски, който действуваше под личната заповед на

Ляпчева, министър на войната, телеграфира: «Командироваат се към частите си до второ нареждане.» Те ще бъдат прасани в други мини, някъде в Трявна, а не в Перник. Те, които са оставили здраве, сили за тая мина, а някои си осакатени и са по-достойни от тези, които седят на министерските места, днес се разкарват, семействата им са изложени на страдания и лишения, без да знаят точно къде са. Никой не се пуца при тях: жените им идват, но не могат да ги видят, бащите носят нещо, но не могат да го дадат. Най-строга заповед имат да бъдат поставени и конюшните на Пионерните казарми и при дупките до нужниците в първи полк. Едновременно с това, г-да народни представители, в дирекцията е изработен веднага след това един списък от 500 и няколко души сѐ стари, сѐ опитни, дългогодишни работници в мината. Те биват уполнени, биват махнати от мината и аз искам да зная по чия заповед. Работници, които 15 години непрекъснато са били най-добри работници, само защото са посочени като членове на Рудничарския съюз, като тесни социалисти, заради убежденията им, заради идеите им вдигат се оттам и се уволняват без никакъв дисциплинарен съвет, без спазване на правилника, който е изработен от Министерството на труда. Тези уволнения и заплашвания продължават постоянно и за да се оправдаят агентите на Джидрова, разлепват един писмен позив за напусчане на работата.

А. Цанков: Ей, че ги измисляте! Ние сме проповядвали да напуснат работниците! Не смеете да вземете отговорността за делата си — това е то — и затуй сега само шикалкавите.

Г. Димитров: Ние не предизвикваме и не желаем да предизвикваме, защото знаем какво е днешното време. Е, добре, ръкописни позивчета, разлепени не от нас, не от Рудничарския съюз, не от работниците — никой не е желал това, а нарочно от други, за да оправдаят новите крути мерки там.

А. Цанков: Както казвате: «Аз минах случайно край мината и те ме арестуваха!»

Председателствующ д-р И. Момчилов: Свършвате ли, г-н Димитров?

Г. Димитров: Свършвам.

Председателствующ д-р И. Момчилов: Стана два часа,

откакто свършвате. Давам ви още 3 минути и ако не свършите, ще ви отнема думата. Това да го знаете.

Г. Димитров: В този момент, г-да народни представители, се затваря клубът и канцеларията на Рудничарския съюз. Г-н председателят Момчилов, който се дразни, моли го да бъде по-спокоен, защото се касае за една важна работа.

Председателствующ д-р И. Момчилов: Аз не съм правил този правилник, аз съм тук, за да го спазвам.

Г. Димитров: Затварят клуба, а същевременно, г-н председателю, в тая мина хората на Джидрова и Сакъзова образуват свое дружество от чиновници. . .

А. Цанков: Работници.

Г. Димитров: . . . и под охраната на войниците гуляят и правят банкети.

А. Цанков: Там ви боли.

Г. Димитров: Когато преследвате работници, работили 15 години, и със стотини ги разгонвате, вие си позволявате да правите с коменданта банкети за поражението на Рудничарския съюз и на тесните социалисти. Ето ви скандала!

Г-да народни представители! Правителството излиза из рамките на законите, то напуска почвата на Конституцията и на легалността. Е, добре, аз трябва да заявя, мотивирайки питането на нашата група, че с това се развързват ръцете на българския пролетариат и българския народ и той тоже да действа извън Конституцията и законите.

От групите на блока: А-а-а! Браво!

Г. Димитров: Защо, питаме, Ляпчев и Джидров и вашето правителство напускат законността, напускат легалността? Ами че има закони, защо не зачитате, защо нарушавате тези закони?

Ето защо, г-да народни представители, поради всичко това социалдемократическата парламентарна група се видя принудена извън отпразнените до правителството протести да запита пред Народното събрание г-н министър-председателя, г-н министъра на войната и г-н министъра на промишлеността и труда: (Ч е т е.)

«1. На какво основание правителството е прибягнало към тия извънредни военни мерки, когато в мината не е имало никакви противозаконни действия от страна на

работниците, нито бунт, нито дори каквото и да е напушване на работата?

2. С какво право е дадена заповед за арестуването на един депутат, срещу който няма никакво формулирано обвинение и през време, когато камарата е в сесия, без тя да бъде предварително сезирана с въпроса за задържането му?

3. На какво основание се арестуват стотини работници и други лица, дори и жени, и се държат в специален прест без постановление на военния следовател и без да бъдат и досега разследвани, когато никой български гражданин не може да бъде задържан без такова постановление?

4. Въз основа на какъв закон се посяга върху правото на пернишките рудничари да се сдружават, задига се архивата и се затваря канцеларията на Рудничарския съюз — в този момент, когато се образува провокаторското чиновническо дружество на широките социалисти.

5. Не мисли ли правителството, че с тия брутални беззакония то напуща почвата на законността и легалността и само разтваря вратите и посочва пътя на работниците за една борба извън тия рамки, която неминуемо ще доведе страшни пакости за тъй необходимото днес производство на каменни въглища?»*

Аз очаквам отговора на правителството, считайки, че това, което биха казали г-дата Ляпчев и Джидров, е отговор на цялото правителство.

(След отговора на министрите.)

Обясненията, които се направиха от двамата министри от името на правителството, идат само да потвърдят извършените беззакония и насилия в мината Перник. Те потвърдяват това, което аз изложих в питането си, че има един организиран план на действие против Рудничарския съюз и нашата партия в мината Перник.

Министър д-р П. Джидров: Не организиран.

Г. Димитров: От една страна, исканията, предявени още на 8 декември в министерството, се приемат почти напълно, както обясних аз, едва на 16 февруари, а, от друга страна, с въоръжена сила се нанася удар на организираните рудничари в мината Перник: арестуват се, гоият се и се уволняват. Това именно признават и г-н Ляпчев,

* Пълния текст на питането вж в настоящия том, с. 471—474. (Ред.)

и г-н Джидров; това признава днес правителството пред Народното събрание. И аз не бих искал нищо друго да кажа, защото не очаквам от това Народно събрание, от тази камара да вдигне глас против произволите и беззаконията на правителството.

Министър д-р П. Джидров: Г-н Димитров! Колко рудничари, колко членове има вашият съюз?

Г. Димитров: Ще ви кажа. — Господа! Министрите другаде ще трябва да отговарят.

Но, господа, ето ви питането конкретно, ясно формулирано пред г-да министрите. Те говориха за всичко, но защо не отговориха на най-важния въпрос — за самото производство на мината? Защото без никакво законно основание най-добрите квалифицирани работници на тази мина са изгонени оттам, държат се арестувани и се третират като войници. Г-н министърът Джидров казва в своя позив до работниците: «Всеки работник, който не желас да работи в мината, е свободен да поиска уволнение.» Становището е, че те не са войници мобилизирани, а те са работници свободни — ако не желаят, няма да работят. Той е прав.

Министър д-р П. Джидров: Гражданската власт ги освобождава, ще отидат в комендантството и ще ги пуснат.

Г. Димитров: Г-н Джидров е последователен, когато дава заповеди за уволнение. . .

Министър д-р П. Джидров: Аз не давам заповеди; това е лъжа.

Г. Димитров: . . . той е последователен, когато уволнява там работниците, защото са тесни социалисти и организирани при съюза. Аз питам г-н Ляпчева, на какво основание ще третира всички тия хора като войници? Те са запасни войници, те са от демобилизираните набори. Вие всички знаете, че ако трябва да се повикат известни набори или част от тия набори наново под знамената, затуй е необходимо министерско постановление и царски указ, които г-н Ляпчев няма днес и правителството няма днес. Как можете да мобилизирате известни лица в този момент, когато каните с обявление: който обича, да отиде да работи в мината Перник? Днес там има 5800 души. И г-н Ляпчев може да успокои народното представителство тук, че производството се увеличава, откакто е изпратил кавалерия, артилерия и пехота! Господа! Не се заблужда-

ийте. Истината е друга и аз съм длъжен да я кажа сега гук. При 4500 души работници се изкарваха 1900 тона въглища, а днес при 5800 души се изкарват 1600 тона. Це е увеличението на производството?

Министър д-р П. Джидров: Откъде са тия данни?

Г. Димитров: От дирекцията на вашата мина.

Министър д-р П. Джидров: Вие ги изменяте.

Г. Димитров: Те са официални данни. Самото производство не е увеличено, а е намалено.

Министър д-р П. Джидров: Вие, тесняците, го намаляхте, а не работниците.

Г. Димитров: В мината има казармен труд, а един казармен труд не може да бъде производителен. Там, дето има насилие, не може да има производство добро, също — и там, дето има предизвикателство като вашето, да го ните, да заплашвате и да казвате: «Ако сте тесни социалисти, ще бъдете уволнени.»

Министър д-р П. Джидров: Няма такова нещо.

Г. Димитров: Това е истината.

Министър д-р П. Джидров: Това е лъжа!

Г. Димитров: Г-н Джидров! Можете да телеграфира-те веднага в Берн на Вашия колега Сакъзов да се похвали на международната конференция на труда¹⁵⁰, че имате голяма победа в България — унищожавате една организация, с която се гордее целият български пролетариат. Вие няма да я унищожите! Вие разстройвате производството, вие унищожавате заблуждението в масата около нас. И днес широките социалисти в България — цялата работническа маса знае това, — те са предатели от най-долна проба спрямо интересите на работничеството. (Ръкопляскане от групата на тесните социалисти.) Това е истината. И вие ще отговаряте не пред тая фалирала камара, която заслужава прът да си отиде. . .

Председателствующ д-р И. Момчилов: (Звъни.) Моля!

Г. Димитров: . . . а вие ще отговаряте пред съда на българския народ вън.

ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ИЗМЕНЕНИЕ
НА ЗАКОНА ЗА ДОПЛАЩАНЕ
ДНЕВНИ ПАРИ
НА ЧИНОВНИЦИТЕ, СЛУЖЕЩИТЕ
И РАБОТНИЦИТЕ
В ДЪРЖАВНИТЕ МИНИ
И ЗА ПЛАЩАНЕ ПЕНСИОННИТЕ
УДРЪЖКИ НА РАБОТНИЦИТЕ
ПРИ СЪЩИТЕ МИНИ¹⁵¹

Реплика в Народното събрание

7 март 1919 г.

По този случай уместно е г-н министърът на търговията, промишлеността и труда да даде известни осветления на Народното събрание — до какви резултати докара политиката на насилие в мината Перник относително производството на въглища в този момент. Тая политика докара тия резултати, че 5 хиляди души работници напущат мината, защото не желаят да бъдат в казарма. Въглища няма, няма и да има — да знаете това. Работниците не желаят да бъдат войници, не желаят да бъдат в казарма и тероризирани от вас. Това е истината. Въглища няма да имате.

А. Цанков: Вие това отдавна го пеете, но няма кой да Ви слуша. Никой не Ви слуша.

Г. Димитров: Вие разстроихте производството, това е истината, господа. Легнахте ли си на мястото сега?

ПОСЛЕДИЦИТЕ ОТ ВОЙНАТА И РАБОТНИЧЕСКАТА КЛАСА*

На 12 март, по инициативата на Централното и местно настоятелства на Келнерското и готварско дружество бе свикано в съюзния клуб на ул. «Лега» събрание на тема *Положението на работниците*, за която цел бе поканен да говори секретар-касиерът на Общия работнически синдикален съюз др. *Георги Димитров*.

При препълнен от слушатели салон др. оратор в двучасова реч, прекъсвана с чести одобрения, описва подробно причините за измъчването на България в европейската война. С поразителна яснота той подчерта колко предателска и противонародна е била обивената и водена от буржоазно-монархическата клика война.

**

Войната за цар Фердинанд и буржоазията представляваше доходно и пълно с гешефти предприятие, което в първия още момент задуши народния глас, подложи народа на изстребление по различните фронтове, от друга страна***, пък се даде възможност да се разхити народното богатство и да се докарат трудещите се маси до най-плачевно и окаяно положение.

* Публикацията е от Г. Божков със заглавие «Едно паметно събрание в София». (Ред.)

** Съкратено от цензурата. (Ред.)

*** Думата е пропусната във вестника. (Ред.)

Тая безчовечна война навлече на страната дълго повече от 12 милиарда, сума, която едва ли се равнява на стойността, за която може да се оцени цялото наше народно богатство. Тя е гробница на 200 000 български синанове — цветът на българския народ; остави на произвола на съдбата 300 000 сираци, 100 000 заложници и безчет народни загуби в икономическо и стопанствено отношение. Независимо от всичко това днес страната и народът са в един безизходен път, по който мизерията и гладът ще се изпречват ежедневно. Положението на работническата класа стана тежко и непоносимо. На работническите организации предстои да се готвят и отстояват на появилата се в всичката си грозотия реакция.

*
...

В. «Келнерско-готварски глас»,
№ 3, 12 април 1919 г.

Печата се по текста
на в. «Келнерско-готварски глас»

* Съкратен текст, който не се отнася до речта на Г. Димитров. (Ред.)

ИЗ КОЙ ПЪТ?*

Софийската секция на Работническия печатарски съюз свика общо печатарско събрание в Народния дом на 24 т. м., на което др. *Георги Димитров* говори на тема: «Из кой път трябва да върнат печатарските работници?»

Другарят сказчик изтъкна ясно мизерията и грозната експлоатация, на която са подложени печатарските работници, спря се върху безгранично растящата скъпотия и разюзданата спекулация, които увеличават още повече мизерията на работниците от графическото производство; разгледа вътрешното и външно положение на страната във връзка с развиващите се събития в чужбина; изтъкна реакционната политика на «левичарското» правителство и предателството на «широките социалисти» спрямо най-жизнените интереси на работническата класа и заключи, че при това положение работниците от графическото производство могат да бъдат ефикасно защитени само по пътя на борбата за завладяването на политическата власт от трудещите се маси и за тържеството на комунизма, за която цел те трябва да имат една единна масова професионална организация, съставляваща неразделна част от общото освободително работническо комунистическо движение в нашата страна и скъсала всички връзки със старите заблуждения за гражданския мир, синдикалния неутралитет¹⁵², самосиндикализма и правителствения социализъм.

И. «Работнически вестник»,
№ 223, 31 март 1919 г.

Печата се по текст
на л. «Работнически вестник»

* Информацията е подписана с инициали А. З. (Ред.)

** Съкратен текст, който не се отнася до речта на Г. Димитров (Ред.)

ПЛАН

ЗА ПРОСВЕТАТА В РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ¹⁵³

I. ПОРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА КАПИТАЛИЗМА

Преглед на старите производствени форми (първобитният комунизъм; появяване и развитие на частната собственост; робското стопанство; средновековният феодализъм). — Наченките на капитализма. — Победоносният ход на капитализма. — Разрушаването на старите производствени форми. — Обезимотване на масите. — Ръстът на индустриалния пролетариат и резервната работническа армия.

Литература: Б о г д а н о в. Кратък курс по икономическата наука. — В а л ч е в с к и. Първобитният комунизъм. (Издание на Бакалов). — Е н г е л с. Произход на семейството, частната собственост и държавата (глави V—IX). — В а н д е р в е л д. Колективизмът и индустриалната еволюция (първата част). Издание на книж. «Наука», Габрово, 1902. — Д. К о л ь ц о в. Машината. Превод от В. Нейчов, 1900 г. — Л а ф а р г. Машината като фактор на прогреса. Издание на Бакалов. — Д. Б л а г о е в. Економическото развитие на България (глави I—V).

II. СЪЩНОСТТА НА КАПИТАЛИЗМА

Характеристика на капиталистическия начин на производство. — Стока. — Пари. — Капитал. — Принадена ценност. — Работническа заплата. — Капиталистическа печалба. — Експлоатация на работническия труд.

Литература: К а у ц к и. Економическите учения на Карл Маркс. — М а р к с. Капиталът, том I (съответните места). — М а р к с. Наемен труд и капитал. — С. Д и к щ е й н. Кой на чий гръб живее? — Д-р Ю р и й.

Производителен и непроизводителен труд. — П о л Л а ф а р г. Умственият и физически труд (глава I и II).

III. ПОСЛЕДНАТА ФАЗА НА КАПИТАЛИЗМА

Масовото капиталистическо производство и неговата все по-голяма концентрация. — Колосалното развитие на техниката и модерните съобщителни средства. — Международният пазар. — Господството на финансовия капитал. — Капиталистическите картели. — Индустриалните, търговски и финансови кризи. — Империализмът и колониалната политика. — Фаталните и неразрешими в рамките на капиталистическата наредба противоречия, създавани от империалистическата фаза на капитализма.

Литература: П а р в у с. Капиталистическото производство и пролетариата. — К р у ж е в и ц к и. Капитализация на земеделската промишленост (глава II, III и VII). Издание на Бакалов. — К а у ц к и. В защита на марксизма (глава II). Издание на Байнов, Шумен. — Империализъм или социализъм, прев. Т. Петров. — Х р. К а б а к ч и е в. Империализмът на Балканите (I и II глава).

IV. НЕОБХОДИМОСТТА ОТ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАТА ФОРМА НА ПРОИЗВОДСТВО

Противоречието между обществения характер на труда, от една страна, и частното владение на средствата за производство и частното присвояване създаваните блага, от друга. — Последиците от всесветската империалистическа война — изостряне на класовите противоречия; увеличени държавните дългове; книжните пари и тяхното обезценяване; изчерпване суровите материали; масовата мисерия за пролетариата и останалите трудещи се маси: скъпотия, безработица, жилищна нужда, израждане и смъртност. — Невъзможността за капиталистическата система да се справи с икономическите и социални последици от войната. — Неизбежната необходимост от социализацията на средствата за производство и размяна.

Литература: Ж у л Г е д. Задача и решение. (Частно издание, София, 1904). — В а н д е р в е л д.

Колективизмът и индустриалната революция (втората част). — Х р. К а б а к ч и е в. Империализмът на Великобритания (последната глава). — П о л Л а ф а р г. Уменният и физически труд (глава III). — Е н г е л с. Развитие на научния социализъм. — Лозунгите и програмата на социалдемократическата партия.

V. ИСТОРИЧЕСКАТА МИСИЯ НА ПРОЛЕТАРИАТА

Ролята на пролетариата в капиталистическото производство. — Икономическата и обществената му необходимост за съществуването на обществото. — Неговата растяща численост. — Освобождението на пролетариата възможно само чрез превръщане частната собственост в обществена. — Завладяването на политическата власт като средство за извършването на това преобразование. — Работническата диктатура. — Осъществяването на социализма се поставя вече от самото развитие на капитализма и от неговите империалистически проявления, като непосредствена историческа задача на пролетариата.

Литература: Маркс и Енгелс. Комунистическият манифест. — Класа против класа. — Що трябва да знае и помни всеки работник. — М о л о т о в. Класовата борба на пролетариата. (Издание на Бакалов)*. Кауцки. Класови интереси. — М а р т о в. Класовата борба на пролетариата. (Издание на Бакалов)*. Л а ф а р г. Социализмът и завоюването на обществените учреждения. — Кауцки. Пътят към властта.

VI. ПРОЛЕТАРИАТЪТ И РЕВОЛЮЦИИТЕ В МИНАЛОТО

Участието на пролетариата във Великата французка революция и в революциите на 1848 г. — Тогавашната му класова незрелост, политическа несамостоятелност и подчинена роля. — Използуването му от буржоазията за консолидирането на своето класово господство и разчистване пътя на капитализма. — Ролята на пролетариата в Парижката комуна през 1871 г. — Руската революция и

* Едно и също произведение. Авторът е П. Мартов, псевдоним — М о л о т о в. (Ред.)

1905 г. — Първите опити на пролетариата за завладяване на политическата власт.

Литература: Б л о с. Французката революция. — К а у ц к и. Класовите противоречия във французката революция. — М а р к с. Класовата борба във Франция. — П о л Л у и. Историята на социализма във Франция (глави II и VII). Издание на печат. «Труд», Пловдив. 1902. — К а у ц к и. Републиката във Франция и социал-демократията (глава III—VI). — *Германската* революция в 1848 г. (Изд. на Бакалов). — М а р к с. Революция и контрареволюция в Германия. — Юнските дни — революцията в 1848 г. (Изд. на Бакалов). — Т р о ц к и. Руската революция. (Реч).

VII. МЕЖДУНАРОДНАТА РАБОТНИЧЕСКА СОЦИАЛНА РЕВОЛЮЦИЯ

Растящата класова и политическа самостоятелност на пролетариата. — Собствената му революционна програма и независима революционна тактика. — Контрареволюционният характер на буржоазията и нейната интелигенция. — Сегашната руска революция. Болшевизмът. — Работнишките и селски съвети. — Революцията в Германия. — Борбата на германските спартакисти. — Революционните движения в Австро-Унгария. — Началото и развитието на международната работническа социална революция.

Литература: П о л Л у и. Историята на социализма във Франция (глава VIII и IX — Комуната). — Парижката комуна. (Издание на Бакалов). — Л и с а г а р е. Историята на Парижката комуна. (Изд. на Мутафов, Севлиево, 1899). — Д. Б л а г о е в. Из моите спомени («Работнически вестник» през май и юни 1917). — Д. Б л а г о е в. Из историята на руската революция («Работнически вестник» юли, август, септември и октомври 1917). — Другите статии по сегашната руска революция*, печатани в «Работнически вестник» през 1917 и 1918 г.

VIII. СОЦИАЛНА РЕФОРМА И СОЦИАЛНА РЕВОЛЮЦИЯ

Действителното значение на реформата за пролетариата в капиталистическото общество. — Социалистическа и

* Отнася се за Октомврийската революция. (Ред.)

контрареволуционна реформа. — Работническото законодателство. — Парламентаризмът. — Работническите синдикати са заинтересовани да се борят само за такива реформи, които разчистват пътя на социалната революция. — Самата борба за тия реформи все по-ясно изтъква необходимостта от коренното преобразуване на капиталистическото общество — осъществяването на социализма. — Еволюция и революция. — Буржоазното противопоставяне еволюцията на революцията.

Литература: Бебел против Бернщайн. Реч на Бебел. (Издание на «Ново време»). — К а у ц к и. Социална реформа и социална революция. — К а у ц к и. На другия ден след социалната революция. — П а р в у с. Парламентаризмът и социалдемокрацията. — П а р в у с. Социализмът и социалната революция.

IX. РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ В МИНАЛОТО

Работническите синдикати като организации за защита само на професионалните интереси на работниците. Приспособяването им към условията на капиталистическото производство. — Използуването им за затвърдяване и задържане на капиталистическата производствена и обществена система чрез съгласуване интересите на капитала и труда. — Характеристика на трите главни направления в синдикалното движение до преди днешната война: английският и американският опортюнистически трейд-юнионизъм, французкият анархистически самосиндикализъм и марксистическото синдикално направление. — Растящото влияние на последното още преди войната. Потвърдението на неговата правота от самата банкрутирала политика на официалните синдикални ръководители по отношение на днешната война — в Англия и Америка, във Франция и Германия, като оръдия на империалистическата война.

Литература: В е б. Работническото движение в Англия. (Издание на Бакалов). — К у р с к и. Работническите синдикати в Англия. — Л е г и н. Синдикалното движение в Германия. (Частно издание, София, 1905 г.).
Г. Д и м и т р о в. Синдикалното движение в Бълга

рия. — Драгиша Лапчевич. Работническото движение в Сърбия. — Маркс. Нищета на философията (глава II, § 5). — Шипел. Работническите синдикати, тяхното значение и полза. (Издание на «Работнически вестник»). — Щребел. Социалдемокрацията и професионалните съюзи. — Кауцки. Партията и професионалното движение. — Хр. Кабакчиев. Социалдемокрацията и работническите синдикати. — Кауцки. Тактическите течения в германската социалдемокрация.

Х. РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ В СЕГАШНАТА РЕВОЛЮЦИОННА ЕПОХА

Последните от войната, новата, още по-голяма концентрация на капиталите и производството, превръщането на най-важните производителни клонове в държавни (железници, мини, електрическа и метална индустрия и пр.), изострянето на класовите противоречия, новото масово пролетаризиране и революционните борби на пролетариата — всичко това прави невъзможна независимата и изолирана синдикална организация и акция. — Масовият характер на стачната борба след войната. — Епохата на масовите работнически акции. — Предимното значение на извънпарламентарните методи на класовата борба. — Масовата политическа стачка — най-могъщото легално оръжие в борбата на пролетариата. — Специалната роля на транспортните работници и рудничарите при масовата политическа стачка. — Необходимостта от пълното единство между синдикалната и политическа борба на пролетариата.

Литература: Парвус. Синдикалната борба. — Хенриета Роланд-Холст. Генералната стачка и социалдемокрацията. С предговор от В. Коларов. — Вебел. Масовата политическа стачка. — Паневоек. Борбата на работниците. — Roth. Економическата сила и професионалната борба («Ново време», год. XIII, с. 90). — Г. Димитров. Работническото единство и неговите врагове.

ХІ. НОВИТЕ ЗАДАЧИ НА РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ

Работническите синдикати трябва да бъдат една от най-здравите опори на работническите съвети като органи на работническата диктатура. — Органи на работническия контрол върху производството, институти за съвкупна проприация едрата капиталистическа собственост и на организирането на производството на социалистически начала. — Примерът в това отношение на социалистическата съветска република в Русия.

ХІІ. МИНИМАЛНА И МАКСИМАЛНА ПРОГРАМА НА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА

Минимална и максимална програма. — Изпъкването на преден план в сегашната революционна епоха на максималните лозунги на партията. — Мястото на работническите синдикати в борбата за максималната програма.

Литература: Кауцки и Шоенланк. Коментар на програмата на социалдемократическата партия. — *Лозунгите* и програмата на социалдемократическата партия.

*

Поставените под всяка тема пояснения в настоящия просветителен план ще послужат само като едно указание за референтите относително рамките, в които би трябвало да бъдат разгледани и осветлявани в беседите дадените въпроси. Тия рамки обаче могат да се ограничават или разширяват според това, пред какви слушатели се държат рефератите, с какви сили и време разполагат референтите и пр.

Рефератите трябва да се използват главно като един подтик за всестранното социалистическо самообразование на синдикалните другари и другарки.

Там, дето поради липса на референти или други непреодолими причини не ще могат да бъдат държани горните реферати, трябва да бъдат поканени членовете да пристъпят към самостоятелно проучване на въпросите от

настоящия план, ползувайки се от посочената литература и преди всичко от следните брошури:

1. М а р к с и Е н г е л с. Комунистическият манифест.
2. К а у ц к и. Економическите учения на Карл Маркс.
3. М а р к с. Наемен труд и капитал.
4. Е н г е л с. Произход на семейството, частната собственост и държавата.
5. К а у ц к и. Пътят към властта.
6. М а р к с. Класовата борба във Франция.
7. К а у ц к и. Класовите противоречия във Французката революция.
8. Б л о с. Французката революция. (Превод от Пв. Ганчев).
9. Германската революция в 1848 г.
10. Х е н р и е т а Р о л а н д - Х о л с т. Генералната стачка и социалдемократията.
11. Б е б е л. Масовата политическа стачка.
12. К а у ц к и. Социална реформа и социална революция.
13. К а у ц к и. На другия ден след социалната революция.
14. К а у ц к и и Ш о е н л а н к. Коментар на програмата на социалдемократическата партия.
15. Лозунгите и програмата на социалдемократическата партия.
16. Щ р е б е л. Социалдемократията и работническите синдикати.
17. Г о р т е р. Исторически империализъм.
18. Империализъм и социализъм.
19. «Левите» и войната.
20. Социалдемократията в парламента (отчетите на социалдемократическата парламентарна група).

Горната литература трябва с особено настояване да се препоръча на синдикалните функционери и агитатори,

изучаването на която в днешния момент, във връзка с развиващите се революционни събития и задачите на българския пролетариат е една безусловна необходимост.

За Синдикалния комитет

Секретар: Г. Димитров

*Публикува се за първи път
по текста на плана*

В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

9 април 1919 г.

Общинският съветник *Г. Димитров* се изказа, какво Постоянното присъствие е в правото си, а Общинският съвет още повече, да посочва свои кандидати за подобни важни постове като тоя*, и Министерството на вътрешните работи и народното здраве е длъжно да се вслушва в ходатайството на Постоянното присъствие и още повече в това на Общинския съвет. Поддържа изказаното от общинския съветник *Ст. Манов* мнение да се подкрепи горното ходатайство на Постоянното присъствие и от Общинския съвет.

(След председателя на съвета д-р *Г. Калинков*.)

Общинският съветник *Г. Димитров*, като изтъкна големите повреди, нанесени от наводнението на работническите и други бедни семейства, предлага да се назначи комисия, която да констатира на какво се дължат тия нещастия, оцени загубите и др., като представи своя доклад, а въпросът да бъде поставен в дневния ред и се разгледа по спешност още сега, като и самата комисия да бъде посочена още в днешното заседание.

Общинските съветници *Ст. Манов* и *Ст. Ковачев* поддържат предложението на съветника г-н *Димитров*, като вторият от тях настоява да се даде и известна помощ на пострадалите софийски граждани.

Г-н председателят обясни, че тоя въпрос е поставен в

* Има се предвид длъжността «държавен контролор» при Софийската община. (Ред.)

допълнителен дневен ред и ще бъде разгледан от Общинския съвет.

(След общинския съветник Е. Николов.)

Общинските съветници Г. Димитров и д-р Хр. Н. Георгиев поддържат предложението на общинския съветник Е. Николов за поставяне въпроса на дневен ред и назначаване на комисия, която да изработи казания дисциплинарен правилник, като разглеждането му да стане в най-скоро време.

*Публикува се за първи път
по текста на краткия протокол
от заседанието*

ЗА СВИКВАНЕ НА XI КОНГРЕС НА ОБЩИЯ РАБОТНИЧЕСКИ СИНДИКАЛЕН СЪЮЗ

София, 14 април 1919 г.*

На 13 и 14 май 1919 г., веднага след закриването на партийния конгрес¹⁵⁴, по решение на Синдикалния комитет, одобрено от Общия работнически съвет, ще се състои в София XI редовен конгрес на Общия работнически синдикален съюз в България при следния дневен ред:

1. Отчет на Синдикалния комитет — докладва др. Ж. Димитров;
2. Отчет на Контролната комисия — докладва др. М. Хлебаров;
3. Предстоящите задачи на синдикалното движение — реферат от др. Г. Димитров;
4. Изменение на съюзния устав — докладва др. Др. Коджейков;
5. Съюжен бюджет;
6. Избор на Синдикален комитет и Контролна комисия.

Централните настоятелства на професионалните съюзи, съобразявайки се с чл. 29 от Устава на Синдикалния съюз, ще определят кои техни секции по колко делегати ще имат право да избират за конгреса.

Предложенията за измененията на съюзния устав ще бъдат изпратени до централите, професионалните секции и местните работнически съвети за предварително проучване.

За Синдикалния комитет

Секретар: Г. Димитров

И. «Работнически вестник»,
№ 234, 14 април 1919 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Дата на публикуването. (Ред.)

ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА СОФИЙСКАТА ОБЩИНА ЗА 1919 ГОДИНА

Изказване в Софийския общински съвет

16 април 1919 г.

Господа! Най-важният въпрос, който интересува съвета по тазгодишния бюджет, е заплатата на директора на трамваите и осветлението и мене ми прави особено впечатление, че Постоянното присъствие, което вчера уж избягна общите дебати по бюджетопроекта, тъй необходими в сегашния момент, сега открива такива дебати чрез своя член г-н Петко Теодоров. Вие говорихте три пъти по един въпрос, който сам по себе си не е толкова важен. Аз констатирам този факт: за нашата група е установено — във всички минали сесии на съвета при гласуването на годишните бюджети, че тя поддържа всеки един труд, даден на общината, да бъде добре платен. И не бихме били ние, които бихме се обявили против заплащането труда на директора на трамваите и осветлението тъй, както това по-добава при днешните условия на живота. Аз не разбирам никак аргумента на г-н Петко Теодоров, който иска да ни убеди, че на г-н Милков трябва да се дадат точно 12 000 лв., защото той направил на общината такива и такива услуги, които могат да се изброят до най-големи подробности. Това не са аргументи. Ние не гласуваме заплатата на г-н инженер Милков лично — ние гласуваме за длъжността «директор на трамваите и осветлението». Дали това ще бъде г-н Милков или друг, трети, пети — това е друг въпрос. Че г-н Милков е направил известна работа, той беше длъжен да стори това. Аз не ценя личността в случая, а работата, която има да се извършва. Аргументът, който се посочи от тази страна, че не трябва да бъдат 12 000 лв., а 9800 лв., тоже не го разбирам. Защо

собствено заплатата на директора на трамваите трябва да бъде по-малка от заплатата на помощник-кмета? Де е признакът за това? Общината трябва да има една служба, в която тя при днешните условия по никой начин не може да намери лице, което да я ръководи за по-малко от 12 000 лв., и ще ги даде! На помощниците заплатата може да бъде 6 хиляди лева, 10 хиляди лева, а на един подобен техник заплатата може да бъде по-голяма и от заплатата на кмета. Това не може да има никакво значение. Ще видиш някаква йерархия или чинопочитание в случая? Няма никакво съмнение, че тези аргументи не струват чулена пара. И ако не са известни персонални мотиви, аз не разбирам защо трябва да се водят толкова дълги дебати по този въпрос.

Но аз съм длъжен от страна на нашата група да констатирам тоже, че когато Общинският съвет в своето мнозинство ще признае необходимостта да се платят 12 000 лева като заплата на директора на трамваите и осветлението, като една длъжност важна за общината, защо тоя същият Общински съвет оставя голямата маса от тружените на общината, сътрудници на г-н Милков в трамваите и осветлението, без които не би имало никакви трамваи и осветление в София, с ниски заплати, защо толкова нещожно увеличение се предвижда на техните заплати и защо не се дава това, което условията на живота налагат? Вне отговаряте от всички страни: «Общината не разполага с ресурси за тая цел.» Ние ви отговаряме, г-да съветници, от всички партии тук: с това Общинският съвет сам доказва, че е негоден да разреши проблемите, които поставя животът пред него. Тоя Общински съвет, системата, на която той почива, системата на управлението на общината, както системата на управлението на държавата, са фалирали, те са негодни. Не тоя съвет, който тук вече няколко години се занимава с дреболии в общинското управление, без да може да разреши нито един от големите въпроси, не той ще даде нужното за съществуването на служещите и огромната работническа маса в София. Настъпило е времето, когато всичките тези големи въпроси ще могат да бъдат разрешени с радикалните промени, които вашите партии не са в състояние да направят.

П. Теодоров: Вятър!

Г. Димитров: Да, радикални изменения са нужни. Този именно Общински съвет, който не може да надрасне ума на г-н Петко Теодоров например, за жалост тоя съвет сам подписва своята смъртна присъда и служещите, работниците и чиновниците на Софийската община и цялото работническо население ще трябва да разберат, че един друг институт би могъл да разреши тази проблема. Той е работническият съвет, съветът на трудещите се. Това е истината.

Председателят: (З в ъ н и.)

Г. Димитров: Вие сте негодни за нищо и това се констатира от бюджета. И в заключение: когато се постави конкретно тоя въпрос, ние не бихме желали и не бихме допуснали с нашите гласове да се прави един подобен пазарлък, на какъвто например г-н Ковачев е наклонен сега да дойде — 9600 или 12 000 лева. Нищо подобно! Бюджетарната комисия предлага 12 000 лева, ние ще гласуваме за тая сума, но ние казваме, от друга страна, че Общинският съвет не е в състояние да удовлетвори жизнените нужди на масата служещи на общината.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския
протокол от заседанието*

ПО ПРИХОДНАТА ЧАСТ НА БЮДЖЕТОПРОЕКТА ЗА 1919 ГОДИНА

Изказване в Софийския общински съвет

18 април 1919 г.

По този въпрос аз искам да заявя — в свързка с други пера на приходната част на бюджета, по които аз няма да взема думата, — че ние сме решително против всички тези такси, които се въвеждат с бюджета, особено тези, които се увеличават не само за баните, но и за всички такива случаи. Ние го обяснихме в бюджетарната комисия и нашият член там* е останал при особено мотивирано мнение, при което ние ще подпишем бюджета. Обаче трябва да изтъкна тук пред Общинския съвет, че бюджетът в своята приходна част е свършено нереален. Той е един бюджет фиктивен и с надутите си суми по повечето пера той е нагласен само да балансира разходите, които са неизбежни. Фактически Общинският съвет сега, когато гласува приходните пера, така, както са предвидени от бюджетарната комисия, няма да гласува един уравновесен бюджет. Това е само за лице, само за пред хората, за да се покаже, че наистина цифрите са уравновесени. Приходите, които се предвиждат, в голямата си част няма да постъпят; независимо от това предвидени са такси, които обременяват масите. Прочее това е един бюджет фиктивен, това е едно ново доказателство, че при досегашната данъчна система на общината не е възможно да се уреждат всички ония въпроси, които се поставят пред общината, че не могат да бъдат задоволени жизнените нужди на населението в София и Общинският съвет не може да изпълни своите задачи в духа и условията на сегашното време. Ние про-

* Васил Мулетаров. (Ред.)

че имаме един бюджет фиктивен, нереален, недействителен, един бюджет, който би внесъл само заблуждение на несведущите в нашите финанси хора, и, от друга страна, един бюджет, който не дава необходимото нито на масите в столицата, нито на служещите в общината, нито за изпълнение задачите на самата община. Коренните преобразования, за които сме говорили много отдавна, които се отлагат от година на година, сега са толкова повече наложителни. Ние искаме да се подчертае сега, че настоящото Постоянно присъствие, което следва същата данъчна политика на предишните постоянни присъствия, което не прави никакви изменения на това, което е ставало по-рано, е негодно, не е в състояние, неспособно е да даде разрешение, което се диктува от нуждите на общината и на населението в София.

По тая причина извън всички други наши съображения ние не можем да гласуваме настоящия бюджет. По същата причина няма да гласуваме и отделните приходни пера в същия бюджет и нашето мотивирано особено мнение ще бъде приложено към бюджета за тая година.

(Съкратен текст на изказвания на участници в заседанието.)

Г-да съветници, параграфът «От заграбени места», който се предвижда в тазгодишния бюджет, не е нов. Още в 1915 г. се предвиждат 200 000 лв. от наем на заграбени места — тъкмо тия, за които сега става дума, тия нареченият квартал «Д-р Радославов», и въпреки известни възражения отначало пръв се тогава в бюджетарната комисия и в съвета почти единодушно. С това се призна, че местата, които са заграбени, няма да бъдат продадени от общината на лицата, които са ги взели, а ще се допусне използването на тия места под наем от тези, които са направили на тях свои къщурки. В 1916 г. в бюджета на Постоянното присъствие на либералната концентрация, в което и г-н д-р Спирков участвуваше, това перо си остана.

Д-р И. Спирков: Не е било 200 000 лв.

Г. Димитров: То се намали само защото бяхме вече във война, и се считаше, че хората, които трябва да бъдат обложени, са в редовете на войската и не трябва да плащат такъв наем. В 1917 г. то също се запази. В 1918 г. то се увеличи на 25 000 лв.

Д-р И. Спирков: В коя година е предвидено?

Г. Димитров: В 1915 г., когато Постоянното присъствие беше в ръцете на народняци и цанковисти¹⁵⁵. В бюджетарната комисия тая сума се включи в бюджета като наем от заграбени места. В 1916 г. в бюджетопроекта, приготвен вече, както казах, от Постоянното присъствие на Радев и Спирков. . .

Д-р И. Спирков: Нито в 1915, нито в 1916 г. съм бил тук.

Г. Димитров: Радев беше тогава, вашите хора, вашето либерално болшинство беше тук.

И. К. Божинов: И аз бях в Дебър.

Г. Димитров: . . . се прие да остане същото това перо в бюджета, да се запази принципът, че хората, които са заграбили тия места, трябва да плащат наем, определен от Общинския съвет. Самата сума биде намалена, както казах, поради войната. В 1917 г. се направи същото; през по-късно време, в 1918 г., се направи пак същото. Сега, в 1919 г., се прави същото.

Д-р Ал. Нешов: Защо не разберете, г-н Димитров, че сега може да се поправи?

Г. Димитров: Няма никакво съмнение, че господата от всичките политически групи, представени в съвета, могат да изменят своето мнение — свободни са и не можем да им отречем това право. Това обаче, което аз искам да констатирам в съвета, е, че Вие (с о ч и д-р С п и р к о в а) изменявате Вашето мнение не защото сте убеден, че така е по-добре, ами защото чувствувате нуждата след пълния политически банкрут във Вашата държавна и общинска политика да добиете известен кредит, поне отчасти, в софийското население, у нещастните бездомници в «Д-р Радославовия» квартал. А пък аз бих ви казал, господа, че такава предизборна демагогия, за която полагате толкова усилия, може да се окаже безпредметна. Ние отиваме не към режима на разширяване частната собственост, ние отиваме, напротив — и в близкото бъдеще ще се достигне до него, — към режима на обществената собственост, на общественото владение на земята и на средствата за производство.

Ст. Ковачев: И на жените.

В. Мулетаров: Не те е срам!

Г. Димитров: Не отговарям на такива цинични заклички. — Господа! Всичките ви усилия са безпредметно, излишно е губенето на време, отнемате времето на съвета, защото, дори ако бихте имали щастието да се явите и новите избори за Общински съвет, а не за други съвети, на съветите само на трудещите се хора в столицата, ако, казвам, вие все пак бихте имали щастието да дочакате нови избори за общински съвети, най-малко $\frac{3}{4}$ от хората, които живеят в «Радославовия» квартал, голяма част от които сам аз познавам, са лица, които — вярвайте ми, това може да се гарантира положително — няма да гласуват за вас. Те сега се отвращават от названието на квартала «Д-р Радославов».

Д-р И. Спирков: Не са толкова низки хората, та да се отвращават.

Г. Димитров: Когато г-н Влайков иска някак си насилствено да наложи това име на вечни времена, по особени свои съображения, мисля, че той трябва да държи сметка за чувствата, волята и желанията на тия $\frac{3}{4}$ от населението, които не желаят и да чуят името на д-р Радославова, нито на неговия агент в общинската политика, г-н Радев, който почива сега в затвора.

Някои от съветниците: За какво?

Г. Димитров: За много «общополезни» дела, но не за убежденията си, за някаква политическа борба, за някаква революционна дейност, а за работи от едно естество твърде компрометиращо него и вас, които вървахте заедно с него през всичкото време.

Д-р И. Спирков: (Към демократите и шпирокистите социалисти.) И вие, и вие също, всички!

Д-р П. Д. Петков: Какви работи има във финансовата ревизия! Всички до един сте се наредили. Всички имате пръст в . . . * един ден ще видим; има акт на ревизора.

Г. Димитров: Наистина, спешно е това; ние сме готови за своите дела да отговаряме всякога.

В. Мулетаров: (Към г-н Петкова.) Интересно е защо вие, които търсихте под вола теле, не ги теглите под съд.

Г. Димитров: Г-н д-р Петков, който беше заместник

* Пропуснат текст в стенографския протокол. (Ред.)

прокурор в София, знаеше много добре, че през време на пошната имаше специална заповед за хора като мене на-пример, за най-малките работи да се пратят в затвора. Из питам г-н д-р Петков, който, за да не отиде на фронта, беше толкова усърден в работата си, как не намери едно обвинение от такъв характер против Георги Димитров, за да ме прати в затвора?

Ст. Ковачев: Мулетаров къде беше?

В. Мулетаров: Данъчен войник бях.

И. К. Божинов: Защо не си даде оставката?

Г. Димитров: Защото не съм патриот като тебе.

Ст. Ковачев: Е, да, жена ти е сръбкиня. (Ш у м.)

Председателят: (З в ъ н и.) Моля, господа!

Д-р Н. Сакаров: Г-н Ковачев, той казва, че не е известен патриот като Вас. Това не значи, че той мрази своето отечество.

В. Мулетаров: (К ъ м г-н С а к а р о в а.) Открито Ви го казахме: не сме патриоти като Вас.

(Пререкаания между г-н Ковачев и групата на тесните социалисти.)

Председателят: (П р о д ъ л ж и т е л н о з в ъ н и.)

Г. Димитров: Г-да съветници! Аз не се смущавам от тия крекания отсам. (С о ч и г-н К о в а ч е в.) Аз съм навикнал на тия работи, но мисля, че наместо да се правят недостолепни възражения и закачки, по-добре е да изслушате това, което казвам, и след това да ми отговорите. Аз приемам всичките апострофи и съм готов да отговоря на всички по най-достоеен начин, но не на тази, която ми се прави от г-н Ковачева, че в Русия жените били обявени за обществена собственост. Г-да съветници! От страна на Народнолибералната партия¹⁵⁶ ми се казва: «Ние имахме една политика навремето за продаване на общински места на лицата, на които бяха продадени собствените им къщи; нашият Петков извърши едно велико дело за София, като раздаде голяма част от общинската земя на хора безимотни, и по този начин — казва д-р Петков сега — разреши се навремето много добре жилищният въпрос. Е, добре, тая политика ни се препоръча и сега. Народнолибералната партия счита, че тая политика е спасителната. . .

Д-р П. Д. Петков: Такова нещо не казах.

Г. Димитров: . . . че тя ще разреши жилищния въпрос, който е от първостепенна важност за грамадното население, живущо в София. Какво собствено ни препоръчавате вие? Ако Петков навремето, когато изгонваше коренните граждани от центъра и ги пропъждаше към краищата, на всички даваше места под наем, ние нямаше да имаме «Ючбунар», «Коньовица» и пр., които бяха заселени хора, които имат собствени къщи, които живеят в своето жилище, но които бяха изложени на опасността да бъдат изгонени в още по-далечни краища, ако не продадохме тия места, те щяха да се ползват от тях и под гаранцията на общината те биха живели там и сега. Голяма част от тях, вие знаете добре, направиха малки къщи до булеварда «Фердинанд», «Опълченска» и до реката, голяма част от тия хора обаче станаха впоследствие бездомници.

Д-р Ал. Нешов: Впоследствие си продадоха частта.

Г. Димитров: Продаването на общински места беше една политика, за да може общинската земя, общинският терен да мине в ръцете на едрите собственици в столицата. Така и стана. Коренните граждани, тези, които бяха към центъра, се изтикаха към края и отидоха най-сетне най-накрая. Аз мога положително да кажа — и мисля, че всеки добросъвестен съветник би се съгласил с това, че ако днес бихме решили на тези бездомници, които си направиха собствени къщи на предварително взетата от тях общинска земя, на общински места, да им продадем тия места, утре буржоазията ще постави най-малко половина от тях в положение на бездомници, а на тяхно място ще се настанят до Захарната фабрика всевъзможни търговци и спекуланти от цяла България, които са дошли в София, за да спекулират. Те, нямайки жилища, в които да живеят със своите деца, ще останат на улицата, а на мястото на сегашните техни къщурки ще имаме грамадни сгради. Това ще бъде квартал с големи здания, със здания на богати, състоятелни хора, а ония, за които вие сега се грижите, ще трябва да търсят други места — или в Наволово, или в Княжево, или в джендема. Тези, които предлагат сега да се отстъпят местата на бездомниците, срещу плащане да им се продадат тия места, те не им желаят доброто. Всичките тия, истинските бездомници, които

си си направили една къщичка за живеене, които не асимилират* да вземат земя и да я продават, за да спечелят от нея, всички те са съгласни да я имат под наем, много малък, разбира се, лесно поносим, един наем отсега нататък, вместо да платят мястото сега и утре под различни влияния да бъдат изпъдени оттам; щом тия хора бъдат гарантирани, че имат правото на ползуване от мястото, което са искали за себе си, за своето семейство, за своите деца — повече от това те не желаят. И аз бих казал — повече от това те нямат право да искат. А какво е необходимо днес за едно семейство, което има собствена къща? Необходимо е на това място, където той си е построил къща, никой да не го безпокои, оттам да не може да бъде изгонен, да не бъде застрашаван от други, които желаят да се ползват от този имот. Общината е длъжна да гарантира това и тя трябва да го гарантира за всичките тези бездомници, които имат там жилища. Щом общината ще гарантира на живущите в бездомнишкия квартал, които са истинските бездомници, че няма да бъдат изкарани оттам не за 10 години, и завинаги, че имат право да се ползват от тия места — повече от това няма какво да се иска. И те повече не искат. Тия, които пращат мемоари, и други лица, които искат да им бъдат продадени тия места, те се ръководят от други съображения, те искат да разполагат с тая земя като своя собственост, да могат да я ипотекират, да я продават, за да се настанят на нея наместо бездомниците — разни големи търговци и богаташи. Ние трябва да признаем правото на тези хора да живеят там. И аз тук ще трябва да не се съглася с г-н Влайкова, който иска да представи тази работа като един грабеж страшен, един скандал безподобен, извършен от тези хора, един грабеж, който заслужава да бъде порицан, който заслужава да бъде заклеймен, който заслужава да бъде осъден. Е, добре, господа, та ние сме в съвета, ние имахме случай да дебатираме по този въпрос няколко пъти вече, правихме и анкета, разкри се как е станала работата. Не се касае за един грабеж, извършен от един, два, три, петдесет души за лични цели, а се касае за едно масово явление. Когато се издигнаха 4 хиляди и повече къщи, може ли това да се квалифи-

* В стенографския протокол — «асимилират». (Ред.)

цира като един обикновен грабеж, като едно обикновено насилие върху собствеността на общината? Очевидно дълбоки са били причините, които са предизвикали едно подобно масово обществено явление. Ама тези причини са ясни, ние сме ги изтъквали и друг път. Те са преди всичко политиката на самата община. Ако общината беше усвоила от самото начало тази политика на раздаване общинските места под наем за застрояване, ако общината в течение на толкова години, когато всички партии я управляваха поред, беше направила необходимото за построяване на общински жилища срещу евтин, достъпен наем, нямаше ли голяма част от тези семейства да се настанят там, без да има нужда да посягат върху общинската земя, без да извършват някакъв грабеж? Извършеният грабеж е неизбежен, логичен резултат от тази политика на пренебрежение жилищните нужди на градското софийско население. Това е то, не може да се обвинява сега този, който е заграбил. Това е едно явление, което може да се обясни и трябва да се оправдае. По-голямата част от тези хора нямат никакво голямо благополучие. Те са в най-мизерни къщурки. А общината трябваше да построи жилища модерни, жилища с удобства, в които да има най-необходимият комфорт, хигиена, благоустройство и т. н. Всичко това не е направено.

Ст. Ковачев: Ама 10-те милиона за постройка на такива жилища Вие не сте гласували.

Г. Димитров: Ще Ви кажа и за това, ако е нужно. Голяма част прочее от тези хора, които по неволя, по силата на нещата, по една неизбежна необходимост трябва да се спрат, просто живеят мизерно. Ами техните деца рискуват да изгинат поради лошите жилища! Може ли след това да се хвърли упрек върху тях? Обвинението тежи върху буржоазните партии, управлявали Софийската община в един период от 30 години, защото тези партии, управлявайки Софийската община, облагодетелствуваха своите партизани и близки, а не направиха нищо в тази посока за разрешението не, а за облекчението на тази жилищна криза, в свързка с благоустройството. Ние взехме и вземаме, като партия на работническите маси в София, под защита тази маса от истински бездомници. Но ние трябва да кажем, от друга страна, че там се намъкнаха

лица, които не са бездомници, които заеха места, след като имат къщи и след като имат доста големи богатства. Анкетата установи това. Не само че на тях няма да им се продава, но и под наем не може да им се дадат заграбени места.

Д-р И. Спирков: Разбира се.

Г. Димитров: Въобще продаване не може никому, но и под наем не може да се дава на тези, които имат. Всички тези господа трябва да се намери начин да бъдат изгонени оттам, там да останат само тези лица, които са взели места за собствена, лична употреба, за живеене, защото нямат никаква друга възможност и средства да живеят на друго място.

Ст. Ковачев: По туй две мнения няма.

Т. Г. Влайков: Има и такава категория: дойдоха от други села, плащаха просто известна такса, имаха даже инженери в услуга, вземаха места, застрояваха ги, живеят си в селата, а тук дават под наем.

Г. Димитров: Всичко това трябва да се изчисти оттам. И този квартал, който ще остане населен от истински бездомници, т. е. от хора, които нямат къде да живеят, трябва да бъде под грижите на общината. Не можем да казваме така: понеже там са непочтени хора — може би г-н Влайков лошо се изрази в случая, — понеже са извършили грабеж, общината какво ще се грижи за тях? Непочтени! Ако бихме искали да кажем, г-н Влайков, кои са непочтените у нас, та кои ще останат почтени? Ще останат само трудещите се маси. Тези, които управляват, разните капиталисти, които богатеят по разни начини, тези, които чрез спекула и контрабанда трупат богатства, те са именно непочтените.

Т. Г. Влайков: Исках да кажа, че са взели общински места по нередовен начин.

Г. Димитров: Че не са взети по редовен начин, че те не са дадени от общината, това е вярно.

Д-р Ал. Нешов: Непочтени са ония, които са дошли от селата да грабят общински места.

Г. Димитров: Но ние говорим за масата, която е принудена по неволя да отиде там.

Т. Г. Влайков: Непочтена беше самата организация, защото бедни хора плащаха по стотини и хиляди лева на

някаго, който разполагаше с местата на общината като със свои собствени места. Това е дори престъпно, не само непочтено.

Ст. Манов: Важна е основната мисъл, че нуждата ги е подтикнала да грабят общинските места.

Г. Димитров: Аз говоря за масите, а не за тези, които използваха нуждите на масата, за да направят едно или друго било за обогатяване, било за политически цели. Този квартал трябва да бъде регулиран, той не трябва да бъде по-зле от другите квартали на града, защото там живее една голяма маса и защото, ако тази маса бъде зле поставена в хигиеническо отношение, има опасност не само за нея, но и за целия град. Този квартал изникна като резултат на една нужда на масата, на една лоша политика на общината, за която всички управлявали партии имат отговорност. Но тая нужда на масата се използва. Сега г-н д-р Спирков ни казва да им дадем места, ама д-р Спирков беше от тези лица, които насърчиха заграбването на местата, и то не от нуждаещи се, ами от всевъзможни партизани и утрешни техни избиратели.

Д-р И. Спирков: Не е вярно.

И. К. Божинов: Ние бяхме тогава под друго кметство.

Г. Димитров: Под друго кметство, но тази агитация се водеше през изборите в 1915. . . Вие излязохте с агитация, че щом вие имате управлението на общината, ще дадете местата на тези хора, вие ще им продадете местата.

Д-р И. Спирков: И сега го заявяваме.

Г. Димитров: Вие такава агитация водихте и накарахте тези хора дори да нарекат квартала си «Д-р Радославов», за да имат един висш патрон на своя страна за това, което се извърши.

Д-р И. Спирков: Обвинете тях.

Г. Димитров: Тая политика преди изборите, тая политика във време на изборите очевидно накара и стражари, и други, и трети партизани, и много приближени до властта да заграбват — и те заграбиха. Наред с масата на действително нуждаещите се настаняха се всевъзможни лумпени и други лица, които никой път не трябва да бъдат там, където са сега, защото нямат никаква нужда.

Ст. Ковачев: Лумпени? Ха, ха! Какво е това лумпени?

Моля г-н Димитров да преведе тая дума, защото не знам какво значи тя.

Г. Димитров: Прочее, господа, аз подчертавам да се знае, че наред с тая маса нуждающи се, които по неволя отидоха там, вината за това деяние пада върху общината — благодарение известни агитации на заинтересовани партии да използват тая нужда на масата, наред, казвам, с нуждающите се се намъкнаха и много лица, които не заслужават и това улеснение от страна на общината, което ние предлагаме и на което ние сме стояли досега твърдо. Но в тая политическа агитация участваха тогава и други. Ще си спомните, че в това дружество¹⁵⁷ не беше тогава само Краев, който минаваше към демократите. Там беше, мисля, и Евтим Николов с тях. (С м я х.) Така беше, няма защо да се смеете; там беше така също и Зеленогоров.

Е. Николов: Малко другояче стои въпросът по отношение на мене.

Г. Димитров: Тая политическа агитация в желанието да използва нуждающите се маси за изборите и за други политически цели действително насърчаваше заграбването от хора, които не заслужаваха да се оставят да направят къщурки. По тая причина не може да се хвърли днес обвинение върху цялата тая маса, която се засели там по неволя.

Г-н Петко Теодоров счита, че този начин на даване под наем места, който е усвоен, който е една политика, възприета от Общинския съвет, ще разреши жилищната криза най-правилно. Господа! Няма защо да се повръщам към всички ония аргументи, които са изнасяни тук от нас и от други групи в Общинския съвет, за да се докаже, че този начин не разрешава жилищната криза. Даването под наем на места може да облекчи известни лица да направят свои жилища, но даването под наем на места на масата работнически семейства в София, които не живеят в свои къщи, които живеят в зимници, в тавани, не би донесло облекчение на жилищната криза, защото тия бедни работнически семейства, на които ще се дадат под наем общински места, нямат никакви средства да построят дори една мъничка мизерна къщурка. Та те едва живеят и не могат, като им дадете под наем места, да си построят сами къщи!

Нима вие, като им дадете място под наем, същевременно им давате под наем и къща за живеене? Очевидно не. Ето защо едновременно с даването под наем места за известна част граждани трябва да върви и застрояването на общински жилища върху тях.

П. Теодоров: Ние сме го разрешили него, вие сте забравили, г-н Димитров. Ние дадохме на г-н Морфова 100 хиляди квадратни метра общински терен и на всеки индустриалец даваме също така с право да строят жилища.

Г. Димитров: Аз Ви казвам, г-н Теодоров, че голямата работна маса в столицата чувства жилищната нужда. Има жилищна криза, която души работниците в София. Жилищната нужда не я чувствувате Вие, защото Вие живеете в няколко апартамента, добре сте настанени, но я погледнете как живее голямата маса от служещи и работници в София? С даване място на Морфова още нищо не е направено.

П. Теодоров: То е началото на системата, която следва да ви даде.

Г. Димитров: Но аз казвам, че тая система не води към разрешение на жилищния въпрос, тя дори не води към облекчение на жилищната криза.

Д-р Ал. Нешов: По този въпрос сте се изказвали и при други случаи, г-н Димитров.

Г. Димитров: Голямата маса прочее не може да има свои собствени къщи. То е общината, то е държавата, то е обществото следователно, което ще трябва да построи жилищни помещения за всеки трудещ се човек и неговото семейство. Този принцип отрича вашата политика, която сте усвоили за облекчение на жилищната криза.

Аз заявявам накрая, че що се отнася до предвиденото перо, по принцип ние поддържаме, че трябва да се дават под наем тези места, никаква продажба никому на общински места. Сумата, която се предвижда, считам, че не би трябвало да бъде увеличена, защото това ще зависи от размера на наема, който ще бъде наложен на хората, които са заели там места. Тоя наем би трябвало да бъде минимален, трябва да бъде поносим, като се знае, че голямата маса са хора бедни, работнически семейства, които не могат да плащат висока цена. Тоя наем не трябва да бъде за миналото — по една или друга причина, знае се,

че наем за миналото не е събран, — той трябва да бъде опростен за миналото, само от началото на 1919 г. да бъде плащан и да бъде минимален, толкова повече че тези хора бяха в редовете* на войската. Те не са могли да имат печалби, те, напротив, са имали загуби поради това, че не са работили, и сигурно маса от тях са потънали в борчове. Затова крайно несправедливо е сега общината да им иска наем за 3—4 години минало време.

Председателят: Този въпрос ще се разисква в специално отделно заседание.

Г. Димитров: В заключение: не трябва да се повишава тая сума, нито да се туря някакъв особено тежък наем на хората. Този наем не трябва да бъде за минало време, той може да бъде отсега нататък. С това се счита, че положението на тия хора се легализира, че те са взели тия места за себе си и за своите поколения. Общината при това трябва да се ангажира с благоустройството и на тоя квартал, както се грижи за другите, и трябва да гарантира на тия хора спокойствието, че няма никой насилствено да ги вдига от местата, на които живеят сега.

*Публикува се за първи път
по текста на стенографския
протокол от заседанието*

* В стенографския протокол — «ръцете». (Ред.)

ЗА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОРГАНИЗИРАНЕ НА ЗЕМЛЕДЕЛСКИТЕ РАБОТНИЦИ

София, 13 май 1919 г.*

Предвид на обстоятелството, че Синдикалният комитет, подновявайки своя опит в тая посока от преди войната, е решил да се образува една специална професионална организация на земеделския пролетариат у нас — *Съюз на земеделските работници*, основите на който ще бъдат поставени по време на партийния и синдикален конгрес в София, умоляват се най-настоятелно партийните групи в селата да проучат: 1. *Колко и какви земеделски работници има сега в техните места, заети в разните клонове на земеделското стопанство* (обикновено земледелие, лозарство, овощарство, тютюнево и други специални култури, скотовъдство, бубарство, градинарство на съестни продукти и пр.); 2. *При какви условия работят тия работници* и 3. *Каква част от тях са годни за професионално организиране още в настоящия момент.*

Тия сведения ще донесат със себе си избраните за партийния конгрес делегати на групите и ще бъдат предмет на обсъждане в специалната конференция за образуването на Съюза на земеделските работници.

Местните работнически съвети от своя страна трябва да направят същите проучвания за районите си, като съобщят на Синдикалния комитет резултата от тия проучвания *най-късно до 25 май т. г.*

За Синдикалния комитет

Секретар: Г. Димитров

ПЕРНИК

Хората на контрареволуционния блок у нас с несдържано ожесточение наблюдаваха отдавна как Пернишката мина, поради солидната социалистическа организация на рудничарите, се издига до една крепост на революционния социализъм от първостепенно значение.

И те решиха най-сетне да шурмуват и унищожат «тесняшката крепост». Тая тежка «патриотическа» задача бе възложена на «широките социалисти», в чиито ръце се намира от няколко месеца чрез Министерството на търговията, промишлеността и труда управлението на мините.

Трябва да се признае, че новите «отечествоспасители» се заловиха за изпълнението на възложената им задача с рядко усърдие. Още от декември миналата година те започнаха трескаво подготовката на правителствената «офанзива» срещу Рудничарския съюз и Социалдемократическата партия в Перник. Канцелариите на Минната дирекция бидоха изпълнени с «широкосоциалистически» агенти — хора без съвест, без морал, без характер и без идеи, готови за лични облаги да извършат всички безчестия. Начело на тая тайфа застана сегашният главен секретар на Министерството на търговията, промишлеността и труда инженер Романов, делегиран при мината от министър Сакъзов за «специални поръчки».

«Широкосоциалистическите» агенти бързо приготвиха «черния» списък на всички рудничарски водители и други влиятелни сред рудничарската маса членове на Рудничарския съюз, като в същото време предприеха в антиработническата преса една бясна кампания от клевети и интриги срещу «тесняците» в Перник, които пре-

чели на увеличение производството, проповядвали саботаж, подготвяли разрушаването на мината, бунтували работниците, предявявали на министерството невъзможни искания за «театри и бани» и пр. и пр.

След тая предварителна подготовка по всички линии ревностните «отечествоспасители» обявиха на 17 февруари т. г. отдавна замислената «офанзива».

Известният позорен поход срещу пернишките рудничари ще остане завинаги жив паметник за предателската роля на «широките социалисти», които нагледно доказали пред цял свят, че в това отношение с нищо не отстъпват на германските социалпатриоти от лагера на Шайдеман и Еберт — убийците на великите революционери Либкнехт и Роза Люксембург.

Никога досега — дори и през най-мракобесническите режими в нашата страна — не се е постъпвало с такъв бруталитет срещу работническите организации, както това направиха «широките социалисти» през февруари в Перник срещу организираните рудничари.

«Черният» списък биде предаден на военните власти и последваха известните вече арести, разкарвания и уволнения. Седем души от арестуваните се озоваха в Централния затвор, предадени на военния съд с искане да им се наложи смъртно наказание, а други 150 души бидоха изпратени на заточение в Тревненския балкан, дето ги държат и до днес под стража уж на работа в една помина, без да им е дадена каквато и да е заплата. Повече от 500 други членове на Рудничарския съюз бидоха уволнени, а други стотици бидоха принудени сами да напуснат мината, не можейки да понасят безогледния терор. Рудничарският клуб бе зает и превърнат в полицейски участък, а получаването и разпространението на «Работнически вестник» се обяви за престъпление, което се наказва с арестуване или уволнение от работа. Семействата на арестуваните, живущи в държавни жилища, бидоха заплашени с изхвърляне на улицата посред зима.

«Офанзивата» бе изпълнена великолепно. «Тесняшката» крепост е унищожена; «тесняшкото» зло е премах-

* Унищожено от цензурата. (Ред.)

што. Рицарите на «широкия социализъм» и ония на Марса си устройха пищни тържества при мината и прегръщайки се от умиление и възторг, сложиха основите на дружество «Миньор»¹⁵⁸, кръстено от работниците тъй сполучливо — «Мародьор».

И докато водителите и представителите на рудничарската маса бяха насилствено отстранени от Перник, докато на работническия секретар*, който от петнадесет години участвува в ръководството на рудничарската организация, макар и народен представител, правителството забраняваше да посещава Пернишката мина, министър Джидров и цялата дузина «широкосоциалистически» агитатори се изреждаха в мината, за да водят най-вулгарна агитация против «тесните социалисти» и Рудничарския съюз.

«Народ» и цялата антирабочническа и контрареволуционна преса ликуваха, а Джидров и Ляпчев в камарата с гордост заявяваха, че с предприетата хайка в Перник са продължили само една патриотическа задача, продиктувана от «отечествените» интереси.

Разтръби се из всички краища на страната, че «теснящината» в Пернишката мина е окончателно унищожена, че старите «развратени» работници се заменят с нови, че работниците напускат «тесните», отвращават се от тях и масово преминават в редовете на дружество «Миньор».

«Широкоосоциалистическите» предатели бяха обсипани щедро с благодарности от буржоазните контрареволуционери за бляскаво изпълнената от тях контрареволуционна мисия, възхваляваха ги като истински държавници и патриоти и им отделиха възможно по-голям дял в облагите от властта.

Но «пирова» бе тая победа на работническите врагове!

Военният съд, от който се искаше да произнесе смъртна присъда над седемте доблестни рудничари, трима от тях осакатени поради работата си в мината, бе принуден по силата на самите факти да издаде оправдателен вердикт**.

Със своето становище, че пернишките рудничари не могат да бъдат съдени като военнослужещи, съдът косвено установи, че е противозаконно и безподобно скандално

* Секретарят на СК на ОПСС Г. Димитров. (Ред.)

** Вердикт (лат.) — решение на съд, присъда. (Ред.)

да се държат в Тревненския балкан, третирани като пленени войници, другите прогонени от Пернишката мина рудничари.

Посрещането в Перник на оправданите от съда рудничари бе рядко тържество за мината. Многохилядната рудничарска маса, която бе излязла на гарата да приветствува с цветя своите любими другари, манифестира по един тържествен начин верността и привързаността си към Рудничарския съюз и революционния социализъм, въпреки всичките ужаси, които бяха извършени от работниците в а г о в е в Перник.

На Първи май *цялата* рудничарска маса празнува великия празник на труда под знамето на революционния социализъм.

Унищожената «тесняшка» крепост изпъкна и в двата случая още по-силна и солидна, отколкото бе през февруари, преди контрареволуционната «офанзива».

И докато Рудничарският съюз в края на януари имаше в Перник 1587 членове, през месец март те се увеличиха на 1697, а днес тяхното число надминава 2000!

Но контрареволуционният блок получи нов удар от пернишките рудничари в произведените завчера избори за работнически служебни комитети, предвидени в правилника на мината. За кандидатите на Рудничарския съюз в тия избори са подадени 4344 гласа срещу 528 разни други бюлетини, в които «широкосоциалистическите» агенти за заблуждаване на неосведомените работници нарочно са поставили начело на своите кандидати имената на работническите любимци, нашите другари Темелко Ненков и Иван Костадинов.

В тия избори рудничарската маса в Перник е избрала за свои представители *същите* си другари — членове на *рудничарската комисия*, които на 27 февруари т. г. бидоха арестувани и интернирани и които и до днес без никакво законно основание Министерството на труда още не е повърнало на работа, като по-голямата част от тях са на заточение в Тревненския балкан, а другите — директорите на мината счита уволнени.

Ще разберат ли господа управляващите смисъла на това внушително предупреждение от страна на пернишките рудничари, за да престанат да ги тероризират и

предизвикват и повърнат веднага на работа техните представители, уволнени или намиращи се в Тревненския балкан — близкото бъдеще ще покаже.

Във всеки случай контрареволуционният блок и неговите оръдия — «широкосоциалистическите» предатели, получиха един прекрасен урок по «методата на нагледното обучение» чрез резултатите от своята «офанзива» в Перник. Вместо да унищожат пернишката тесняшка крепост, те получиха тъкмо обратното: тая крепост се заздравя и засили. Със своята хайка те само разстроиха производството на мината. Това би могло да им послужи като паметно предупреждение — ако все още имат способността да разбират езика на фактите — по отношение новата «офанзива», която предприемат срещу тютюноработническото дружество «Защита» в Ксанти, дето издават развешенически позиви против дружеството от името уж на тютюноработници, тероризират турските работници, преследват тютюноработническите водители и пр.

То би могло тоже да бъде едно ценно указание за управляващите котерии и специално за «широкосоциалистическите» предатели днес, когато те предприемат подобна «офанзива» и по железниците срещу Транспортния съюз чрез масовото уволнение от работа на неговите активни членове.

Защото както ксантийската «офанзива», така и тая против Транспортния съюз по железниците в края на краищата не ще имат по-добра участ за българските контрареволуционери от пернишката.

*

Корав е «тесняшкият» орех. Такъв е той в Перник; такъв е по железниците; такъв е в цялата страна. Зъбите, които се опитват да счупят тоя орех, рискуват сами да бъдат счупени. Който има уши, нека чуе това; който има ум, нека го разбере, за да не предприема донкихотски походи, които водят неизбежно към банкрут и към... бунцето на позора!

и «Работнически вестник»,
№ 260, 19 май 1919 г.
Подпис: Г. Димитров

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

ПОДГОТВИТЕЛНИ
МАТЕРИАЛИ

ПО ОТКУПУВАНЕТО НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО*

февруари—април 1918 г.**

- I. *Нарушението на поемните условия и невъзможността редовно да експлоатират предприятията*
 - дава пълно основание да се плати само *стойността* на инвентара на предприятията, без обезщетение за останалите 24 концесионни години.
- II. *Това становище не се възприе от съвета* —
 - Съветът *иска* да обезщети концесионерите.
- III. *Разните формули за изчисление обезщетението*
 - Един и същи *основен принцип*:
 - *Облагодетелствуване на частни капитали в ущърб на държавата и общините.*
 - *Концесионерите ще получат обратно вложените капитали; ще ги вложат в други предприятия, а в същото време — за цели 24 години ще получават една с нищо незаслужена рента.*
 - Това е едно скандално *двойно използване на капитала.*
 - *Капиталистическият морал.*
- IV. *Доброволна спогодба или съд?*
 - *Каква е сключената доброволна спогодба?*

* Конспект и бележки на Г. Димитров, свързани с дейността му като член на Общинската комисия по откупуването на трамваите и осветлението (1918.)

** Датиран по материали, които Г. Димитров е използвал в комисията и по статиите му в «Работнически вестник», свързани с този въпрос. Вж на цитирания том, с. 219—222; 301—313; 322—334. (Ред.)

- *Работата нагласена; концесионерите обично детелствувани; — общинските управнителни ортаци с концесионерите в ограбването на Софийската община.*
 - *Докладите на Бояджиева — агент на концесионерите.*
 - *Всичко се прави, за да се докаже, че трябва да платят 35 000 000 лв. — да се одобрият предварителните споразумения на кмета.*
 - *Протоколите на платежната комисия.*
 - *Разликата — 22 млн. и 35 милиона.*
- V. *Ликвидацията днес не бива да стане по политически причини*
- *Няма свобода на печата и събранията*
 - *не могат гражданите да се произнесат по отношение на купването.*
 - *Днешният състав на съвета няма доверението на масите.*
 - *Такова крупно дело трябва да се повери в ръцете на един съвет, който ще излезе от едни нови избори.*

Финансови съображения

- *Откупването се свързва със заеми.*
 - *Заемът е заробване на общината*
 - *ще се вземат 35 милиона при едно обещание на парите с 50%, а ще се плащат в продължение на 50 години с пари, които ще имат вече друга стойност*
 - *не може да се прибегва към заем, преди да се изчерпят източниците, които би дало облагането на капиталите, доходите от тях и преди да се даде на общината една пълна бюджетна автономия.*
- VI. *Опасността, че могат да ни се отнемат трамваите и осветлението*
- *ако ликвидацията стане след мирния договор, който да иска повръщането на конфискуваните имоти*

I. Надзорството на изградбата
 и надзорството редовно се извършва от Директора
 - Даване технически основани да се дава своето
свободно на инженера на проектиране,
 да се обезпечи за осигуряване на
технически.

II. Пола своето се визира от Служба -
 - Служба има за обезпечаване на
технически.

III. Разнообразие за технически обезпечаване
 - случаи и технически основани технически:
 - обезпечаване за технически качество
и технически основани технически.
 - Корупционни технически основани технически
технически качество; технически основани
технически качество, технически основани
технически - технически основани технически
технически качество технически основани технически
технически качество, технически основани технически.
 - Пола и технически основани технически
технически качество.
 - Корупционни технически основани технически.

IV. Използване технически основани технически?
 - Качество и технически основани технически
 - Качество и технически основани технически
технически качество; Корупционни технически основани
технически качество; технически основани технически
технически качество технически основани технически
технически качество технически основани технически.
 - Корупционни технически основани технически - технически основани технически
 - Качество и технически основани технически - технически основани технически
технически качество технически основани технически, технически основани технически
технически качество технически основани технически - технически основани технически
технически качество технически основани технически.
 - Корупционни технически основани технически - технически основани технически.

Цялата страница от бележки на Г. Димитров, свързани с дейността му като член на общинската комисия по откупуването на трамваните и осветлението. 1918 г.

— ако концесионерите прехвърлят предприятията върху германски капиталисти.

*

Въпроси към експертизата

1. Какви са *основанията*, въз основа на които е установен *капитализационният ажиотетен коефициент* — при 4% = 15 246 лв.;
при 5% = 13 797 лв., и при
5,1/2% = 13 143 лв.
2. Мнението ѝ върху *възражението* на Бояджиева досежно отбива за *възобновяване*.
3. *Защо* на нашите основания да се намали средната годишна печалба *поради експлоатацията, несъгласно с поемните условия и извършвана в ущърб на публиката и персонала*, когато големият процент от печалбата се дължи на тая *изключителна експлоатация*?
4. *Защо* не са вземати за пресмятане *напълно нормални години, каквито са тия преди Балканската и сегашната война*?
5. Какво може да се възрази при липсата на специално законодателство за закупуване концесиите — *на базата — средната печалба да се изчисли върху 8% от вложените капитали или просто — обезщетението да се равнява на 8% за 24 години*?
6. Кога преставата компанията да бъде концесионер?

* * *

— *Какви изгоди ще имат предприятията за общината?*

1. *Въпросът на Милев —*

— *Каква доходност имат за общината тия предприятия?*

— *Две различни системи на експлоатация.*

2. Д-р Нешов —

— Да приемем сумата 26 000 000 лв. да се депозира на разположение на концесионерите.

— За остатъка, ако претендират, да отидат в съда.

3. Т. Влайков —

— По доклада на Бояджиев счита, че последният не е направил нищо лошо; той е поддържал същото, както и в предишния доклад;

— Настоява експертната комисия да даде обяснения.

*Публикува се за първи път
по текста на ръкописа*

ПРИЛОЖЕНИЕ

ИЗПЛАТЕТЕ ВСИЧКИ ЧЛЕНСКИТЕ СИ ВНОСКИ!

София, 8 юни 1917 г.*

През периода на предприетата агитационна *акция от 10 юни до 15 юли т. г.* длъжност на всички членове на професионалните съюзи е да изплатят своите закъснели членски вноски *до 30 юни включително*. Синдикален член, който това не стори, ще да даде доказателство, че се *отнася пренебрежително* към своята организация в един момент, когато работническото освободително дело изисква *от всички нас проявлението на максималната готовност на жертви* и пълна изправност по отношение на членските ни задължения.

Който не би бил готов днес на най-малката жертва — да изплати членските си вноски и да бъде напълно редовен член, как ще може *утре*, когато това стане необходимо, да даде големите жертви при изпълнението на *историческите задачи на пролетариата?*

Изплащането на членските вноски ще бъде една добра проба за *съзнателността, предаността и готовността за борба* на всички синдикални членове.

Трябва прочее да се очаква, че до *15 юли т. г.* — *приключване на агитационната акция* — не ще остане нито един нередовен синдикален член!

Намиращите се членове в отдалечени места, дето няма професионални организации, могат да изпратят дължините членски вноски направо до Синдикалния комитет (адрес: *Г. Димитров* — София).

и «Работнически вестник»,
№ 26, 8 юни 1917 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Дата на публикуването. (Ред.)

ВЕРБУВАЙТЕ НОВИ ЧЛЕНОВЕ!

София, 9 юни 1917 г.*

Историческите събития във връзка с възстановяването на международния мир, от една страна, и подетата борба около прилагането на Закона за частните работници и служещи, от друга, предизвикаха едно необикновено голямо раздвижване в умовете и духовете всред работническите маси в цялата страна и увеличиха значително тяхното доверие и техните симпатии към *българската социалдемокрация*, към Социалдемократическата партия и работническите професионални съюзи.

Тоя измъчен и жадуващ за мир и за защита на *трудни* работнически свят обръща погледите си всецяло към социалдемократията, към нейните работнически организации и от тях с пълно право очаква ефикасна защита на своите интереси и права и *своето избавление* от днешните безконечни несгоди. Ние всекидневно сме свидетели на тая *работническа манифестация* на доверие и симпатии към социализма и готовност на работническите маси да подкрепят нашата борба.

Това обаче съвсем не е достатъчно за успеха на днешните борби и близките исторически задачи на пролетариата. *Думите* трябва да бъдат превърнати в *дела*; *платоническите* симпатии — в *действителна* подкрепа на освободителното работническо дело. Необходимо е симпатизиращите и съчувстващи на социализма работници и работнички да се сплотят в *редовете на работническите организации* и да вземат активно участие в тяхната *независима*

* Дата на публикуването. (Ред.)

класова борба, като преди всичко станат редовни членове на съответните *професионални съюзи*, смели и последователни привърженици на *Социалдемократическата партия* и неуморни агитатори за пробуждането и организирането на останалите свои другари и другарки *по професия, по положение и съдба*. Периодът на агитационната акция, *10 юни—15 юли т. г.*, трябва да донесе стотици *нови членове* на професионалните съюзи и привърженици на *Социалдемократическата партия*.

Всеки синдикален и партийен член е длъжен да се погрижи чрез своята агитация, според силите и положението си, за постигането на този резултат.

Не е достоен за делото на пролетарското освобождение, не е дорасъл за преживявания исторически момент *тоя синдикален или партийен член*, който днес се задоволи само с изпълнението на своите обикновени членски задължения и не посвети *силите и способностите си* за сплотяването и организирането на работническите маси под знамето на *освободителния социализъм*.

Прочее, всички синдикални и партийни другари и другарки, изпълнете достойно своя работнически дълг!

Вербувайте всекидневно *нови членове, нови съзнателни ратници за мира, социализма и пролетарското освобождение!*

*

Работниците и работничките, намиращи се в отдалечени места, дето няма работническа организация, могат да се запишат за членове на съответните професионални съюзи, като се обърнат направо до Синдикалния комитет (адрес: *Г. Димитров, депутат — София*).

ЗА СИНДИКАЛНИТЕ ЧЛЕНОВЕ

София, 14 юни 1917 г.*

Всички синдикални членове, *дето и да се намират*, щом получават заплата, са длъжни *най-късно до 15 юли* деня на приключването на агитационната акция, да *издължат членските си вноски до 30 юни т. г. включително*. Синдикалните членове в места, *дето от тяхната професия няма организация*, трябва да изпратят дължимите си членски вноски *направо до Синдикалния комитет (адрес: Г. Димитров, Народен дом — София)*.

В. «Работнически вестник»,
№ 31, 14 юни 1917 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Дата на публикуването. (Гед.)

ДО СЕКЦИИТЕ И ЧЛЕНОВЕТЕ НА СЪЮЗА НА ТРАНСПОРТНИТЕ РАБОТНИЦИ

София, 14 юли 1917 г.*

Срокът на агитационната синдикална акция изтече. Поканват се ония секции, които още не са изпратили ведомостите и равносметките за м. юни, да сторят това незабавно. Равносметките да съдържат всички сведения, за да може Управителният комитет въз основа на тях да даде кратък отчет за първото полугодие. Записаните направо към Управителния комитет членове да побързат да внесат членските си вноски за изтеклите месеци. Още веднъж напомняме на всички другари: всичко за съюза да изпращат само на адрес: *Г. Димитров за Транспортния съюз, Народен дом, площад «Лъвов мост» — София**.*

И. «Работнически вестник»,
№ 56, 14 юли 1917 г.

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

*! Дата на публикуването. (Ред.)

** До края на 1918 г. подобни напомняния се публикуват и в други броеве на в. «Работнически вестник». (Ред.)

ДО МЕСТНИТЕ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ

София, 19 юли 1917 г.*

Местните синдикални комисии, които още не са изпратили до Синдикалния комитет сведения за резултатите от *агитационната акция*, приключена на 15 юли т. г., се умоляват *веднага* да сторят това. Сведенията трябва да съдържат получените резултати, преди всичко относително: 1. Привличането нови членове (работници и работнички). 2. Изплащането закъснелите членски вноски от страна на нередовните членове. 3. Разпространението на «Работнически вестник» сред синдикалните членове и в дадената професия и 4. Какво е направено, за да се затвърдят постигнатите успехи и да послужат за основа на нови успехи в бъдеще.

В. «Работнически вестник»,
№ 60, 19 юли 1917 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Дата на публикуването. (Ред.)

ДЕКЛАРАЦИЯ

НА ПАРЛАМЕНТАРНАТА ГРУПА НА РАБОТНИЧЕСКАТА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА ПАРТИЯ¹⁵⁹

До Бюрото на XVII обикновено Народно събрание
и г-на министър-председателя

В заседанието си на 21 и 22 юли 1917 г. социалдемократическата парламентарна група, обсъждайки всестранно вътрешното положение на страната и въпросите за войната и мира, реши да отправи до Народното събрание и правителството следната декларация:

Създадената от войната икономическа криза все повече се изостря. Бедствията на работническата класа и другите трудещи се маси стават все по-тежки и непоносими. Въпросът за свършването на войната се налага на всички народи, налага се и на нашия народ.

Въпреки това правителството продължава войната, като не държи сметка нито за растящото изтощение на нацията, нито за увеличаващото се негодувание против войната и желанието за мир в средата на българския народ.

Ние протестираме против самовластното разпореждане със съдбините на народа, особено днес, когато правителството е безсилно да посочи изход от войната и да възстанови мира. Ние считаме за наложително да се свика незабавно Народното събрание и да се сложи в ръцете ни върховното представителство на народа въпросът за свършването на войната и за условията на мира, като същевременно в днешния съдбоносен момент политиката и делата на правителството бъдат подложени под непосредствения контрол на работническата класа, на народа.

*

Продължаването на войната води към пълно икономическо разорение на страната, към финансово банкрутство

на държавата, към физическо изтощение и израждане на нацията и може да доведе до катастрофални бедствия на целия народ. А целите на войната, които българското правителство постави — присъединението на Македония, Добруджа и Моравска Сърбия, както и служенето му като агент на завоевателната политика на централните държави — са една от големите причини, които осуетяват почването на преговори за мир и удължават до неизменност войната. Днес, след руската революция, не е възможно свършването на войната и възстановяването на траен мир освен чрез отказване на всякакви анексии и обезщетения и даване право на народите сами да определят своята национална и държавна организация — дозунг, който се подема от народите във всички воюващи страни.

Ние протестираме против националистическата и завоевателна политика на правителството, която прави невъзможно свършването на войната, и искаме мир без анексии и обезщетения, въз основа правото на самоопределяне на народите, който мир на Балканите е възможен само със създаването на една демократическа федеративна република от балканските народи.

*

Българското правителство чрез военното положение и цензурата създаде един нелегален изключителен режим, който погазва основните свободи, гарантирани от Конституцията, потиска с беззакония, насилия и масови разстрелвания в армията растящото недоволство на работническата класа и другите трудещи се маси от войната и задушавя всяка критика, насочена против политиката му.

Ние протестираме против вилнеещата военна диктатура и масовите разстрелвания в армията, искаме незабавното вдигане на военното положение и цензурата и възстановяване на всички конституционни гаранции.

*

Растящата скъпотия и липса на най-необходимите предмети хвърля в тежка мизерия и глад грамадната част

от градските и селски маси. Създадената от правителството Дирекция на прехраната с нищо не подобри положението, и само санкционира извънредната скъпотия, осигури колосални печалби на капиталистите и увеличи бедствията на народните маси.

Ние протестираме против политиката на правителството по прехраната, което отхвърли социалдемократическото предложение за конфискация на продуктите и равномерното им разпределяне по нормални цени отпреди войната, разюзда най-престъпната спекулация и изложи народа на глад. Ние заявяваме, от друга страна, че днес само незабавното прекратяване на войната е в състояние да тури край на това непоносимо бедствие, заплашващо с израждане и смърт нацията.

София, 22. VI.* 1917 г.

Социалдемократическа парламентарна група

Народни представители: Д. Благоев, Хр. Кабакчиев,
В. Коларов, Г. Димитров, Т. Луканов, Г. Попов,
К. Ципоранов, К. Тошев, Г. Кирков, Т. Петров,
Йордан Йорданов.

Брошура: Социалдемократията
в парламента. Част V. С., Парт. соц.
к-ца и п-ца, 1919, с. 37—40

Печатна се по текста
на брошурата

* Печатна грешка. Месецът е юли. (Ред.)

ДО ВСИЧКИ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ И ОТДЕЛНИ ДРУГАРИ

София, 8 август 1917 г.*

За да може Синдикалният комитет да приготви един по-обтоен отчет за време от 10 септ. 1915 г. до 31 юни 1917 г., необходимо му е, щото всички синдикални комисии в цялата страна, а там, дето няма такива, това да се направи от отделни другари незабавно — най-късно до 15 т. м., да изпратят точен списък за състава на отделните професионални организации в местността. Необходимо е да се отбележи точно колко са работници, работнички и всички досега мобилизирани от деня на общата мобилизация и до последния момент войници. Наред с това ползуваме се от случая да напомним на всички синдикални секретари и касиери при приключване на месечните си равностетки, пращани до Синдикалният комитет, точно да нанасят цифрите за движение на членовете и дейността на отделните настоятелства и секции.

От Синдикалния комитет

В. «Работнически вестник»,
№ 77, 8 август 1917 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Дата на публикуването. (Ред.)

ДО ВСИЧКИ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ И ОТДЕЛНИ ДРУГАРИ

София, 9 август 1917 г.*

За да получи най-широка гласност окръжното на Синдикалния комитет, печатано в брой 76, от 7 т. м.**, необходимо е, щото всички настоятелства на професионалните секции в цялата страна обстойно да се занимаят с него и в специални секционни събрания да бъде разгледано. Обръщаме внимание на онези синдикални комисии, при които има учредени специални местни фондове за подпомагане, в срок до 25 т. м. да ни изпратят точна равностметка за общото постъпление по фонда от 10 септември 1915 г. до 31 юли 1917 г., а също и числото на подпомогнатите, като се отбележи каква налична сума остава.

От Синдикалния комитет

*И. «Работнически вестник»,
№ 78, 9 август 1917 г.*

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

* Дата на публикуването. (Ред.)

** Вж. настоящия том, с. 116—119. (Ред.)

РУСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ И МИРЪТ¹⁶⁰

Събранието на софийските работници и работнички, свикано от Работническата социалдемократическа партия на 2 декември 1917 г. в Народния дом, посетено от 10 хиляди души, след като изслуша речите на социалдемократическите народни представители Д. Благоев, Хр. Кабакчиев и Г. Димитров върху руската революция и мира, гласува единодушно следната резолюция:

«В Русия победи работническата революция. Днес начело на Русия стои едно социалистическо работническо правителство. Тая победа е един сигнал към международния пролетариат за решителна борба за събарянето на капиталистическите правителства и завладяването на политическата власт. Събранието, убедено, че изразява желанието на пролетариата и грамадната подавяюща част от народа в България, изпраща най-горещи братски поздравии на руския пролетариат (и заявява, че българските работници и работнички считат делото на руския пролетариат)* за свое собствено дело и са готови да положат всички усилия за пълното му възтържествуване.

Събранието посреща с възторг предложението за примирие и мир, направено от руското революционно социалистическо правителство. Незабавно примирие и сключване на мир е общо, най-горещо желание на широките работнически и народни маси. Събранието иска от българското правителство да приеме руското предложение, да заповяда незабавно примирие на всички фронтове и да

* Текстът в скобите е добавен от публикацията в Стенографски дневници, XVII ОНС, IV РС, 12 з., с. 147—148. (Ред.)

почне преговори за общ мир, без анексии и обезщетения, въз основа правото на народите да се самоопределят.

Преговорите за мир трябва да се водят открито пред целия народ. Събранието иска от парламента да определи в пълно съгласие с руското предложение условията за мира на България и да поеме сам в ръцете си преговорите за мир. Събранието иска възстановяване на Конституцията, премахването на военното положение и цензурата, даването пълна свобода на българския народ да се изкаже върху условията и преговорите за мира, които трябва да се водят под неговата непосредствена контрола.

Събранието заявява, че един мир без анексии, гарантиращ правото на националното самоопределение*, е възможен на Балканите само с премахването на сегашния буржоазномонархически режим в балканските страни и превръщането им в демократически републики, които със своето съединение в Балканската демократическа федеративна република ще постигнат националното обединение и гарантират националната независимост на всички балкански народи. Събранието заявява, че българският пролетарнат и българският народ са против националистическата завоевателна политика, и иска завладените земи: Македония, Добруджа, Моравско, Сърбия**, Албания и другите области на Балканския полуостров, да бъдат повърнати на народите, които ги населяват и които сами при пълна свобода да решат бъдещето си. А това бъдеще за тях, както и за всички балкански народи, не може да ни донесе граен мир и (социално)*** развитие освен със създаването на съюза на балканските демокрации — Балканската федеративна република.

Да живее руската работническа революция!

Да живее интернационалната класова**** борба против войната!

Да живее интернационалната солидарност на пролетарната!

Да живее Балканската федеративна република!

Да живее социалистическият мир!

* В Стенографски дневници — «самоопределяне». (Ред.)

** В Стенографски дневници думата е прпусната. (Ред.)

*** Думата е добавена от Стенографски дневници. (Ред.)

**** В Стенографски дневници — «масова». (Ред.)

Настоящата резолюция да се съобщи на Народното събрание и на правителството и да се публикува във в. «Работнически вестник»*.

*Публикувано за първи път в:
60 години от Бузлуджанския конгрес —
първия социалистически конгрес в България.
1891—1951. С., 1951, с. 46*

*Печата се по текста
на сборника, сверен с оригинала*

* Резолюцията не е публикувана във вестника. (Ред.)

АГИТАЦИОННАТА АКЦИЯ НА РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ

София, 9 януари 1918 г.*

Агитационната акция на работническите синдикати продължава из цялата страна с необикновено голяма енергия.

Нужно е обаче последните дни от агитационния период до 10 януари 1918 г. да се използват още по-добре *навсякъде* и в ония места, дето агитацията е сравнително по-слаба,

— за привличане нови членове из средата на неорганизираните работници и работнички;

— за възобновяване членството на ония членове, които по една или друга причина са престанали да бъдат такива;

— за изплащане закъснелите дължими членски вноски до 31 декември 1917 г.;

— за записване нови абонати на «Работнически вестник» и за неговото масово проникване между работниците и работничките във всички предприятия на местността.

Шестстях хиляди редовни синдикални членове, които има сега в Общия синдикален съюз, извън ония в редовете на войската, трябва най-малко да се удвоят, като по-нататък не се оставя нито един работник, нито една работничка, подлежащи на организация извън редовете на социалдемократическото работническо движение.

Нека до 10 януари 1918 г. не остане *нито един нередовен член, (нито един)*** който да не е абонат на «Ра-

* Дата на публикуването. (Ред.)

** Думите в скобите са пропуснати във вестника (Ред.)

ботнически вестник», нито един бездеен член! Прочее, всички на работа, още по-усилена и методична работа за всестранното засилване на работническото движение и за тържеството на социализма!

*В. «Работнически вестник»,
№ 197, 9 януари 1918 г.*

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

В ЗАЩИТА НА ТРУДА

Завчера, на 9 януари т. г., при министъра на труда г-н Бакалов се е явила една делегация на Синдикалния съюз, състояща се от другарите: Пенев, Гогов, Ботев, Чолаков, Лугарич, Пецвар, Николов, Главинов, Клисаров, Ст. Минчев и съюзния секретар Георги Димитров, която му е предала при изчерпателна обосновка следното писмено изложение, съдържащо редица важни искания на организираниите работници и работнички досежно законодателната закрила на труда:

Долуподписаната работническа делегация е натоварена от Общия работнически синдикален съюз в България да предаде на г-н министъра на труда и чрез него на правителството от името на организираниите работници и работнички в София и цялата страна следните искания, напомняния и предупреждения:

1. ПО ЗАКОНА ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ЗАПЛАТИ¹⁶¹

1. В закона се предвижда едно увеличение на работническите заплати минимум с 50%, като на местните комисии се предостави правото да определят за всяко място процента на това увеличение над законно установения минимум, съгласно местните условия, т. е. с ъ о б р а з н о р а з м е р а н а п о с к ъ п в а н е т о н а ж и в о т а.

Никъде обаче това важно постановление на закона не е точно изпълнено. Дето е определено известно увеличение на заплатите, то е далеч по-ниско от процента на поскъпването на живота и при това, когато се изплаща,

неправилно се изчислява, като не се държи сметка за работата, която изпълнява работникът.

В някои места, между които градове с многохилядно работничество като София и Ксанти, и до днешен ден не е определен от надлежните местни комисии процентът на увеличението на заплатите, който би се следвал съгласно местните условия!

2. Законът постановява да се плаща половина заплата на всички заминали в редовете на войската работници, без да се прави разлика между *действащи* и *запасни* войници, между *български* и *чужди* поданици, между войници от *българската* армия и такива от *съюзните* армии.

Въпреки това изрично постановление на закона по нареждане на министерството местните комисии навсякъде лишават от правото на половина заплата *действующите* войници (38, 39, 40, 41 и 42 набори), *чуждите* поданици, взети в българската армия (арменци, турци и други, ненавършили 29-годишна възраст), както и работниците, намиращи се в редовете на съюзните армии.

3. Работниците-войници от предприятия, реквизирани през време на войната за военни и държавни нужди, не могат да получат следуемата им се половина заплата, защото стопаните на тия предприятия отказват да плащат, позовавайки се на обстоятелството, че предприятията им са реквизирани.

Между това, правилното е държавните учреждения, които използват въпросните предприятия, да помагат заедно със стопаните на тия предприятия задължението да плащат половината заплата на намиращите се там до мобилизацията работници.

4. Съгласно закона процентното увеличение на заплатите трябва да стане съобразно местните условия, без обаче увеличената заплата да надминава сумата 300 лв. Тоя максимален предел се оказва просто невъзможен поради настъпилото след прокарването на закона колосално поскъпване на живота, особено в някои места. Така например в Ксанти и Гюмюрджина 300 лв. се равняват едва на 150 лв. за вътрешността на страната. Налага се там, както и въобще за други места, поради необикновената скъпотия, едно увеличение на заплатите над 300 лв. Това ограничение прочее следва да се премахне от закона.

5. При сегашната своя редакция законът изоставя една голяма маса работници-войници без право да получават половина заплата, защото за тяхно нещастие случило се е да работят при мобилизацията в предприятия, които са закрити през време на войната или са съвсем ограничили работата си и нямат печалби.

Необходимо е тая въпиюща неправда да се премахне, като чрез съответно изменение на закона се обезпечи и за тях работници половина заплата, което най-лесно би се постигнало с образуването на един фонд, попълнян от вноски на функциониращите предприятия или от извънредните печалби през време на войната.

6. Едно от най-изобилните средства на стопаните на частните предприятия за осуетяване прилагането на закона са заплашванията и уволненията на работниците, които се застъпват за своите законни права. Особено това се практикува спрямо освободените от войската работници на работа в дадените предприятия. Случаите на изпращане такива работници на фронта, защото поискали прилагането на закона, стават все по-чести. И ако не се тури край на това произволно и противозаконно уволняване на работниците, законът из основи ще бъде подкопан.

7. Прилагането на закона за работническите заплати изобщо върви крайно незадоволително. В маса предприятия той още не е приложен.

Местните комисии действуват много мудно. Често едно и съ. . .*

Мнозина от работническите представители *нарочно* се вземат *наново* в редовете на войската, след като веднъж са били освободени поради тежки физически недостатъци завинаги от военна служба.

При това решенията на комисиите за прилагането на закона, които би трябвало съгласно буквата и духа на последния бързо да бъдат изпълнявани, доброволно или *принудително* се обтъжват. . . пред Върховния административен съд от заинтересованите господари и се протака работата с цели месеци. Самите обтъжени решения поради формални опущения от страна на комисиите най-често биват отменявани от Върховния административен съд и

* Унищожено от цензурата. (Ред.)

по този начин тая непредвидена в закона за работническите заплати инстанция за обтъжване се превръща в средство за погребване на един работнически закон.

Прочее отдавна вече е време с тая практика да се ликвидира и законът бързо и точно навсякъде да се приложи.

II. ПО ЗАКОНА ЗА ХИГИЕНАТА И БЕЗОПАСНОСТТА НА ТРУДА

Тоя закон влиза в сила от 15 декември 1917 г. Преди тая дата трябваше да се изработи надлежният правилник за прилагането му. При това законът предвижда учредяването на един нов институт — Висш съвет на труда, с участие на представители на работническите организации. Предвижда се също за всяка околия, в която има над 1000 работници, по един помощник-инспектор на труда, избран от работниците.

Тоя закон, както се знае, отменява изцяло Закона за женския и детския труд и Закона за инспектората на труда.

И досега обаче нищо не се вижда да е предприето за прилагането на Закона за хигиената и безопасността на труда, и то в един момент, когато работническите маси се нуждаят най-много от законодателна защита поради условията на войната.

III. ПО ЗАКОНА ЗА КОНТРОЛА ВЪРХУ ПАРНИТЕ КОТЛИ

И тоя закон трябваше да се приложи от 15 декември 1917 г. Обаче никакви мерки не са предприети за въвеждането на тъй необходимата ефикасна контрола върху парните котли.

Между това нещастията през време на войната поради развалени парни котли се нижат едно след друго. Най-новото нещастие от тоя род и най-престъпното по своите причини и характер е станалото в мелницата на военното интендантство в Меджидие, което коштува живота на работника-механик Деньо Мирчев, след като той сам не пъти е предупреждавал началството си, че котелът е негоден и че безусловно трябва да се преустанови работата, за да се изчисти и поправи.

IV. ПО ДЪРЖАВНАТА ЗАСТРАХОВКА
НА РАБОТНИЦИТЕ

Отдавна обещаният от правителството законопроект за държавна застраховка на работниците, според съобщение на вестниците, бил вече приготвен от министерството.

Необходимо е да се разбере, че крайно време вече е да бъде внесен в камарата и прокаран още в сегашната сесия на камарата тоя важен законопроект, като строго се спази принципът: застраховката да засяга случаите на болест, злополука, инвалидност, старост, безработица и смърт, а необходимите разноски да легнат в тежест на стопаните на частните предприятия и държавата, без да се удържат каквито и да е вноски от работническите заплати.

Понеже инспекцията на труда е душата на всяко законодателно покровителство на работниците, необходимо е тя да се организира със специален закон, в основата на който да легнат принципите за изборния работнически инспекторат, съдържащи се в законопроекта на работническата социалдемократическа парламентарна група върху инспекцията на труда*, внесен в камарата, който законопроект би трябвало час по-скоро да се превърне в закон.

*

Едновременно с това делегацията се е застъпила и за исканията на работниците-рудничари, съдържащи се в изложението на Рудничарския съюз (публикувано в бр. 185 на «Работнически вестник» от 22 декември 1917 г.**), и е настояла да се вземат мерки за туряне край на бруталните предизвикателства, на които се подлагат работниците и тяхната организация в Пернишката мина.

И. «Работнически вестник»,
№ 201, 14 януари 1918 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Вж. Законодателната инициатива на социалдемократията. С., 1915, стр. 17--34. (Ред.)

** Отнася се за Изложение от Рудничарския съюз до Министерството на търговията, промишлеността и труда. (Ред.)

ДО КМЕТА НА ГР. СОФИЯ*

ПРОТЕСТ

ОТ УПРАВИТЕЛНИЯ КОМИТЕТ НА СЪЮЗА
НА ТРАНСПОРТНИТЕ РАБОТНИЦИ
В БЪЛГАРИЯ¹⁶²

Господин кмете,

Известно Ви е, че Общинският съвет в заседанието си от 10 юли 1917 г. (протокол № 34) е приел Правилника за правата и задълженията на трамвайните работници в София, който правилник важи и за работниците по осветлението.

Този правилник и досега — след изтичането на цели седем месеца — още не е утвърден от министерството. Общината от своя страна не е направила необходимото за ускоряване утвърдението и прилагането на правилника, макар в него да се предвиждат правата на работниците, от които те трябваше да започнат да се ползват от първи януари 1918. Нещо повече. При министерството била конституирана някаква комисия за преглеждането на правилника с цел той да бъде изменен в неблагоприятен за работниците смисъл.

От друга страна, излишно е да обясняваме последствията от голямата скъпотия, при която със сегашните заплати работниците не могат да посрещнат и най-необходимите си нужди, а са принудени да извършват една тежка и пълна с отговорности служба. Тая служба е наложима и съкратяване работното време на 8 часа, което е предвидено в правилника, при уговорката, че докато трае войната, се допуска и извънредно работно време, което се заплаща 50% по-скъпо от дневната заплата.

* В горния ляв ъгъл на документа има следната бележка: «Предадено на кмета лично на 7. II. 1918. Г. Димитров». (Ред.)

Отношенията на началствующите лица от Дирекцията на трамваите спрямо работниците са некоректни, предизвикателни. Някои даже са допуснали волността да нанасят побой на персонала.

Някои от началствующите лица са давали неразумни разпореждания, като че ли с цел да измъчват по възможност повече персонала. Такъв е случаят с нареждането да се явяват всички сутрин в 5 часа при началника на Движението, и след като стоят 1—2 часа, една част от тях постъпва на работа, а другата се освобождава. Това безцелно вдигане на крак целия персонал може и трябва да се избегне, като се съставя и разгласява вечер разписанието за движението на трамваите.

Персоналът по осветлението е крайно недостатъчен и принуден да работи на две смени денонощно, работа твърде тежка, за която трябва да се нареди най-малко трисменно дежурство.

Като Ви изтъкваме всичко гореизложено, от името на персонала по трамваите и осветлението

п р о т е с т и р а м е :

1. Против несвоевременното утвърждаване и прилагане на Правилника, гласуван от Общинския съвет преди седем месеца, както и против готвящото се негово неблагоприятно за работниците изменение в министерството.

2. Против неприязнените отношения и побой на началствующите лица в Дирекцията спрямо работниците по трамваите и осветлението.

3. Против каприза на началника на Движението да вдига целия персонал на крак от 5 часа сутрин без всяка нужда за службата.

Н а й - н а с т о я т е л н о и с к а м е :

1. Да се положат всички старания от общината за неоправданото утвърждение на правилника и неговото прилагане.

2. Да се нареди заплащането на извънредното работно време, както е предвидено в правилника.

3. Да се приготвява и съобщава на персонала разписанието вечер.

4. Отношенията на началствующите лица да бъдат коректни спрямо персонала, за да се избегне саморазправата.

5. Да се увеличи персоналят по трамваите и осветлението, за да може там, гдето се работи денонощно, да има най-малко трисменни дежурства, а гдето се работи само ноще — двусменни.

Длъжни сме да заявим, че ако това не се направи в най-скоро време, без всяко по-нататъшно протакане, не ще може да има редовна и спокойна работа в тия две важни общински предприятия — трамваите и осветлението, и че отговорността за последствията от това ще падне изключително върху общинското управление и Дирекцията на трамваите и осветлението.

*Публикува се за първи път
по текста на протестите*

ЗА ЗНАНИЕ!

София, 5 юли 1918 г.*

Всичко, което се отнася до Синдикалния съюз и до отделните професионални съюзи (с изключение на Тютюно-пороботническият съюз), трябва и занаяпред да се изпраща на досегашния адрес: *Георги Димитров* (Народен дом, площад «Лъвов мост»).

Взети са необходимите грижи, щото в отсъствието на синдикалния секретар да се отправляват своевременно всички, отправени на горния адрес сведения, оплаквания, предложения, поръчки и искания.

Това съобщаваме за знание, за да се избягнат възможните смущения, недоразумения и забавяния на работата на професионалните секции и в отношенията им към Синдикалния комитет и професионалните съюзи.

От Синдикалния комитет

И. «Работнически вестник»,
№ 28, 5 юли 1918 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Дата на публикуването. (Ред.)

ТРАНСПОРТНИЯТ СЪЮЗ И ПОЛОЖЕНИЕТО ПО ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ

На 12 август т. г. една делегация, състояща се от членове на Управителния комитет на Транспортния съюз и делегати от разните служби по железниците, пощите и телеграфите, заедно с *др. Г. Димитров*, като секретар на Синдикалния съюз и социалдемократическата парламентарна група, се яви при министъра на железниците, пощите и телеграфите г-н Моллов и му връчи при една обстойна устна мотивировка следното писмено изложение:

«Господин министре,

Като припомням неколkokратно депозираните досега в Министерството на Железниците, Почтите и Телеграфите искания от страна на Транспортния съюз, ние, долуподписаните делегати на съюза и на разните служби по железниците, пощите и телеграфите, сме натоварени да поискаме сега от министерството във Ваше лице бързата му намеса за удовлетворение на следните, нетърпещи никакво по-нататъшно отлагане искания:

1. *Увеличение персонала* по железниците, пощите и телеграфите съобразно огромно нарасналата работа, като се *повърнат на местата си арестуваните и изпратените по частите служещи и се прусстановят безогледните преследвания от страна на Управлението на железопътните съобщения спрямо персонала.*

2. *Общо увеличение на заплатите* съобразно съществуващата скъпотия, като това увеличение се счита от 1 януари 1918 г., и се гласуват необходимите за целта кре-

дти. Заплатите да се изчисляват върху 30 надници в месеца, като се плащат неделните и празнични дни.

3. Признаване правото на чиновниците, служещите и работниците по железниците, пощите и телеграфите да получават редовно продуктите и материалите за облекло, които се полагат на военнослужещите, както и допълнителните парични доволствия и преди всичко $\frac{3}{5}$ дневни пари от мобилизацията.

4. Специалните дневни пари на персонала в новите земи, предвидени по закона от 1914 г. и продължавани след това за следните години, както и командировъчните пари за останалия персонал да не се отнемат при плащането на $\frac{3}{5}$.

5. Да се плащат добавъчно възнаграждение и дневни пари и на работниците от Моравско, които днес по отношение задълженията си се считат български граждани и държавни работници, а им се отказват съвсем безосновно правата, с които се ползват останалите държавни служители.

6. Да се приложи напълно Законът за чиновниците и Законът за допълнението му, както и Правилникът на железопътната работилница, относително правото на отпуски и лекуване. Да се уреди медицинската помощ, днешното състояние на която е крайно мизерно, и грубияните лекари да се обуздаят.

7. Да се уредят столове с доброкачествена храна на персонала и особено на пътуващия персонал по железниците и пощите.

8. Да се обърне особено сериозно внимание върху положението на работниците в Софийската железопътна работилница, депото и поддържането, на низшия тракционен персонал, на служещите в експедицията на пощата и на хюгистите в телеграфната служба, което — по своята непоносимост — не се поддава на никакво описание.

Като поднасяме тия искания, ние считаме за своя повелителна длъжност от името на целия персонал по железниците, пощите и телеграфите да предупредим по най-категоричен начин, че съществуващото положение не може в никакъв случай по-нататък да се понася, че издръжливостта на персонала е достигнала вече последна степен

и че работата може да се доведе до катастрофални последици, ако министерството не вземе бързи мерки за удовлетворението на горните искания.»

Членовете на делегацията, всеки за своята служба, изложиха с изобилни факти и примери крайно непоносимото положение по железниците, пощите и телеграфите, като предупредиха министъра в една най-категорична форма, че без бързото удовлетворение на предявените искания не е мислимо по-нататък редовното и спокойно функциониране на железниците, пощите и телеграфите.

Министър Моллов отговори, че *напълно съзнава непоносимостта* на положението на персонала по железниците, пощите и телеграфите; обеща *сам, непосредствено* да ревизира в най-скоро време разните служби и заяви, че *взема присърце* предявените му искания и *че ще направи всичко зависящо от него за тяхното бързо и пълно изпълнение*, защото — както бил вече заявил на своите колеги в Министерския съвет — *той в никакъв случай не желани да предизвика една стачка в своето ведомство.*

Специално по отделните искания г-н Моллов заяви:

1. Увеличението на персонала, което счита и той за безусловно необходимо, ще се постарает да бъде направено в кръга на възможното. Пожела да му се представи точен списък на арестуваните, осъдени и изпратени във войсковите части, за да направи постъпки за повръщането им по местата.

2. В бюджета за 1919 г. ще се прокара общо увеличение на заплатите, което той ще се постарает да бъде възможно по-значително. Финансовият министър имал идеята за идущата година да се премахнат всички добавъчни и награждения и се заменят с *общо увеличение* на основните заплати. Изчисляването на заплатите върху 30 дни в месеца счита, че трябва да се въведе.

3. На персонала по железниците, пощите и телеграфите ще се осигурят продуктите и материалите за облекло, получавани от военнослужещите. Голяма част от необходимия плат е вече набавен. По-трудно е да се доставят обувки, защото гьон липсва. За увеличение хляба ще действува пред Дирекцията за стопански грижи. От 1 юни насам ще се плащат редовно $\frac{3}{8}$ дневни пари. За изплащане

нето им от мобилизацията до 1 юни 1918 г. ще иска решение от Министерския съвет, понеже финансовият министър сега не се съгласявал на това.

4. Специалните дневни пари за новите земи, както и командировъчните, ще действуват да се плащат, защото счита, че отнемането им се дължи на счетоводителски недоразумения и представлява голяма неправда.

5. Работниците от Моравско имат право също на допълнително възнаграждение и дневни пари и ще направи необходимото за благоприятното разрешение на този засега спорен въпрос.

6. Разпоредил е да се дават отпуски по 20 дни за почивка. Ще иска тия отпуски да бъдат по 30 дни, като от тях не се спадат дните, прекарани в боледуване. За доброто уреждане на медицинската помощ ще вземе мерки. На грубияни лекари, като Голосманов, ще посочи заслуженото място. За хигиената в работилницата и депо ще направи необходимите разпореждания.

7. Ще поиска от Дирекцията на железниците и оная на пощите и телеграфите да направят всичко възможно за уреждането на столове за доброкачествена храна на персонала.

8. Ще посети сам работилницата, депо и поддържането и ще нареди да се направят всички възможни подобрения за персонала. Ще предпише на директора на пощите да подобри положението в експедицията и да се изпълнят предявените искания от хюгистите в телеграфната служба.

В заключение министърът подчерта, че ако не беше *крайно лошото наследство*, оставено от предшествениците му, голяма част от исканията на персонала по железниците, пощите и телеграфите отдавна щели да бъдат осъществени.

*

Същия ден вечерта делегацията даде подробен доклад пред събранието на софийските железничари, станало в двора на Народния дом. Другарите Пенев, Стойков, Николов и Бакърджиев изложиха исканията и отговора на

министъра; *др. Г. Димитров* изтъкна истинската стойност на министерските обещания и ангажименти и покани работниците да разчитат за реализирането на своите искания на *организацията, солидарността и готовността си за борба.*

Събранието *единодушно* гласува следната резолюция:

«Събранието на железничарите на 12 август в Народния дом, след като изслуша доклада на своята делегация и отговора на министър Моллов относно исканията, представени му от Съюза на транспортните работници,

р е ш и:

Настоява най-енергично в най-близко време министър Моллов да изпълни ангажимента си за удовлетворяването на тия искания и заявява своето твърдо решение да положи всички необходими усилия за постигането на това.»

*В. «Работнически вестник»,
№ 59, 15 август 1918 г.*

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»*

ЗА РАБОТНИЧЕСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Завчера, 22 август т. г., се яви пред министъра на търговията, промишлеността и труда г-н Данаилов една делегация на Общия работнически синдикален съюз, състояща се от другарите: *Г. Димитров* (секретар на Синдикалния съюз), *Н. Пенев* (председател на Транспортния съюз) и *Ал. Гогов* (работнически представител в софийската комисия по работническите заплати), която делегация връчи на министъра следното писмено изложение:

«Господин Министре,

Като подчертаваме неколкократно депозираните в министерството искания от страна на Комитета на Общия работнически синдикален съюз досежно законодателната закрила на работническия труд в нашата страна, считаме за необходимо да обърнем особено сериозното внимание на министерството във Ваше лице на следните, належащи в настоящия момент на тежки изпитания за работническата класа, искания:

I. ПО ЗАКОНА ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ЗАПЛАТИ*

1. Да се уреди процедурата на комисните по прилагането на закона така, че да се постигне бързото и точното прилагане на закона във всички предприятия, които се засягат от него, без да се дава възможност на Върховния административен съд да осуетява по чисто формални при-

* Законът за положението и заплатите на работниците и служещите в частните предприятия и заведения през време на войната. (Ред.)

чини решенията на комисиите досежно прилагането на този закон.

2. Да се премахне предвидената в закона граница от 300 лв. месечна заплата, над която сега не се допуска по-голямо увеличение. Увеличението на работническите заплати трябва да става въз основа на поскъпването на живота във всяка отделна местност. Работниците, действащи войници и чужди поданици, да не се лишават от половината заплата.

3. Да се измени законът в смисъл, щото и работниците от предприятия, открити през време на войната или нереализирали печалби, да получат също половина заплата, в качеството си на войници, като за тая цел се организира специален фонд, попълнен от равномерно разхвърлени вноски върху предприятията, които реализират големи печалби, както и с вноски от самата държава.

II. ПО ЗАКОНА ЗА ХИГИЕНАТА И БЕЗОПАСНОСТТА НА ТРУДА

1. Да се пристъпи веднага към повсеместното и точно прилагане на този закон, влязъл в сила още от 15 декември 1917 г., но още никъде неприложен.

2. Да се нареди избирането от страна на работническите организации предвидените в закона помощник-работнически инспектори, като веднага се направи това за предвидените в бюджета на 1918 г. тридесет места.

3. Да се конституира предвиденият в закона Висш съвет на труда с представителство на Общия работнически синдикален съюз.

4. Да се измени Законът за хигиената и безопасността на труда със следните подобрения: а) пределната възраст на малолетните работници да се покачи до 14 навършени години; б) максималното работно време да бъде 8 часа; в) да се разширят и увеличат изискванията за фабричната и жилищна хигиена; г) да се увеличи грижата за материнството; д) да се забрани нощната и неделната работа за всички работници с изключение само на предприятията, които поради непреодолими технически причини или по

ради голям обществен интерес би трябвало да работят и пощно време, и е) да се въведе работническият инспекторат, избран от работническите организации и плащан от държавата.

III. ПО ЗАКОНА ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОСИГУРОВКИ

1. Да се приготви още сега всичко необходимо за прилагането на този закон, който влиза в сила от 15 декември 1918 г., като на първо място се изработят предвидените в закона правилници, без които приложението му е невъзможно. При изработването на тия правилници да участвуват и представители на Общия работнически синдикален съюз, за да се вземат под внимание и мненията на заинтересованите работници.

2. Да се измени Законът за работническите осигуровки, като се въведат и осигуровките за случаен на инвалидност, старост, смърт и безработица; да се премахне постановлението, което задължава и работниците да внасят вноски за осигуровките, и управлението на осигурителните фондове се повери в ръцете на работническите организации.

IV. НОВИ ЗАКОНИ

От обявената програма на бившето правителство за работническо законодателство остана непрокаран сбещаният *договор за наем на работа*. В най-близката сесия на камарата да се внесе такъв законопроект, който гарантира редовното и пълно изплащане на работническата заплата, да прокара принципа за минималната заплата за всички работници и служещи.

Освен това отдавна вече е необходимо да се въведат и у нас тъй наречените *работнически камари*, организирани от работническите организации, управлявани от тях и служещи като законен институт за застъпването интересите на труда, изучаването положението на работниците от разните производства и за разработване на всички въпроси, отнасящи се до законодателната закрила на труда. Такъв един закон следва да бъде прокаран в най-

скоро време; толкова повече че у нас и индустриалци, и търговци, и земледелци имат своите камари.

Като поднасяме горните искания, ние сме длъжни да подчертаем, че тяхното изпълнение съставлява една ни същна необходимост за работническата класа в нашата страна и едно неизбежно необходимо условие за правилното развитие на производителните сили. Ваша длъжност прочее е да направите потребното чрез министерството и Народното събрание за тяхното бързо и пълно удозлетворение.»

Др. Г. Димитров от името на делегацията подробно разви и обоснова гореизложените искания на организираните работници по отношение законодателната закрила на работническия труд у нас.

*В. «Работнически вестник»,
№ 68, 26 август 1918 г.*

*Печата се по текста
на в. «Работнически вестник».*

НАВОДНЕНИЕТО В СОФИЯ

Бедствията за работническите маси в столицата се шият едно след друго.

Изложени на страшна мизерия, глад и болести, жителите на крайните квартали станаха жертва и на стихията на вчерашното наводнение.

Най-много пострадаха в това отношение живущите близо до коритото на оная част от Владайската река, която още не е канализирана — в «Ючбунар», «Коньовица», «Булина ливада» (към «Лагера»).

Социалдемократическата партия, която множество пъти досега е искала в Софийския общински съвет да се канализира *цялото течение* на Владайската река, за да се изият разположените около тая река работнически квартали от нещастия в случай на наводнение, веднага изпълни своя дълг, като взе под своя защита пострадалите семейства.

Социалдемократическите общински съветници, другарите Г. Димитров и В. Мулетаров, депозираха по тоя случай на столичния кмет и общинското Постоянно присъствие следното писмено предложение:

«Населението в крайните квартали на столицата, през които минава *неканализираната* част на Владайската река, трябваше да понесе едно ново голямо бедствие извън мизерията, глада и болестите. Стихийно придошлите води на тая река наводниха и разрушиха почти всички къщи, разположени по нейното корито. Покъщнината на бедните семейства е завлечена. Множество къщи са станали необитаеми. Жени и деца са прекарвали нощес и се намират

сега под открито небе, останали без подслон и покъщнина.

Софийската община, която в лицето на своите досегашни управници е прякият виновник за това масово нещастие, защото поради господстващата котерийна и плячкаджийска политика в нейното управление тя никога не намери възможност да канализира цялото течение на Владайската река, днес е длъжна толкова повече да вземе най-бързи мерки за облекчение тежката участ на пострадалите семейства.

Предвид на това от името на Работническата социал-демократическа партия ние предлагаме:

Да се конституира още днес една общинска комисия, която да се състои от членове на всяка партийна група в Общинския съвет и представители на пострадалите жители от разните квартали, избрани от самите тях.

На тая комисия да се възложи:

1. Да констатира на самото място причинените повреди;

2. Да се погрижи за настаняването на останалите без подслон семейства в други жилища;

3. Да обсъди мерките за бързото поправяне на повредените жилища;

4. Да посочи източници за материалното обезщетение на пострадалите семейства срещу причинените им от наводнението загуби.

Едновременно с това да се свика и Общинският съвет на извънредно заседание, за да вземе необходимите окончателни решения в тая насока и за избягване подобни нещастия в бъдеще.

Понеже въпросното голямо нещастие изисква бързо действие от страна на общината, ние очакваме, че Постоянното общинско присъствие ще направи веднага необходимото в духа на настоящото предложение.

София, 30 март 1919 г.

Социалдемократически общински съветници

Георги Димитров

Васил Мулетарев

ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ

София, 14 април 1919 г.*

Синдикалният комитет поканва всички местни работнически съвети да изпратят най-късно до 20 април отчет за дейността си за времето от 1 януари до 31 март т. г. За същото време и до същата дата настоятелствата на професионалните секции да изпратят до централите си ведомостите и равносметките с всички събрани суми. Настоятелствата на смесените секции в малките градове да изпратят ведомостите и равносметките направо на Синдикалния комитет. Централните настоятелства веднага след тая дата да изпратят отчет за дейността през 1-вото тримесечие от 1919 г. със следните данни: числото на членовете на 31 март т. г., приходът и разходът на съюза им до същата дата.

От Синдикалния комитет

И. «Работнически вестник»,
№ 234, 14 април 1919 г.

Печата се по текста
на в. «Работнически вестник»

* Дата на публикуването. (Ред.)

БЕЛЕЖКИ

¹ Георги Димитров има предвид *Първата световна война 1914-1918* — империалистическа война между двете коалиции на капиталистическите държави — германо-австрийския блок (Централни сили) и Антантата, предизвикана от крайното изостряне на противоречията в хода на борбата за преразпределение на света, на колонии и на сферите на влияние. Най-остри са противоречията между Англия (най-старата капиталистическа държава) и икономически засилката се Германия. Като непосредствен повод за войната послужва убийството на австро-унгарския престолонаследник в Сараево (15/28 юни 1914) от членове на националистическата организация «Млада Босна». Под натиска на Германия Австро-Унгария обявява война на Сърбия (15/28 юли). На 19 юли (1 авг.) Германия обявява война на Русия, на 3 авг. — на Франция. Същия ден Англия обявява война на Германия. На 29 окт. 1914 в германо-австрийския блок влиза Турция. Към Антантата се присъединяват Италия, Румъния и САЩ. В края на войната участвуват 41 държави с население 1,5 млрд. души (75% от населението на Земята). Военните действия се водят на територията на Европа, Азия и Африка, а в Европа — на три бойни театъра: Западно-европейски, Източноевропейски и Балкански.

Поради важното ѝ стратегическо положение на Балканския полуостров България е предпочитан военен съюзник и за двете империалистически групировки. В навечерието на войната под прикритието на «строг неутралитет» управляващият либерален кабинет начело с В. Радославов подготвя въввличането на България във войната на страната на германо-австрийския блок. Групата на така наречените съглашенофилски партии — Народната (народняшка), Прогресивнолибералната и Демократическата партия, е по-малко настойчива в избирането на войната като най-прекия път за удовлетворяване на българските национални въжделения. В случай че се наложат военни действия, те настояват България да се присъедини към Антантата. БЗНС и Радикалната партия отначало са за пенанмеса във войната, но по-късно преминават на позициите на съглашенофила

ските партии. Широките социалисти известно време са за неутралитет на България, но впоследствие подкрепят политиката на буржоазията. Принципно твърда антивоенна позиция през цялото време на войната заема БРСДП (т. с.), парламентарната група на която още по време на Сараевската криза издига в Народното събрание лозунга за Балканска федерация като единствено възможен път за решаване на сложните национални и териториални проблеми на Балканите.

На 14 окт. 1915 България влиза във войната на страната на Централните сили. Мобилизирани са три армии, достигнали в края на войната обща численост 885 175 души — 17% от населението, процент, непознат в нито една от воюващите страни.

Огромно въздействие върху разволя на Първата световна война оказва победата на Великата октомврийска социалистическа революция 1917 в Русия. Съветското правителство предлага да се сключи мир без анексии и контрибуции, което Антантата отхвърля. За да запази завоеванията на революцията, на 3 март 1918 Съветската република сключва мирен договор с Германия в Брест—Литовск. През ноем. 1918 в Германия избухва буржоазнодемократична революция и германското правителство е принудено да сключи примирие (11 ноем.)

Военните действия завършват с пълно поражение на Централните сили. По време на войната загиват 9,5 млн. и са ранени 20 млн. души. Окончателните условия за мирните договори с победните страни са изработени на Парижката мирна конференция 1919—1920. Мирният договор с България е сключен на 27 ноем. 1919 в парижкото предградие Ньои при крайно несправедливи условия. Недалновидната политика на българската буржоазия довежда страната до втора национална катастрофа. — 21.

- ² Отнася се за *Общия работнически синдикален съюз (ОРСС)* — първата класова революционна общонационална професионална организация на работниците в България; основан на учредителен конгрес в Пловдив (21—22 юли 1904), състоял се непосредствено след XI конгрес на БРСДП (т. с.). Партийният конгрес подкрепя инициативата за обединяване на синдикатите в общ съюз и се изказва за създаване на тесни идейни и организационни връзки «между партията, от една страна, и проектирания общ съюз на българските синдикати — от друга, като се запазва пълната негова автономия». Съгласно приетия от учредителния конгрес устав ОРСС има за задача «да обединява работническото синдикално движение върху почвата на класовата борба, за защита на материалните и духовните интереси на труда». Съюзът се ръководи от Синдикален комитет, членовете на който заедно с членовете на ЦК на БРСДП (т. с.) образуват *Общ работнически съвет* — израз на връзките между партията и синдикалното движение. По места се изграждат местни работнически съвети, в които се включват по един представител на настоятелствата на работническите синдикати и членовете на Местния партиен съвет. ОРСС стои решително на позициите на класовата борба и международната работническа

солидарност, води борба против опортюнизма в работническото движение. Участва активно в международното профсъюзно движение и е един от основателите и дейните членове на Профинтерна (1921—1937). Забранен от фашистката власт след разгрома на Септемврийското антифашистко въстание 1923 по силата на ЗЗД (1924). Продължава да работи полулегално до апр. 1925. Секретари на ОРСС са Г. Кирков (1904—1909) и Г. Димитров (1909—1923), който от 1905 до 1909 е деловодител и член на Синдикалния съвет и на Общия работнически съвет. — 21.

- ³ Става дума за *Българската работническа социалдемократическа партия (БРСДП)* — създадена като Българска социалдемократическа партия (БСДП) по инициатива на Димитър Благоев на Учредителния конгрес, състоял се на връх Бузлуджа на 20 юли (2 авг.) 1891. БРСДП се изгражда в борба против народническо-утопичните, опортюнистическите и други идейни течения, чиито представители считат, че при тогавашните дребнобуржоазни условия в България няма възможност за съществуване на социалистическо движение и за създаване на пролетарска партия. През авг. 1892 в Пловдив се провежда II конгрес на БСДП с представители на дружинките, които са за откритото обявяване на партията; след конгреса те стават известни като «партисти». Социалистите, които стоят на опортюнистическите позиции, създават през 1892 Български социалдемократически съюз, поради което са наречени «съюзисти». «Партистите» отстояват тезата за необходимостта от марксистка партия на пролетариата, докато «съюзистите» отричат нейната навременност. През 1894 «партисти» и «съюзисти» се обединяват в една партия — Българска работническа социалдемократическа партия (БРСДП). В БРСДП се оформят две течения: революционно-марксистко — начело с Д. Благоев, и реформистко-опортюнистическо — възглавявано от Янко Сакъзов. Борбата между революционните марксиста и опортюнистите се задълбочава и изостря, като засяга всички въпроси на организацията, теорията и практиката на социалистическото и работническото движение. През 1900 Я. Сакъзов започва да издава сп. «Общо дело», в което пропагандира класово сътрудничество с буржоазията. Д. Благоев и неговите съратници Гаврил Георгиев и Георги Кирков довеждат борбата против общоделците до пълно организационно скъсване с тях, утвърдено от X конгрес на БРСДП в Русе (1903). Партията се очиства от опортюнистите. Това е ярка изява на нейната революционна марксистка същност. БРСДП, известна след 1903 като партия на тесните социалисти, стои начело на икономическите и политическите борби на работническата класа против капиталистическата експлоатация. Под нейно ръководство се изгражда ОРСС (1904). В периода на Балканските войни (1912—1913) и по време на Първата световна империалистическа война 1914—1918 БРСДП (т. е.) застава твърдо на позициите на интернационализма. Същевременно борейки се срещу авантюристичната политика на управли-

ващата буржоазия, тя се опитва да спаси страната от национална катастрофа. Нейната парламентарна група гласува против военните кредити. Партията издига лозунга за мир и Балканска федеративна република, решително се обявява против социалшовинизма и скъсва с Втория интернационал. Тя дава ценен принос в борбата срещу опортюнизма и в международен мащаб; издига глас за създаване на нов Интернационал на основата на революционния марксизъм. БРСДП (т. с.) участва активно в цимервалдското движение и през лятото на 1917 се присъединява към ръководената от В. И. Ленин цимервалдска левица; тя е близка, родствена на Болшевишката партия. Посреща с възторг победата на Октомврийската революция 1917 и разгръща широка дейност за популяризиране на нейните лозунги, а след войната застава начело на революционния подем на масите. Под влияние на идеите на Октомврийската революция БРСДП (т. с.) започва да се превъоръжава с ленинизма, става една от съснователките на Комунистическия интернационал и за разлика от много други партии влиза в него без разцепление. На своя XXII конгрес (1919) тя се преименува **Б ъ л г а р с к а к о м у н и с т и ч е с к а п а р т и я** (тесни социалисти). — 21.

- ⁴ Отнася се за *Съюза на транспортните работници в България (СТР)* — създаден на учредителен конгрес в София (6 март 1911) чрез обединяването на Железничарския синдикат, Телеграфо-пощенския и телефонен синдикат и Съюза на пристанищните работници. В работата на конгреса участват Д. Благоев, Г. Кирков и Г. Димитров. Конгресът решава вестниците «Железничар», «Телеграфопощенски вестник» и «Пристанищен работник» да продължават да излизат като органи на съюза и същевременно да се издава периодично бюлетин на съюза. Секретар на Управителния комитет е Драгой Коджейков. СТР влиза в състава на ОРСС. Поставя си за цел да защитава интересите на транспортните работници в България на основата на класовата борба. Г. Димитров подпомага непосредствено дейността на съюза, който става най-многобройната работническа професионална организация в страната. От май 1911 членува в Международната транспортна федерация. Съюзът оказва помощ или непосредствено ръководи стачните борби на транспортния пролетариат (общата стачка на пристанищните работници в Бургас през септ. 1911, стачката на пристанищните работници във Варна през юни—юли 1912, Транспортната стачка 1919—1920 и др.). След 1919 дейци на съюза поддържат радиовръзките на ЦК на БКП с Коминтерна. От приемането на ЗЗД (1924) до Априлските събития 1925 СТР работи полулегално, след което прекратява съществуването си. — 21.

- ⁵ *Работническият кожаро-обущарски съюз (РКОС)* е основан в Плевен през юли 1907 на учредителна конференция на кожарските и обущарските работници; започва редовен вътрешно-организационен живот от окт. 1907 с активното съдействие на Софийския обущарски синдикат. Влиза в състава на ОРСС.

Централното му настоятелство първоначално е в София, кратко време — в Плевен, а от май 1910 се установява в Пловдив. Дългогодишен секретар на съюза (от 1910 до 1923) е Рангел Димитров. От 6 февр. 1909 започва да излиза съюзният орган в. «Кожаро-обущар». РКОС ръководи стачните борби на кожарските и обущарските работници в страната. В близки контакти е със Сръбския работнически кожаро-обущарски съюз. Не членува в Международния кожаро-обущарски секретариат. Разтурен през 1924 по силата на ЗЗД. — 21.

⁶ *Работническият текстилен съюз (РТС)* е основан на учредителна конференция в Габрово (юли 1908) на основата на Работническият текстилен синдикат; влиза в състава на ОРСС. Конференцията протича под непосредственото ръководство на Г. Димитров. РТС е член на Международния текстилен секретариат. Съюзът ръководи 62-дневната стачка на сливенските текстилци (17 септ.—20 ноем. 1908), стачките на текстилните работници от Габрово, Пловдив, Самоков и др. Негов печатен орган отначало е в. «Съюзен бюлетин на българските текстилни работници», а от 25 авг. 1919 — в. «Текстилен работник». Първ председател е Ат. Каварджиков. РТС е разтурен през 1924 по силата на ЗЗД. — 21.

⁷ *Работническият шивашки съюз (РШС)* е основан през лятото на 1907 на конференция на шивашките работници; обединява всички шивашки синдикати и секции в страната. Влиза в състава на ОРСС. От 1909 започва да издава в. «Шивашки работник», чийто редактор до 1912 е Люба (Любица) Ивошенич Димитрова. РШС ръководи почти всички стачки на шивашките работници в страната до военнофашисткия преврат на 9 юни 1923. Като член на Международния работнически шивашки съюз поддържа широки интернационални връзки. Г. Димитров следи отблизо дейността на съюза, подпомага редактирането и издаването на в. «Шивашки работник», участва в работата на съюзните конгреси. РШС е разтурен през 1924 по силата на ЗЗД. — 21.

⁸ *Работническият рудничарски съюз (РРС)* е създаден на учредителен конгрес в края на март 1909 на основата на Рудничарския синдикат в Перник и с участието на синдикалните групи в други мини; влиза в състава на ОРСС. Учредителният конгрес приема Устав на РРС и избира ръководни органи. Г. Димитров редактира в. «Рудничар» (1902—1912) и непосредствено ръководи рудничарските борби и стачки. Третият (1911) и IV (1912) конгрес на РРС го избират за секретар на съюза. От 1913 до 1924 секретар е Т. Ненков. В навечерието на Балканската война съюзът се масовизира. През военните години (1912—1914 и 1915—1918) дейността му е ограничена. След Първата световна война се разраства и укрепва, голяма роля за което изиграва организационната и политическата дейност на Г. Димитров сред миньорите. През 1919—1921 РРС организира и ръководи

масовите миньорски стачни борби. В началото на 1922 след дългогодишно прекъсване започва да излиза отново в. «Рудничар». РРС е разтурен през 1924 по силата на ЗЗД. — 21.

⁹ *Съюзът на търговските служещи в България* е създаден в края на 1907 и началото на 1908 към ОРСС. Софийският синдикат на търговските служещи подготвя проектоустава и извършва цялата организаторска работа по изграждането на съюза. Първоначално в него се включват търговските служещи от София, Плевен, Сливен, Лом и другаде. От 1910 излиза в. «Търговски служащ», който води борба против опортюнизма в синдикалното движение. През 1910 съюзът влиза в Международния секретариат на търговските служещи и чрез Хр. Кабакчиев участва в международната конференция на търговските служещи в Копенхаген. Разтурен през 1924 по силата на ЗЗД. — 21.

¹⁰ *Работническият дърводелски съюз (РДС)* е създаден в началото на 1909 към ОРСС. Печатен орган — в. «Дърводелски работник». Още от основаването му Г. Димитров оказва непосредствена помощ за неговото разрастване и укрепване. Първият редовен конгрес се провежда на 8 апр. 1911 в София. До Балканската война 1912—1913 съюзът организира и ръководи стачните борби на дърводелските работници. През годините на Първата световна война (1915—1918) прекратява дейността си. След войната постепенно се превръща в масова организация. В него влизат повечето от членовете и част от ръководството на Дърводелския съюз при БРСДП (о). РДС установява връзки с дърводелските съюзи в Германия, Австро-Унгария, Румъния и др.; негови представители участвуват в международни профсъюзни конференции и конгреси. След въвеждането на ЗЗД (1924) продължава да действува полулегално до Априлските събития 1925. —

¹¹ *Металоработническият съюз (МС)* е основан през ноем. 1907 на основата на Софийския металоработнически синдикат, към който се присъединяват Плевенският и Русенският синдикат; влиза в състава на ОРСС. Първият редовен конгрес на МС се провежда през юли 1910. Секретар на Централното настоятелство е А. Иванов. МС обхваща предимно железарски работници и металоработници от промишлените предприятия. Има организации в почти всички големи градове на страната. Печатен орган — в. «Металоработник» (излиза от ян. 1910). МС е разтурен през 1924 по силата на ЗЗД. — 21.

¹² *Съюзът на фабричните и други работници в България* е създаден на 25 юли 1909 на учредителна конференция чрез обединяването на смесените, фабричните и други синдикати; влиза в състава на ОРСС. Георги Димитров е един от неговите учредители. Секретар-касиер на Централното настоятелство е В. Падин. От май до юли 1910 съюзът издава «Бюлетин на Съюза на фабричните и други работници в България», а от авг. 1910 —

- в. «Фабричен работник». Съюзът ръководи 133-дневната стачка на работниците от Кибритената фабрика на гара Костенец близо (юли—декр. 1909) и други стачни борби. Разтурен е през 1924 по силата на ЗЗД. — 21.
- 13 *Работническият печатарски съюз (РПС)* е първият професионален съюз в България, изграден под ръководството на БРСДП (т. с.) на учредителна конференция на 27 юли 1907. Инициативата за създаването му принадлежи на Работническият печатарски синдикат в София, чийто секретар е Г. Димитров. В РПС се включват групите от Плевен, Варна, Кюстендил и Враца. За председател на Централното настоятелство е избран Г. Димитров, който е и редактор на в. «Печатар». Съюзът влиза в ОРСС. На 18 февр. 1909 от него се отцепват група прогресисти, които се вливат в реформисткото Типографско работническо дружество. В края на 1910 и началото на 1911 РПС ръководи стачката на печатарите в почти всички софийски печатници, поради което спира излизането на редица буржоазни вестници. След Първата световна империалистическа война към съюза се присъединяват печатарски работници, напуснали общоделските синдикати. Разтурен през 1924 по силата на ЗЗД. — 21.
- 14 *Тютюноработническият съюз (ТС)* е основан през юли 1908 на конференция на тютюневите работници, състояла се в Габрово при ръководното участие на Г. Димитров; влиза в състава на ОРСС. Ръководството на съюза е възложено на Тютюноработническият синдикат в Пловдив. Печатен орган — в. «Тютюноработник». Първ секретар на съюза е Н. Господинов, по-късно Ст. Кираджиев. Важна роля в ръководството му играе В. Коларов. Първият редовен конгрес на ТС се провежда на 9 април 1911 в София. През 1909 съюзът е приет в Международния тютюноработнически секретариат. До Балканската война 1912—1913 ТС организира и ръководи стачките на тютюневите работници в Русе, Варна, Хасково, Пловдив, Шумен, Самоков и др. Войните (1912—1913 и 1915—1918) прекъсват дейността му. В условията на следвоенната революционна криза е начело на масовите стачни борби на тютюневите работници (1919, 1922). След въвеждането на ЗЗД (1924) действа полулегално до Априлските събития 1925. — 21.
- 15 *Съюзът на строителните работници* е създаден през втората половина на 1912 на основата на изградените след 1904 групи и дружества на строителните, каменоделските, бояджийските и керамичните работници; влиза в състава на ОРСС. Наскоро след създаването си установява връзки с Международния секретариат на строителните работници. По време на Балканските войни (1912—1913) преустановява дейността си. На I конференция на съюза (24—25 май 1914) участвуват представители на пет организации от страната. Първият редовен конгрес се провежда през 1920. Съюзът ръководи борбите на строителните

работници в страната за подобряване на трудовите условия. Разтурен през 1924 по силата на ЗЗД. — 21.

- ¹⁴ Отнася се за *Белгийското дружество G-te Anonyme des Tramways Elektriques de Sofia*, член на *Trust Franco-belge du Tramways* — Брюксел. През дек. 1898 дружеството откупува от френския инженер Ш. Бертолюс част от отдаденото му чрез търг (дек. 1897) Предприятие за електрическото осветление и трамваните в София, с което става стопанин на Предприятието за експлоатация на трамваните в София. Дейността на това предприятие започва в началото на 1901 след построяването на собствена електрическа централа и се регламентира от специален правилник, изработен според поемните условия, при съгласие между Софийската община и дружеството. Още от първите години на експлоатация дружеството започва да нарушава някои от поемните условия (това неколкократно е констатирано от анкетни комисии), поради което на 1 септ. 1916 със заповед на кмета е разпоредено общината да влезе във временно владение на трамваните, а на 29 септ. с. г. Общинският съвет избира комисия, за да се произнесе по юридическата и фактическата страна на отнемането на предприятието. Възникналият между общината и Белгийското дружество спор по ликвидиране концесията за трамваите, продължил няколко години и усложнил се след края на Първата световна война, е отнесен през 1920 със Народното събрание с искане за парламентарна анкета. През апр. 1921, на I редовна сесия на XIX обикновено НС, е представен «Доклад на анкетната парламентарна комисия за проучване спора по ликвидиране концесията за електрическото осветление и трамваните в София», в който са проследени отношенията между Софийската община и Белгийското дружество (вж Стенографски дневници, XIX ОНС, I РС, 74 з., с. 2629—2633). — 24.
- ¹⁷ Георги Димитров вероятно има предвид *Закона за градските общини* (вж бел. № 64) и по-специално чл. 100 и 101, в които се съдържат условията за назначаване на общински контролори и подконтролори и се регламентират техните основни задължения и права. — 26.
- ¹⁸ Георги Димитров се позовава на *Закона за изменение и допълнение на § 4, 5, 7—12 и 14 от Временното положение за паричното дъволение на военнослужещите във военно време*, гласуван на I извънредна сесия на XVII обикновено НС и обнародван в «Държавен вестник», № 179 от 11 авг. 1914; частично изменен и допълнен с три закона, гласувани от III редовна сесия на XVII обикновено НС и обнародвани в «Държавен вестник», № 250 от 20 ноем. 1916, № 79 и 101 от 12 апр. и 17 май 1917. Параграф 4 от закона предвижда чиновниците и държавните служещи от всички ведомства, които са мобилизирани в редовете на войската или остават на държавна служба в страната като войници, да получават до демобилизирането половината от бюджетната си заплата от ведомството, където са работили до мобилиза-

- цията. Параграф 10 осигурява добавъчно възнаграждение в размер на една пета от заплатата за всички държавни служители (чиновници, служещи, постоянни и временни работници), мобилизирани и придадени в разпореждане на военните власти.
27.
- ¹⁹ Георги Димитров има предвид обобщените статистически данни за раждаемостта, броя и вида на констатираните заболявания и смъртността на територията на Софийската градска община, публикувани ежеседмично на страниците на «Софийски общински вестник» в рубриката «Раждания, умирения и женитби». — 29.
- ²⁰ Става дума за появилата се във в. «Балканска поща», № 671 от 27 апр. 1917, информация за изявление на Г. Димитров пред кореспондент на вестника във връзка с подготвяната мирна конференция на социалистите в Стокхолм. Според информацията Г. Димитров е отрекъл правото на Международното социалистическо бюро «да представлява социалистическите партии от всички страни»; изтъква се също, че тесните социалисти са отправили до Интернационалната социалистическа комисия в Берн предложение за свикване на паралелна конференция на «всички социалистически (опозиционни) малцинства на воюващи и неутрални държави», тъй като подготвяната конференция се дирижира от правителствата на Съглашението. Освен опровержението «Работнически вестник» неколнократно отхвърля приписването на Г. Димитров изявление, като изтъква, че становището на БРСДП (т. с.) по конференцията в Стокхолм е отразено на страниците на партийния орган. Независимо от това, «интервюто» е предадено от БТА и предизвиква оживени коментари в чужбина. — 34.
- ²¹ Въпросът за свикването на международна социалистическа конференция в Стокхолм възниква през апр. 1917. Предложението е направено от Обединения комитет на работническите партии от Швеция, Дания и Норвегия (социалшовинистичното мнозинство в тях), и от холандските членове на Международното социалистическо бюро. От името на комитета през втората половина на април датският социалист Боргберг поканил социалистическите партии в Русия да участвуват в проектираната за май с. г. конференция, на която ще се обсъжда въпросът за сключване на мир. Предложението е прието от меншивиките и есерите. Седмата (Априлска) общоруска конференция на болшевиките (24—29 апр. 7—12 май 1917) по предложение на В. И. Ленин решително отказва да участва в подготвяната от социалшовинистите Стокхолмска конференция.

През май в Стокхолм се събират представители на германската, австрийската, чешката, полската, белгийската и др. социалдемократически партии, които провеждат предварителни срещи с цел да се изяснят становищата на партиите от воюващите страни и евентуално да се постигне общо споразумение по усло-

вията на бъдещия мир. От България в предварителните срещи в Стокхолм взема участие делегация на БРСДП (о) в състав: Я. Сакъзов, Ас. Цанков, Н. Сакаров, Кр. Пастухов, Ил. Янулов.

Т. нар. «мирна конференция на социалистите в Стокхолм», отлагана неколкократно, се проваля, тъй като част от делегатите не получават паспорти от своите правителства, а английските, френските и белгийските социалисти отказват да заседават с представители на страни, които се намират в състояние на война с техните държави.

БРСДП (т. с.) е против проектираната Стокхолмска конференция и осъжда социалпатриотите от двете коалиции, които с тази своя инициатива са в услуга на империалистическата политика на своите правителства. — 34.

22 *Законът за положението и заплатите на работниците и служещите в частните заведения и предприятия през време на войната* е приет на 26 март 1917 от III редовна сесия на XVII обикновено НС и е обнародван в «Държавен вестник», № 86, от 24 апр. с. г. Още преди правителствения законопроект на 1 авг. 1916 парламентарната група на БРСДП (т. с.) внася свое законодателно предложение, възобновено на 3 ноем. с. г. (вж Стенографски дневници, XVII ОНС, III РС, 46 з., с. 1008—1009). На 22 февр. 1917 то е прието «по принцип» на първо четене и заедно с предложение на БРСДП (о) е изпратено в съответната парламентарна комисия. На 22 март при първото четене на правителствения законопроект от името на парламентарната група на БРСДП (т. с.) се изказва Г. Димитров (вж Съч. Т. 7, С., 1984, с. 340—365); на 25 март при второто четене той прави предложения по чл. 2, 6 и 7 (вж Съч. Т. 7, С., 1984, с. 421). Част от тях са приети и включени в правителствения законопроект.

Под настоящото общо заглавие са обединени разяснения на СК на ОРСС по закона, предназначени за ръководствата на синдикалните организации по места и за работническите представители в местните комисии за прилагане на закона. В «Работнически вестник» те са публикувани под едно и също заглавие «По закона за частните работници и служещи»; повечето от тях съдържат допълнителни указания от името на СК на ОРСС и препращат към отпечатаните вече материали. Препоръчва се всички запитвания относно тълкуването и прилагането на закона да се отправят лично към Г. Димитров. Това свързва публикацииите в едно цяло. Две от поясненията (I и II) са оформени като окръжни на СК на ОРСС, подписани са от секретаря на СК Г. Димитров и са със заглавия «По прилагането на Закона за частните работници и служещи» и «Законът за частните работници и служещи». — 37.

23 Има се предвид *Правилник за подпомагане на нуждаещите се войнишки семейства през време на мобилизация и война*, приет на заседание на Министерския съвет на 22 септ. 1915, утвърден с Указ № 407 от 30 септ. и обнародван в «Държавен вестник»,

№ 221 от 30 септ. с. г. По силата на чл. 47 от Конституцията той е обрнат в закон и след обявените с укази № 412 и № 430 съответно от 15 окт. и 7 дек. 1915 изменения и допълнения на чл. 2, 3, 5, 7 и 15 е утвърден от Народното събрание. Законът е променян и допълван през 1916, 1920 и 1921. В сила е до 1922, когато раздаването на войнишките помощи е прекратено съгласно чл. 10 от Закона за бюджета за 1922—1923 («Държавен вестник», № 10 от 13 апр. 1922). В съответствие с чл. 7 от закона Министерството на вътрешните работи и народното здраве назначава Централен комитет за подпомагане на войнишките семейства, който е съставен от народни представители. Към отделните общини се създават местни комитети, чийто брой в края на 1916 е около 2850. — 40.

24 *Законът за събиране преките данъци* е приет от XIII обикновено НС, II редовна сесия (1904—1905) и обнародван в «Държавен вестник», № 64 от 23 март 1905; впоследствие е изменен със «Закон за допълнение към Закона за събиране на преките данъци», приет на II редовна сесия на XV обикновено НС и публикуван в «Държавен вестник», № 83 от 11 апр. 1913. Законът определя начините на събиране на преките данъци, правата и задълженията на държавните чиновници (бирниците), контрола и отчетността върху събраните суми и т. н. — 42.

25 *Тютюноработническото дружество «Защита»* в гр. Ксанти (Скеча) е основано през 1908 първоначално като независим и чисто професионален тютюноработнически клуб за българи, гърци и турци с название Ксантийски тютюноработнически синдикат «Защита». Постепенно се превръща в класова работническа организация, която поддържа тесни връзки с Тютюноработническия съюз и ОРСС. В началото на 1919 обединява около 2300 работници от ксантийските складове за сортировка на тютюн. Ръководи голямата стачка на ксантийските тютюноработници (апр. 1914), която завършва с успех.

Георги Димитров следи отблизо дейността на дружество «Защита» и борбите на ксантийските тютюноработници и активно защитава техните интереси (вж Съч. Т. 4. С., 1983, с. 337, 338, 370—377). На 21 апр. 1919 участва в конференция на дружеството, която взема решение то да бъде присъединено към Тютюноработническия съюз при ОРСС. — 52.

26 *Комитетите на труда* се създават в индустриалните предприятия от края на 1905 въз основа на чл. 17 от Закона за женски и детския труд, за да упражняват обществен контрол върху прилагането на закона. В състава им влизат по право: кметът на града (председател) и членове: общинският или околийският лекар, околийският училищен инспектор, градският или държавният инженер, представител на работническите организации в града (задължително избран от работническите синдикати) и секретарят на Търговско-индустриалната камара (където има такава). С изключение на работническия представител членовете

на комитета се назначават. Мандатът на комитетите е три години. Единствено работническите представители — тесни социалисти, се борят за точното прилагане на закона и за налагане на санкции спрямо собствениците-нарушители. Избори за работнически представители се провеждат през 1905, 1909 и 1912. През 1912 кандидат на ОРСС за работнически представител в Софийския комитет е Г. Димитров. След изтичането на третия мандат (март 1915) Министерството на търговията, промишлеността и труда обявява с Окръжно № 613 от 27 апр. 1915, че комитетите на труда прекратяват съществуването си като самостоятелни органи на министерството. Съгласно чл. 16 и 17 от Закона за женския и детския труд и чл. 2 от Закона за инспектората на труда се назначават титулярни окръжни инспектори на труда и комитетите на труда се считат само като спомагателни органи на министерството. — 54.

²⁷ *«Широките»* — отнася се за Обединения общ работнически синдикален съюз (ОБОРСС) (вж бел. № 29). — 54.

²⁸ *Балканска война 1912—1913* — война на държавите от Балканския съюз (България, Сърбия, Гърция и Черна гора) срещу Турция. След Берлинския конгрес 1878 под турска власт остават значителни територии, населени с българи, гърци, албанци и др. Сред поробеното население, особено в Македония и Одринска Тракия, о. Крит и Албания, се разгръщат национално-освободителни движения срещу националния, религиозния и социалния гнет на Турция. Българското население, което е преобладаващо в Македония и Одринска Тракия, под ръководството на Вътрешната македоно-одринска революционна организация (ВМОРО) води дългогодишна борба за освобождение, чиято най-ярка изява е Илинденско-Преображенското въстание 1903. Управляващата буржоазия в балканските страни използва ненавистта на народните маси към турските поробители за осъществяване на хегемонистичните си стремежи. На Балканите се кръстосват интересите и на големите империалистически държави, които използват користоно противоречията между балканските съюзнци и Турция. Срещу политиката на буржоазията и династиите в балканските страни се обявява работническата класа начело със своите социалдемократически партии. Решителен и последователен противник на войната като средство за разрешаване на националния въпрос на Балканите е БРСДП (т. с.).

Повод за избухването на Балканската война са кланетата над българското население в Щип (ноем. 1911) и Кочани (юли 1912) и отказът на турското правителство да даде автономия на Македония и Одринска Тракия. Военните действия започват на 26 септ. 1912 между Турция и Черна гора. На 5 окт. във войната се намесват България и Гърция, а на 7 окт. и Сърбия. Основните сили на България са съсредоточени на Тракийския боен театър срещу главните турски сили. Българските войски водят успешни сражения и достигат Чаталджа (40 км от Цариград). Успехи

постигат съюзниците в Македония и Албания. Понасящата тежки поражения Турция потърсва съдействието на Великите сили за сключване на примирие; в Лондон започват преговори за мир, но след Младотурския преврат (10 ян. 1913) те са прекъснати. Последвалите след това сражения носят нови победи на съюзниците при Чаталджа и Булаир; завладени са крепостите Янина, Одрин, Шкодра. Войната завършва с поражение на Турция. Подписан е Лондонският мирен договор (17 май 1913), според който Турция отстъпва на страните от Балканския съюз земите на запад от линията Мидия—Енос заедно с Егейските острови. Албания получава независимост.

Независимо от целите и стремежите на балканската буржоазия и монархическите династии Балканската война има обективно прогресивен характер. Тя премахва турското национално потисничество и феодалните остатъци в освободените области и създава условия за тяхното свободно обществено-икономическо развитие. За българския народ е освободителна война, опит за завършване на националноосвободителната революция, борба срещу несправедливите решения на Берлинския конгрес.

Споровете на съюзниците за подялбата на освободените земи довеждат до избухването на Междусъюзническата война (16 юни 1913). — 54.

²⁹ *Обединеният общ работнически синдикален съюз (ОбОРСС)* е създаден през юли 1908 чрез сливането на общоделския (Свободен общ работнически синдикален съюз и синдикатите при анархолибералския Работнически социалдемократически съюз «Пролетарий»). Обединението се извършва на основата на т. нар. «синдикален неутралитет», чиито привърженици (Я. Сакъзов, Ас. Цанков, Ил. Янулов и др.) отхвърлят необходимостта от идейни и организационни връзки между социалдемократическата партия и синдикалното движение. През март 1909 се провежда обединителен учредителен конгрес, който приема Устава на ОбОРСС. Обединеният синдикален съюз стои на реформистки позиции и води постоянна борба с ОРСС. В стремежа си да наложи обединение на синдикалното движение в България на основата на «синдикалния неутралитет» прибегва до помощта на Международния синдикален секретариат. В годините на войните (1912—1913 и 1915—1918) в редовете на ОбОРСС настъпва разслоение. Разногласията между съществуващите още от основаването му две течения — дясноопортюнистическо и лявоцентристко — се задълбочават и през май 1919 се стига до разцепление. Десницата (около в. «Работническа борба») се слива през дек. с. г. със Съюза на съюзите в Конфедерация на труда Левицата (около в. «Работническа защита»), под чието влияние е СК на ОбОРСС, през септ. 1920 се присъединява към ОРСС.

54.

³⁰ *Законът за защита на женския и детския труд* е приет от XIII обикновено НС под въздействието на засилващите се стачни борби на българския пролетариат; утвърден с Указ № 13 от

25 март 1905 и обнародван в «Държавен вестник», № 66 от 26 март с. г. Законът забранява да се вземат за работници във фабриките, мините, занаятчийските и др. предприятия деца по-малки от 12 години, деца от 10 до 15 години да работят повече от 3 часа в денонощие, а жените от всяка възраст — повече от 10 часа, нощната работа — за момчета под 15 години и за всички момичета и жени, и пр. Член 17 от закона предвижда създаването на комитети на труда, чрез които да се упражнява обществен контрол върху приложението му. Макар и твърде ограничен в сравнение с предложения на 21 юни 1902 от социалдемократическата парламентарна група законопроект, БРСДП (т. с.) и ОРСС се борят за неговото прилагане.

През март 1915 парламентарната група на БРСДП (т. с.) внася в XVII обикновено НС законопроект за изменение и допълнение на Закона за женския и детския труд в индустриалните заведения, който вдига възрастовата граница за използването на детска работна сила на 14 години, забранява наемането за нощна работа на работници под 20 години и на жени от всякаква възраст; предвижда 42-часова непрекъсната почивка и т. н. Предложеният от тесните социалисти законопроект не се поставя на дневен ред за разглеждане от Народното събрание.

Законът за защита на женския и детския труд е в сила до април 1917, когато е заменен със Закона за хигиената и безопасността на труда. — 55.

¹¹ *Келнеро-готварският съюз (КГС)* е основан на учредителен конгрес в София (16—19 ноем. 1907) първоначално като *Келнерски съюз*. В работата на конгреса участва Г. Димитров, който оказва конкретна помощ при изработването на устава с оглед съюзът да се изгради като революционна работническа професионална организация. До 1919, когато се включва към ОРСС, КГС съществува като политически неутрална организация, но от 1912 съюзен секретар е тесният социалист Стамат Георгиев, който е в непрекъснат контакт с Г. Димитров. Печатен орган — в. «Келнерски глас» (1908—1934). Съюзът ръководи стачните борби на келнерските и готварските работници. След 1923 минава на неутрални позиции. Разтурен през 1934 от деветнадесетомайското правителство. — 56.

¹² Отнася се за проектираната т. нар. «мирна конференция» на социалшовинистите в Стокхолм (вж бел. № 21). — 84.

¹³ Отнася се за *Третата цимервалдска конференция*, проведена на 5—12 септ. 1917 в Стокхолм (вж бел. № 53). — 84.

¹⁴ Информацията за заседанието на общинската комисия по трамваите и осветлението е написана от Г. Димитров, който представя общинската група на БРСДП (т. с.) в тази комисия. В личния му архив се пази екземпляр от проектоправилника за положението на трамвайните работници с негови подчертавания и бележки, който вероятно е използван по-късно и при подго-

- товката на други материали в защита на трамвайните работници (вж настоящия том, с. 86). — 99—102, 285—287, 352—357.
- 35 *Училището за детски играчки и кошничарство* е създадено към Софийската община през 1911. До началото на 1916 в него са подготвени 186 ученици и ученици. Управител на училището е австрийският поданик Н. Сланина. — 93.
- 36 Отнася се за общинските съветници — представители на партиите от управляващата либерална коалиция: Либералната (радославистка), Народнолибералната (стамболовистка) и Младолибералната (тончевистка) партия, които в общинските избори на 3 май 1915 получават 18 мандата в Софийския общински съвет и имат мнозинство в него. — 97.
- 37 Георги Димитров има предвид общинските съветници — представители на Демократическата, Народната (народняшка) и Радикалдемократическата партия, както и на БРСДП (о), които след 3 май 1915 имат общо 10 съветници в Софийския общински съвет и са в опозиция на либералната коалиция. — 97.
- 38 Става дума за *Белгийското дружество* (вж Сел. № 16). — 100.
- 39 Става дума за *Фонда за сираците от войната*, създаден през 1913 по инициатива на княгините Евдокия и Надежда. Управлението на фонда е възложено на Централен комитет, в който влизат представители на различни министерства, банки, софийският кмет и т. н. начело с министър-председателя. През 1914 фондът минава под патронажа на цар Фердинанд. Средствата за него се набират чрез ежегодни помощи от държавата и общината и чрез доброволни вноски от учреждения и частни лица. Една от инициативите на Централния комитет е откриването в София със средства от фонда на Професионално-домакински институт за девойки-сираци «Евдокия и Надежда».
- Георги Димитров се обявява срещу подобни «благотворителни» мероприятия, с които се цели да се насажда монархическо влияние сред народа. Той подчертава, че предназначението на института е да подготвя от дъщерите на загиналите във войните български герои слугини за буржоазните семейства. — 105.
- 40 Отнася се за *Закона за подпомагане на нуждаещите се войнски семейства през време на мобилизация и война* (вж бел. № 23). 109.
- 41 Има се предвид създадената през 1911 *Организация на трамвайните работници в София*, секция на Съюза на транспортните работници. — 112.
- 42 Отнася се за образувания в края на март 1917 в София синдикат от представители на столичните кооперативни дружества «Братски труд», «Народен магазин», «Успех», «Солидарност», «Сре-

дец», «Напред» и «Вярност». В съответствие с чл. 8, буква е от Закона за стопански грижи и обществена предвидливост синдикатът получава монопол върху вноса и продажбата на зеленчуци на едро на територията на София. От юли 1917 официално се обявява за *Съюз на потребителните кооперации в София* и изработва свой устав (вж *Устав на Съюза на потребителните кооперации в София*, С., п-ца «Св. София», 1918, 13 с.). — 113.

¹³ *Софийският хигиенически съвет* се създава през ноем. 1915 като поделение на Народния хигиенически съвет при Дирекцията на народното здраве. Дейността му е организирана въз основа на специални Наставления и правила за предпазване от заразителни болести. В състава на съвета влизат столичният кмет, началникът на градската санитарна служба, софийският окръжен управител, народни представители и представители на административните и съдебните власти. Хигиеническият съвет разделя София на 91 района и назначава за всеки от тях по една тричленна комисия с цел да се следят чистотата и санитарното състояние на града. — 114.

¹⁴ *Женски социалдемократически комисии* — ръководни органи на женските социалдемократически групи. По инициатива на ЦК на БРСДП (т. с.) в края на 1913 се създава *Централна женска комисия (ЦЖК)* със задача под прякото ръководство на партията да се грижи за социалистическата просвета сред работничките и жените от работническите семейства и да съдействува за тяхното организиране в женски социалдемократически групи. В състава ѝ влизат Тина Киркова (секретар), Люба Димитрова и Райна Кандева, избрани на I (юли 1914) и II (авг. 1915) женска социалдемократическа конференция. За непосредствено ръководство на женското движение по места към партийните организации са изградени женски комисии. В годините на Първата световна война (1915—1918) женските социалдемократически групи изиграват значителна роля в мобилизирането на българските работнички и работнически жени за борба против войната, за хляб и мир. На III женска конференция (25—26 май 1919) женските социалдемократически групи се обединяват в *Женска комунистическа организация*. След Септемврийското антифашистко въстание 1923 тя е разтурена заедно с другите работнически организации от фашистката власт по силата на ЗЗД (1924). — 118.

¹⁵ *Съглашение (Антанта, Тройно съглашение)* — империалистически блок на Англия, Франция и Русия, оформил се през 1904—1907 в противовес на Тройния съюз (империалистически блок на Германия, Австро-Унгария и Италия). В хода на Първата световна война 1914—1918 към Съглашението се присъединяват и други държави (САЩ, Япония, напусналата Тройния съюз Италия и др. — общо 25 държави), воюващи срещу Германия и нейните съюзници. И двата блока възникват в ре-

- зултат на борбата между империалистическите държави за преразпределяне на света в обстановка на все по-изострящи се противоречия между тях. След победата на Великата октомврийска социалистическа революция 1917 Съветска Русия отпадна от блока. След разгрома на Германия Съглашението фактически преставаше да съществува. — 122.
- ⁴⁶ Отнася се за държавите от *Тройния съюз* — военнополитически блок на Германия, Австро-Унгария и Италия, оформен през 1879—1882 и насочен към подготовка на война за преразпределяне на света. Инициатор за създаването му е Германия, която на 7 окт. 1879 сключва договор за съюз с Австро-Унгария (*Централен съюз*), насочен главно срещу Франция и Русия. Тройният съюз е оформен напълно със съюзен договор, подписан на 20 май 1882 между Германия, Австро-Унгария и Италия (подновяван през 1887, 1891, 1901 и 1912). През 1904—1907 в противовес на Тройния съюз е създаден блокът на Англия, Франция и Русия, т. нар. *Антанта*. Противоречията между двата враждуващи блока довеждат до избухването на Първата световна империалистическа война 1914—1918. След започването на войната Италия обявява неутралитет, а през май 1915 влиза във войната на страната на Антантата. През 1915 към централните държави се присъединяват България и Турция. В този състав блокът продължава да съществува до разгрома му през 1918. — 123.
- ⁴⁷ *Бернската синдикална конференция* се провежда от 2 до 4 окт. 1917 с участието на делегати от Германия, Дания, Швеция, Австро-Унгария, Норвегия и Холандия. Конференцията приема резолюция, в която се настоява правителствата на воюващите държави да гарантират в бъдещия мирен договор правата на работническата класа — свобода на организиране, намален работен ден и т. н. Един от основните въпроси, който се разглежда на конференцията, е за преместването на седалището на Международната федерация на професионалните съюзи, известна все още като Международен синдикален секретариат (МСС) от Берлин в неутрална страна. Поради противодействието на германските делегати начело с К. Легин въпросът не е разрешен. Взето е решение да се създаде временен клоп на МСС в Амстердам, който да изпълнява посреднически функции. Германските и австрийските делегати застават на шовинистични позиции и обявяват водената от Германия война за отбранителна. — 130.
- ⁴⁸ *Швейцарски синдикален съюз* — отнася се за *Швейцарското обединение на профсъюзите* (Schweizerischer Gewerkschaftsbund), основано през 1880 по решение на VIII конгрес на Швейцарския работнически съюз със седалище в Берн. Според устава основната му задача е да повдига и развива общественоекономическите интереси на трудещите се и да се бори за всеобщо и равно право върху земята и средствата за производство. От самото

създаване на обединението неговите лидери поддържат опортюнистическата тактика на класово сътрудничество с буржоазията и са противници на участието на профсъюзите в революционната борба на пролетариата. През 1919 в него членуват 20 отраслови синдикални организации с над 250 хиляди членове.

Международната профсъюзна конференция в Стокхолм (юни 1917) определя Швейцарското обединение на профсъюзите за домакин на проектираната за окт. 1917 в Берн следваща профсъюзна конференция. — 130.

¹⁰ Става дума за *Международния синдикален секретариат (МСС)* — международен център на националните синдикални централи, създаден през 1901 в Копенхаген на I конференция на секретарите на професионалните съюзи в Германия, Англия, Белгия, Дания, Франция, Норвегия и Швеция с цел да се поддържат постоянни връзки между профсъюзите от различните страни. Седалището на секретариата е в Германия. От 1903 негов несменяем председател е Карл Легин — деец на германското профсъюзно движение, опортюнист. Дейността на МСС е подчинена на политиката на десните опортюнисти и се ограничава главно в събиране на информация и разглеждане на някои организационни въпроси. През 1913 МСС се преименува в *Международна федерация на професионалните съюзи*, която през Първата световна война 1914—1918 се разпада; през 1919 е възстановена под названието *Амстердамски интернационал на профсъюзите*. — 130.

¹⁰⁰ Георги Димитров има предвид *Втория интернационал*, основан през 1889 в Париж при активното участие на Ф. Енгелс, под чието влияние се развива до смъртта му (1895). Българското социалистическо движение е представено на учредителния му конгрес от българското студентско дружество в Брюксел чрез упълномощения румънски делегат Мани. От 1893 партията на българските марксисти участва във всички конгреси на Интернационала.

Вторият интернационал се създава в условията на прехода на световното работническо движение към нов, по-висок етап на развитие, който се характеризира с установяването на идеологическо надмощие на марксизма и образуването в редица страни на Европа и в САЩ на национални политически партии на работническата класа. Отначало Интернационалът допринася за създаване на масово работническо движение, за разпространението на марксизма в социалистическото движение и за укрепването на социалистическите партии на марксистка основа. В епохата на империализма в него надделяват опортюнистическите тенденции. Опортюнистите подлагат на ревизия основните положения на революционния марксизъм. Обособяват се три течения: *дясно* — открито ревизионистично (Е. Бернщайн и др.), *центристко* (К. Кауцки, Л. Троцки, В. Адлер, О. Бауер), *ляво* — революционно-марксистко (В. И.

Ленин и болшевиките, българските тесни социалисти начело с Д. Благоев, германските леви социалдемократи — Р. Люксембург, К. Либкнехт и др.). БРСДП (т. с.) води непримирима борба против центристката политика на Втория интернационал на компромисно единство с опортюнизма.

Революционните маркнисти начело с В. И. Ленин и болшевиките водят непримирима борба против опортюнизма, която постепенно взема връх във Втория интернационал. На конгресите в Щутгарт (1907), Копенхаген (1910) и Базел (1912) се обсъжда въпросът за опасността от империалистическа война. Под влияние на левите сили се приемат резолюции, с които социалдемократите се задължават да водят организирана борба против войната. В началото на Първата световна война лидерите на Втория интернационал изменят на делото на социализма и на интересите на пролетариата. Повечето от социалдемократическите партии в Западна Европа се присъединяват към националните буржоазни и издигат социалистически лозунги за «защита на отечеството» и за «граждански мир», а някои от лидерите им влизат в буржоазните правителства. В обстановка на идейно-политически крах на Втория интернационал болшевиките начело с Ленин отстояват най-последователно революционния пролетарски интернационализъм и на Цимервалдската (1915) и Кишталската (1916) международна социалистическа конференция стават обединителен център на «интернационалистите на дело» в международното работническо движение, към които принадлежат и тесните социалисти от България.

След победата на Великата октомврийска социалистическа революция 1917 в обстановката на повсеместен революционен подем се създават условия за образуването на Трети, комунистически интернационал, на който БРСДП (т. с.) е една от съоснователките. — 130.

⁵¹ *Цимервалдска конференция 1915* — международна социалистическа конференция, състояла се на 23—26 авг. (5—8 септ.) в Цимервалд, близо до Берн (Швейцария). Свикана е по инициатива на италианските и швейцарските социалисти. Присъствуват 38 делегати от 11 европейски страни: Германия, Франция, Италия, Русия, Полша, България, Румъния, Швеция, Норвегия, Холандия и Швейцария. Делегат на БРСДП (т. с.) в Цимервалд е В. Коларов. Заедно с Кр. Раковски той представлява Балканската работническа социалдемократическа федерация. Дискусията е ред: 1) Доклади на представителите на отделните страни; 2) Съвместна декларация на представителите на Германия и Франция; 3) Предложение на цимервалдската левица за приемане на принципна резолюция; 4) Приемане на манифест; 5) Избор на Интернационална социалистическа комисия; 6) Приемане на резолюция за съчувствие към жертвите на войната и към преследваните.

Основният въпрос, който се обсъжда на конференцията, е за борбата на пролетариата за мир. Разгръща се остра борба между революционните интернационалисти (т. нар. цимер

валдска левица) начело с В. И. Ленин и кауцкианското мнозинство в конференцията. Мнозинството отхвърля внесените от левницата проектоманифест и проекторезолюции за войната и за задачите на социалдемократите, които разкриват империалистическия характер на войната и осъждат решително социалшовинизма. Конференцията приема компромисен манифест, който посочва империалистическия характер на войната, осъжда, макар и недостатъчно рязко, шовинизма на партиите от Втория интернационал и призовава работниците от Европа на борба против войната, за мир без анексии и контрибуции. В манифеста обаче няма призив за революционни акции на масите против войната, за пълно скъсване със социалшовинизма, не се посочват причините за краха на Втория интернационал. Независимо от това Ленин преценява конференцията като «крачка напред» към идейното и практическо скъсване с опортюнизма и социалшовинизма.

БРСДП (т. с.) стои на позиции, близки до Цимервалдската левица, но тя все още не е възприела главните болшевишки лозунги за борба против войната. Нейният представител на конференцията не се присъединява към левницата и гласува без уговорки за манифеста на мнозинството. — 130.

⁶² *Кинталска конференция 1916* (В т о р а ц и м е р в а л д с к а к о н ф е р е н ц и я) — втората международна социалистическа конференция на Цимервалдското обединение, състояла се от 24 до 30 април 1916 в Кинтал, близо до Берн (Швейцария). В работата на конференцията вземат участие 43 делегати от 10 страни: Германия, Франция, Италия, Русия, Полша, Австрия, Сърбия, Швейцария, Норвегия и Португалия. БРСДП (т. с.) не е представена на конференцията, тъй като нейните делегати Г. Кирков и В. Коларов стигат до Виена, но не са допуснати в Швейцария. По същата причина отсъствуват и делегатите на социалдемократическите организации в САЩ, Румъния, Англия, Гърция и Швеция. На конференцията са обсъдени следните въпроси: 1) Борбата за завършване на войната; 2) Отношението на пролетариата към въпросите на мира; 3) Агитацията и пропагандата; 4) Парламентарната дейност; 5) Масовата борба; 6) Свикването на Международното социалистическо бюро (МСБ).

В резултат на дейността на В. И. Ленин и болшевиките в хода на подготовката на конференцията укрепва лявото крило на Цимервалдското обединение — в неговия състав са вече 12 делегати. Но мнозинство имат кауцкианците, поради което основните лозунги на болшевиките (превръщането на империалистическата война в гражданска, за поражението на «собственото» буржоазно правителство във всяка воюваща страна, окончателно скъсване с Втория интернационал и създаване на нов Интернационал) не се приемат от конференцията. Приета е резолюция, в която се осъжда дейността на МСБ, и обръщение «Към разоряваните и избивани народи», в което се посочва, че единственият начин за предотвратяването на войните е завоюването на политическата власт от работническата класа. В. И. Ленин оценява

действието на конференцията като «малка крачка» напред в сравнение с Цимервалдската конференция. Тя спомага за обособяването и сплотяването на интернационалистичните елементи върху идейната основа на революционния марксизъм.

Българските тесни социалисти се солидаризират с решението на конференцията и чрез «Работнически вестник» полагат усилия за тяхното разгласяване и разясняване. — 130.

- ⁵³ Отнася се за *Третата цимервалдска конференция*, състояла се в Стокхолм от 5 до 12 септ. 1917. Дневен ред: 1) Доклад на Интернационалната социалистическа комисия (ИСК); 2) Инцидентът с Р. Грим; 3) Отношението към Стокхолмската конференция за мир и 4) Борбата за мир и Цимервалдското движение в отделните страни.

Конференцията разглежда «случая Грим». Р. Грим, един от лидерите на Швейцарската с.-д. партия, като пратеник на швейцарския министър Хофман проучва в Русия възможността за сключване на сепаративен мир в полза на германския империализъм. Делегатите обявяват поведението му за недопустимо и одобряват изключването му от ИСК.

В издадения от конференцията манифест не намират отражение лозунгите на революционната социалдемократия за претвърщане на империалистическата война в гражданска и за образуване на «собственото» правителство на всяка воюваща страна. Третата цимервалдска конференция напълно потвърждава Лениновия извод за окончателния банкрут на Цимервалдското обединение, за необходимостта незабавно да се скъса с него и да се създаде III, Комунистически интернационал. Третата цимервалдска конференция е последната конференция на това движение.

За делегати на конференцията БРСДП (т. с.) изпраща Г. Кирков и В. Коларов, но поради многократното ѝ отлагане те не присъствуват на заседанията. Г. Кирков участва в предварителната работа на комисията по обследване на «случая Грим» и допринася за разобличаване на центризма. В Стокхолм Г. Кирков и В. Коларов присъствуват на съвещанието на Цимервалдската левица, състояло се в края на лятото под ръководството на болшевиките. Обръщението на съвещанието към международния пролетариат е съставено с активното участие на Г. Кирков и В. Коларов и от името на БРСДП (т. с.) е подписано от Г. Кирков. Тесните социалисти скъсват окончателно с Цимервалдското обединение, чиято мнозинство минава на позициите на социалшовинизма. — 130.

- ⁵⁴ Става дума за *Интернационалната социалистическа комисия (ИСК) в Берн* — изпълнителен орган на Цимервалдското обединение; създадена на Цимервалдската конференция през септ. 1915. В ИСК влизат центристите Р. Грим, О. Моргари, Ш. Ню и като преводачка — А. Балабанова. В своите документи и обръщания ИСК призовава социалдемократите да се откажат от гласуване на военните кредити, да подготвят работническата

класа за масова борба против империалистическата война. ИСК прекратява съществуването си в началото на 1917. — 130.

- ⁵⁵ *Планът за синдикални беседи* е отпечатан като листовка от Партийната социалистическа книжарница и печатница в края на окт. 1917. Изработен е от Георги Димитров през авг.—окт. с. г. вероятно във връзка със задачата, която се поставя пред синдикалните организации с Окръжно № 477 на СК на ОРСС от 6 авг. 1917 (вж настоящия том, с. 116—119) и с резолюцията на Първата партийна конференция (16 и 17 септ.) (вж «Работнически вестник», № 111 от 20 септ. 1917) — да се пристъпи към задълбочена и всеотраслова социалистическа просвета на организирания работници и работнички с оглед на развиващите се събития и близките исторически задачи на пролетариата. Работен вариант на плана Г. Димитров е записал в личния си бележник (вж Съч. Т. 7, С., 1984, с. 537—538).

В началото на 1919 е отпечатан План за просвета на работническите синдикати (вж настоящия том, с. 494—502), в основата на който е планът от окт. 1917, преработен и допълнен в съответствие с новата обстановка след Първата световна война. — 133.

- ⁵⁶ Има се предвид *Февруарската буржоазнодемократична революция 1917 в Русия* (23—27 февр./8—12 март), която смъква от власт царизма. В страната е установено дуввластие в лицето на буржоазното Временно правителство и Съветите на работническите и войншките депутати. В хода на революцията е осъществен на практика боен съюз на работниците и селяните. Макар да сваля царизма, Февруарската революция не решава редица основни задачи за войната и мира, националния и аграрния въпрос и др. Под ръководството на В. И. Ленин Болшевишката партия води борба за прерастване на буржоазнодемократичната революция в социалистическа, за революционен изход от империалистическата война. — 137.

- ⁵⁷ Георги Димитров има предвид жестокото потушаване на националноосвободителното *Ирландско въстание* (24—30 апр. 1916) против господството на английския империализъм. Повод за въстанието е решението на английското правителство да отсрочи прилагането на Закона за самоуправлението на Ирландия в рамките на Британската империя. Най-активна роля във въстанието играят ирландската работническа класа и нейната военна организация «Ирландска гражданска армия», а също представители на дребната буржоазия и интелигенцията. Основна арена на въстанието е Дъблин, където е образувано Временно правителство и е обявена Ирландската република. Локални въстанически действия има също в Дъблинското и съседните му графства. След ожесточени боеве към 30 апр. въстанието е потушено с изключителна жестокост: ръководителите му са екзекутирани, а участниците са подложени на масово изселване от страната. — 141.

- ⁵⁸ Става дума за *Закона за плащане дневни пари на държавните*

служители в новите земи, приет от I извънредна сесия на XVII обикновено НС (23 юли 1914), публикуван в «Държавен вестник», № 177 от 8 авг. с. г. Чл. 1 от закона определя размера на дневните пари на служителите в съответствие с годишната им заплата: служителите с годишни доходи до 1200 лв. да получават дневни пари по 1 лев, със заплати над 2400 лв. — по 2 лв. на ден. Чл. 2 определя двугодишен срок на действие на закона. — 147.

- ⁵⁹ Законът за стопански грижи и обществена предвидливост е приет на 15 авг. 1916 от II извънредна сесия на XVII обикновено НС и публикуван в «Държавен вестник», № 180 от 29 авг. с. г. По силата на закона е създаден Централен комитет за стопански грижи и обществена предвидливост, избiran от Народното събрание с извънредно широки права — да урежда вноса и износа на стоки, да воененизира определени производства и т. н. Това е първата държавномонополистична организация в България. Въпреки огромния административно-стопански апарат, с който разполага, комитетът не се справя със своите задачи и през апр. 1917 е реорганизиран в Дирекция за стопански грижи и обществена предвидливост («Държавен вестник», № 75 от 6 апр. 1917). Докато Централният комитет е колективен институт, дирекцията се оформя като строго централизирано учреждение начело с директор, непосредствено подчинен на Министерския съвет. Дирекцията има свой бюджет, Централно управление и около 900 души служители, включително и своя тайна полиция. В края на 1919 е ликвидирана.

БРСДП (т. с.) чрез своите представители в Народното събрание и общините, както и от страниците на партийния печат, разкрива недостатъците на закона и остро критикува дейността на Централния и на местните комитети за обществена предвидливост като грабителска и противонародна. Такива са и мотивите в декларацията на Г. Димитров в Народното събрание на 18 авг. 1916, в която той обосновава отказа си да участва в Софийския комитет за обществена предвидливост (вж Съч. Т. 7, С., 1984, с. 176—177). — 151.

- ⁶⁰ Член 107 от Конституцията дава право на народните представители да отправят запитвания до правителството, на които съответните министри са задължени да отговорят. — 167.
- ⁶¹ Законът за чиновниците по гражданското ведомство е приет на 19 ян. 1906 от III редовна сесия на XIII обикновено НС и публикуван в «Държавен вестник», № 25 от 1 февр. 1906. Впоследствие със закони са изменени и допълнени чл. 20, 36, 37, 44 и 45. В сила е до 28 ян. 1922, когато е отменен със Закона за държавните служители.

В случая Г. Димитров се позовава на чл. 32 от закона, според който: «В случай на доказана болест чиновникът и служещият може да получи отпуск до три месеца с пълна заплата. Ако не оздравее, уволнява се, но има право на една помощ от

държавното съкровище, равна на заплатата му за месец и половина». — 168.

⁶² Георги Димитров има предвид *Закона за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване*, приет от XIII обикновено НС, утвърден с указ № 19 от 19 февр. 1906 и обнародван в «Държавен вестник», № 52 от 7 март с. г. Законът предвижда: 1) В случай на заболяване — медицинска помощ на работника (или на членовете от семейството му) и парична помощ само на заболелия работник в размер на дневната му заплата, или на $\frac{1}{2}$ от нея, ако той се лекува с държавни средства (в болница или санаториуми); 2) Инвалидна пенсия лично на работника, ако той не по своя вина по време на работа или вследствие от нея е станал нетрудоспособен и др. Източниците за заплащане на помощите и пенсията са: 2% удържки от заплатата на всеки работник; от удържките на повишенията за първия месец, когато работникът минава в по-висок разряд; от подаръци и завещания и от суми, предвидени всяка година в бюджетите на съответните учреждения. Установяването на заболяването и инвалидността, определянето размера на пенсията и помощите, управлението на помощните фондове и други въпроси са регламентирани със специален правилник за приложението на закона, утвърден с Указ № 68 от 7 септ. 1906. С едно изменение на чл. 14 (апр. 1912) и забележка към чл. 1, прибавена със специален закон през апр. 1915, законът е в сила до 15 юни 1918, когато е отменен със *Закон за осигуряване на работниците и служещите в случай на злополука и болест*. — 168.

⁶³ Има се предвид *Законът за плащане дневни пари на държавните служители в новите земи* (вж бел. № 58). — 170.

⁶⁴ *Законът за градските общини* е приет от IV редовна сесия на IV обикновено НС и обнародван в «Държавен вестник», № 69 от 19 юли 1886. До края на 1914 Народното събрание гласува II закона за неговото изменение и допълнение, а някои от постановленията му се отменят с Избирателния закон от 1897 и със Закона за общинските налози от 1900. Тези изменения и допълнения обаче не засягат нито един от членовете на закона, с които се определят зависимостта на общинските съвети (относно бюджета, администрацията, социалната политика и пр.) от местните и централните органи на държавната власт. Липсата на общинска автономия е една от основните причини Самоковската (1910—1912), Сливенската (1912—1923) и другите общински комунни да не осъществят много от своите социални мероприятия.

През март 1915 парламентарната група на БРСДП (т. с.) вляса в XVII обикновено НС проект за изменение и допълнение на *Закона за градските общини* с цел да се гарантира автономията на общинските съвети. Чл. 1 от законопроекта гласи:

«Общините са юридически лица. Те се грижат сами за своите интереси и за самоуправлението си. Във вътрешната си уредба, както досежно управлението си, тъй и във всичко, засягащо благоустройството, хигиената, здравето, безопасността, просветата, възпитанието, икономията, финансите им и защитата на труда те са напълно автономни и пълновластно се разпореждат по всички въпроси от изброените области. Решенията на съветите им, както и ония, взети чрез референдум направо от народа, са окончателни и не подлежат на отменение от централната власт.» Предложеният от БРСДП (т. с.) законопроект не е приет. — 177.

⁶⁵ *Съюз на кооперациите* (Съюз на земеделческите потребителни кооперации) — отнася се за образувания през март 1917 синдикат на софийски кооперативни дружества с председател по това време Е. Николов (вж бел. № 42). — 179.

⁶⁶ Имат се предвид депутатите на *Българския земеделски народен съюз (БЗНС)*. БЗНС е основан през 1899 като професионално-просветителска организация. На своя VII конгрес (1905) съюзът приема дребнобуржоазна политическа програма, която разглежда селяните като единно съсловие. През всички периоди от развитието на БЗНС основната му членска маса са бедните и средните селяни, но поради съсловния принцип на изграждане в редовете му влизат и богати селяни. В годините на войните (1912—1918) съюзът разширява влиянието си и става най-масовата партия в страната. Въпреки противодействието на десницата земеделските маси участвуват във Войнишкото въстание 1918, а Ал. Стамболийски и Р. Даскалов застават начело на въстаналите войници. През окт. 1919 БЗНС образува коалиционно правителство с Народняшката и Прогресивнолибералната партия; през март 1920 спечелва парламентарните избори и съставя еднопартиен кабинет начело с Ал. Стамболийски. Земеделското правителство провежда редица демократични реформи, които засягат интересите на едрата буржоазия, но не ликвидират икономическото ѝ господство. Отношението на БЗНС към БКП е колебливо и противоречиво. По инициатива на БКП между партията и БЗНС е постигнато известно единнодействие в борбата срещу настъплението на реакцията, което скоро е прекъснато. Разединението между комунисти и земеделци позволява на реакцията да организира военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 и да събори земеделското правителство. През Септемврийското антифашистко въстание 1923 се слагат основите на бойния съюз между БКП и БЗНС. След Априлските събития 1925 много от водачите на лявото крило на съюза са избити, БЗНС изпада в криза и се разцепва на няколко крила и групи. След Деветнадесетомайския преврат 1934 е забранен. Двете основни крила на съюза — БЗНС «Врабча 1» и БЗНС «Ал. Стамболийски» («Пладне»), са в опозиция на монархофашизма. Те участвуват в създадения от партията широк Народен

антифашистки фронт (1936—1939). БЗНС «Ал. Стамболийски» участва в изграждането на Отечествения фронт (1942—1944). Левите сили в БЗНС се включват и във въоръжената антифашистка борба (1941—1944).

След 9 септ. 1944 БЗНС е главен съюзник на БКП в управлението на страната. Десните, антикомунистически сили в БЗНС, обединявани от Г. М. Димитров (Гемето), правят безуспешен опит да паложат реакционен курс на съюза, но са изключени от него. Останалите реакционни сили начело с Н. Петков създават опозиционен БЗНС, който през лятото на 1947 е разтурен. През 1948 съюзът отхвърля съсловния принцип и се преустройва в политическа организация на трудещите се селяни. Съюзът приема програмата за изграждане на социализма в България и признава ръководната роля на БКП в обществено-политическия живот. — 187.

- ¹⁷ Георги Димитров вероятно има предвид подготовения по това време от Министерството на финансите проект на Закона за данък върху печалбите през войната, гласуван от IV извънредна сесия на XVII обикновено НС на 21 февр. 1919 и обнародван в «Държавен вестник», № 358 от 20 март с. г. — 188.
- ¹⁸ Отнася се за *Закона за наема на здания през време на войната*, приет от III редовна сесия на XVIII обикновено НС на 22 март 1917 и обнародван в «Държавен вестник», № 79 от 12 апр. с. г.; остава в сила до 13 апр. 1922. С него се допълва Законът за мораториума от юли 1914 по въпросите на взаимоотношенията между собствениците на здания и наемателите. Новият закон предвижда задължително продължаване на всички договори за наем до 3 месеца след общата демобилизация, като в този срок се забранява увеличаването на наема. За военно-служещи с доход до 1200 лв. годишно изплащането на наема се отсрочва за същия срок. — 189.
- ¹⁹ *Бюрото за социални грижи и благотворителност* към Софийския общински съвет е създадено през апр. 1914 по предложение на общинската група на БРСДП (т. с.). То обаче е изградено на чисто бюрократична основа, без участието на работническите професионални организации, както предлагат общинските съветници на партията. Дели се на три секции: 1) Секция по квартирния въпрос; 2) Секция за настаняване на безработните и 3) Секция за благотворителност и статистика. Задачата на секцията по квартирния въпрос е да посредничи безплатно между домопритежателите и наемателите на квартири и да разрешава възникващите спорове между двете страни. За целта е изработен специален правилник. Открито е справочно квартирно бюро. Задачата на секцията за настаняване на безработните (според съществуващия правилник) е да намира или създава работа за безработните. Тя е задължена да се грижи за прилагане на Закона за женския и детския труд и Закона за празниците и неделната почивка. Секцията за благотворителност и статистика

се грижи за настаняването на изоставени деца и сираци в ясти и сиропиталища, а недъгави или самотни старци — в приют, да осигурява за крайно бедните хляб, топливо, парични помощи и пр. — 190.

⁷⁰ Георги Димитров има предвид *първата национална катастрофа*, която България претърпява след Междусъюзническата война 1913. В резултат на авантюристичната хегемонистична политика на българската буржоазия и монарха страната загубва войната и излиза от нея ограбена, разпокъсана и с разорено народно стопанство. По Букурещкия мирен договор (28 юли 1913) Южна Добруджа е дадена на Румъния, Сърбия завзема Вардарския дял на Македония, а Гърция — Южна Македония. България запазва само района на Родопите, Пиринския край с района на р. Струмица и Западна Тракия между реките Места и Марица. По Цариградския договор, сключен на 16 септ. 1913 между България и Турция, България загубва и Източна Тракия, която отново преминава в турско владение. От заграниците български земи в България приниждат хиляди бежанци. — 195.

⁷¹ Става дума за разпространеното от виенското Кореспонденциен бюро на 27 май 1917 изявление на Н. Сакарлов, в което той изказвал пожелание с бъдещия мирен договор на България да бъде преотстъпена Неготинската област в Сърбия, за да ѝ се осигури обща граница с Австро-Унгария. Няколко дни след публикуването на изявлението органът на БРСДП (о) в. «Народ» излиза с опровержение, в което се казва, че въпросното интервю е чепост и «шарлатански измислици». — 195.

⁷² Има се предвид посещението на германския кайзер Вилхелм II в София на 11—12 окт. 1917. Софийската община се ангажира най-непосредствено с посрещането на германската делегация. На 10 окт. кметът Р. Радев издава по този случай специален «Позив към жителите на столица София». Постоянното присъствие на Софийския общински съвет подготвя програма, която предвижда участието на ученици и студенти, на благотворителните дружества, на народните представители и общинските съветници, на еснафските сдружения и т. п. в посрещането на кайзера. При пристигането на делегацията Р. Радев произнася приветствена реч, в която декларира верността на България към своите съюзници Германия и Австро-Унгария.

Георги Димитров решително се обявява против участието на общината в подобни политически демонстрации. На заседание на съвета на 8 дек. 1917 той прочита от името на общинската група на БРСДП (т. с.) протестна декларация, която е направена на специално заседание на Общинския съвет по повод посещението на кайзера. Документът не е открит. — 198.

⁷³ Георги Димитров има предвид *Декрета за мир* — първият декрет на съветската власт, приет на II Общоруски конгрес

на Съветите на работническите и войнишките депутати (26 окт. / 8 ноем. 1917). В документа, подготвен от В. И. Ленин, се съдържат предложения към всички народи и правителства за незабавни преговори за сключване на общ справедлив и демократичен мир без анексии и контрибуции. Декретът за мир е важен програмен външнополитически документ на съветската власт; той съдържа основните принципи на съветската външна политика — за мир и мирно съвместно съществуване на държавите с различен обществен строй. Управляващите кръгове в империалистическите държави от Съгласението отклоняват мирното предложение на съветското правителство, поради което то е принудено да започне преговори с Германия и нейните съюзници, включително и с България, завършили с подписването на т. нар. Брест-Литовски мирен договор (3 март 1918). — 199.

⁷¹ *Законът за експлоатацията на българските държавни железници и пристанища* е приет от V редовна сесия на XIII обикновено НС на 22 дек. 1907 и публикуван в «Държавен вестник», № 20 от 25 ян. 1908. Променян и допълван през 1912—1913, 1919—1920 и 1921—1922. В сила е до 1929, когато е отменен със Закона за уредба и управление на Българските държавни железници и пристанища.

Георги Димитров има предвид чл. 46—48 от закона, които указват условията, необходими за повишаването на чиновниците в длъжност и за увеличаването на заплатите им. — 204.

⁷⁶ Отнася се за *Закона за пощите, телеграфите и телефоните*, приет от III редовна сесия на XIII обикновено НС на 19 ноем. 1905 и публикуван в «Държавен вестник», № 26 от 3 февр. 1906. В годините на Първата световна война 1914—1918 е в сила с известни изменения и допълнения, гласувани през 1913. Член 319 от закона, на който Георги Димитров се позовава, остава непроменен и гласи: «Чиновниците и служещите по пощите, телеграфите и телефоните не могат да се повишават в по-горен клас, освен ако не са прослужили най-малко 2 години в един и същ клас и ако са издържали установения за по-горен клас изпит. За всеки прослужени 5 години в един и същ клас или разред или с една и съща заплата чиновниците и служещите по пощите, телеграфите и телефоните получават увеличение на заплатата с 5%.» — 208.

⁷¹ При обсъждането на законопроекта в парламентарната комисия по Министерството на железниците, пощите и телеграфите се приема само първото предложение на Г. Димитров (вж «Работнически вестник», № 236 от 18 март 1918, където е отпечатан окончателният текст на закона). — 218.

⁷⁷ *Радикали* — членове на Радикал демократическата партия — дребнобуржоазна политическа партия, образувана в 1905 от обособилата се в Демократическата партия

фракция на младодемократите начело с Н. Цанов и Т. Г. Влашков. Обхваща част от градската дребна буржоазия и от дребнобуржоазната интелигенция. Обявява се в защита на буржоазнопарламентарния строй. Участва в правителството на Ал. Малинов (юни—ноем. 1918) и на Т. Теодоров (ноем. 1918—авг. 1919). Външната ѝ политика е русофилска и антантофилска. През 1922 се преименува **Радикална партия** и се присъединява към Конституционния блок (1922—1923). След военnofaшисткия преврат на 9 юни 1923 се разцепва, дясното и крило влиза на 10 авг. с. г. в Демократическия сговор. Лявото крило начело със Ст. Костурков минава в опозиция и през 1931—1934 участва в управлението на Народния блок. В навечерието на преврата на 19 май 1934 в Радикалната партия се оформят три крила: Радикална партия начело със Ст. Костурков, Радикална партия начело с проф. Г. П. Генов и малобройната Прогресивно-радикална партия. През 1945 крилото на Ст. Костурков се присъединява към Отечествения фронт, а десните радикали съществуват за кратко време като опозиционна Радикална партия (обединена). През 1949 Радикалната партия се саморазпуска и кадрите ѝ се вливат в ОФ. — 222.

- ⁷⁸ *Радослависти* — членове на **Либералната партия**, обособила се през 1887 от фракция на старата Либерална партия; наречени радослависти по името на нейния водач В. Радославов. Първоначално в редовете ѝ влизат разорени дребни стокотпроизводители, но от началото на ХХ в. се очертава като изразителка на интересите на най-хищническата част от търговската буржоазия. Наред с това в Радославистката партия членува твърде разнородна по своя състав маса — земевладелци, кръчмари, пропаднали занаятчии, лумпенизирана интелигенция и пр. Външнополитическата ѝ ориентация е към Германия и Австро-Унгария. Участва неколкократно в управлението на страната — самостоятелно (1899—1901 — т. нар. Радославистки режим) и в коалиционни правителства. През 1904 част от членовете ѝ се обособяват в Младолиберална партия. Заедно с Народнолибералната партия (стамболовисти) и Младолибералната партия (тончевисти) Радославистката партия образува либерален блок, който начело с В. Радославов управлява страната от 4 юли 1913 до 21 юни 1918. Радослависткото правителство въвлича България в Първата световна война 1914—1918 на страната на Централния съюз и носи отговорност за втората национална катастрофа. През 1920 заедно с Народнолибералната партия (стамболовисти) и Младолибералната партия (тончевисти) образуват реакционната **Националлиберална партия**. — 230.

- ⁷⁹ Георги Димитров има предвид изказването на народния представител Илия Янулов (широк социалист), направено в парламентарната комисия на Министерството на търговията, промишлеността и труда при разглеждането на законопроекта за

осигуряване на работниците и служещите в случай на злополука и болест. — 238.

- ¹⁰¹ *Законът за насърчение на местната индустрия* е приет от I редовна сесия на XIV обикновено НС на 30 ян. 1909, утвърден с с Указ № 20 от 7 март и е обнародван в «Държавен вестник», № 53 от 10 март с. г.; същият отменя Закона за насърчение на местната промишленост и търговия от 1905. С новия закон държавата покровителствува всички предприятия (от 10-те групи индустрии), в които има машини и други уреди за използване и на немускулна сила, с цел да се преработват и обработват сурови или полуобработени материали. Предвиждат се безмитен внос на машини и сурови материали, условна собственост върху свободни държавни и общински места — с право да се отчуждават в полза на предприятието след 20 г. непрекъснато владение, право на всеки български индустриалец да свърже предприятието си чрез шосе или жп линия с държавните железници и други. За предприятията, които си служат с двигателна сила най-малко 10 конски сили, имат поне 6 месеца в годината 10 постоянни работници и използват машини и уреди на стойност най-малко 20 000 лв., се предвиждат и специални облекчения, като освобождаване от данък сгради, данък занаяти и гербов налог, превоз по държавните железници по специални благоприятни тарифи и др. Законът е в сила до 14 юни 1928, когато е отменен от нов, още по-благоприятен за индустриалците Закон за насърчение на местната промишленост.

Чл. 48 от закона, на който Георги Димитров се позовава, гласи: «Ползующите се от този закон индустриални предприятия са длъжни да участвуват във «Фонда за застраховка от злополука, инвалидност, старост и смърт на работниците от предприятията, ползующи се от Закона за насърчение на местната индустрия». Този фонд се образува, като всяко предприятие в края на всяка година внася в БНБ по стотинка на всяка дневна надница. Сумите, които се отделят и внасят в БНБ за тая цел, ще се внасят на името на фонда.» — 238.

- ¹⁰² *Закон за женския и детския труд в индустриалните заведения* (вж бел. № 30) с чл. 24 задължава: «Постъпилите суми от глоби за нарушение разпоредбите на настоящия закон да се внасят в Народната банка и служат за образуване на фонд за застраховане на работниците от злополука, смърт, старост или инвалидност, когато това застраховане бъде въведено по надлежен законодателен ред.» — 239.

- ¹⁰³ През дек. 1906 Министерството на търговията и земеделието подновява и внася в Народното събрание *Законопроект за осигуряване на работещите при насърчаваните от държавата промишлени предприятия*, който предвижда: плащане обезщетение на пострадалите по време на работа и получили пълна

или частична неработоспособност, както и обезщетение за наследниците на починалия вследствие на злополука; парична помощ за бедстващите работници и изплащане разпокриването по погребението в случай на смърт; изплащане пенсия за инвалидност и старост; средствата за осигуряване на работниците да се набират чрез осигурителни вноски от работодателите и работниците и чрез ежегодни помощи от държавата. Законният проект не се поставя на дневен ред за обсъждане в Народното събрание и не става закон. — 239.

⁸³ Георги Димитров има предвид приетия в Прусия през 1869 *Закон за промишлеността*, с който се въвеждат по-важните принципи на покровителство на работническия труд. След създаването на Германската империя (1871) този закон постепенно се възприема от влизашите в състава ѝ държавници и през 1874 е въведен в цялата страна. — 239.

⁸⁴ *Законът за задълженията и договорите* е приет от III редовна сесия на IV обикновено НС на 27 ноем. 1892, утвърден с Указ № 547 от 3 дек. и обнародван в «Държавен вестник», № 32 от 5 дек. с. г. В годините на Първата световна война 1914—1918 е в сила с незначителни допълнения и изменения, гласувани през 1904, 1908 и 1910.

В случая Георги Димитров има предвид членове 56, 57 и 58 от закона, които твърде общо формулират отговорността на собствениците на предприятия и заведения за вреди и щети, причинени на техни работници в процеса на трудовата дейност. — 239.

⁸⁵ *Върховният съвет на труда и работническите застраховки* е създаден по силата на чл. 26 от Закона за хигиената и безопасността на труда като съществено тяло по прилагането на закона. Със заповед на министъра на търговията, промишлеността и труда от 4 апр. 1919 е определен съставът на съвета, в който влизат 17 души: представители на Отделението за труда към министерството, на търговско-индустриалните камари в столицата и в провинцията, общественици. Представител на ОРС е Антон Иванов, а на Обединения синдикален съюз — Петър Алеков. — 249.

⁸⁶ Отнася се за *Декрета за правото на труд*, приет от френското Временно правителство по време на Февруарската буржоазно-демократична революция 1848, която отхвърля Юлската монархия (25 февр.) и установява Втората френска република (1848—1852). На 26 февр. мощна работническа демонстрация издига искане да се организира Министерство на труда. Правителството взема компромисно решение и на 29 февр. създава «Правителствена комисия за работниците» начело със социалиста Луи Блан (министър); организирани са и т. нар. Национални работилници, които да осигуряват на безработните ниско платена работа. Чрез поредица от социални и политически маневри Вре-

менното правителство подготвя контранастъплението на френската буржоазия спрямо работническата класа. — 257.

- ⁶⁷ Законът за хигиената и безопасността на труда е приет от III редовна сесия на XVII обикновено НС на 5 апр. 1917, утвърден с Указ № 25 от 5 апр. и обнародван в «Държавен вестник», № 129 от 15 юни с. г. С него се уреждат хигиената и безопасността на труда в индустриалните, занаятчийските, търговските, строителните и транспортните предприятия, хигиената и безопасността на работните места, допустимата възраст и работно време за работниците, състоянието на хигиенната и медицинската служба в предприятията. Глава V «Контрол и наказания» предвижда контролът по приложението и изпълнението на закона, както и на правилниците и наредбите към него, да се осъществява от Министерството на търговията, промишлеността и труда чрез назначаването на главни и окръжни инспектори по труда. В действителност законът не се прилага, за което свидетелствуват многобройните протести на работническите синдикати пред министерството.

Георги Димитров активно участва в обсъждането на подготвения още в края на 1914 законопроект на Министерството на търговията, промишлеността и труда. През ян. 1915 от името на СК на ОРСС той изпраща до министерството писмено изложение по законопроекта, придружено с конкретни предложения за неговото разширяване и усъвършенствуване в духа на истинското работническо законодателство (вж Съч. Т. 5, С., 1984, с. 435—441). Той развива и обосновава тези предложения по-късно в речите си при гласуването на закона в Народното събрание (вж Съч. Т. 7, С., 1984, с. 417—418, 481—483). — 261.

- ⁶⁸ Отнася се за Закона за обединение на фондовете за работнически застраховки, приет на 5 март 1915 от XVII обикновено НС на I редовна сесия, утвърден с Указ № 12 от 20 март 1915 и обнародван в «Държавен вестник», № 70 от 31 март с. г. Законът предвижда обединяване на фондовете, създавани по силата на Закона за спомогателната каса на работниците в обществените предприятия, Закона за насърчение на местната индустрия, Закона за женския и детския труд и Закона за подпомагане на държавните работници в случай на заболяване и инвалидност в един общ фонд за работнически застраховки. Разпределението на средствата се осъществява от Министерството на търговията, промишлеността и труда чрез неговите комисии. Основните приходи за фонда се получават чрез удържка на 2% от заплатите на държавните работници и чрез удържка от предприятията на 1% от сметките по всички извършени работи и доставки и на 2% върху митата (от тях се освобождават индустриалците), чрез вноса от работодателите в размер 1% от сумите, на които възлизат работническите надници в насърчаваните от държавата индустриални предприятия, мини и карнери.

При обсъждането на законопроекта в Народното събрание (март 1915) от парламентарната група на БРСДП (т. с.) Георги

Димитров обосновава необходимостта от пълна държавна и задължителна осигуровка на работниците в случай на болест, злополука, инвалидност, старост и безработица, като средствата за общия фонд за работническите застраховки се набавят изключително от държавата и от собствениците на предприятията (вж Съч. Т. 5, С., 1984, с. 394—434). — 262.

⁸⁹ Става дума за *Изключителния закон против социалистите в Германия*, прокаран от правителството на райхсканцлера Отто фон Бисмарк против социалистическото и работническото движение. За една година от влизането му в сила (21 окт. 1878) са разпуснати 350 работнически организации и са арестувани 1500 техни дейци. Забранени са социалдемократическият печат и работническите събрания. Германските социалдемократи се борят решително против закона. Въпреки репресиите Германската социалдемократическа партия, ръководена от А. Бебел и В. Либкнехт, постепенно възстановява своите организационно-политически дейности. Подемът на стачното движение в края на века и големият брой гласове, подадени за социалдемократическите кандидати в изборите за Райхстаг през 1890, принуждават правителството да отмени Изключителния закон. — 264.

⁹⁰ Георги Димитров има предвид членовете на опортюнистическата *Българска работническа социалдемократическа партия*, която се оформя след X конгрес на БРСДП (1903) от отстраненото от партията опортюнистическо течение на общоделците. Тя обхваща предимно занаятчийски и дребнобуржоазни прослойки от града и селото, държавни служители и незначителна част от индустриалния пролетариат. Поддържа като своя идеологична платформа общоделството, което е българска разновидност на ревизионизма и опортюнизма в международното работническо и социалистическо движение. Общоделците, наричани и широки социалисти, прилагат тактиката на класово сътрудничество с буржоазията и разединяват работническото движение, участвуват в буржоазни блокове и правителствени коалиции против интересите на трудещите се. През 1908—1909 към широкосоциалистическата партия се присъединяват отстранените от БРСДП (т. с.) центристски групи на анархолибералите и прогресистите, поради което започва да се нарича БРСДП (обединена). По време на Първата световна империалистическа война 1914—1918 БРСДП (о) застава на социалшовинистички позиции и влиза в блок със съглашенническите буржоазни и дребнобуржоазни партии. Тя посреща предимно Октомврийската революция 1917. Лишена от здрави връзки с работническата класа, БРСДП (о) губи политическото си значение и изпада в дълбока вътрешна криза. В нея се оформя левица, която през 1920 се влива в БКП. БРСДП (о) се ангажира с военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 и чрез свой председател участвува в правителството на Ал. Цанков. При подготвянето на Септемврийското антифашистко въстание 1923 ръководството ѝ отхвърля предложението на ЦК на БКП за участие

дане на единен работнически фронт в името на работническо-селско правителство. В годините на фашистката диктатура десните лидери на широкосоциалистическата партия продължават своя антикомунистически курс, а някои от тях сътрудничат на фашизма. През 30-те и началото на 40-те години в партията на широките социалисти се формира ляво течение от млади социалисти, които вземат участие в народнофронтовското и отечественофронтовското движение, ръководено от БКП. След победата на 9 септ. 1944 здравите сили овладяват ръководството на партията (авг. 1945). Десницата се обособява като опозиционна на ОФ партия под името БРСДП (о) и влиза в общ блок с опозиционния БЗНС (Никола Петков). През 1948 отечественофронтовската БРСДП се влива в БКП, като приема нейната програма и организационните ѝ принципи. През 1947 във връзка с разгрома на буржоазната опозиция БРСДП (о) престава да съществува. — 273.

⁹¹ *Самосиндикализъм* (с и н д и к а л и з ъ м) — дребнобуржоазно опортюнистическо течение в работническото движение, появило се към края на XIX в. Синдикалистите отричат необходимостта от политическа партия на работническата класа, противници са на политическата борба на синдикатите и на диктатурата на пролетариата. Те погрешно схващат профсъюзното движение и икономическата борба за единствен път към социализма, при който общественото производство трябва да се ръководи от профсъюзите. Разновидност на синдикализма е а н а р х о с и н д и к а л и з ъ м ъ т. — 273.

⁹² Отнася се за лидерите на *Френската социалистическа партия* (известна като Section Francaise de l'Internationale Ouvriere) (СФИО), образувана през 1905 в резултат от обединението на Френската социалистическа партия (начело с Жан Жорес), Социалистическата партия на Франция (Жул Гед) и Работническата социалистическа революционна партия. Господстващо влияние в партията има реформисткото течение. С избухването на Първата световна война ръководството на СФИО одобрява военните кредити и застава на социалшовинистични позиции. Нейните лидери Ж. Гед и М. Самба, а по-късно и А. Тома влизат в правителството.

От 6 до 10 окт. 1917 в Бордо СФИО провежда конгрес, на който се обсъжда въпросът за отношението на партията към войната и мира. Под натиска на социалшовинистичното мнозинство конгресът се обявява за «мир след победа», т. е. за продължаване на военните действия срещу Германия. В приетата резолюция (1552 гласа «за» и 831 «против») се обещава подкрепа на всяко правителство, способно да осъществи победоносна военна политика.

С продължаването на войната се засилва антивоенната опозиция в партията. През ян. 1916 в СФИО е образуван Комитет за възстановяване на международните връзки, който слага началото на сплотяването на революционните сили във Франция.

В годините на следвоенната криза позициите на революционните сили укрепват. На конгреса в Тур (1920) мнозинството решава партията да се присъедини към Комунистическия интернационал; поставя се началото на Френска комунистическа партия. Десните и центристките лидери отказват да се подчинят на това решение и създават нова партия, която до 1969 запазва названието СФИЮ. — 273.

⁹³ Георги Димитров има предвид лидерите на *Американската федерация на труда (АФТ)*, които от защита на пацифистки лозунги в началото на Първата световна война еволюират към подкрепа на империалистическата политика на американската буржоазия. При сключването на дипломатическите отношения на САЩ с Германия под ръководството на Гомперс (председател на федерацията) е организирана конференция на АФТ (март 1917, Чикаго), на която е приета резолюция за вярност към правителството. Самият Гомперс е член на Съвещателната комисия при Съвета за национална отбрана. На проведената през ноем. 1917 конференция на АФТ е приета резолюция, с която стачките се обявяват за «непатриотични действия» и се подкрепят военните планове на правителството. — 274.

⁹⁴ Отнася се за ръководството на *британската Лейбъристка партия (ЛП)*, основана през 1900 под названието Комитет за работническо представителство (от 1906 — Лейбъристка партия). В основата на политиката на ЛП стоят реформистки концепции на «Фабианското общество» и Независимата работническа партия, които влизат в състава ѝ като колективни членове. В годините на Първата световна война 1914—1918 лидерите на партията начело с нейния секретар А. Хендерсън застават на шовинистични позиции. Още през авг. 1914 те сключват изборно примирие с управляващата Либерална партия за времето на войната. Първоначално Хендерсън, а впоследствие и други лейбъристи са привлечени в състава на правителството. — 274.

⁹⁵ *Съветите на работническите и войнишките депутати* възникват в дните на Февруарската буржоазнодемократична революция 1917 като органи на революционндемократичната диктатура на пролетариата и селячеството. От февр. до окт. 1917 преминават през три етапа на развитие. Първият етап (февр. — юли) се характеризира с двувластие, с възможност за мирно преминаване на властта в ръцете на Съветите. Но есеровишките им ръководители в Юлските дни доброволно отстъпват властта на буржоазията, считайки Съветите за временни организации. С преминаването на цялата власт в ръцете на буржоазията двувластието свършва. Мирният преход към властта става невъзможен, тъй като Съветите се превръщат в придатък на буржоазното Временно правителство. Болшевиките свалят временно лозунга «Цялата власт в ръцете на Съветите». Разгромът на корниловския метеж (септ. 1917) ускорява болшевикизацията на Съветите и този лозунг е издигнат отново, но

вече с друго съдържание — за преминаване на властта в ръцете на болшевишките Съвети по пътя на въоръженото въстание и установяване диктатура на пролетариата. След Октомврийската революция 1917 те са органи на диктатурата на пролетариата. През март 1918 е установена единна система на Съветите на работническите, селските и войнишките депутати, която е закрепена в Конституцията на РСФСР, приета на V общоруски конгрес на Съветите (4—10 юли 1918).

Тук се има предвид периодът след Февруарската революция, когато в Съветите господства блокът на меншевиките и есерите. — 274.

⁶⁶ Георги Димитров има предвид водачите на *Белгийската работническа партия (БРП)*, основана през 1885 в резултат от сливането на Белгийската социалистическа партия (възникнала през 1879) с други работнически обединения и групи. В различни периоди ръководни дейци на партията са Е. Вандервелде, К. Хюйсманс и др. На X конгрес на БРП (1894) е приета Декларация на принципите, която до Втората световна война 1939—1945 е основният програмен документ на партията. Декларацията съдържа както марксистки положения (признаване необходимостта от политическа борба на пролетариата), така и постановки, които свидетелствуват за силно влияние на прудонизма и анархизма. От края на 90-те години на XIX в. в партията се засилват опортюнистическите и реформистките елементи, които са привърженици на класовото сътрудничество с буржоазията. В годините на Първата световна война 1914—1918 БРП заема социалшовинистични позиции, а Е. Вандервелде през 1914—1937 неколкократно влиза в буржоазното правителство.

След Октомврийската революция 1917 в БРП се оформя група, която е на пролетарски интернационалистически позиции и през 1921 напуска партията; заедно с Белгийската комунистическа партия тя служи като основа за създаването на Комунистическата партия на Белгия. — 274.

⁶⁷ Отнася се за *Международното социалистическо бюро (МСБ)* — постоянен изпълнително-информационен орган на Втория интернационал. Създадено е по решение на V конгрес на Интернационала (Париж, 1900) със седалище Брюксел. В състава на МСБ влизат по двама делегати от всяка партия. В периодите между заседанията му работата на бюрото се ръководи от Изпълнителния комитет на Белгийската работническа партия. Негов председател е Е. Вандервелде, а секретар (от 1905) — К. Хюйсманс. От 1905 като представител на РСДРП в МСБ влиза В. И. Ленин, по-късно — М. М. Литвинов. Определяща роля в МСБ играе опортюнистическото центристко мнозинство. От началото на Първата световна империалистическа война МСБ фактически престава да съществува. — 274.

⁶⁸ Отнася се за десните лидери на Германската социалдемократическа партия (вж бел. № 106). — 275.

- ⁹⁹ *Холандско-скандинавски комитет* — става дума за Обединени комитет, създаден на проведената на 4 и 5 ян. 1915 в Копенхаген конференция на лидерите на Датската, Шведската, Норвежката и Холандската социалдемократическа партия. През пролетта на 1917 ръководителите на тези партии са инициатори за свикването на международна социалистическа конференция в Стокхолм (вж бел. № 21), на която да се обсъди въпросът за сключването на мир. — 275.
- ¹⁰⁰ *Англо-френското съглашение* (т. нар. «сърдечно съглашение»), подписано на 8 апр. 1904, урежда компромисно колониалните спорове между Великобритания и Франция и разчиства пъти за тяхното обединение против Германия. Според съглашението Великобритания получава господстващо влияние в Египет, а Франция — в Мароко, някои азиатски територии се разделят на две сфери на влияние — френско и английско. — 275.
- ¹⁰¹ *Пацифисти* — представители на буржоазно-либералното течение п а ц и ф и з ъ м, които се обявяват против всякаква война, независимо от характера и целите ѝ. Пацифистите осъждат всяка въоръжена борба, която води до човешки жертви, в това число и справедливите освободителни войни. Те не разкриват класовия характер на войните и причините, които ги пораждат, считат, че е възможно предотвратяването на войните чрез убеждението. По този начин пацифизмът отклонява пролетариата от активна борба против милитаризма и войните и обективно се поставя в услуга на империалистическите сили.
- В края на 1916 и началото на 1917 европейските пацифисти на практика подкрепят инициативите и на двата воюващи лагера за установяване на империалистически мир. Буржоазният пацифизъм намира почва и сред лидерите на Втория интернационал. Здравите сили в европейските социалдемократически партии начело с болшевиките осъждат буржоазния пацифизъм и считат, че причините за войната могат да бъдат отстранени само с унищожаването на капитализма. — 275.
- ¹⁰² *Делкасеизъм* (в смисъл на последователен антигерманизъм) — по името на френския политически деец и дипломат Теофил Делкасе, министър на външните работи на Франция през 1898—1905 и 1914—1915 (вж настоящия том, с. 665). — 276.
- ¹⁰³ Отнася се за проведеното в началото на септ. 1917 във Виена съвещание на делегати на социалпатриотите от държавите на Централния съюз. Представители на БРСДП (о) са П. Джидров и А. Цанков. На съвещанието е приет апел към социалистическите партии на страните от Съглашението (те заседават по същото време в Лондон), в който се настоява да бъде определена бързо и окончателно датата на международната социалистическа конференция в Стокхолм. Съвещанието намира за неу-

местно да се разисква въпросът за виновниците за войната. — 276.

- 104 Става дума за *конгреса на Германската социалдемократическа партия*, проведен от 14 до 20 окт. 1917 във Вюрцбург. В работата му не вземат участие представителите на революционното малцинство, по това време вече отделени в Германската независима социалдемократическа партия. На конгреса е констатирано значително отслабване на организационната и пропагандаторската работа на партията. «Лявото» течение се оказва слабо и нерешително и предложената от него резолюция социалдемокращията да гласува против кредитите е отхвърлена (с 258 гласа срещу 26); одобрена е социалшовинистическата позиция на партийното ръководство (Шайдеман—Еберт—Давид).

Органът на БРСДП (т. с.) в «Работнически вестник» осъжда решенията на конгреса и приветства позицията на независимите социалдемократи, които отстояват последователно принципите на класовата борба. — 276.

- 105 *Конференцията на Австрийската социалдемократическа партия* заседава на 4 ноем. 1916 във Виена и е трета поред през време на войната. В отчета на ЦК се констатира голямо намаление на броя на партийните членове през време на войната: за цялата страна със 78%, за Виена — с 60%. На конференцията е разгледан въпросът за прехраната и за защитата на работническите права във военните условия. Основният доклад за отношението на пролетариата към мира изнася Виктор Адлер. Приетата по доклада резолюция потвърждава социалшовинистичната позиция на партията; подчертава се, че Австро-Унгария е готова да склучи мир и че водената от нея война има отбранителен характер. — 276.

- 106 Отнася се за *Германската социалдемократическа партия (ГСДП)*, образувана през 1869 на общогермански работнически конгрес в Айзенах. Обединява ръководените от А. Бебел проsvетни работнически дружества, германските секции на I интернационал и левите елементи на ласалианския Общ германски работнически съюз. През 1875 на Готския конгрес към партията се присъединяват и останалите ласалианци. Приетата от конгреса програма съдържа редица отстъпки на ласалианството (въпроса за надкласовия характер на държавата и др.), но на практика партията провежда революционна политика. В годините, когато действа Изключителният закон против социалистите (1878—1890), ГСДП успешно съчетава легалната с нелегалната борба, укрепва връзките си с масите. През 1889 партията взема активно участие в създаването на Втория интернационал. На конгреса в Ерфурт (1891) е приета нова програма. Решаващо влияние при разработката на основните и теоретични положения оказва Енгелс. В сравнение с Готската Ерфуртската програма е крачка напред. В нея се обосновава необходимостта от завладяването на политическата власт от пролетариата, от унищожаване на класите и класовото господство като крайна цел на партията.

С настъпването на империалистическата епоха в ГСДП се засилват опортюнистическите тенденции. В началото на XX в. в партията се оформят три течения — ревиизионистично (десноопортюнистическо), с представители Е. Бернщайн, К. Лотгин, Ф. Шайдеман, Е. Давид и др., центристско (К. Клаудки след 1910) и ляво (К. Либкнехт, Р. Люксембург и др.), което стои на позициите на класовата борба.

В навечерието на Първата световна война ревизионистите и центристите се сближават. В годините на войната ръководството на ГСДП заема социалшовинистични позиции и гласува в Райхстага за военните кредити. На антивоенна позиция застават само левите социалдемократи. През април 1917 лявото крило на ГСДП се обособява в Независима социалдемократическа партия. — 277.

- ¹⁰⁷ Става дума за *Германската независима социалдемократическа партия (ГНСДП)*, образувана през април 1917 на основата на отцепилото се ляво крило на Германската социалдемократическа партия (ГСДП) поради несъгласие с политиката на «класов мир». Начело на партията застават центристите (К. Клаудки и др.). В периода на Ноемврийската революция 1918 десните лидери на партията, прикривайки се зад радикална фразеология, на практика съдействуват за запазването на буржоазния строй. Това предизвиква недоволството на редовите членове. Влизащата в ГНСДП група «Спартак» през ноем. 1918 се преобразува в Съюз «Спартак» и излиза от ГНСДП; на негова основа се създава Германската комунистическа партия (ГКП).

През окт. 1920 на конгреса в Хале мнозинството от членовете на ГНСДП се отделя от центристската партия и се обединява с ГКП. Дясното малцинство запазва старото име на партията до 1922, когато се връща в ГСДП. — 277.

- ¹⁰⁸ Отнася се за адресирания до Холандско-скандинавския комитет меморандум на БРСДП(о) във връзка с подготовката на Стокхолмската конференция (1917). В документа се подкрепя политиката на българската буржоазия. Изтъква се, че с участието си във войната България не преследва империалистически цели, а се стреми към национално обединение. Подчертава се, че обединението на българите в Македония и Добруджа с техните свободни сънародници не противоречи на формулата «мир без анексии». В документа се настоява решаването на въпроса за установяване виновниците за войната, както и за поведението на отделните социалистически партии, да бъде отложено за неопределено време. — 278.

- ¹⁰⁹ Има се предвид настъпването на руските войски на фронта през юни 1917, предприето от Временното правителство по настояване на англо-френското командване и с подкрепата на есерите и меншевиките; с това правителството цели да укрепи положението си и да сложи край на революцията. В случай че настъплението успее, буржоазията се надява да вземе цялата власт и

свои ръце, да ликвидира Съветите и да смаже болшевиките. По заповед на военния министър Керенски на 18 юни (1 юли) руските войски атакуват на Югозападния фронт. След успешни първоначални боеве поради умората на войниците и слабата техническа подготовка те започват да отстъпват в безредие. В десетдневни боеве руската армия загубва над 150 хиляди души. Провалът на Юнското настъпление означава крах на цялостната политика на Временното правителство и ускорява настъпването на новата политическа криза в страната. — 279.

¹¹⁰ Отнася се за *Великата октомврийска социалистическа революция 1917* — първата в световната история победоносна пролетарска революция, извършена от работническата класа в Русия в съюз с трудовото селячество, под ръководството на Болшевишката партия начело с В. И. Ленин. В резултат на революцията е съборена властта на буржоазията и помещиците и е установена диктатура на пролетариата във форма на съветска власт. Октомврийската революция открива нова ера в историята на човечеството, чието основно съдържание е преходът от капитализъм към социализъм.

В началото на ХХ в. в Русия се създават обективни условия и субективни предпоставки за социалистическа революция. В страната бързо се развиват капиталистически отношения, оформя се и укрепва работническата класа, създава се революционномарксистска партия. Жестоката експлоатация на работниците и селяните, потискането на националните малцинства, феодално-крепостническите и патриархални остатъци, зависимостта от международния капитал — всичко това прави Русия възлов пункт на всички противоречия на империализма, най-слабо звено в световната империалистическа система и я поставя в центъра на световното революционно движение.

Пролог на Октомврийската революция е революцията през 1905—1907. Първата световна империалистическа война 1914—1918 ускорява революционния процес. Важен етап към социалистическата революция в Русия е Февруарската буржоазно-демократична революция 1917, която събаря самодържавието, но не решава основните въпроси, за които се борят трудещите се. Болшевишката партия взема курс за подготовка и провеждане на социалистическа революция. На 24 окт. 1917 в Петроград започва въоръжено въстание. На 25 окт. са завзети най-важните пунктове на града. През нощта на 25 срещу 26 окт. с щурм е превзет Зимният дворец, арестувано е Временното правителство. Вечерта на 25 окт. (7 ноем.) е открит Вторият общоруски конгрес на Съветите, който обявява преминаването на властта в ръцете на Съветите и установяването на диктатура на пролетариата. Конгресът приема Декрет за мир и Декрет за земята и съставя първото съветско правителство начело с В. И. Ленин. До март 1918 пролетарската революция обхваща цялата страна.

Октомврийската революция се отличава коренно от всички революции в миналото. Тя премахва експлоатацията на човек

от човека и всички форми на социален и национален гнет. Слага край на световното господство на капитализма. Светът се разделя на две социално-икономически системи — социалистическа и капиталистическа. Под влияние на революцията се засилва революционната борба на трудещите се в развитите капиталистически държави и националноосвободителните борби на колониалните и зависимите народи. Победата на Октомврийската революция поставя работническата класа в центъра на съвременната епоха и ознаменува нов етап в развитието на международното работническо движение, поставя началото на съвременното международно комунистическо движение. Октомврийската революция е идейна победа на ленинизма над реформизма и ревизионизма. Тя сочи пътя, открива форми и методи за преобразуване на обществото, които придобиват интернационален характер.

Октомврийската революция намира силен отзвук в България както в тила, така и на фронта. БРСДП (т. с.) посреща с восторг революцията, солидаризира се с нейните идеи и разгръща широка дейност за тяхното популяризиране. Победата на Октомврийската революция поставя началото и оказва огромно влияние върху процеса на идейното и политическото превъоръжаване на партията с ленинизма. — 279.

111. Отнася се за членовете на *Групата «Спартак»* — революционна организация на германските леви социалдемократи, образувана в началото на Първата световна война от К. Либкнехт, Р. Люксембург, Фр. Меринг, К. Цеткин, Ю. Мархлевски, Л. Погигес и В. Пик. Спартакистите водят революционна пропаганда сред масите, организират масови антивоенни акции, ръководят стачки, разобличават империалистическия характер на войната и предателството на опортюнистическите водачи на социалдемократията. По някои важни теоретически и политически въпроси спартакистите допускат грешки: отричат възможността да се водят националноосвободителни войни в епохата на империализма, не заемат последователна позиция по лозунга за превръщане на империалистическата война в гражданска, подценяват ролята на пролетарската партия като авангард на работническата класа и пр. През април 1917 спартакистите влизат в Германската независима социалдемократическа партия, като запазват организационната си самостоятелност в нея. През ноем. 1918, в хода на революцията в Германия, се обособяват в Съюз «Спартак»; на 14 дек. 1918 публикуват своя програма и скъсват с «независимите». На учредителния конгрес (30 дек. 1918—1 ян. 1919) създават Германската комунистическа партия. — 280.

112. *Юлски събития* — отнася се за събитията в Петроград от 3 (16) и 4 (17) юли 1917, израз на задълбочаващата се политическа криза в Русия след провала на започнатото от Временното правителство на 18 юни предварително обречено на неуспешно настъпление на фронта. На 3 юли започва стихийна демонстра-

ция с участието на повече от 500 хиляди работници и селяни, които издигат лозунги за преминаване на цялата власт в ръцете на Съветите, за активна мирна политика. В този момент Болшевишката партия е против въоръжени действия, тъй като счита, че революционната криза в страната още не е назряла. Като взема предвид настроението на масите, ЦК на РСДРП(б) решава вечерта на 3 юли партията да участва в демонстрацията с цел да ѝ придаде мирен и организиран характер. Временното правителство, със знанието и съгласието на меншевишко-есеровския Централен изпълнителен комитет, дава указание да бъде разгромена демонстрацията и изпраща войскови части, които откриват стрелба по работниците. Убити са 56, а ранени над 650 души. За да запази от разгром основните революционни сили, ЦК на Болшевишката партия провежда под ръководството на В. И. Ленин съвещание през нощта на 4 срещу 5 юли, на което е взето решение за организирано прекратяване на демонстрацията.

Юлските събития от 1917 слагат край на мирния период в развитието на руската революция и поставят на дневен ред въоръжената борба на трудещите се за сваляне на Временното правителство и завземане на властта. — 280.

- ¹¹³ В Декрета за мир, публикуван на 26 окт. (8 ноем.) 1917, съветското правителство се обявява против тайната империалистическа дипломатия и изказва своето намерение да води всички преговори открито, пред целия народ. Вторият конгрес на Съветите решава да се обнародват тайните империалистически договори. През дек. 1917 — февр. 1918 съветското правителство публикува «Сборник секретни документи от архива на бившото Министерство на външните работи» в 7 тома, които съдържат строго секретни договори на царското, а след това и на Временното буржоазно правителство на Русия и правителствата на Англия, Франция, Италия, Япония, Австро-Унгария и други империалистически държави.

Публикуването на тайните договори изиграва значителна роля за разобличаване на империалистическия характер на Първата световна война. — 280.

- ¹¹⁴ Отнася се за началния период на *Гражданската война в Русия*, свързан с борбата против силите на контрареволуцията в защита на съветската власт. През разглеждания период червеноармейските части успяват да се справят с опитите за контрареволуционен преврат на А. Ф. Керенски, ген. Л. Г. Корнилов и др.

След победата на Октомврийската революция 1917 независимо от противоречията помежду им двете империалистически коалиции (Съглашението и Централните държави) установяват връзки с контрареволуционните сили в Русия и организират въоръжена интервенция против младата Съветска република с цел да унищожат съветския строй и да реставрират капиталистическите порядки в Русия. Болшевишката партия и съветското

правителство начело с В. И. Ленин организират работниците и трудещите се селяни в защита на съветската власт. — 281.

- ¹¹⁵ *Руската социалдемократическа работническа партия (РСДРП)* е изградена под ръководството на В. И. Ленин. Нейният първи конгрес е през 1898. Като партия от нов тип е създадена на II конгрес (1903). Конгресът приема програма на партията, която се състои от две части — програма-минимум — определя задачите на партията в буржоазнодемократичната революция, и програма-максимум, в която се поставя задача за извършване на социалистическа революция в Русия и установяване диктатура на пролетариата. Седмият конгрес (1918) преименува партията *Руска комунистическа партия (болшевики)* — РКП(б), XIV конгрес (1925) — *Все съюзни комунистическа партия (болшевики)* ВКП(б), а XIX конгрес (1952) — *Комунистическа партия на Съветския съюз* — КПСС.

Болшевишката партия се изгражда като пролетарска партия от нов тип, която принципно се различава от партиите на Втория интернационал. Нейна теоретична основа е марксизм-ленинизмът. Още от създаването си тя води непримирима борба с враждебните ѝ политически партии и течения — кадети, буржоазни националисти, есери, анархисти, както и с опортюнистическите течения вътре в нея — меншевики, отзовисти, «леви комунисти», троцкисти и други антипартийни групировки.

Характерна черта на Болшевишката партия е последователният ѝ пролетарски интернационализъм. Тя води принципна борба за чистотата на марксизма в международното работническо движение, против всички разновидности на опортюнизма, ревизионизма и догматизма, с центризма и социалшовинизма на Втория интернационал. В годините на Първата световна империалистическа война 1914—1918 болшевиките начело с В. И. Ленин сълотаяват революционните сили в международното работническо движение за създаване на нов, Комунистически интернационал.

Болшевишката партия ръководи борбите на народните маси в Русия против царизма и капитализма в три революционни буржоазнодемократичната революция през 1905—1907, Февруарската буржоазнодемократична революция 1917 и Великата октомврийска социалистическа революция 1917. В резултат от победата на социалистическата революция през октомври 1917 в Русия се утвърждава диктатура на пролетариата, възниква първата в историята социалистическа държава. Партията на болшевиките застава начело на борбата за създаване и укрепване на съветската власт, организира отбраната на Съветската република в периода на Гражданската война и империалистическата интервенция 1918—1920.

След VIII конгрес (1919), който приема нова партийна програма — за построяване на социалистическо общество партията насочва усилията на съветския народ за изграждане основите на социалистическата икономика. В борбата против троцкистите

десните опортюнисти и другите опозиционни групи отстоява ленинизма. Тя мобилизира силите на трудещите се за социалистическа индустриализация на страната, колективизация на селското стопанство, осъществяване на културна революция. Под нейно ръководство побеждава социализмът в СССР, ликвидирани са експлоататорските класи, създава се и укрепва морално-политическото единство на съветския народ. По време на Великата отечествена война 1941—1945 ВКП(б) организира и ръководи борбата на съветския народ, за разгрома на хитлеристките окупатори, а след войната взема енергични мерки за възстановяване и развитие на народното стопанство.

Двадесет и първият конгрес на КПСС (1959) отчита, че е постигната пълна и окончателна победа на социализма в СССР, а Двадесет и вторият конгрес (1961) приема нова партийна програма. През 1981 XXVI конгрес решава да се подготви нова редакция на партийната програма. Основното съдържание на дейността на КПСС и съветския народ в настоящия етап е усъвършенствуването на развития социализъм.

КПСС е неотделима съставна част на международното комунистическо и работническо движение. По нейна инициатива е създаден Комунистическият интернационал (1919), изиграл огромна роля в развитието на международното комунистическо движение. КПСС се бори за по-нататъшно укрепване на позициите на световната социалистическа система, за укрепване единството и интернационалната солидарност с работническото движение в капиталистическите страни, поддържа народите, борещи се за национална и икономическа независимост, против империализма и неоколониализма. — 281.

¹¹⁶ Георги Димитров се позовава на резолюцията «За политическото положение», приета от VI конгрес на РСДРП(б) (26 юли — 3 авг./8—16 авг. 1917) по доклад на И. В. Сталин. В основата ѝ залягат ръководните указания на В. И. Ленин, развити в неговите тезиси «Политическото положение» и в статията му «За лозунгите». Резолюцията дава оценка на създадалата се в Русия след Юлските събития политическа обстановка и изяснява политическата линия на партията в новия етап от революцията.

Органът на БРСДП (т. с.) в «Работнически вестник» публикува на 25 септ. 1917 пълният текст на резолюцията под заглавие «Руските болшевики за руските социалпатриоти». Текстът, който Г. Димитров цитира в статията си, е от тази публикация. — 281.

¹¹⁷ *Меншевики* — представители на главното опортюнистическо течение в руската социалдемокрация, разновидност на международния опортюнизъм. Меншевиките се обособяват на II конгрес на РСДРП (1903) от противниците на Лениновия план за създаване на марксистка партия от пов тип; при избора на централно партийно ръководство те са малцинство (оттук названието им), но остават като фракция в партията. Като полити-

ческо течение меншевизмът не е единен и постоянно се разпада на групировки (една от тях е троцкизмът). Меншевиките признават марксисткото положение за значението на обективните условия за извършването на революцията, но подценяват ролята на субективния фактор; те не разбират значението на партията като идеен ръководител и организатор на работническата класа. Оценяват назряващата в Русия революция като буржоазно-демократична и смятат, че хегемонната роля в нея трябва да принадлежи на буржоазията. Смятат селяните за реакционна класа. Отричат необходимостта от съюз на работниците и селяните при хегемонията на пролетариата като главно условие за победата на революцията, отричат възможността за прерастване на буржоазнодемократичната революция в социалистическа и се обявяват против диктатурата на пролетариата. В годините на реакцията (1908—1910) провеждат политика за ликвидиране на нелегалната марксистка партия. Шестата (Пражка) общоруска конференция на РСДРП (1912) изключва меншевиките-ликвидатори от партията. От този момент меншевиките се оформят като самостоятелна дребнобуржоазна партия, която също се нарича РСДРП. В годините на Първата световна война 1914—1918 основната маса от меншевиките застава на социалшовинистични позиции, поддържа буржоазния лозунг «за защита на отечеството» и за «граждански мир». По време на Февруарската буржоазнодемократична революция 1917 меншевиките заедно с есерите заемат ръководно място в Съветите. От май с. г. участвуват в коалиционните буржоазни правителства; поддържайки буржоазията по въпроса за войната. Обявяват се против Октомврийската революция 1917. Постепенно влиянието им спада и меншевизмът като течение в работническото движение престави да съществува. — 281.

- ¹¹⁸ *Предварителният парламент* или *Предпарламентът* е съществителен орган при буржоазното Временно правителство. Създаден на заседание на президиума на Общоруското демократическо съвещание (20 септ. / 3 окт. 1917) под името Общоруски демократически съвет. На първото заседание на Предпарламента е одобрено споразумението на есерите и меншевиките за образуване на нова правителствена коалиция, включваща и кадетите. В утвърдената от коалиционното правителство наредба Предпарламентът е наречен Временен съвет на Руската република и са му определени функции на «представителен орган» на всички руски партии до свикването на Учредително събрание. С този ход се прави опит да се поддържат парламентарните илюзии на масите и да се попречи на развитието на социалистическата революция. Каменев и Зиновиев упорито защитават участието в него. В. И. Ленин разобличава контрареволюционната същност на Предпарламента и болшевиките го бойкотират. На 25 окт. (7 ноем.) 1917 е разпуснат. — 282.

- ¹¹⁹ Става дума за коалиционното *Временно правителство* под председателството на А. Ф. Керенски, образувано на 24 юли (6 авг.)

1917. В състава му влизат кадети, есери, меншевики, «народни социалисти» и близки до кадетите безпартийни. На 1/14 септ. 1917 това правителство е реорганизирано и е образувана Директория от пет души начело с Керенски. В новия си състав правителството не включва представители на кадетите, но е резултат от споразумение с тях. Води антинародна политика на продължаване на империалистическата война и разправа с революционното движение. — 282.
- ¹²⁰ Допуснатата печатна грешка. Изборите за V Велико народно събрание в България са проведени през 1911. В случая Георги Димитров вероятно има предвид антимонархическите демонстрации на народните представители от широкосоциалистическата партия и БЗНС при изслушването на тронното слово. Въпреки съпротивата на опозиционните парламентарни групи, народняшко-цанковисткото мнозинство във Великото народно събрание успява да прокара изменението на чл. 17 от Конституцията, което дава право на монарха да сключва тайни съюзи, без да уведомява Народното събрание. — 283.
- ¹²¹ *Законът за парните котли и резервоарите* е приет от III редовна сесия на XVII обикновено НС на 23 март 1917 и е публикуван в «Държавен вестник», № 129 от 15 юни 1917. Предвижда определени предварителни мерки за осигуряване безопасността на работниците, които работят с парни котли и резервоари, установява се за тях максимален работен ден от 11 часа, 36-часова непрекъсната седмична почивка и т. н. — 299.
- ¹²² Георги Димитров има предвид *Закона за положението и заплатите на работниците и служещите в частните заведения и предприятия през време на войната* (вж бел. № 22). — 299.
- ¹²³ Става дума за *Исключителния закон против социалистите в Германия* (вж бел. № 89). — 300.
- ¹²⁴ Георги Димитров има предвид членове 13, 14, 16, 17, 18 и 20 от *Закона за задълженията и договорите* (вж бел. № 84), според които всеки договор се смята за недействителен, ако съгласието за неговото сключване е дадено по погрешка, изтръгнато е чрез насилие или е получено с измама. — 301.
- ¹²⁵ *Демократи* — членове на Демократическата партия — буржоазна политическа партия, основана през 1896 от лявото крило на старата Либерална партия. До началото на XX в. е предимно дребнобуржоазна партия, но постепенно се превръща в представителка на средната търговско-индустриална буржоазия. Провежда политика на буржоазен реформизъм и демагогия. От 1902 нейн лидер е Ал. Малинов. Самостоятелно или в коалиция с други буржоазни и дребнобуржоазни партии Демократическата партия участва в управлението на страната (1901—1902, 1908—1911, 1918 и 1931—1934). След военнофа-

шисткия преврат на 9 юни 1923 влиза във фашисткия Демократически сговор. В началото на 1924 крилото на Ад. Малинов излиза от сговора и минава в опозиция на фашистките сили. След Деветнадесетомайския преврат 1934 Демократическата партия е разтурена, но запазва своето влияние и връзки. Проявила се като опозиционна на фашизма партия и участва в Народния фронт. Същевременно води антикомунистическа политика. Възстановена след 9 септ. 1944; до разтурянето ѝ през 1947 действа като опозиционна на Отечествения фронт партия.

319.

- ¹²⁶ Става дума за управлението на Общинския съвет, избран на 23 септ. 1896, в който кмет е Григор Д. Начович и помощник-кметове — Петко В. Горбанов, Димитър Ножаров и Атанас П. Петров. Впоследствие Гр. Начович се отказва от кметската длъжност и тя е изпълнявана от Д. Ножаров. През март 1897 общинското управление е реорганизирано и за кмет на столицата е избран Димитър М. Яблански, като П. Горбанов и Атанас Петров запазват своите длъжности. В този състав общинското управление предава концесията на трамваите и осветлението на белгийската компания, успява да прокара някои изменения в Закона за градските общини, прави опити да коригира течението на Владайската и Перловската река. В пресата многократно се изнасят данни за злоупотреби със средства при осъществяването на тези мероприятия.

На 12 апр. 1899 управлението на Общинския съвет се поема от либералите и за кмет е назначен Христо Г. Попов. — 322.

- ¹²⁷ Народната (народняшка) партия управлява Софийската община от 23 септ. 1896 до 12 апр. 1899, а в коалиция с Прогресивния либералната партия — от 14 септ. 1911 до 19 март 1915. — 330

- ¹²⁸ *Стамболовисти* — членове на *Народнолибералната* (с т а м б о л о в и с т к а) партия (вж бел. № 156). — 331

- ¹²⁹ Георги Димитров вероятно има предвид дейността на специалните комисии, назначени от Софийския общински съвет през ян. 1912 и февр. 1916, със задача да анкетират експлоатацията на трамваите и положението на обслужващия ги персонал и да докладват пред съвета за констатираните нередности. И двете комисии установяват, че концесионерът на електрическите трамваи (Белгийското дружество за експлоатация на трамваите и осветлението) системно нарушава чл. 10, 15, 20, 22, 24, 25, 31, 61 и 65 от поемните условия, с което значително се намалява безопасността на трамвайното движение, а работният персонал се поставя при крайно лоши условия.

От общинската група на БРСДП (т. с.) в първата комисия е назначен Георги Кирков, а във втората — Георги Димитров. — 332.

- ¹²⁰ Става дума за следните най-значителни стачни прояви на трамвайните работници:

Първата трамвайна стачка в София — избухва спонтанно на 5 авг. 1901. Около 20 работници предявяват искания за въвеждане на месечно, вместо съществуващото дневно заплащане, за намаление на работния ден от 16—18 на 10 часа, за гарантиране техническа безопасност на трамвайното движение; стачниците се обявяват и срещу безпричинните уволнения. В тяхна подкрепа Софийската организация на БРСДП (т. с.) организира на 6 авг. многохиляден работнически митинг. Буржоазният печат подема злостна кампания срещу стачниците. Най-активните участници в стачката са арестувани, 30 души са уволнени, а останалите са принудени на 7 авг. да се явят на работа; стачната борба завършва без успех.

На 3 авг. 1906 избухва *стачка на 140 трамвайни работници и служещи*. Основните искания на стачкуващите са за 9-часов работен ден и увеличение на заплатите, за 50% по-голямо възнаграждение за извънреден труд, за свобода на организирането, против уволняването на стачници и др. Въпреки самоотвержената борба на трамвайните работници овладеният от общоделците стачен комитет постига споразумение с Дирекцията на трамваите; удовлетворени са само част от предявените искания и стачката е прекратена на 14 авг. с. г.

Третата трамвайна стачка избухва на 17 май 1914 след отказа на белгийската компания да удовлетвори исканията на трамвайните работници за 8-часов работен ден, за седмично изплащане на работната заплата, за връщане на работа безпричинно уволнените работници и пр. В стачката участвуват около 300 души, които с подкрепата на софийското работничество успяват да принудят общинския съвет да се намеси в конфликта и да предприеме мерки срещу компанията. Дирекцията на трамваите приема част от работническите искания и на 31 май стачката е прекратена. — 322.

- ¹²¹ *Народна (народняшка) партия* — буржоазна консервативна партия, основана през 1894. Нейни лидери са К. Стоилов и Ив. Евстр. Гешов. Изразява интересите на едрата земевладелска търговско-банкерска и промишлена буржоазия. Вътрешната ѝ политика е крайно реакционна, а външната е ориентирана към Русия и Антантата. Управлява самостоятелно през 1894—1899; през 1911—1913 заедно с Прогресивнолибералната партия; след Първата световна империалистическа война участвува в няколко коалиционни правителства. През 1920 се слива с Прогресивнолибералната партия в Обединена народнопрогресивна партия, която през авг. 1923 влиза във фашисткия Демократически съговор. — 340.

- ¹²² Отнася се за двупартийното коалиционно правителство, включващо 7 представители на Демократическата партия, 2 — на Радикалната партия, и ген. С. Савов. В този състав кабинетът начело с Ал. Малинов управлява страната от 21 юни до 17 окт.

1918, когато коалицията се разширява с включването на министри от Народната партия, БРСДП (о) и БЗНС. Независимо от съгласенофилската ориентация на управляващите партии те продължават войната на страната на Централните сили. — 340

¹³³ Австро-унгарският император Карл I е на посещение в София на 17 и 18 май 1918. Софийският общински съвет се ангажира пряко с организиране на посрещането на императора, като издава специален «Позив към жителите на столица София» подписан от кмета Р. Радев; изработва програма за тържествената церемония и привлича за участие в нея мнозинството от народните представители, общинските съветници, обществени, икономически и културни организации в столицата. — 348

¹³⁴ Става дума за коалиционния кабинет начело с Т. Теодоров, назначен с указ № 13 от 28 ноем. 1918. В състава му влизат представители на Народната, Демократическата, Радикалдемократическата и Прогресивнолибералната партия, както и на БРСДП (о) и БЗНС. В края на апр. 1919, след излизането на демократите, правителството е реорганизирано. Управлява до 6 окт. 1919, когато на власт идва коалиционно правителство с министър-председател Ал. Стамболийски. — 349.

¹³⁵ Има се предвид посещението в България на делегация от 11 депутати в германския Райхстаг от 25 юни до 1 юли 1916. И при посрещането им участвуват представители на всички буржоазни партии и организации. Софийският общински съвет се ангажира пряко с мероприятията по посрещането на делегацията и нейното пребиваване в страната. Издаден е специален позив на кметството, депутатите са приветствувани лично от кмета Р. Радев. Общински представители придружават германската делегация при пътуването ѝ в страната.

Георги Димитров се обявява против участието на общината в посрещането на германските депутати. В направеното на 23 юни 1916 от името на общинската група на БРСДП (т. с.) изявление се подчертава, че подобни политически манифестации не отговарят на интересите на мнозинството от софийските граждани. (Вж Съч. Т. 7. С., 1984, с. 72—73). — 351.

¹³⁶ *Законът за осигуряването на работниците и служещите в случай на злополука и болест* е приет от IV редовна сесия на XVII обикновено НС на 7 апр. 1918, утвърден е с Указ № 14 от 26 май и е обнародван в «Държавен вестник», № 132 от 15 юни с. г.

Георги Димитров участвува активно в обсъждането на вношения от Министерството на търговията, промишлеността и труда законопроект. На 4 апр. 1918 от името на парламентарната група на БРСДП (т. с.) в голяма реч той развива и обосновава предложенията на групата за разширяване, изменение и допълнение на правителствения законопроект и за негово превръщане в закон, който да гарантира пълна и задължителна осигуровка на работниците и служещите в случай на злополука

болест, инвалидност, старост и безработица; разноските да се поемат от държавата и работодателите. По-късно той отстоява тези предложения и в съответната парламентарна комисия (вж настоящия том, с. 238—272). — 366.

¹³⁷ *Тончевисти* — членове на Младолибералната партия — буржоазна политическа партия, оформила се окончателно през 1904 от обособилата се в Либералната (радославистка) партия фракция начело с Д. Тончев. Изразява интересите на част от едрата търговско-индустриална буржоазия, свързана с германския и австрийския капитал. Не играе особена самостоятелна роля в политическия живот на страната. В идейно отношение не се различава от Радославистката партия. Участва в коалиционния либерален блок, управлявал страната от 4 юли 1913 до 21 юни 1918. През 1920 заедно с Народнолибералната партия (стамболовисти) и Либералната партия (радослависти) образуват реакционната Националлиберална партия. — 374.

¹³⁸ Става дума за коалиционното правителство на Ал. Малинов—Ст. Костурков, съставено на 21 юни 1918 от Демократическата и Радикалдемократическата партия и управлявало до 17 окт. с. г. — 381.

¹³⁹ Става дума за *Сливенската комуна*. В общинските избори на 25 септ. 1911 въпреки терора на властта БРСДП (т. с.) получава 1282 гласа и 8 мандата в Общинския съвет срещу 10 за коалицията от народняци и прогресивни либерали, 1 за демократите и 1 за широките социалисти. В продължение на една година тесносоциалистическите общински съветници са опозиционна група в съвета, но след разцеплението в коалицията (юли 1912) и изборите за ново Постоянно присъствие те стават управляваща група, а за кмет е избран д-р Й. Данчев (септ. 1912). Сливенската комуна съществува 11 години (до ян. 1923) и въпреки военновременните и следвоенните трудности постига успехи в политиката си в защита на трудещите се маси: създава бюро за социални грижи и бюро за безработни, предприема общинско строителство за намаляване на безработицата, предвижда мерки за ограничаване спекулата с хранителните и други стоки от първа необходимост, издава редица задължителни правилници в защита на работниците. Поради липса на общинска автономия буржоазната опозиция и централната власт затрудняват и провалят редица мероприятия на комуната, като откриването на общински магазини, увеличението на таксите и налозите за предприемачите, фабрикантите и собствениците на земеделски стопанства и др. — 381.

¹⁴⁰ *Наказателният закон* е приет от II редовна сесия (1895—1896) на VIII обикновено НС. Утвърден е с Указ № 43 от 2 февр. 1896 и е публикуван в «Държавен вестник», № 40 от 21 февр. с. г. Впоследствие многократно е допълван и променян. Член 167 предвижда тъмничен затвор от три до петнадесет години за

всеки, който «подбужда военнорслужещите към престъпления или нарушения, забранени от военните закони, уставни или правилници на дисциплината». — 396.

- ¹⁴¹ Статията е написана от Георги Димитров в Софийския централен затвор преди 8 септ. 1918. За това свидетелствуват сведенията, съдържащи се в неговото писмо до Л. Ивошевич—Димитрова от 8 септ. 1918 и в писмото-отговор на Люба от 9 септ. с. г., както и някои допълнителни текстологични и други проучвания. (Вж *Димитров, Г.* Писма. С., 1962, с. 67; *Ивошевич—Димитрова, Л.* Стихотворения, статии, писма. С., 1981, с. 190—191). — 397.
- ¹⁴² Отнася се за Наказателния закон от 1896 (вж бел. № 140). — 399.
- ¹⁴³ *Дисконто Гезелшафт* — германска банка със седалище в Берлин, основана през 1851 с основен капитал 100 млн. марки. През 1906 участвува с капитали в основаването на Кредитната банка в България. На 29 юни (12 юли н. ст.) 1914 дирекцията на банката сключва с Министерството на финансите договор за отпускане заем на българското правителство в размер на 500 000 000 златни лева, срещу което банката получава правото да построи жп линия Михайлово—Хасково—Портолагос и пристанището Портолагос и да експлоатира каменовъглените мини «Перник» и «Бобов дол». Узаконяването на договора от XVII обикновено НС (2 юли 1914) предизвиква широка протестна вълна в страната, тъй като е неизгоден за България. — 407.
- ¹⁴⁴ Чл. 47 от Конституцията дава възможност на царя чрез Министерския съвет в изключителни случаи на вътрешна и външна опасност да издава наредби със задължителна сила на закон, без да са гласувани в Народното събрание. — 433.
- ¹⁴⁵ Георги Димитров има предвид следните промени в Закона за градските общини при управлението на либералната коалиция начело с В. Радославов (4 юли 1913 — 21 юни 1918): изменение на чл. 98 и 311 от Правилника за прилагането на Закона за градските общини (вж «Държавен вестник», № 14 от 18 ян. 1914 и № 87 от 18 апр. 1918); допълнение на чл. 88 и изменение на чл. 100 и 106 от закона (вж «Държавен вестник», № 63 от 23 март 1917). Тези промени са свързани предимно с уреждането на общинската отчетност и не засягат главния въпрос — за автономията на общините, в духа на която е внесенят през март 1915 от парламентарната група на БРСДП (т. с.) законопроект (вж бел. № 64). — 437.
- ¹⁴⁶ Георги Димитров има предвид *Ноемврийската революция в Германия 1918*, в резултат на която е отхвърлена монархията и е установена буржоазно-парламентарна република (Ваймарската република). Избухва под влияние на Октомврийската революция

1917. Вследствие на катастрофалното икономическо, военно и политическо положение на Германия по време на Първата световна война 1914—1918 в страната възниква революционна ситуация и се създават обективни предпоставки за социалистическа революция. Начало на революцията поставя въстанието на моряците от военния флот в Кил (3 ноем. 1918), което бързо се разпространява по цялата страна. Създават се първите войнишки и работнически съвети. На 9 ноем. монархията е отхвърлена. Съставено е временно правителство (10 ноем.), в което влизат лидерите на Социалдемократическата партия (Ф. Еберт, Ф. Шайдеман, О. Ландеберг) и на Независимата социалдемократическа партия (Х. Хаазе и др.), излезли по-късно от неговия състав. Програмата на правителството не надхвърля границите на социалните реформи в рамките на буржоазния строй. На I общогермански конгрес на Съветите (16—21 дек.) водачите на десните социалдемократи успяват да прокарат резолюция за предаване на законодателната и изпълнителната власт на правителството и за провеждане на избори за Учредително събрание, с което фактически се ликвидират Съветите.

Опитът в революционната борба на германската работническа класа убеждава спартакистите, че е необходимо окончателно да скъсат с Независимата социалдемократическа партия и да се създаде бойна революционна партия на пролетариата. На 30 дек. 1918 — 1 ян. 1919 в хода на революцията е създадена Германската комунистическа партия. В началото на ян. 1919 германската буржоазия провокира пролетариата на преждевременно въоръжено въстание и използва неговата неподготовеност за разгром на революционното движение. На 15 ян. зверски са убити водачите на германския пролетариат К. Либкнехт и Р. Люксембург. На 19 ян. германската буржоазия успява да осигури победа на буржоазните партии в изборите за Учредително събрание, а на 31 юли с. г. е приета Ваймарската конституция, затвърдила установяването на буржоазна република.

Ноемврийската революция е извършена от пролетарски сили и до известна степен с пролетарски средства и методи, но се задържа на буржоазнодемократичен етап поради липса на революционна партия в началото на революцията и поради предателството на социалдемократическите лидери. Въпреки това има голямо международно значение; тя е най-значителното революционно антиимпериалистическо движение в една от най-развитите капиталистически държави, последвало непосредствено Октомврийската революция. — 447.

¹⁴⁷ Става дума за *Работническия рудничарски съюз*. — 461.

¹⁴⁸ *Законът за изменение § 10 от Закона за изменение и допълнение на временното положение за паричното доволствие на военнослужещите във военно време и на Закона за изменението и допълнението му от 1914 г.* е приет на 7 ноем. 1916 от III редовна сесия на XVII обикновено НС; обнародван е в «Държавен вестник», № 250 от 20 ноем. с. г. Алinea първа от закона пред-

вижда дневни пари в размер $1\frac{1}{2}$ от определените вътрешни мирновременни командировки за офицерите, медицинския персонал и военните чиновници, за придадените в разпореждане на военните власти и за служещите в ония части, щабове, управления и учреждения на действащата армия, които участвуват или са участвували в боевете, или пък са при бойна обстановка. — 462.

149 Става дума за *Войнишкото (Владайско) въстание 1918* — първия въоръжен опит за събарянето на монархическата власт в България и за установяване на републиканско управление.

Участието на България в Първата световна война (1915—1918) предизвиква големи стопански затруднения, продоволствена криза и глад. Под влияние на Октомврийската революция 1917 и на тежкото положение на масите избухват войнишки бунтове, организирани от нелегални войнишки комитети, ръководени от тесни социалисти. Пробивът на Южния български фронт (15—18 септ. 1918) изправя България пред военна и политическа катастрофа. Отстъпващите войнишки части се насочват към София, за да потърсят отговорност от виновниците за погрома. След като заемат Главната квартира в Кюстендил (24 септ.), въстаниците се съсредоточават в Радомир, където на 27 септ. Райко Даскалов обявява България за република с председател Ал. Стамболийски. Ръководителите на въстанието проявяват мудност, с което се дава възможност на правителството да организира силите си за контранастъпление. На 29 септ. то подписва в Солун примирие със Съглашението. Цар Фердинанд е принуден да абдикира. На 29 срещу 30 септ. въстаническите части достигат околностите на София, където са посрещнати от правителствени войски и от 217 германска дивизия; въпреки упоритата си съпротива са разбити. Въстанието е жестоко потушено; във Владайското дефиле са избити над 2500 души, а други 10 000 въстаници са изправени пред военен съд.

Неуспехът на Войнишкото въстание се дължи на липсата на вешо военно и политическо ръководство. БРСДП (т. с.), която със своята цялостна дейност обективно подготвя масите за въстание, не съумява да се ориентира правилно в обстановката, да възглави стихийното войнишко въстание, да му придаде правилна политическа насока и организираност и да го обедини с борбата на трудещите се от вътрешността на страната.

Въпреки поражението Войнишкото въстание е пръв стихийен опит в България за превръщането на империалистическата война в гражданска, за насочване на страната по демократичен път на развитие. То има огромно международно значение, като ускорява завършването на войната. В тази връзка В. И. Ленин пише: «Вземете България. На пръв поглед такава страна като България не би могла да бъде толкова опасна за англо-американския империалистически колос. Но революцията в тази малка, слаба, съвсем безпомощна страна обърка англо-американците и ги принуди да поставят условия за примирие, които

са равни на окупация. . .» (Ленин, В. И. Събр. съч. Т. 37, С., 1982, с. 152). — 476.

¹⁵⁰ В началото на февр. 1919 Янко Сакъзов е в Берн като представител на БРСДП (о) на първата следвоенна международна конференция на социалшовинистичните и центристките партии (3—10 февр.), свикана с цел да се възстанови Вторият интернационал. Два дни по-късно там заседава и международната конференция на профсъюзните лидери. Около 100 делегати от 26 страни представляват както партиите, така и профсъюзните обединения. Двете конференции приветствуват образуването на Обществото на народите (ОН); приемат резолюции, в които се съдържат компромисни формулировки относно следвоенните граници, съдбата на Елзас и Лотарингия и германските колонии. Приета е обща (за двете конференции) Международна харта на труда, в която наред с фразите за унищожаване на капиталистическата експлоатация се изразяват реформистките надежди за държавно урегулиране на условията на наемния труд под покровителството на ОН. За контрол се препоръчва да се създаде Международна комисия по труда като съставна част на ОН и редовно да се провеждат заседания на Международния парламент по труда, съставен от равен брой представители на профсъюзите и правителствата.

Централният въпрос, който се разисква в Берн, е прикрит зад названието «За демокрацията и диктатурата». При обсъждането му фактически се осъжда диктатурата на пролетариата и се възхвалява буржоазната демокрация, като на западната («чиста» или «надкласова») демокрация се противопоставя руската («болшевишка» или «азиатска») диктатура.

На социалистическата конференция се основава т. нар. Бернски интернационал, в който се обединяват опортюнистическите социалдемократически партии от 15 страни, в това число и БРСДП (о). На свой ред делегатите на профсъюзите решават да се възстанови в най-скоро време Международната федерация на профсъюзите, като натоварват Л. Жуо и Я. Удегест да организират за това специална конференция. За седалище на двете временни изпълнителни комисии е избран Амстердам.

I конгрес на Комунистическия интернационал (1919) приема специална резолюция «За отношението към «социалистическите» течения и към Бернската конференция», в която осъжда решението на конференцията да възкреси II Интернационал и нейния зле прикрит антисъветизъм. — 489.

¹⁵¹ Законът за доплащане дневни пари на чиновниците, служещите и работниците при държавните мини и заплащане пенсионните удръжки на работниците при същите мини е приет от IV извънредна сесия на XVII обикновено НС на 31 дек. 1918 и обнародван в «Държавен вестник», № 334 от 20 февр. 1919. Остава в сила (с гласуваните през 1919 и 1921 изменения и допълнения) до 1924, когато е отменен с Указ № 7 (т. 13) от 3 дек. 1923.

При обсъждането на законопроекта в Народното събрание

от парламентарната група на БРСДП (т. с.) се изказва Георги Димитров (вж настоящия том, с. 452—462). — 490.

152 *«Синдикален неутралитет»* — основен принцип в дейността на общоделските синдикати, провъзгласен официално на учредителния конгрес на Свободния синдикален съюз (авг. 1901). Най-изявените представители на теорията за «синдикалния неутралитет» и «свободния синдикализъм» — Я. Сакъзов, И. Янулов и А. Цанков, отхвърлят необходимостта от идейни и организационни връзки между социалдемократическата партия и синдикалното движение. Те считат, че синдикатите трябва да водят само икономическа борба за защита на непосредствените интереси на трудещите се. Организационен неутралитет пропагандират и анархолибералите, които се обявяват против ръководната роля на партията по отношение на синдикалните организации.

Опортюнистическата теория за «синдикален неутралитет» е по същество отрицание на марксистката постановка, че партията като висша форма на пролетарска организация е призвана да играе ръководна роля по отношение на работническото движение и професионалните работнически организации. Лишено от ръководството на революционномарксистката партия и влиянието на социалистическите идеи, синдикалното движение неизбежно изпада под въздействието на буржоазната идеология, в резултат на което то се изражда и престава да е класово движение. От страниците на «Работнически вестник» и сп. «Ново време» Д. Благоев, Г. Кирков, В. Коларов, Хр. Кабакчиев, Г. Димитров, Т. Петров разкриват дребнобуржоазната природа на «синдикалния неутралитет» и вредата му за работническото движение. — 493.

153 *Планът за просветата на работническите синдикати* е изработен на основата на Плана за синдикални беседи от окт. 1917 (вж настоящия том, с. 133—140) с известни съкращения, изменения и съществени допълнения в съответствие с новата обстановка след Първата световна война. Документът е подготвен от Г. Димитров и е отпечатан от Партийната социалистическа книжарница и печатница след януари и преди края на март 1919. За това свидетелства включването в списъка на препоръчаната литература брошурата на Хр. Кабакчиев «Лозунгите и Програмата на работническата социалдемократическа партия (тесни)», излязла от печат ян. 1919, и спомените на Д. Благоев «Из историята на руската революция» — по първата им публикация в «Работнически вестник» от юли—окт. 1917, а не по книгата, излязла от печат през март 1919. — 494.

154 Отнася се за *XXII редовен конгрес на БРСДП (т. с.)*, който съгласно решението на ЦК и Контролната комисия е обявен за 11 май 1919 (вж. «Работнически вестник», № 210 от 15 март 1919). — 505.

- ¹⁵⁵ *Цанковисти* — членове на Прогресивнолибералната партия, наречени по името на нейния водач Драган Цанков. Оформя се след 1884 от фракция на старата Либерална партия. Изразява интересите на търговско-лихварската и земеделската буржоазия. Нееднократно участва в управлението на страната: през 1901—1903 и 1913 съставя еднопартийни правителства, а през 1901, 1911, 1913 и 1919—1920 — участва в коалиционни правителствени кабинети. Външната ѝ политика е ориентирана към Русия. През 1920 се обединява с Народната (народняшка) партия в Обединена народнопрогресивна партия, която през авг. 1923 влиза във фашисткия Демократически сговор. — 511.
- ¹⁵⁶ *Народнолиберална партия* (стамболовисти) — буржоазна политическа партия, основана през 1886, след второто разцепление на старата Либерална партия. Неин пръв лидер е Ст. Стамболов. Народнолибералната партия изразява интересите на новозародилата се едра индустриална и търговска буржоазия. Управлението ѝ (1887—1894 и 1903—1908) е свързано с бързото развитие на капитализма в България, с ограбване и потискане на народните маси, с преследване на социалистическото движение. Привърженик е на експанзивна националистическа програма. Външнополитическата ѝ ориентация е насочена към Австро-Унгария и Германия, против Русия. Заедно с Младолибералната партия (тончевисти) и Либералната партия (радослависти) образува либерален блок, който начело с В. Радославов управлява страната от 4 юли 1913 до 21 юни 1918 и я въвлича в Първата световна империалистическа война 1914—1918 на страната на Централните сили. През 1920 заедно с останалите либерални партии образува реакционната Националнолиберална партия. — 513.
- ¹⁵⁷ Георги Димитров има предвид т. нар. *Бездомническо дружество* («Първо благотворително семейно-квартирно дружество «Добродетел»), основано в София през септ. 1911 в навечерието на общинските избори. Учредителите му използват предизборните обещания на буржоазните партии и движението на бездомните софийски граждани, за да привлекат повече членове в дружеството. През 1912 дружество «Добродетел» отправя молба до Софийската община да му гарантира заем от някоя банка за постройка на частни жилища, а през 1914 и началото на 1915 неколкократно иска да му се отпусне под наем за вечно ползуване някой незастроен или малко застроен квартал.
- Общинската група на партията се обявява против предлаганото от дружеството разрешение на жилищната криза в столицата (вж Съч. Т. 6, С., 1984, с. 499—504). По повод основаването на дружество «Добродетел» и неговите първи изяви в. «Работнически вестник» предупреждава, че зад дружеството се крият «шарлатани, които ще ограбят вноските на своите лековерни членове», и че чрез «квартирно-жилищния» въпрос спекулантите се стараят да изтръгнат и гласовете на наивните бедни и без-

имотни избиратели в полза на някоя буржоазна котерия» (вж «Работнически вестник», № 47, 1 септ. 1911). — 519.

- 158 *Рудничарското дружество «Миньор»* е учредено в Перник през февр. 1919 по инициатива на широкосоциалистическите министри Я. Сакъзов и П. Джидров в противовес на силната пернишка секция на Работническия рудничарски съюз. Включва предимно чиновници от Дирекцията на мината в Перник, привърженици на БРСДП (о). — 525.
- 159 Първоначалният вариант на този документ е изработен от народните представители Христо Кабакчиев и Георги Димитров, за което свидетелствува запазеният ръкопис. — 543.
- 160 Резолюцията е по речите на народните представители Д. Благоев, Хр. Кабакчиев и Г. Димитров и е тяхно колективно дело. На 3 дек. 1917 е прочетена от Д. Благоев в Народното събрание (вж *Стенографски дневници*, XVII ОНС, IV РС, 12 з., с. 147-148; също: Б л а г о е в, Д. Съчинения. Т. 17. С., 1962, с. 393-394 «По предложението на руското революционно правителство за примирие и мир»).
- Поради военната цензура резолюцията не е публикувана в «Работнически вестник», а е отпечатана като позив и разпространена нелегално из страната и на фронта. В настоящия том се публикува текстът на позива, като с бележки под линия са отбелязани различията с прочетената от Д. Благоев резолюция в Народното събрание. — 548.
- 161 Отнася се за *Закона за положението и заплатите на работниците и служещите в частните заведения и предприятия през време на войната* (вж бел. № 22). — 533.
- 162 Документът е подготвен с участието на Георги Димитров, който от лятото на 1917 до края на 1918 е свързан непосредствено с ръководството на Съюза на транспортните работници (вж настоящия том, с. 541). Съхранява се в неговия личен архив заедно с други материали, над които е работил като общински съветник. — 558.

ПОКАЗАЛЕЦ НА ПЕРИОДИЧНИТЕ ИЗДАНИЯ*

Балканска поща — всекидневен вестник. Излиза в София от 7 май 1915 до 12 авг. 1918. Смята се за утринно издание на прогерманския в. «Камбана». Редактор и на двата вестника е Кр. Станчев — тогава широк социалист. В първите месеци след появата си вестникът проявява известни съглашенофилски тенденции, след което е с открита прогерманска ориентация. — 34, 35.

Държавен вестник — вестник, издание на държавата с характер на правителствен официоз (от 1950 е официален печатен орган на Народното събрание на НРБ). Излиза в София от 28 юли 1879 с притурки и с различна периодичност (1880—1881 — веднъж седмично, 1881—1882 — два пъти седмично, 1882—1883 — три пъти седмично, от 1890 до ноем. 1950 — всеки присъствен ден, от дек. 1950 — два пъти седмично). В периода 1950—1962 носи названието «Известия на Президиума на Народното събрание» (с нова поредица на годишните течения — I — XIII). До 1890 в «Държавен вестник» се поместват официални съобщения, новини и телеграми от чужбина; от 1891 се обявява влизането в сила на нормативни актове, регистрират се официални актове и се публикуват официални съобщения. Според Указ за Държавен вестник от 27 дек. 1974 във вестника се обнародват актове на Народното събрание (Конституцията, кодексите, законите, решенията, декларациите и пр.), на Държавния и Министерския съвет, на министри, на народните съвети и други органи и ведомства. Чрез «Държавен вестник» се обявява влизането на законите и указите в сила и се регистрират международните актове. — 57, 60, 65, 261, 272, 297, 320, 367.

Заря — всекидневен вестник. Излиза в София от 18 апр. 1914 до 31 дек. 1920 и от 5 март 1929 до 9 септ. 1944. Редактиран от Тр. В. Икономов, Кр. Станчев (1929—1944), Ст. Мавродиев, Ив. Димитров, Сл. Васев (от май 1944). Създаден е със субсидии на руската царска легация в София и в годините на Първата световна война 1914—1918 е с русофилска и съглашенофилска ориентация. След войната

* Изготвен от Петър Ц. Петров.

се издава от широки социалисти. През 1929 подновява излизането си като един от вестниците на вестникарското акционерно предприятие «Съединени печатници» (собственост на Ат. Дамянов). Макар и непоследователно «Заря» се списва в либерален дух и се разпространява и сред прогресивните обществени среди. От 1935 приема за сътрудници и комунисти. През 1941—1944 се опитва да информира по-обективно за хода на военните действия на Източния фронт, помества и отделни материали, критикуващи фашисткия режим. — 407.

Интернационале кореспонденц («Internationale Korrespondenz» «Международна кореспонденция») — седмично списание на германските социалшовинисти; излиза от края на септ. 1914 до 1 окт. 1918 в Берлин. Редактор А. Баумайстер. — 275, 277.

Куриер на руската революция («Vote der russischen Revolution») вестник, орган на задграничното представителство на Централния комитет на Руската работническа социалдемократическа партия (болшевики). Излиза в Стокхолм на немски език (1917). Редактор О. Гримлунд. — 281.

Мир — вестник, орган на Народната (народняшка) партия, а след сливането ѝ с Прогресивнолибералната партия (1920) — на Обединената народнопрогресивна партия. Излиза в София от 22 септ. 1894 до 30 дек. 1944 първоначално три пъти в седмицата, от 1901 четири пъти, а от 1905 — всеки ден. Най-дълготрайният, издаван на добро професионално равнище буржоазен вестник, със значително въздействие върху обществено-политическия живот в страната. От 1899 издаването му се финансира от Акционерното дружество «Мир», в което влагат капитали някои от най-богатите фамилии в България. След създаването на Демократическия сговор (1923) вестникът става частно издание на дружеството. Основател и пръв главен редактор на вестника е К. Стойлов. Редактори са и Д. Кр. Попов, Ив. Пеев, Плачков, Г. Николов, Б. Вазов, М. Маджаров, Т. Теодоров, Ст. С. Бобчев и др. Вестникът изразява интересите и политическите позиции на едрата търговско-банкерска и аграрна буржоазия. Списва се в консервативен, общо взето, в русофилски, по-късно и англофилски дух. Позволява си известна критика срещу личния режим на Фердинанд I. След Великата октомврийска социалистическа революция 1917, и особено след 1923, е с антисъветска и антикомунистическа насоченост. В годините на Втората световна война (1939—1944) в някои от публикуваните материали се долавят опозиционни нотки по отношение на фашисткия режим и на германската агресия. — 339, 407.

Народ — всекидневен вестник, орган на БРСДП (обединена). Излиза в София от 15 ноем. 1911 до 30 дек. 1934. Редактиран от Я. Сакъзов, П. Величков, Хар. Христов, Б. Султанов, К. Коларов, Д. Казасов (1920—1923), Кр. Пастухов, П. Джидров, С. Янев, Д. Нейков и др. Има определен опортюнистически характер. Враждебно настроен спрямо БРСДП (т. с.). В навечерието на Балкан-

ската война 1912—1913 подкрепя политиката на буржоазното правителство. По време на Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистични позиции. След войната до 1934 е с антисъветска и антикомунистическа насоченост. Враждебно настроен към правителството на Ал. Стамболийски, подкрепя Ал. Цанков. Подновен на 4 окт. 1944 като орган на отечественофронтовската БРСДП. Преставя да излиза на 12 авг. 1948 след вливането на БРСДП в редовете на БКП. — 277, 278, 280, 281, 407, 419, 421, 429.

Народни права — вестник, орган на Либералната (радославистка) партия. Излиза в София от 6 февр. 1888 до 25 окт. 1932 (с прекъсвания от 6 апр. 1891 до 1 ян. 1895 и от 4 дек. 1920 до 3 ноем. 1929); до 1895 излиза два пъти, до 1901 — три пъти седмично, от 1907 всеки ден, от 1929 седмично. Основатели са В. Радославов и Т. Иванчов; фактически редактор — Н. Пиперов. Първоначално е издание на Либералния клуб, около който се формира фракцията на В. Радославов; орган на партията е от 1895. Открито реакционен и промонархически вестник, с германофилска насоченост. С крайно невъздържан език напада Русия и русофилските политически партии в страната. Широко пропагандира идеята за участието на България в Първата световна война 1914—1918 на страната на централните сили; по време на войната — официоз. След Великата октомврийска социалистическа революция 1917 е с крайна антисъветска и антикомунистическа насоченост. — 277, 278, 407.

Ново време — списание, теоретичен орган на БРСДП, от 1903 — на БРСДП (т. с.), от 1919 — на БКП. Излиза от ян. 1897 под редакцията на Д. Благоев отначало в Пловдив, от 1903 — в София. До 1910 излиза месечно, след това два пъти в месеца. С малки прекъсвания по време на Балканската (1912—1913) и Първата световна война 1914—1918 излиза до 5 септ. 1923, когато е спряно от фашисткото правителство на Ал. Цанков. Възстановено като месечен теоретичен орган на ЦК на БКП през 1947. Сп. «Ново време» е неразривно свързано с дълбоко принципната непримирима борба, която революционните марксисти начело с Д. Благоев водят за пролетарски характер на партията, за чистотата на марксистката теория, против ревизионизма и всички отклонения от марксизма. След победата на социалистическата революция разработва проблеми на марксизма-ленинизма в икономическата, политическата, историческата, философската, културната и други области на идеологическия фронт. — 137, 138, 139, 140, 499.

Пряпорец — вестник, орган на Демократическата партия. Излиза в София от 2 юли 1898 до 29 май 1932 първоначално два пъти седмично, през 1904—1909 — три пъти седмично, през 1910—1928 — всеки ден, от 1929 — седмично. Продължение на в. «Знаме». Изразява интересите на търговско-индустриалната буржоазия. От 1913 издръжката на вестника е поета от Акционерно дружество «Пряпорец». Между основателите-акционери са: А. Ляпчев, Н. Мушанов, Р. Маджаров, Сл. Бабаджанов, Г. Данаилов. Главни редактори: К. Арсениев, А. Ляпчев, В. Пасков (1908—1924), Д. Крапчев.

Гр. Василев и др. В началния период от съществуването си взема живо участие в борбата против личния режим на Фердинанд I. Спекулира с демократическа фразеология, за да запази влиянието си сред дребната буржоазия. След превръщането му в офицер (1908) пише със симпатия за Фердинанд I, застъпва се за по-широк протекционизъм, за укрепване на националната индустрия. Външнополитическата му ориентация е аптантофилска. По време на войните (1912—1918) е на официални позиции. След Великата октомврийска социалистическа революция 1917 се спуска в анти-съветски и антикомунистически дух. Одобрява жестокото потушаване на Септемврийското антифашистко въстание 1923. От 1924 е лична трибуна на А. Ляпчев, чиято група остава в Демократическия сговор. — 368.

Работнически вестник — вестник, орган на БРСДП, от 1903 — на БРСДП (т. с.), от 1919 — на БКП; от 1904 до септ. 1923 едновременно е орган на ОРСС. Издава се по решение на IV конгрес на БРСДП. Излиза от 5 септ. 1897 до 10 септ. 1923 легално, от 27 окт. 1923 до май 1939 с прекъсвания — нелегално. Излиза седмично до 1904, до 1908 — два пъти, а след това три пъти в седмицата; от януар. 1911 става всекидневник. Отначало е издаван в Казанлък (1897—1898), през 1899 — в Стара Загора, от 1900 — в София. Редактиран от Г. Кирков самостоятелно и в съредакторство с Е. Дабев (1897—1900), от Г. Георгиев (1900—1909), Хр. Кабакчиев (1910—1923), Г. Димитров и В. Коларов (окт. 1923 — февр. 1924) във Виена (нелегално). В редакцията участвуват и Т. Петров, П. Георгиев, Ив. Недялков—Шаблин, Тр. Костов (1935—1936, 1940—1941), Е. Стайков (1936—1937), Д. Найденов и др. В продължение на две десетилетия Г. Димитров завежда и редактира отдела «Синдикално движение». «Работнически вестник» има изключителни заслуги за популяризирането на социалистическите идеи сред работническата класа, за развитието на революционната марксистка партия в България, за разгрома на опортюнизма и реформизма, за пропагандирането на идеите на Октомврийската революция 1917 и за ленинизацията на партията. Спира след решението на ЦК на БКП за сливането на БКП и РП в БРП, чийто орган става в. «Работническо дело». — 34, 46, 47, 51, 53, 65, 67, 82, 117, 118, 121, 136, 137, 138, 157, 185, 197, 215, 319, 338, 342, 373, 497, 499, 524, 542, 550, 551, 557.

Радикал — вестник, орган на Радикалдемократическата партия (от 1922 на Радикалната партия). Излиза в София от 4 септ. 1910 до 9 февр. 1948, с прекъсване през 1934—1944; продължение на в. «Демократ». Първоначално излиза два пъти седмично, от 1906 — три пъти седмично, през 1914—1926 — всеки присъствен ден. Основан от Н. Цанов, Т. Г. Влайков и Ст. Гидиков. Редактиран от Ил. Георгов, П. Тодоров, М. Генов, Н. Д. Найденов и др. Вестникът е трибуна на дребнобуржоазния радикализъм в България. Публикува материали против личния режим на Фердинанд I, ратува за «народовластие», популяризира кооперативната идея в рамките на капиталистическото общество. Обявява се за «социална правда»,

по е против социализма, социалдемократическото и комунистическото движение. Помества литературна и театрална критика, хроника и др. — 421.

Софийски общински вестник — официално издание на Софийската градска община. Излиза от 1914 до 1918 веднъж седмично. Помества решенията на Софийски градски общински съвет, сведения за мероприятията на общината, материали за историята на България и София, хроника, статистически данни и реклами. От окт. 1915 преобладават материали, свързани с военните действия по фронтовете на Първата световна война и положението в тила, главно в столицата. — 303, 304.

Социалист Белж. — 283.

Стокхолмска кореспонденция. — 279.

Форвертс («Vorwärts» — «Напред») — всекидневен вестник, централен орган на Германската социалдемократическа партия. Излиза в Лайпциг от 1876. С въвеждането на Изключителния закон против социалистите (1878) вестникът е забранен. След отменянето на закона излиза в Берлин (1891). Негов редактор е В. Либкнехт (1891—1900). От страниците му Ф. Енгелс води борба против опортюнизма. След смъртта на В. Либкнехт (1900) вестникът постепенно е овладян от дясното крило на партията и се превръща в трибуна на опортюнистите. В годините на Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистични позиции, а по време на Ваймарската република (1919—1933) е в услуга на германската буржоазия. Спрян след идването на Хитлер на власт. — 279, 280, 283.

Юманите («L'Humanité» — «Човечество») — френски всекидневен вестник, централен орган на Френската комунистическа партия. Излиза в Париж. Основан през 1904 от Ж. Жорес като орган на Френската социалистическа партия. След образуването на Френската комунистическа партия (дек. 1920) вестникът става неин орган, а през 1923 официално е обявен за централен орган на партията. В годините на Първата световна война 1914—1918 е в ръцете на крайно дясното крило на партията и отразява шовинистичните му позиции. От 1911 излиза с материали против империалистическата политика на френското правителство. Забранен от правителството (авг. 1939). В периода на хитлеристката окупация на страната (1940—1944) излиза нелегално (до 16 авг. 1944) и изиграва голяма роля в борбата за освобождението на Франция. Има неделно издание «Юманите-диманш» («L'Humanité Dimanche»). Политически директори на вестника са: Ж. Жорес (1904—1914), М. Кашен (1918—1958), Е. Фажон (1958—1974), Р. Лероа (от 1974). — 273.

ПОКАЗАЛЕЦ НА ЦИТИРАНАТА И СПОМЕНАВАНАТА ЛИТЕРАТУРА*

Автономията на общините. (Законопроект, внесен в редовната сесия на XVII Народно събрание — март 1915 г.). — В: *Законодателната инициатива на социалдемократията.* С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1915, с. 41—64. — 203, 439.

Адлер, В. Австрийската соц.-демократическа партия и синдикатите. (Прев. от френски Р. А.). — «Ново време», VI, 1902, № 12, с. 1025—1028. — 137.

Англия и войната. (Дневни новини). — «Работнически вестник», XXI, № 68, 28 юли 1917. — 123.

Бакалов, Ж. Изложение мотивите към законопроекта за осигуряване работниците и служещите в случай на злополука и болест. — *Стенографски дневници, XVII ОНС, IV РС, 74 з., 4 апр. 1918,* с. 1558—1561. — 250.

Бebel, А. Политическата масова стачка. С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Балкан»), 1907. 79 с. (Раб. библиотека, Серия I, Кн. 5). — 138, 499, 501.

Бebel против Бернщайн. Реч на Август Бебел на 10 октомври 1899 г. на Хановерския партиен конгрес. (С най-новия портрет на Бебеля). С., п-ца «Либералний клуб», 1902. 86 с. (Изд. на сн. «Ново време», № 1). — 140.

Благоев, Д. Икономическото развитие на България. Индустрия или земледелие. Варна. Изд. на Г. Бакалов (п-ца «Взаимност»), 1903. 308 с. («Научни издания», № 31). — 134.

Благоев, Д. Из моите спомени. (По случай руската революция). — «Работнически вестник», XX, № 276, 283, 288 от 21 и 30 апр. и 7 май 1917; XXI, № 6, 7, 12, 17, 22, 25, 29 и 32 от 14, 15, 20 и 28 май, 2, 7, 12 и 15 юни 1917. — 136, 497.

Благоев, Д. Из историята на руската революция. — «Работнически вестник», XXI, № 42, 46, 54, 62, 75, 82, 94, 103, 112, 113, 118.

* Изработен от ст. н. с. В. Апостолова.

122, 126, 127, 129, 132, 140, 158, 163, 171, 183, 195, 202, 204, 205, 214, 222, 225, 235 и 239 от 27 юни, 2, 11 и 21 юли, 6, 14 и 30 авг., 10, 21, 22 и 28 септ., 3, 10, 11, 13, 17 и 29 окт., 20 и 27 ноем., 6 и 20 дек. 1917 и 4, 15, 17, 18 и 31 ян., 1, 5, 16 и 21 март 1918. — 137, 497.

Блос, В. Великата френска революция. Популярно изложение на събитията и положението на Франция от 1789—1804. Превел от немски Ив. Ганчев. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1919. 336 с. — 497, 501.

Богданов, А. Кратък курс по икономическата наука. Превел от 9. руско изд. Г. Бакалов. 3. изд. Пловдив, Изд. и п-ца Хр. Г. Давнов, 1909. 443 с. — 134, 494.

Болшевиките и анархотесняците. — «Народ», VI, № 282, 17 дек. 1917. — 281.

Бояджиев, Ц. Изложение за състоянието на общинските електрически трамваи и осветление. — «Софийски общински вестник», III, № 32, 27 ян. 1917, с. 2—7. — 26.

Бояджиев, Ц. По откупуването трамваите и осветлението за сметка на Софийската община. (Докладна записка до г-н столичния кмет от началника на отделението за трамваи и осветление, електроинженер. . . — «Софийски общински вестник», IV, № 38—39, 3 март 1918, с. 1—16. — 304.

Бояджиев, Ц. Защо общината стана стопанин на електрическите трамваи и осветление. — «Софийски общински вестник», III, № 36, 24 февр. 1917, с. 2—4; № 37, 3 март 1917, с. 8—11. — 303.

Бюджет за прихода и разхода на Софийската община за 1918 година, гласуван и приет от Софийския градскообщински съвет в заседанията му от 22 и 25 декември 1917 г., протоколи № 60 и 62. С., Б. И., 1918. 100 с. — 186.

В английската камара. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 74, 4 авг. 1917. — 123.

В една бележка на редакцията. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 152, 13 ноем. 1917. — 280.

Валчевски, З. Р. Първобитният комунизъм. Превел от полски Г. Бакалов. Варна, Изд. на Г. Бакалов (п-ца Д. Тодоров и С-ие). 1902. 104 с. («Книжки за народа». Кн. 21). — 134, 494.

Вандервелд, Е. Колективизмът и индустриалната еволюция. Превел от френски Хр. Николов [Кабакчиев]. Издава к-ца «Наука». Габрово, п-ца «Заря», 1902. 182 с. — 134, 135, 494, 496.

Веб [Уеб], Сидней и Беатриса. История на работническото движение в Англия. По Сидней и Беатриса Уеб. Превел от руски К. Т-в и С. М-ва. Под редакцията на Г. Бакалов. С., 1905. 127 с. — 137, 498.

Великата френска революция. Превел от полски Г. Бакалов. Варна, Изд. на Г. Бакалов (п-ца Д. Тодоров и С-ие), 1901. 106 с. («Книжки за народа». Кн. 15). — 136.

Влайков, Т. Г. Жилищната криза в София и временното уреждане на въпроса за наемите. — «Радикал», XIV, № 275 и 276 от 24 и 25 дек. 1918. — 421.

Г. Димитров и концесията на трамваите и електрическото осветление. — «Мир», XXIV, № 5422, 11 май 1918. — 339.

Габровски, Н. Хр. Как се прилага закона за работническите заплати. — «Работнически вестник», XXI, № 144, 2 ноем. 1917. — 157.

Гед, Ж. Задача и решение. Превел В. Р. Д. С., п-ца В. Зилбер, 1904. 16 с. — 135, 495.

Германската революция в 1848 година. Превел от руски Г. Б[акалов]. Варна. Изд. на Ст. Георгиев и С-не (п-ца на К. Николов), 1899. 29 с. (Библ. «Народно четиво». Кн. 2). — 136, 497.

Германските социалисти в Стокхолм. — «Народ», VI, № 130, 13 юни 1917. — 275, 276.

Германските социалпатриоти. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 63, 23 юли 1917. — 276.

Гортер, Х. Историческият материализъм. За работници обяснен. С предговор от К. Кауцки. 2. изд. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1919. 174 с. (Науч. библиотека. Кн. 10).

1. изд. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1910. 140 с. — 501.

Гуревич, С. Буржоазията и работнишките професионални съюзи. — «Ново време», XII, 1908, № 1, с. 45—48. — 138.

Дикщайн, С. Кой на чий гръб живее? С приложение от Г. Плеханов. 3. изд. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1910. 48 с.

4. изд. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1919. 48 с. (Работническа библиотека. Серия I, Кн. 7). — 133, 495.

Димитров, Г. Единството на синдикалното движение и Интернационалът. (Балканската синдикална конференция във Виена и нейното решение). С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1914. 64 с. (Синд. библиотека. Кн. 12). — 139.

Димитров, Г. Към единство! К. Легин в средата на софийския пролетариат. — Речта на Легин в «Нова Америка». — Конференциите. — Мисията на К. Легин и резултатите от нея. — Една декларация. — Кой е против синдикалното единство? С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1914. 96 с. (Синд. библиотека. Кн. 14). — 139.

Димитров, Г. Работническото единство и неговите врагове. С приложение: Амстердамската резолюция върху тактиката на социалдемократията и Щутгартската резолюция върху отношенията между социалдемократическата партия и работническите синдикати. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1912. 50 с. (Синд. библиотека. Кн. 10). — 139, 499.

Димитров, Г. Синдикалното движение в България. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1910. 148 с. (Синд. библиотека. Кн. 5). — 137, 498.

До войната. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 99, 5 септ. 1917. — 273.

До всички синдикални комисии и отделни другари. От Синдикалния комитет. (Дневни новини). — «Работнически вестник», XXI, № 77, 8 авг. 1917. — 121.

Един от най-меродавните органи на германската социалдемократия. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 159, 21 ноем. 1917. — 275.

Енгелс, Ф. Жилищният въпрос. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1911. 82 с. — 416.

Енгелс, Ф. Произходът на семейството, частната собственост и държавата. Според изследванията на Морган. С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Вечерна поща»), 1909. 147 с. (Науч. библиотека. Кн. 8). — 134, 494, 501.

Енгелс, Ф. Развитие на научния социализъм. Приложение: Теория на насилието. Превел от руски Г. Бакалов. 3 изд. С., 1905. 66 с. — 135, 496.

За да затвърдят режима. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 176, 12 дек. 1917. — 282.

За наемите. — «Работнически вестник», XXI, № 234, 15 март 1918. — 234.

Закон за градските общини. Поправен и допълнен с всички изменения и допълнения до 1 януари 1911 г. С., Държ. п-ца, 1911. 37 с. — 354.

Законодателно предложение за амнистия от парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1918. 14 с. — 403.

Законът за наемите. (Отзиви). — «Народ», VII, № 252, 12 дек. 1918. — 419.

Заповед № 10209. (София, 1 септември 1916 г. Кмет: Р. В. Радев). — «Софийски общински вестник», III, № 12, 9 септ. 1916, с. 11. — 301.

Из конгреса на германските социалпатриоти. — «Работнически вестник», XXI, № 135 и 137 от 20 и 23 окт. 1917. — 276.

Изложение от Рудничарския съюз до Министерството на търговията, промишлеността и труда. — «Работнически вестник», XXI, № 185, 22 дек. 1917. — 557.

Измислено интервю. (Дневни новини.) — «Работнически вестник», XX, № 281, 27 апр. 1917. — 34.

Империализъм или социализъм. Превод от немски. Предговор от Т. Петров. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1914. 32 с. (Малка библиотека за мислещи работници. Кн. 5.) — 134, 495.

Инспекция на труда. (Законопроект, внесен в редовната сесия на XVII Народно събрание — март 1915 г.). — В: Законодателната инициатива на социалдемократията. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1915, с. 17—34. — 557.

Исканията на пернишките рудничари. — «Работнически вестник», XXII, № 160, 27 дек. 1918. — 452.

Интернационалната синдикална конференция в Будапеща. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1911. 40 с. — 139.

Интернационалът. Международното дружество на работниците. Преведе от полски Г. Б[акалов]. Варна, Изд. на Г. Бакалов (п-ца на Д. Тодоров и С-ие), 1902. 48 с. («Книжки за народа», № 18) — 139.

Кабакчиев, Хр. Империализмът на Балканите. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1915. 196 с. (Научна библиотека. Кн. 28.) — 134, 135, 495, 496.

Кабакчиев, Хр. Социалдемократията и работническите синдикати. С., Парт. соц. к-ца (п-ца Бр. Патлови), 1905. 20 с. (Раб. библиотека, Серия I, Кн. 3). — 138, 449.

Кауцки, К. В защита на марксизма. (Отговор на Бернщайна.) Превели от оригинала Д. Димитров и В. Коларов. Ш мен, Изд. на П. Байнов (Варна, п-ца Д. Тодоров и С-ие), 1903. 280 с. — 134, 495.

Кауцки, К. Економическите учения на Карла Маркса. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1910. 216 с. (Науч. библиотека. Кн. 11). — 133, 494, 501.

Кауцки, К. Класовите интереси. Превел от задграничното руско издание Г. Б[акалов]. С., кн-во «Знание», 1905. 71 с. — 135, 496.

Кауцки, К. Класовите противоречия във Френската революция. Превел от немски Г. Бакалов. С., п-ца Гавазов и Чомонев, 1904. 120 с. — 136, 497, 501.

Кауцки, К. На другия ден след социалната революция. Превел Г. Бакалов. Видин, Изд. на Х. Пизанти (п-ца Балев), 1904. 109 с. — 140, 501.

Кауцки, К. Партията и професионалното движение. С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Либералний клуб»). 1907. 28 с. (Синд. библиотека Кн. 1). — 138, 499.

Кауцки, К. Пътят към властта. С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Вечерна поща»), 1909. 114 с. — 135, 496, 501.

Кауцки, К. Републиката във Франция и социалдемократията. Авторизиран превод от Ст. Дренски (с предговор от автора към българ. издание). С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Витоша»), 1909. 120 с. (Науч. библиотека. Кн. 4). — 136, 497.

Кауцки, К. Социалната реформа и социалната революция. С., п-ца Гавазов и Чомонев, 1903. 74 с. (Изд. на сп. «Ново време», № 2). — 140, 501.

Кауцки, К. Тактическите течения в германската социалдемократия. Превод от немски. С., Парт. соц. п-ца, 1911. 50 с. — 138, 499.

Кауцки, К. и Б. Шоенланк. Коментар на програмата на Работническата социалдемократическа партия. С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Вечерна поща»), 1907. 144 с. (Раб. библиотека, Серия I. Кн. 13). — 135, 500, 501.

Класа против класа! 2. изд. С., Парт. соц. п-ца, 1908. (Македоно-одринска работническа група). — 135, 496.

Кольцов, Д. Машината. Превел от руски В. Нейчев. Полово, к-ца «Четиво» (Русе, п-ца «Победа»), 1900. 50 с. (Библ. «Работническа дума». Кн. 1). — 134, 494.

Конгресът в Бордо. Френските социалпатриоти продължават да искат «мир чрез победа». — «Работнически вестник», XXI, № 126, 10 окт. 1917. — 273.

Кржевицки, Л. Капитализация на земеделската промишленост. Превел от руския оригинал Г. Б[акалов]. Варна, Изд. на Г. Бакалов (п-ца «Взаимност»), 1902. 224 с. (Научни издания. Кн. 25). — 134, 495.

Курски, Д. Работническите синдикати в Англия. С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Либералний клуб»), 1907. 35 с. (Синдикална библиотека. Кн. 2). — 137, 498.

Кутинчев, Ст. Хигиеническите условия на труда в софийските печатници. Анкета. — «Ново време», XVIII, 1915, № 4—5, с. 103—118. — 242.

Къде води социалпатриотизмът. — «Работнически вестник», XXI, № 15, 25 май 1917. — 284.

Лалчевич, Др. Работническото движение в Сърбия. С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Вечерна поща»), 1909. 30 с. (Синдикална библиотека. Кн. 7). — 137, 499.

Лафарг, П. Машината като фактор на прогреса. Превел от руски Г. Б[акалов]. Варна, Изд. на Г. Бакалов (п-ца «Взаимност»), 1902. 26 с. («Научни издания», № 24). — 134, 494.

Лафарг, П. Социализмът и завоюването на обществените учреждения. Превод от френски. Плевен, п-ца Димитров и Игнатов, 1901. 44 с. — 135, 496.

Лафарг, П. Умственият и физически труд. С., Парт. соц. к-ца (Пловдив, п-ца «Труд») (1904). 99 с. — 133, 135, 495.

«Левите» за войната. (Документи). С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1919. 74 с. — 501.

Легин, К. Синдикалното движение в Германия. С., 1905. — 137, 498.

Ликвидация с Дружеството за трамвай и осветление в София. Прогоколи на Общинския съвет, специалната общинска комисия и на експертите. — «Софийски общински вестник», IV, № 45—46, 6 апр. 1918, с. 8—14. — 310.

Лиссагаре, П. О. История на Комуната от 1871. Превод от второто немско изд. Т. 1. Севлиево, Изд. и печат на П. Мутафов, 1899. IV, 373 с. — 136, 497.

Лозунгите и програмата на социалдемократическата партия («тясна»). [Авт. Хр. Кабакчиев]. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1919. 66 с. — 500, 501.

Луи, П. Историята на социализма във Франция. (От Бабофа до 1899 г.). Превел от френски Ц. Бр[ъшлянов]. Пловдив, Дружествена п-ца «Труд», 1902. 197 с. (Приложение на сп. «Ново време»). 136, 497.

Манов, Ст. За Интернационала. — «Народ», VI, № 170, 31 юли 1917. — 280.

Манов, Ст. Русия и Европа. — «Народ», VI, № 225, 14 ноем 1917. — 280.

Манов, Ст. Тревогата. — «Народ», VI, № 145, 30 юни 1917. — 277.

Маркс, К. Капиталът. Критика на политическата икономия. Том първи. Превод от Д. Благоев. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1910. 676 с. (Науч. библиотека. Кн. 9). — 133, 494.

Маркс, К. Класовата борба във Франция от 1848 до 1850 г. Превел от руски Д. Благоев. (Предговор от Д. Благоев). С., Парт. соц. к-ца (Пловдив, Друж. п-ца «Труд»), 1904. 131 с. — 136, 497, 501.

Маркс, К. Наемен труд и капитал. С увод от Фр. Енгелс. Превел от руски Г. Бакалов. 4. изд. на български. Кюстендил, п-ца «Изгрев», 1905. 62 с. — 133, 494, 501.

Маркс, К. Нищета на философията. Отговор на «Философия на нищетата» от г. Прудона. С предг. от Фридриха Енгелса. Превел от френски Г. Бакалов. Варна, п-ца К. Николов, 1898. 190 с. (Библиотека по научния социализъм. Кн. 6). — 138, 499.

Маркс, К. Революция и контрареволюция в Германия. Превел Ю. Юрданов. Плевен, п-ца «Св. Кирил и Методи», 1902. IV, 127 с. (Библиотека на международния социализъм. Кн. 1). — 136, 497.

Маркс, К. и Ф. Енгелс. Комунистическият манифест. С предисловие от К. Маркс и Ф. Енгелс и с предговор от К. Кауцки. Превел от немски и френски В. Коларов. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1915. 66 с. (Научна библиотека. Кн. 17). — 135, 496, 501.

Молотов, П. [П. Мартов]. Класовата борба на пролетариата. Превел от руски Хр. Николов [Кабакчиев]. С предговор от Г. Бакалов. Варна. 1903. 711 с. (Научни издания. Кн. 37). — 135, 496.

На едно запитване. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 67, 27 юли 1917. — 124.

Нашите делегати в Берлин. — «Народ», VI, № 105, 12 май 1917. — 277.

Николов, Ефтим. Продоволствието на столицата със зеленчуци и плодове. (Доклад до Столичния гр. общински съвет от председателя на Съюза на потребителните кооперации). — «Софийски общински вестник», IV, № 34, 9 февр. 1918, с. 2—9. — 179.

Новият канцлер за германската политика. — «Работнически вестник», XXI, № 62. 21 юли 1917. — 122.

Окръжно на Министерството на търговията, промишлеността и

труда № 785 от 18 май 1917 г. — «Държавен вестник», № 111, 23 май 1907. — 58, 65.

Окръжно на Министерството на търговията, промишлеността и труда № 3130 от 12 октомври 1918 г. — «Държавен вестник», № 242, 26 окт. 1918. — 468.

Организацията на синдикатите във Франция. (Научен преглед. Съобщава: F-tta). — «Ново време», III, 1899, № 7, с. 811—815. — 137.

Пазарните цени преди и през време на войната. — «Работнически вестник», XXI, № 183, 20 дек. 1917. — 197.

Панекоек, А. Борбата на работниците. Превел от немски Г. Георгиев. С., Парт. соц. к-ца и п-ца (1910), 40 с. (Раб. библиотека, Серия I, Кн. 16). — 1381—39, 499.

Парвус. Капиталистическото производство и пролетариата. С., п-ца «Св. Петка», 1909. 64 с. (Малка библиотека за мислещи работници. Кн. 2). — 134, 495.

Парвус. Синдикалната борба. С., Парт. соц. п-ца (п-ца «Витоша» на Г. Богданов и С-не), 1908. 27 с. (Малка библиотека за мислещи работници. Кн. 1). — 138, 499.

Парвус. Социалдемократията и парламентаризмът. С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Балкан»), 1909. 52 с. (Малка библиотека за мислещи работници. Кн. 3). — 140.

Парвус. Социализмът и социалната революция. Превод от немски. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1911. 58 с. (Малка библиотека за мислещи работници. Кн. 4). — 140.

Парижката комуна. Превел от полски Г. Б[акалов]. Варна, Изд. на Г. Бакалов, 1902. 32 с. (Книжки за народа. Кн. 32). — 136, 497.

Пернишките миъбори и правителството. (Дневни новини). — «Работнически вестник», XXII, № 188, 18 февр. 1919. — 479.

По повод последната реч на английския министър-председател. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 70, 31 юли 1917. — 123.

По «интервюто» в «Балканска поща». (Дневни повини). — «Работнически вестник», XX, № 285, 3 май 1917. — 34.

Позив към работниците на държ. каменовъглена мина «Перник». (Подпис: Управляющ Мин. на търговията, промишлеността и труда, министър на правосъдието д-р П. Джидров). — «Народ», VIII, № 41, 21 февр. 1919. — 478.

Постановление на Министерския съвет от 2. XII. 1915 (Протокол № 204) за плащане през време на войната цели заплати на държавните служители по всички ведомства и на служителите при изборните учреждения. — «Държавен вестник», № 53, 7 март 1916. — 110.

Предложения на социалдемократията по Закона за обществената предвидливост. — «Работнически вестник», XX, № 81, 25 юли. 1916 — 202.

Радев, Р. В. Доклад до Столичния гр.-общински съвет за откупването на трамваите и осветлението за сметка на Софийската община. (София, ноември 1917 г.). — «Софийски общински вестник», IV, № 36—37, 16 февр. 1918, с. 7—12. — 221, 303.

Ранков, С. Б. «Свободни» или социалистически професионални организации. (Към характеристиката на организациите на държавните наемници). — «Ново време», XIV, 1910, № 12, с. 719—733. — 139.

Реч на министър-председателя в Народното събрание. Държавна в заседанието на 31 октомври 1917 г. — «Народни права», XXVII, № 248—252 от 3, 5, 6, 7 и 9 ноем. 1917. — 278.

Речта на новия германски канцлер. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 65, 25 юли 1917. — 123.

Роланд-Холст, Хенриета. Генералната стачка и социалдемократията. С предговор от К. Кауцки. [Предговор към бълг. изд. В. Коларов]. Превод от 2. немско изд. Ив. Георгиев. Шумен, Изд. к-ца «Светлина» на Ив. Лисичков, (п-ца «Спас Попов»), 1908. 212 с. (Библи. «Съвременна наука и художествена литература» № 2). — 138, 499, 501.

Roth. [Бр. Илиев]. Економическа сила и професионална борба. — «Ново време», XIII, 1909, № 2, с. 90—109. — 139, 499.

Руските болшевики за руските социалпатриоти. — «Работнически вестник», XXI, № 115, 25 септ. 1917. — 281.

Социалдемократията в парламента. Отчет за дейността на парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия. Част I. XVII Обикновено народно събрание (19—31. XII. 1913). С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1915. 55 с. (Парламентарна библиотека. Кн. 5). — 501.

Социалдемократията в парламента. Отчет за дейността на парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия. Част II. XVII Обикновено народно събрание, I изв. сесия (20. III. до 16. VIII. 1914). С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1915. 119 с. (Парламентарна библиотека. Кн. 6). — 501.

Социалдемократията в парламента. Отчет за дейността на парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия. III част. (15. X. — 23. XII. 1914 и 15. I. — 15. VI. 1915 г.). С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1915. 147 с. (Парламентарна библиотека. Кн. 7). — 501.

Социалдемократията в парламента. Отчет за дейността на парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия. Ч. IV. XVII ОНС, II редовна сесия (от 14. XII. 1915 г. до 22 дек. с. г. и от 11. I. 1916 г. до 15. III. с. г.) и II извънредна сесия (от 28. VI. 1916 г. до 18 авг. с. г.). С., Парт. соц. к-ца и п-ца, Б. Г. 131 с. (Парламентарна библиотека. Кн. 9). — 501.

Социалдемократията в парламента. Част V. Отчет за дейността на парламентарната група на Работническата социалдемократическа

партия. XVII ОНС. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1919. 96 с. (Парламентарна библиотека. Кн. 10). — 501.

Социалната демократия и работническото синдикално движение. (Подпис: Т. П.). — «Ново време», VII, 1903, № 7, с. 588—592; № 10, с. 863—870; № 11 и 12, с. 1021—1033. — 138.

Социалистическата интернационална конференция и тесните социалисти. (Социалистическата акция). — «Балканска поща», III, № 671, 27 апр. 1917. — 34.

Според една телеграма. . . (Преглед). — «Работнически вестник», XXI, № 38, 22 юни 1917. — 275.

Стенографически протоколи на Софийския градскообщински съвет. Извънредна сесия. Кн. III. С., п-ца «Просвещение», 1898. 337 с. — 323.

Стенографически протоколи на Софийския градскообщински съвет. Редовна сесия. Кн. IV. С., п-ца «Просвещение», 1898. 341 с. — 324.

Стенографически дневници на Софийския градскообщински съвет. Трета редовна сесия 1899 г. Кн. II. С., п-ца «Либералний клуб», 1900. 438 с. — 328, 342.

Същност на синдикалното движение. (Подпис: Др. П.) — «Ново време», XIV, 1910, № 3, с. 148—155. — 139.

Троцки, Л. Руската революция. Реч от . . . в XVII конгрес на Българската работническа социалдемократическа партия, държана на 12 юли 1910 г. в Раб. дом — София. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1910. 32 с. (Работническа библиотека, Серия I, Кн. 18). — 136, 497.

Учебното дело в София. — «Работнически вестник», XXI, № 40, 25 юни 1917. — 28.

Цончев, д-р П. Опит за санитарно-стопанско изследване на текстилните фабрики в Габровска околия. — «Списание на Българското икономическо дружество», X, 1906, № 2 и 3, с. 109—139. — 242.

Шески, Ш. [Ал. Атанасов]. Работническото движение във Франция. (По случай конгресите в Марсилия и Тулуза). — «Ново време», XII, 1908, № 11, с. 655—669; № 12, с. 736—750; XIII, 1909, № 1, с. 24—34; № 2, с. 109—117; № 3, с. 169—183; № 4, с. 225—248; № 5, с. 293—304. — 138.

Шипел, М. Работнишките синдикати. Превод ст задграничното руско издание Г. Бакалов. Варна, Издание на Г. Бакалов (п-ца «Взаимност»), 1902. 77 с. (Научни издания. № 23). — 138, 499.

Широките националисти за войната. — «Работнически вестник», XXI, № 31, 14 юни 1917. — 195.

Що трябва да знае и помни всеки работник. С., Парт. соц. к-ца и п-ца, 1910. 47 с. (Раб. библиотека, Серия I, Кн. 20). — 135, 496.

Щребел, Х. Професионалните съюзи и социалдемокрацията. (С приложение Штутгартската резолюция за отношенията между партията и синдикатите). С., Парт. соц. к-ца (п-ца «Централна»). 1909. 16 с. (Синд. библиотека. Кн. 3). — 138, 498, 501.

Юнските дни. Превел от полски Г. Б[акалов]. Варна, Изд. на Г. Бакалов. (п-ца Д. Тодоров и С-ие), 1903. 56 с. (Книжки за народа. Кн. 31). — 136, 497.

Юрий, д-р [Д-р Г. Тошев]. Производителен и непроеизводителен труд. Принос към полемиката върху социалното положение на народния учител. Отговор на г. г. Моралиев и Романов. Пловдив, п-ца «Труд» на П. Беловеждов, 1908. 66 с. — 133, 495.

Bismark, Otto v. [Реч в Райхстага на 26 ноем. 1884 г.]. — In: *Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstags*. 6. Legislaturperiode, I. Session, I. Bd. Berlin, 1885, S. 25. — 265, 300.

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ*

Авджисв — инженер, член на назначената на 19 дек. 1917 експертна комисия за определяне цената на трамваите и електрическото осветление при откупуването им от Софийската община. — 306.

Адлер (Adler), Виктор (1852—1918) — един от лидерите на Австрийската социалдемократическа партия. Политическата си дейност започва като буржоазен радикал. След срещата си с Ф. Енгелс през 1883 изучава марксизма и проблемите на работническото движение. Извършва огромна политическа работа за обединяване на австрийската социалдемократия. Един от авторите на проекта за програма на Австрийската социалдемократическа партия, приета на учредителния ѝ конгрес (31 дек. 1888—1 ян. 1889). Изиграва значителна роля в организирането на мазово движение на австрийските работници и в движението за всеобщо избирателно право. Депутат в парламента (райхсрата) от 1905. По редица важни въпроси на партийната политика, в това число и по националния въпрос, стои на реформистки позиции. Стреми се да ограничи дейността на партията в парламентарни рамки. Играе водеща роля в разработването на реформистко-националистическата програма за културно-национална автономия, което довежда до разкол на социалдемократическото и профсъюзното движение в Хабсбургската империя. По време на Първата световна война 1914—1918 е привърженик на «класовия мир» на пролетариата със «своята» буржоазия. Поддържа възгледи, близки до позициите на германските социалшовинисти. Критикува остро лявото крило на германската социалдемократия (К. Либкнехт, Р. Люксембург). За кратко време е министър на външните работи (ноем. 1918). — 137.

Адлер (Adler), Фридрих (1879—1960) — един от лидерите на австрийската социалдемократия, ревизионист. Син на Виктор Адлер. Доцент в Цюрихския университет в катедрата по теоретична физика (1907—1911). По това време се включва в социалдемократическото движение. Редактира органа на Швейцарската социалдемократическа партия в. «Volksrecht» (Народно право) (1910—

* Изработен от Цесър Ц. Петров.

1911). Секретар на Австрийската социалдемократическа партия (1911—1916). През 1914—1916 влиза в т. нар. «марксистка левица» — центристка групировка в партията. Привърженик на «неутралитета» на пролетариата по отношение на империалистическата война, отхвърля необходимостта от масова революционна борба против буржоазията в своята страна. На 21 окт. 1916 убива министър-председателя Щюрк. След амнистията (ноем. 1918) продължава активната си дейност в партията. Застава открито на реформистки позиции. Един от организаторите на центристкия Интернационал 2 1/2 (1921—1923). Секретар на Изпълнителния комитет на Социалистическия работнически интернационал (1923—1940). През 20-те години е един от теоретичите на австромарксизма. Отричайки съществуването на австрийска нация, Адлер е привърженик на аншлуса. Води борба против комунистическото движение. Отхвърля всякакви опити за изграждане на работническо единство. От 1916 живее в Цюрих. През последните години от живота си се свързва с ръководството на Социалистическия интернационал. — 276.

Аскуит (Asquith), лорд Оксфорд и Аскуит Херберт Хенри (1852—1928) — английски държавен деец, един от лидерите на Либералната партия. Адвокат. Депутат в парламента от 1886. След 1892 нееднократно е министър. Като министър-председател на Англия (1908—1916) политиката му е насочена към подготовка на война с Германия и способствува за разпалването на Първата световна война 1914—1918. В борбата с работническото движение използва широко методите на социалната демагогия и на половинчати реформи. Жестоко потушава националноосвободителното движение в Ирландия (апр. 1916). След дек. 1916 престава да играе политическа роля. — 141.

Атанасов, Александър (А. А. Петков — Шески) (1879—1925) — партийен деец, юрист. Завършва педагогическото училище в Лом и става първоначален учител. Член на БРСДП. Деен член на Учителската социалдемократическа организация в Лом и Орханце (дн. Ботевград). Делегат на X конгрес на БРСДП (1903), на който подкрепя позицията на Д. Благоев. За пропаганда на социализма сред учащите се е уволнен завинаги като учител. Заминава за Женева, където следва право (1906—1910). Присъединява се към партийната група на българските студенти. В Женева има няколко лични срещи с В. И. Ленин и Г. В. Плеханов. След завръщането си в България се установява като адвокат в Русе. През 1919 е един от ръководителите на Русенската комуна. Делегат на I (1919), II (1920), III (1921) и IV (1922) конгрес на БКП. От 1919 до 1923 е член на Окръжния комитет на БКП в Русе и на Партийния съвет. Преподава в първата партийна школа в София. Редактира в. «Към победа» (1919—1921) и в. «Истина» (1923—1924), органи на Окръжния комитет на БКП в Русе. Сътрудничи в сп. «Ново време», в. «Работнически вестник», в. «Учителска трибуна» и др. издания под псевдоним Шески. Народен представител (1919—1923). По време на Септемврийското антифашистко въстание 1923 е арестуван. След освобождаването му от затвора работи активно за преустройството на партийната организация на нелегални основи.

По време на Априлските събития 1925 застрелян на улицата заедно с Н. Киров, М. Топалов и Ф. Раковски. — 138.

Атанасов, Недялко (Н. А. Мочуров) (1881—1960) — деец на БЗНС, учител. Член на БЗНС от 1908. Министър на обществените сгради, пътищата и благоустройството (21 февр.—21 май 1920), управляващ Министерството на търговията, промишлеността и труда (16 апр.—21 май 1920), министър на железниците, пощите и телеграфите (21 май 1920—24 юни 1921 и 14 март—9 юни 1923). Народен представител (1911, 1914—1923, 1938—1939). След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 е арестуван. През 1924 емигрира в Югославия. Член е на Задграничното представителство на БЗНС (1924—1925), а след разцеплението на земеделската емиграция — на ръководството на нейното центриско крило (1925—1933). В България се завръща през 1933. Член (1933—1934) на ПП на БЗНС — обединен («Александър Стамболийски» — «Врабча 1»). В годините на монархофашизма (1935—1944) заема колеблива позиция по отношение на фашисткото правителство. Един от водачите на групата «Селски глас». След 9 септ. 1944 е деец на опозиционния БЗНС (Н. Петков). Народен представител (1946—1947). През 1955 преминава към ОФ. — 475.

Бабаджанов, Славчо — член на Демократическата партия. Индустриалец. Собственик на мелница в Червен бряг. — 153.

Баев, Иван — мелничар в Шумен. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Байнов, Павел Марков (1870—1943) — деец на широкосоциалистическата партия. Книжар-издател в Шумен. Член на ученическият марксистически кръжок на Е. Марковски (от есента на 1891). Работи в ръководената от Д. Благоев печатница «Основа» в Шумен (1892). Като учител в Преслав е уволнен за социалистическа дейност (1897). Откритата от него книжарница години наред е клуб на шуменските социалисти. Издава книги със социалистическо съдържание. Един от първите издатели на М. Горки в България. Секретар на партийната организация в Шумен (между 1895—1898). Към края на 90-те години попада под силното влияние на Я. Сакъзов и Д. Димитров. От 1900 се налага като ръководител на общоделците в шуменската партийна организация. Напуска БРСДП (т. с.) в началото на 1904 и по-нататъшната му политическа дейност е свързана с партията на широките социалисти. Собственик на химическа фабрика в Шумен (от 1905). — 134, 495.

Бакалов, Георги Иванов (1873—1939) — един от пионерите на социализма в България, публицист, литературен критик и историк, член-кореспондент на АН на СССР (1932). Член на БСДП от 1891, през 1893 — на Българския социалдемократически съюз, от 1894 — на БРСДП. През 1893 завършва естествени науки в Женева, където се свързва с руското и западноевропейското социалистическо движение. Като делегат на БРСДП участва в ра-

ботата на Лондонския (1897) и Амстердамския (1904) конгрес на Втория интернационал. Организира канал за пренасяне на Ленинския в. «Искра» и други нелегални издания през България за Русия. Известно време учителствува, но е уволнен и се отдава на литературна дейност. Активно участва в борбата за очистване на партията от общоделството. На X конгрес на БРСДП (1903) е избран за член на ЦК на БРСДП (т. с.). През 1905 минава на центристски позиции, става един от ръководителите на анархолибералите и напуска партията. През 1908 като член на Социалдемократическия съюз «Пролетарий» влиза в общоделската партия. По време възторжено Октомврийската революция 1917. Постепенно възприема идеите на ленинизма и става член на БКП (1920). След Априлските събития 1925 емигрира в Съветския съюз, откъдето замислява за Франция. Развива активна дейност в защита на жертвите на белия терор в България. Завърнал се в Москва (1929), се отдава на публицистична и научна дейност, която е високо оценена в СССР. През 1932 се завръща в България и се включва в борбата на партията на идеологическия фронт. Бакалов има огромни заслуги за популяризирането на съветската литература в България. Редактор е на списанията «Работнишко дело» (1903—1905), «Съвременник» (1908—1910), «Борба» (1913—1922), «Нов път» (1923—1925), «Звезда» (1932—1934), «Нова литература» (1935—1936). Активен преводач от руски език. Съставител е на «Пълен руско-български речник» (1938) и на «Речник на чуждите думи» (1939). — 134, 136, 137, 139, 494, 495, 496, 497, 498.

Бакалов, Жечо А. (неизв.—1921) — буржоазен политически и държавен деец. Член на Младолибералната (тончевистка) партия. Адвокат в София. Министър на търговията, промишлеността и труда (4 юли 1913—21 юни 1918) в кабинетите на В. Радославов. Народен представител в X (1899—1900), XIII (1903—1908), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Председател на X обикновено НС. — 153, 154, 157, 158, 218, 238, 246, 247, 253, 265, 451, 476, 477, 478, 553.

Бакърджиев, Иван — профсъюзен и партиен деец. Член на Управителния комитет на Съюза на транспортните работници (1919). Като член на Централния стачен комитет е един от ръководителите на Транспортната стачка 1919—1920. — 565.

Балабанов, Иван К. — общински съветник в София (1915—1919). Търговец. Член на Народнолибералната партия. — 98, 306, 361, 413, 421, 434, 438.

Балфур (Balfour), Артур Джеймс (1848—1930) — английски държавен деец, дипломат; един от лидерите на Консервативната партия. Депутат в парламента (от 1874). Като министър-председател (1902—1905) поддържа Япония в Руско-Японската война 1904—1905 и сключва съглашение с Франция, станало основа на Антантата. Министър на морината (1915—1916) и министър на външните работи (1916—1919). Автор на т. нар. «Декларация на Балфур» — за създаване на еврейско «национално огнище» в Палестина. През 1918—1920 е един от организаторите на чуждестранната интервенция срещу Съветска Русия. — 123.

Барух, Аврам Д. — шивашки работник в Кюстендил. Член на ОРСС. Работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). По време на Първата световна война 1914—1918 работилницата му е използвана за клуб на партийната организация. — 80.

Батолов, Константин Добрев (1877—1938) — буржоазен политически деец, дипломат. Завършва право в Париж, след което става адвокат в София. От 1903 е член на Демократическата партия, покъсно е избран в Централното ѝ бюро. Народен представител в XIV (1908—1911), XIX (1920—1923) и XXI (1923—1927) обикновено НС. Кмет на София (1 ноем. 1910—17 авг. 1911 и 5 септ. 1920—8 юни 1922). Пълномощен министър във Франция (1931—1934 и 1935—1938). Министър на външните работи и изповеданията в кабинетите на К. Георгиев (23 май 1934—22 ян. 1935) и на ген. П. Златев (22 ян.—21 апр. 1935). Съдействува за възстановяване на дипломатическите отношения на България със Съветския съюз. — 420, 470.

Бebel (Bebel), Август (1840—1913) — деец на германското и международното работническо движение. По професия работник стругар. Политическата си дейност започва през първата половина на 60-те години на XIX в. През 1867 става председател на Съюза на немските работнически дружества, който през 1868 се присъединява към Първия интернационал. През 1869 заедно с В. Либкнехт основава Германската социалдемократическа работническа партия (айзенахци). В продължение на 27 години е депутат в Райхстага. Води борба за обединяването на Германия по демократичен път. По време на Френско-пруската война 1870—1871 застава на интернационалистически позиции и се обявява в защита на Парижката комуна 1871. За революционна дейност е осъждан неколkokратно на затвор. Заедно с В. Либкнехт съдействува за обединяването (1875) на айзенахци и ласалианци на основата на Готската програма, поради което са критикувани от К. Маркс и Ф. Енгелс. През годините, когато действува Изключителният закон против социалистите (1878—1890), се бори за възстановяване на разгромащите от политически партии организации. Успешно ръководи нелегалната и парламентарната дейност на партията. През 90-те години на XIX в. и в началото на XX в. се обявява против реформизма и ревизионизма, но борбата му носи непоследователен характер. В последния период от дейността си допуска центристски грешки. Трудовете и дейността на Бебел се ползват с голяма известност сред тесните социалисти в България. Особено популярни са изследванията му по въпросите на женското пролетарско движение — «Жената и социализмът» (бълг. превод — 1893 и 1958). — 138, 140, 498, 499, 501.

Бенчев, П. — началник на отделение при Софийската община (1918). — 358.

Бернщайн (Bernstein), Едуард (1850—1932) — един от лидерите на крайното опортюнистично крило в германската социалдемократия и на Втория интернационал, теоретик на ревизионизма и реформизма. От 1881 до 1890 е редактор на централния орган на герман-

ската социалдемократия в. «Sozialdemokrat» («Социалдемократ»). От средата на 90-те години напълно скъсва с марксизма. В книгата си «Предпоставките на социализма и задачите на социалдемократията» (1899) открито ревизира философските, икономическите и политическите основи на революционния марксизъм. Бернщайн отхвърля марксистката теория за класовата борба, за неизбежния крах на капитализма, за социалистическата революция и диктатурата на пролетариата. Бернщайнианството е опит да се подчини работническото движение на буржоазната идеология и да се отвлече вниманието на пролетариата от революционната борба. Иденте на Бернщайн са подложени на остра критика от революционните марксисти. В годините на Първата световна война 1914—1918 застава на центристски позиции. През 1917 заедно с К. Кауцки участва в създаването на Германската независима социалдемократическа партия, но в 1919 открито преминава на страната на десните. Отнася се крайно враждебно към международното комунистическо движение и Съветска Русия.

Българските революционни марксисти начело с Д. Благоев разобличават бернщайнианството и неговите носители в България в лицето на общоделците. В статията си «Марксизъм или бернщайнианство?» (1901) Д. Благоев специално критикува теоретичните основи на ревизионизма на Бернщайн. — 140, 498.

Бертлоус, Шарл — френски инженер, откупил през дек. 1897 концесията на Предприятието за експлоатация на електрическото осветление и трамваите в София. — 324, 325, 327, 341, 342.

Бисмарк (Bismarck), княз Ото фон Шонхаузен (1815—1898) — пруски и германски държавен деец. Министър-председател и министър на външните работи на Прусия (1862—1871). След като успява да задуши демократичните сили в страната, постига обединение на Германия, опирайки се на юнкерите и пруската армия. От 1871 до 1890 е райхсканцлер на Германската империя. През 1878 въвежда Изключителния закон против социалистите, с който поставя Германската социалистическа работническа партия извън законите. По същото време издига демагогска програма за социално законодателство (задължителна застраховка на някои групи работници и др.) с цел да попречи на разрастването на революционното работническо движение. На Берлинския конгрес (1878) подкрепя Австро-Унгария против Русия, в резултат на което е анулиран Санстефанският мирен договор (1878). Това има отрицателни последици за решаването на националния въпрос на Балканите, за обединяването на българския народ и за развитието на България. — 264, 265, 300.

Благоев, Димитър (Д. Б. Николов — Д я д о) (14 юни 1856, с. Загоричане, Костурско — 7 май 1924, София) — основоположник на научния социализъм и на революционната марксистка пролетарска партия в България; най-изтъкнатият теоретик на марксизма в България и на Балканите в края на XIX и първата четвърт на XX в. По време на Руско-турската освободителна война 1877—1878 участва в боевете за Стара Загора. След войната за-

минава в Русия. В Петербург следва естествени науки (1881—1882), от 1883 — право. Основава Партия на руските социалдемократи (1883), известна като *Благоева група*, която е първата социалдемократическа организация в Русия. Издава в. «Рабочий» (от края на ян. 1885), в който е публикувана в съкратен и редакционно изменен вид програмата на Партията на руските социалдемократи. На 16 март 1885 за революционна дейност е екстерниран от Русия. Установява се в София. Заедно с Викторня (Вела) Живкова, с която свързва живота си, започва да издава «Журнал «Съвременний показател»» (1 юни 1885) — първото социалистическо списание в България. Инициатор е за свикването на представителите на социалистическите дружинки в България на сбирка в Търново (21—23 апр. 1891) и на Учредителния конгрес (20 юли/2 авг. 1891) на Българската социалдемократическа партия на връх Бузлуджа. Заедно с Н. Габровски, негов най-близък съратник по онова време, изработва проектите за програмата и устава на партията. От Учредителния конгрес до края на живота си неизменно е избран за член на ЦК на партията. Димитър Благоев, заедно с Гаврил Георгиев и Георги Кирков, ръководи борбата на революционните марксистически срещу общоделците, която завършва с идейния разгром на опортюнистите и до отстраняването им от партията (1903). Той отстоява пролетарския революционномарксистически характер на партията, като води непримирима борба срещу всички опортюнистически отклонения в нея. При неговото ръководно участие се учредява Общият работнически синдикален съюз (1904).

Като народен представител (избран за пръв път през 1899) отстоява коренните интереси на работническата класа.

Димитър Благоев е последователен патриот-интернационалист. Ръководи делегацията на БРСДП (т. с.) на Първата (1909) и на Втората (1915) балканска социалдемократическа конференция и на Копенхагенския конгрес на Втория интернационал (1910). В Копенхаген участва в срещата на делегатите от марксистката левица, между които е В. И. Ленин. В годините на Първата световна империалистическа война 1914—1918 води борба против социалшовинизма и измяната на лидерите на Втория интернационал. Той отхвърля опитите на Плеханов и Парвус да отклонят партията от нейната интернационалистическа позиция и критикува техните социалпатриотически възгледи (статните «Magister dixit», 1914, и «Плеханов и Парвус», 1915). Обявява се за създаването на нов интернационал на основата на революционния социализъм и пролетарския интернационализъм. По време на войната ръководената от него тесносоциалистическа партия все повече се доближава до възгледите на В. И. Ленин и през лятото на 1917 се присъединява към възглавяваната от болшевиките Цимервалдска левица. Благоев посреща с голямо въодушевление Великата октомврийска социалистическа революция 1917. Под негово ръководство започва превъоръжаването на партията с идеите на ленинизма. БРСДП (т. с.) става съоснователка на Третия, Комунистически интернационал (март 1919), преименува се БКП (т. с.) и приема Програмна декларация в духа на ленинизма. Благоев подкрепя възприетия от ЦК на БКП (5—7 авг. 1923) курс на въоръжено въстание против уста-

новената в страната на 9 юни 1923 фашистка диктатура, а след неговото кърваво потушаване се обявява в защита на въстанието и жертвите на белия терор.

Димитър Благоев е основател на теоретичния орган на партията сп. «Ново време» и е негов неизменен редактор от ян. 1897 до спирането му на 12 септ. 1923. Всестранно образован марксист, той е автор на научни изследвания в областта на историята, икономиката, философията, литературознанието. По-важни трудове: «Нашите апостоли» (1886), «Що е социализъм и има ли той почва у нас?» (1891), «Социализмът и работническият въпрос в България» (1900), «Икономическото развитие на България. Индустрия или земледелие» (1903), «Принос към историята на социализма в България» (1906), «Едрата индустрия и работническата класа в България» (1908), «Положението на работническата класа в нашата индустрия» (1912) и др. Редактор е на «Вестник на Учителското дружество» (Видин, 1889—1890), съредактор на органа на БСДП в. «Работник» (1892—1894) и на сп. «Ден» (Шумен, 1892). Той е един от основателите на първите работнически кооперации в България. Димитър Благоев създава здрави революционни традиции в партията, на които тя се опира и израства като партия от нов, ленински тип. — 84, 134, 136, 494, 497, 545, 548.

Блос (Blos), Вилхелм (1849—1927) — германски социалдемократ, публицист и историк. Член на Германската социалдемократическа партия от 1872. През 1872—1874 е един от редакторите на социалдемократическия вестник «Der Volksstaat» («Народна държава»). Известен е с трудовете си по история на Френската буржоазна революция 1789 и на германската революция 1848—1849, написани под влияние на марксизма. В края на 70-те години на XIX век се присъединява към десноопортюнистическото крило на партията. К. Маркс и Ф. Енгелс рязко критикуват опортюнистическата политика на Блос. Депутат в Райхстага (1877—1878) и от 1890. По време на Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистични позиции. След Ноемврийската революция 1918 в Германия възглавява временното правителство във Вюртемберг, получило поради жестоката разправа с комунистите прозвището «кърваво». По-късно се оттегля от политическа дейност. — 497, 501.

Бобчев, Стефан Савов (1853—1940) — държавен и обществен деец: юрист, фолклорист, славяновед, редовен член на Българското книжовно дружество (дн. БАН) от 1884. Завършва право в Москва (1880), след което работи в Пловдив. Виден деец на Народната (съединителка) партия. Народен представител в Областното събрание (1883—1885) и директор на правосъдието в Източна Румелия (1884—1885). След абдикацията на княз Александър I Батенберг (1886) емигрира в Русия. Завръща се в България през 1889 и до преместването си в София (1899) е адвокат в Пловдив. От 1894 политическата му дейност е свързана с Народната (народняшка) партия, на която до Първата световна война 1914—1918 е един от изявените дейци. Дългогодишен народен представител (1894—1899, 1901—1908, 1911—1923). Министър на народното просвещение (16 март 1911—1 окт. 1912) в правителството на Ив. Евстр. Гешов. Пълномощен министър и извънреден пратеник в Петербург (1912—1913).

Последователен привърженик на идеята за културно, икономическо и политическо сближение с Русия и другите славянски народи. Развива активна обществена, научна и културна дейност. Той е между инициаторите за създаване на Висшето училище (дн. Софийски университет). Доцент по история на българското и славянското право (1902—1927) и по история на каноническото право (1909—1911, 1916—1934). Един от основателите, директор и преподавател (1920—1937) в Балканския близкоизточен институт (дн. ВИИ «К. Маркс» в София). Председател на дружеството на българските публицисти и писатели (1901—1921) и на Славянското дружество в България (1903—1940). Издава и редактира в. «Стара планина» (1876—1877, Букурещ), сп. «Юридически преглед» (1895—1910, 1922—1933) и сп. «Българска сбирка» (1895—1911). Съредактор и сътрудник на повече от 20 периодични издания. Основни трудове: «Преглед на българския печат. 1844—1894.» (1894), «Сборник на българските юридически обичаи» (2 ч., 1896—1902), «Българското обичайно съдебно право» (1917), «Източна Румелия» (1924), «Българското обичайно наказателно право» (1927) и др. — 193.

Богданов, А. (истинско име: М а л и н о в с к и, Александър Александрович) (1873—1928) — философ, икономист, учен естествоизпитател; политически деец. Завършва медицина. През 90-те години участва в народническото движение. Член на РСДРП от 1896; през 1903 се присъединява към болшевиките. Член на ЦК на РСДРП (1905—1909). По време на Първата руска революция 1905—1907 заедно с Л. Б. Красин възглавява бойна група. Сътрудници на редакциите на болшевишките печатни органи «Пролетарий», «Вперёд» и «Новая жизнь». През 1908 се обявява против легалната работа на партията и става лидер на фракционната група «Вперёд». Изключен от партията (1909). По време на Първата световна война 1914—1918 е на интернационалистични позиции. След Великата октомврийска революция 1917 е един от идеолозите на Пролеткулт (1918), работи в Пролетарския университет. От 1921 се посвещава на научни изследвания главно в областта на геронтологията и хематологията. Организира и ръководи първия в света Институт по преливане на кръв (1926). Умира, след като прави върху себе си неуспешен експеримент по преливане на кръв.

Творчеството му е многоностранно. Опитва се да създаде своя собствена философска система — «емпириомонизъм» — разновидност на емпириокритицизма, прикрита с псевдомарксистка терминология. В. И. Ленин квалифицира философските му възгледи като идеалистически и реакционни. Същевременно подчертава, че Богданов е заклет враг на всякаква реакция, и в частност — на буржоазната реакция. Богданов издига идеята за създаване на наука за общите закони на организацията. Автор е и на научно-фантастични романи за бъдещото общество. С голяма популярност се ползува по онова време трудът му «Кратък курс по икономическата наука» (1897), претърпял в България до 1910 четири издания. — 134, 494.

Богдев, Михаил Георгиев (1892—1952) — общарски работник в

Ямбол. Член на ОРСС. Работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 41.

Боев, Бончо Ненков (1859—1934) — буржоазен икономист, действителен член на БАН от 1900. Член на Народнолибералната (стамболовистка) партия. През 1884—1885 специализира икономически науки в Хале (Германия). След завръщането си в България заема ръководни длъжности в Министерството на финансите. Управител на БНБ (1906—1908). Извънреден (1897) и редовен (1902—1906) професор по финансови науки и статистика във Висшето училище (дн. Софийски университет). Член, основател и председател (1901—1906) на Българското икономическо дружество. Един от първите български икономисти, които разглеждат стопанската история като самостоятелен клон на икономическата мисъл. От дек. 1917 до февр. 1918 е в състава на експертна комисия по откупване на трамваите и осветлението от столичната община. Подпредседател на Централното бюро на Народнолибералната партия (петковисти) (1919). Народен представител в XVIII обикновено НС (1919—1920). — 306.

Божинов, Иван Кузманов (1867 — неизв.) — буржоазен политически деец. Член на Либералната (радославистка) партия. Общински съветник в София (от 1914). Окръжен съветник. Собственик на печатница «И. К. Божинов». — 100, 230, 231, 421, 422, 427, 511, 513, 518.

Бонар Лоу — вж *Лоу*, Ендрю Бонар.

Бонев, Христо — окръжен инспектор на труда. Представител на Министерството на търговията, промишлеността и занаятите в местните комисии във Велико Търново и Габрово за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Ботев, Тодор — партиен и профсъюзен деец. Член на делегация на ОРСС, която на 9 ян. 1918 предявява на министъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бакалов искания за законодателна закрила на работниците. — 553.

Бояджиев, Христо Хр. — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Либералната (радославистка) партия. — 453.

Бояджиев, Ц. — инженер, началник на Отделението за трамваи и осветление при столичната община (1917—1918). — 24, 26, 27, 98, 101, 102, 304, 309, 357, 405, 532, 533, 534.

Брадинов, Борис — инспектор на труда в Пловдив. Представител на Министерството на търговията, промишлеността и труда в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Буров, Атанас Ц. — народен представител в V Велико НС (1911). Търговец в Русе. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работ-

ниците и служещите от частните предприятия (1917). Председател на Търговско-индустриалната камара в Русе (1921—1925). — 64.

Бюлов (Bülow), Бернхард фон, княз (1849—1929) — германски държавен деец, дипломат, юрист. Като държавен секретар на външните работи (1897—1900) предлага разгърната програма за преразпределение на света в интерес на германския империализъм. През 1900—1909 е райхсканцлер и министър-председател на Прусия. Увеличава военната мощ на страната, особено военноморския ѝ флот. Провежданата от него колониална експанзия способствува за изостряне на отношенията на Германия с Англия, Русия и Франция. За борба със засилващото се работническо движение и за осъществяване на завоевателна външна политика създава в Райхстага (1907) юнкерско-буржоазна коалиция, чието разпадане довежда до оставката му. През 1914—1915 е извънреден посланик в Рим. — 275, 276.

Вазов, Георги Минчов (1860—1934) — военен деец, генерал-лейтенант. Брат на Иван Вазов. Член на Народната (народняшката) партия. Завършва пехотно (1880) и инженерно (1883) военно училище и Николаевската военно-инженерна академия (1888) в Русия. Един от участниците в детронацията на княз Александър I Батенберг (авг. 1886). След контрапреврата емигрира в Русия, където служи около 10 години в руската армия. След завръщането си е инспектор на инженерните войски (1904—1908). През Балканската война 1912—1913 с войските от командувания от него Източен сектор осъществява пробив в отбраната на Одринската крепост. Министър на войната (28 юни—22 авг. 1913). Общински съветник в София (1915—1919). — 391.

Валчевски, З. Р. — автор на труда «Първобитният комунизъм», преведен и издаден на български език от Г. Бакалов през 1902. — 134, 494.

Вангелов, Панко — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Либералната (радославистка) партия. — 245.

Вандервелде (Vandervelde), Емил (1866—1938) — белгийски политически деец, краен опортюнист, един от лидерите на Втория интернационал. Член на Белгийската социалистическа партия от основаването ѝ (1885). Председател на Международното социалистическо бюро на Втория интернационал (от 1900). По време на Първата световна война 1914—1918 е краен социалшовинист. Нееднократно заема министерски постове (1914—1937). Като официален представител на белгийското правителство подписва Версайския мирен договор (1919). Присъствува на процеса срещу есерите в Москва, в качеството си на техен защитник (1922). Автор е на книги и брошури, написани от ревизионистични позиции. Като министър на външните работи участва в сключването на Локарнските споразумения (1925), насочени срещу СССР. Оправдава колониалната политика на Белгия в Конго. — 134, 135, 494, 496.

Василев, Велико — държавен финансов контролър при столичната община (1913—1919). — 31, 32, 186, 315, 445.

Василев, Григор (Г. В. Гьорев) (1883—1942) — буржоазен политически деец, адвокат и журналист. Учи право в София, завършва в Женева. Първоначално е член на широкосоциалистическата партия. През 1904—1906 е секретар на Свободния синдикален съюз. След Балканската война 1912—1913 преминава към Демократическата партия, а след Деветоюнския военнофашистки преврат 1923 се включва в Демократическия съговор. Министър на земеделието в кабинета на А. Ляпчев (май 1930—юни 1931). Народен представител (1914—1923, 1923—1934, 1938—1939). Участва в т. нар. «Петорка», оформила се през пролетта на 1936 като буржоазнодемократична опозиция на монархофашистката диктатура. Главен редактор на сп. «Българска земя» (1931—1932) и на сп. «Нация и земя» (1933—1934). Един от редакторите на органа на Демократическата партия в. «Пряпорец» (1898—1932). Заедно с Г. Т. Данайлов и Ал. Гиргинов редактира сп. «Демократия» (1920—1923), а с К. Николов и Т. Кожухаров през 1922 — сп. «Народ и армия». Един от лидерите на буржоазната опозиция в XXIV обикновено НС (1938—1939). В навечерието на Втората световна война открито осъжда хитлеристката агресия в Чехословакия. — 481, 482.

Василев, Христо — партиен и профсъюзен деец в Плевен. Обущарски работник. Работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на служащите от частните предприятия (1917). Участва в Юнското антифашистко въстание 1923. — 44, 80.

Веб — вж *Уеб*, Сидней и Беатриса.

Вендел (Wendel), Херман (1884—1936) — германски десен социалдемократ, публицист и писател. Преди Първата световна война се присъединява към лявото крило на германската социалдемократия. Активно сътрудничи в печата ѝ, включително в теоретическото списание «Die Neue Zeit» («Ново време»). Депутат в Райхстага (1911—1918). След обявяването на войната заема социалшовинистични позиции; член е на фракцията на Ф. Шайдман. На 6 март 1918 заявява във в. «Frankfurter Volksstimme» («Франкфуртски народен глас»), че военната политика на германската социалдемократия от Шайдмановото крило е претърпяла позорен банкрут и че правителствените социалисти се намират пред куп от развалини. След войната се оттегля от активна политическа дейност.

В свои статии застъпва неправилното схващане, че населението на Македония не принадлежи към българската нация, а има особен «славяно-македонски произход». Вендел вижда разрешението на македонския въпрос в подялбата на Македония на основата на българо-сръбския договор (1912). — 278.

Влайков, Тодор Генчев (псевдоними: В е с е л и н, З д р а в к о) (1865—1943) — писател и общественик, редовен член на БАН (1900). Завършва гимназия в София (1885) и следва славянски

филология в Московския университет. Под влияние на народническите идеи напуска университета (1888), за да се отдаде на народно-полезна дейност. Учителствува в родния си град Пирдоп (1888—1891). През 1890 основава в с. Мирково, Софийски окръг, първата кооперация в България. През 1891—1892 е гимназиален учител в Търново, през 1892—1894 — училищен инспектор в София. Един от основателите и председател (1898) на Българския учителски съюз. От 1900 е член на Демократическата партия. Заедно с Найчо Цанов е начело на младодемократическата група, която през 1905 се обособява в Радикалдемократическа партия (от 1922 — Радикална партия). Влайков е един от нейните лидери и главен редактор на теоретичния ѝ орган сп. «Демократически преглед» (1902—1928). Дългогодишен народен представител (1901—1908, 1911, 1919—1920, 1923—1931) и общински съветник в София (1911—1919). Председател е на Съюза на българските писатели (от 1924). През 1931, разочарован, се оттегля от политическия живот.

Литературното наследство на Влайков е огромно. В своите разкази и повести идеализира патриархалния бит, като разкрива реалистично процеса на разоряване на малоимотните селяни и занаятчии. В други свои произведения пропагандира народническите си разбирания за необходимост от борба против капиталистическите порядки и за запазването на селската патриархална задруга. Най-известни са мемоарите му «Преживяното» (3 ч., 1934—1942). Влайков е един от най-активните български публицисти. — 90, 107, 172, 177, 178, 222, 230, 231, 234, 312, 391, 411, 412, 414, 415, 416, 417, 420, 421, 423, 424, 425, 512, 415, 517, 534.

Влачевски — вж *Валчевски*, З. Р.

Вълков, Тодор — търговец във Враца. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Вълчев, Тома — народен представител в XVI (1913), XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920), XIX (1920—1923) обикновено НС и в V Велико НС (1911). Член на Българския земеделски народен съюз. — 484.

Габровски, Никола Христов (6 септ. 1864, Търново — 11 юли 1925, Търново) — един от основателите на БСДП. Гимназиално образование получава в Русия. Завършва право и социални науки в Женева (1887), където поддържа връзки с руската революционна емиграция. В България се завръща като убеден социалист, но под силно народническо влияние. Отначало е съдия, по-късно учител. От края на 80-те години на XIX в. развива активна обществена дейност. Възгледите си за ролята на интелигенцията като «главен лост» на общественото развитие излага в книгата «Нравствената задача на интелигенцията» (1889). В началото на 1889 основава в София дружество «Нов живот» с безплатно вечерно училище за работници. През 1889 присъствува неофициално на учредителния конгрес на Втория интернационал в Париж. В началото на 1891

се запознава с Д. Благоев и става негов съратник. По това време се ориентира към марксизма. Двамата подготвят проекти за програма и устав на бъдещата марксистка партия в България и организират Търновската сбирка (апр. 1891). Участва в учредителния Булджански конгрес 1891. До 1894 е избран за член на Общински съвет на БСДП. През 1893 е делегат на БСДП на III конгрес на Втория интернационал в Цюрих. До 1903 е делегат на всички партийни конгреси. През 1903 при изгонването на опортюнистите от партията минава на страната на широките социалисти, без да споделя напълно техните опортюнистически възгледи. През 1914 се връща в редовете на тесносоциалистическата партия. Участва в работата на I конгрес на БКП (1919). Организатор е на Търновската окръжна партийна организация.

Габровски е един от първите социалисти, избрани за народни представители — в VIII обикновено НС (1894—1896), след това в XVIII (1919—1920) и XIX (1920—1923) обикновено НС. Развива активна издателска и публицистична дейност. Редактор е на «Българска социалдемократическа библиотека» (1891—1894) и на партийния орган в. «Работник» (1892—1894). Издава в Търново в. «Народен глас» (1894), в. «Освобождение» (1895—1898), в. «Избирателното право» (1899). Сътрудничи на сп. «Ново общество» (1906—1909) и сп. «Съвременна мисъл» (1910—1914), издавани от широките социалисти. Превежда книги на видни социалисти. След Априлските събития 1925 е застрелян от наемен убиец. — 157.

Ганчев, Иван Николов (ок. 1877—1925) — партийен и синдикален деец, по-късно един от идеолозите на «левия» опортюнизъм в България. Със социалистическите идеи се запознава като ученик във Видинската гимназия. Член на БРСДП от 1898. Завършва химия в Германия. След завръщането си в България застава на страната на революционните марксиста. През 1912 е привлечен в редакцията на «Работнически вестник». Участва дейно в синдикалното движение. Заедно с Г. Димитров и В. Коларов е делегат на VII международна синдикална конференция в Будапеша (1911) и на Балканската синдикална конференция във Виена (1913). През Първата световна война 1914—1918 е помощник-редактор на «Работнически вестник». Приветствува победата на Октомврийската революция 1917. На I конгрес на БКП (1919) се обявява против партийната програма и тактика; около него се образува левичарска група. За фракционна дейност е изключен от партията (1920). Издава в. «Искра» (1920—1921) — идеен орган на «левите» комунисти и в. «Революционна истина» (1922), по време на Септемврийското антифашистко въстание 1923 се поставя на разположение на партията, без да е приет в редовете ѝ. След поражението на въстанието ЦК му възлага издаването на легален орган на БКП в. «Лъч» (1923—1924). Ганчев дава антипартийна насока на вестника, поради което е бойкотиран от комунистическите среди и той е принуден да прекрати издаването му. След атентата в черквата «Св. Неделя» (16 април 1925) е заловен и убит в Дирекцията на полицията. — 501.

Гед (Guesde), Жул (истинско име: Матьо Базил) (1845—1922) деец на френското и международното социалистическо движение.

един от лидерите на Втория интернационал. Политическата си дейност започва през втората половина на 60-те години на миналия век. Пламенен поддръжник на Парижката комуна 1871, за което е осъден и принуден да емигрира (до 1876). Известно влияние му оказват бакунистите. Под влияние на трудовете на К. Маркс и Ф. Енгелс и на личните си контакти с тях преминава на позициите на научния социализъм. Заедно с П. Лафарг става пръв пропагандатор на марксизма във Франция. Талантлив публицист и оратор. В края на 1877 основава социалистическия вестник «Egalité» («Равенство»), който изиграва решаваща роля за създаването на Френската работническа партия (1879) — първата самостоятелна политическа партия на френския пролетариат. Участва в изработването на програма на партията, приета на Хавърския конгрес (1880). Възглавявайки партията (1880—1901), води борба с дребнобуржоазните течения в работническото движение (прудонизъм, анархизъм). От 1893 е член на Камарата на депутатите на парламента и лидер на социалистическата фракция. Заемайки в повечето случаи правилна позиция в борбата срещу реформизма, допуска грешки от сектантски характер по теоретични и тактически въпроси. През 1901 е един от създателите и лидерите на Френската социалистическа партия (от 1905 — Обединена социалистическа партия). Постепенно преминава на центристски позиции, подценява ролята на партията в борбата на работническата класа, ограничава дейността ѝ в рамките на парламента. От началото на Първата световна война 1914—1918 заема социалшовинистична позиция и влиза в буржоазното правителство (1914—1915). Като изменя на социализма, Гед загубва предишното си политическо влияние. При създаването на Френската комунистическа партия (1920), в която влиза основната маса на социалистите, той остава в редовете на Социалистическата партия. — 135, 495.

Генадиев, Никола Иванов (1868—1923) — буржоазен политически деец и публицист. Юрист. Завършва право с докторат в Брюксел. Министър на правосъдието (май 1903—ян. 1904), министър на търговията и земеделието (ян. 1904—ян. 1908) и на външните работи (юли—дек. 1913). Политическата му дейност е свързана с Народнолибералната партия, а след разцеплението ѝ ръководи една от фракциите. През 1915 се изказва против участието на България в Първата световна война на страната на Централните сили; обявява се в опозиция на правителството на В. Радославов, във връзка с което е осъден на затвор (1916—1918). След войната участва в създаването на Националлибералната партия. През февр. 1923 формира партията Народно единство. Развива значителна журналистическа дейност. Един от основателите на в. «Балканска зора» (1890—1900). Ръководи органите на Народнолибералната партия в. «Нов век» (1899—1916, 1919), в. «Българска независимост» (1908), в. «Воля» (1918—1920). През 1923 основава в. «Народно единство» (1923—1927). От 1900 до края на живота си почти без прекъсване е народен представител. Убит в София от членове на десницата на ВМРО. — 460.

Георгиев, Христо Н. — буржоазен политически деец. Лекар в София. Член на Либералната (радославистка) партия. Завършил

медицина във Виена (1908). Народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Общински съветник в София (от 1915—1919). — 349, 382, 388, 504.

Гергинов, Стефан — шивашки работник в Габрово. Работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 81.

Главинов, Васил Костов (1869—1929) — партиен деец, пионер на социалистическото движение в Македония и Одринска Тракия. Член на БСДП от 1893. Близък съратник на Д. Благоев. През 1887 се преселва в София и става работник столар. През 1892 е един от основателите на Общото работническо дружество «Братство». Създава първата социалистическа група в Македония (гр. Велес, 1894) и заедно с Н. Карев — Македонска революционна социалдемократическа група при ЦК на БРСДП, преименувана по-късно Македоно-одринска социалдемократическа група (1895—1896). Издава в София в. «Революция» (1895). След Младотурската революция 1908 възглавява социалистическото движение в Македония и Одринско. В Солун и Битоля с помощта на БРСДП (т. с.) издава в. «Работническа искра» (1909—1911) — първият ярко определен социалистически вестник в Македония и Одринско. Води решителна борба за сплотяване на работниците от всички националности върху класови позиции. Участва в I балканска социалдемократическа конференция в Белград (1909). По време на войните (1912—1918) е член на ръководствата на Софийската партийна организация и на ОРСС. Заедно с Д. Хаджидимов застава начело на създадената през 1920 към ЦК на БКП Централна емигрантска комисия, а по-късно — и на Емигрантския комунистически съюз. Участва активно в списването на в. «Освобождение» (1920—1923). След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 и през апр. 1925 е арестуван. До края на живота си стои твърдо на позициите на революционния марксизъм. — 553.

Гогов, Алекси (Ал. Г. Бонев) (1889—1972) — партнен и профсъюзен деец. Шивашки работник. Член на БРСДП (т. с.) от 1909. Секретар на софийската секция на Работническия шивашки съюз при ОРСС от 1910; секретар на съюза (1913—1921). Организира и провежда редица стачки на шивашките и други занаятчийски работници. Член на Местния (окръжен) комитет на БКП в София (1918—1923). Вема активно участие в създаването на Партията на труда (ян. 1924). Секретар на учредителната конференция на Работническата партия (20 февр. 1927) и член на нейния ЦК (февр. 1927—юни 1928). Секретар на Софийската организация на РП (февр. 1927—февр. 1928). Сътрудничи на в. «Работническо дело». Интерниран (1943) в концлагера «Еникьой» край с. Кръсто поле, Ксантийско. След 9 септ. 1944 работи в апарата на ЦК на БКП. Народен представител в XXVI обикновено НС (1945—1946) и в VI велико НС (1946—1949). Член на Националния съвет на Отечественния фронт. — 44, 64, 73, 553, 567.

Голосманов, д-р — 565.

Гомперс (Gompers), Самуел (1850—1924) — деец на американското профсъюзно движение, реформист. През 1881 взема активно участие в създаването на Федерация на организираните профсъюзи на САЩ и Канада (от 1886 — Американска федерация на труда). Председател на федерацията от 1882 до 1924 (без 1895). По време на Първата световна война 1914—1918 е на шовинистични позиции. Името му е свързано и със създаването на реформистките международни профсъюзни организации — Панамериканската федерация на труда (1918) и Амстердамския профсъюзен интернационал (1919). Провежда политика на класово сътрудничество с буржоазията, стреми се да лиши работническата класа от участие в политическите борби и да ограничи дейността на профсъюзите до решаване на икономически въпроси. Отнася се крайно враждебно към Съветска Русия. — 274.

Горбанов, Петко Василев (1846—1909) — политически и обществен деец. Завършва духовна семинария в Киев и Робърт колеж в Цариград (1873). Учител по български език в Елена и Робърт колеж. Сътрудничи на вестниците «Право» (1869—1873), «Съветник» (1863—1865, 1870) и «Македония» (1866—1872), излизали в Цариград. По време на Руско-турската освободителна война 1877—1878 оказва съдействие на руското командване като разузнавач. В периода на Временното руско управление (1877—1879) е председател на Окръжния съд в Елена. Депутат е в Учредителното събрание (1879). Активен член на Консервативната партия. Заема различни административни постове: главен секретар на Министерството на правосъдието, помощник-кмет на София и др. Редактор на вестниците «Бодилник» (1880), «Бодилник става либерал» (1881) и на «Българский глас» (1883). Народен представител в IX обикновено НС (1896—1899) и негов подпредседател. — 328, 340, 341, 342.

Гортер (Gorter), Херман (1864—1927) — деец на лявото крило на холандската социалдемократия. Публицист и поет. В социалдемократическото движение се включва през 1897. През 1907 е един от основателите на вестник «De Tribune» («Трибуна») — орган на лявото крило на Холандската социалдемократическа работническа партия. През 1909 е един от създателите на Холандската социалдемократическа партия. В периода на Първата световна война 1914—1918 е на интернационалистични позиции, привърженик на Цимервалдската левица. През 1919 е един от основателите и ръководните дейци на Холандската комунистическа партия. Участва в работата на Комунистическия интернационал. Застава на ултралеви сектантски позиции. В 1921 излиза от партията и се отказва от политическа дейност. — 501.

Гуревич, С. — 138.

Давид (David), Едуард (1863—1930) — един от лидерите на дясното крило на германската социалдемократия, ревизионист. Икономист. Съосновател на списанието на германските опортюнисти «Sozialistische Monatshefte» («Социалистически месечник»). В 1893 издава книгата «Социализмът и селското стопанство», която В. И.

Ленин нарича «главен труд на ревизионизма по аграрния въпрос». Депутат в Райхстага (от 1903) и един от ръководителите на социал-демократическата парламентарна фракция. На Щутгартския конгрес на Втория интернационал (1907) поддържа резолюцията, която оправдава колониалната политика на империализма. По време на Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистични позиции; изказва се за безусловна поддръжка на германския империализъм. В труда си «Социалдемократията в световната война» (1915) защитава опортюнистическата позиция на дясното крило на германската социалдемократия. След Ноемврийската революция в Германия 1918 е председател на Ваймарското Национално събрание (1919), министър без портфейл и министър на вътрешните работи (1919—1920). През 1922—1927 е представител на централното правителство в Есен. — 276.

Данаилов, Георги Тодоров (1872—1939) — буржоазен икономист, юрист, общественик; действителен член на БАН (1901). Един от първите български статистици демографи. Завършва право в Москва (1895); специализира във Виена, Мюнхен и Берлин (1897—1898). От 1903 е професор по политическа икономия в Софийския университет. Привърженик на умерения протекционизъм. Един от ръководните дейци на Демократическата партия; секретар на Централното ѝ бюро (1918—1923). Народен представител (1908—1911, 1913—1934). След 1923 участва в Демократическия сговор. Министър на търговията (21 юни—17 окт. 1918) и на обществените сгради, пътищата и благоустройството (15 май 1930—29 юни 1931). Открито пропагандира хитлеристкия фашистки ред. След 1934 постепенно преминава на нефашистки позиции. Редактор на «Списание на Българското икономическо дружество» (от 1902). Автор на «Основни начала на политическата икономия» (1906), «Изследвания върху демографията на България» (1930), «Теория на статистиката» (1931) и др. — 467, 476, 477, 478, 567.

Данчев, Йордан Георгиев (1878—1958) — партнен деец и публицист. Юрист. Следва право във Франция и завършва с докторат в Брюксел. През 1901 се завръща в Сливен и става член на местната партийна организация. Застава на страната на революционните марксисти начело с Д. Благоев. Избран е за член на Местния партисен комитет (1903—1923) и на местния работнически съвет, работнически представител е в Комитета на труда. Известно време е секретар на партийната организация. Един от организаторите на Текстилният синдикат и на Общия работнически текстилен съюз в България. Редактира и издава «Съюзен бюлетин на българските текстилни работници» (1908—1909). Редактор на в. «Текстилен работник» — орган на Текстилният съюз (1909 — с прекъсвания до 1923). Кмет на Сливенската комуна (20 авг. 1912—14 юни 1915, окт. 1915—апр. 1917). Народен представител (1919—1923). От 1904 до 1922 участва в почти всички конгреси на партията и ОРСС. Един от ръководителите на подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923 в Сливен; арестуван на 12 септ. 1923. През 1923 се установява в Пловдив като адвокат. Продължава

членството си в партията и подпомага класовите борби на пловдивския пролетариат. — 443.

Делкасе (Delcassé), Теофил (1852—1923) — френски държавен деец, дипломат. Депутат в парламента от 1889. Като министър на колониите (1894—1895) и на външните работи (1898—1905) активно съдействува за разширяване на френската колониална експанзия в Африка. Смятайки за неизбежна войната с Германия, се старее да укрепи френско-руския съюз, разширява политическите връзки с Великобритания и частично с Италия. Допринос за сключването на англо-френското съглашение от 1904. По време на първата мароканска криза (1905) е привърженик на твърд курс по отношение на Германия, което предизвиква оставката му. Като министър на морината (1911—1913) и посланик в Петербург (1913—1914) продължава да оказва силно влияние върху френската външна политика. От началото на Първата световна война отново е назначен за министър на външните работи, но поради разногласия с членове на английското правителство по общите въпроси на водената война, през окт. 1915 излиза в оставка и по-нататък не играе активна политическа роля. — 276.

Денчев, Стефан (Ст. Д. Стоянов) (1888—1925) — партиен и профсъюзен деец. Шивашки работник във Велико Търново. Член на Местния (окръжен) партиен комитет (окт. 1918—1923) и секретар на Местния работнически съвет (1920). Настоятел на «Работнически вестник» за града. Общински съветник. След Девотоюския военноташистки преврат 1923 е зрестуван (25 юни). Активно участвува в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923. Отново арестуван на 12 септ. 1923. След разгрома на въстанието се включва в дейността на партийната организация за подпомагане жертвите на фашисткия терор. Зверски убит по време на Априлските събития 1925. — 80.

д' Енпре — вж *Франше д' Енпре*.

Джидров, д-р Петър Спиридонов (1876—1952) — политически деец. Адвокат. Завършва право с докторат в Берлин и Цюрих. В социалистическото движение се включва в края на 90-те години на миналия век. След 1903 е един от ръководителите на широкосоциалистическата партия; редактор и съредатор на нейните издания — в. «Работническа борба» (1903—1908), сп. «Ново общество» (1906—1909), сп. «Обществена мисъл» (1909), сп. «Социалдемократ» (1920—1921) и др. Министър на правосъдието в първия коалиционен кабинет на Т. Теодоров (ноем. 1918—май 1919). Народен представител през 1911, 1913—1923 и 1923—1927. След разцеплението на Социалдемократическата партия през 1926 заедно с Д. Казасов основава Социалдемократическа федерация, която си служи с левичарска фразеология. След Деветнадесетомайския преврат 1934 и в периода на Втората световна война 1939—1945 сътрудничи на официалния печат, където развива фашистки идеи за ограничаване на буржоазната демокрация и за ревизия на Търновската конституция. След 9 септ. 1944 е осъден от Народния съд. — 55, 222, 478, 479, 480, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 525.

Дикщайн (Dicksztein, Dicksztajn), Шимон (1858—1884) — деец на полското социалистическо движение. Завършва естествени науки във Варшавския университет (1878). Участва в дейността на първите социалистически кръжоци в Полша (1877—1878). Превежда на полски език «Капиталът» на К. Маркс и «Развитие на социализма от утопия в наука» на Ф. Енгелс. През 1878 емигрира в Швейцария, оттам във Франция. В края на 70-те години на XIX в. е под влияние на анархизма. През 1879—1881 е член на полската социалистическа група «Равенство», от 1882 — на партията «Пролетариат». Участва в издаването на полски социалистически списания. Поддържа връзки с дейците на руското революционно движение Г. В. Плеханов, В. И. Засулич, Л. Дейч, П. Л. Лавров и др. През 1881 публикува брошурата «Кой на чий гръб живее» — едно от най-добрите изложения на I том на «Капиталът», което има голямо значение за пропагандиране идеите на социализма и класовата борба. — 133, 495.

Димитров, Жеко (Ж. Д. Джунджулов) (1886—1925) — партиен и синдикален деец, публицист. Близък съратник на Г. Димитров. Член на БРСДП (т. с.) от 1903 или 1904. Един от учредителите на Хасковската партийна организация (1910); участва дейно в борбата срещу общоделството, което има силно влияние в Хасково. Делегат на XVIII (1911), XIX (1912) и XX (1914) конгрес на БРСДП (т. с.). Участва във войните (1912—1918). Член и деловодител на Синдикалния комитет на ОРСС от 1913, от 1919 — помощник-секретар и касиер на комитета. Секретар на Съюза на фабричните работници (1913—1924). Участва в работата на II конгрес на Червения интернационал на профсъюзите (1922) в Москва. Избран за общински съветник в София (1919) от името на БКП. Член на Управителния съвет на кооперация «Освобождение». Организатор на много работнически стачки. Сътрудничи активно на «Работнически вестник». През 1915 и 1921—1923 редактира в. «Фабричен работник». След поражението на Септемврийското антифашистко въстание 1923 е секретар на Синдикалния комитет на ОРСС на мястото на Г. Димитров и известно време е член на ЦК на БКП. Ръководи възстановяването на разгромените синдикални организации и разработва материали за тактиката и стратегията на профсъюзите в условията на фашистката диктатура. Един от създателите на в. «Работническо единство» (1924). През 1924 посещава нелегално Москва, среща се с Г. Димитров и В. Коларов, с които обсъжда проблемите на синдикалното движение в България при новите условия. По време на Априлските събития 1925 е арестуван и зверски убит в Дирекцията на полицията. — 505.

Димитрова, Люба (Любица) Ивошевич (1880, с. Сараново, СФРЮ — 1933, Москва) — деятелка на революционното профсъюзно и на женското социалдемократическо движение в България, пролетарска поетеса и журналистка. Като шивашка работничка се включва в редовете на Сръбската социалдемократическа партия. С идването си в България (1902) се свързва с революционното работническо движение и става член на БРСДП. Сътрудничи в българския и сръбския работнически печат. Л. Димитрова е една от основателките на

Софийския шивашки синдикат (1905) и член на Централното настоятелство на Работническия шивачки съюз. От 1909 до 1912 е редактор на в. «Шивашки работник». Тя е една от организаторките на женското социалдемократическо движение в България. През 1914 е избрана за член на Централната женска комисия при ЦК на БРСДП (т. с.). През 1920 е делегат на БКП на Вуковарския конгрес на Югославската КП, на който подкрепя борбата на марксисткото крило срещу центризма. Свързала живота си с Г. Димитров през 1906, тя е вярна негова помощничка и съратничка в продължение на повече от четвърт век. След Септемврийското антифашистко въстание 1923 споделя с него трудностите на емиграцията в Австрия и Германия (до 1930). През последните години от живота си е в СССР, където известно време работи в Международния аграрен институт. — 84.

Диолов, Лазар — индустриалец в Русе. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Добревски — 484.

Драгулев, Петър Диков (1859—1929) — деец на македоно-одринското революционно движение, адвокат и журналист. Един от основателите и ръководителите на първото бежанско дружество «Странджа» във Варна (1896). Подпомага формирането и изпращането на първите чети (1897) в Одринско. Участва в подготовката на Преображенското въстание 1903. Като инспектор на труда във Варна е представител на Министерството на търговията, промишлеността и труда в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Др. П. — вж *Петков, Др.*

Дядо — вж *Благоев, Димитър*.

Еберт (Ebert), Фридрих (1871—1925) — един от лидерите на германската социалдемократия, десен ревизионист. Секретар на Централното ръководство на Германската социалдемократическа партия (1905—1913) и неин председател след смъртта на А. Бебел (от 1913). Депутат в Райхстага (1912—1918). По време на Първата световна война 1914—1918 е краен социалшовинист, привърженик на «граждански мир» с империалистическата буржоазия. Като председател на Съвета на народните представители предава революцията и с помощта на реакционното офицерство потушава Килското въстание на военните моряци (дек. 1918) и Януарското въстание на германските работници (1919). Президент на Ваймарската република (1919—1925). — 276, 524.

Елеонора (Ройс Кьостриц) (1860—1917) — българска княгиня и царица. Втора съпруга на Фердинанд I Сакс-Кобург-Гогски (от февр. 1908) — 125.

Енгелс (Engels), Фридрих (28 ноем. 1820, гр. Бармен, Рейнската провинция на Прусия — 5 авг. 1895, Лондон) — един от осново-

положниците на научния комунизъм, съратник на К. Маркс. Роден в семейството на текстилен фабрикант. От 1842 работи в манчестърската кантора на фирмата «Ермен и Енгелс» и сътрудничи в редактирания от К. Маркс «Рейнски вестник». Изследва условията на живот на английската работническа класа и през 1845 издава книгата «Положението на работническата класа в Англия». През 1844 се среща в Париж с К. Маркс. Между двамата велики мислители се създава безпримерна плодотворна дружба, която трае през целия им живот. През 1845—1846 двамата написват «Немска идеология», където правят основна критика на идеалистическото разбиране на историята и обосновават диалектическия и историческия материализъм. През 1847 Енгелс участва в създаването на «Съюза на комунистите» — първата международна комунистическа организация. Двамата с Маркс през 1848 написват програмата на съюза — «Манифест на комунистическата партия», в който излагат основните принципи на научния комунизъм. През 1849 Енгелс участва във въоръжената борба в Южна Германия. След поражението на революцията емигрира в Швейцария, оттам в Англия. В своя труд «Селската война в Германия» (1850) и в серията статии «Революция и контрареволюция в Германия» (1851—1852) формулира основните задачи на пролетариата в буржоазнодемократичната революция. От 1850 отново работи във фирмата на баща си и осигурява материални възможности на Маркс да продължи своите научни изследвания върху капитализма. Заедно с Маркс участва в основаването и ръководството на Първия интернационал (1864—1876). От 1869 Енгелс е член на Генералния съвет на Интернационала, а покъсно е негов секретар. Води непримирима борба против дребнобуржоазните течения вътре и вън от него. През 1877—1878 издава блестящия си труд «Анти-Дюринг», а от 1873—1882 работи върху «Диалектика на природата», чийто ръкопис остава незавършен и е издаден за първи път през 1925 в СССР. След смъртта на К. Маркс (1883) Енгелс поема ръководството на международното работническо движение. Завършва и издава незавършените от Маркс II (1885) и III (1894) том на «Капиталът». Същевременно написва и издава редица трудове — «Произход на семейството, частната собственост и държавата» (1884), «Лудвиг Фойербах и крайт на класическата немска философия» (1886), «Селският въпрос във Франция и Германия» (1894) и предговор към «Класовата борба във Франция» от К. Маркс. Взема активно участие в създаването на Втория интернационал (1889) и води решителна борба за утвърждаване на марксизма в неговите редици. Проявява жив интерес към социалдемократическото движение на Балканите и в България. През 1893 изпраща писмо до редакцията на сборника «Социалдемократ», в което изразява задоволството си от успехите на българското социалистическо движение. — 134, 135, 336, 416, 494, 496, 501.

Желязков, Иван — буржоазен политически деец. Адвокат в София. Член на Либералната (радославистка) партия. Народен представител в XVI обикновено НС (1913). Общински съветник (1914—1919) и помощник-кмет на Софийската община (1915—1919). — 94, 95, 112, 113, 114, 175, 176, 192, 193, 195, 226, 229, 358.

Завоев, Петър — журналист. Редактор на «Софийски общински вестник» (1918). Като началник на Отделението за социални грижи и благотворителност при Софийската община е член на общинска комисия за нормиране на наемите (1918). — 230.

Загралов, Ив. Ст. — началник на Отделението за труда при Министерството на търговията, промишлеността и труда. Представител на министерството в местната комисия (гр. София и околията) за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Занков, Христо Георгиев (1854—неизв.) — буржоазен политически деец. Търговец. Член на Либералната (радославистка) партия. Дългогодишен председател на софийското бюро на партията. Народен представител в XVI (1913) и в XVII (1914—1919) обикновено НС. Общински съветник в столицата (1915—1919). — 382, 389.

Занов, Пъшо — обушар в Плевен. Член на местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Зеленогоров, Недялко Иванов (1863—1954) — буржоазен политически деец. Член на Прогресивнолибералната партия. Учи право в Загреб, завършва в Женева. Помощник-кмет на Софийската община (1914—1915). — 519.

Златаров, д-р Георги Н. — началник на Санитарното отделение при Софийската община (1911—1926). — 94, 174.

Иванов, Ст. — член на БРСДП (т. с.). Работник в Шумен. Назначен за работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Иванчев, Георги — член на БРСДП (т. с.), запасен подпоручик. Един от организаторите и ръководителите на бунта в 27 чепински полк (5—9 юни 1918). — 463.

Иванчев, Ст. — член на БРСДП (о). Общински съветник в Русе. Назначен от Министерството на търговията, промишлеността и труда в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64, 65.

Илиев, Братован (Б. И. Желев) (1881—1936) — един от първите педагози-марксиста, публицист, деец на учителското комунистическо движение. Член на БРСДП (т. с.) от 1903. Завършва гимназия в Търново (1901). Като ученик започва да изучава идеите на научния комунизъм. През 1901—1919 е учител в селата Белица — Русенско, Паскалевец и Дичин — Великотърновско. Създава партийна организация в родното си село Дичин. Член (от 1905) и активен деец на Учителската социалдемократическа организация. С псевдоним «Roth» сътрудничи (1908—1911) на сп. «Ново време». Преследван, Илиев е принуден да напусне учителството. През 1919—1920 участва в редактирането на в. «Служащ», сътрудничи на сп. «Ново

време» и в «Учителска искра». След Септемврийското антифашистко въстание 1923 е съден по ЗЗД. Публикува около 150 статии, преводи и брошурите: «Буржоазна и пролетарска педагогика» (1911), «Социализмът и селяните» (1919) и др. Борец против буржоазното възпитание и буржоазната просветна политика; разобличава тяхната реакционна същност. — 139, 499.

Илчев, Иван — печатар във Велико Търново. Работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Ионов — жп работник в Перник. — 472.

Йорданов, Йордан (1876—1942) — политически деец, юрист. Политическата си дейност започва като член на БРСДП, от 1903 — на БРСДП (т. с.). Делегат е на редица партийни конгреси. Член на Партийния съвет (1919—1921). Народен представител (1913—1923). Сътрудничи на партийните органи «Работнически вестник» и сп. «Ново време». Представител на БКП в ИККИ (1921—1922). След поражението на Септемврийското антифашистко въстание 1923 напуска БКП и преминава в Националлибералната партия. Става висш държавен чиновник. — 44, 80, 151, 158, 479, 545.

Кабакчиев, Христо Стефанов (2 ян. 1878, гр. Галац, Румъния — 6 окт. 1940, Москва) — деец на българското и международното революционно работническо и комунистическо движение, журналист и публицист; доктор на историческите науки. След Освобождението (1878) семейството му се установява във Варна. Член на БРСДП от 1897. Учи медицина във Франция и право в Швейцария. През 1899 се завръща в страната поради заболяване и завършва юридическото си образование в София. От 1900 сътрудничи на сп. «Ново време» и «Работнически вестник». Застава на страната на революционните марксисти начело с Д. Благоев. От 1904 е адвокат в София. Утвърждава се като един от изтъкнатите дейци и теоретици на партията. Участва активно в идейния разгром на опортюнизма в България. От 1905 до 1928 непрекъснато е избран за член на ЦК на партията. През 1910—1923 е редактор на «Работнически вестник». Като делегат на БРСДП (т. с.) участва в работата на Копенхагенския (1910) и Базелския (1912) конгрес на Втория интернационал и в Първата балканска социалдемократическа конференция (1909). От 1914 до 1923 е народен представител. Делегат е на II (1920), IV (1922) и VI (1928) конгрес на Коминтерна. Като представител на ИККИ участва в XVII конгрес на Италианската социалистическа партия и в учредителния конгрес на Италианската КП (1921). Петият конгрес на Коминтерна (1924) го избира за член на Интернационалната контролна комисия. От началото на 1923 е политически секретар на ЦК на БКП. Участва в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923, но на 12 септ. с. г. е арестуван. Осъден е на 12 1/2 години затвор; през 1926 е амнистиран и емигрира в Австрия, през май

1927 — в Москва. Става член на ВКП(б) (1928). Работи в българското представителство в Коминтерна. Преподава история на БКП и марксизъм-ленинизъм в Международната ленинска школа и в Комунистическия университет за националните малцинства от Запад (КУНМЗ). От 1928 работи в Института «Маркс—Енгелс—Ленин», от 1935 е ст. н. с. в Института по история на АН на СССР. Разработва проблеми от историята на партията и страната. Поважни трудове: «Басният за диктатурата в партията» (1906), «Към Балканска федерация» (1913), «Империализмът на Балканите» (1915), «Спомени и материали от историята на партията на тесните социалисти», публикувани със съкращения под заглавие «Христо Кабакчиев. Спомени.» (1955), «Димитър Благоев и партията на тесните социалисти» (1979). — 84, 134, 135, 138, 151, 457, 459, 461, 495, 496, 499, 545, 548.

Каварджиков, Атанас Василев (1872—1932) — партнен и синдикален деец. Текстилен работник. Член на БРСДП от 1891. До 1923 многократно е избран за член на Местния партиен комитет в Сливен. Участва в борбата срещу общоделците. Председател е на Сливенския текстилен синдикат (1904) и на Работническия текстилен съюз (от 1908). Делегат на XIII (1906) и XV (1908) конгрес на БРСДП (т. с.). През 1911 е избран за общински съветник. От 1912 до 1923 е съветник в Сливенската комуна. Помощник-кмет (от 1915) и кмет на комуната (ян.—ноем. 1917; септ. 1921—31 ян. 1923). Участва в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923; на 12 септ. 1923 е арестуван. Заболява тежко, но до края на живота си не се откъсва от партията. — 44.

Калинков, Георги Иванов (1860—1926) — буржоазен политически деец. Член на Демократическата партия. Завършва право в Женева. От 1890 е адвокат в София. Народен представител в XIV обикновено НС (1908—1911). Пълномощен министър в Букурещ (1910—юли 1913). Общински съветник (1901—1903, 1905—1910, 1915—1920), кмет на София (авг. 1918—септ. 1920). Редактор на неофициалния орган на Демократическата партия в. «Време» (1909). — 25, 90, 92, 94, 98, 99, 100, 103, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 115, 190, 199, 210, 224, 225, 226, 228, 312, 317, 359, 377, 384, 388, 389, 390, 391, 434, 436, 503.

Карагъзов, Васил И. — индустриалец в Габрово. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Каракашев, Белизар — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Либерал. — 247.

Кауцки (Kautsky), Карл (1854—1938) — един от ръководителите на Германската социалдемократическа партия и на Втория интернационал, идеолог на центризма. От 1881 поддържа връзка с К. Маркс и Ф. Енгелс и става техен последовател. От 1883 до 1917 редактира теоретичния орган на Германската социалдемократическа партия «Die Neue Zeit» («Ново време»). Автор е на проекта на Ерфуртската програма (1892). Още преди Първата световна вой-

на 1914—1918 Кауцки застава на центристски позиции и разработва идеологията на центризма. След избухването на войната е начело на центристското течение в международното работническо движение, оправдава съюза с откритите социалшовинисти и фактически застава на тяхна страна. Постепенно загубва връзките си с революционното работническо движение. Автор е на теорията за ултраимпериализма, с която се опитва да докаже, че е възможно светът да се върне към «мирния» капитализъм и да се изживеят империалистическите противоречия. Посреща враждебно Великата октомврийска социалистическа революция 1917. По време на Ноемврийската революция в Германия 1918 фактически поддържа контрареволюционната линия на десните социалдемократи. Идеолог на «демократическия социализъм», Кауцки се обявява против единния работнически фронт в борбата срещу фашизма. Опортюнизмът му е изобличен от В. И. Ленин в книгите «Пролетарската революция и ренегатът Кауцки», «Държавата и революцията» и др. По-важни трудове: «Икономическото учение на Карл Маркс» (1897), «Аграрният въпрос» (1899), «Бернщайн и социалдемократическата партия» (1899), «Произход на християнството» (1908), «Пътят към властта» (1909).

Много от трудовете на Кауцки са преведени на български език. Те съдействуват за разпространяване на марксистките идеи в България. След отстраняването на общоделците от БРСДП (1903) Кауцки застава на тяхна страна и ги покровителства във Втория интернационал, като запазва своето влияние върху тях до края на живота си. Трудовете му оказват известно влияние и върху БРСДП (т. с.). Тесните социалисти обаче отхвърлят центристката политика на К. Кауцки и на Втория интернационал. В годините на Първата световна война 1914—1918 те се разграничават от постановките на Кауцки по всички проблеми на войната, мира и революцията, за характера на международната пролетарска организация и фактически скъсват с него. След Октомврийската революция 1917 Д. Благоев подлага на остра критика отрицателното отношение на Кауцки към революцията, съветската власт и диктатурата на пролетариата. — 133, 134, 135, 136, 138, 140, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501.

Керенски, Александър Фьодорович (1881—1970) — руски буржоазен политически деец. Адвокат. Придобива известност като защитник в политически процеси. Депутат в IV Държавна дума (от 1912); председател на фракцията на трудовиките. В годините на Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистични позиции. След Февруарската революция 1917 е заместник-председател на Петроградския съвет. От март 1917 е есер; министър на правосъдието (март—май 1917); военноморски министър (май—септ. 1917); от юли 1917 и министър-председател на Временното правителство. На 30 авг. (12 септ.) е обявен едновременно и за върховен главнокомандуващ. Активно провежда политика, насочена към запазване на властта в ръцете на едрата буржоазия и помещиците, за продължаване на империалистическата война и потушаване на революцията в Русия. Преследва Болшевишката партия, въвежда

смъртно наказание на фронта. В деня на Октомврийското въстание в Петроград (дн. Ленинград) — 25 окт. /7 ноем./, избягва от столицата и заедно с генерал Краснов възглавява контрареволуционен метеж, след разгрома на който емигрира във Франция (1918). От 1940 живее в САЩ, където участва в антисъветската дейност на бялата емиграция. — 279, 282.

Кирков, Георги Йорданов (М а й с т о р а) (15 авг. 1867, Плевен—25 авг. 1919, София) — деец и ръководител на българското революционно работническо и социалистическо движение и на БРСДП (т. с.), талантлив публицист и оратор; един от основоположниците на българската пролетарска литература. Най-близък съратник на Д. Благоев. Между него и Д. Благоев се установяват плодотворна дружба и сътрудничество. Роден в семейството на учител-възрожденец. От 1879 до 1886 учи в гр. Николаев, Русия. През 1887 завършва Априловската гимназия в Габрово. От 1892 до 1895 следва картография във Виена, където взема участие в борбите на виенския пролетариат. През 1895 се завръща в България и става член на БРСДП. Сътрудничи на партийния орган в. «Социалист» (1894—1897), редактиран от Г. Георгиев, и на сп. «Ден» (1891—1896). Заедно с Д. Благоев и Г. Георгиев възглавява борбата на революционните марксисти срещу опортюнистическите течения в партията. По предложение на Кирков IV конгрес на БРСДП (1897) решава да се издава в. «Работнически вестник» и го определя за негов редактор заедно с Е. Дабев.

През 1897—1899 Г. Кирков се изявява като един от най-талантливите български публицисти и сатирици. Литературните си творби подписва с псевдоним М а с т о р Г о ч у З у л я м а, откъдето идва прозвището му — М а й с т о р а. Част от фейлетоните му са издадени през 1900 в отделна книга — «Дремиградски смешила».

От 1898 до края на живота си непрекъснато е избран за член на ЦК на партията, а от 1905 до 1919 е секретар-касиер на Централния комитет. Избран е за народен представител в XI (1901), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Като депутат проявява изключителна активност; речите му са образец на ораторско изкуство. През 1911—1914 е общински съветник в София. Участва в Балканските войни (1912—1913) като запасен офицер.

Г. Кирков е основоположник на ОРСС (1904). През 1905—1909 е секретар на Синдикалния комитет на ОРСС. Има големи заслуги за израстването на Георги Димитров като пролетарски революционер. Като делегат на БРСДП (т. с.) участва в Щутгартския (1907) и Копенхагенския (1910) конгрес на Втория интернационал и на Втората балканска социалдемократическа конференция в Букурещ (1915). Присъствува на конгреса на Сръбската (1909) и Чешката (1909) социалдемократическа партия. С В. Коларов е определен за делегат на III Цимервалдска конференция в Стокхолм (май 1917), но поради отлагането ѝ не присъствува на заседанията. Заедно с большевиките подписва от името на БРСДП (т. с.) възванието на Цимервалдската левица. Посреща с възторг победата на Великата октомврийска социалистическа революция 1917 и популяризира лозунгите ѝ сред трудещите се. Възприема и пропагандира нейните идеи. Умира след тежко боледуване. — 545.

Киров, Александър — търговец в София. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Клемансо (Clemenceau), Жорж (1841—1929) — френски буржоазен политически и държавен деец. По образование лекар. Член на Френската академия (от 1918). Политическата си дейност започва в радикално-републиканското движение. В дните на Парижката комуна 1871 се опитва да «примири» комунарите с версайците. Като лидер на буржоазните радикали през 80-те години на миналия век е привърженик на подготовката на реваншистка война срещу Германия. Избран за член на Сената (1902 и 1909). Като министър на вътрешните работи (1906) и министър-председател (1906—1909) предприема жестоки гонения срещу участниците в работническото и социалистическото движение. Води интензивна шовинистична и милитаристична пропаганда, критикува съперниците си от буржоазния лагер за недостатъчна твърдост във вътрешната и външната политика. Един от вдъхновителите на Първата световна война 1914—1918; настоява за продължаването ѝ до пълен разгром на Германия. През ноем. 1917 става отново министър-председател. Непримирич враг на Октомврийската революция 1917, активен организатор на чуждестранната интервенция срещу Съветска Русия и ръководител на френската делегация на Парижката мирна конференция 1919—1920. Един от авторите на Версайските мирни договори (1919). След поражение в президентските избори (1920) се оттегля от активна политическа дейност. — 274, 278.

Клисаров, Иван Димитров — партиен и профсъюзен деец. Член на Централното настоятелство на Съюза на Работническата социал-демократическа младеж (от 1912) и на Местния комитет на БРСДП (т. с.) в София (1915—1918). На 9 ян. 1918 е в състава на делегацията на ОРСС, която предявява на министъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бакалов искания за законодателна закрила на работниците. — 553.

Ковачев, Стойчо Г. — общински съветник в София (1915—1919). Член на Народнолибералната партия. — 33, 174, 176, 190, 194, 195, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 226, 227, 228, 316, 317, 384, 388, 428, 470, 503, 508, 511, 513, 516, 517, 518.

Коджейков, Драгой Христов (1881—1979) — партиен и профсъюзен деец, герой на НРБ (1971), герой на социалистическия труд (1964). Член на БРСДП от 1902. Един от основателите на Телеграфопощенския синдикат и негов секретар (1908—1910). През 1909 е редактор на в. «Телеграфопощенски вестник». Член на Синдикалния комитет на ОРСС (1909—1923). Участва в Първата балканска социалдемократическа конференция в Белград (1909). Секретар на Съюза на транспортните работници (1911—1925). Народен представител (1919—1923). Член на Контролната комисия на БКП (1919—1924). През 1931 докладва в Москва пред Профинтерна за дейността на НРПС. Деец е на профопозицията на пощенци (1934—1935). Участва в работата на VI пленум на ЦК на БКП (1936).

Член на Централната синдикална комисия при ЦК на партията (от 1936). Отговорник на партийното издателство под легалното название «Българска книжнина». Неколкократно арестуван и затварян. През 1941—1943 е интерниран в концлагера «Кръсто поле», край с. Еникьой, Ксантийско. След 9 септ. 1944 участвува дейно в обществено-политическия живот. Член е на Изпълнителното бюро на Централния съвет на ОРПС (1944—1961) и на Централната ревизионна комисия на БКП (1954—1962). Участвува в създаването на Профиздат (1945) и е негов ръководител до 1952. Автор е на трудове върху историята на революционното профсъюзно движение и на спомени за видни дейци на партията и синдикалното движение — Д. Благоев, Г. Кирков, Г. Димитров, В. Коларов и др. — 505.

Кознички, Величко Д. — буржоазен политически деец. Адвокат от Кюстендил. Член на Народнолибералната (стамболовистка) партия, от 1920 — на Националлибералната партия. Министър на железниците, пощите и телеграфите във втория кабинет на В. Радославов (4 март 1917—21 юни 1918). Народен представител (1903—1908, 1911—1923, 1927—1931). Подпредседател на XIII обикновено НС (1903—1908). През 1919 е арестуван, а през март 1923 е осъден на 10 г. затвор като един от виновниците за втората национална катастрофа (1918). През юли 1924 е амнистиран. — 216, 217, 218.

Коларов, Васил Петров (16 юли 1877, Шумен—23 ян. 1950, София) — деец на българското и международното революционно работническо и комунистическо движение, един от ръководителите на БКП и НРБ; юрист, публицист, академик (1946). В началото на 1897 създава организация на БРСДП в Свищов и става неин секретар. Завършва право в Женева (1900), където изучава марксизма. През 1900 се завръща в страната и се установява в Шумен. От 1902 е секретар на Шуменската партийна организация. Взема дейно участие в борбата на революционните марксисти начело с Д. Благоев срещу общоделството. По решение на ЦК на БРСДП (т. с.) през 1904 се премества в Пловдив, където ръководи дейността на партийната организация до 1919.

От 1905 до края на живота си непрекъснато е избран за член на ЦК на партията. От 1913 до 1923 е народен представител. Участвува в Шутгартския (1907) и Копенхагенския (1910) конгрес на Втория интернационал, където се среща с В. И. Ленин, и в Първата (1909) и Втората (1915) балканска социалдемократическа конференция. Присъствува като делегат на БРСДП (т. с.) на международната социалистическа конференция в Цимервалд, Швейцария (1915). Заедно с Г. Кирков е делегат на III Цимервалдска конференция в Стокхолм (1917), но поради отлагането ѝ не присъствува на заседанията. На I конгрес на БКП (т. с.) (1919) е избран за секретар-каснер на ЦК на партията. От 1921 до 1943 е член на Изпълнителния комитет на Коминтерна, а от края на 1922 до 1924 — генерален секретар на ИККИ. По поръчение на ИККИ участвува в конгресите на Германската КП (1921 и 1923), на Италианската КП (1922), на Чехословашката КП (1923) и др. Заедно с Г. Димитров

през 1923 ръководи Септемврийското антифашистко въстание. След поражението му емигрира в Югославия, по-късно — в Австрия. Във Виена В. Коларов и Г. Димитров създават Задграничен комитет на БКП и издават в. «Работнически вестник». В края на 1923 се установява в Москва. През 1926—1927 работи нелегално във Виена, където оглавява Задграничния ЦК на БКП и е редактор на сп. «Комунистическо знаме». През 1928—1929 ръководи Балканския секретариат на ИККИ. От 1931 до 1940 е директор на Международния аграрен институт в Москва и редактор на сп. «Аграрни проблеми». През 1935 му е присъдена научната степен «доктор на икономическите науки». По време на Лайпцигския процес 1933 е един от ръководителите на международната акция в защита на Г. Димитров. В. Коларов допринася за преодоляване на лявото сектантство в БКП и за утвърждаване на Димитровския курс и партията. В периода на Втората световна война 1939—1945 работи за организирането на въоръжената антифашистка борба на българския народ.

На 9 септ. 1945 се завръща в България. На 15 дек. 1945 е избран за председател на XXVI обикновено НС, а след обявяването на България за република — за председател на Временното председателство на републиката. От 7 ноем. 1946 е председател на Великото НС. От дек. 1947 е заместник-председател на МС и министър на външните работи. Ръководи българската делегация на Парижката мирна конференция 1946 и защитава националната кауза на България. След смъртта на Г. Димитров (1949) е избран за председател на Министерския съвет. — 138, 482, 499, 545.

Коларов, Стоян Д. — мелничар в Плевен. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Колцов, Д. (истинско име: Г и н з б у р г, Б. А.) (1863—1920) — деец на РСДРП, меншевик. Политическата си дейност започва като народоволец. В началото на 1893 емигрира в Швейцария, където се сближава с групата «Освобождение на труда». Секретар на Съюза на руските социалдемократи зад граница (1895—1898). Участва в работата на Лондонския (1896) и Парижкия (1900) конгрес на Втория интернационал. След II конгрес на РСДРП (1903) е активен меншевик; сътрудничи на редица меншевишки издания. По време на Първата руска революция 1905—1907 взема участие в профсъюзното движение в Петербург. В годините на Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистични позиции. След февруарската буржоазнодемократична революция 1917 е комисар на труда в Петроградския съвет на работническите и войнишките депутати. Посреща враждебно Октомврийската революция 1917. — 134, 494.

Компер—Морел (Compère—Mogel), Адеодат Констан Адолф (1872—неизв.) — френски социалист, публицист. Редактор и активен сътрудник на френски социалистически списания и вестници. Автор на трудове главно по аграрния въпрос. Член на Камарата на депутатите (от 1909). Преди Първата световна война се присъединява

към лявото крило на Френската социалистическа партия (ФСР). В началото на войната преминава на крайно десни, социалшовинистични позиции и взема участие в буржоазното правителство. От 1933 е един от водачите на групата на десните (така наречените неосоциалисти), отцепила се от ФСР. — 273.

Костадинов, Иван (И. К. Калчев) (1887—1921) — партнен и профсъюзен деец. Член на БРСДП (г. с.) от 1906. В социалистическото движение се включва като работник по строителството на Презбалканската жп линия. Известно време е градинар в Южна Русия. От 1916 е миньор в Перник. Член на Централното настоятелство на Работническия рудничарски съюз (от 1916). Секретар на Пернишката партийна организация (1916—1918). В началото на 1919 е един от ръководителите на пернишките миньори в борбата им за подобряване на условията и заплащането на труда. Арестуван и заедно с шест свои другари подведен под отговорност за подтикване към бунт. По време на Транспортната стачка 1919—1920 отново е арестуван и интерниран. През лятото на 1921 е делегат на БКР за III конгрес на Коминтерна и делегат на ОРСС за учредителния конгрес на Профинтерна. Загива при железопътна катастрофа близо до Москва. Погребан в Кремълската стена. — 273.

Краев — 519.

Крахтов, Ив. — работник-печатар в Пловдив. Назначен от Министерството на търговията, промишлеността и труда в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служащите от частните предприятия (1917). — 64.

Кретиев (Chrétien) — френски генерал, командувач съгласенските окупационни войски в България (29 септ. 1918—4 авг. 1919). При подготовката на Ньойския мирен договор 1919 защитава българската национална кауза. — 475.

Крживицки (Krzywicki), Лудвиг (1859—1941) — полски учен и публицист, един от първите пропагандатори на идеите на научния социализъм. Като студент във Варшавския университет (1878—1884) участва в революционното движение. Превежда на полски език (1882—1884) първия том на «Капиталът» на К. Маркс. Няколко години живее във Франция и САЩ. Във Франция редактира изданията на полската партия «Пролетариат» (1884—1885). След завръщането си в Полша (средата на 90-те години) работи в Главното статистическо управление. От 1918 е професор във Варшавския университет. През 1921—1939 ръководи Института за народно стопанство. Автор на труда «Аграрният въпрос» (1903). Занимава се и със социология, история, етнография. — 134, 495.

Курски, Дмитрий Иванович (1874—1932) — съветски партиен и държавен деец. Юрист. Член на РСДРП (болшевики) от 1904. Активен участник в Декемврийското въоръжено въстание в Москва (1905). През 1906 е член на Московското областно бюро на РСДРП. Участва в издаването на печатните органи на партията. От 1914 е мобилизиран в армията, където продължава революционната си дейност. Председател е на Съвета на войнишките депутати в 4 армия

на Румънския фронт (май—авг. 1917). Делегат на I общоруски конгрес на съветите (юни 1917). Член на Военнореволюционния комитет в Одеса (окт. 1917) и член на Революционния военен съвет на републиката (1919—1920). Народен комисар на правосъдието (1918—1928). Делегат на VIII и на X—XV партиен конгрес. От 1921 член на Президиума на Всеруския централен изпълнителен комитет. През 1924—1927 е председател на Централната ревизионна комисия на ВКП(б). Посланик в Италия (1928—1932). — 137, 498.

Кутинцев, Стилиян (1882—1934) — дългогодишен главен инспектор в Отделението по труда при Министерството на търговията, промишлеността и труда. Завършва социална хигиена в Брюксел. Автор е на многобройни анкети и статии за положението на работническата класа и условията на труда, публикувани в сп. «Ново време», «Списание на Българското икономическо дружество» и другаде. — 242.

Лапчевич, Драгиша (1864—1939) — деец на сръбското социалдемократическо движение. Един от създателите на сръбския социалистически печат. От основаването на Сръбската социалдемократическа партия (1903) е един от нейните ръководители. В полемиката с лявото крило в партията, възглавявано от Д. Туцович, заема центриски и десноопортюнистически позиции. Избиран е в Скупщината (1905—1908 и 1912—1919). От 1919 е член на Социалистическата работническа партия на Югославия (комунисти) (от 1920 — ЮКП), но през дек. 1920 е изключен за опортюнистическа дейност. Един от организаторите на реформистката Югославска социалистическа партия (1921). През 1922 прекратява политическата си дейност. Автор е на трудове по стопанска история и история на работническото движение в Сърбия, написани от реформистки позиции. — 84, 137, 499.

Лафарг (Lafargue), Пол (1842—1911) — деец на френското и международното работническо движение, един от първите представители на научния социализъм във Франция, публицист. През 1866 става член на Генералния съвет на Първия интернационал. Под влияние на К. Маркс преминава на марксистки позиции. През 1868 се оженява за дъщерята на К. Маркс — Лаура. Води борба срещу прудоизма и бланкизма. Участва в Парижката комуна 1871. През 1879 заедно с Жул Гед основава Френската работническа партия и двамата с помощта на К. Маркс изработват т. нар. Хавърска програма (1880). Играе видна роля във Втория интернационал. Води борба срещу реформизма, но допуска грешки при съставянето на аграрната програма на Френската работническа партия, търсейки съюз с всички селяни. Автор е на произведения по философия, политическа икономия, теория и тактика на класовата борба, естетика, литературна критика, етнография и др. — 133, 134, 135, 136, 494, 495, 496.

Леви — общински съветник в София (1898). Член на Народната (народняшка) партия. — 328, 342.

Легин (Legien), Карл (1861—1920) — деец на германското профсъюзно движение, десен социалдемократ, ревизионист. Председател на Генералната комисия на германските профсъюзи (от 1890). От 1903 е секретар, а от 1913 — председател на Международния синдикален секретариат. Депутат в Райхстага (1893—1898, 1903—1918 и 1920). Известен в България с неуспешната си мисия по обединението на революционните и общоделските профсъюзи (1914). По време на Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистични позиции. Провежда политика в подкрепа на буржоазията. Обявява се против Октомврийската революция 1917 и Съветска Русия. Заедно с другите десни социалдемократи води борба срещу революционното движение по време на Ноемврийската революция 1918 в Германия. — 137, 498.

Ленин (истинска фамилия: У л я н о в), Владимир Илич (22 апр. 1870, гр. Симбирск, дн. Уляновск — 21 ян. 1924, Горки, дн. Ленинские Горки, край Москва) — велик пролетарски революционер и теоретик, продължител на целото на К. Маркс и Ф. Енгелс, създател на КПСС и на съветската държава. Роден в семейство на прогресивни интелекенти. През 1887 постъпва в Юридическия факултет на Казанския университет, но през дек. същата година за участие в революционното движение е арестуван и интерниран. По това време изучава трудовете на Маркс и Енгелс и се формира като марксист. През 1891 завършва Юридическия факултет на Петербургския университет, след което работи в Самара (дн. Куйбишев). Пръв от руските марксисти поставя задачата за създаване на партия на работническата класа от нов тип и възглавява борбата на революционната социалдемократия за осъществяването ѝ. През 1893 се премества в Петербург. Написва книгата «Какво представляват «приятелите на народа» и как те воюват срещу социалдемократите?» (1894), в която разгромява идейно либералното народничество. Ръководи обединяването на марксистките кръжоци в Петербург в единна организация — Съюз за борба за освобождение на работническата класа (1895). Арестуван (1895) и заточен в с. Шушенское, Източен Сибир (1897). Тук завършва книгата си «Развитието на капитализма в Русия». През 1900—1905 живее в Мюнхен, Лондон, Женева. Заедно с Г. В. Плеханов издава в. «Искра», който изиграва решаваща роля за изграждането на марксистка партия в Русия. На II конгрес на РСДРП (1903) под негово ръководство е създадена Болшевишката партия. Идейните и организационните принципи на партията формулира в трудовете си «Какво да се прави?» (1902), «Крчка напред, две крачки назад» (1904) и др. В «Две тактики на социалдемократията в демократическата революция» (1905) и в др. трудове разработва стратегията и тактиката на болшевиките в буржоазнодемократическата революция. През ноем. 1905 се завръща в Русия. На IV (1906) и V (1907) конгрес на РСДРП ръководи борбата на революционните марксисти срещу меншевиките. През 1907 е принуден да емигрира (1907 — Швейцария, 1908 — Франция). Води борба против меншевиките-ликвидатори, отзовистите и троцкистите, за запазване на нелегалната Болшевишка партия. В «Материализъм и емпириокритицизъм»

(1908) отстоява и развива философските основи на марксизма. Ръководи VI (Пражка) общоруска партийна конференция (1912), на която партията скъсва окончателно с меншевиките-ликвидатори. През юни 1912 се премества в Краков, откъдето направлява работата на ЦК, редакцията на в. «Правда» и ръководи дейността на болшевишката фракция в IV Държавна дума. Разработва теорията и програмата на партията по националния въпрос. През Първата световна война 1914—1918 живее в Швейцария. В трудове си «Социализмът и войната», «За лозунга Европейски съединени щати», «Военната програма на пролетарската революция», «Империализмът като най-висок стадий на капитализма» (1916) и др. разработва стратегията и тактиката на болшевиките в условията на войната; издига лозунга за поражение на собственото правителство и за превръщане на империалистическата война в гражданска, обосновава закона за неравномерното и скокообразно развитие на капитализма в епохата на империализма, прави гениалния извод за възможността за победа на социалистическата революция първоначално в няколко и дори в една капиталистическа страна. Води непримирима борба против социалшовинизма на лидерите на Втория интернационал. На Цимервалдската (1915) и Кинталската (1916) международна социалистическа конференция сплотява левите социалдемократи, подготвя условия за създаване на III, Комунистически интернационал.

След Февруарската революция 1917 се завръща от емиграция и ръководи борбата на партията за победа на социалистическата революция. През апр. 1917 излиза с историческите Априлски тезиси, в които разработва план за прерастването на буржоазнодемократическата революция в социалистическа. През юли 1917 отново е принуден да мине в нелегалност и продължава да ръководи дейността на Болшевишката партия; пише труда «Държавата и революцията», в който доразвива учението на К. Маркс за държавата и за диктатурата на пролетариата. На 7 окт. се завръща в Петроград, а на 10 окт. по негово предложение ЦК на партията взема решение за въоръжено въстание. Вечерта на 24 окт. (6 ноем.) нелегално пристига в Смолни и поема непосредственото ръководство на въстанието. Вторият общоруски конгрес на Съветите (25—27 окт.) провъзгласява съветска власт; съставено е първото съветско правителство начело с В. И. Ленин. Създадена е Червената армия. Преодоляна е съпротивата на «левите комунисти» и троцкистите и е сключен мирен договор с Германия (март 1918). След Великата октомврийска социалистическа революция В. И. Ленин разработва теоретично най-важните въпроси на строителството на социализма в Русия. Под непосредственото му ръководство е изработена новата програма на партията, приета от VIII конгрес на РКП(б) (март 1919). Оглавява борбата против чуждестранната военна интервенция и вътрешната контрареволуция (1918—1920).

По инициатива на В. И. Ленин през 1919 е създаден Комунистическият интернационал. В «Левичарството» — детска болест на комунизма» (1920) обосновава стратегията и тактиката на международното комунистическо движение. През 1920 по негова инициатива е разработен план за електрификация на страната

(ГОЕЛРО). Десетият партиен конгрес (1921) утвърждава по предложение на В. И. Ленин прехода към «Нова икономическа политика» (НЕП). В началото на 1922 заболява тежко. През дек. 1922—март 1923 диктува последните си статии: «Странички от дневника», «За кооперацията», «За нашата революция», «Как да реорганизираме Рабкрин», «По-добре по-малко, но по-добре», «Писмо до конгреса» в които разработва план за построяването на социализма в СССР и очертава перспективите на световния революционен процес.

Ярка проява на интернационалната дейност на В. И. Ленин са неговите връзки с революционното работническо движение в България. Той цени високо тесните социалисти, а по-късно и българските комунисти за самоотвержената им борба против капитализма, за тяхната преданост към делото на пролетариата, интернационализма и непримиримостта им към опортюнизма. През различни години В. И. Ленин се среща с ръководителите на БРСДП (т. с.) и БКП Д. Благоев, Г. Кирков, В. Коларов, Хр. Кабакчиев, Г. Димитров и с други партийни дейци. Той следи отблизо събитията в България, борбите на българската работническа класа и дейността на БРСДП (т. с.). В много негови трудове се дава оценка на дейността на тесните социалисти като революционни марксисти и интернационалисти на дело. В. И. Ленин разкрива характера и историческото значение на Балканските войни 1912—1913; подкрепя идеята за Балканска федеративна република; проявява особен интерес към Войнишкото въстание 1918, положението в България и задачите на партията. Неговите трудове, дейността му в Коминтерна и като ръководител на съветската държава, установените контакти с ръководителите на българските партийни делегации за конгресите на Коминтерна и с други партийни дейци оказват благотворно влияние върху процеса на превръщането на БКП в партия от нов, ленински тип.

Теоретичната и политическата дейност на В. И. Ленин полага началото на нов, ленински етап в развитието на марксизма и в международното работническо и комунистическо движение. С ленинизма са свързани революционните промени през XX век, коренно изменили облика на света и ознаменуващи борбата на човечеството за социализъм и комунизъм. — 280.

Либкнехт (Liebknecht), Карл (1871—1919) — деец на германското и международното работническо движение. Адвокат. Син на В. Либкнехт. От началото на XX в. е един от ръководителите на лявото крило на Германската социалдемократическа партия (ГСДП) и на Втория интернационал. Обявява се против ревизионистите и центристите в партията. Пропагандира идеите на Първата руска революция 1905—1907. Депутат в Пруския Ландтаг (1908), от 1912 — в Райхстага. Бори се срещу германския милитаризъм и империализъм. В книгата си «Милитаризъм и антимиитаризъм» (1907) обосновава теоретично необходимостта от антимиитаристична пропаганда като форма на класова борба, за което е осъден на затвор. Един от основателите (1907) и председател (1907—1910) на Социалистическия младежки интернационал. По време на Първата световна война 1914—1918 заема интернационалистически позиции; проти-

вопоставя се на социалшовинизма на десните лидери на ГСДП. На 2 дек. 1914 единствен гласува в Райхстага против военните кредити. Присъединява се към болшевишкия лозунг за превръщане на империалистическата война в гражданска. През 1916 е осъден на каторга. Либкнехт е един от организаторите и ръководителите на революционния Съюз «Спартак». По време на Ноемврийската революция в Германия 1918 заедно с Р. Люксембург е начело на революционния авангард на германските работници и организира издаването на вестник «Die Rote Fahne» («Червено знаме»). Един от основателите на Германската комунистическа партия (30 дек. 1918—1 ян. 1919) и един от ръководителите на въстанието на берлинските работници през ян. 1919. След потушаването на въстанието заедно с Роза Люксембург е зверски убит. — 524.

Лисагаре (Lissagaray), Проспер Оливие (1838—1901) — френски журналист. През 60-те години на XIX век участва активно в републиканското движение. В дните на Парижката комуна 1871 редактира революционните вестници «L'Action» и «Tribun du peuple». сражава се на барикадите. След падането на Комуна емигрира в Белгия, по-късно — в Англия. В Лондон се сближава с К. Маркс, който дава висока оценка на публикуваната през 1876 от Лисагаре книга за историята на Парижката комуна. След амнистията (1880) се завръща във Франция и редактира леворепубликанския вестник «La Bataille». — 136, 497.

Лихновски (Lichnowsky), Карл Макс, княз (1860—1928) — германски дипломат. Посланик в Лондон (1912—1914). През 1918 датски вестник публикува записките му «Моята лондонска мисия 1912—1914», които по същество са обвинителен акт срещу ръководителите на германската външна политика. Лихновски е изключен от пруската Горна камара и против него е възбудено дело за държавна измяна. Емигрира в Швейцария. — 275.

Лойд Джордж (Lloyd George), Дейвид (1863—1945) — английски политически и държавен деец. Лидер на Либералната партия. Юрист. Избран в парламента за пръв път през 1890. Министър на търговията (1905—1908) и на финансите (1908—1915). В началото на своята дейност се обявява за представител на радикалното крило на либералите, опитвайки се с редица реформи да противодейства на засилващото се недоволство и на политическата активност на работническата класа. В. И. Ленин определя системата на цинична демагогия и измама на народните маси в политическия живот на Англия като «лойдджорджизъм». Играе видна роля за насочването на политиката на английското правителство към подготовка на Първата световна война 1914—1918. По време на войната настоява за продължаването ѝ до пълен разгром на Германия. Като министър-председател (1916—1922) се стреми към укрепване позициите на английския империализъм в Близкия и Средния изток и на Балканите, потиска жестоко националноосвободителното движение в колониите. След Октомврийската революция 1917 е сред вдъхновителите на империалистическата военна интервенция и на блокадата срещу съветската държава. На Парижката мирна

конференция 1919—1920 е един от авторите на сключените с победените държави договори. Провалът на политиката му в Близкия изток дава възможност на консерваторите да го отстранят от власт (окт. 1922). До края на живота си запазва известно влияние, но въпреки положените усилия не успява да се върне на власт. Залезът на Лойд Джордж отразява упадък на английския либерализъм. — 123, 141, 143, 278.

Лоу (Law), Ендрю Бонар (1858—1923) — английски държавен и политически деец; лидер на Консервативната партия (1911—1923). Участва в коалиционния кабинет на Аскуит като министър на колонии (1915). Министър на финансите в правителството на Лойд Джордж (1916), а след оставката му — министър-председател (1922). — 124.]

Лугарич, Джуро — дърводелски работник от Загреб. През 1910 се установява на работа в София и става един от дейните членове на Работническия дърводелски съюз. На Десетия конгрес на ОРСС (1914) е избран за член на Синдикалния комитет. Делегат на XX (1914) конгрес на БРСДП (т. с.). След Първата световна война се завръща в Загреб. — 553.

Луи (Louis), Пол (1872—неизв.) — френски политически деец, публицист и историк. Член на Френската социалистическа партия (до 1920) и на Френската комунистическа партия (1920—1923). Един от ръководителите и организаторите на създадената през 1923 партия «Пролетарско единство» (т. нар. «пюписти»), сляла се през 1937 с Френската социалистическа партия. По време на Народния фронт във Франция (1936—1938) се обявява за изграждане на блок между комунисти и социалисти. След Втората световна война се изказва за тясно сътрудничество между СССР и Франция. Автор е на трудове върху историята на френското работническо и социалистическо движение, написани от реформистки позиции. — 136, 497.

Луканов, Тодор Станчев (1874—1946) — партиен деец, юрист. Един от пионерите на социализма в Плевен. Завършва химия (1895) и става учител. Уволнен за социалистическа дейност. Завършва право в Женева (1900), след което е адвокат в Плевен. Утвърждава се като ръководител на местната партийна организация. Делегат е на X партиен конгрес (1903). Участва в борбата на революционните марксистични начело с Д. Благоев срещу общоделството. Член на Централната контролна комисия на БРСДП (т. с.) (1911—1918). Народен представител (1913—1923). За активна антивоенна дейност е осъден (септ. 1918) на 5 години строг тъмничен затвор. Освободен по Закона за амнистията (1919). Първият конгрес на БКП (т. с.) (1919) го избира за член на ЦК; от 1921 е организационен секретар на партията. По време на военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 без знанието на ЦК изпраща телеграма до Плевенската партийна организация (застанала начело на антифашисткото въстание в града), с която ѝ препоръчва да запази неутралитет. Не споделя възприетия от ЦК на БКП на 5—7 авг. 1923 курс към въоръжено въстание и задълго остава противник на септемврийската линия

на партията. През дек. 1923 емигрира в СССР, където през 1924 е приет за член на ВКП(б). В СССР до 1927 работи в представителството на БКП при ИККИ и в МОПР, а след това в различни съветски учреждения. — 158, 545.

Лулчев, Коста Андреев (1882—1965) — политически и общественик. Член на БРСДП от 1898. Основател и пръв секретар на партийната организация в Оряхово. След 1903 е един от ръководните дейци на широкосоциалистическата БРСДП. Член и секретар на ЦК (1924—1933). Народен представител в XVI (1913), XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920), XXI (1923—1927), XXII (1927—1931) и XXIII (1931—1934) обикновено НС. Многократно е избiran за общински съветник в Оряхово. Активно сътрудничи в изданията на БРСДП(о). Участва в редактирането на единнофронтския вестник «Трибуна» (1936). След 9 септ. 1944 е избран за главен секретар на БРСДП и е един от нейните представители в Националния комитет на Отечествения фронт (ОФ). Изразител е на схващанията на дясното крило в партията. Изострилата се борба между лявото и дясното крило довежда до разцеплението ѝ и до отстраняването на Лулчев от поста главен секретар (май 1945). През юни 1945 под негово ръководство е организиран фракционен конгрес на десните сили в БРСДП. След конгреса начело на обособилата се опозиционна БРСДП (о) повежда борба срещу ОФ и народно-демократичната власт. В изборите за Велико НС (27 окт. 1946) е избран за народен представител. Заедно с Никола Петков възглавява опозиционния блок във Великото НС. След разтурянето на опозиционните партии (1947) Лулчев преустановява политическата си дейност. — 457, 460, 461.

Люба — вж *Димитрова*, Люба.

Люис — американски сенатор (1918). — 123.

Люксембург (Luxemburg), Роза (1871—1919) — деятелка на полското, германското и международното работническо движение. Родена в Полша. През 1889 емигрира в Швейцария. Участва в създаването на Социалдемократическата партия на Полша и Литва (1893). Завършва университета в Цюрих (1897). През 1898 се установява в Германия и заедно с К. Либкнехт, К. Цеткин и Фр. Меринг възглавява лявото крило на Германската социалдемократия. Противник е на ревизионистките възгледи на Е. Бернщайн. Участва в Първата руска революция 1905—1907 (във Варшава), заради което е арестувана. По много въпроси на стратегията и тактиката на революционната борба се доближава до болшевиките. Оценява ролята на пролетариата в революцията като решаваща, признава необходимостта от въоръжено въстание и установяване на революционна диктатура. На Шутгартския конгрес на Втория интернационал (1907) заедно с В. И. Ленин внася поправки в резолюцията на А. Бебел по въпроса за отношението към империалистическата война и милитаризма. От началото на Първата световна война решително осъжда шовинизма, политиката на «граждански мир» и поддръжката на войната от десните лидери на германската социалдемократия. За антимилиитаристична дейност е в затвора около 4

години. Съоснователка е на групата «Интернационал» (1915), преименувана група «Спартак» (1916), по-късно — Съюз «Спартак». По време на Ноемврийската революция в Германия 1918 — заедно с К. Либкнехт е начело на революционния авангард на германските работници. Играе ръководна роля в учредителния конгрес на Германската комунистическа партия (30 дек. 1918—1 ян. 1919). След потушаването на въстанието на берлинските работници през ян. 1919 Р. Люксембург и К. Либкнехт са арестувани и убити зверски от контрареволуционерни.

Наред с големите си заслуги към революционното движение Р. Люксембург допуска теоретически и тактически грешки, някои от които преодолява под влияние на Великата октомврийска социалистическа революция 1917 и въз основа на опита си от класовата борба в Германия. По-важни трудове: «Социална реформа или революция?» (1899), «Масовата стачка, партията и профсъюзите» (1906), «Натрупване на капитала» (1913), «Кризата на социалдемократията» (1916), «Въведение в политическата икономия» (1925). — 524.

Ляпчев, Андрей Тасев (1866—1933) — буржоазен политически и държавен деец. Един от лидерите на Демократическата партия и на Демократическия сговор. Следва финансови и стопански науки в Цюрих, Берлин и Париж. Дългогодишен народен представител (1908—1911, 1913—1920, 1923—1933). Министър на търговията и земеделието (16 ян. 1908—5 септ. 1910) и на финансите (5 септ. 1910—16 март 1911, 17 окт.—27 ноем. 1918) в кабинетите на Ал. Малинов. В коалиционния кабинет на Т. Теодоров е министър на войната (28 ноем. 1918—7 май 1919). През управлението на БЗНС е съден (1922) като един от виновниците за втората национална катастрофа (1918). От 4 ян. 1926 до 29 юни 1931 е министър-председател на Втория сговористки кабинет и едновременно министър на вътрешните работи и народното здраве. Ляпчев улеснява достъпа на чуждестранния финансов капитал в страната. Съдействува за включването на България в «стабилизационния» план на Финансовия комитет при ОН, с чиято помощ на българското правителство са отпуснати два стабилизационни заема (1926 и 1928). Външната политика на Ляпчевото правителство е насочена към сближаване със съглашенските сили, предимно с Англия. След падането на правителството (1931) и разцеплението на Демократическия сговор Ляпчев застава начело на едно от крилата, което се противопоставя на фашистката програма на Ал. Цанков. — 246, 458, 459, 460, 480, 481, 483, 485, 486, 487, 488, 525.

Малинов — юрисконсулт на Софийската община (1898). — 340, 341.

Манов, Никола — подпредседател на Дружеството на софийските домопритежатели и член на общинска комисия за нормиране на наемите в София (1918). — 230, 231.

Манов, Стефан Василев (псевдоними: Нежданов, д-р Спектатор) (1880—1959) — политически деец, един от ръководителите на троцкистите в България. Публицист и адвокат. Член на БРСДП от 1898. След очистването на партията от опортюнистите (1903) се

присъединява към широките социалисти. През 1904—1906 следва право в Софийския университет. Редактира студентския лист «Академическа свобода» (1905) и в. «Железничарска защита» (1905—1906), сътрудничи на сп. «Общо дело» (1900—1905) и др. Изключен от университета, продължава образованието си в Женева (1906—1908). След завръщането си в България става адвокат. Участва в редактирането на органите на БРСДП(о) «Работническа борба» (1904—1908) и «Работническа България» (1909—1911). Редактор на органа на левицата в БРСДП(о) «Работническа защита» (1914—1920). През 1920 заедно с левицата на БРСДП(о) преминава към БКП. Народен представител в XIX обикновено НС (1920—1923). След Деветоюнския военнофашистки преврат 1923 се обявява против неутралитета на партията, но след Септемврийското антифашистко въстание застава на опортюнистически позиции. През 1924 е изключен от БКП като ликвидатор. Участва в създаването на групата «Нов път» (1927). През 1931—1933 възглавява троцкистката група «Освобождение на труда» и е редактор на нейния орган сп. «Освобождение» (1931; през 1932—1933 в. «Освобождение»). През 1941—1942 е защитник на комунистически дейци, заради което е интерниран (1942—1943). След 9 септ. 1944 е член-докладчик в Народния съд, I състав. През 1945 отново е приет в БКП. — 418, 419, 421, 429, 434, 445, 450, 503, 518.

Манчев, Христо (Хр. М. Камбуров) — партиен и профсъюзен деец. Настоятел на в. «Работнически вестник» в Бургас. Работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). През 1918 разпространява позиви и брошури с антивоенно и революционно съдържание. — 44.

Маркс (Marx), Карл (5 май 1818, гр. Трир, Прусия — 14 март 1883, Лондон) — създател на научния комунизъм, вожд и учител на международния пролетариат. Роден в семейството на юрист. От окт. 1835 следва право в Бонския, от окт. 1836 — в Берлинския университет. Едновременно изучава философия, история, теория на изкуството. През 1841 защитава докторска дисертация по философия в университета в Йена. Мирогледът му се формира отначало под влияние на левохегелианците. През 1842 е един от редакторите на кьолнския в. «Рейнски вестник». От края на 1843 живее в Париж, където участва в издаването на сп. «Немско-френски годишник» (единствен брой, 1844). Запознава се с революционните традиции на френския пролетариат, с представители на работническите организации, на демократичните и социалистическите кръгове, изучава политическа икономия, утопичния социализъм. Околчателният преход на Маркс от идеализма към материализма и от революционния демократизъм към комунизма се извършва под влияние на класовата борба в Западна Европа и особено на Силезийското въстание в Германия (1844). От 1844 започва дружбата му с Фридрих Енгелс, която трае през целия му живот. Заедно написват труда «Немска идеология» (1845—1846), в който са заложени основите на диалектическия и историческия материализъм. През 1847 участва в създаването на първата международна ко-

мунистическа организация — «Съюз на комунистите». По поръчение на съюза двамата с Енгелс написват програмния документ «Манифест на Комунистическата партия» (1848), в който излагат основните принципи на научния комунизъм. След избухването на буржоазнодемократичната революция във Франция (февр. 1848) редактира «Нов Рейнски вестник» (1848—1849) — орган на пролетарското крило на революционната демокрация. След поражението на революцията и спирането на вестника заминава за Лондон. Тук написва «Класовата борба във Франция от 1848 до 1850» (1850) и «Осемнадесети бруммер на Луи Бонапарт» (1852), в които прави важни изводи за необходимостта от съюз между работниците и селяните, от разбиване на буржоазната държава като условие за осъществяване на задачите и целите на пролетарската революция и установяването на диктатурата на пролетариата. Главният научен интерес на Маркс е насочен към политическата икономика. През 1857 започва да пише «Капиталът», първият том на който излиза през 1867 (другите два тома са подготвени за печат и издадени от Енгелс след смъртта на Маркс). В «Капиталът» Маркс разкрива икономическите закони на капиталистическото общество, доказва научно неизбежността на неговата гибел и победата на комунизма. През 1864 заедно с Енгелс основава Първия интернационал. Като ръководител на Генералния съвет Маркс разработва основните документи на Интернационала; води непримирима борба против опортюнистическите дребнобуржоазни течения в него. След поражението на Парижката комуна (1871) написва книгата «Гражданската война във Франция» (1871), в която разкрива световноисторическото значение на Парижката комуна и прави извода, че политическа организация от типа на комуната е най-целесъобразната държавна форма на диктатурата на пролетариата. Теорията на научния комунизъм намира по-нататъшно развитие в труда му «Критика на Готската програма» (1875). Последните години от живота си Маркс посвещава на задълбочена теоретична дейност, като заедно с това подпомага борбата за създаване и укрепване на пролетарски партии в различните страни, критикува опортюнистическите отклонения на някои социалдемократически дейци. — 133, 135, 136, 138, 336, 494, 496, 497, 499, 501.

Мартинов, Георги Христов (1880—1962) — деец на широкосоциалистическата партия в гр. Дупница (дн. Ст. Димитров), от 1920 — на БКП. Общински съветник (1911—1923). Назначен от Министерството на търговията, промишлеността и труда за работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). На 3 окт. 1920 след избирането му за общински съветник се присъединява към съветниците-комунисти, а през ноем. същата година е приет за член на БКП. Работи активно за реализиране мероприятията на Дупнишката комуна (1920—1923). След разгрома на Септемврийското антифашистко въстание 1923 е в затвора. По-късно участва в разпространението на легалния партиен печат. По време на Соболевата акция (1940—1941) укрива нелегални партийни дейци, печата позиви, събира подписи в под-

крепа на съветското предложение за сключване на пакт за приятелство и взаимна помощ между СССР и България. Интерниран (1944) в концлагера «Еникъой» край с. Кръсто поле, Ксантийско. — 80.

Мартов, Л. (истинско име: Ц е д е р б а у м, Юлий Осипович) (1873—1923) — руски социалдемократ, един от лидерите на меншевиките. През 1895 участва в организирането на Петербургския «Съюз за борба за освобождение на работническата класа». Арестуван и заточен (до 1899). Участва в подготовката за издаване на в. «Искра» (1900); през 1901 емигрира и става един от редакторите на вестника. На II конгрес на РСДРП (1903) застава начело на опортюнистическото малцинство на конгреса и се обявява против ленинския организационен план за изграждане на партията. Делегат е на V (Лондонски) конгрес на РСДРП (1907). В годините на реакцията (1908—1910) е ликвидатор. Участва в Августовския антипартиен блок (1912). По време на Първата световна война 1914—1918 заема центристски позиции. Делегат на Цимервалдската (1915) и Кинталската (1916) конференция. През 1917 се завръща в Русия; заема «лява» позиция в меншевишката партия. След Великата октомврийска социалистическа революция 1917 се обявява против арестуването на участниците в контрареволуционни заговори, против закриването на реакционните буржоазни вестници и пр. През 1919 е избран за член на Всеруския централен изпълнителен комитет и за депутат в Моссъвета. Постепенно премива в лагера на откритите врагове на съветската власт. Емигрира в Германия (1920), където издава контрареволуционния меншевишки «Социалистически вестник». Един от организаторите на центристкия Интернационал 2¹/₂. Автор е на трудове по история на социалдемократическото движение в Русия, които отразяват неговото отстъпление от революционния марксизъм. — 135, 496.

Милев, Милан Хр. — общински съветник в София (от 1915). Аптека-р. Член на Либералната (радославистка) партия. — 533.

Милков — директор на Дирекция на трамваните и осветлението при Софийската община (1919). — 506, 507.

Минчев, Ст. — профсъюзен деец. Член на делегация на ОРСС, която на 9 ян. 1918 предявява на министъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бакалов искания за законодателна закрила на работниците. — 553.

Мирчев, Денъ (1886—1917) — партиен и синдикален деец в Русе. Механик в мелницата на Военното интендантство в гр. Меджидия (Румъния). Загива на 24 ноем. 1917 при злополука. — 556.

Митев, Борис (Б. М. Банев) (1882—1932) — партиен и синдикален деец. Един от първите социалисти в Казанлък, където поддържа тесни връзки с Г. Кирков. През 1903 застава на страната на революционните марксисти начело с Д. Благоев. От 1907 живее във Варна, където работи в търговска кантора. Включва се активно в дейността на местната партийна организация. През 1908—1917 е член на Местния партиен комитет. Един от основателите (1909) и член на ръководството на секцията на търговските служещи при

Смесения работнически синдикат. Ревностен разпространител на «Работнически вестник» и дописник на в. «Търговски служащ». Секретар е на Местния работнически съвет (от 1915) и работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). По време на Варненската комуна (1919—1921) е директор на общинския театър и член на комисията за издирването на заграбените от частни лица общински имоти. През 1919 е включен в листата на партията за народни представители в изборите за XVIII обикновено НС. През 1920 е избран за окръжен съветник. След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 техническото му бюро дълги години е явка на отговорни нелегални партийни дейци. Умира след тежко заболяване. — 44, 64.

Михаелис (Michaelis), Георг (1857—1936) — германски буржоазен политически и държавен деец. Пълномощен министър и извънреден пратеник на германския император Вилхелм II за подписване на Договора за приятелство и съюз между Германската империя и България (24 авг. 1915). Избран за федерален канцлер (14 юли 1917), за да предотврати гласуването в Райхстага на резолюция «Мир без анексии» (19 юли 1917). Политически изцяло зависим от върховното военно ръководство (генералите Хинденбург, Лудендорф) на страната. Заменен с Г. Хертлинг (1 ноем. 1917), след като обявява социалдемократическите депутати за съучастници във флотските бунтове. От март 1918 до 1919 е министър-председател на Померания, след което се оттегля от политическа дейност. — 122, 123.

Михайлова, Дария — служеща в Софийската община (1917). — 115.

Мицаков, Харалампи — търговец в Кюстендил. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Моллов, Владимир Димитров (1873—1935) — буржоазен политически деец, действителен член на БАН (1906). Юрист. Един от ръководните дейци на Демократическата партия, след 1923 — на Демократическия сговор. Завършва право в Москва (1894), специализира в Париж (1896—1897), Хале и Лайпциг (1897—1898), Виена и Турино (1898—1899). Доцент (от 1900) и професор (от 1924) по наказателно право в Софийския университет. Дългогодишен народен представител (1908—1934). Министър на народното просвещение (5 септ. 1910—16 март 1911), на железниците, пощите и телеграфите (21 юни—17 окт. 1918) и на финансите (4 ян. 1926—29 юни 1931). Сключва българските държавни заеми през 1926 и 1928. Секретар на философско-обществения клон на БАН (1907—1908, 1912—1913, 1916—1932). Като учен работи в областта на наказателното право и съдопроизводството. — 562, 564, 566.

Молотов, П. — един от псевдонимите на Л. Мартов (вж настоящия том, с. 688).

Момчилов, Иван — буржоазен политически деец. Лекар от Горна

Оряховица. Член на Народнолибералната партия. Народен представител в XIII (1903—1908), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС и в V Велико НС (1911). Подпредседател на XIII и XVII обикновено НС. — 157, 158, 455, 457, 459, 461, 478, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 489.

Морфов — 520.

Мултаров, Васил Христов (1881—1925) — партиен деец, юрист. В Пловдивската мъжка гимназия участва в марксистки кръжок, ръководен от Д. Благоев. Член на БРСДП (т. с.) от 1903. От 1906 е студент в Юридическия факултет на Софийския университет. През с. г. е един от организаторите на стачката на пернишките миньори. Взема ръководно участие в студентската демонстрация срещу княз Фердинанд (1907), заради което е изключен завинаги от университета. Завършва юридическото си образование във Франция (1909). Работи като адвокат в София. Член на Контролната комисия на БРСДП (т. с.) (1911—1914). Народен представител (1919—1923), общински съветник в София (1919—1923). Участва в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923. В навечерието му е арестуван заедно с Хр. Кабакчиев, А. Иванов и др. партийни ръководители. Освободен от затвора след въстанието. По време на Априлските събития 1925 е арестуван и след жестоки инквизиции убит. — 317, 356, 357, 358, 359, 416, 417, 429, 466, 469, 470, 511, 512, 513, 571, 572.

Мутафов, Петър Атанасов (1858—1903) — книжар и издател на социалистическа литература в Севлиево. Член на БСДС (1892—1894). Член на намиращата се под влияние на Сп. Гулабчев «Приятелска дружинка» (1888—1889). Заедно с А. Конов и братята си Сава и Христо става собственик на печатница и книжарница (1889). Издава и разпространява около 60 книги (до основаването на БСДП през 1891 главно народнически и радикалсоциалистически, след това и марксистки). Печата органа на съюзистите сп. «Социалдемократ» (1892). Преустановява издателската си дейност през 1899. — 136, 497.

Мушанов, Никола Стойчев (1872—1951) — буржоазен политически деец. Член (от 1897) и ръководен деец на Демократическата партия. Завършва право във Франция, след което е прокурор в Стара Загора и Варна, адвокат в Русе. Дългогодишен народен представител (1902—1903; 1908—1934; 1940—1944). Министър на народната просвета (16 ян. 1908—5 септ. 1910) и министър на вътрешните работи (5 септ. 1910—16 март 1911) в кабинетите на Ал. Малинов. При следващото идване на демократите на власт в правителството Ал. Малинов—Ст. Костурков е министър на обществените сгради, пътищата и благоустройството (21 юни—17 окт. 1918). В коалиционните кабинети на Т. Теодоров е министър на железниците, пощите и телеграфите (17 окт.—28 ноем. 1918) и министър на вътрешните работи и народното здраве (28 ноем. 1918—7 май 1919). По време на управлението на БЗНС при анкетирането дейността на правителството Малинов—Костурков прекарва около 9 месеца в затвора (окт. 1922—9 юни 1923). Обявява се против влизането на Демократическата партия в новообразувания Демократически съговор. След падането на второто съговористко правителство на А. Ляпчев

(1926—1931) е министър на вътрешните работи и народното здраве (29 юни —12 окт. 1931) в правителството на Народния блок, а след оставката на Ал. Малинов — министър-председател и министър на външните работи и изповеданията (12 окт. 1931—19 май 1934). Политиката му е насочена към укрепване господството на буржоазията; подлага революционното движение на жестоко преследване; не е решен нито един от проблемите на страната в условията на световната икономическа криза (1929—1933). По време на Втората световна война 1939—1945 се обявява против политическото обвързване на страната с хитлеристка Германия, за възстановяване на буржоазнодемократичния режим. Отказва да се включи в Отечественния фронт и се обявява против въоръжената антифашистка борба. В последното буржоазно правителство на К. Муравиев е министър без портфейл. След 9 септ. 1944 е осъден от Народния съд на 1 година строг тъмничен затвор. Освободен, възстановява Демократическата партия и се включва в дейността на буржоазната опозиция против народнодемократичната власт. — 432, 433, 436, 440, 441, 444, 448, 459, 481.

Нанчев, Дянко Николов (1891—1923) — партиен и профсъюзен деец. Член на БКП. В социалистическото движение се включва като ученик в Чирпанската гимназия. Завършва Машинното училище във Варна, след което е агент на Захарната фабрика в Пловдив; води широка социалистическа пропаганда в Чирпанска околия. По време на Първата световна война (1915—1918) развива активна антивоенна дейност, за което е осъден. Освободен от затвора (1919), е избран за секретар на Чирпанската партийна организация. За участие в Транспортната стачка 1919—1920 е осъден на 4 г. затвор. Освободен под гаранция (апр. 1920). Талантлив работнически организатор, Нанчев е избран в Централното настоятелство на Тютюноработническия съюз. Установява се в Пловдив, където е и технически секретар на Окръжния комитет на БКП. Участва в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923. Арестуван на 12 септ. 1923 и зверски убит край с. Мечкюр (дн. прис. към гр. Пловдив). — 44.

Нейчев, Васил (В. Н. Кънев) (1874—1954) — профсъюзен и партиен деец. Издател и преводач на социалистическа литература (1900—1905). През 1903 застава на страната на тесните социалисти. Един от основателите на Общия телеграфо-пощенски и телефонен синдикат (1904). Член на Синдикалния комитет на ОРСС (1905—1906). Редактор на в. «Телеграфопощенски вестник» (1903—1906). Делегат на XIII конгрес на БРСДП (т. с.) (1906). За опортюнистическа дейност в края на 1906 е изключен от партията и ОРСС. Заедно с прогресистите става член на широкосоциалистическата партия (1908). Редактор на общоделския в. «Телеграфопощенска защита» (1908) и отговорен редактор на създадения от Кр. Раковски (с цел обединяване на БРСДП (т. с.) и БРСДП (о)) в. «Напред» (1911). През 1919 е приет за член на БКП. — 134, 494.

Ненков, Темелко (Т. Н. Иглев) (1887—1925) — партиен и профсъюзен деец. През 1903 постъпва чирак в минната ковачница, от 1905 е

копач в мина Перник. Още като чирак се сближава с работници-социалисти. За активно участие в 35-дневната стачка на пернишките миньори (1906) е уволнен; постъпва на работа във Военния арсенал в София. Завръща се в Перник (1907) и е един от основателите на местната партийна организация (1908), а през следващата година — на Работническия рудничарски съюз (РРС). През 1912 е секретар на партийната организация в Перник, от 1913 до 1924 — секретар на РРС. Ръководи борбата на миньорите за подобряване на условията и заплащането на труда, заради което заедно със свои другари е арестуван и подведен под отговорност за подтикване към бунт (февр. 1919). Под напора на организирания протест арестуваните са освободени. Ръководи делегацията на пернишките комунисти на I конгрес на БКП (май 1919). Народен представител в XVIII (1919—1920) и XIX (1920—1923) обикновено НС. Под негово ръководство пернишките миньори се присъединяват към участниците в Транспортната стачка 1919—1920. След Девотоюнския военнофашистки преврат 1923 многократно е арестуван. Зверски убит след Априлските събития 1925. — 526.

Нешов, Александър — общински съветник в София (1915—1918). Адвокат. Член на Демократическата партия. — 106, 115, 199, 200, 347, 350, 358, 361, 363, 364, 390, 435, 438, 439, 446, 447, 470, 511, 514, 517, 520, 534.

Ников, Димитър Ив. — партиен деец от Самоков. Общински съветник по време на I (юни 1910—февр. 1912) и II (дек. 1919—юли 1921) Самоковска комуна. Работнически представител в комисията за прилагане на Закона за положението и заплатите на служащите от частните предприятия (1917). — 44.

Николов — профсъюзен деец. Член на делегация на ОРСС, която на 9 ян. 1918 предявява искания пред министъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бзкалов за законодателна закрила на работниците. — 553, 565.

Николов, Евтим (1881—1948) — обществен деец. Член на БРСДП от 1898, след 1903 — на широкосоциалистическата партия. Общински съветник в София от 1911. Народен представител в XVIII обикновено НС (1919—1920). — 179, 180, 181, 221, 422, 423, 434, 435, 437, 440, 441, 442, 443, 444, 504, 519.

Панекук (Раппекоек), Антон (1873—1960) — деец на холандското работническо и социалистическо движение, астроном; член на Холандската академия на науките (1925). Професор по астрономия в Амстердамския университет (1925—1942). Член на Холандската социалдемократическа работническа партия от 1902. Един от основателите на вестника на левите социалдемократи «De Tribune» («Трибуна») и на Социалдемократическата партия на Холандия (1909). През (1905—1914) преподава в Берлин в школата на Германската социалдемократическа партия (ГСДП). От 1910 е тясно свързан с германските леви социалдемократи. През Първата световна война 1914—1918 е на интернационалистически позиции,

участва в издаването на теоретичния орган на Цимервалдската левица в. «Vorbote» («Предвестник»). През 1918—1921 е член на Холандската комунистическа партия и до 1921 взема участие в работата на Коминтерна. Като един от лидерите на ултралявата Комунистическа работническа партия на Германия е подложен на остра критика от В. И. Ленин в «Левичарството» — детска болест на комунизма». През 1921 излиза от Комунистическата партия и се отказва от активна политическа дейност. — 138, 499.

Папазов, Андон — собственик на парфюмерийна фабрика в Пловдив. Представител на работодателите в местната комисия за предлагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Парвус (истинско име: Александър Хелфанд) (1869—1924) — германски социалдемократически деец, опортюнист. Роден в Березино, Минска област (дн. БССР). Завършва гимназия в Одеса. Известно време е привърженик на «Народна воля». През 1886 се преселва в Цюрих; запознава се с Г. В. Плеханов и се включва в групата «Освобождение на труда». Следва стопански науки, физика и минералогия в Базел (1887—1891). Преселва се в Германия (1891), където сътрудничи на в. «Die Neue Zeit» («Ново време»), в. «Vorwärts» («Напред») — органи на германската социалдемократия. През 1895—1896 е редактор на «Leipziger Volkszeitung» («Лайпцигски народен вестник») и главен редактор на «Sächsischen Arbeiter Zeitung» («Саксонски работнически вестник»). В 1899 предприема пътуване в Русия, в резултат на което написва книгата «Гладуващата Русия». След завръщането си в Германия основава издателство за прогресивна чуждестранна литература и публикува произведения на М. Горки, Г. Успенски и др. След II конгрес на РСДРП (1903) става привърженик на меншевиките. По време на Първата руска революция 1905—1907 е ръководен деец на петроградските съвети и сътрудник на меншевишкия в. «Начало». През 1906 след 9-месечен затвор избягва в Германия, а през 1910 се заселва за известно време в Турция, където търгува с оръжие. От началото на Първата световна война е на социалшовинистични позиции. През ян. 1915 пристига в София, за да убеди българските социалдемократи да съдействуват за включване на България във войната на страната на Германия. ЦК на БРСДП (т. с.) категорично отхвърля съветите на Парвус, а Д. Благоев в статията си «Плеханов и Парвус» (1915) остро критикува социалшовинистичната му позиция. Парвус посреща враждебно Великата октомврийска социалистическа революция 1917. — 134, 138, 140, 495, 498, 499.

Паскалев, Паскал (1875—неизв.) — буржоазен политически деец. Член на Демократическата партия. Завършва право в Париж. От 1900 е адвокат в Габрово. Народен представител в XIV (1908—1911), XVII (1914—1919) и XIX (1920—1923) обикновено НС. Временен член на Централното бюро на Демократическата партия (от септ. 1922). През 1923 преминава в Демократическия сговор. След излизането на Социалдемократическата партия от правителството на Ал. Цанков е назначен за председател на столичната седмчленна общинска комисия, която изпълнява функциите на раз-

турения на 9 юни 1923 общински съвет (февр.—юни 1924). Кмет на София (14 юни 1924—16 апр. 1925). — 55.

Паяков, Цони — индустриалец от София. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Пенев, Никола (Н. П. Николов) (1879—1955) — синдикален и партиен деец. Член на БРСДП от 1896. Делегат на V (1898) и на X (1903) партиен конгрес. Застава на страната на революционните марксисти. Един от основателите на ОРСС (1904), на Железничарския синдикат (1905) и на Съюза на транспортните работници (1911). От 1910 е член на Синдикалния комитет на ОРСС. Участва в ръководството на Транспортната стачка (1919—1920). Един от редакторите на в. «Железничар» (1906—1920) и на в. «Транспорт» (1920—1925); сътрудничи на в. «Работнически вестник» и сп. «Ново време». През 1919—1923 е член на ЦК на БКП. Народен представител (1920—1923). Арестуван в навечерието на Септемврийското антифашистко въстание 1923, през 1925 съден по делото срещу ЦК на партията и оправдан. През 1925—1933 е емигрант в СССР, където работи в апарата на МОПР и в Международния комитет за пропаганда сред транспортните работници в света. След завръщането си в България работи по линия на железничарската пропозиция (1934—1935). От 9 септ. 1944 до смъртта си е член на Централния съвет на профсъюзите. — 553, 565, 567.

Перер, Евгений — 304.

Персон — френски генерал. — 122.

Петков, Добри Петков (1860—1939) — буржоазен политически и обществен деец. Завършва Военното училище в София. Участва в Сръбско-българската война 1885. На 31 дек. 1894 напуска военната служба с чин подполковник и се отдава на политическа дейност. Член на Народнолибералната партия от 1 ян. 1895. През Балканската война 1912—1913 е командир на Кърджалийския отряд. Ръководи издаването (1912—1919) на в. «Нов век». Народен представител (1902—1908, 1911—1913 и 1914—1919). Подпредседател (1903—1907) и председател (1907—1908) на XIII обикновено НС (1903—1908). Министър на благоустройството (23 септ. 1913—21 юни 1918) в кабинетите на В. Радославов. През 1919 е арестуван, а през март 1923 — осъден на доживотен затвор като един от виновниците за втората национална катастрофа. През юли 1924 е амнистиран. — 261, 263, 265, 266, 383.

Петков, Др. — сътрудничи на теоретичния орган на партията сп. «Ново време» (1909—1915). — 139.

Петков, Никола — общински съветник в София (1914—1918). Член на Младолибералната партия. — 429, 447.

Петков, Петко Добрев — общински съветник (1914—1918). Адвокат в София. Помощник-кмет на столицата (от 1915). Член на Народнолибералната партия. — 512, 513, 514.

Петров, Тодор (Т. П. Джуков) (1878—1924) — партиен деец, публицист, народен трибун. Близък съратник на Д. Благоев и Г. Димитров. С марксистките идеи се запознава като ученик във Видинската гимназия. През 1898 под негово ръководство се възстановява партийната организация във Видин (основана през 1893). Като студент по право в Софийския университет (от 1902) се развива под прякото въздействие на Д. Благоев. Става редовен сътрудник на сп. «Ново време» и «Работнически вестник» (през 1918—1923 участва в редактирането му). През 1902—1924 разгръща широка публицистична дейност и е един от теоретичите на социализма в България. Участва най-дейно в очистването на партията от общоделците. През 1909 се установява като адвокат във Видин и ръководи местната партийна организация до избирането му за член на ЦК на БКП през 1921. От 1910 нееднократно е избран за общински съветник. През периода 1913—1923 непрекъснато е народен представител. След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 Т. Петров е един от първите, които оценяват като погрешна заетата от партийното ръководство позиция на «неутралитет». През авг. 1923 подкрепя решително становището на В. Коларов и Г. Димитров за подготовка на въоръжено антифашистко въстание и за изграждане на единен фронт със Земеделския съюз. На заседанието на ЦК на БКП на 15 септ. 1923 е избран за член на четворката (заедно с В. Коларов, Г. Димитров и Т. Луканов), която да определи датата на въстанието. След поражението на Септемврийското въстание 1923 е член и за кратко време секретар на ЦК на БКП. Петров твърдо отстоява революционната септемврийска линия на партията и полага изключителни усилия за възстановяването на БКП на нелегална основа. Умира от туберкулоза в София. — 44, 134, 138, 495, 545.

Пецвар — профсъюзен деец. Член на делегация на ОРСС, която на 9 ян. 1918 предявява на министъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бакалов искания за законодателна закрила на работниците. — 553.

Пиперков, д-р — лекар в Дирекцията на трамваите и осветлението в София (1918). — 287.

Плавев, Илия — един от организаторите и ръководителите на социалистическата организация в Скопие (1909—1914) и неин председател (1919—1920). Работи с В. Главинов в София. По време на Първата световна война 1914—1918 поддържа тесни връзки с дейци на БРСДП (т. с.). В края на 1920 е изключен от ЮКП и постепенно се отказва от политическа дейност. — 85.

Попов, Георги Димитров (1872—1948) — партиен деец. Активен пропагандатор на социалистическите идеи и един от основателите на социалдемократическата група в гр. Елхово (1894). Завършва право в Швейцария (1897), след което работи като съдия и адвокат. Делегат на редица партийни конгреси. Народен представител (1913—1923). През 1919 възглавява създадената от партията Кооперация «Освобождение». След Септемврийското антифашистко въстание 1923 е включен в състава на ЦК на БКП, но скоро е отстранен, тъй като се присъединява към десните ликвидатори. През 1925 емигрира в СССР, откъдето се завръща през 1936. — 545.

Протогеров, Александър Николов (1867—1928) — буржоазен политически и военен деец, един от ръководителите на национално-освободителното движение на македонските българи, генерал-лейтенант (1918). Велик майстор на Великата масонска ложа в България. Завършва Военното училище в София (1887). През 1887—1912 е на действителна военна служба. Член на Върховния македоно-одрински комитет в София (1895). Като капитан е войвода на чета в Горноджумайското (1902) и в Илинденско-Преображенското (1903) въстание. След въстанието е ръководител на Върховната емиграционна македоно-одринска комисия. При организирането на македоно-одринското опълчение е помощник на генерал-майор о. з. Н. Генов. Командир е на III бригада от опълчението и ръководител на разузнавателната служба през Балканската война. След убийството на Хр. Чернопеев (1915) е избран за член на ЦК на Вътрешната македонска революционна организация (ВМРО). През Първата световна война 1915—1918 е командир на българските войски, заели Моравско; директор на Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливост (1917—март 1918). Като комендант на София заедно с М. Такев организира и ръководи разгрома на Войнишкото въстание 1918. След войната е в ръководството на ВМРО. Организира четническата дейност в Македония и сам многократно ръководи чети. Подписва Майския манифест на ВМРО 1924, който ознаменува новата прогресивна ориентация на организацията, но след 3 месеца, заедно с Т. Александров се отказва от подписа си. След разгрома на левицата във ВМРО (септ. 1924) постепенно губи влиянието си. Влиза в остър конфликт с Иван Михайлов, фактически ръководител на организацията, по чието нареждане е убит. — 194.

Прулов, Соломон — общински съветник в София (1914—1922). Член на БРСДП (о). — 33, 64, 65, 101, 111, 195, 389, 410, 413, 414, 416, 417, 419, 420, 429, 431, 432, 434, 436, 440, 441, 443, 444, 445, 470.

Радев, Ради Василев (1872—1927) — буржоазен политически деец, журналист и публицист. Член на Либералната (радославистка) партия. До 1896 е учител. Един от основателите и активен деец на Българския учителски съюз (БУС); председател на Управителния му комитет (1896—1897). От 1896 се отдава на журналистическа дейност. Редактор на в. «Учителски другар» (1896—1897), хумористичния в. «Смях и сълзи» (1898), в. «Вечерна поща», в. «Дневна поща» (1924) и сп. «Свобода» (1910). Изявява се и като писател, предимно хуморист. През 1911—1918 е един от видните дейци на радославистката партия. Народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС; секретар на парламентарната група на радославистката партия в XVII обикновено НС. Помощник-кмет (1911—1913) и кмет (1915—1918) на Софийската община. След Първата световна война 4 години е в затвора за злоупотреби с продоволствени стоки. — 198, 200, 201, 229, 376, 377, 378, 380, 381, 382, 384, 385, 389, 390, 405, 435, 446, 511, 512.

Радославов, Васил Христов (1854—1929) — буржоазен политически

деец, член на Българското книжовно дружество (дн. БАН) от 1884. Завършва право с докторат в Хайделберг (1882). Член на Либералната партия от 1883. От 1884 се отдава на политическа дейност. Лидер на Либералната партия, отцепила се през 1887 от старата Либерална партия. Министър на правосъдието в кабинета на П. Каравелов (29 юни 1884—12 авг. 1886). Министър-председател и министър на вътрешните работи по време на Регентството (12 авг. 1886—28 юни 1887). Министър на вътрешните работи в кабинета на Т. Иванчов (18 ян. 1899—27 ноем. 1901). Многократно избран за народен представител; председател на II (1880—1881) и IV (1884—1886) обикновено НС. Основател и редактор (1888) на в. «Народни права», орган на ръководената от него партия. През 1903 е съден от държавен съд «за измяна на отечеството и за вреди, нанесени за личен интерес». Като министър-председател (4 юли 1913—21 юни 1918) заедно с цар Фердинанд I въвлича България в Първата световна война (1915—1918) на страната на Централните сили. След Солунското примирие (29 септ. 1918) избягва в Германия. Съден е задочно като един от главните виновници за втората национална катастрофа (1918). Умира в Берлин. — 194, 277, 278, 381, 383, 437, 512.

Ранков, С. Б. — сътрудници на теоретичния орган на партията сп. «Ново време» (1909—1914). — 139.

Рибаров, Александър — търговец във Велико Търново. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Роланд-Холст (Roland Holst), Хенриета (1869—1952) — деятелка на холандското социалдемократическо движение, писателка. Членка на Холандската социалдемократическа работническа партия от 1897. Редактира вестника на левите социалдемократи «De Tribune» («Трибуна») (1907—1909), след което напуска групата на т. нар. трибунисти. В началото на Първата световна война заема центристски позиции, впоследствие се присъединява към интернационалистите. Участва в Цимервалдската конференция (1915) и сътрудници на теоретичния орган на Цимервалдската левица «Vogbode» («Предвестник»). От 1918 е член на Холандската комунистическа партия. Делегат е на III конгрес на Коминтерна (1921). През 1927 скъсва с Комунистическата партия и преминава на позициите на християнския социализъм. По време на окупацията на Холандия от хитлеристите (май 1940—май 1945) участва в съпротивителното движение. След освобождението на страната сътрудници на троцкисткия орган «De Vlam» («Пламяк»). Авторка е на стихотворения, драми и на изследванията «Социализмът и литературата» (1899), «Комунизмът и моралът» (1925), «Поезията и обновлението на обществото» (1935) и др. — 138, 499, 501.

Романов — инженер, главен секретар на Министерството на търговията, промишлеността и труда (1918—1919). Член на БРСДП (о). През дек. 1918 е изпратен от министъра на търговията, промишлеността и труда Я. Сакъзов в Перник със задача да съдейства за

разгромяване на ръководените от Работническия рудничарски съюз и ОРСС борби на миньорите. По време на Транспортната стачка 1919—1920 е член на Акционния комитет, който ръководи реформистките транспортни профсъюзи. — 523.

Рот (Roth) — вж *Илиев*, Братован.

Рунтов, Никола, С. — общински съветник в София (1915—1919). Член на Либералната (радославистка) партия. — 175.

Савов, Величко — инспектор на труда в Шумен. Представител на Министерството на търговията, промишлеността и труда в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служащите от частните предприятия (1917). — 64.

Сакаров, Никола Илиев (1881—1943) — политически деец. Икономист. Като студент в Берлин е секретар на Българската студентска социалдемократическа група (1902). На XIV партиен конгрес е определен за делегат на партията на Щутгартския конгрес на Втория интернационал (1907). През 1908 е изключен от партията като един от водачите на прогресистите. Преминава в БРСДП (о). Народен представител през 1913—1923 и 1938—1943. Избран за общински съветник. През 1919 е приет отново за член на БКП. След Септемврийското антифашистко въстание 1923 застава на ликвидаторски позиции, за което отново е изключен от партията. Управител е на Българска земеделска кооперативна банка. Преди и по време на Втората световна война 1939—1945 е на антифашистки позиции. — 111, 164, 209, 222, 236, 277, 361, 363, 382, 383, 385, 391, 405, 416, 417, 418, 419, 420, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 513.

Сакъзов, Янко Иванов (1860—1941) — обществен и политически деец, един от първите български социалисти, опортюнист. Средно образование получава в Русия (гр. Николаев). През 1881—1883 следва естествени науки, философия и история в Германия, през 1883—1884 — биология в Англия. През 1884 се завръща в родния си град Шумен, където става учител. Участва в Сръбско-българската война 1885. През 1887—1890 е помощник-прокурор в Шумен, но е уволнен и се отдава на общественно-политическа дейност. Основва и редактира социалистическото списание «Ден» (1891—1896), участва в редактирането на в. «Социалист» (1894—1897). През 1894 заедно с Н. Габровски са първите социалистически представители в Народното събрание. Сакъзов е един от водачите на Българския социалдемократически съюз и редактор на неговия орган в. «Другар» (1893—1894). След обединението на партисти и съюристи (1894) като член на ЦК на БРСДП се стреми да отклони партията от естествената ѝ среда — работническата класа, и да я превърне в дребнобуржоазна демократическа партия. Теоретик е на общоделството — българска разновидност на ревизионизма. Издава сп. «Общо дело» (1900—1905), в което развива своите опортюнистически възгледи. Сакъзов отхвърля марксистката постановка, че класовите противоречия в капиталистическото общество са непри-

миrimi, и се обявява за класово сътрудничество с буржоазията. Той издига програма за обединяване на всички «производящи слоеве», поддържа тезата, че «общото дело» е средство за осъществяване на «демократични начала», за прокарване на реформи, чрез които ще се стигне до социализма. След X конгрес (1903), когато партията се очиства от общоделците, възглавявани от Я. Сакъзов, той става водач на опортюнистическата БРСДП и е член на нейния ЦК до края на живота си. Министър на търговията, промишлеността и труда (окт. 1918—окт. 1919). Ръководената от него партия се ангажира пряко в Деветоюнския военнофашистки преврат 1923. Изпращан е с дипломатически мисии в чужбина от различни буржоазни правителства. През 30-те години принадлежи към по-умереното (центристко) крило на БРСДП. — 277, 278, 406, 407, 452, 453, 454, 456, 458, 460, 461, 462, 467, 477, 478, 479, 480, 486, 489.

Сесил (Сесил), Робърт, лорд Челвуд (1864—1958) — английски политически деец. Представител на Консервативната партия в Камарата на общините на английския парламент (1906—1909, 1912—1923). Министър на блокадата в коалиционното правителство на Лойд Джордж (1916—1918) и лорд-пазител на печата (1923—1924). Активно участва в създаването на Обществото на народите (ОН) (1919). Представител на Англия на асамблеите на ОН през 20-те и 30-те години. Носител на Нобелова награда за мир (1937). Осъжда Мюнхенското съглашение 1938. — 123.

Симеонов, Иван — народен представител в XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920), XIX (1920—1923), XXI (1923—1927) и XXIII (1931—1934) обикновено НС. Член на Демократическата партия. — 480, 481, 482, 483.

Скобелев, Матвей Иванович (1885—1938) — участник в руското социалдемократическо движение. По професия инженер. Член на Руската социалдемократическа работническа партия от 1903; меншевик. През 1906—1912 е в емиграция. Сътрудничи на меншевишки издания; член на редколегията на изданията от Л. Троцки във Виена в «Правда». Като депутат в IV Държавна дума (1912—1917) е един от лидерите на социалдемократическата фракция. По време на Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистични позиции. След Февруарската буржоазнодемократична революция 1917 е член на Изпълкома и заместник-председател на Петроградския съвет, заместник-председател на първия Всеоруски централен изпълнителен комитет и министър на труда (май—авг. 1917) в буржоазното Временно правителство. След Октомврийската социалистическа революция 1917 постепенно се отдръпва от меншевиките. През 1920 емигрира във Франция. Съдейства за установяване на търговски отношения между Съветска Русия и Франция. През 1922 е приет за член на РКП (б). От 1924 работи в Народния комисариат на външната търговия. Председател на Концесионния комитет на РСФСР. През 1936—1937 е служител във Всесъюзния радиокомитет. — 279.

Сланина, Н. — управител на училището за детски играчки и кошничарство при Софийската община (1916—1918). — 114.

Спасов, Сп. В. — мелничар във Варна. Представител на работодателите в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Спирков, Илия — буржоазен политически деец. Адвокат в София. Член на Либералната (радославистка) партия. Подпредседател на Централното ѝ бюро (1915). Общински съветник и помощник-кмет (1915—1918) в София. Редактор на в. «Автономна Македония» (1903). — 193, 227, 228, 230, 381, 382, 410, 444, 448, 510, 511, 512, 517, 518.

Спиров, Петър Хр. — инспектор на труда в Русе. Представител на Министерството на търговията, промишлеността и труда в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64.

Сталийски, Ц. — член на общинската комисия за нормиране на наемите в София (1918). — 230, 234.

Стоенчев — юрисконсулт на Дирекция за стопански грижи и обществена предвидливост (1918). Член на общинска комисия за нормиране на наемите в София. — 230, 234.

Стойков, Стоян (Ст. Ст. Тодоров) (1875—1921) — партиен и профсъюзен деец. Член на БРСДП (т. с.). Работник-ковач във Военния арсенал в София (1895—1903), в мина Перник (1905—1906), в жп работилница — София (1909—1920) и другаде. Делегат на учредителния конгрес на ОРСС (1904). Заедно с Г. Димитров поставя основите на Рудничарския синдикат (1905). Участвува в подготовката и е един от ръководителите на миньорската стачка през 1906. Лишен от възможността да учи, през целия си живот упорито се самообразова. Един от ръководителите на софийския пролетариат. Секретар на Контролната комисия на Металороботническия съюз (1908). През 1911 е един от създателите на Общия съюз на транспортните работници, член на Централното му настоятелство и на СК на ОРСС. Член на Местния (окръжен) партиен комитет в София (1918—1921). Развива активна дейност при подготовката и провеждането на Транспортната стачка 1919—1920, член е на Централния стачен комитет. Арестуван и уволнен завинаги от железниците. Застрелян от наемен убиец. — 565.

Стоянов — инженер, член на назначената на 19 дек. 1917 експертна комисия за определяне цената на трамваите и електрическото осветление при откупуването им от Софийската община. — 306.

Стоянов, Петко Христов (1879—1973) — буржоазен политически деец, икономист; действителен член и секретар на БАН (от 1940). Член на Радикалдемократическата партия. Завършва право в Петербург (1902), специализира финансови и стопански науки в Мюнхен (1902—1903). Редовен доцент (от 1909) и професор по финанси (1914—1919, 1924—1947) в Софийския университет. Член на Българското икономическо дружество. Сътрудничи активно на периодичния печат главно по правни и финансови въпроси. Главен

редактор на сп. «Стопанска мисъл» (1929—1938). Началото на обществено-политическата му дейност е свързано с Радикалдемократическата партия. В процеса срещу министрите от кабинета на В. Радославов е държавен обвинител (1923). През 1927 се отцепва от Радикалната партия. Става член на Демократическата партия, но недоволен главно от стопанската ѝ политика, през авг. 1933 я напуска. Прави опит да обособи своя политическа група и за тази цел издава в. «България» (1934). През 1936 участва в дейността на опозиционната дясна буржоазна групировка «Съюз на демокрацията». До 1944 принадлежи към буржоазната опозиция на монархофашизма. В края на авг. или началото на септ. 1944 се присъединява към Отечествения фронт като «независим интелектуалец». Министър на финансите в първото правителство на К. Георгиев (9 септ. 1944—14 авг. 1945). През първата половина на 1945 прави опит да създаде политическа партия на «независимите интелектуалци». През авг. 1945 излиза от правителството и преминава в опозиция на ОФ. Бойкотира изборите за XXVI обикновено НС (1945). Като народен представител във Великото народно събрание (1946—1949) свързва дейността си с опозиционния БЗНС — «Н. Петков». На 11 юни 1947 депутатският му мандат е отнет. По-важни трудове: «Основни начала на финансовата наука» (1926), «Митническа политика» (1932), «Бюджетът на съвременната държава» (1938), «Данъчно право» (1943). — 306.

Стоянов, Стефан — администратор на Българска земеделска банка (1914—1919). Член на назначената на 19 дек. 1917 експертна комисия за определяне цената на трамваите и електрическото осветление при откупуването им от Софийската община. — 306.

Стоянов, Трифон — партиен деец от Лом. Обущарски работник. Работилницата му известно време служи за клуб на партията. — 44.

Стоянов, Яким — окръжен инспектор по търговията, индустрията и занаятите. Председател на местните комисии в Плевен и Враца за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Табакков, Цено (1885—неизв.) — общественик. Роден във Враца. Член на БРСДП (г. с.) до 1919. Антипарламентарист. Един от основателите на Занаятчийската партия. — 80.

Такев, Михаил (1864—1920) — буржоазен политически и държавен деец. Юрист. Участва в Сръбско-българската война 1885 и като юнкер във Военното училище — в детронирането на княз Александър I Батенберг (1886). Завършва право в Париж (1893) и се отдава на политическа дейност. Привърженик на Либералната партия. По-късно е виден деец на Демократическата партия и подпредседател на Централното ѝ бюро. Сътрудници на в. «Знаме» (1894—1898). Многократно е избран за народен представител (1894—1896), 1901—1903, 1908—1920). Министър на вътрешните работи (16 ян. 1908—5 септ. 1910) и на обществените сгради, пътищата и

съобщенията (5 септ. 1910—16 март 1911) в довоенните кабинети на Ал. Малинов. Като министър на вътрешните работи и народното здраве (21 юни 1918—28 ноем. 1919) е един от организаторите на жестокото потушаване на войнишкото Владейско въстание 1918. Убит в родния си град Пещера. — 385.

Теодоров, Петко Иванов (1874—неизв.) — буржоазен политически деец. Минен инженер. Брат на Теодор Теодоров. Член на Народната (народняшка) партия. Завършва Минната академия в Петербург (1892). Участва в учредяването и управлението на акционерните дружества «Балкан», «Софийска банка», «Книжната фабрика» и др. Народен представител в XV обикновено НС (1911—1913). Общински съветник и кмет на София (февр. 1914—март 1915). Сътрудничи на периодичния печат по финансови въпроси. — 434, 506, 507, 508, 519, 520.

Теодоров, Теодор Иванов (1859—1924) — буржоазен политически деец. Юрист. Член на Народната (народняшка) партия. Следва право в Одеса, завършва в Париж. След завръщането си в България е прокурор в Софийския окръжен съд, член на Апелативния съд и адвокат. След смъртта на Ив. Евстр. Гешов е лидер на Обединената народнопрогресивна партия. Министър на правосъдието (10 февр. 1896—26 авг. 1897) и на финансите в кабинета на К. Стоилов (26 авг. 1897—18 ян. 1899) и в кабинетите на Ив. Евстр. Гешов и на Ст. Данев (16 март 1911—4 юли 1913); министър на външните работи в кабинета на Ал. Малинов (17 окт.—28 ноем. 1918), министър-председател и министър на външните работи и изповеданията (28 ноем. 1918—6 окт. 1919). След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 влиза в Демократическия сговор. — 459.

Т. П. — вж *Петров, Тодор*.

Топалов, Минчо Христов (1888—1925) — партиен и синдикален деец. Член на БРСДП (т. с.) от 1905. Специализира шивачество в Берлин. След завръщането си работи в Търново, а по-късно се установява в Русе. Като член на Местния партиен комитет участва в организирането на стачните борби на русенския пролетариат. Работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). Помощник-кмет на Русенската комуна (дек. 1919—юли 1921). Същевременно е член на Окръжния комитет на БКП и секретар на Местния работнически съвет. Участва активно в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923. Застрелян на улицата заедно с Н. Киров, Ал. Атанасов и Ф. Раковски. — 44, 64.

Тошев, Георги Д. (псевдоним: — д-р Ю р и й) — икономист, публицист. Сътрудничи на сп. «Ново време» и в. «Работнически вестник». Превежда (1921) съкратеното издание на том 1 на «Капиталът» на К. Маркс. Редактор на органа на ликвидаторите сп. «Економически живот» (1924—1925). По-важни трудове «Балкански митнически съюз» (1907), «Валута и валутна политика» (1928). — 133, 495.

Тошев, Камен (К. Т. Димитров) (1876—1948) — партиен деец. Шивашки работник. Един от основателите на социалдемократическата група (1895) и организация (1896) в Берковица. По време на Балканските войни (1912—1913) е съден за социалистическа дейност. Народен представител (1913—1923). Общински съветник. Кмет на Берковската комуна (2 юли 1920—19 септ. 1921). Член на Партийния съвет (1920—1922) като представител на Врачански партиен окръг. Активно участва в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923. По време на въстанието е член на Околийския военнореволюционен комитет в Берковица. След поражението емигрира в Югославия. Съден заочно от фашистката власт. След 9 септ. 1944 е председател на Околийския комитет на Отечествения фронт, а от 1946 работи в Околийския комитет на БКП в Берковица. — 545.

Троцки (истинска фамилия: Бронщайн), Лев Давидович (1879—1940) — руски политически деец, журналист, идеолог и лидер на т. нар. «троцкизъм» — дребнобуржоазно течение в руското и международното работническо движение. Член на РСДРП. От II конгрес на партията (1903) започва активна борба против болшевиките по всички въпроси на теорията и практиката на социалистическата революция. Създава антимакистска «теория на перманентната революция», която пренебрегва ролята на обективните условия за развитието на революционния процес. Обявява се против Лениновата постановка за възможността социалистическата революция да победи първоначално в една или в няколко страни. Характерни за Троцки са авантюризмът в политиката, безпринципното фракционерство и пренебрежението към партийната дисциплина, прикрити с ултрареволюционна фразеология. В годините на реакцията (1907—1910) е ликвидатор; през 1912 организира Августовския антипартиен блок, който обединява всички опортюнисти, изключен от партията на VI (Пражка) партийна конференция (1912). Приет е в партията на VI конгрес на РСДРП(б) (юли—авг. 1917). След Октомврийската революция 1917 като народен комисар на външните работи се противопоставя на сключването на Бресткия мир 1918, с което поставя Съветската република в крайно тежко положение. Възглавява опозицията в профсъюзната дискуссия (1920—1921). От 1923 повежда ожесточена фракционна борба против ленинската програма за построяване на социализма. През 1926—1927 възглавява троцкистко-зиновиевския антипартиен блок. През 1927 е изключен от партията, изгонен от СССР (1929) и лишен от съветско гражданство (1932). Продължава антисъветската си дейност в Турция (1929—1933), Франция (1933—1935), Норвегия (1935—1937) и Мексико.

През септ. 1938 изключени от комунистическите партии троцкистки групи от 11 страни основават IV интернационал, който от 50-те години се разпада на враждуващи фракции, откъснати от работническото движение. Съществуващите и сега в някои страни троцкистки групи водят борба против страните на реалния социализъм и световното комунистическо движение, тласкат масите към авантюристични действия. — 136, 497.

Уеб (Webb), Беатриса (1858—1943) и Сидней (1859—1947) — английски икономисти, обществени и политически дейци (от 1892 — съпрузи). Сидней Уеб (от 1929 — лорд Пасвилд) е един от организаторите и ръководителите на «Фабианското общество». По време на Първата световна война 1914—1918 е социалшовинист. Член на Националната изпълнителна комисия на Лейбъристката партия (1915—1925). Министър на търговията (1924) и министър на доминионите и колониите (1929—1931). Съвместно написват редица трудове по история и теория на английското работническо движение, проникнати от идеите на либералния реформизъм и фабианството. Отричат класовата борба, считат за възможен прехода към социализма по пътя на постепенното нарастване на кооперативната и муниципалната собственост, активизиране на профсъюзното движение и развитие на местното самоуправление. В. И. Ленин превежда на руски език I том на основния им труд «Industrial Democracy» («Промислената демокрация» — 1897). След посещение в СССР издават книгата «Съветският комунизъм — нова цивилизация?», написана в обективен и дружески дух (1935). — 137, 498.

Уилсън (Wilson), Томас Уудроу (1856—1924) — държавен деец на САЩ. Член на Демократическата партия. Президент на САЩ (1912—1921). В първите години на своето президентство прокарва закони, които му спечелват в буржоазните кръгове славата на «прогресивен реформатор», но като цяло вътрешната му политика е насочена към укрепване позициите на монополистичния капитал. В. И. Ленин изобличава социалната му демагогия. Външната му политика има грабителски, експанзионистичен характер, особено по отношение на страните от Латинска Америка. През 1917 включва САЩ в Първата световна война на страната на Антантата с цел да участва в новото преразпределение на света. През ян. 1918 издига демагогска програма за мир, т. нар. «14 точки на Уилсън», чрез които се стреми да отслаби въздействието на Лениновия Декрет за мир, приет на 8 ноем. 1917 от II конгрес на Съветите, сред народните маси във воюващите страни. Един от главните организатори на интервенцията срещу Съветска Русия (1918—1920). — 123, 278.

Фердинанд I, Сакс-Кобург-Готски (1861—1948) — немски принц, български княз (от 1887) и цар (1908—1918). Въвлича България в Междусъюзническата война 1913. В навечерието на Първата световна война 1914—1918 подчинява политиката на България на интересите на Германия и Австро-Унгария и я включва във войната на страната на Централните сили. В резултат на авантюристичната му политика страната претърпява две национални катастрофи. Под натиска на народните маси е принуден да абдикира (окт. 1918) в полза на сина си Борис III. — 317, 491.

Франше д'Епре (Franchet d'Esperey), Луи Феликс Мари Франсоа (1856—1942) — френски военен деец, маршал на Франция (1921), член на Френската академия (1934). Участва в колониалните войни на Франция в Индокитай (1885—1886) и Мароко (1912), в потушаването на Ихътуанското въстание (Китай — 1900). По време

на Първата световна война 1914—1918 последователно командува групите армии «Изток» и «Север» (1916—1917), Солунския фронт (от юни 1918). Подписва с А. Ляпчев Солунското примирие (29 септ. 1918) за прекратяване на военните действия между България и Съглашението. Взема участие в интервенцията срещу Съветска Русия като командуващ френските окупационни войски (март—апр. 1919). — 475.

Халачев, Иван — деец на Пловдивската партийна организация. От 1911 е секретар на учителската социалдемократическа група в града. Работнически представител в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917—1919). — 44, 64.

Хендерсън (Henderson), Артър (1863—1935) — английски политически деец, един от десните лидери на Лейбъристка партия. Генерален секретар на партията (1911—1934). Председател на парламентарната фракция на лейбъристите (1908—1910, 1914—1917). През Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистични позиции, министър в коалиционните правителства на Аскуит и Лойд Джордж. Привърженик на «война до победен край». След Февруарската революция 1917 посещава Русия с цел да се активизира участието ѝ във войната. Един от организаторите на Бернския (Втори) интернационал (1919), председател на Изпълнителния комитет на Социалистическия работнически интернационал (от 1923). Министър на вътрешните (1924) и на външните работи (1929—1931) в лейбъристките правителства на Макдоналд. Председател на Международната конференция по разоръжаването (1932—1933) в Женева. В политическата си дейност широко използва пацифистка фразеология; през 1934 получава Нобелова награда за мир. — 274.

Хертлинг (Hertling), Георг граф фон (1843—1919) — германски буржоазен политически и държавен деец. Представител на десницата в Католическата партия на Центъра. Депутат в Райхстага (1875—1890, 1896—1912). Министър-председател на Бавария (1912—1917). Като федерален канцлер и министър-председател на Прусия (1 ноем. 1917—30 септ. 1918) е зависим от фактически управляващото Германия върховно военно ръководство (генералите Хинденбург и Лудендорф). — 280.

Хлебаров, Михаил (1885—1962) — партиен и профсъюзен деец. Член на БРСДП от 1902. При очистването на партията от опортюнистите (1903) застава на страната на революционните марксисти; избран е за секретар на партийната организация в Айтос и за член на Местния комитет на труда. От 1906 работи в София като слово-слагател. Същевременно е администратор на Партийната книжарница в София (1909—1919). Секретар-каснер на Работническия дърводелски съюз (1909—1924). Член на Синдикалния комитет на ОРСС и на Местния комитет на Софийската партийна организация. Делегат е на почти всички конгреси на ОРСС. През 1922 е член на делегацията на БКП на IV конгрес на Коминтерна и на II конгрес

на Профинтерна в Москва. Участва в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923 в Бургаско. През 1939—1941 работи по линия на МОПР. След 9 септ. участва в обществено-политическия живот на страната. — 505.

Христо — вж *Кабакчиев, Христо*.

Хюйсманс (Huysmans), Камил (1871—1968) — белгийски политически деец, един от лидерите на Белгийската социалистическа партия, опортюнист. Професор по филология, журналист. През 1905—1922 е секретар на Международното социалистическо бюро на Втория интернационал; заема центристски позиции. Организира в Хага конференция на социалистите от неутралните страни с цел да се възстанови Вторият интернационал (1916). Води кореспонденция с В. И. Ленин. Оказва помощ на Първата руска революция 1905—1907 при закупуване на оръжие от белгийски фирми. Депутат в парламента (1910—1940, 1946—1965). Министър на науката и изкуствата (1925—1927). През 1936—1939 и 1954—1958 е председател на Камарата на представителите. През февр. 1940 е избран за председател на Бюрото на Социалистическия работнически интернационал. По време на хитлеристката окупация на Белгия (1940—1944) е емигрант в Лондон. Министър-председател (1946—1947) и министър на просветата (1947—1949). След Втората световна война нееднократно се изказва за укрепване единството на работническата класа и за установяване на тесни контакти между комунистическите и социалдемократическите партии. През 1955 и 1961 по покана на Върховния съвет на СССР посещава Съветския съюз. — 274, 283.

Цанков, Асен Цалов (1883—1969) — политически и кооперативен деец, един от най-изявените представители на десния опортюнизъм в България. Юрист. Брат на Ал. Цанков. Още с влизането си в БРСДП (1898) застава на опортюнистически позиции. По време на борбата на революционните марксисти срещу опортюнистите (1900—1903) пише статии, в които защитава общоделството. През 1904 е един от учредителите на Централната синдикална комисия при ЦК на широкосоциалистическата партия. Общински съветник в София (1911—1914). Народен представител (1913—1920, 1923—1927). Посреща враждебно Октомврийската революция 1917 и се обявява против съветската власт. След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 влиза в Демократическия съговор. В периода на Втората световна война 1939—1945 е на прохитлеристки позиции. След 9 септ. 1944 е в редовете на буржоазната опозиция, противник на мероприятията на правителството на Отечествения фронт. — 55, 277, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 462, 478, 480, 482, 485, 486, 490.

Церетели, Иракий Георгиевич (1881—1959) — руски и грузински политически деец, един от лидерите на меншевиките. В социалдемократическото движение е от 1902. Депутат във II Държавна дума (1907), лидер на социалдемократическата фракция. Осъден на каторга (1907). По време на Първата световна война 1914—1918 е на центристски позиции. След Февруарската буржоазнодемокра-

тична революция 1917 е член на Изпълнителния комитет на Петроградския съвет. Привърженик на коалиция с буржоазията, за продължаване на войната с Германия до победен край. Като министър на пощите и телеграфите (май—юли) и на вътрешните работи (юли—окт. 1917) в буржоазното Временно правителство е между вдъхновителите на преследванията срещу болшевиките. След Октомврийската революция 1917 възглавява антисъветския блок в Учредителното събрание. От 1918 е един от ръководителите на контрареволюционното меншевишко правителство в Грузия. След установяването на съветска власт в Грузия (1921) емигрира във Франция. През 1923 е един от организаторите на опортюнистическия Социалистически работнически интернационал; член е на неговия Изпълнителен комитет. От 1940 живее в САЩ, където развива антисъветска дейност. — 279.

Ципоранов, Коста Христов (1878 или 1881—1951) — партиен и синдикален деец. Юрист. Като студент в Женева (1907—1909) участва в дейността на българската студентска социалдемократическа група. От 1911 е адвокат в Стара Загора. Делегат на XIX (1912), XX (1914) и XXI (1915) конгрес на БРСДП (т. с.). От 1913 до 1923 е народен представител. За активна антивоенна дейност е арестуван и в началото на 1918 осъден на една година затвор. Участва в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923. Арестуван е на 12 септ. и осъден. В затвора е до ноем. 1924, след което е защитник в процеси на съдени по ЗЗД революционери (процеса срещу Петко Енев и другарите му през дек. 1924 и др.). Известно време е партиен организатор в Търновски окръг. През апр. 1925 и по-късно отново е арестуван и интерниран. След 9 септ. 1944 участва в обществено-политическия живот на страната. — 44, 545.

Цончев, Петър Пенчев (1867—1947) — лекар и обществен деец. Член на Демократическата партия. Завършва медицина в Киев (1894), след което е околийски лекар в Г. Оряховица (1895—1899) и Габрово (1899—1907). Народен представител в V Велико НС (1911). Началник на Военната болница в София по време на Първата световна война (1915—1918). Директор на народното здраве (1923). Член на Върховния медицински съвет (1924—1931). Сътрудничи на периодичния печат по икономически и здравни въпроси. Главна тема на историческите му изследвания е миналото на Габрово. По-важни трудове: «Из стопанското минало на Габрово» (1929), «Из общественото и културно минало на Габрово. Исторически приноси» (1934). — 242.

Цукев, Гендо — буржоазен политически деец. Адвокат в София. Завършва право в София (1903). Член на Висшия партиен съвет на Народнолибералната партия (от 1911). Общински съветник в столицата (1915—1919). Член на Висшия адвокатски съвет (1928). — 429, 446, 450.

Чакъров, Л. — окръжен инспектор на труда. Председател на местните комисии в Кюстендил и Дупница (дн. гр. Станке Димитров)

за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 80.

Чакърв, Ст. — член на БРСДП (о). Шивач във Варна. Назначен от Министерството на търговията, промишлеността и труда в местната комисия за прилагане на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия (1917). — 64, 65.

Чернев, Владимир — буржоазен политически деец. Адвокат в София. Член на Младолибералната (тончевистка) партия. Народен представител (1903—1908, 1913—1919). Общински съветник в столицата (1915—1919). — 389, 391.

Чернов, Виктор Михайлович (1873—1952) — руски политически деец, един от организаторите на партията на есерите. Участва в революционното движение от края на 80-те години на миналия век. През 1899 емигрира и е един от ръководителите на задграничната организация на есерите. Редактор на централния им печатен орган «Революционная Россия» (1902—1905), в който помества свои статии против марксизма. Главен теоретик на партията на есерите. Смята, че учението на К. Маркс не може да бъде приложено в Русия. Разработва програмата на партията (1904), приета на I конгрес (1906). Член на ЦК; възглавява «центристката» линия в партийното ръководство. По време на Първата световна война 1914—1918. прикривайки се с лява фразеология, фактически заема социалшовинистични позиции. Участва в Цимервалдската (1915) и Кинталската (1916) конференция. Като министър на земеделието в буржоазното Временно правителство (май—авг. 1917) прилага жестоки репресии срещу селяните, заели помешчически земи. След Октомврийската революция 1917 организира контрареволуционни метежи в Поволжието и Кронщат. От 1920 е в емиграция. По време на Втората световна война 1939—1945 участва в съпротивителното движение във Франция. По-късно живее в САЩ. — 279.

Чолаков — профсъюзен деец. Член на делегация на ОРСС, която на 9 ян. 1918 предавява на министъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бакалов искания за законодателна закрила на работниците. — 553.

Шайдеман (Scheidemann), Филип (1865—1939) — един от водачите на дясното крило на Германската социалдемократическа партия. По професия печатар. Член на социалдемократическата партия от 1883, на нейното ръководство — от 1911. Депутат в Райхстага (1903—1918, 1920—1933). В годините на Първата световна война 1914—1918 е краен социалшовинист. През окт. 1918, стремяйки се да предотврати революцията, влиза в монархическото правителство на Макс Баденски. В хода на Ноемврийската революция 1918, в обстановка на неизбежен крах на монархията, провъзгласява (9 ноем.) републиката. Влиза в правителството (т. нар. Съвет на народните пълномощници), като се стреми да попречи на по-нататъшното развитие на революцията. През февр.—юни 1919 е ръково-

дител на първото правителство на Ваймарската република. Кмет на гр. Касел (1920—1925). Един от организаторите на кървавата разправа с революционното движение в Германия (1918—1921). Името му става нарицателно за означаване на контрареволуционните социалдемократи — т. нар. «шайдемановци». След установяването на фашистка диктатура в Германия емигрира. — 275, 276, 524.

Шески — вж *Атанасов*, Александър.

Шипел (Schippel), Макс (1859—1928) — германски социалдемократ, ревизионист. През 1887—1890 редактира вестник «Berliner Volkstribüne» («Берлинска народна трибуна»), а от 1897 взема ръководно участие в издаването на списанието на германските опортюнисти «Socialistische Monatshefte» («Социалистически месечник»). Като депутат в Райхстага (1890—1905) защитава експанзията на германския империализъм. През Първата световна война 1914—1918 е един от най-крайните социалшовинисти. Професор в Дрезденския политехнически институт (1923—1928). — 138, 499.

Шишков, Димитър Г. — член на комисията по прилагане на Закона за положението и заплатите на служещите от частните предприятия в Кюстендил (1917). — 80.

Шьонланк (Schoenlank), Бруно (1859—1901) — германски социалдемократ, журналист. От 1882 е редактор на социалдемократически вестници в Мюнхен и Нюрнберг. От 1891 до 1893 е член на редакцията и заместник-главен редактор на в. «Vorwärts» («Напред»). Главен редактор (1894—1901) на «Leipziger Volkszeitung» («Лайпцигски народен вестник»). През 1894 и 1898 е избран за депутат в Райхстага. — 135, 500, 501.

Щрьобел (Ströbel), Х. (1869—1944) — германски социалдемократ, ревизионист. Редактор на в. «Vorwärts» («Напред») (1900—1916). По време на Първата световна война е на центристски позиции. Депутат в Райхстага (1924—1932). Емигрира в Швейцария (1933). — 138, 499, 501.

Щърбанов, Борис П. — буржоазен политически деец. Член на Либералната (радославистка) партия. Търговец. Общински съветник в София (1915—1919). — 201, 221, 228.

Юрий, д-р — вж *Тошев*, Георги Д.

Яблански, Димитър М. (1860—неизв.) — буржоазен политически деец. Член на Народната (народняшка) партия. Завършва Военното училище (1880) и офицерска стрелкова школа в Петербург (1885). По време на Сръбско-българската война 1885 е комендант на София; по-късно е председател на военнополовия съд в Пловдив. През 1886 заминава за Швейцария; по-късно завършва право в Париж. Кмет на София (8 апр. 1897—11 апр. 1899). Министър на войната (14 ян. 1912—1 юни 1913), министър на обществените

сгради, пътищата и благоустройството (1 юни—4 юли 1913). Народен представител (1894—1899, 1902—1908, 1911, 1913, 1914—1919). — 324, 327, 341, 342.

Янулов, Илия Димитров (1880—1962) — общественик, социолог, икономист и юрист; член-кореспондент на БАН (1936). Професор в Юридическия факултет на Софийския университет «Кл. Охридски». Член на БРСДП от началото на века. Работи с Георги Димитров в Работническото печатарско дружество (1900—1903). След очистването на партията от опортюнистите (1903) остава при широките социалисти. Секретар на Синдикалния комитет на Свободния ОРСС (1908). Член на ЦК на БРСДП (о) (1930—1932). Редактор на вестниците «Работническа борба» (1919), «Български печатар» и «Железничарско съзнание» (1907—1908) — всички с опортюнистическа насоченост. Народен представител (1911, 1913—1923, 1927—1931). При вливането на БРСДП в БКП (1948) става член на БКП. По-важни трудове: «Социалната политика в България през време на войната 1915—1918», «Международно трудово право» (1950), «Икономически основи на Кодекса на труда и неговото въздействие върху социалистическото изграждане у нас» (1956) и др. — 55, 319, 484.

Roth — вж *Илиев*, Братовац.

F-tta — 137.

ГЕОГРАФСКИ ПОКАЗАЛЕЦ*

- Австрия — 245, 254, 259, 264, 276, 291, 297.
 Австро-Унгария — 123, 259, 277, 279, 349, 497.
 Азиатска Турция — 279.
 Албания — 549.
 Америка — 137, 142, 498.
 Англия — 123, 124, 137, 142, 200, 251, 254, 276, 279, 293, 416, 498.
 Атина, гр. (Гърция) — 324.
- Балканите — 134, 135, 195, 196, 199, 200, 201, 207, 372, 495, 496, 544, 549.
 Балкански полуостров — 198, 549.
 Белгия — 142, 283, 293.
 Белград, гр. (Югославия) — 84, 324.
 Банкя, с. (дн. град) — 318.
 Белослатинско — 482.
 Берлин, гр. — 277.
 Берн, гр. (Швейцария) — 130, 139, 489.
 Бордо, гр. (Франция) — 273.
 Босна — 297.
 Бояна, с. (дн. кв. на София) — 333.
 Брюксел, гр. (Белгия) — 303, 304, 305, 307, 313, 360, 361.
 Будапеща, гр. (Унгария) — 139.
 Букурещ, гр. (Румъния) — 324.
 Бургас, гр. — 22, 44, 50, 74, 156, 158, 242.
 България — 29, 30, 31, 32, 45, 52, 106, 130, 134, 137, 142, 148, 151, 156, 159, 160, 161, 194, 198, 199, 200, 201, 239, 242, 251, 262, 265, 266, 276, 277, 289, 293, 344, 349, 359, 368, 406, 407, 413, 417, 422, 425, 427, 456, 458, 459, 462, 464, 468, 470, 476, 480, 489, 491, 494, 498, 505, 514, 548, 549, 553, 558.
- Варна, гр. — 44, 50, 55, 57, 64, 66, 70, 74, 154, 242, 412.
 Велико Търново, гр. (вж Търново)
 Видин, гр. — 44, 50.

* Изготвен от Петър Ц. Петров.

Виена, гр. (Австрия) — 276.
Виктория, щат (Австралия) — 255.
Враца, гр. — 74, 80.

Габрово, гр. — 44, 50, 55, 74, 80, 134, 160, 161, 494.
Германия — 123, 124, 136, 137, 150, 239, 245, 247, 251, 254, 259,
264, 275, 277, 279, 289, 291, 297, 300, 447, 497, 498.
Горна Оряховица, гр. — 156, 157, 158.
Гърция — 142.
Гюмюрджина, гр. (Гърция) — 554.
Гюмюрджински окръг — 51, 163.

Дания — 251, 293.
Дебър, гр. (Югославия) — 511.
Добруджа — 198, 200, 201, 207, 346, 544, 549.
Драмско — 30, 207.
Дупница, гр. (дн. Станке Димитров) — 74, 80, 81.

Европа — 190, 276, 324, 406.

Женева, гр. (Швейцария) — 157.

Испания — 142.
Италия — 200, 151, 291.

Кавалско — 30.
Карлово, гр. — 50.
Книгал (Швейцария) — 130.
Княжево, с. (дн. кв. на София) — 514.
Ксанти, гр. (Гърция) — 74, 153, 527, 554.
Кюстендил, гр. — 50, 74, 80, 180, 471, 480.

Ловеч, гр. — 50.
Лом, гр. — 44, 50.
Лондон, гр. (Англия) — 143, 416.

Македония — 198, 200, 201, 207, 277, 544, 549.
Македонско — 30.
Меджидия, гр. (Румъния) — 556.
Моравско — 198, 201, 207, 346, 549, 563, 565.

Нова Загора, гр. — 160.
Нова Зеландия — 255.
Норвегия — 251, 291, 293.
Нов Южен Уелс, щат (Австралия) — 255.

Пазарджик, гр. (вж Татар Пазарджик)
Панагюрище, гр. — 242.
Перник, мина — 167, 168, 242, 406, 407, 453, 454, 455, 456, 457,
458, 460, 461, 462, 471, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 487, 488,
490, 523, 525, 526, 557.

Перник, с. (дн. град) — 406, 407, 456, 459, 460, 471, 472, 475, 476, 477, 479, 483, 485, 523, 524, 525, 526, 527.

Плакалница, мина, Врачански окръг — 251.

Плевен, гр. — 22, 44, 50, 55, 74, 80.

Пловдив, гр. — 22, 44, 50, 55, 64, 65, 70, 74, 136, 242, 412, 497.

Португалия — 142.

Румъния — 142, 150.

Русе, гр. — 44, 50, 55, 64, 66, 70, 74, 242, 412.

Русия — 142, 199, 200, 274, 276, 279, 280, 281, 282, 350, 406, 424, 500, 513, 548.

Самоков, гр. — 44, 50.

Свищов, гр. — 50.

Севлиево, гр. — 136, 497.

Сливен, гр. — 44, 50, 55, 74, 381, 440, 442, 443, 444, 447.

Сливница, с. (дн. град) — 471, 472, 479, 484.

Солун, гр. (Гърция) — 475.

София, гр. — 29, 30, 31, 43, 44, 46, 48, 50, 53, 55, 57, 64, 66, 69, 70, 73, 74, 77, 82, 84, 85, 104, 105, 106, 116, 120, 126, 128, 135, 137, 140, 148, 159, 167, 174, 175, 181, 183, 185, 189, 190, 191, 192, 195, 198, 211, 212, 228, 230, 231, 235, 237, 242, 261, 285, 302, 304, 317, 323, 348, 348, 349, 350, 351, 356, 362, 366, 374, 384, 391, 393, 399, 401, 412, 413, 416, 417, 418, 420, 422, 423, 424, 426, 427, 430, 437, 439, 443, 446, 447, 448, 449, 463, 464, 465, 466, 471, 472, 476, 480, 482, 483, 496, 498, 505, 507, 509, 510, 513, 514, 516, 519, 520, 522, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 545, 546, 547, 551, 553, 554, 558, 561, 571, 572, 573.

Станке Димитров, гр. (вж Дупница)

Стара Загора, гр. — 22, 44, 50, 74, 160, 242.

Стокхолм, гр. (Швеция) — 84, 130, 277, 278, 279.

Струмишки окръг — 51, 163.

Съединени щати — 123, 279.

Сърбия — 123, 137, 142, 499, 544, 549.

Татар Пазарджик, гр. (дн. Пазарджик) — 50.

Троян, гр. — 50.

Трявна, гр. — 485.

Турция — 239, 279, 289.

Търново, гр. (дн. Велико Търново) — 50, 74, 80, 148, 237, 394.

Унгария — 195, 259, 264, 279, 297.

Финландия — 291.

Франция — 136, 137, 138, 196, 200, 247, 251, 254, 257, 273, 276, 279, 293, 295, 497, 498, 501.

Харманли, гр. — 154.

Холандия — 283, 291, 293.

Цариград (Истанбул), гр. (Турция) — 279, 324.

Централна България — 30.

Цимервалд (Швейцария) — 130.

Червен бряг, гара (дн. град) — 153.

Чирпан, гр. — 44.

Швейцария — 245, 324, 361.

Швеция — 142, 291, 293.

Шотландия — 251.

Шумен, гр. — 22, 64, 66, 70, 74, 134, 495.

Ямбол, гр. — 44, 50, 74, 154.

Япония — 276.

Яш, гр. (Румъния) — 446.

ДАТИ
ОТ ЖИВОТА И ДЕЙНОСТТА
НА ГЕОРГИ ДИМИТРОВ*

май 1917 — май 1919

1917

- Май, 1* Георги Димитров произнася реч на тема «Социалдемократията и мирът» на първомайски митинг пред Народния дом. Говорят и Д. Благоев и Хр. Кабакчиев.
- София*
- В. «Работнически вестник», бр. 282 («Майски лист»), публикува статията на Г. Димитров «Работническите синдикати», в която авторът подчертава, че въпреки военновременните трудности революционните синдикални организации развиват активна дейност в защита на работническите интереси и стоят твърдо на позициите на класовата борба и международната пролетарска солидарност.
- Май, 2* Изказва се в Софийския общински съвет по експлоатацията на трамваните и осветлението от страна на общината.
- София*
- Предлага в Софийския общински съвет да се увеличи размерът на заема, който общината ще сключи за подпомагане на нуждаещите се семейства в столицата.
- Май, 4* Опровергава във в. «Работнически вестник», бр. 286, приписването му от в. «Балканска поща» интервю във връзка с подготвяната международна социалистическа конференция в Стокхолм.
- София*
- Май, 5, 11, 12,* Като секретар на ОРСС публикува поредица от
22, 23, 25, 26, разяснения във в. «Работнически вестник»,
28 и 30 бр. 287, 4, 5, 13—17, 19 по прилагането на Закона
София за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия.

* Изготвен от Петър Ц. Петров.

- Май, 25—27* Среща се с местни ръководни партийни и син-
Плевен, дикални дейци.
Червен бряг
- Юни, 1* В. «Работнически вестник», бр. 21, публикува
София инструкцията на ОРСС, подписана от Г. Димитров,
за дейността на работническите представители,
назначени в местните комисии за прилагане на
Закона за положението и заплатите на работ-
ниците и служещите от частните предприятия.
- Юни, 1, 2, 5,* Публикува допълнителни разяснения във в. «Ра-
6, 8, 9 и 11 работнически вестник», бр. 21—24 и 26—28, по
София прилагането на Закона за положението и запла-
тите на работниците и служещите от частните
предприятия.
- Юни, 5* В. «Работнически вестник», бр. 23, публикува
София решение на СК на ОРСС, подписано от Г. Дими-
тров, за провеждане на агитационна синдикал-
на акция от 10 юни до 15 юли 1917 за органи-
зационното укрепване на професионалните ра-
ботнически организации и увеличаване абонатите
на в. «Работнически вестник».
- Юни, 9* Изпраща писмо и парична помощ до Драгиша
София Лапчевич — един от ръководителите на Сръб-
ската социалдемократическа партия.
- Юни, 10* Прави обиколки из страната във връзка с про-
— *нач. на* веждането на агитационната синдикална акция
септември за увеличаване на числения състав на ОРСС и
за масово разпространение на в. «Работнически
вестник».
- Юни, 10* Среща се с местни ръководни партийни и синди-
Перник кални дейци.
- Юни, 13 и 14* Среща се с местни ръководни партийни и синди-
Враца кални дейци.
- Юни, 14* В. «Работнически вестник», бр. 31, публикува
София внесените от Г. Димитров в общинската коми-
сия по трамваите и осветлението работнически
искания за подобряване условията на труда и
положението на трамвайните работници.
- Юни, 16—18* Среща се с местни ръководни партийни и синди-
Варна кални дейци.

- Юни, 19* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Шумен
- Юни, 20—22* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Русе
- Юни, 23 и 24* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Видин
- Юни, 25* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Лом
- Юни, 26* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Враца
- Юни, 29* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Пловдив
- Юни, 30* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Стара Загора
- Юни* Посещава мина «Плакалинца» и се среща с местни партийни дейци.
с. Елисейна, Врачански окръг
- Юли, 1* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Сливен
- Юли, 3* От името на общинската група на партията предлага в Софийския общински съвет да се разгледа въпросът за задачите на общината за защита на работническия труд. Настоява да се признае правото на мобилизираните нещатни общински работници и останалите общински служители да получават до демобилизацията цялата си заплата.
- Изказва се в Софийския общински съвет против искането на германската санитарна мисия Софийската община да ѝ отпусне училището «Т. Минков» за ортопедична болница.
- Юли, 6* Отправя питане към Постоянното присъствие на Софийския общински съвет във връзка с дисциплината в общинското училище за детски играчки и кошничарство и настоява да се вземат мерки срещу дезорганизацията и деморализацията в училището.

Юли, 10 От името на общинската група на партията прави декларация в Софийския общински съвет по повод доставките на материали за трамванте, в която се изразява недоверие към Постоянното присъствие на съвета.

Изказва се в Софийския общински съвет при обсъждането на Правилник за положението, правата и задълженията на персонала по трамванте. Прави конкретни предложения за въвеждане на 8-часов работен ден, осигуряване на едномесечен платен годишен отпуск и заплащане на болничните и на извънредната работа. Настоява правилникът с направените подобрения да влезе в сила незабавно.

Юли, 13 Протестира в Софийския общински съвет по повод неточното водене на съкратените протоколи от заседанията на съвета.

Изказва се в Софийския общински съвет и предлага грижата за сираците от войните да се поеме от държавата и общинските съвети, а не от частни благотворителни дружества.

Предлага в Софийския общински съвет да се изплаща цялата заплата на мобилизираните работници и служещи от трамванте и осветлението, считано от 1 ян. 1917 до демобилизацията.

Юли, 16 Внася в Постоянното присъствие на Софийския общински съвет конкретни искания за подобряване положението на трамвайните работници.

Предлага в Софийския общински съвет да се дадат обяснения за организацията и контрола по доставката на зеленчук в столицата, за регулиране цените на зеленчуковия пазар и по поддържане на хигиената в града.

По повод питането си от 6 юли 1917 предлага да се проведе анкета за положението в общинското училище за детски играчки и кошничарство.

Юли, 23 Отпраща заедно с Д. Благоев писмо и декларация на парламентарната група на БРСДП (т. с.) до председателя на XVII обикновено НС във връзка с тежкото икономическо и политическо положение на страната.

Юли, 28 Получава от Варна копие на телеграма до министъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бакалов във връзка с нарушения на Закона

за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия.

- Август, 3* Ръководи заседание на СК на ОРСС, което раз-
София глежда състоянието на синдикалното движение в страната, очертано от проведената агитационна синдикална акция.
- Август, 6* Изпраща от името на СК на ОРСС Окръжно № 477
София до местните синдикални комисии, професионалните секции и отделните синдикални членове, в което се оценява състоянието на синдикалното движение в страната и се дават указания за по-нататъшното организационно и идейно укрепване на синдикалните организации.
- Август, 7 и 8* Среща се с местни ръководни партийни и синди-
Свищов кални дейци.
- Август, 9* Среща се с местни ръководни партийни и синди-
Видин кални дейци.
- Август, 10—12* Среща се с дейци на местната партийна и синди-
Русе кална организация.
- Август, 13* Среща се с местния настоятел на в. «Работниче-
Каспичан ски вестник».
- Август, 14—16* Среща се с местни ръководни партийни и синди-
Варна кални дейци.
- Август, 17* Среща се с местните настоятели на в. «Работни-
Шумен, чески вестник».
В. Търново
- Август, 18* Пътува от Велико Търново за Горна Оряховица. Във влака влиза в спор с действащ офицер, за да защити ранен войник. Властите съставят акт и Г. Димитров е подведен по чл. 167 от Наказателния закон «за подбуждане на военносслужещи против чинопочитанието и дисциплината във военно време».
- В Горна Оряховица се среща с местния настоятел на в. «Работнически вестник».
- Август, 19* Среща се с Т. Луканов и с местния настоятел на
Плевен в. «Работнически вестник».
- Август, 25—27* Среща се с местни ръководни партийни и синди-
Пловдив кални дейци.

- Август, 28—29* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Бургас
- Август, 30* Посещава захарната фабрика в селото. Среща се с местни партийни и синдикални дейци и с работници във фабриката.
с. Каялии
(дн. гр. Камено),
Бургаски
окръг
- Август, 31—* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
септември, 2
Сливен
- Септември, 3* Среща се с местния настоятел на в. «Работнически вестник».
Ямбол
- Септември, 3—5* Среща се с К. Ципоранов, А. Чубриков и други местни партийни и синдикални дейци. Посещава лагера за сръбски военнопленници край града и установява връзка с някои от тях.
Стара Загора
- Септември, 6 и 7* Среща се с Й. Йорданов и други местни партийни и синдикални дейци. Заминава за Горна Оряховица.
Габрово
- Септември, 8 и 9* Среща се с местни ръководни партийни и синдикални дейци.
Горна Оряховица
- Септември,* Като делегат на ЦК участва в работата на
16—17 Първата конференция на БРСДП (т. с.).
София
- Септември, 16* Изнася пред конференцията Отчет на СК на ОРСС.
София
- Септември, 22* В. «Работнически вестник», бр. 113, публикува статията на Г. Димитров «Изгледи за бъдещето», в която авторът разкрива империалистическия характер на Първата световна война.
София
- Септември, 25* Протестира в Софийския общински съвет против късното откриване на IV редовна сесия на съвета и отлагане на заседание поради смъртта на царица Елеонора, а също и против заповедта на кмета стенографите да не отбелязват протеста му в протокола.
София
- Изказва се в Софийския общински съвет оуджетът на общината за 1918 да бъде внесен за разглеждане от текущата IV сесия.

- Септември, 28*
София Избран в състава на общинска комисия за разпределяне на отпуснатата от съвета парична помощ за синдикалните организации.
- Октомври, 1*
София Изказва се в Софийския общински съвет за неотложно решаване на някои социални задачи на общината — откриване на безплатни ученически трапезарии, незабавно прилагане на правилника за положението на трамвайните работници, подобряване прехраната и хигиената в столицата.
Избран от Софийския общински съвет в състава на комисия по проверка на наборните списъци. Прави си отвод, който не е приет.
- Октомври, 8*
София В. «Работнически вестник», бр. 124, публикува писмо, подписано от Г. Димитров, до Швейцарския синдикален съюз в отговор на поканата ОРСС да участвува в работата на Бернската синдикална конференция. Съобщава се, че ОРСС няма да участвува в конференцията, тъй като поради състава, характера и дневния си ред тя не е в състояние да допринесе за възстановяване на интернационалните връзки на пролетариата и може да бъде използвана от социалшовинистите за отклоняването му от пътя на класовата борба.
- Октомври, 25*
София Изработва план за беседи по история и теория на работническото движение.
В. «Работнически вестник», бр. 139, публикува статията на Г. Димитров «За малките народи», в която авторът разобличава демагогските изявления на английския министър-председател Лойд Джордж, че големите капиталистически държави от Съглашението воювали за правата и свободите на малките народи.
- Ноември, 2*
София Произнася реч в Народното събрание при първото четене на законопроекта за $\frac{1}{5}$ от заплатите на държавните служители, в която настоява за общо увеличаване на заплатите и на малките и инвалидните пенсии, за ефикасни мерки срещу скъпотията и спекулата. Протестира срещу системното нарушаване на Закона за положението и заплатите на работниците и служещите от частните предприятия от страна на работодателите и Министерството на търговията, промишлеността и труда.

- Ноември, 5*
София Произнася реч в Народното събрание при второто четене на законопроекта за $\frac{1}{5}$ от заплатите на държавните служители във военно време. Предлага да се увеличат еднакво дневните пари на всички държавни служители, а също и на служителите от изборните учреждения и от новите земи; освен $\frac{1}{5}$ от заплатите — да се даде нова добавка от 150 лв. месечно, считано от 1 ноем. 1917 до деня на демобилизацията.
- Ноември, 6*
София От името на парламентарната група на БРСДП (т. с.) отправя питане до министъра на войната по повод неизплащането на заплатите на войниците от интендантските работилници, военните арсенали, Пернишката мина и други държавни предприятия, произволното наказване на железничари със затвор и телесни наказания от страна на военните власти и Управлението на железниците и други закононарушения спрямо мобилизираните държавни служители и работници.
- Ноември, 8*
София Подава заедно с Д. Благоев заявление до XVII обикновено НС от името на парламентарната група на партията с искане да се възстанови разглеждането на предложенията на БРСДП (т. с.) по законопроектите за инспекцията на труда и за изменение на Закона за градските общини.
- Декември, 2*
София Произнася реч на тема «Руската революция и мирът» на митинг на софийските трудещи се пред Народния дом. Речи произнасят също Д. Благоев и Хр. Кабакчиев. Митингът гласува резолюция, с която приветствува победата на руския пролетариат и се настоява българското правителство да приеме съветското предложение за мир без анексии.
- Декември, 6*
София Изказва се в Софийския общински съвет против доставката на трамвайни вагони на изключително високите военновременни цени.
- Декември, 8*
София Прави декларация в Софийския общински съвет от името на БРСДП (т. с.) против посрещането на германския император Вилхелм II в столицата.
- Декември, 11*
София Изказва се в Софийския общински съвет за необходимостта незабавно да се реши въпросът за прехраната на столичното население и да се вземат мерки срещу епидемичните заболявания.

Предлага в Софийския общински съвет да се внесе предложение в Народното събрание за изменение на Закона за градските общини с оглед получаването на пълна общинска автономия.

Декември, 13 Предлага Софийският общински съвет да раз-
София гледа неотложно въпроса за снабдяването на столицата със зеленчуци.

Изказва се в Софийския общински съвет по отчета на Отделението за социални грижи за 1917. Изтъква необходимостта общината и държавата да поемат социалните грижи за нуждаещото се население, а не да разчитат на намесата на частни благотворителни дружества.

Декември, 18 В. «Работнически вестник», бр. 181, публикува
София решение на СК на ОРСС, подписано от Г. Димитров, за провеждане от 20 дек. 1917 до 10 ян. 1918 на агитационна акция за привличане на нови членове в синдикалните организации и на нови абонати за в. «Работнически вестник».

Декември, 20 Произнася реч в Софийския общински съвет
София при обсъждане на проектобюджета на общината за 1918, в която разобличава общинската политика на буржоазията като част от общата политика на буржоазната държава. Обявява се против бюджета, който не предвижда необходимите подобрения на материалното положение на общинските служещи и работници и е в разрез с интересите на народните маси. Обявява се в подкрепа на предложението на съветското правителство за сключване на демократичен мир без анексии и обезщетения.

Декември, 22 Изказва се в парламентарната бюджетна комисия
София по бюджета на железниците. Прави конкретни предложения за подобряване положението на железничарите.

От името на общинската група на партията внася предложения в Софийския общински съвет: да се премахнат частната търговия в областта на продоволствието, военното положение и цензурата; да се внесе в Народното събрание предложение за изменение на Закона за градските общини в духа на пълната общинска автономия; да се приеме незабавно предложението на съветското правителство за сключване на демократичен мир без анексии и обезщетения.

Декември, 24 Изказва се в парламентарната бюджетна комисия
София по бюджета на пощите, телеграфите и телефоните. Прави конкретни предложения за подобряване на материалното положение на телеграфо-пощенските служители.

1918

Януари, 9 Начело на делегация на ОРСС посещава мини-
София стъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бакалов и му връчва писмено изложение срещу системното нарушаване на трудовото законодателство.

Януари, 10 Изказва се в Софийския общински съвет по
София дневния ред на сесията. Предлага да бъдат включени въпросите за изменение на Закона за градските общини в духа на пълната общинска автономия и за подобряване на снабдяването на столицата с продоволствени стоки.

Избран е за член на комисия по изменение на Закона за градските общини.

Януари, 14 Изпраща от името на Синдикалния комитет на
София ОРСС окръжно № 939 до централните настоятелства на професионалните съюзи и до местните работнически съвети, в което се дават конкретни указания във връзка с предстоящите избори за нови работнически представители в комитетите по труда и по планираната протестна акция на БРСДП (т. с.) и ОРСС за извоюване на действително работническо законодателство.

Януари, 16 Пристига нелегално в града, прави обиколка
Ксанти на тютюневите складове и произнася реч пред събрание в клуба на тютюноработниците.

Януари, 19 Среща се с работници и войници. Изпраща протестна телеграма до министър-председателя В. Радославов във връзка с недостига на продоволствени стоки в района.

Февруари, 7 Подписва заедно с другите членове на парламентарната група на БРСДП (т. с.) телеграма до главнокомандувачия българската армия и военния министър в защита на осъдените на смърт войници — членове на партията, от Втора дивизия.

- Февруари, 18*
София Произнася реч в Народното събрание по законопроекта за отпуските на заболелите по време на войната чиновници и служещи в железниците, пощите и телеграфите. Предлага в законопроекта да бъдат предвидени и работниците и служещите от държавните мини и военните арсенали.
- Февруари, 26*
София Изказва се в Софийския общински съвет и настоява за незабавно прилагане на правилника за положението на работниците по трамваите и осветлението, приет през юли 1917.
- Изказва се в Софийския общински съвет по откупуването на трамваите и осветлението от столичната община.
- Март, 5*
София Изказва се в Софийския общински съвет по отчета за финансовото състояние на Софийската община през 1916. Подчертава, че отчетът прикрива финансовия фалит на общината и че направените разходи не отговарят на интересите на трудещите се.
- Март, 19*
София Внася в Народното събрание съобщение за посетителството върху депутатския му имунитет от страна на военносъдебните власти.
- Март, 20*
София Протестира в Народното събрание против произвола на военносъдебните власти и настоява да се вземат необходимите мерки за осигуряване на депутатския му имунитет.
- Април, 4*
София Произнася реч в Народното събрание по законопроекта за осигуряване на работниците и служещите при злополуки, болести и инвалидност, в която развива и обосновава предложенията на парламентарната група на партията за усъвършенствуване на законопроекта. Настоява законопроекът да бъде разширен, изменен и допълнен и се превърне в закон, който да обезпечи пълна и задължителна осигуровка на работниците и служещите в случай на злополука, болест, инвалидност, старост и безработица, като разностите се поемат от държавата и работодателите.
- Април, 8 и 9*
София В. «Работнически вестник», бр. 254 и 255, публикува статията «Общоделският социализъм», в която Г. Димитров разобличава европейските социалпатриоти и българските широки социалисти за шовинистичната им политика в подкрепа

на националната буржоазия по време на Първата световна война и за измяната им към освободителното дело на пролетариата.

Април, 15
София В. «Работнически вестник», бр. 259, публикува писмено изложение на Г. Димитров до кмета на София, в което се настоява приетият през юли 1917 Правилник за положението на работниците по трамваите и осветлението да бъде незабавно утвърден и да влезе в сила.

Април, 18, 19 и 20
София В. «Работнически вестник», бр. 262, 263 и 264, публикува статията на Г. Димитров «По откупуването на трамваите и осветлението», в която авторът доказва, че управляващите Софийската община използват откупуването на трамваите и осветлението за лични облаги.

Април, 22
София Изказва се в Софийския общински съвет за редовно изплащане на заплатите и добавъчните възнаграждения на работниците и служещите по трамваите и осветлението.
Протестира в Софийския общински съвет по повод инсталирането в Софийската градска баня на специален салон-вана за царското семейство.

Април, 23 и 24
София В. «Работнически вестник», бр. 266 и 267, публикува статията на Г. Димитров «Концесията на трамваите и осветлението». Авторът разобличава народняшкия Общински съвет, който заради лични облаги отдава през 1898 двете предприятия на частни концесионери при крайно неизгодни за общината условия.

Април, 26
София В. «Работнически вестник», бр. 269, публикува статията на Г. Димитров «Унищожение концесионните права върху трамваите и осветлението». Авторът критикува продажната общинска политика на буржоазните партии и доказва, че Софийската община има законно основание да поиска прекратяване на концесионните права на белгийската компания и преминаване на двете предприятия към общината без заплащане на обезщетение поради системното нарушаване на поемните условия.

Май, 1
Перник Произнася реч по случай празника на труда пред пернишките миньори.

София В. «Работнически вестник», бр. 273, публикува статията на Г. Димитров «Верният път», в която

авторът подчертава, че българският пролетариат не е изменил на идеалите на класовата борба и не е пожертвувал за «дребни моментни облаги. . . своите принципи, своята програма, своето бъдеще.»

- Май, 14* В. «Работнически вестник», бр. 280, публикува статията на Г. Димитров «Народняците и концесията на трамваите и осветлението». По повод на публикацията във в. «Мир» авторът отново аргументирано доказва отговорността на народняшкия Общински съвет за отдаване експлоатацията на трамваите и осветлението на белгийски капиталисти при неизгодни за Софийската община условия.
- Май, 16* Русенският военно-полеви съд завежда срещу Г. Димитров наказателно дело № 2190. За повод е използван възникналият спор между Г. Димитров и действуваш офицер на 18 авг. 1917 във влака от Велико Търново за Горна Оряховица.
- Юни, 17* С присъда № 1556 от 17 юни 1918 на Русенския военно-полеви съд Г. Димитров е осъден по чл. 167, ал. I, и чл. 60 от Наказателния закон на три години строг тъмничен затвор.
- Юли, 4* Представя за обсъждане в Софийския общински съвет предложение на общинската група на БРСДП (г. с.) за разглеждане на продоволствения въпрос в столицата във връзка с политическото положение на страната. Подчертава, че радикалното решаване на въпроса е възможно само след сключването на демократичен мир без анексии и обезщетения и извоюването на пълна общинска автономия.
- Протестира в Софийския общински съвет против използването на общински средства от Постоянното присъствие за посрещане на австрийския император Карл I.
- Юли, 8* Изказва се в Софийския общински съвет против направените от Министерството на вътрешните работи незаконни изменения в Правилника за положението на работниците по трамваите и осветлението и настоява да бъде утвърден така, както е приет от Общинския съвет. Внася проекторешение на общинската група на партията по въпроса.

- Изказва се в Софийския общински съвет за незабавно изплащане увеличението на заплатите на трамвайните работници, предвидено в Правилника за положението на работниците по трамвайните и осветлението.
- Юли, 11* *София* Изказва се в Софийския общински съвет против неоправдани командировки на общински съветници в чужбина.
- Юли, 15* *София* Изказва се в Софийския общински съвет за необходимостта от увеличение на заплатите на трамвайните работници.
- Юли, 20* *София* В. «Работнически вестник», бр. 40, публикува апел на Синдикалния комитет на ОРСС, подписан от Г. Димитров, за своевременно изучаване на Закона за работническите осигуровки от местните синдикални комисии; подчертава се, че прилагането на закона зависи преди всичко от непосредствения контрол на професионалните съюзи.
- Юли, 21* *София* Произнася реч по продоволственото състояние на столицата пред събрание в Народния дом.
- Юли, 29* *София* В. «Работнически вестник», бр. 47, публикува статията на Г. Димитров «Трудовата повинност» по повод въвеждането на задължителна трудова повинност в страната.
- Август, 2 и 3* *София* В. «Работнически вестник», бр. 51 и 52, публикува статията на Г. Димитров «Кризата в Софийската община», в която се посочва, че настъпилата в Общинския съвет криза поради оставката на либералното Постоянно присъствие е резултат от котерийната борба между буржоазните партии.
- Август, 6* *София* Произнася реч в Софийския общински съвет и прочита декларация на общинската група на БРСДП (т. с.) по повод оставката на либералното Постоянно присъствие и избирането на ново Постоянно присъствие (стамболовисти, широки социалисти, демократи, народняци, радикали и тончевисти). Порицава използването на общинската власт от буржоазните партии за лично облагодетелствуване и пренебрегването на многобройните задачи на общината в областта на социалната политика. Отказва да гласува доверие на новото Постоянно присъствие.

- Август, 12* Начело на делегация на Управителния комитет на Работнически транспортен съюз връчва писмено изложение на министъра на железниците, пощите и телеграфите Вл. Моллов, в което се настоява за незабавно увеличение на персонала в трите ведомства, за общо увеличение на заплатите, изплащане на дневни и командировъчни пари, уреждане на медицинското обслужване и др.
- Говори на събрание на столичните железничари пред Народния дом по повод внесеното изложение до министъра на железниците, пощите и телеграфите.
- Август, 18* Изпраща писмо до кмета на Софийската община, в което настоява да се свика финансовата комисиия, за да разработи допълнителен бюджет, необходим за увеличаването на заплатите на трамвайните работници.
- Август, 22* Начело на делегация на ОРСС връчва на министъра на търговията, промишлеността и труда Г. Данаилов писмено изложение, в което се иска строго спазване на съществуващото работническо законодателство и по-нататъшното му усъвършенстване.
- Август, края* Дава показания пред Софийския извънреден военно-полеви съд по възбуденото против него дело по чл. 167 от Наказателния закон.
- Август, 29 —* Изтърпява в Софийския централен затвор част от присъдата на Русенския военно-полеви съд от *декември, 16* 17 юни 1918. Г. Димитров е осъден на 3 години строг тъмничен затвор «за подбуждане на военно-служещи против чиновничеството и дисциплината във военно време».
- Септември, 7* От Софийския централен затвор пише на съпругата си Л. Димитрова за посещението на група партийни другари (И. Милев, Ал. Гогов и др.) и отбелязва, че мобилизира силите си за умствена работа.
- Септември, 23* В писмо до Л. Димитрова от затвора съобщава, че поддържа приетата от Втората конференция на БРСДП (т. с.) «Резолюция по международното положение и задачите на интернационалната социалдемократия».

- Септември, 27* Отпраща телеграфически протест до председателя на Народното събрание, в който настоява да бъде незабавно освободен от затвора по силата на чл. 96 от Конституцията, за да участва в предстоящата IV извънредна сесия на Народното събрание.
София
- Октомври, 3* Изпраща телеграма до председателя на Народното събрание, в която протестира срещу противоконституционното му задържане в затвора и отново настоява да бъде освободен, за да участва в IV извънредна сесия на Народното събрание.
София
- Ноември, 2* Изпраща телеграма до министъра на войната, министъра на правосъдието и председателя на Народното събрание с копие до в. «Работнически вестник», в която протестира против обявеното частично помилване.
София
- Ноември, 3* Започва да изучава френски език в Софийския централен затвор.
София
- Ноември, 7* В писмо до Л. Димитрова я моли да му изпрати в. «Работнически вестник».
София
- Ноември, 26* Пише на Л. Димитрова да му изпрати произведения на Ф. М. Достоевски и Х. Хайне.
София
- Декември, 1* Отпраща телеграфически протест до министъра на правосъдието, с който се обявява против даденото частично помилване (за 200 души, между които и Г. Димитров).
София
Настоява да се разгледа и приеме от Народното събрание законодателното предложение на парламентарната група на БРСДП (т. с.) за амнистия на политическите затворници и за ревизия на издадените от военните съдилища присъди.
- Декември, 16* Освободен от затвора.
София
- Декември, 21* Предлага в Софийския общински съвет да се ускори решаването на въпроса за откупуването на трамваите и осветлението.
София
- Декември, 22* Произнася реч пред публично събрание на тема «Международното положение и положението в мина Перник». Изразява въодушевлението си от победата на Великата октомврийска социалистическа революция 1917.
Перник, София

Участвува в срещата на членовете на ЦК на БРСДП (т. с.) с пратеника на В. И. Ленин българския революционер Сотир Черкезов.

- Декември, 26*
София Предлага в Софийския общински съвет да се разшири кръгът на семействата, които имат право на безплатна медицинска помощ. Изказва се в Софийския общински съвет по жилищния въпрос в столицата. Развива схващането, че жилищната криза може да се облекчи чрез реквизиране на излишните жилищни помещения на едрите собственици и чрез премахване на частния монопол върху строителния терен.
- Декември, 27*
София Предлага в Софийския общински съвет да се направят нови постъпки пред Народното събрание за изменение на Закона за градските общини в духа на пълната общинска автономия. Обявява се против гласуването на ³/₁₂ от стария бюджет за 1919, тъй като не се предвиждат нови средства за реализиране на социалната политика на общината.
- Декември, 28*
София Изказва се в Софийския общински съвет по мерките за разрешаване на жилищната криза в столицата.
- Декември, 30*
София Произнася реч в Народното събрание по законопроекта за доплащане дневни пари на чиновниците, служещите и работниците в държавните мини и за заплащане на пенсионните им удръжки. Прави конкретни предложения за удовлетворяване исканията на пернишките миньори.
- Декември, края*
София Получава поздравителни телеграми от работнически събрания, партийни и синдикални организации и групи по случай освобождаването му от затвора.

1919

- Януари, 12*
София Разпитван е от следовател при Софийския военно-полеви съд по повод възбуденото срещу него ново дело за речта му пред пернишките миньори на 22 дек. 1918.
- Януари, 15*
София Подписва заедно с другите членове на Централния комитет и парламентарната група на БРСДП (т. с.) протест до министър-председателя Т. Теодоров против цензурата и военното положение.

- Януари, 16* Пребивава в града.
Русе
- Януари—края* Изработва план за беседи по история и теория на
на април работническото движение.
София
- Февруари, 2* Произнася двучасова реч против цензурата и
Пловдив военното положение на протестно събрание в
Народния дом.
- Февруари, 6* В. «Работнически вестник», бр. 178, публикува
София подписан от Г. Димитров протест на ОРСС до
Министерството на търговията, промишлеността
и труда по повод отлагането на изборите за работ-
нически помощник-инспектори.
- Февруари, 9* Произнася тричасова реч пред публично събра-
Враца ние.
- Февруари, 15* Присъствува на работническо събрание в града.
или 16
Кюстендил
- Февруари, 16* Пристига от Кюстендил. Опитът на военните
Перник власти да го арестуват на гарата е осуетен от
миньорите. Говори на импровизиран митинг.
- Февруари, 17* Арестуван от военните власти заедно с Л. Дими-
Перник трова и ръководители на Рудничарския съюз.
София Със специален влак всички са закарани в София.
Енергичният протест на софийските работници и
на парламентарната група на БРСДП (т. с.) при-
нуждава военните власти да освободят Г. Дими-
тров.
- Вечерта говори на протестно събрание в Народ-
ния дом.
- Февруари, 20* Изказва се в Софийския общински съвет; настоя-
София ва да се вземат енергични мерки за подобряване
на санитарното състояние на столицата.
- Заедно с другите членове на ЦК на БРСДП (т. с.)
подписва Позив към работническата класа в
България в подкрепа на справедливите искания
на пернишките миньори и срещу терора на воен-
ните власти.
- Февруари, 21* Отправя питане в Народното събрание до мини-
София стър-председателя, министъра на войната и ми-
нистъра на търговията, промишлеността и труда

във връзка с правителствения терор в мина «Перник».

Февруари, 28 Произнася реч в Народното събрание, в която
София развива питането си от 21 февр. 1919 по повод правителствения терор в мина «Перник».

Март, 9 Произнася реч на тема «Днешният момент и
София нашите задачи» пред районна сбирка на секциите на Съюза на транспортните работници.

Март, 12 Заедно с останалите членове на Централния
София комитет и на парламентарната група на БРСДП (т. с.) подписва Позив към работниците и трудещите се в България по повод кървавото нападение на полицията върху организирано от партията събрание в Сливен.

Произнася реч на тема «Причините за въвличане на България в европейската война» пред общо събрание на Келнеро-готварския съюз.

Март, 24 Произнася реч на тема «Из кой път трябва да
София вървят печатарските работници?» пред общо събрание, свикано от Софийската секция на Работническия печатарски съюз в Народния дом.

Март, 29 Избран е за резервен член в Общото работническо
София кооперативно дружество «Освобождение».

Март, 30 Депозира заедно с В. Мулетаров писмено пред-
София ложение на общинската група на партията до столичния кмет и Постоянното присъствие на Софийския общински съвет във връзка с наводнението в София. Прави конкретни предложения за облекчаване участието на пострадалите семейства и за предотвратяване на подобни нещастия в бъдеще.

Април, 9 Изказва се в Софийския общински съвет за оказ-
София ване на незабавна помощ на пострадалите от наводнението работнически и други бедни семейства.

Април, 13 Произнася четирчасова реч пред конференция
Кнежа на партийните групи от Белослатинска и Оряховска околия, в която осъжда грабителската политика на буржоазните и дребнобуржоазните партии.

- Април, 16* Изказва се в Софийския общински съвет по
София бюджетопоекта на общината за 1919. Изтъква, че съществуващата система на управление на общината и на държавата е негодна да реши социалните проблеми на трудещите се.
- Април, 18* Изказва се в Софийския общински съвет по
София приходната част на бюджетопоекта за 1919. Обявява се против бюджетната политика на общината, която е в разрез с интересите на трудещите се от столицата.
- Април, 21* Произнася реч пред окръжна партийна конференция. В резултат на срещата му с Настоятелството на Тютюнороботническото дружество «Защита» 2300 тютюнороботници преминават в редовете на Тютюнороботническия съюз при ОРСС.
- Април, 23* Произнася реч пред работническо събрание.
Гюмюрджина
- Април, 25* Произнася реч пред работническо събрание.
Дедеагач
- Април* Среща се с ръководителите на местната партийна
Пловдив и синдикална организация.
- Април* Посещава заедно с Л. Димитрова интернираните
Станчов хан, пернишки миньори.
Габровски
окръг
- Април* Произнася реч на митинг, който полицията се
Лом опитва да осуети.
- Май, 1* Произнася реч пред многохиляден митинг на
София площад «Св. Крал» (дн. пл. «В. И. Ленин»).
Подписва заедно с други членове на ЦК на БРСДП (т. с.) Позив към трудещия се народ в България за непримирима борба срещу блока на «левите» буржоазни партии.
- Май, 8* В «Работнически вестник», бр. 252, публикува
София «Позив към работническа, обезимотена и малоимотна България», подписан от Г. Димитров и другите членове на ЦК на БРСДП (т. с.).

Май, 13 В. «Работнически вестник», бр. 256, публикува
София апел на Синдикалния комитет на ОРСС «За професионалното организиране на земеделските работници», подписан от Г. Димитров.

Май, 19 В. «Работнически вестник», бр. 260, публикува
София статията на Г. Димитров «Перник», в която авторът изобличава участието на широките социалисти в правителствения терор срещу пернишките миньори и техните революционни организации — партийната организация и секцията на Рудничарския съюз.

* ДИСЦИПЛИНАТА В ОБЩИНСКОТО УЧИЛИЩЕ ЗА ДЕТСКИ ИГРАЧКИ И КОШНИЧАРСТВО. <i>6 юли</i>	93
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>10 юли</i>	96
1. Възражение срещу самоволни решения на кмета	96
2. Изказване по доставката на трамвайни коли	96
3. Изказване по правилника за трамвайния персонал ..	99
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>13 юли</i>	103
1. По воденето на съкратените протоколи от заседанията на съвета	103
2. Против финансирането на частната благотворителност	104
3. За възнаграждението на мобилизираните трамвайни ра- ботници	107
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>16 юли</i>	112
1. Изказване в защита на трамвайните работници	112
2. За дисциплината в общинското училище за детски играчки и кошничарство	114
ДО МЕСТНИТЕ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ, ПРОФЕ- СИОНАЛНИТЕ СЕКЦИИ И ОТДЕЛНИТЕ СИНДИКАЛ- НИ ЧЛЕНОВЕ. <i>6 август</i>	116
ДО МЕСТНИТЕ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ И ОТДЕЛ- НИТЕ ДРУГАРИ. <i>16 август</i>	120
ИЗГЛЕДИ ЗА БЪДЕЩЕТО	122
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>25 септември</i> ..	125
* ЗА НАЛЕЖАЩИ СОЦИАЛНИ МЕРОПРИЯТИЯ НА ОБЩИНАТА. <i>1 октомври</i>	126
ЗА ИНТЕРНАЦИОНАЛА	130
ПЛАН ЗА СИНДИКАЛНИ БЕСЕДИ	133
ЗА МАЛКИТЕ НАРОДИ	141
* ЗА УВЕЛИЧАВАНЕ ЗАПЛАТИТЕ И ВЪЗНАГРАЖДЕ- НИЯТА НА ДЪРЖАВНИТЕ СЛУЖИТЕЛИ И РАБОТ- НИЦИ. <i>2 ноември</i>	144

* ЗА ДНЕВНИТЕ ПАРИ НА ДЪРЖАВНИТЕ СЛУЖИТЕЛИ И РАБОТНИЦИ. 5 ноември	163
* ПО ПОЛОЖЕНИЕТО НА МОБИЛИЗИРАНИТЕ ДЪРЖАВНИ СЛУЖИТЕЛИ И РАБОТНИЦИ. 6 ноември ..	167
ПО ЕДНАТА ПЕТА	169
* ПО ДОСТАВКАТА НА ТРАМВАЙНИ ВАГОНИ ОТ ЧУЖБИНА. 6 декември	172
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 11 декември ..	174
1. За прехраната на столичното население и за мерките срещу епидемичните заболявания	174
2. Предложение за изменение на Закона за градските общини	177
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 13 декември ..	179
1. За осигуряването на столицата с продукти от първа необходимост	179
2. Против частната благотворителност	181
* В ОБЩИНСКАТА КОМИСИЯ ПО ИЗЗЕМВАНЕТО НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО. 14 декември	183
АГИТАЦИОННА АКЦИЯ НА СИНДИКАТИТЕ. 18 декември	185
* ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА СОФИЙСКАТА ОБЩИНА ЗА 1918 ГОДИНА. 20 декември	186
БЮДЖЕТЪТ НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ	204
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 22 декември ..	206
ПО БЮДЖЕТА НА ПОЩИТЕ, ТЕЛЕГРАФИТЕ И ТЕЛЕФОНИТЕ. 24 декември	208
1 9 1 8	
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 10 януари	210
1. Изказване по повод нередности в осветлението на столицата	210
2. Предложения по дневния ред на сесията	210

ДО ЦЕНТРАЛНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ И ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ. 14 януари	212
* ЗА ОТПУСКИТЕ НА ЗАБОЛЕЛИТЕ ПРЕЗ ВРЕМЕ НА ВОЙНАТА ЧИНОВНИЦИ И СЛУЖЕЩИ ПО ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ. 18 февруари ..	216
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 26 февруари ..	219
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 5 март	223
1. Предложение във връзка с надниците на работниците в градските градини и паркове	223
2. Изказване против неоснователните претенции на наемател на общинско помещение	224
3. По отчета за финансовото състояние на Софийската община през 1916 г.	224
НАЕМИТЕ	230
* ПРОТИВ ПОСЯГАНЕТО НА ДЕПУТАТСКИЯ ИМУНИТЕТ. 20 март	235
* ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖЕЩИТЕ В СЛУЧАЙ НА ЗЛОПОЛУКА И БОЛЕСТ. 4 април	238
НАШИТЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОСИГУРОВКИ	268
ОБЩОДЕЛСКИЯТ СОЦИАЛИЗЪМ	273
В ЗАЩИТА НА ТРАМВАЙНИТЕ РАБОТНИЦИ. 10 април	285
ПО РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОСИГУРОВКИ	288
ПО ОТКУПУВАНЕТО НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО	301
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 22 април	314
1. Изказване в защита на трамвайните работници	314
2. Протест по повод инсталирането в Софийските градски минерални бани на специален салон-вана за царското семейство	316

ЗАКОНОПРОЕКТЪТ ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОСИГУРОВКИ	319
КОНЦЕСИЯТА НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО	322
УНИЩОЖЕНИЕ НА КОНЦЕСИОННИТЕ ПРАВА ВЪРХУ ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО	330
ВЕРНИЯТ ПЪТ	335
НАРОДНЯЦИТЕ И КОНЦЕСИЯТА НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО	338
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 4 юли	344
1. Предложение за разглеждане на продоволствения въпрос в столицата във връзка с политическото положение на страната	344
2. За поставяне на дневен ред доклада на комисията по изменение Закона за градските общини	348
3. Протест по повод участието на общината в посрещането на австрийския император	348
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 8 юли	352
1. По Правилника за положението на работниците по трамваите и осветлението	352
2. За изплащане увеличението на заплатите на работниците по трамваите	357
3. По набавянето на фураж за общинските коне	358
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 11 юли	360
1. Предложение по разпределението на общинската помощ за синдикалните организации	360
2. Възражение срещу неоправдани задгранични командировки на общински съветници	360
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 15 юли	362
1. Изказване по повод искане на фирмата «Киршъл и сне»	362
2. За заплатите на работниците по трамваите	363
ДО МИНИСТЕРСТВОТО НА ТЪРГОВИЯТА, ПРОМИШЛЕННОСТТА И ТРУДА. 18 юли	366
ПО ЗАКОНА ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОСИГУРОВКИ	367
ТРУДОВАТА ПОВИННОСТ	368
ПО ПРЕХРАНАТА	371
КРИЗАТА В СОФИЙСКАТА ОБЩИНА	374

* ПО ИЗБОРА НА НОВО ПОСТОЯННО ПРИСЪСТВИЕ. <i>6 август</i>	380
* ЗА ТРАМВАЙНИТЕ РАБОТНИЦИ. <i>18 август</i>	392
* ПОКАЗАНИЯ ПРЕД СЪДА ПО ДЕЛОТО ЗА ПОДСТРЕ- КАВАНЕ НА ВОЕННОСЛУЖЕЩИ. <i>Края на август</i> ..	394
СИНДИКАЛНИТЕ ЧЛЕНСКИ ВНОСКИ	397
* ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ. <i>27 септември</i>	399
* ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ. <i>3 октомври</i>	401
* НЕ ПОМИЛВАНЕ, А АМНИСТИЯ! <i>1 декември</i>	402
* ПО ОТКУПУВАНЕТО ОТ ОБЩИНАТА НА ТРАМВАИ- ТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО В СТОЛИЦАТА. <i>21 декември</i> ..	404
* МЕЖДУНАРОДНОТО ПОЛОЖЕНИЕ И ПОЛОЖЕНИЕ- ТО В МИНА ПЕРНИК. <i>22 декември</i>	406
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>26 декември</i> ..	409
1. Предложение за безплатна медицинска помощ на пу- ждаещите се семейства	409
2. Изказване по жилищната криза в столицата	410
* ЗА ДЕЙСТВИТЕЛНА ОБЩИНСКА АВТОНОМИЯ. <i>27</i> <i>декември</i>	431
* ПО ЖИЛИЩНАТА КРИЗА В СТОЛИЦАТА. <i>28 декември</i>	450
* ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ДОПЛАЩАНЕ ДНЕВНИ ПАРИ НА ЧИНОВНИЦИТЕ, СЛУЖЕЩИТЕ И РАБОТ- НИЦИТЕ В ДЪРЖАВНИТЕ МИНИ И ЗАПЛАЩАНЕ ПЕНСИОННИТЕ УДРЪЖКИ НА РАБОТНИЦИТЕ ПРИ СЪЩИТЕ МИНИ. <i>30 декември</i>	452

1919

* ДО ПРОКУРОРА НА ВОЕННИЯ СЪД. <i>11 януари</i> ..	463
ЖИЛИЩНАТА КРИЗА И СОФИЙСКАТА ОБЩИНА ..	464
ПРОТЕСТЪТ НА СИНДИКАЛНИЯ КОМИТЕТ	467
* ЗА САНИТАРНОТО СЪСТОЯНИЕ НА СТОЛИЦАТА. <i>20 февруари</i>	469

* ПРОТИВ ПРАВИТЕЛСТВЕНИЯ ТЕРОР В МИНА ПЕРНИК. 21 февруари	471
* ПО ПОЛОЖЕНИЕТО В МИНА ПЕРНИК. 28 февруари	475
* ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ИЗМЕНЕНИЕ НА ЗАКОНА ЗА ДОПЛАЩАНЕ ДНЕВНИ ПАРИ НА ЧИНОВНИЦИТЕ, СЛУЖЕЩИТЕ И РАБОТНИЦИТЕ В ДЪРЖАВНИТЕ МИНИ И ЗА ПЛАЩАНЕ ПЕНСИОННИТЕ УДРЪЖКИ НА РАБОТНИЦИТЕ ПРИ СЪЩИТЕ МИНИ. 7 март	490
* ПОСЛЕДИЦИТЕ ОТ ВОЙНАТА И РАБОТНИЧЕСКАТА КЛАСА. 12 март	491
ИЗ КОЙ ПЪТ?	493
ПЛАН ЗА ПРОСВЕТАТА В РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ	494
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 9 април	503
* ЗА СВИКВАНЕ НА XI КОНГРЕС НА ОБЩИЯ РАБОТНИЧЕСКИ СИНДИКАЛЕН СЪЮЗ. 14 април	505
* ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА СОФИЙСКАТА ОБЩИНА ЗА 1919 ГОДИНА. 16 април	506
* ПО ПРИХОДНАТА ЧАСТ НА БЮДЖЕТОПРОЕКТА ЗА 1919 ГОДИНА. 18 април	509
ЗА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОРГАНИЗИРАНЕ НА ЗЕМЛЕДЕЛСКИТЕ РАБОТНИЦИ. 13 май	522
ПЕРНИК	523
ПОДГОТВИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ	529
1 9 1 8	
* ПО ОТКУПУВАНЕТО НА ТРАМВАИТЕ И ОСВЕТЛЕНИЕТО. Февруари—април	531
ПРИЛОЖЕНИЕ	535
1 9 1 7	
ИЗПЛАТЕТЕ ВСИЧКИ ЧЛЕНСКИТЕ СИ ВНОСКИ! 8 юни	537
ВЕРБУВАЙТЕ НОВИ ЧЛЕНОВЕ! 9 юни	538

ЗА СИНДИКАЛНИТЕ ЧЛЕНОВЕ. 14 юни	540
ДО СЕКЦИИТЕ И ЧЛЕНОВЕТЕ НА СЪЮЗА НА ТРАНСПОРТНИТЕ РАБОТНИЦИ. 14 юли	541
ДО МЕСТНИТЕ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ. 19 юли ..	542
ДЕКЛАРАЦИЯ НА ПАРЛАМЕНТАРНАТА ГРУПА НА РАБОТНИЧЕСКАТА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА ПАРТИЯ	543
ДО ВСИЧКИ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ И ОТДЕЛНИ ДРУГАРИ. 8 август	546
ДО ВСИЧКИ СИНДИКАЛНИ КОМИСИИ И ОТДЕЛНИ ДРУГАРИ. 9 август	547
РУСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ И МИРЪТ	548

1918

АГИТАЦИОННАТА АКЦИЯ НА РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ. 9 януари	551
В ЗАЩИТА НА ТРУДА	553
ПРОТЕСТ НА УПРАВИТЕЛНИЯ КОМИТЕТ НА СЪЮЗА НА ТРАНСПОРТНИТЕ РАБОТНИЦИ В БЪЛГАРИЯ	558
ЗА ЗНАНИЕ! 5 юли	561
ТРАНСПОРТНИЯТ СЪЮЗ И ПОЛОЖЕНИЕТО ПО ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ	562
ЗА РАБОТНИЧЕСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО	567

1919

НАВОДНЕНИЕТО В СОФИЯ. 30 март	571
ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ. 14 април	573
БЕЛЕЖКИ	574
ПОКАЗАЛЕЦ НА ПЕРИОДИЧНИТЕ ИЗДАНИЯ	631
ПОКАЗАЛЕЦ НА ЦИТИРАНАТА И СПОМЕНАВАНАТА ЛИТЕРАТУРА	636
ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ	647
ГЕОГРАФСКИ ПОКАЗАЛЕЦ	710
ДАТИ ОТ ЖИВОТА И ДЕЙНОСТТА НА ГЕОРГИ ДИМИРОВ. МАЙ 1917 — МАЙ 1919	713

ГЕОРГИ ДИМИТРОВ

Съчинения

Том

8

Второ издание

Редактор на издателството Иванка Найденова

Художник Тотю Данов

Художествен редактор Александър Хачатурян

Технически редактор Ронка Кръстанова

Коректор Гинка Луджева

Издателски № 7516

Даден за набор на 22. II. 1985 г.

Подписан за печат на 10. V. 1985 г.

Излязъл м. юни

Печатни коли 46,50. Издателски коли 39,06

Условно-издателски коли 39,87. Формат 84/108/32

Тираж 20110. Цена 1,60 лв.

Код 22/9 531179611/01 02.1-85

Партиздат — София, бул. «В. И. Ленин» № 47

ДП «Димитър Благоев» — София, ул. «Н. Ракин» № 2